
SIGILLVM ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV ANG
CHRISTO ET ECCLESIAE
VE RI
TAS

Romania



EXPLICAȚIUNE

TEORETICA ȘI PRACTICA

A

DREPTULUI CIVIL ROMÂN

ÎN COMPARAȚIUNE CU LEGILE VECHI

ȘI CU

PRINCIPALELE LEGISLAȚIUNI STRĂINE

„Lex est omnium divinarum et humanarum rerum regina". (L. 2, *in medio*, Dig., 1, 2, *De legibus*, *etc.*)

DE

Dimitrie Alexandresco

profesor de drept civil la Universitatea din Iași



TOMUL AL CINCILE
(*Art. 942—1003 din Codul Civil*)

IAȘI
TIPOGRAFIA NAȚIONALĂ
11, STRADA ALEXANDRI 11
1898

DREPTUL CIVIL ROMÂN

ÎN COMPARAȚIUNE CU LEGILE VECHI

și cu

principalele legislațiuni străine

TOM. V,
Despre Obligațiuni

Scire leges non hoc est, verba earum tenere, sed vim ac potestatem. (L. 17, Dig., Lib. I, Tit. III, *de legibus*, etc.)

„*Inţělegerea pravilelor este nu ca să înţěleagă cineva cuvintele, ci tălcuirea şi puterea lor*". (Andr. Donici, § 10, Capit. 1; — L. 17, Dig., Lib. 1, Tit. III.)

„Legea, pe care judecătoria are să o aplice la vre o pricină de judecată, nu se tălcueşte într'alt chip, fără de cât numai după rostirea şi alcătuirea cuvintelor, şi după scopul cel vederat a dătătorului de legi". (Art. 8 C. Calimach, 6 C. austriac).

X 3° C

EXPLICAŢIUNE

TEORETICA ŞI PRACTICA

A

DREPTULUI CIVIL ROMÂN

ÎN COMPARAŢIUNE CU LEGILE VECHI

ŞI CU

PRINCIPALELE LEGISLAŢIUNI STRAINE

„Inţelegerea pravilelor este nu ca să înţeleagă cine-va cuvintele, ci tălcuirea şi puterea lor." (Andr. Donici, § 10, Cap. I;— L. 17, Dig., Lib. 1, Tit. 3.)

DE

Dimitrie Alexandresco

profesor de drept civil la Universitatea din Iaşi



TOMUL AL CINCILE
(Art. 942 urm. din Codul Civil)

IAŞI
TIPOGRAFIA NAŢIONALĂ
11, STRADA ALEXANDRI, 11
1898

CARTEA III

TITLUL III

Despre contracte sau convenţiuni sau, mai bine ḑis, despre Obligaţiuni [1]

Transiţie.

Art. 644 prevede că proprietatea bunurilor se dobândeşte şi se transmite, între altele, prin succesiuni, legate şi *convenţiuni*. Am studiat succesiunile, testamentele şi donaţiunile (care nu sunt de cât nişte convenţiuni). Acum trecem la obligaţiuni: *Nunc transeamus ad obligationes (Instit., III, 13, pr.)*.

Contract, convenţie.

[1]) Contract şi convenţiune sunt astăzi două cuvinte sinonime, căci contractul este o convenţie prin care două sau mai multe persoane se învoesc pentru a da naştere unei obligaţiuni sau pentru a o stênge (art. 942), ear convenţia este ori ce acord al voinţei mai multora. Convenţia (*cum venire*) este deci genul, ear contractul (*trahere cum*), specia.

Inexactitatea rubricei.

Rubrica codului francez este intitulată: *Despre contracte sau despre obligaţiuni convenţionale în genere*, ceea ce confundă efectul cu causa (Marcadé, IV, 378. B. St. Prix, II, 4001. T. Huc, *Code civil*, Paris, 1894, t. VII. No. 1). Veḑi însă Demolombe, XXIV, 2.—Rubrica cărţei a III-a trebuea deci intitulată: *Despre obligaţiuni*, aşa precum ea este intitulată în codul olandez. Codul italian şi acel spaniol au adoptat rubrica următoare: *Despre obligaţiuni şi despre contracte în genere*, ceea ce este earăş inexact. Veḑi Laurent, *Ante-proiect*, t. IV, p. 4, No. 10.

Dreptul roman.

Am ḑis că, în dreptul modern, contractul se confundă cu convenţia. Aceasta provine din împrejurarea că, în dreptul actual, simplul consimţêmênt este suficient pentru a da naştere unei obligaţiuni. Nu tot astfel era însă în dreptul roman, unde se făcea o mare deosebire între *contracte* şi *convenţiuni*, căci contractul dădea naştere unei obligaţiuni garantată prin o acţiune, pe când convenţia sau pactul (*pactum nudum*) nu producea de cât o obligaţie naturală, lipsită de ori ce acţiune şi dădea loc numai la excepţii (*pacti exceptiones*). *Nuda pactio obligationem non parit, sed parit*

CAPITOLUL I.

Dispositiuni preliminare.

Noţiuni generale asupra obligaţiunei.

Drepturile personale şi drepturile reale formează patrimoniul care compune *bunurile* unei persoane.

Dreptul personal sau de creanţă are tot-deauna ca corelativ o obligaţie.

Obligaţie. Obligaţia *(ligare*, a lega) este o legătură de drept *(juris vinculum)*, care sîleşte una sau mai multe persoane determinate a da (art. 1074), a face sau a nu face ceva (art. 1075 urm.), *ad dandum aliquid, vel faciendum, vel præstandum* (L. 3. Pr., Dig., 44, 7), în folosul uneia sau mai multor persoane earăş deteterminate: *Obligatio est juris vinculum, quo necessitate adstringimur alicujus solvendæ rei* (Instit., Pr., III, 13). (Cpr. art. 1088 C. civ. spaniol).

Acel obligat se numeşte debitor (*is qui debet*), ear acela în folosul căruia obligaţiunea există se numeşte creditor (de la *credere,* a crede, a avea încredere). Romanii ḑiceau *reus.*

---

exceptionem. (L. 7, § 4, Dig., II, 14, şi L. 41, Dig., *loco cit.*)— *Ex pacto actionem non oriri.* (L. 15, Dig., 19, 5).—*Traditionibus et usucapionibus domina rerum, non nudis pactis transferuntur.* (L. 20, Cod., II, 3.) Veḑi şi L. 45, Dig., II, 14. Cu toate aceste, unele pacte fură mai tărḑiu garantate prin o acţiune. Aceste erau pactele *legitima*, *prætoria* şi *adjecta,* şi se numeau *non nuda.* Intre pactele *legitime* vom cita donaţiunea, pe care Justinian a făcut-o perfectă prin simplul consimţêmênt al părţilor (L. 35, § 5, Cod., 8, 54), promisiunea de dotă (L. 6, Cod., 5, 11), pactul de bezman (Instit., III, 24, § 3), etc.; între pactele pretoriane, adecă pe care dreptul pretorian le a garantat prin o acţiune, vom cita jurêmêntul, constitutul, convenţia de ipotecă (Instit., IV, 6, §§ 7, 8 şi 9). In fine, pactele *adjecta* erau acele care făceau parte din un contract ḑis *bonæ fidei* şi care erau apărate prin acţiunea generală ce năştea din acest contract, de câte ori ele erau adause în momentul chiar când contractul se formase, *non ex intervallo.* Aceste erau pactul de rescumpărare (comp. art. 1372 C. C.), pactul comisor, etc. Veḑi Duranton, X, 58. Mackeldey, *Droit romain*, p. 222 şi urm., §§ 455 şi urm., etc.

De şi astăzi pactele se confund cu contractele, totuşi, câte odată legiuitorul înţêlege prin *pact* clausa adaosă la un contract. Veḑi, de ex., art. 1372 C. C.

Obligaţiunile sunt *civile* sau *naturale* (art. 1002, § 2, 1588, 1636, 1638) [1].

Obligaţiunea este civilă de câte ori debitorul poate fi constrâns la esecutarea ei prin o acţiune în justiţie. Ea este din contra naturală, de câte ori nici o acţiune nu asigură esecutarea ei. Oblig. civilă, naturală.

Vom vedea sub art. 1092, § 2, când vom trata pe larg despre obligaţiunile naturale, care nu sunt de cât nişte *obligaţiuni civile imperfecte*, că mulţi autori confund aceste obligaţiuni cu datoriile pur morale sau de conştiinţă, precum sunt, de ex., datoria de caritate, de recunoştinţă, etc. Această confusie este însă regretabilă, pentru că asemene datorii nu sunt în domeniul dreptului, ci al moralei, şi am vědut că, de şi dreptul şi morala sunt în intim raport, pentru că ambele ştiinţi regulează modul de purtare a omului în societate, totuş dreptul se deosebeşte de morală, pentru că, pe când acel dintâi îşi are sancţiunea sa, morală se mulţumeşte numai de a enuncia principiile sale, fără a avea vre un mijloc de constrêngere pentru executarea lor [2]).

Despre causele sau sorgintea obligaţiunilor.

Obligaţiunile isvoresc: 1⁰ din convenţiuni sau contracte (oblig. convenţionale); 2⁰ din quasi-contracte; 3⁰ din delicte; 4⁰ din quasi-delicte; 5⁰ şi din lege (art 588) [3]).

Cu toate aceste, sorgintele obligaţiunilor, astfel cum le am expus nu sunt admise de toţi autorii, şi sunt unii care susţin că, în caz de quasi-contract, obligaţia isvoréşte din lege, ear în caz de delict sau de quasi-delict, din vatama-

---

[1]) Cpr. L. 1, § 1, Dig., 46, 2.—L. 16, § 4, Dig., 46, 1.—L. 6, Dig., 16, 2.—L. 19, Pr., L. 60, Pr., Dig., 12, 6.—Gaïus, III, § 119, etc. Vedi *infrà*, capit. *despre obligaţiuni naturale* (art. 1092, § 2).

[2]) Mai vedi în tomul I, p. 2, şi alte deosebiri între dreptul şi morala.

[3]) Cpr. art. 1370 C. fr., eliminat de legiuitorul nostru; art. 1097 C. italian; art. 1089 C. spaniol; art. 859 C. austriac; art. 1150 C. Calimach, etc. „*Aut enim ex contractu sunt, aut quasi ex contractu, aut ex maleficio, aut quasi ex maleficio*". (Instit., III, 13, § 2). Vedi şi Instit. lui Gaïus, III, § 88, unde se dice: „*Omnis obligatio vel ex contractu nascitur, vel ex delicto.*"

rea unui drept [1]). Această teorie pare a fi fost consacrată de codul Calimach, unde art. 1150 (859 C. austr.) nu prevede quasi-contractul între sorgintele obligaţiunilor, de şi acest cod se ocupă pe larg despre quasi-contracte la titlul mandatului (art. 1388 şi urm. [2]). Adevĕrul este însă, că astăzi, quasi-contractul, delictul şi quasi-delictul dau loc la obligaţiuni, şi obligaţiunea resultă din lege numai în acest sens că legea o consacră şi o sancţionează. In acest sens, obligaţia care resultă din contracte isvorĕşte tot din lege, pentru că nu poate să existe o obligaţie, fără a fi recunoscută de lege [3]).

Despre contracte sau convenţiuni.

Noţiuni generale asupra convenţiunilor şi contractelor.

Convenţie, definiţie.

Convenţiunea (*venire cum*) sau tocmala [4]), după cum se exprimă vechile noastre legiuiri, este acordul a două sau mai multor voinţi cu scopul de a crea, de a modifica sau de a stênge un drept real sau personal, cu alte cuvinte, acordul voinţei a două sau mai multor persoane asupra aceluiaş obiect: *duorum, pluriumve in idem placitum consensus.* (L. 1, § 2, Dig., II, 14, *de pactis*). „Tocmala sau contractul, ḑice Andr. Donici (cap. 10, § 1), este o îndatorire cu o potrivită voinţă şi primire între doi sau între mai mulţi, şi împreună plăcere despre amêndouĕ părţile, şi aşezare de bună voe, cu îndatorire, spre a da şi a lua, sau a face ceva, însă lucru cuviincios, ear nu necuviincios“.

[1]) Cpr. Laurent, XX, 307.—Veḑi şi Demolombe, XXXI, 17 urm., 47 şi 100, care admite această teorie în parte numai, ḑicênd că obligaţia gerantului isvorĕşte din un fapt voluntar, adecă din quasi-contract, ear acea a stăpânului din autoritatea legei.

[2]) „Personalnicile drituri asupra lucrurilor, ḑice art. 1150 din codul Calimach, prin care se îndatoreşte o persoană către alta ca să facă un lucru sau să dee, să sufere sau să nu facă ceva, se intemeiează, ori, fără mijlocire, asupra unei legi, sau asupra unei tocmeli, sau asupra unei vătămări pricinuită cuiva.“ Veḑi şi art. 1269 din codul olandez, după care obligaţiunile isvoresc numai din convenţie şi din lege.

[3]) Cpr. Gr. G. Pĕucescu, *Obligaţiuni*, II, 46 şi urm.

[4]) Cuvêntul *tocmală* se găseşte în Art. 207 C. C. Veḑi şi legea pentru *tocmeli* de lucrări agricole din 28 mai 1893, care abroagă şi inlocueşte legea din 14 mai 1882.

Art. 942.—Contractul este acordul între doué sau mai multe persoane spre a constitui sau a stênge între dênşiĭ un roport juridic. (Art. 644, 948, 962, 969 urm., 986, 1091, 1169, 1191, C. C. Art. 1098 *C. italian*. Art. 1101 C. fr. *modificat*. [1])

Convenţiunea iea numele de contract (*trahere cum*, a tage împreună, a strênge legătura), când ea are de obiect principal creaţiunea, modificarea sau stêngerea unui drept personal ori a unei obligaţiuni [2]), *negotii contrahendi causa* (L. 1, §§ 2 şi 3, Dig., II, 14), (art. 942 C. C. 1098 C. italian). Convenţiunea este deci genul, ear contractul, specia [3]).

Contractul este tot-deauna o convenţie, pe când convenţia nu este tot-deauna un contract. (Duranton, X, 55.)

Nu trebue să confundăm contractul cu policiţiunea, despre care vom trata mai pe larg în secţiunea a II-a a capit. II, când vom vorbi despre consimţêmênt, căci aceasta din urmă consistă într'o propunere care n'a fost încă Policitaţiune.

---

[1]) Definiţia dată de codul nostru este mult mai exactă de cât acea dată de textul corespundĕtor francez (1101), care ḑice că contractul este o convenţiune, căci aceste cuvinte fiind sinonime, este întocmai ca şi cum s'ar ḑice: contractul este *un contract*, ceea ce este contrar regulei că nu se poate defini lucrul prin sine însuş. De aceea, art. 1051 din Anteproectul de revisuire a lui Laurent ḑice că „contractul este *concursul consimţĕmêntului* prin care una sau mai multe persoane se obligă a da, a face sau a nu face ceva, către una sau mai multe persoane, care au o acţiune contra celor dintâĭ". Art. 942 din codul român reproduce art. 1098 din codul italian, unde se ḑice că *„il contratto e l'accordo di doue o più persone per costituere, regolare o sciogliere fra loro un vincolo giuridico"*. Cpr. Ciorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano, III*, 5 *şi urm.*, (*Firenze*, *1895*).

[2]) In unele casuri, contractul poate da naştere unui drept real.

[3]) Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 5.— *„Conventiones verbum generale est, ad omnia pertinens, de quibus negotii contrahendi, transigendique causa consentiunt qui inter se agunt; nam sicuti convenire dicuntur, qui ex diversis locis in unum locum colliguntur, et veniunt; ita et qui ex diversis animi motibus in unum consentiunt, id est, in unam sententiam decurrunt. Adeò autem conventionis nomen generale est, ut eleganter dicat Pedius, nullum esse contractum, nullam obligationem, quæ non habeat in se conventionem"*. (L. 1, § 3, Dig., II, 14, *de pactis*).

acceptată [1]. *Pollicitatio est solius offerentis promissum.* (L. 3. Pr., Dig., 50, 12, *de pollicitationibus.*)

Ea nu este un contract, fiind că, în specie, lipseşte acordul voinţilor (art. 942). Ea nu dă naştere nici unei obligaţiuni, cât timp n'a fost încă acceptată [2], şi până la acceptare sau, mai bine dis, până la aducerea acceptărei la cunoştinţa propuitorului, ea poate în tot-deauna să fie retrasă (cpr. art. 37 C. com.), afară de casul când s'ar fi statornicit, fie expres, fie tacitamente, un termen în lăuntrul căruia ea să nu poată fi retrasă [3].

Divisiunea contractelor.

1° Contracte unilaterale şi bilaterale sau sinalagmatice.

Art. 943.— Contractul este bilateral sau sinalagmatic, când părţile se obligă reciproc una către alta. (Art. 1020, 1021, 1179, 1294 urm., 1405 urm., 1410 urm. C. C. Art. 1102 C. fr.)

Art. 944. — Contractul este unilateral, când una sau mai multe persoane se obligă către una sau mai multe persoane, fără ca aceste din urmă să se oblige. (Art. 1180, 1181, 1576 urm. C. C. Art. 1103 C. fr.)

Contractul este tot-deauna un act bilateral, pentru că el nu poate să devie perfect de cât prin concursul voinţei mai multora. Dar dacă contractul este neapărat un act juridic bilateral, el poate, cu toate aceste, din punctul de vedere al obligaţiunilor la care dă naştere, să fie şi unilateral. Contractele sunt deci bilaterale şi unilaterale.

„Tocmelele îndatoresc, dice art. 1155 din codul Calimach (864 austriac), ori pe o parte numai din contrac-

[1] „Cel ce arată cum că voeşte să mute dritul seu la altul, dice art. 1152 din codul Calimach (861 austriac), adecă voeşte să'i lese lui ceva, să'i facă sau să nu'i facă un lucru spre folosul aceluia, acesta dă făgăduinţă; ear dacă celalt va primi legiuit această făgăduinţă, atunci prin o asemene de bună voe primire a ambelor părţi se alcătueşte tocmala".

[2] La Romani, în unele casuri, policitaţiunea era producătoare de efecte (L. 1, §§ 1, 2, Dig., 50. 12). Vedi Pothier (ediţia Bugnet, Paris, 1861), T. II, p. 5, No. 4 şi T. VIII, p. 372, No. 63.

[3] „Mai înainte de hotărîrea termenului, dice art. 1153 din codul Calimach (862 austr.), nu poate să'şi retragă cineva data înscris făgăduinţă." Cpr. C. Bordeaux. D. P. 1892. 2. 390.

tuitorii şi se numesc *unilaturale*, adecă când o parté făgăduieşte un lucru, ear celaltă primeşte făgăduinţa, sau *bilaturale,* adecă când se mută driturile de la o parte la alta şi le primesc reciproc".

Contractul este bilateral sau sinalagmatic (συναλλάττειν, a schimba, συνάλλαγμα, *contract*), când părţile se obligă reciproc una către alta, de ex., contractul de locaţiune [1]), vêndarea [2]), schimbul, societatea, transacţiunea, cesiunea unei moşteniri [3]), etc.

Contractul este unilateral *(ex uno latere)*, când una sau mai multe persoane se obligă către una sau mai multe persoane fără reciprocitate. Astfel sunt: donaţiunea, depositul, mandatul, etc.

Contracte sinalagmatice perfecte şi imperfecte.

[1]) Cas. Rom., S-a 1, Bulet. 1870, p. 284. Doctrina vechie şi Pothier (*Oblig.*, II, 9) împart contractele sinalagmatice în contracte sinalagmatice *perfecte* şi *imperfecte*. Contractele sinalagmatice perfecte sunt acele care dau loc la obligaţiuni reciproce chiar în momentul formărei lor (de ex., vêndarea, locaţiunea, transacţiunea, etc.), ear contractele sinalagmatice imperfecte sunt acele care, în momentul formaţiunei lor, nu dau loc de cât la o obligaţie, însă care pot mai în urmă (*ex post facto*) să dee loc şi la obligaţiuni din partea celei-lalte părţi, în urma unor fapte posterioare contractului. Aceste sunt: comodatul (art. 1574), depositul (art. 1618) şi mandatul (art. 1547). Această distincţiune, admisă şi de unii autori moderni, este periculoasă şi inutilă, pentru că contractele sinalagmatice imperfecte sunt, în realitate, contracte unilaterale în momentul formaţiunei lor. Comodatul, depositul şi mandatul vor fi deci considerate ca contracte unilaterale, de şi ele mai în urmă pot da loc la obligaţiuni reciproce, pentru că natura contractului se determină în momentul când el se formează. Cpr. Baudry, II, 788. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 11. Thiry, II, 563. Laurent, XV, 435 şi Ante-proiect, IV, p. 9, No. 1. Marcadé, IV, 388. Pèucescu, I, 46. Demolombe, XXIV, 22. Arntz, III, 8. Mourlon, II, 1030. Pand. Fr. *Oblig.*, II, 6943. Boissonade, *Projet de C. C. pour l'Empire du Japon,* II, p. 24. Demante, V, 5 şi 5 bis II. T. Huc, VII, 4.—*Contrà.* Acollas, II, p. 740. Toullier D., VI, 19. Larombiere, *Oblig.*, I, art. 1102, No. 2. Veḑi şi Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 25.

[2]) Cas. Rom. S-a 1, Bulet. 1890, p. 1408.—„*Contractum autem ultro citroque obligationem quod Græci συνάλλαγμα vocant: veluti emptionem, venditionem, locationem, conductionem, societatem.*" (L. 19, *in medio*, Dig., 50, 16, *de verborum significatione.*)

[3]) Cas. Rom., Bulet. 1881, p. 758. Cpr. Baudry et Barde, *Oblig.,* (Paris, 1897), 1, 10.

Se admite însă că contractele unilaterale prin natura lor pot să devie bilaterale prin voința părților [1]).

Utilitatea distincțiunei. Distincțiunea între contractele unilaterale și bilaterale, admisă și în codul italian (art. 1099, 1100), nu este lipsită de interes. In adevĕr, pe de o parte, art. 1020, după care condiția resolutorie este în tot-deauna subînțeleasă în contractele sinalagmatice, în caz când una din părți nu'și îndeplinește obligațiunea sa, nu se aplică la contractele unilaterale, ci numai la contractele bilaterale [2]); ear pe de altă parte, art. 1179, care prescrie oare care formalități pentru actele sub semnătură privată cuprinḑênd convențiuni sinalagmatice, nu se aplică la contractele unilaterale. In fine, art. 1180, care prescrie oare care formalități *(bunul și aprobat)* pentru actele cuprinḑênd obligațiuni unilaterale avênd de obiect sume de bani sau o câtime oare-care, nu se aplică la contractele sinalagmatice.

2° Contracte cu titlu oneros și cu titlu gratuit.

Art. 945. — Contractul oneros este acela în care fie-care parte voește a'și procura un avantagiŭ. (Art. 1294 urm., 1405 urm., 1410 urm. C. C. Art. 1106 C. fr.)

Art. 946. — Contractul gratuit sau de binefacere este acela în care una din părți voește a procura, fără equivalent, un avantagiŭ celeilalte. (Art. 800 urm. 1532, 1593 C. C. Art. 1105 C. fr.)

Contract cu titlu oneros. Contractul cu titlu oneros *(onus*, sarcină) este acela în care fie-care parte face un sacrificiŭ în favoarea celeilalte părți sau în favoarea unui al treile. Acest contract are loc în interesul comun al părților. Astfel sunt vênḑarea, locațiunea, transacțiunea, împrumutul cu dobêndă, etc.

Acest din urmă contract este unilateral, și cu toate aceste, el procură un avantagiŭ ambelor părți, de vreme ce el permite, pe de o parte, împrumutătorului de a trage un folos din capitalul seu, ear pe de alta, împrumutatului de a se folosi de capitalul împrumutat. (Barde, I, 19).

---

[1]) Cas. Fr., D. P. 77. *1.* 366. Cpr. Cas. Rom., S-a 1, Bulet. 1872, p. 106. Baudry et Barde, *Oblig.*, I. 12.

[2]) Cu toate aceste, chestiunea este controversată, și mulți autori aplică art. 1020 și la contractele unilaterale. Veḑi *infrà*, esplicarea acestui text.

Prin urmare, nu numai contractele sinalagmatice, dar şi acele unilaterale pot fi cu titlu oneros [1]).

Contractul gratuit sau de binefacere este acela care n'are loc de cât în interesul uneia din părţi. Astfel sunt depositul, mandatul, donaţiunea, etc. Contract cu titlu gratuit.

Această distincţiune între contractele cu titlu oneros şi cu titlu gratuit presintă un interes practic destul de însĕmnat: 1º Astfel, epitropul, care, cu oare care forme (art. 401 şi urm. C. C.), poate să vêndă averea minorului sau a interdisului, nu poate nici odată dispune de ea cu titlu gratuit, pentru că asemene disposiţiune nu aduce nici un folos incapabilului; 2º creditorii unei persoane insolvabile pot să facă ca actele cu titlu gratuit ale debitorului lor să fie mai uşor revocate de cât acele cu titlu oneros, unde, pe lângă alte condiţiuni, trebueşte dovedită şi complicitatea celor de al treile (art. 975); 3º donaţiunea, actul cel mai de căpetenie cu titlu gratuit, este inconjurat de formalităţile solemnităţei (art. 813), pentru a apara pe dăruitor în contra captaţiunei şi a fraudei din partea celor de al treile; 4º în contractele cu titlu oneros, aprecierea culpei şi a responsabilităţei la care ele dau naştere este mai grea de cât în contractele cu titlu gratuit (comp. art. 1540, 1560, 1599, etc.); 5º în contractele cu titlu gratuit, taxele de înregistrare percepute de fisc sunt mai mari de cât în contractele cu titlu oneros (art. 33, 34 L. timbr. din 31 iulie 1881, modificată prin legea din 21 martie 1886); 6º ori ce înstrăinare cu titlu gratuit trebue să figureze în mod fictiv în masa patrimoniului dispunĕtorului, pentru a se putea calcula cotitatea disponibilă şi reserva (art. 849), pe când acest raport fictiv n'are loc în privinţa înstrăinărilor cu titlu oneros, etc. Interesul distincţiunei.

Subdivisiunea contractelor cu titlu oneros în contracte comutative şi aleatorii.

Art. 947. — Contractul cu titlu oneros este comutativ, atunci când obligaţiunea unei părţi este equivalentă obligaţiunei celeilalte. (Art. 828, 1294 urm., 1405 urm., 1411, 1412, 1491 urm. C. C.)

Contractul este aleator când equivalentul depinde, *pentru*

[1]) Baudry, II, 789. Thiry, II, 563. Demolombe, XXIV, 24.

una sau toate părțile [1]), de un eveniment incert. (Art. 1635 urm., 1639 urm. C. C. Art. 1104 C. fr.)

Pothier subîmpărțea contractele *cu titlu oneros* în comutative și aleatorii, ceea ce face și textul nostru, pe când textul francez (art. 1104) pare să presinte această divisiune ca o subdivisiune a contractelor *sinalagmatice*, ceea ce este inexact. In adevĕr, în contractele cu titlu oneros, fie-care din părți face un sacrificiŭ ca o compensare a avantagiului ce primește, și de câte ori equivalentul ce fie-care parte primește în schimbul sacrificiului ce face este ceva cert și positiv, susceptibil de a fi estimat la o valoare oare-care, contractul este comutativ (*cum mutare*), chiar dacă valoarea primită în schimb nu este matematicește egală cu acea dată; astfel sunt: vêndarea, schimbul, locațiunea, societatea, etc.

De câte ori, din contra, equivalentul ce o parte primește ca compensare a sacrificiului ce ea își impune, atârnă de un eveniment necert și poate constitui pentru dênsa un câștig sau o pagubă, contractul se dice aleator (*alea*, risc). Astfel sunt: contractele de asigurare (art. 448 urm. C. com.), împrumutul nautic, jocul și prinsoarea, contractul de rentă pe viață (art. 1635 C. C.), cumpărarea unor lucruri pe nădejde, de ex., câți pești s'ar păscui, *l'achat d'un coup de*

---

[1]) Pentru ca contractul să fie aleator, s'ar părea că *fie-care parte*, ear nu numai una din ele, trebue să fie supusă unui câștig sau unei pagube: *lorsque l'équivalent consiste dans la chance de gain ou de perte* **pour chacune des parties...**, dice textul francez. In adevĕr, una din părți nu poate să câștige de cât ceea ce celaltă perde. Posibilitatea de câștig sau pagubă există deci pentru ambele părți, ear nu numai pentru una din ele. Cpr. Thiry, II, 563. Baudry, II, 790. Barde, I, 18. Demol., XXIV, 27. Cu toate aceste, textul nostru a admis soluția contrară, dicênd atât în art. 947 § 2, cât și în art. 1635 § 1, că contractul este aleator când există posibilitate de câștig sau pagubă *pentru toate părțile sau numai pentru una ori mai multe din ele.* In codul nostru, art. 947 este deci în perfectă armonie cu art. 1635; pe când, în codul francez, aceste texte presintă o antinomie care a dat loc la controversă. Legiuitorul nostru a admis părerea lui Marcadé (IV, 389), care este susținută de Duranton (X, 77, XVIII, 95) și de Larombière (I, art. 1102 urm., No. 4). Art. 1102 din codul italian este redactat în acelaș sens. Cpr. și art. 2051 a cod. Rep. Argentine.

filet, *captus piscium*, *vel avium* (L. 8, § 1, Dig. 18, 1; art. 1427, 1710 C. Calimach). (Vedi *infrà*, explic. art. 965.)

Remâne deci bine statornicit că nu contractele sinalagmatice, ci acele cu titlu oneros se subîmpart în contracte comutative şi aleatorii [1]), şi textul nostru este, în această privinţă, mai bine redactat de cât acel francez. Această distincţiune este însă, în dreptul nostru, lipsită de ori ce interes, pentru că vêndarea, fie comutativă, fie aleatorie, nu poate, nici într'un caz, să fie resiliată pentru lesiune [2]).

3° Contracte solemne şi nesolemne.

Astăzi, mai toate contractele sunt nesolemne, şi, numai prin excepţie, unele din ele sunt solemne, pe când, la Romani, solemnitatea era regula generală şi nesolemnitatea excepţiunea [3]).

Contractele solemne în legislaţia actuală şi, care fără îndeplinirea unor anume forme, n'au existenţă legală, sunt următoarele: societatea în comandită prin acţiuni şi societatea anonimă (art. 88 C. com.) [4]), donaţiunea (art. 813), căsătoria (art. 127 urm.), adopţiunea (art. 318 urm.), convenţiunile matrimoniale (art. 1228 C. C., 708 urm. Pr. civ.), ipoteca (art. 1772), subrogaţiunea convenţională constituită de debitor (art. 1107, § 2), tocmelele pentru munci agricole (art. 6 şi urm., 14 şi urm. L. din 28 mai 1893) [5]) şi instituţiile contractuale, pentru că ele nu pot să aibă loc de cât prin contractul de căsătorie. (Art. 933 C.C.) Contracte solemne.

---

[1]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 13. Marcadé, IV, 389. Thiry, II, 563. Baudry, II, 790. Acollas, II, p. 742. Demolombe, XXIV, 26. Pand. Fr. *Oblig.*, I, 6972. Vigié, II, 1059. Barde, I, 17.

[2]) Vedi ceea ce am dis asupra lesiunei, în tomul III, sub art. 790, p. 633 şi urm. Mai vedi încă tratatul nostru în limba franceză, p. 47 n. 2, p. 177, 189, 190, 241, 242, 445, 496, etc.

[3]) Vedi t. IV, p. 107 şi tratatul nostru în limba franceză, p. 395 şi urm.

[4]) Asociaţiunea în participare este şi ea un contract solemn, în acest sens că trebue să fie constatată prin act scris. (Art. 88, 98 şi 256 C. com.) Curte Craiova, *Curier judeciar* din 1896, No. 36.

[5]) Ori-ce contract agricol încheiet fără îndeplinirea formelor solemne este isbit de o nulitate absolută, care nu poate fi acoperită prin recunoaşterea sa. Cass. Rom. S-a 1, Bulet. an.

Testamentul este şi el un *act* solemn, în acest sens că nu mai poate, astăzi, să aibă ființă fără un act scris şi fără îndeplinirea unor anume forme prescrise de lege, sub pedeapsă de nulitate. [1]) (Art. 800, 858 urm., 886 C. C.) De asemene, compromisul, sau actul prin care se numesc arbitri (art. 342 Pr. civ.), este un act solemn, pentru că el trebue să fie redactat prin act scris şi legalisat de tribunal. (Art. 341 Pr. civ.) [2])

Contracte nesolemne. Afară de aceste contracte, toate celelalte sunt nesolemne şi perfecte prin simplul consimțĕmênt al părților. Astfel sunt: vêndarea (art. 971, 1295 C. C.), locațiunea, etc. Actul scris nu se mai cere de astă dată pentru existența contractului *(ad solemnitatem)*, ci ca simplu mijloc de dovadă *(ad probationem)*. „*On lie les bœufs par les cornes*, dice un vechiŭ scriitor francez, Loysel, *et les hommes par les paroles*, sau mai bine dis, *par leur consentement* [3]).

4° Contracte consensuale şi reale.

Contractele consensuale sunt acele care sunt perfecte prin simplul consimțĕmênt al părților, de ex., vêndarea, locațiunea, societatea, mandatul, etc.; ear contractele reale sunt acele care nu devin perfecte de cât prin remiterea lucrului sau tradițiune, *qui re perficiuntur*, de ex., împrumutul, depositul, amanetul, etc. [4])

1881, p. 660.— Contestațiunile isvorite din tocmelele agricole se judecă de judecătoria comunală, ținêndu-se samă de dispositiunile speciale ale legei acelor tocmeli, însă cu drept de apel la judecătoria de ocol, dacă reclamațiunea întrece suma de *cinci* lei. (Art. 21 L. din 1 iunie 1896, asupra jud. com. şi de ocoale.)

[1]) Vedĭ în tomul IV, p. 12, explicarea art. 802.

[2]) Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 205.— In cât priveşte afacerile de competența judecătoriilor de ocoale, compromisul poate fi autentificat de judecătorul de pace. (Art. 117—119 L. din 1 iunie 1896.)

[3]) *Verba ligant homines, taurorum cornua funes,*
Cornu bos capitur, voce ligatur homo;
de unde şi vechiul proverb francez:
„*Comme les bœufs que par la corne on lie,*
Aussi les gens par leurs mots font folie."

Dreptul roman. [4]) Romanii împărțeau contractele, după modul formațiunei lor, în contracte *reale*, *verbale*, *literale* şi *consensuale*: „*aut enim*

Tradiţia a perdut astăzi mult din însěmnătatea sa, de şi art. 644 o prevede între modurile de a dobêndi şi de a transmite proprietatea, căci, actualmente, ea nu strămută proprietatea de cât în douě casuri: 1º în materie de daruri manuale [1]), şi 2º atunci când lucrul prevědut în contract nu este determinat în individualitatea sa, ci numai în specie [2]). (Mai vedi încă art. 972 şi 1909 C. C.). Tradiţie.

5º Contracte principale şi accesorii.

Contractele principale sunt acele care există prin ele înşile, fără a se referi la alt contract, de ex.: vêndarea,

re contrahuntur, aut verbis, aut litteris, aut solo consensu". (Instit., III, tit. 13, § 2, *in fine*). Această divisiune se găseşte şi în Gaïus (III, § 89 şi urm.). Contractele reale se formau prin remiterea lucrului, de ex., împrumutul, comodatul, amanetul, depositul (Instit., III, tit. 14). Simpla făgăduinţă de a realisa un atare contract era un pact şi dădea loc numai la o obligaţie naturală. Vedi p. 5, nota 1. Astăzi, această teorie este necunoscută, şi promisiunea de a realisa un *mutuum*, un comodat, etc., fiind obligatorie, dă loc la executarea contractului. Tradiţiunea obiectului promis nu mai constitue deci, astăzi, însuş contractul, ci numai executarea lui.— Contractele verbale se formau prin pronunţarea unor cuvinte solemne (Instit., III, tit. 15).— Contractele literale erau acele a căror obligaţiune resulta din un act scris (Instit., III, tit. 21). — In fine, contractele consensuale erau acele care deveneau perfecte prin simplul consimţěmênt al părţilor, de ex., vêndarea, locaţiunea, societatea şi mandatul (Instit., III, tit. 22).

Romanii mai impărţeau încă contractele în contracte *bonæ fidei* (Instit., III, tit. 22, § 3 şi Gaïus, III, § 137), şi în contracte *stricti juris*, distincţiune care nu mai există astăzi (art. 970 C. C.) şi pe care însuş Pothier n'o mai admitea (*Oblig.*, II, No. 9). In adevěr, astăzi, toate contractele sunt de bună credintă, şi buna credinţă se presupune în tot deauna (art. 960, § 2, 1899, § 2). Cas. Rom., S-a I, Bulet. 1871, p. 124. Vedi *infrà*, explic. art. 970.

[1]) Darul manual, pentru acei care'l admit, este şi astăzi un contract *re*, în sensul riguros ce această expresiune avea în dreptul roman. Vedi tomul IV al lucrărei noastre, p. 142.

[2]) Astfel, dacă debitorul s'a obligat a da un cal, fără a determina anume care cal, creditorul nu va dobêndi nimic până la tradiţiunea calului, care singură va determina obiectul convenţiunei. Vedi în tomul III, p. 208, explicarea art. 644. Vedi şi *infrà*, explic. art. 971 şi 1295, § 1.

împrumutul, depositul, căsătoria, adopţiunea [1]), etc.; ear contractele accesorii sunt acele care intervin spre a asigura existenţa unui contract anterior, de ex., amanetul, ipoteca, antichreza, fidejusiunea, etc. [2])

Interesul distincţiunei. Interesul împărţirei contractelor în principale şi accesorii consistă în înrîurirea ce poate să aibă nulitatea unuia asupra celuilalt. Astfel, anularea contractului principal atrage nulitatea contractului accesor (art. 1067) [3]), afară de casul în care contractul accesor ar fi avut de scop suplinirea contractului principal [4]). Şi reciproc, anularea contractului accesor nu atrage nulitatea contractului principal (art. 1067, 1139), afară de casul în care părţile ar fi considerat ambele contracte ca indivisibile.

6° Contracte numite şi nenumite.

(Art. 1107 C. fr., 1103 C. ital. eliminate de legiuitorul nostru).

Contractele numite sunt acele care au o denumire proprie şi fac obiectul unor dispoziţii particulare a codului civil sau a codului de comerţ. Astfel sunt: vêndarea, schimbul, locaţiunea, societatea, mandatul, etc.

Contractele nenumite [5]) sunt acele neprevědute de lege, pentru că sunt de un uz mai puţin frequent. Ele sunt valide în baza principiului libertăţei convenţiunilor (art. 969), dacă nu aduc nici o atingere disposiţiilor le-

---

[1]) Vênđarea şi alte contracte pot fi accesorii, pe când căsătoria şi adopţiunea nu pot nici odată fi accesoriul unui alt contract.

[2]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 14. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 24.

[3]) *Accessio cedat principali* (L. 19, § 13, Dig., 34, 2, *De auro, argento*, etc.—Vedi în tomul II, p. 469 şi urm. explic. art. 482. Astfel, o creanţă asigurată prin o ipotecă, declărându-se că este simulată în cât priveşte existenţa ei, este nulă şi atrage după sine şi nulitatea ipotecei. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1879, No. 40.

[4]) Astfel, persoana care ar fi garantat obligaţiunea contractată de un minor, ar remânea obligată, cu toate că obligaţia minorului ar fi fost mai în urmă anulată, pentru că tocmai aceasta a fost scopul garanţiei. G. Boissonade, *Projet du Code civil pour l'Empire du Japon*, II, p. 40, No. 36.

[5]) Expresiunea *contracte nenumite* nu se găseşte în textele legilor romane; L. 3, Dig., 19, 5, vorbeşte însă de *contractus quorum appellationes nullæ juri civili proditæ sunt.*

gislative cari intereseazǎ ordinea publicǎ (art. 5 C. C.) [1]. Contractele nenumite sunt astǎzi obligatoriĭ prin simplul efect al consimţêmêntuluĭ [2]) şi, în lipsǎ de o dispoziţie legislativǎ specialǎ, le se vor aplica regulele contractelor cu care ele au mai multǎ asemǎnare şi analogie [3]). Astfel, contractului de asigurare pe uscat (*contrat d'as-*

---

[1]) Intre contractele nenumite doctrina citeazǎ urmǎtoarele: schimbul de serviciĭ; convenţiunea prin care se primeşte îngrijirea unui medic, lecţiile unui profesor; acea prin care un avocat este însǎrcinat cu susţinerea unui proces (C. din Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 76); fǎgǎduinţa de împrumut, de amanet, de ipotecǎ, de a primi un deposit, etc.; convenţiunea prin care cineva este însǎrcinat de a vinde un imobil pentru o sumǎ determinatǎ, cu clausa cǎ ceea ce va prisosi sǎ aparţie vênḑêtoruluĭ, etc. Veḑi Boissonade, *op. cit.*, II, p. 12, No. 37. Baudry-Lacantinerie, II, 791.— Tot ca contract nenumit trebue sǎ considerǎm şi convenţia prin care o persoanǎ s'ar obliga cǎtrǎ alta, pentru o sumǎ determinatǎ, a'i descoperi o moştenire despre care moştenitorul n'ar avea nici o cunoştinţǎ. Cpr. C. Paris şi Cas. Belg., D. P., 94. 2. 484 şi D. P., 1896. 2. 4. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 20. Veḑi şi *infrà*, explic. art. 966, 968: *Oblig. intemeiate pe o causǎ ilicitǎ.* Contracte nenumite.

[2]) La Romani, contractele nenumite, mult mai numeroase de cât astǎzi, erau *reale*, cǎci ele se nǎşteau mai cu samǎ din tradiţiunea unui lucru sau executarea unui fapt. Ele se reduceau la ipotezele prevêḑute în formula urmǎtoare: dau pentru ca sǎ dai (*do ut des*); dau pentru ca sǎ faci (*do ut facias*); fac pentru ca sǎ dai (*facio ut des*); fac pentru ca sǎ faci (*facio ut facias*) (L. 5, Pr., Dig., 19, 5). Casul întâi cuprindea schimbul de proprietate; casul al doile şi al treile schimbul de serviciĭ pentru o valoare consistând în alt-ceva de cât în bani, cǎci dacǎ serviciile s'ar fi prestat pentru bani, contractul ar fi fost o locaţiune (*locatio operarum*), contract numit şi consensual, obligator pentru ambele pǎrţi înainte de executarea lui. Casul al patrule cuprindea schimbul de serviciĭ contra altor serviciĭ. Aşa dar, pe când vênḑarea era un contract consensual, schimbul (*rerum permutatio*) atât al proprietǎţei cât şi al serviciilor, remǎsese un simplu pact, pǎnǎ când a fost şi el admis între contractele nenumite, şi nu devinea perfect de cât prin tradiţiunea lucrului: *„Item emptio ac venditio nuda consentientium voluntate contrahitur; permutatio autem ex re tradita initium obligationi præbet"*. (L. 1, § 2, Dig., 19, 4, *De rerum permutatione*). Deosebire între dreptul actual şi dreptul roman.

[3]) Curte din Genova, 13 martie 1893, *Dreptul* din 1893, No. 58. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 20.

surances terrestres, contract nenumit, pentru că legea nu se ocupă de el), se vor aplica regulele contractului de asigurare maritim (art. 616 urm. C. com.); contractului făcut cu un medic pentru căutarea sănătăței sau cu un profesor pentru urmarea prelegilor sale, se vor aplica regulele de la locație de opere (art. 1470 urm. C. C.); contractului închiet cu un avocat pentru urmărirea unui proces, se vor aplica regulele de la mandat (art. 1532 urm. C. C.), etc. [1])

Despre cele trei lucruri ce trebuesc distinse în fie-care contract.

Pothier, și după dênsul, toți autorii disting în fie-care contract trei lucruri: 1⁰ lucrurile *esențiale*; 2⁰ lucrurile *naturale*; 3⁰ și lucrurile *accidentale*.

Lucrurile *esențiale* sunt acele fără care contractul nu poate să aibă ființă. Astfel, sunt esențiale într'o vêndare: consimțémêntul, un lucru (*res quæ veneat*) și un preț (*pretium*) [2]). „Fără alcătuirea prețului, vêndarea nu se face", dice Andr. Donici (capit. 11, § 2).

Lucruri naturale. Lucrurile *naturale* sunt acele care, fără a fi de esența contractului, fac parte dintr'ênsul, și sunt subînțelese, *quæ in contractu tacite veniunt*, cu toate că părțile nu le au prevědut prin o anume stipulațiune. Astfel, garanția este o obligație de natura contractului de vêndare (art. 1337 C. C.), însă părțile pot, prin convențiunea lor, să adaoge, să micșureze sau să șteargă cu desevêrșire obligațiunea de a respunde de evicțiune (art. 1338 C. C.), pentru că această obligație nu este de esența contractului de vêndare.

Lucruri accidentale. Lucrurile *accidentale* sunt acele care nu există într'un contract de cât în virtutea unei clause exprese: de exemplu, termenul (art. 1022 urm.), condițiunea (art. 1004 urm.), facultatea de a face plăți parțiale (art. 1101 C C.), etc. [3])

1) C. Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 76. Cpr. Boissonade, *op. cit.*, II, 44. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 28.

2) Vedi, în privința prețului, Cas. Fr., *Pand. Périod.*, 1896. 1.38. Dacă prețul n'ar consista în bani, ci într'un alt lucru, contractul n'ar mai fi o vêndare, ci un schimb. (Art. 1405 urm. C. C.). Cpr. L. 5, § 1, Dig., 19, 5, *De præscript. verbis.*

3) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 5 urm. Thiry, II, 564. Baudry, II 794. B. St. Prix, II, 4200. Vigié, II, 1162. Pand. Fr. *Oblig.*, II, 6998 urm. Demolombe, XXIV, 38. Acollas, II, p. 467. Pencescu, I, 58 urm. Aubry et Rau, IV, § 342, p 289. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 25.

Aceste clause trebuesc în tot-deauna să fie exprimate, pentru că ele au de scop modificarea dreptului comun.

CAPITOLUL II

Despre condiţiunile [1]), adecă însuşirile, esenţiale pentru validitatea convenţiunilor (contractelor).

Art. 948. — Condiţiunile esenţiale pentru validitatea unei convenţiuni sunt: 1° capacitatea de a contracta; 2° consimţêmêntul valabil al părţei ce se obligă [2]); 3° un obiect determinat; 4° o causă licită. (Art. 949 urm., 953 urm., 962 urm., 966 urm., Art. 1108 C. fr.).

Art. 948 confundă elementele sau însuşirile neapărate pentru *existenţa* contractului cu acele cerute numai pentru *validitatea* lui, confusiune care provine din aceea că legiuitorul nu distinge cu precisiune actele *inexistente* de acele care sunt numai *anulabile*. **Acte inexistente şi anulabile.**

Prin cuvêntul general de *nulitate*, legiuitorul actual înţêlege, în adevĕr, atât împrejurările care împedică contractul de a avea fiinţă, cât şi acele care'l viciează numai; pe când ar fi fost mult mai bine şi mai nemerit de a se da numele de *nulitate* (de la *nihil*, nimic) acelor împrejurări care împedică însăş existenţa contractelor, şi acel de *anulare* tuturor împrejurărilor care'l viciează numai, făcêndu'l imperfect, cu atât mai mult cu cât distincţiunea între actele inexistente şi acele anulabile numai, cunoscută

---

[1]) In înţêlesul seu juridic, cuvêntul *condiţiune* însêmnează un eveniment viitor şi necert (art. 1004 C. C.); într'un alt sens, cuvêntul *condiţiune* însêmnează sarcină (*modus*) (art. 823, 829). In rubrica de faţă, cuvêntul *condiţiune* însêmnează *însuşire*. Veḑi în tomul IV al lucrărei noastre, p. 243, nota 1, explic. art. 829. Cpr. Barde, I, p. 160, nota 2. **Sensul cuvêntului condiţiune.**

[2]) Sau mai bine ḑis *al părţilor contractante*, după cum se exprimă art. 1104 din codul italian şi art. 1055 din Anteproiectul de revisuire a lui Laurent. Comp. art. 325 al proiectului de C. C. pentru Imperiul Japonului, elaborat de profesorul Boissonade (Tokio, 1883). Veḑi Laurent, XV, 466. Baudry, II, 796. Demolombe, XXIV, 45. Marcadé, IV, 394. Giorgio Giorgi, III, 139. Baudry et Barde, I, 27. T. Huc, VII, 11. Comp. şi C. din Iaşi, *Curierul judeciar* din 1894, No. 26. Veḑi şi *infrà*, p. 24.

de vechiĭ autori francezi [1]), şi admisă implicitamente de însuş legiuitorul actual [2]), este generalminte împărtăşită atât în doctrină [3]) cât şi în jurisprudenţă [4]).

Interesul distincţiunei. Eată acum deosebirile principale care există între convenţiunile *nule* sau *inesixtente* şi acele *anulabile* numai:

1⁰ De câte ori convenţiunea este *inexistentă* sau *fără fiinţă*, nulitatea fiind radicală, va avea loc de drept, fără a fi dobêndită prin justiţie; ea va fi numai declarată ca

---

1) Veḑi, de ex., d'Argentré, Bouhier (*Observ. sur la coutume de Bourgogne*), Dunaud şi alţiĭ citaţĭ de Laurent (XV. 458) şi în Pand. Fr., *Oblig.*, II, 7008. Cât pentru Domat şi Pothier, cari au fost, în unele părţi, urmaţi aproape literalmente de redactoriĭ codului francez, ei sunt departe de a fi clari şi precişi în această privinţă, ceea ce face că autoritatea lui Pothier a fost invocată când în favoarea, când în contra teoriei actelor inexistente. Comp. Laurent, XV, 459, 460.

2) Astfel, art. 129 C. C. înţêlege a ḑice că căsătoria este *inexistentă*, când nu este consimţêmênt. „Considerând, ḑice Curtea noastră supremă, că de câte ori nu există consimţêmênt, nici actele nu pot avea existenţa lor juridică". (Bulet. Cas., S-a I, anul 1878, p. 338). Tot astfel, art. 961 admite implicitamente teoria actelor inexistente, când ḑice că convenţiunea făcută prin eroare, violenţă sau dol, nu este *nulă de drept* (adecă *inexistentă*), ci numai *anulabilă*. (Mai veḑi încă art. 966 şi 1168 C. C.). In fine, mai este încă de observat că art. 448 prevede că toate actele făcute în urma publicaţiunei de interdicţiune, sau fără asistenţa consiliului judeciar, vor fi de drept socotite ca *fără fiinţă* (adecă ca *inexistente*), ceea ce este inexact, pentru că asemene acte sunt numai *anulabile*. Veḑi în tomul II, p. 337, explic. art. 448. Cpr. Laurent, V, 305, 307 şi XVIII, 532.

3) Cpr. asupra acestei distincţiuni: Laurent, I, 71; II, 269 urm., 440 urm.; XV, 450 urm.; XVIII, 531 şi XXVIII, 133 urm. Demolombe, II, 240 urm.; XXIV, 41 şi XXIX, 21 urm. Larombière, IV, art. 1304, No. 11 urm. Baudry, II, 795, 854 şi 1148. Vigié, II, 1063. Thiry, II, 565 şi III, 92, 94. Marcadè, IV, 883. Demante, V, 261, 262. Arntz, III, 261 urm. Mourlon, II, 1462 urm. Massé-Vergé, I, § 35, p. 45 şi III, § 579, p. 470. Ar. Pascal, *Gazeta Tribun.*, anul 1862, No. 59. Pand. Fr., *Oblig.*, II, 7002 urm. G. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 53 urm. T. Huc, VII, 10. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, VIII, 143.

4) Cpr. Cas. Rom. S-a 1, Bulet. 1878, p. 338. C. Toulouse, 21 jan. 1885, D. P., 86. 2. 73.

preexistentă, la caz de contestație, ceea ce însĕmnează că justiția va declara cum că actul n'a avut nici o dată ființă [1]).

2⁰ Fie care din părți va putea să se prevaleze de inexistența actului, fie pentru a se sustrage de la executarea lui, fie pentru a desființa executarea, la caz când ea ar fi avut loc, ceea ce însĕmnează că nulitatea *este absolută.*

3⁰ In fine, nici timpul, nici voința părților n'ar putea să valideze o convenție inexistentă, pentru că neantul nu poate fi confirmat. Ea va trebui deci să se refacă cu formele leginite (art. 1168). *Quod nullum est, confirmari nequit.* [2]).

De câte ori, din contra, convențiunea este numai *anulabilă*, anularea trebue să fi cerută și dobêndită în justiție, și aceasta numai de partea care era incapabilă sau a cărei consimțĕmênt era viciat. Cu alte cuvinte, nulitatea nu mai este de astă dată absolută, ci *relativă*; ear viciul convențiunei, care este *anulabilă* numai, poate să fie acoperit prin o ratificare sau confirmare tacită ori expresă (art. 1162 și 1190), și faptul părței interesate de a lăsa să treacă timpul cerut pentru exercițiul acțiunei în anulare, fără a exercita acest drept, equivalează cu o ratificare (art. 1900 C. C.).

In fine, este de observat că condițiile necesare pentru *existența* convențiunilor sunt neapărate și pentru validitatea lor, pe când condițiile cerute pentru *validitatea* convențiunilor nu sunt absolut neapărate pentru existența lor. In adevĕr, se poate da sănătatea unui om bolnav, dar nu se poate da viață unui om mort [3]).

Aceste principiĭ fiind expuse, să vedem acum însușirile care sunt cerute pentru existența convențiunilor, și acele care sunt prescrise numai pentru validitatea lor.

---

[1]) Veḑi explicarea art. 790, în tomul III, p. 632, text și nota 5.—In privința distincțiunei ce se face între actele inexistente și anulabile, mai veḑi încă tomul I al lucrărei noastre, partea II, p. 46, 294 urm., 379 urm.; tomul II, p. 334, 337, text și nota 2, 338, nota 3; tomul III, p. 336, 361, 631 urm.; t. IV, p. 107, etc.

[2]) Art. 1310 din codul italian este formal în această privință. Veḑi *infrà*, explic. art. 965, § 2 (pacte succesorale), 966, etc.

[3]) Comp. G. Boissonade, *op. cit.*, II, 40. Baudry, II, 854, 1149. Marcadé, V, asupra art. 1338, No. 1, p. 92 și asupra art. 1398, No. II, p. 429. Cpr. C. Pau, 13 mai 1889, D. P., 90. 2. 345. Veḑi și lucrarea nostră, t. III, p. 336, 362, 632, 633 și t. IV, p. 88, 107, text și nota 1, 241, etc.

Insuşirile cerute p. existenţa contractului. Art. 948 §§ 2, 3 şi 4.

Elementele sau însuşirile neapărate pentru *existenţa* ori cărei convenţiuni sau contract sunt:

1⁰ Consimţĕmentul valabil *al părţilor contractante* sau al representanţilor lor, ear nu numai al părţei ce se obligă, după cum pe nedrept se exprimă art. 948 (veḑi *suprà*, p. 21, nota 2);

2⁰ Un obiect determinat de care părţile au putut să dispue, adecă care este în comerţ (art. 948, § 3, 963 şi 1310);

3⁰ O causă adevărată şi licită (art. 948, § 4, 966-968).

Contracte solemne.

Pentru contractele solemne arătate *suprà* p. 15, se mai cere încă îndeplinirea formelor substanţiale prescrise de lege; *forma dat esse rei* [1]).

Independent de insuşirile neapărate pentru existenţa convenţiunilor, două elemente mai sunt încă cerute pentru *validitatea lor*, şi anume:

1⁰ Capacitatea părţilor contractante (art. 948, § 1 [2]);

2⁰ Lipsa de eroare, violenţă sau dol (art. 953-961).

Intervertirea ordinei admisă de legiuitorul francez.

Legiuitorul nostru intervertind, după codul italian, ordinea admisă de legiuitorul francez, se ocupă mai întâi despre capacitatea părţilor contractante (art. 949-952), şi apoi, în secţia a II-a, despre consimţĕmênt (art. 953-961).

SECŢIUNEA I

Despre capacitatea părţilor contractante (condiţiune de validitate a convenţiunilor).

Art. 949. — Poate contracta veri ce persoană ce nu este declarată necapabilă de lege. (Art. 434, 856, 942, 948, 950 urm. C. C. Art. 1123 C. fr.).

Art. 949 pune în princip că capacitatea este regula generală, ear incapacitatea o excepţiune, de unde resultă că acel care propune o incapacitate trebue s'o dovedească (art. 1169), şi dovada nu se poate face de cât prin un anume text de lege [3]).

---

1) Cpr. Baudry, II 795. Thiry, III, 94. Marcadé, IV, 402. Baudry et Barde, I, 26. Mai veḑi încă art. 325 din Anteproiectul japonez şi art. 1055 din Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent care sunt formali în această privinţă. Veḑi şi tomul III al lucrărei noastre, p. 632, nota 1.

2) De câte ori deci părţile n'au fost capabile de a contracta, convenţiunea nu va fi *inexistentă*, ci numai *anulabilă*, *nulă*, după terminologia codului. Cpr. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 26.

3) Veḑi Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 227.

Textele care prevĕd o incapacitate fiind nişte dispoziţiuni excepţionale trebuesc interpretate în mod strict şi nu pot fi întinse de la un caz la altul [1]). *Exceptiones sunt strictissimæ interpretationis.*

Persoanele lovite de o incapacitate naturală de a contracta.

Capacitatea individului poate să fie micşurată sau distrusă cu totul prin o alienaţiune mentală, prin demenţă sau imbecilitate, prin beţie, prin o boală [2]) sau prin oare care infirmităţi fisice, precum ar fi surditatea, mutismul, cecitatea, etc. [3]).

Aceste sunt nişte incapacităţi *naturale* de care legiuitorul nu avea nevoe să se ocupe, pentru că ele împedică manifestarea consimţĕmêntului. Astfel, este evident că un copil [4]) un om nebun sau unul bat cu desevêrşire, ori în

[1]) Vedi tomul IV al lucrărei noastre, p. 14.
[2]) Cpr. Larombriere, I, art. 1124, No. 14. Laurent, XVI, 20.
[3]) Aceste infirmităţi nu constituesc însă prin ele înşile o incapacitate naturală, dacă bolnavul a putut să'şi dee samă de ceea ce făcea şi să'şi manifeste voinţa în mod clar şi în deplină libertate. C. Riom, D. P., 80. 2. 58. Cpr. Pand. Fr., II, 7552. Aubry et Rau, I, § 86, p. 363. Astfel, tribunalele apreciează în mod suveran validitatea consimţĕmentului dat de un surdo-mut. C. Nîmes, *Pand. Périod.*, 92. 2. 57. Cas. Rom. S-a 1, Bulet. 1878, p. 84. T. Huc, VII. 57. Vedi şi t. IV al lucrărei noastre p. 18, nota 3. In privinţa donaţiunilor, vedi însă art. 816 C. C. (Tom. IV, p. 126 urm.).
[4]) „Cel lipsit de minte, dice art. 1156 din codul Calimach (865 austriac), cum şi acel ce n'au împlinit vrêsta de 14 ani fiind parte bărbătească, sau 12 ani fiind parte femeească, nu sunt vrednici nici să dee nici să primească făgăduinţă.“ Vedi şi art. 2, partea I, capit. 4 din codul Caragea, unde se dice : „Cei fără de minte, veri ce tocmală sau dar vor face, se socoteşte nimic şi se strică“.

La Romani, copilul *infans* (*qui fari non potest*, care nu poate încă să vorbească sau, mai bine dis, care nu înţĕlege ceea ce spune) era cu desevêrşire incapabil de a face ori ce act juridic, chiar cu autoritatea tutorului. O dată eşit din *infantia*, dar nefiind încă *pubertati proximus*, pupilul putea să facă toate actele prin care condiţia sa devenea mai bună, dar nu putea să'şi facă condiţiunea mai rea de cât cu autoritatea tutorului (Instit. Pr., 1, 21; comp. art. 1157 C. Calimach, 865 C. austriac şi art. 3, partea 1, cap. 3, C. Caragea), fiind, pe de altă parte, incapabil de a se obliga prin delictele sale. In fine, pupilul devenit *pubertati proximus* avea capacitatea de a face toate actele licite şi de Dreptul roman.

delir, este incapabil de a contracta [1]). Legiuitorul nu se ocupă de cât de incapacitățile așa ḍise *civile*, adecă care pun pe om în imposibilitatea *juridică* de a consimți.

---

a se obliga prin delictele sale (*doli capax*). „*Verum et si quid dolo ejus factum est, hoc eum præstare convenit*". (L. unică *in fine*, Cod., 2, 48, *De reputationibus, etc.*).

Vêrsta omuluĭ ne mai fiind astăzi împărțită așa precum era la Romani și în vechea noastră legislațiune (v. t. II al lucrărei noastre, p. 56, nota 2), judecătoriĭ, făcênd abstracțiune de vêrsta minorului, vor examina și vor decide în fapt dacă consimțĕmêntul dat de dênsul a fost destul de serios pentru ca contractul să poată fi format. De câte ori se va decide că consimțĕmêntul seu n'a fost dat in deplină cunoștință de causă, contractul nu va fi numai anulat, ci declarat *inexistent*, pentru că'i lipsește unul din elementele sale esențiale. Cpr. Demolombe, XXIV, 8. Marcadé, IV, 397. Demante, V, 39, *in fine*. Larombière, I, art. 1124, No. 11. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 289, text și nota 2. Pand. Fr., II, 7546. Acollas, II, p. 770. Giorgio Giorgi, III, 49.

[1]) In adevĕr, pentru a putea da un consimțĕment valid (art. 948, § 2), trebuește, de și legea n'o spune, a avea usul rațiunei sale: *integritas mentis, non corporis sanitas exigenda est* (L. 2. Dig., 28, 1). Vedi tomul IV al lucrărei noastre, p. 15, 16. Cpr. C. Toulouse și Nîmes, D. P., 86. 2, 73. D. P., 91. 2. 97. Cas. Rom. S-a I, Bulet. 1878, p. 97 și 338. Demolombe, XXIV, 81. Thiry, II, 604. Arntz, III, 31. Vedi și *infrà*, p. 31, 32.

Beție. Beția este generalmente considerată ca o causă de incapacitate generală de a consimți și face ca contractul să fie *inexistent*, pentru că omul bat nu'și mai dă samă de ceea ce ḍice sau face. De aceea am vĕḍut că un om bat nu poate să dispue de averea sa prin donațiune sau testament. (Art. 724 C. Calimach, 566 austriac). Vedi t. IV. p. 19. Cpr. C. București, *Dreptul* din 1889, No. 58. C. Nimes, D. P., 91. 2. 97. *Idem*. D. P., 81. 2. 248. D. P., 63. 2. 139. Pothier, *Oblig.*, II, 49. Thiry, II, 604. Demolombe, XXIV, 81. Larombière, I, art. 1124, No. 14. Duranton, X, 103. Pand. Fr., *Oblig.*, II, 7559. Acollas, II, 770. Pĕucescu, I, 81. Giorgio Giorgi, III, 67 urm. Marcadé, IV, 397.—Vedi însă Aubry et Rau (IV, § 343, p. 290, text și nota 4), după cari numai convențiunea închietă cu un copil lipsit de judecată și cu o persoană care n'ar fi dat consimțĕmêntul seu de cât din glumă (*par plaisanterie*) ar fi inexistentă. Cât pentru convențiunea închietă cu un nebun sau cu o persoană în stare complectă de ebrietate, ea ar fi, după acești autori, numai *anulabilă*, ceea ce ni se pare inadmisibil.

Beția complectă distruge consimțĕmêntul și face ca con-

Cât pentru ura şi mânia impinse chiar până la exces, ele nu sunt, în regulă generală, de natură a distruge consimţémêntul. Cu toate aceste, ura şi mânia ar putea, ca ori ce pasiune omenească, să altereze facultăţile omului, şi, în asemene caz, nu mai remâne nici o îndoeală că judecătorii fondului, apreciatori suverani ai faptelor, ar putea să considere consimţémêntul ca inexistent, mai cu samă dacă această ură ar fi fost provocată de către cealaltă parte contractantă [1]). O pasiune violentă ar putea, de asemene, fără a produce o demenţă propriu ḑisă, să turbure în aşa mod facultăţile mentale ale uneia din părţi, în cât consimţémêntul ei să fie considerat ca inexistent [2]). Ură, mânie.

In fine, trebue să decidem că consimţémêntul dat de o persoană pe când dormea n'ar putea să constituească un contract, pentru că somnambulul nu'şi dă sama de faptele sale. [3]) Somnambulism.

---

tractul să fie *inesistent*, chiar când ea n'ar fi fost provocată de acela în favoarea căruia obligaţiunea a fost contractată. Cpr. C. Toulouse, D. P., 63. 2. 139. — *Contrà.* C. Rouen, D. P., 45. 4. 366, No. 3.—Dacă beţia a fost provocată prin uneltirile viclene a celeilalte părţi contractante, atunci beţia ar fi complicată cu dol şi convenţiunea ar fi nulă din un îndoit punct de vedere. Cpr. C. Rennes şi Nîmes, D. P., 81. 2. 248 şi D. P., 91. 2. 97. Veḑi şi tom. IV al lucrărei noastre, p. 19, nota 2.

In ori ce caz, proba testimonială este tot-deauna admisibilă spre a se constata starea de ebrietate în momentul contractărei, şi judecătorii fondului sunt suverani în aprecierea unor asemene probe. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1889, No. 58 şi *Dreptul* din 1892, No. 8.—Proba cu martori poate însă fi respinsă de câte ori judecătorii fondului din celelalte împrejurări ale causei şi-au făcut convingerea de inexistenţa faptului. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1893, No. 62. C. Toulouse, D. P., 63. 2. 139. Dovedirea stărei de ebrietate.

1) Cpr. Larombière, I, art. 1124, No. 14. Pand. Fr., II, 7568. Giorgio, Giorgi, III, 70 urm. Veḑi şi t. IV al nostru, p. 20.

2) Veḑi tomul IV al lucrărei noastre, p. 19.

3) Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 51.— O lege din Digeste comparează pe furios şi pe pupil cu o persoană adormită în mâna căruia s'ar pune ceva. „*Furiosus et pupillus sine tutoris auctoritate non potest incipere possidere: quia affectionem tenendi non habent, licet maxime corpore suo rem contingant:* **sicuti si quis dormienti aliquid in manu ponat**". (L. I, § 3, Dig., 41, 2, *De adquirenda vel amittenda possessione*).

Persoanele lovite de o incapacitate civilă sau juridică de a contracta.

Art. 950. — Necapabili de a contracta sunt:

1° Minorii (art. 342, 390, 421 urm., 427 urm., 433, 951, 1157 urm., 1164 C. C.);

2° Interdişii (art. 435 urm., 445, 448, 449, 454, 458 C. C.);

3° Femeile măritate, în casurile determinate de lege (art. 197, 199, 1248, 1249 urm., 1254 urm., 1281, 1283 urm., 1287 urm. C. C.);

4° In genere toţi acei cărora legea le a proibit oare care contracte (art. 390, 419, 1307-1309, 1498, 1706, 1769 C. C. Art. 1124 C. fr.).

Intre persoanele lovite de o incapacitate *civilă* de a contracta, unele sunt lovite de o incapacitate generală (art. 950, §§ 1, 2 şi 3), ear altele de o incapacitate specială (art. 950, § 4).

A) Persoane lovite de o incapacitate generală de a contracta (art. 950, § 1-3).

Persoanele lovite de o incapacitate *generală* de a contracta sunt: *minorii*, *interdişii* şi *femeile măritate*.

Minorii. 1° Minorii, *chiar şi acei emancipaţi*, sunt, în regulă generală, incapabili de a contracta, pentru că deşi aceşti din urmă sunt capabili în privinţa actelor de administraţiune (art. 427) [1]), totuşi ei sunt incapabili pentru celelalte acte; de unde resultă că şi pentru dênşii incapacitatea este regula generală, ear capacitatea o excepţiune.

Minorul aflat sub tutelă este representat de epitropul seu (art. 390), ear acel emancipat lucrează singur, însă cu asistenţa curatorului seu (art. 425 urm.).

Interdişii judecătoreşte. Art. 435 urm., 448, § 2. 2° Persoanele interdise judecătoreşte (art. 435 urm.) sunt lovite de o presumţiune de insanitate de spirit permanentă, chiar în privinţa actelor sevêrşite într'un interval lucid. In adevěr, art. 448, § 2 prevede că toate actele făcute în urma publicaţiunei hotărîrei de interdicţiune sunt de drept socotite *ca fără fiinţă*, ceea ce însěmnează că judecătorii vor trebui neapărat să anuleze actul îndată ce

[1]) Cpr. Cas. Rom. S-a I, Bulet. 1879, p. 186.

se va stabili că el a fost sevêrşit în urma publicărei hotărîrei de interdicţiune, fără a cerceta dacă interḑisul a fost sau nu lesat (art. 951), sau dacă a existat rea credinţă din partea acelor care au contractat cu dênsul [1]).

Interḑişiĭ legalmente. Art. 13, 16 C. penal.

Cât pentru persoanele lovite de o interdicţie legală, adecă condamnate la munca sîlnică sau la reclusiune (art. 13, 16 C. penal), ele sunt, în tot timpul pedepsei lor, incapabile de a'şi administra averea şi de a dispune de ea prin acte între viĭ, păstrând însă dreptul de a dispune prin testament [2]).

Femeile măritate.

3⁰ Femeile măritate sunt incapabile, *însă numai în casurile determinate de lege* [3]), ceea ce dovedeşte că, în unele casuri, ele sunt capabile.

Astfel, femeea măritată poate să dispue de averea sa prin testament (art. 208); femeea separată de bunuri prin contract sau judecătoreşte (art. 1265, 1285) are libera administraţiune a averei sale parafernale, etc.

Femee comerciantă.

De asemene, femeea împuternicită conform legei de a face comerţ (art. 15 C. com.) este capabilă de a se obliga pentru tot ce priveşte comerciul seu şi chiar de a ipoteca şi înstrăina toată averea sa, fără nici o autorisare (art. 16 C. com.).

Incapacitatea femeei măritate, *în unele casuri determinate de lege*, constă în necesitatea de a dobêndi autorisarea barbatului sau a justiţiei (art. 197 urm. C. C.) [4]).

---

[1]) Veḑi în tomul II, p. 337, explic. art. 448.

[2]) Veḑi în t. IV, p. 38, 39, explic. art. 13 şi 16 din codul penal.—Incapacitatea resultând din interdicţie pentru o causă de condamnare penală, ḑice art. 1107, § 2 din codul civil italian, poate fi opusă de ori cine are interes. Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 125.

[3]) Cuvintele *în casurile determinate de lege* găsinduse în ultimul alineat al art. 950 se referă numai la femeile măritate. Demolombe, XXIV, 297. Acbllas, II, p. 772, Berriat St. Prix, II, 4132.—*Contrà.* Demante (V, 36), după care aceste cuvinte s'ar referi la toţi incapabiliĭ de care vorbeşte art. 250; însă această părere este contrară explicărei dată de Bigot-Préameneu în expunerea de motive. Veḑi Fenet, t. XIII, p. 227.

[4]) In procesele care sunt de competenţa judecătoriilor de ocoale, autorisarea necesară femeei pentru a putea sta în judecată, fie ca reclamantă, fie ca pârîtă, poate fi dată de judecătorul de ocol, sub îndatorirea de a observa formele prevêḑute de art. 624 şi urm. Pr. civ. (art. 67 L. din 1 junie 1896).

Faliţii. Controversă. Art. 713 C. com.

La această listă de incapabili unii mai adaugă încă faliţii. Nici un text de lege nedeclarând însă pe faliţi incapabili, ei remân supuşi regulei generale care este capacitatea, sentinţa declarativă de faliment rădicând falitului, din ḑiua pronunţărei sale, numai administraţiunea tuturor bunurilor sale, chiar şi acelora dobêndite în timpul falimentului (art. 713 C. com.) [1].

Persoane morale.

Persoanele morale, de şi puse sub tutelă, remân de asemene, în regulă generală, capabile de a contracta, ele nefiind incapabile de cât pentru unele contracte [2].

Societăţi comerciale.

Cât pentru societăţile comerciale (art. 77 urm. C. com.), ele nu sunt supuse nici unei incapacităţi juridice de a contracta.

B) Persoanele lovite de o incapacitate specială de a contracta (art. 950, § 4).

Pe lângă persoanele lovite de o incapacitate generală de a contracta, altele sunt lovite de o capacitate specială, adecă numai pentru oare care contracte. Astfel, barbatul nu poate să cumpere de la femee şi femeea de la barbat de cât în casurile determinate de art. 1307 C. C.; tutorii, sub pedeapsă de nulitate, nu se pot face adjudecatari, nici direct, nici prin persoane interpuse, ai averei celor de sub a lor tutelă; mandatarii, ai averei ce sunt însărcinaţi să vêndă; administratorii, ai averei comunelor sau stabilimentelor încredinţate îngrijirei lor; funcţionarii publici, ai averilor Statului ale căror vênḑări se fac printr'ênşii (art. 1308); judecătorii şi supleanţii, membrii ministeriului public şi advocaţii [3]) nu se pot face cesionari de drepturi li-

---

1) Baudry, II, 832. Baudry et Barde, I, 235, 236. Pand. Fr., II, 7579.—Veḑi însă C. Rennes, D. P., 1893, 2, 263.

2) Cpr. Baudry-Lacantinerie, II, 832. Baudry et Barde, I, 237. Pand. Fr., *Oblig.*, II, 7580.

Comunele nu pot fi obligate la plata unor sumi care nu sunt votate şi trecute în budget. Cas. Rom. S-a 1, Bulet. 1883, p. 789.—Comuna este representată în justiţe prin primarul seu, ear la caz de disolvare a consiliului comunal, prin comisiunea interimară. Cas. Rom. S-a I, Bulet. 1893, p. 136.

3) Art. 1172, § 3 din codul Calimach (879 austriac) pune şi el între tocmelele fără tărie (adecă nule) acea prin care un avocat s'ar fi tocmit ca să iee o plată hotărîtă, sau să cumpere pricina de gâlceavă încredinţată luĭ.

tigioase [1]) care sunt de competenţa curţei de apel în a că-rei circonscripţiune ei îşi exercită funcţiunile lor, şi aceasta sub pedeapsă de nulitate, spese şi daune-interese (art. 1309).

Alte incapacităţi speciale sau, mai bine ḑis, alte prohibiţiuni de a contracta mai resultă încă din art. 390, 1498, 1706, 1769, etc. (Mai veḑi încă art. 809, 810, 883).

Râsipitorii şi acei slabi de minte, puşi sub autoritatia unui consiliu judeciar (art. 445, 458 urm.), trebuesc clasificaţi în categoria persoaneler cărora legea interḑice oare care contracte şi cari, prin urmare, sunt loviţi de o incapacitate specială de a contracta, căci ei ne fiind într'un mod general incapabili de a contracta, capacitatea este pentru dênşii regula generală, ear incapacitatea o excepţiune [2]). Persoane puse sub un consiliu judeciar. Art. 445, 458 urm.

Ce trebue să decidem în privinţa persoanelor neinterḑise, aşezate într'un stabiliment de alienaţi potrivit legei asupra alienaţilor din 15 dechembrie 1894? Alienaţii neînterḑişi.

Unii asimilează pe aceşti nenorociţi cu interzişii, considerându'i ca incapabili de a contracta, pentru că au un administrator provisor care le gerează afacerele până la insănătoşarea lor (art. 32 şi urm. L. din 15 dechembrie 1894). [3]) Adevĕrul este însă că aşeḑarea unei persoane într'un stabiliment de alienaţi nu face să nască contra acelei persoane nici o incapacitate *juridică* de a contracta, şi că ea remâne lovită numai de o incapacitate *naturală*, L. din 15 dechem. 1894.

---

1) Art. 1309 nu se aplică când nu există nici cesiune, nici drept litigios. Cas. Rom. S-a I, *Dreptul* din 1896, No. 12. Pentru ca să existe drept litigios trebue să se fi ivit vre o contestaţiune asupra fondului dreptului cesionat (art. 1403). C. din Iaşi, *Dreptul* din 1896, No. 65. Comp. C. Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 76. Curtea de casaţiune S-a I, a decis însă că cuvintele *drepturi ligitioase* din art. 1309 nu pot fi interpretate prin disposiţiunile art. 1403 şi că, în sistemul legislaţiunei noastre, acestor expresiuni cată a li se da un înţeles larg, aşa că ele ar cuprinde nu numai drepturile care sunt în proces, dar şi acele în privinţa cărora se poate naşte o contestaţiune serioasă, adecă atunci chiar când litigiul nu era început în momentul cesiunei. Veḑi Bulet. Cas., S-a 1, anul 1875, p. 48. Cpr. Trib. Prahova, *Dreptul* din 1896, No. 8.

2) Baudry, II, 831. Baudry et Barde, I, 233, 241. T. Huc, VII, 58. Pand. Fr., II, 7577.—*Contrà.* Thiry, II, 605. Demolombe, XXIV, 292.

3) Veḑi, de ex., Demolombe, XXIV, 292.

ca toţi acei atinşi de alienaţiune mentală; de unde resultă că actele sevêrşite de dênsa într'un interval lucid vor fi valide, dacă, în momentul contractărei, ea se bucura de întregimea minţei sale. Acel care va voi să desfiinţeze contractul va trebui deci să dovedească că, în momentul întocmirei lui, persoana aşeḑată într'o casă de sănătate nu se bucura de facultăţile sale intelectuale. Totul deci va fi o chestie de fapt, întocmai ca şi în privinţa persoanelor alienate, neinternate într'un asil [1]).

Persoanele internate în asemene stabilimente nu pot deci fi asimilate interḑişilor, cari, din momentul publicărei hotărîrei de interdicţie, sunt, precum am vèḑut, loviţi de o presumţiune de incapacitate, chiar in privinţa actelor sevêrşite într'un interval lucid (art. 448), pentru că, încă o dată, art. 950 se ocupă numai de incapacităţile *juridice* de a contracta, ear nu de incapacităţile *naturale* [2]).

Sancţiunea incapacităţilor generale.

Art. 207.— Numai femeea, barbatul sau moştenitorii lor pot cere anularea tocmelelor sau a pornirilor de judecată făcute fără autorisaţiune. (Art. 197, 199, 820, 951, 952, 1164, 1190 C. C. Art. 225 C. fr.).

Art. 952.—Persoanele capabile de a se obliga nu pot opune minorului, interḑisului, femeei măritate, incapacitatea lor [3]). (Art. 207, 951, 1157 urm., 1164 urm. C. C. Art. 1125 C. fr.).

Art. 948 face să figureze capacitatea părţilor contractante între condiţiunile *esenţiale* ale convenţiunilor, însă, cu toate acestea, incapacitatea părţilor sau a uneia din ele nu face ca contractul să fie *inexistent* sau *fără fiinţă*, ci numai anulabil; de unde şi regula prevèḑută de art. 952 că anularea contractului pentru causă de incapacitate este

---

1) Veḑi *suprà*, p. 26, text şi nota 1, *ab initio*.

2) Baudry, II, 832. Baudry et Barde, I, 232, Veḑi şi *suprà* p. 25, 26. — *Contrà*. Thiry, II, 605.

3) Textul corespunḑetor fr. mai are încă un alineat, în care se ḑice că minorul, interḑisul şi femeea măritată nu pot să atace angajamentul lor pentru causă de incapacitate, de cât în casurile anume prevèḑute de lege. Acest alineat a fost eliminat de legiuitorul român şi înlocuit, cu o modificare de redacţie însă, prin art. 951 relativ numai la minori, pe care îl vom explica odată cu art. 1157 şi urm.

relativă şi nu poate fi propusă de cât de acela în folosul căruia ea a fost stabilită. In adevĕr, dacă incapacitatea uneia din părţi ar face ca contractul să fie inexistent, inexistenţa ar putea, după cum am vĕdut, fi propusă de toate părţile interesate. (Vedi *suprà*, p. 23).

Aşa dar, numai minorii, interdişii şi femeile măritate pot singuri exercita acţiunea în anulare pentru causă de incapacitate [1]. Şi când dicem minorii, interdişii şi femeile măritate, se înţĕlege că acelaş drept aparţine atât moştenitorilor (art. 207) şi cesionarilor cât şi creditorilor lor, de şi, în această din urmă privinţă, chestiunea este controversată. (Vedi *infrà* explic. art. 974).

Cât pentru persoanele capabile, care au contractat cu un incapabil, ele nu pot opune acestui din urmă incapacitatea sa, de oare ce sunt în culpă că au contractat cu un incapabil: *sibi imputet cur cum tali contraxerit* [2].

Din cele mai sus expuse resultă că de câte ori un incapabil cere anularea contractului, în baza art. 952, persoana capabilă care a contractat cu dênsul nu poate să

---

[1]) Cpr. Cas. fr., D. P., 93. 1. 279.—Astfel, nu se poate cere de către comoştenitorii majori nulitatea unui act de împărţeală pe motiv că parte din copartaşi au fost minori şi împărţeala nu s'a făcut cu îndeplinirea formelor prescrise de lege pentru minori. O asemene nulitate fiind relativă, nu poate fi propusă de cât de minori. Cas. rom. S-a 1, Bulet. 1887, p. 6. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1886, No. 79. *Idem.* Cas. fr., 30 aug. 1815, Pand. fr., II, 7590.—*Contrà.* Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1888, No. 63.

De asemenea, nulitatea unei adopţiuni pentru vicii de consimţĕmênt din partea minorului adoptat este relativă şi nu poate fi propusă de cât de dênsul. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1889, p. 37. Comp. şi Cas. S-a I. Bulet. 1891, p. 788.

Tot în aceiaş ordine de idei s'a decis că numai comuna, ear nu şi partea cu care ea s'a judecat, poate cere nulitatea unei hotărîri pentru lipsă de autorisare. Cas. rom. S-a I, *Dreptul* din 1875, No. 2. Vedi şi numeroasele decisiuni citate în Pand. fr., II, 7606.—Lipsa de capacitate a administratorului unui aşedĕmênt de binefacere resultând din neautorisarea autorităţei competente, nu se poate invoca de terţiile persoane, ci numai de administraţiunea neautorisată. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1886, No. 73.

[2]) *„Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis ejus“.* (L. 19, Dig., 50, 17).

exercite acţiunea în garanţie, [1]), căci a garanta este a despăgubi [2]), şi nu se poate pricepe ca o persoană să despăgubească pe alta de consecinţile unei acţiuni ce ea exercită în virtutea legei.

Art. 1164. Favoarea conferită incapabilului nu poate însă să mearga până a-i permite de a se îmbogăţi în detrimentul părţei capabile. De aceea, vom vedea că, de câte ori el va dobêndi în justiţie anularea contractului, de atâte ori el va trebui să restitue ceea ce'i a folosit personal (art. 1164), *quatenus ex ea pecunia locupletior est* (L. 27, § 1, *in fine*. Dig., 4, 4, *De minoribus 25 annis*).

Art. 952 nu se aplică numai la contracte, dar şi la hotăririle dobêndite, precum şi la acţiunile pornite contra incapabilului [3]).

Aplicarea art. 952 la donaţiuni. Controversă. El se aplică de asemene şi la donaţiuni; de unde conclusiunea că, dacă donaţiunea făcută unui incapabil n'a fost acceptată în mod regulat, anularea acceptaţiunei nu va putea fi propusă de cât de persoana incapabilă în folosul căreia ea a fost înfiinţată [4]). Chestiunea este însă astăḑi controversată, ca şi în dreptul vechiŭ francez, şi conflictul datează de mai bine de 100 ani, după cum observă unii autori [5]).

Persoane puse sub un consiliu judeciar. Dispoziţiunea art. 952 se aplică nu numai minorilor, interḑişilor şi femeilor măritate, dar şi acelor puşi sub un consiliu judeciar, în privinţa contractelor încheiate fără asistenţa acestui consiliu. (Baudry, II, 834, *in fine*).

Art. 1900. Acţiunea în anulare pentru causă de incapacitate se prescrie prin *ḑece ani* (art. 1900).

---

1) C. Douai, 10 noembrie 1890, D. P., 1891. 2. 133.

2) Cpr. Aubry et Rau, IV, § 310, p. 115.

3) Larombière, I, art. 1125, No. 10. Pand. fr., II. 7586. Astfel, minorii sunt in drept să invoace nulitatea resultând din ilegala lor representare in instanţă. Cas. rom. S-a II, Bulet. 1889, p. 800. C din Bucureşti (ultimul considerent), *Dreptul* din 1893, No. 68.

4) Cas. rom. şi C. Bucureşti, Bulet. S-a I, 1877, p. 305 şi *Dreptul* din 1876, No. 30. *Idem*. Cas. fr. D. P., 79. 1. 271. D. P., 89. 1. 369. — *Contrà*. Cas. fr., 15 julie 1889, D. P., 1890. 1. 100. T. Huc, VI, 195 şi VII, 62. Laurent, XII, 259.

5) Veḑi autorii citaţi *pro* şi *contrà* în t. IV al lucrărei noastre, p. 130, nota 2. Veḑi şi tomul I, asupra art. 207, p. 126, nota 1.

Acest termen curge în contra minorilor de la majoritate: în contra femeilor măritate, din ḑiua desfacerei căsătoriei, ear în contra interḑişilor din ḑiua rădicărei interdicţiunei (art. 1900). Această prescripţie este o ratificare tacită; de aceea am vĕḑut că ea nu se aplică actelor inexistente. (Veḑi *suprà*, p. 23).

SECŢIUNEA II

Despre consimţĕmênt (condiţiune esenţială pentru existenţa convenţiunilor).

Consimţĕmêntul (*consensus, sentire cum alio*) este acordul a două sau mai multor persoane asupra unuia şi aceluiaş punct. El este resultatul a două sau mai multor voinţi care se întrunesc la un loc. *Consentire est in unam eamdemque sententiam concurrere.* Consimţĕmêntul este deci în tot-deauna un act bilateral, pe când voinţa este din contra un act unilateral [1]).

Consimţĕmêntul are în sine două elemente, oferta sau propunerea (*pollicitatio*) şi acceptaţiunea [2]).

Ofertă sau policitaţiune. Oferta se face în regulă generală unei persoane determinate. Ea poate fi şi tacită, adecă poate să resulte din un fapt care o lasă a se presupune neapărat [3]).

Une ori însă ea se face de comercianţi publicului în genere, prin afipte, circulări, prospecte, etc. In asemene casuri, ori ce persoană poate s'o accepte, şi neguţitorul este obligat a preda marfa persoanei care o cere cu preţul afişat, dacă bine înţĕles, oferta a fost acceptată în termenii

---

1) „Consimţĕmêntul se manifestă, ḑice art. 1262, § 1 din codul spaniol (L. din 24 iulie 1889), prin concursul ofertei şi a acceptaţiunei asupra lucrului şi a causei care formează contractul".

2) Veḑi art. 1152 C. Calimach (861 austriac), citat textual *suprà*, p. 10, nota 1 şi art. 1262, § 1 C. civ. spaniol, citat la nota precedentă.

3) Astfel, conductorul unei trăsuri publice, prin simplul fapt că staţionează pe o piaţă publică, se consideră că oferă de a transporta ori ce persoană care s'ar presinta la un moment dat. Jud. ocol. al 14-a Paris, 5 ianuar 1882, D. P., 82. 3. 110. Baudry et Barde, I, 48.

în care ea era făcută publicului [1]), căci, la caz de refus din partea sa, el ar putea fi condamnat la daune [2]).

Acceptarea. policitaţiunei

Consimţĕmêntul părţilor nu are nevoe de a fi manifestat, în regulă generală, în mod simultaneu, adecă în acelaş timp, simultaneitatea nefiind prescrisă de lege de cât în privinţa schimbărilor ce s'ar aduce unei convenţiuni matrimoniale înainte de celebrarea căsătoriei (art. 1229). Intre o propunere şi acceptarea ei, poate deci să treacă un timp oare care.

Cât timp propunerea sau policitaţia n'a fost acceptată fie expres fie tacitamente [3]), nici o legătură nu există, şi până la acceptare sau, mai bine ḑis, până la aducerea acceptaţiunei la cunoştinţa propuitorului, ea poate să fie retrasă în tot timpul [4]), afară de casul când părţile sau usul ar statornici un termen oare care pentru acceptarea propunerei, în care caz acceptarea ei în lăuntrul termenului hotărît ar face ca contractul să fie definitiv format, şi aceasta, după unii, chiar dacă propunerea fusese retractată în momentul acceptaţiunei sale [5]).

---

[1]) Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, III, 22. T. Huc, VII, 15. Baudry, II, 797, *in fine*. Laurent, XV, 474. Massé-Vergé, III, § 613, p. 553, nota 5. Baudry et Barde, I, 30. Trib. Paris, D. P., 69. 3. 55.

[2]) Trib. com. Paris. D. P., 69. 3. 14.

[3]) Cpr. T. Huc, VII, 18 şi Cas. fr. D. P., 89. 1. 33.—Judecătorii fondului apreciează în mod suveran dacă contractul ce o parte invoacă este sau nu format in mod definitiv prin concursul voinţei părţilor. Cas. fr., D. P., 80. 1. 455. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1880, p. 383.

[4]) Pothier, *Oblig.*, II, No. 4. Baudry, II, 785, 797. Baudry et Barde, I, 31. Thiry, II, 566. Demolombe, XXIV, 63. Laurent, XV, 469, 475. Pand. fr., II, 7042. Molitor, *Oblig. en droit romain* (Paris, 1851), I, 48. Cpr. Tribun. Ilfov, *Dreptul* din 1888, No. 3. Veḑi şi *suprà*, p. 10.

[5]) Demolombe, XXIV, 64, 65. Laurent, XV, 476. Baudry, II, 797. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 292. Pand. Fr., II, 7045. Valery, *Contrats par correspondance*, No. 174. Vangerow, *Lehrbuch der Pandekten*, III, § 603, observ. 1 (ediţia a 7-a). Câte-va legislaţiuni străine admit expres această soluţie. Cpr. art. 314, § 1 C. com. unguresc; art. 3 Cod federal asupra oblig. al Sviţerei, din 14 junie 1881, etc.—Veḑi însă Larombière, *Oblig.*, I, art. 1101, No. 14. Barde, I, 33.

Expirarea termenului acordat pentru acceptarea propunerei desleagă însă pe autorul ei de ori ce obligație [1].

Așa dar, policitațiunea este revocabilă cât timp contractul n'a devenit perfect (art. 37 C. com.); o dată însă propunerea acceptată, există contract, și ea nu mai poate fi retractată de cât de comun acord. „*Ita renuntiare semel constitutæ obligationi, adversario non consentiente, nemo potest*". (L. 5, Cod., IV, 10, *De oblig. et actionibus).*

In cât privește acceptarea, ea poate să aibă loc cât timp oferta n'a fost retrasă [2]; ea nu mai poate însă să aibă loc după ce autorul propunerei s'a sevêrșit din viață sau a devenit incapabil, concursul voinților ne mai fiind cu putință în asemene caz [3]. Tot astfel și pentru aceleași motive, contractul nu va mai putea să aibă loc în urma morței sau survenirei unei cause de incapacitate în persoana aceluia căruia se făcuse propunerea. Consimțěmêntul ce ar da moștenitorii lui ar constitui un nou contract [4]. Timpul în care acceptarea poate să aibă loc.

Retractarea făcută înainte de acceptare sau, mai bine dis, înainte de a fi parvenit acceptarea la cunoștința propuitorului, poate să aducă o pagubă persoanei căreia propunerea a fost făcută, sau cel puțin să o împedice de a realisa un câștig; însă, cu toate aceste, nu se poate pune în princip, în mod absolut, că autorul revocărei sau moștenitorii lui ar datori, în asemene caz, o despăgubire, dacă, bine înțěles, nici o negligență sau culpă nu le este imputabilă, pentru că propuitorul este în drept de a'și revoca propunerea, și știut este că cine uzează de dreptul seu nu jignește pe nimene: *Qui suo jure utitur, neminem lædit* (L. Retractarea pote să dee loc la daune? Controversă.

[1]) C. Bordeaux, 22 ianuar 1892, D. P., 92. 2. 390.

[2]) Acceptarea nu trebue să se facă în mod condițional sau limitat, căci, în asemene caz, ea s'ar considera ca un refus al primei propuneri și ca o nouă propunere (art. 39 C. com.). Vedi asupra chestiunei de a se ști dacă acest text este sau nu aplicabil la contractele civile, Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 241 și urm.

[3]) Pothier, III, *Vente*, 32. Demolombe, XXIV, 63. Laurent, XV, 479. Baudry et Barde, I, 31. Guillouard, *Vente*, I, 14. Thiry, II, 566. Marcadé, IV, 394. Larombière, I, art. 1101, No. 20. Cas. fr., D. P., 92. 1. 181.

[4]) Baudry et Barde, Laurent, Thiry, Larombière *loco cit.* Demolombe, XXIV, 69.—*Contrà.* Duranton, XVI, 45, *in fine*.

55, Dig., 50, 17) [1]. „Acel ce întrebuinţează dritul seu în cuprinsul legiuitelor hotare, ḑice art. 1734 din codul Calimach (1305 C. austriac), nu este respunḑĕtor pentru paguba pricinuită altuia dintru aceasta.“

Momentul când se formează contractul. Controversă.

Naşte acum chestiunea de a se şti dacă, pentru ca să existe consimţĕmênt şi contractul să fie format, se cere numai ca propunerea să fi fost acceptată, sau dacă, pe lângă aceasta, mai trebue încă ca acceptarea să fi ajuns la cunoştinţa propuitorului? Aceasta presupune, bine înţĕles, că părţile sunt depărtate una de alta şi contractează prin corespondenţă (poştă, telegraf, telefon, etc.), căci dacă ambele părţi sunt de faţă, consimţĕmêntul se dă şi se primeşte în acelaş timp, afară, bine înţĕles, de casul când ar exista o convenţie contrarie [2]. De exemplu, ţi-am scris la Paris că'ţi vênd casa mea din Bucureşti cu 50000 lei,

---

[1]) Laurent, XV, 481. Baudry et Barde, I, 32. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, III, 225 (ediţia a 4-a).—Majoritatea autorilor se pronunţă însă în sens contrar, admiţĕnd, în această privinţă, teoria lui Pothier (III, *Vente*, 32). Această soluţie se întemeiează pe principiul de echitate că faptul cuiva nu poate să aducă nici o pagubă altuia (art. 998): *Nemo ex alterius facto prægravari debet.* Cpr. Demolombe, XXIV, 71. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 293. Larombière, I, art. 1101, No. 24. Troplong, *Vente*, I, 27. Tot în acest sens se pronunţă şi majoritatea autorilor străini, precum Story, von Ihering, Windscheid, etc. Veḑi Barde, *loco cit.*—Revocarea ar da însă loc la daune din partea autorului ei, dacă ea a ajuns la cunoştinţa celeilalte părţi, după ce acesta întreprinsese executarea contractului (art. 37. C. com.).

Drept străin.

[2]) Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, III, 19.—Art. 318 din codul de comerţ german prevede că: „între persoane presente, propunerea relativă la un act de comerţ nu leagă pe autorul ei, de câte ori ea n'a fost acceptată îndată.“ Art. 314, § 2 din codul de comerţ unguresc are o disposiţie identică. Cpr. art. 4 din codul sviţeran asupra obligaţiilor (L. din 14 iunie 1881). Mai veḑi încă în acelaş sens: art. 862 C. austr. (1153 C. Calimach); 650 C. civ. portughez; art. 1289 C. civ. mexican, etc. — In cât priveşte însă contractele încheiate între absenţi, aceste legislaţiuni prevĕd un termen în care acceptaţiunea trebue neapărat să aibă loc. Veḑi, de ex., art. 652 C. civ. portughez; art. 1292 C. civ. mexican; art. 5, § 1 C. sviţeran asupra obligaţiilor; art. 315, § 1 C. com. unguresc; art. 319, § 1 C. com. german; art. 147, § 2 C. C. german, etc.

şi D-ta mi-ai respuns că primeşti. Când este perfect contractul? Când ai pus scrisoarea la poştă, aşa precum prevede art. 8 din codul sviţeran al obligaţiunilor de la 1881, sau când am primit-o, aşa precum prevede codul Calimach (1153), codul austriac (862) şi alte legiuiri străine?

Interesul chestiunei este lesne de priceput. Dacă contractul nu este perfect de cât în momentul când am putut lua cunoştinţă de acceptaţiunea D-tale, eu am putut să'mi retractez propunerea, independent de primirea ce ai făcut în necunoştinţa mea; dacă din contra, contractul s'a format prin simpla acceptare a D-tale, ori ce retractare devine cu neputinţă din momentul acestei acceptaţiuni [1]). Interesul chestiunei.

S'a ḑis că art. 814 § 2 de la donaţiuni nefiind aplicabil în specie, contractul s'a format din momentul chiar al acceptaţiunei, independent de împrejurarea dacă acceptarea a ajuns sau nu la cunoştinţa propuitorului. [2])

Intr'un alt sistem, contractul ar fi perfect pentru

---

[1]) Chestiunea mai presintă încă în practică şi alte interese. Veḑi Baudry et Barde, I, 37, p. 44, text şi nota 1. Valery, *Contrats par correspondance*, No. 119 urm. Veḑi şi *infrà*, p. 41.

[2]) C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1884, No. 60. C. din Roma, 12 dechembrie 1891, *La Temi romana*, 91, 505. Cas. Torino, 5 iunie 1884, *Il Foro italiano*, 84, 1, 800. Pothier, III, *Vente*, 32 şi II, *Oblig.*, 4. Marcadé, IV, 395. Lyon-Caen et Renault, *Droit com.* III, 27. Alauzet, *id.* (ediţia a 2-a), II, 1053. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 294. Demolombe, XXIV, 72 urm. Molitor, *Oblig. en droit rom.*, I, 49. Vigié, II, 1070. Thiry, II, 568. Fœlix, *Droit intern.* I, 105. Baudry et Barde, I, 37. Valery, *op. cit.*, No. 140 urm. Pacifici-Mazzoni, *Instituzioni di diritto civile italiano* (ediţia a 3-a), IV, 5. Borsari, *Il Codice di commercio annotato*, asupra art. 105. Savigny, *System des heut. röm Rechts*, VIII, § 371. Zachariæ, *Französisches civilrecht*, § 343. Thöl, *Handelsrecht*, p. 174, etc. Acest sistem pare a fi consfinţit prin art 321 din codul de com. german care, întru câtva, se contraḑice cu art. 320, § 2 din acelaş cod; de aceea, şi in Germania, chestiunea este controversată. Veḑi Gr. Maniu, *Drept comercial*, I, 66, p. 97. I. Bohl, p. 71, nota asupra art. 36 din codul de comerţ italian (*Code de commerce du royaume d'Italie*) (Paris, 1884). Baudry et Barde, I, 39, p. 52. Cpr. art. 649 C. civ. portughez, după care contractul devine perfect prin acceptarea ofertei, afară de casurile în care legea ar cere alte formalităţi.

propuitor din momentul ce acceptaţiunea a ajuns la cunoştinţa sa, ear pentru acceptant, din momentul ce el a a emis acceptaţiunea [1]).

Ambele păreri sunt însă inadmisibile la noi, mai cu samă în privinţa contractelor bilaterale, faţă cu art. 35 din codul de comerţ [2]), pentru că o voinţă necunoscută de una din părţile contractante este inexistentă pentru dênsa. Contractul neformându-se de cât prin concursul voinţilor, acest concurs nu există de cât atunci când acceptarea propunerei a ajuns la cunostinţa propuitorului, şi numai din acest moment retractarea devine cu neputinţă [3]). Acest sistem, singur juridic în legislaţia noastră,

[1]) Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts* (ediţia a 2-a, Dusseldorff), §§ 306, 308. Cpr. Giorgio Giorgi, *op cit.*, III, 215. Péucescu, I, 35, urm. Duvergier, *Vente*, I, 61. Duranton, XVI, 45.

Art. 35 Cod. com.

[2]) „Contractul *sinalagmatic* între persoane depărtate nu este perfect, dice acest text, dacă acceptarea n'a ajuns la cunoştinţa propuitorului în termenul hotărît de dênsul sau în termenul necesar schimbului propunerei şi acceptărei, după natura contractului. — Proprietarul însă poate priimi ca bună şi o acceptare ajunsă peste termenul hotărît de dênsul, cu condiţiune ca să încunoştiinţeze îndată pe acceptant despre aceasta.“ Vedi şi art. 814, § 2 C. C., după care de câte ori acceptarea donaţiunei are loc prin act separat, donaţiunea nu'şi produce efectele sale de cât din dina în care s'a comunicat dăruitorului actul de acceptaţiune. Vedi asupra acestui text, t. IV al lucrărei noastre, p. 134 urm.

[3]) Cpr. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1894, No. 43. C. Bruxelles, Paris, Chambéry şi Orléans, D. P., 67. 2. 193. D. P., 70. 2. 6. D. P., 78. 2. 113. D. P., 86. 2. 135. Cas. fr., D. P., 85. 1. 293. Cas. din Florenţa, 2 fevr. 1893, *La Legge*, 93, 1, 419. Baudry, II, 797 bis. Laurent, XV, 479 şi *Droit international*, VII. 447. Larombière, I, art. 1101, No. 19. Massé, *Dr. comm.* (ediţia a 3-a), III, 1453. T. Huc, VII, 18. Namur, *Le Code de comm. belge révisé*, p. 156, No. 250. Troplong, *Vente*, I. 25. Toullier D. III, partea II, 29. Arntz, III, 12. Guillouard, *Vente*, I, 15, 16. Carozzi, *La vera teorica dei contratti*, art. 1, No. 3. Gabba, *Teoria della retroattivita delle leggi*, IV, p. 189. P. Fiore, *Diritto internazionale*, No. 247. La autorii italieni mai sus citaţi trebue încă adaos *Rocco*, *Esperson*, *Vidari*, *Regnoli*, *Luzzati*, etc. Wurth, *Discours de rentrée à la cour d'appel de Gand.* Considerentele savantului magistrat sunt reproduse *in extenso* în tratatul obligaţiilor a lui Giorgio Giorgi, III, p. 244, nota 1. Vedi şi *Belg. judiciaire*, an. 1862, p. 1409.

era admis şi de art. 1153 din codul Calimach (862 austriac), după care primirea sau neprimirea făgăduinţei trebuea să se notifice făgăduitorului, *căci altfel făgăduinţa remânea stênsă* [1].

Din cele mai sus expuse resultă că contractul va fi considerat ca format în locul în care acceptarea a ajuns la cunoştinţa propuitorului, ear nu în locul de unde a plecat acceptarea [2], ceea ce este de mare însĕmnătate în privinţa determinărei competenţei şi a legilor ce urmează a se aplica contractului [3]. Consecinţile sistemului nostru.

Momentul în care contractul se consideră ca format mai are încă însĕmnătate din următoarele puncte de vedere: 1⁰ pentru a se determina capacitatea de a contracta a ambelor părţi [4]; 2⁰ timpul de când riscurile trec în socoteala achisitorului şi de când consimţĕmêntul ambelor părţi nu mai poate fi revocat.

Principiul că contractul nu se consideră ca format de cât din momentul când acceptarea a ajuns la cunoştinţa propuitorului sufere următoarele excepţiuni: Excepţiĭ la principiile de mai sus.

1⁰ In contractele *unilaterale*, propunerea este obligatorie, îndată ce ajunge la cunoştinţa părţei căreia este fă-

---

[1]) Tot in acelaş sens se vĕd redactate art. 1262 din codul spaniol şi art. 1058 din Ante-proiectul lui Laurent.—După art. 8 din codul federal al Elveţiei asupra obligaţiilor (L. din 14 junie 1881), contractul intervenit între absenţi se consideră ca format din momentul expeduirei acceptaţiunei. Drept străin.

[2]) Cpr. Laurent, *Droit internat*, VII, 448 urm. C. Chambéry, D. P., 78. 2. 113. — Curtea din Poitiers (24 ianuar 1891) a decis însă, conform opiniei lui Casaregis şi a lui Savigny (VIII, § 371), că contractul se consideră ca format în locul şi în ţara în care policitaţiunea a fost acceptată şi de unde a plecat acceptaţiunea. *Pand*, *Period.*, 1892, 2, 163. D. P. 92. 2. 249. *Idem*. C. Douai, D. P., 88. 2. 37. — Art. 1262, § ultim din codul spaniol (L. din 24 julie 1889) prevede că contractul este presupus format în locul unde s'a făcut propunerea.

[3]) Cpr. asupra acestor puncte, Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 229 urm. C. Douai, D. P., 88. 2 37.

[4]) Curtea de casaţie din Torino a decis (4 fevr. 1891), în privinţa capacităţei părţilor de a contracta, că ele sunt presupuse a se supune legei locului în care se găseşte propuitorul. *La Legge* din 1891, 1, 519.

cută (art. 38 C. com.) [1]), pentru că, în asemene contracte, obligaţiunea naşte din simplul fapt al propunerei. Acceptantul, la cas de contestaţiune, va trebui însă să stabilească că a primit propunerea.

2⁰ Când propuitorul cere executarea imediată a contractului, şi un respuns prealabil de acceptare nu este cerut şi nici chiar necesar după natura contractului, atunci contractul este perfect îndată ce partea cealaltă a intreprins executarea lui (art. 36 C. com.). Astfel, în materie de mandat şi de comision (art. 1533 C. C., 394, 405 urm. C. com.), acceptarea mandatarului şi a comisionarului putênd fi tacită, se înţĕlege că contractul va deveni perfect prin executarea lui, fără nici un respuns prealabil de acceptare.

Aşa dar, în resumat, în contractele *bilaterale*, contractul sevêrşit între persoane depărtate va fi perfect numai din momentul ce acceptaţiunea va ajunge la cunoştinţa propuitorului, ear în contractele *unilaterale*, din momentul ce propunerea a ajuns la cunoştinţa părţei căreia ea era făcută.

Cu alte cuvinte, vom aplica prin analogie la contractele civile regulele din codul de comerţ. Această soluţie nu sufere nici o discuţie de câte ori actul va fi comercial pentru una din părţi, căci, în asemene caz, se aplică ambelor părţi regulele codului de comerţ (art. 56 şi 893 C. com.). Ea este, de asemene, aplicabilă chiar în cazul când actul n'ar fi comercial nici pentru una din părţi, pentru că dispoziţiile speciale ale codului de comerţ, afară poate de acea prevĕdută de art. 37 (art. 36, § 3 C. ital.), care fiind excepţională poate da loc la îndoeală, nu sunt exclusiv dictate numai de necesităţile comerciului, spre a fi aplicate numai la actele comerciale, ci fiind aplicaţiunea unor principii de drept şi de raţiune, pot foarte bine fi intinse prin analogie şi la contractele civile [2]).

---

[1]) Distincţiunea între contractele unilaterale şi bilaterale, pe care o face atât codul nostru comercial cât şi acel italian (art. 36, § 1 şi 4), o face şi Grotius (*De jure belli et pacis*, II, cap. 11, § 15). Vedi Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, p. 237, No. 215. I. Bohl, *C. comm. ital.*, nota asupra art. 36.

[2]) Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 240 urm. Bianchi, *I contratti per corrispondenza e l'art. 36 C. comm. in materie civile*, (Firenze, 1892). Amicii noştri, D-nii Gr. Maniu şi C. To-

Despre manifestarea consimțěmêntului.

Consimțěmêntul trebue să fie manifestat în mod extern, pentru că voința care nu se manifestă prin semne externe nu există: *Voluntas in mente retenta nihil efficit.*

Consimțěmêntul se poate manifesta atât în mod expres (prin acte scrise, prin cuvinte și chiar prin semne) [1], cât și tacitamente [2]: *eadem vis est expressi atque taciti consensus.* „Poate cineva, dice art. 1154 din codul Calimach (863 austriac), să arăte a sa voință nu numai prin cuvinte și semne de obște primite, ci și prin tăcere, cu acest fel de fapte, care luânduse în bagare de samă cu deamăruntul toate împrejurările, nu lasă nici un cuvênt întemeiat pentru indoeală“ [3]).

Art. 1437, 1452 C. C., relative la tacita reconducțiune și art. 1533 C. C. 394 C. com., relative la mandat, presintă exemple de consimțěmênt tacit [4]). Consimțě-mênt tacit.

Consimțěmêntul poate fi tacit la noi și în privința ac-

neanu, în meritoasele lor comentarii asupra codului de comerț, nu discută chestiunea dacă dispositiile codului de comerț sunt sau nu aplicabile contractelor civile.

1) Un simplu semn de aprobare, *nutus*, sau darea mânei (*la paumée)* ar fi suficiente: *Sed et nutu solo pleraque consistunt* (L. 25, § 10, Dig., 44, 7). Vedi și legea 65, § 3, Dig. 36, 1: *nutus significatio voluntatis.* Astfel, surdo-mutul major și neînterdis poate manifesta consimțěmêntul seu prin semne chiar într'un contract solemn, altul bine înțěles, de cât donațiunea, pentru că, după art. 816, donațiunea nu poate fi acceptată de cât cu asistența unui curator *ad hoc.* Cas. rom. S-a I, Bulet., 1878, p. 84. Vedi asupra acestui art. tomul IV al lucrărei noastre, p. 128, nota 1.

2) Cas. rom. Bulet. S-a I, 1888, p. 348 și *Dreptul* din 1888, No. 35. *Idem.* Bulet. S-a I, 1885, p. 237. Baudry, II, 798. Thiry, II, 567. Laurent, XV, 482. Demolombe, XXIV, 56. Arntz, III, 13. Troplong, *Vente*, I, 29. Pand. fr., II, 7063. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 293. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 188 urm. Baudry et Barde, I, 43.

3) Cpr. Art. 648 C. civ. portughez; art. 1805 C. civ. al Luisianiei; art. 1145 C. civ. Rep. Argentine; art. 1, *in fine,* C. federal al oblig. din 14 iulie 1881, etc.

4) Și barbatul poate să dee un consimțěmênt tacit pentru complectarea capacităței femeei măritate (art. 199). Vedi t. I al lucrărei noastre, parte II, p. 110.

ceptărei unei donaţiuni, soluţiune formal respinsă prin art. 932 din codul francez [1]).

Dar dacă consimţĕmêntul poate fi tacit, tăcerea persoanei căreia s'a făcut propunerea nu poate fi considerată în genere ca un consimţĕmênt tacit, pentru că tăcerea sa dovedeşte că ea a înţĕles a nu lua nici o hotărîre. „*Qui tacet, non utique fatetur: sed tamen verum est eum non negare*". (L. 142, Dig., 50, 17) [2]).

Tăcerea persoanei cărei s'a făcut propunerea.

De şi tăcerea singură nu poate fi considerată ca o acceptare tacită, totuşi împrejurările care o inconjoară pot să-i dee o semnificare pe care ea n'o are în realitate. Adagiul *Qui ne dit mot consent* poate să fie adevĕrat de câte ori acel care păstrează tăcerea era ţinut de a respunde. Astfel, lipsa de respuns la scrisoarea prin care un comerciant declară pe corespondentul seu de debitor, va putea fi considerată ca o acceptare din partea primitorului scrisorei şi ca o mărturisire a datoriei [3]).

---

1) Veḑi in tomul al IV-le al lucrarei noastre, p. 122, explic. art. 814.

2) Laurent, XV, 483. Demolombe, XXIV, 57. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 293. Baudry et Barde, I, 44. T. Huc, VII, 18. Massé, *Dr. comm.*, III, 1458 şi urm. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, (ediţia a II-a), III, 16. Guillouard, *Vente*, I, 15 urm. Pand. fr., II, 7067. Valery, *Contrats par correspondance*, 88. Regelsberger, *Endemmann's Handbuch*, II, 446. Cass. fr. D. P., 70. 1. 257. Cpr. C. Toulouse, D. P., 82. 2. 206.— Veḑi însă Larombière, I, art. 1101, No. 11.

Astfel, avisul pus în capul unui ḑiar „abonamentul Dv. continuă, *sauf avis contraire*" nu obligă pe primitorul ḑiarului la plata abonamentului, dacă persoana care l'a primit nu s'a obligat la aceasta. C. Douai, D. P., 74. 2. 153, 154. — Tot astfel, nu se consideră ca abonată şi nu datoreşte abonamentul persoana care a primit un ḑiar, fără să'l fi cerut. Jud. ocol. Molliens-Vidame, 5 iulie 1883, Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, p. 135 nota 1. — *Contrà*. Jud. ocol, Rosières, 10 ian. 1883, Dalloz, *op şi loco cit.* nota 2.

3) Laurent, XV, 483. Demolombe, XXIV, 58. Guillouard, *Vente*, I, 17. Marghieri, *Il Diritto commerciale italiano exposto sistematicamente*, I, §, 51. Baudry et Barde, I, 44. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, III, 16. Gr. Maniu, *Drept. com.*. I, 66, *in fine*. Pand. fr., II, 7071 urm. Cpr. C. Bordeaux şi Montpelier, D. P., 67. 2. 166. *Pand Périod.*, 86. 2. 104. Cpr. C. Aix, D. P., 77, 5, 456, No. 5. Veḑi şi T. Huc, VII, 18. Cpr. art. 5, § 3 Cod. federal asupra oblig. din 14 iunie 1881; art. 320, § 1 C. com. unguresc; art. 1805 C. civ. al Luisianiei, etc.

Viciile de consimţĕmênt (eroare, violenţă, dol. (Altă condiţiune de validitate a convenţiunilor).

Lipsa totală a consimţĕmêntului face, după cum am vĕdut, ca contractul să fie *inexistent* (art. 129, 942). De exemplu, am contractat cu un copil, cu un nebun sau cu un om bat cu desevêrşire. (Vedi *suprà,* p. 25,26).

Dacă consimţĕmêntul a fost dat, însă este viciat, convenţiunea nu este *inexistentă*, ci numai *anulabilă*: „Considerând, dice tribunalul de Dolj, că, după art. 953, consimţĕmêntul nu este valabil, când este dat prin eroare, smuls prin violenţă sau surprins prin dol; că de aici resultă că, în realitate, în toate aceste casuri, *există* consimţĕmênt, dar el *nu e valabil*, etc.“ [1]).

Imprejurările care fac ca consimţĕmêntul să fie viciat sunt: *eroarea*, *violenţa şi dolul*. Art. 953 dice, în adevĕr:

Art. 953.—Consimţĕmêntul nu este valabil când este dat prin eroare, smuls prin violenţă sau surprins prin dol. (Art. 162, 790, 954 urm., 959, 961, 1352 urm., 1638, 1712, 1900 C. C. Art. 1109 C. fr.).

Textul art. 953 fiind conceput în termeni generali, eroarea, violenţa şi dolul viciează nu numai convenţiunile, dar şi disposiţiile testamentare [2]).

---

[1]) Trib. Dolj, 13 iunie 1893 (M. Măinescu preşed.), *Dreptul* din 1893, No. 62, p. 500.

[2]) C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1893, No. 83. Vedi şi tomul IV al lucrărei noastre, p. 20 şi urm.

Aceste vicii existau şi în dreptul roman. Vedi L. 116, § 2, Dig., 50, 17; — L. I, *ab initio*, Dig., 4, 2, *Quod metus causa*:—L. 1, § 1, Dig., 4, 3, *De dolo malo.*—Se controversa însă chestiunea de a se şti dacă eroarea asupra substanţei trebuea sau nu să atragă anularea vêndărei, căci, pe când Marcellus nu admitea de cât eroarea *in ipso corpore rei*, Ulpian admitea şi eroarea asupra materiei, *in substantia* (L. 9, § 2, Dig, 18, 1). Dreptul roman.

Legiuirile noastre anterioare nu prevĕd însă de cât dolul şi violenţa. „Toată tocmala cere neapărat, dice art. 1160 din codul Calimach (869 austriac), învoirea de bună voe, slobodă de frică şi silă, cu deadinsul şi lămurită (fără înşălăciune şi fără vicleşug).“ Vedi şi art. 1095 din acelaş cod, unde se dice: „Se strică împărţeala ce s'au făcut între vrêstnici fără judecată, de se va dovedi că au urmat Cod. Calimach.

I. Despre eroare.

Art. 954.— Eroarea nu produce nulitate de cât când cade asupra substanței obiectului convențiunei.

Eroarea nu produce nulitate când cade asupra persoanei cu care s'a contractat, afară numai când considerațiunea persoanei este causa principală pentru care s'a făcut convențiunea. (Art. 162, 801, urm. 961, 992, 1206, 1712 C. C. Art. 1110 C. fr.).

Art. 1712. — Este admisibilă acțiunea de nulitate contra unei transacțiuni pentru eroare asupra persoanei sau obiectului în proces [1]). (Art. 954, 1717 C. C. Art. 2053 C. fr.).

înșălăciune sau vicleșugu, sau nebagare în samă, *ori frică și sîlă* (violență); căci atunci nu are nici o putere împărțala". Frica trebuea să fie binecuvêntată și temeinică, ceea ce se aprecia în mod suveran de judecători (art. 1162 C. Calimach, 870 C. austriac).

In codul Calimach, ca și în acel austriac, eroarea asupra lucrului principal, sau *asupra însușimei înființată a lui* (adecă asupra substanței), nu este o causă de anulare de cât *dacă o parte a înșalat pe cealaltă cu arătări neaderĕrate* (art. 1163 C. Calimach, 871 austriac). In aceste codice eroarea se confundă deci cu dolul.

Cod. Caragea. Codul Caragea nu prevede de cât dolul și violența. „Tocmelele cele *viclene* și *silite* n'au tărie", dice art. 5, partea III, cap. I din acest cod, ear art. 12 din acelaș capit. dice că „se strică tocmelele când *de sîlă* sau *cu vicleșug* se vor tocmi".

Cod. Andr. Donici. Codul lui Andronachi Donici prevede mai întâi că „tocmelele făcênduse prin rea credință, adecă *prin vicleșug*, *prin sîlă și de frică*, nu au tărie, ear fiind făcute prin bună rênduealà, trec și la moștenitori", adaogênd apoi că „ceea ce se va da prin amăgire și *neștiință* se întoarce înapoi". In fine, § 6 din cap. XVIII al aceluiaș cod prevede că „când se va dovedi că învoeala s'ar fi făcut de frică (însă frică ca acea care îngrozește și spăimântează pre om), sau prin reu vicleșug (precum am zice cu scrisori, mărturiĭ și zapise viclene, sau prin greșala socotelelor), poate să se miște jalobă, sau când se va întâmpla să plătească cineva vre o datorie ce nu era dator, căci ceea ce se dă *prin greșală* și prin amăgire și *prin neștiință*, se cere înapoi." *Greșala* și *neștiința* de care vorbește acest cod, nu este de cât *eroarea*.

Deosebire de redacție de la codul francez. [1]) Textul corespundĕtor francez (2053, § 2) mai prevede încă că transacțiunea poate fi desființată (*rescindée*) în caz de dol sau violență, ceea ce este adevărat și la noi, de și textul nostru nu este foamal in această privință.

Inexactitate de text. Mai este încă de observat că textul este inexact când dice că transacțiunea poate fi anulată de câte ori există eroare *asupra obiectului* contestațiunei, căci, în asemene caz, ea este *inexistentă*. Trebuea deci dis că transacțiunea este *anulabilă* de câte ori există eroare asupra substanței.

Savigny defineşte eroarea starea intelectuală în care ideea realităţei este întunecată şi ascunsă prin ideea falşă ce avem de un lucru [1]). Eroarea este deci o credinţă care nu este conformă cu adevĕrul. Ea nu trebueşte confundată cu ignoranţa *(ignorentia)*, care consistă în absenţa totală a ori cărei noţiuni, de şi efectele juridice ale ignoranţei sunt aceleaşi ca şi ale erorei [2]). Eroare, definiţie.

In unele casuri, eroarea face ca convenţia să fie inexistentă, ear în altele, numai anulabilă. In fine, în alte casuri, eroarea nu are nici o înrîurire asupra validităţei convenţiunei.

I. Casurile în care eroarea face ca convenţia sa fie inexistenta.

Eroarea face ca convenţia să fie *inexistentă* în trei casuri:

1º *Când cade asupra naturei convenţiunei*; de exemplu: acel care primeşte lucrul îl primeşte ca dăruit, pe când el i-a fost în realitate vêndut. In asemene caz, nu există contract, adecă concurs de voinţă, *duorum in idem placitum consensus*. In adevĕr, părţile voind două lucruri deosebite, nu există consimţĕmênt: *nihil fit, nulla contrahitur obligatio* [3]). Pentru ca asemene eroare să fie cu putinţă, trebue să presupunem că, la propunerea făcută, s'a dat respunsul prin corespondenţă, fără închierea unui act în regulă.

2º *Când ea cade asupra obiectului convenţiunei, in ipso corpore rei* (Instit. § 23, III, 19 şi L. 9, Pr., Dig., 18, 1). Exemplu: am înţĕles să'ţi vênd prin corespondenţă casa mea din Iaşi, şi D-ta ai înţĕles să cumperi casa mea din Bucureşti. In asemene caz, neexistând consimţĕmênt, nu poate să existe contract. „Se strică vênḑarea şi cumpărătoarea, ḑice art. 44, § ultim din codul Caragea, partea III, cap. 2, când vênḑetorul şi cumpărătorul se vor ului, unul

---

[1]) Savigny, *System des heut. römis. Rechts*, III, § 115, *ab initio*.
[2]) Savigny, *op.* şi *loco cit.* Baudry, II, 800. Thiry, II, 570. Arntz, III, 15. Baudry et Barde, I, 50.
[3]) Pothier, II, *Oblig.*, 17. Laurent, XV, 484. Demolombe, XXIV, 52 şi 125. T. Huc, VII, 20. Baudry, II, 801. Baudry et Barde, I, 52. Demante, V, 16 şi 16 bis I. Aubry et Rau, IV, § 333, p. 292 şi toţi autorii.

gândind că vinde alta, ear celalt că cumpără alta." [1]) Pentru aceste casuri Romanii diceau : *Non videntur consentire qui errant* (L. 116, § 2, Dig., 50, 17 şi L. 57, Dig., 44, 7), sau : *nullus errantis consensus*, sau, în fine : *errantis nulla voluntas est.*

Nu trebue însă să confundăm eroarea *asupra obiectului* cu eroarea *asupra substanţei* lucrului, după cum face art. 1712 C. C. Jurisconsulţii romani distingeau, în adevĕr, eroarea *in corpore rei* de eroarea *in substantia.*

3º *Când eroarea cade asupra însuş existenţei causei obligaţiunei*, adecă, când se crede că obligaţia are o causă, pe când, în realitate, ea nu are nici una. Cu alte cuvinte, obligaţia întemeiată pe o causă falşă este *inexistentă*, nu poate avea nici un efect, după cum se exprimă art. 966 [2]). (Vedi *infrà*, explic. acestui text).

In aceste trei casuri, eroarea în care s'ar găsi părţile contractante exclude ori ce consimţĕmênt şi face deci ca contractul să fi *inexistent.* Este adevĕrat că legea n'o spune, însă aceasta resultă din principiile generale.

II. Casurile în care eroarea face ca convenţia să fie numai anulabilă (art. 954).

Convenţia nu este *inexistentă*, ci numai *anulabilă*, când eroarea este *substanţială*, adecă : 1º când ea cade asupra *substanţei* obiectului convenţiunei ; şi 2º când cade asupra persoanei, în casul când s'a contractat în vederea unei anume persoane *(intuitu personæ).*

---

1) *„Si igitur ego me fundum emere putarem Cornelianum, tu mihi te vendere Sempronianum putasti, quia in corpore dissensimus, emptio nulla est.“* (L. 9, Pr., Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*).

2) Cpr. Tribun. Dolj, 6 mai 1894 (C. Niculescu prim-preşed.) *Dreptul* din 1894, No. 68 şi Boissonade, *op. cit.*, II, 60. Mai vedi încă asupra acestor trei ipoteze în care convenţia este inexistentă : Pothier, II, 17. Baudry et Barde, I, 52. Baudry, II, 801. Demolombe, XXIV, 87, 124 urm. Thiry, II, 571, 572. Mourlon, II, 1041, 1042. Boissonade, II, 58 urm. T. Huc, VII, 20. Acollas, II, p. 749 şi urm. Peucescu, I, 98 Marcadé, IV, 406. Arntz, III, 15. Gaston May, *Dr. romain*, p. 221, No. 121, etc.

Casul întâi.— Eroare asupra substanței (art. 954, § 1).

La prima vedere, s'ar părea că prin *substanță* trebue să înțelegem materia de care este format lucrul, așa precum par a fi înțeles Romanii (L. 9, § 2, Dig., 18, 1). Acest cuvênt neputênd însă fi luat în sensul seu restrâns, prin *substanță* sau *calitate substanțială* trebue să înțelegem calitatea principală și esențială pe care părțile au avut-o în vedere în contractul lor și fără de care ele n'ar fi contractat. Substanța este deci *lucrul principal, sau însușimea înființată a lui la care mai vêrtos era țintit și cunoscut scopul părței contractante*, după cum se exprimă art. 1163 din codul Calimach (871 C. austriac). Astfel, substanța poate să fie, după intenția părților, când materia de care lucrul este format (aur, argint, aramă, etc.), când forma sa, autorul seu, antichitatea, origina sa, etc. Chestiunea de a se ști care calitate este substanțială și care e nesubstanțială este o chestie de fapt, pe care judecătorii fondului o apreciează în mod suveran [1]). Sensul cuvênt. substanță.

Eroarea asupra calităților substanțiale viciând consimțêmêntul și dând loc la acțiunea în anulare chiar în casul când ea ar emana numai de la una din părțile contractante [2]), ear eroarea asupra calităților nesubstanțiale neproducênd acelaș efect, se înțelege că chestiunea de a se ști care calitate este substanțială și care este nesubstanțială presintă o mare însemnătate și că, după cum calitatea va fi socotită de substanțială sau de nesubstanțială, contractul, fie el unilateral sau sinalagmatic [3]), va fi anulat sau va remânea în picioare. Eroarea substanțială viciează consimțêmêntul chiar când ea emană numai de la una din părți. Controversă.

[1]) Mourlon, II, 1045. Baudry, II, 802. T. Huc, VII, 22. Pand. fr., II, 7088. Baudry et Barde, I, 53.

[2]) Thiry, II, 572. Baudry et Barde, I, 60. Baudry, II, 803. Laurent, XV, 503. Vigié, II, 1106. Demolombe, XXIV, 101. Mourlon, II, 1044. Pĕucescu, I, 109. Giorgio Giorgi, IV, 67. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 298. Demante, V, 16 bis III. Marcadé, IV, 409. Pand. fr., II, 7158 urm.—*Contrà*. Larombière, I, art. 1110, No. 3. Troplong, *Vente*, I, 15. Duvergier, *Vente*, I, 300. După acești din urmă autori, contractul n'ar fi anulabil de cât dacă eroarea asupra calităților substanțiale ar exista din partea ambelor părți contractante, ceea ce este inadmisibil, pentru că viciul unui singur consimțêmênt este de ajuns pentru a produce anularea tocmelei.

[3]) Eroarea asupra substanței se produce cele mai multe ori în contractele sinalagmatice, și mai cu samă în contractul Contracte unilaterale.

Exemple de calităţi substanţiale.

Eată câte-va exemple de calităţi substanţiale împrumutate de la Pothier şi de la jurisprudenţă : Am cumparat un ornic credêndu'l de aur şi plătindu'l în consecinţă, însă el era numai aŭrit [1]; am cumparat un tablou credêndu'l a fi opera lui Raphaël, şi el este opera unui alt pictor [2]; am cumparat un obiect închipuindu'mi că el este o antichitate şi, în realitate, el aparţine timpurilor moderne [3]; am cumparat nuda proprietate a unui imobil când, în neştiinţa mea şi a vêndĕtorului, usufructul se găsea stâns prin moartea usufructuarului [4]; am înţêles să cumpăr grâu care se samănă primavara, şi mi s'a vêndut grâu de toamnă [5], etc., etc.

Eroare scusabilă. Controversă.

In toate aceste casuri, eroarea fiind substanţială şi viciând consimţĕmêntul [6], contractul va fi anulat, fără ca judecătorii să aibă a cerceta dacă eroarea este grosieră sau

---

de vêndare, însă termenii legei fiind generali, teoria anulărei obligaţiunei pentru eroare asupra substanţei lucrului se va aplica fără îndoeală şi la contractele unilaterale, de ex., la donaţiune, la comodat, etc. Demante, V, 16 bis V. Baudry et Barde, I, 57. Demolombe, XXIV, 106. Cpr. o decisie a Curţei de casaţie din Francia (D. P., 95. 1. 340), care a anulat un contract de fidejusiune pentru eroare asupra calităţilor substanţiale a lucrului ce făcea obiectul fidejusiunei. O altă decisie a aceleiaş curţi (D. P., 82. 1. 157) a anulat o renunţare la apel *(acquiescement)*, pentru că această renunţare fusese resultatul unei erori manifeste de fapt.

1) *„Si æs pro auro veneat, non valet venditio“*. (L. 14, *in fine*, Dig.. 18, 1).

2) Cpr. C. Paris, D. P., 49. 2. 67. D. P., 56. 2. 175. D. P., 76. 2. 62.

3) Cpr. C. Paris, 5 martie 1890, *Pand. Périod.*, 1891. 2. 116. Vedi şi alte decisii citate de Barde, I, p. 69, nota 2.—Vedi însă Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 296, text şi nota 2.

4) Demolombe, XXIV, 94. Laurent, XV, 494. Baudry et Barde, I, 54, *in fine*. Baudry, II, 802. Cas. fr. şi C. Paris, D. P., 58. 1. 277. D. P., 57. 2. 73.

5) Cpr. Laurent, XV, 493. Cas. fr., D. P., 67. 1. 248.

6) Cpr. asupra tuturor acestor ipoteze: Pothier, *Oblig.*, II, 18. Baudry, II, 802. Thiry, II, 572. T. Huc, VII, 22. Laurent, XV, 488 urm. Vigié, II, 1102 urm. Mourlon, II, 1043. Demolombe, XXIV, 88 urm. Baudry et Barde, I, 53 urm. Pand. fr., II, 7087 urm. Pĕucescu, I, 101 urm. In cât priveşte jurisprudenţa, vedi, pe lângă decisiile citate în notele precedente, D. P., 87, 1, 105. D. P., 92. 2. 257. D. P., 95. 2. 417 şi 1, 340, etc. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1879, p. 483.

scusabilă [1]), dacă ea aduce sau nu vre o daună celeilalte părţi, remănênd, bine înţěles, ca acel care o invoacă să despăgubească pe cealaltă parte, dacă ea provine din faptul ei (art. 998).

Dacă eroarea în care se găseşte o parte este resultatul machinaţiunilor celeilalte părţi, aşa precum prevede art. 1163 din codul Calimach (871 C. austriac), contractul va fi anulabil pentru dol, independent de ori ce eroare [2]).

Eată acum un exemplu de calităţi nesubstanţiale: Am cumparat un obiect de artă ca antichitate şi acest obiect este de bronz în loc de a fi de aur; eroarea, în casul de faţă, nu este substanţială şi nu va aduce anularea vêndărei, pentru că n'am avut în vedere materia, ci vechimea obiectului. (Vedi şi alte exemple *infrà*, p. 55). **Exemple de calităţi nesubstanţiale.**

Casul al doilea. — Eroare asupra persoanei (art. 954, § 2 şi 1712).

In regulă generală, eroarea asupra persoanei nu atrage anularea convenţiunei. Astfel, dacă presupunem că am vêndut comentariile mele de drept civil lui A, credênd că le vênd lui B, această eroare nu'mi permite de a anula vêndarea, pentru raţiunea foarte simplă că n'am avut nici o persoană în vedere.

Această regulă sufere însă excepţie în contractele care sunt făcute în consideraţiunea unei persoane, *intuitu personæ* [3]). Exemplu: Am făcut o donaţiune lui A, credênd că am făcut'o lui B [4]); voind a'mi face portretul meu la cu-

---

[1]) Mourlon, II, 1049 bis. Laurent, XV, 509.—Romanii par din contra a nu fi ţinut nici o socoteală de o eroare aşa de grosieră în cât nu putea fi scusată: *„nec stultis solere succurri, sed errantibus“* (L. 9, § 5, Dig., 22, 6. Cpr. L. 3, § 1; L. 6, Dig., 22, 6;—L. 4, Dig., 43, 24), şi această distincţiune **între eroarea grosieră şi aceea scusabilă a fost admisă şi în dreptul actual de Curtea din Besançon (D. P., 64. 2. 61).** Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, IV, 68. **Dreptul roman.**

[2]) Demante, V, 16 bis III, p. 18.

[3]) Eroarea asupra persoanei este o causă de anulare a tocmelei şi în codul Calimach, când s'a avut în vedere persoana cu care s'a contractat (art. 1165 C. Calimach, 873 C. austriac), însă pentru aceasta trebue ca o parte să fi înşalat pe cealaltă cu arătări neadevêrate, adecă să fi întrebuinţat dol (art. 1163 C. Calimach, 871 C. austriac). **Codul Calimach.**

[4]) Cpr. Pothier, *Traité de la procéd. civ.*, X, 737 şi *Oblig.*, II, 19.

tare pictor în renume, m'am adresat din eroare la altul [1]); voind a împrumuta cu bani pe A, am împrumutat pe B, care nu are acelaş grad de solvabilitate; am dat un mandat lui A, credênd că'l dau lui B; am făcut o tovărăşie cu A, credênd că o fac cu B; contractând prin telegraf, am dat moşia mea în arendă lui A, fiind convins că o dau lui B, etc [2]).

In toate aceste casuri, eroarea asupra persoanei fiind substanţială va aduce anularea convenţiunei [3]).

Art. 1712 şi 162, § 2. Prin aplicaţiunea acestui princip, art. 1712 C. C. declară anulabilă transacţiunea când există eroare asupra persoanei cu care s'a făcut contractul, ear art. 162, § 2 declară anulabilă căsătoria din partea soţului amăgit, atunci când acest soţ s'a înşălat asupra persoanei *fisice a celuilalt soţ* [4]).

---

[1]) Contractul va fi anulabil, dacă m'am înşălat asupra persoanei pictorului, însă va trebui, cu toate aceste, să'i plătesc munca lui, pentru că ori ce faptă a omului care cauzează altuia o pagubă, obligă pe acela din a cărui greşeală s'a ocasionat a o repara (art. 998). Demolombe, XXIV, 103, 151, *in fine*. Mourlon, II, 1047. Thiry, II, 573. T. Huc, VII, 27. Baudry et Barde, I, 68.

[2]) Comp. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1894, No. 43. Trib. civ. *Nantes*, *Gaz. Pal.*, 1894. 2. 176. Demolombe, XXIV, 116. Laurent, XV, 498. Baudry et Barde, I, 62, *in fine*, p. 82, text şi nota 4.

Eroare asupra numelui. [3]) Trebue însă să observăm că eroarea *asupra numelui* persoanei nu este o causă de anulare, dacă ea nu cade asupra însăş persoanei. „*Nihil enim facit error nominis*, *cum de corpore constat*". (L. 9, § 1, Dig., 18, 1). Cpr. Demolombe, XXIV, 122. Larombière, I, art. 1110, No. 19. Duranton, X, 115 şi 125. Pand. fr., II, 7146. Molitor, *Oblig.* I, 108. Giorgio Giorgi, IV, 71. Vedi şi *infrà*, p. 56. „Dacă testatorul din întâmplare au greşit numele de botez, sau porecla familiei moştenitorului, însă este ştiut pe cine au cugetat, are tărie orânduirea lui," dice art. 733 din codul Calimach (571 C. austriac). Vedi t. IV al lucrărei noastre, p. 25, nota 2, *in fine*.

Eroare asupra calităţilor civile sau naturale. De asemene, eroarea asupra calităţilor civile sau naturale a persoanei cu care se contractează n'are nici o înrîurire asupra validităţei consimţĕmêntului. Astfel, dacă pictorul la care m'am adresat spre a'mi face portretul nu este, aşa precum îmi închipueam, rudă cu unul din amicii mei, asemene eroare nu va produce mai nici odată anularea contractului. Baudry et Barde, I, 63, *in fine*, p. 83.

[4]) Cpr. Tribun. Prahova şi Covurlui, *Dreptul* din 1895, No. 68 şi din 1885, No. 52. Vedi tomul I, partea II a lucrărei noas-

In unele contracte, nu numai eroarea asupra persoanei, dar chiar şi asupra profesiunei persoanei poate fi o causă de anulare. Astfel, dacă credênd că închiriez imobilul meu unei persoane oneste, s'a întâmplat că l'am închirieat unei femei desfrânate sau unei persoane care exercită un comerţ necinstit, nu mai încape îndoeală că voi putea să cer resiliarea contractului [1]). Eroare asupra profesiunei.

In ambele casuri, adecă atât în caz de eroare asupra calităţilor substanţiale, cât şi asupra persoanei, atât eroarea de fapt cât şi acea de drept vor putea da loc la anularea convenţiunei, de vreme ce legea nu distinge (cpr. art. 993, § 1 şi 1092, § 1) [2]), şi asemene eroare va putea fi in- Eroare de fapt şi de drept.

---

tre, p. 49. Mai vedi încă tratatul nostru în limba franceză, capit. *Mariage*, p. 79.—In Francia, chestiunea este foarte controversată, însă sunt autori care susţin că, şi în codul fr., prin eroare asupra persoanei, trebue să se înţeleagă eroarea *asupra persoanei fisice*. Vedi Pand. fr., Répert. *Mariage*, I, 295.

[1]) Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7144.—Dar dacă credênd că închiriez imobilul meu unui rentier, l'am închirieat unui meseriaş, contractul nu va putea fi resiliat de cât dacă el a schimbat destinaţia imobilului (art. 1429, 1430, 1455 C. C.).

[2]) Baudry-Lacantinerie, II, 804, *in fine*. Mourlon, II, 1049. Thiry, II, 576. Pand. fr., II, 7163 urm. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Oblig.*, 44 urm. Toullier. D. III, partea II, 59, 60. Baudry et Barde, I, 70. Demolombe, XXIV, 129. Laurent, XV, 506, 507. Savigny, *System des heut. röm. Rechts*, *III*, *appendice*, No. 8, p. 340 urm. a traducerei Guenoux. Larombière, I, art. 1110, No. 22. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 298. Duranton, X, 127. Marcadé, V, art, 1376, 1377, No. II. Pĕncescu, I, 120. Cas. fr. şi C. Agen, D. P., 45. 1, 202. D. P., 89. 1. 315 (sol. implicită). Tribun. Dax, 20 martie 1890, *Gaz. Pal.*, 90. 2. 310.

Romanii făceau oare care distincţiuni între eroarea de fapt şi acea de drept. Cea dintăi (*error facti*) era scusabilă şi dădea loc la anularea convenţiei, fie că era vorba de a realisa un câştig, fie de a evita o pagubă, pe când cea de a doua (*error juris*) nu putea fi invocată pentru a dobêndi un câştig, ci numai pentru a nu suferi o pagubă. „*Cæterum omnibus juris error in damnis amittendæ rei suæ non nocet*". (L. 8, Dig., 22, 6, *De juris et facti ignorantia*). Raţiunea acestei deosebiri între eroarea de fapt şi acea de drept se întemeiază pe principiul că toţi suntem presupuşi a cunoaşte legile: *Nemo censetur ignorare legem.* Acest principiu, inscris în art. 3 din codul Calimach (2 C. austriac), nefiind reprodus Dreptul roman.

vocată atât pe cale de acţiune, cât şi pe cale de excepţiune, destul este ca acel care o invoacă s'o dovedească[1]) (art. 1169). Cu toate aceste, unele legislaţiuni străine au admis principiul roman: *Nocet ignorantia juris*[2]).

III. Casurile în care eroarea nu are nici o înrîurire asupra validităţei convenţiunei.

Eroarea nu are nici o înrîurire asupra validităţeĭ contractului:

Eroare asupra calităţilor nesubstanţiale. 1⁰ Când cade asupra calităţilor accesoriĭ sau accidentale, într'un cuvênt, asupra calităţilor nesubstanţiale a lucrului ce face obiectul contractului. *Exemplu*: Am cumparat

---

în legea actuală, nu mai este admisibil astăzi, cel puţin în cât priveşte legile de interes privat (cpr. Laurent, XV, 507. Larombière, I, art. 1110, 23. Baudry et Barde, I, 70); de unde şi conclusiunea că principiul roman *„nocet ignorantia juris, non nocet ignorantia facti"* nu mai este admisibil astăzi, cu toată părerea contrarie a unor autori. Ast-fel, am vědut că, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, în materie de căsătorie putativă, buna credinţă poate să resulte nu numai din o eroare de fapt, dar şi din o eroare de drept. (Vedi t. I, partea II-a p. 65. Vedi şi t. III, p. 634). Mai vedi încă, în privinţa eroarei de fapt şi de drept, explic. art. 992 şi urm.

Art. 1206. Este însă de observat că legiuitorul distinge eroarea de fapt de acea de drept în art. 1206. Codul fr. mai distinge încă eroarea de fapt de acea de drept în materie de transacţiuni (art. 2052), însă această parte a textului fr. a fost eliminată de legiuitorul nostru (art. 1711 C. C.). Vedi tratatul nostru în limba franceză, p. 343, text şi nota 3.

[1]) Cpr. Larombière, I, art. 1110, No. 30. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, IV, 66. Baudry et Barde, I, 67. Cată însă să mărturisim că, în practică, tribunalele vor întimpina multe dificultăţi pentru a decide dacă eroarea a fost sau nu causa determinantă a contractului, de câte ori eroarea va consista în necunoştinţa unei controverse ce există asupra unui punct de drept în doctrină sau în jurisprudenţă. Cpr. Tribun. civ. Domfront, 19 iulie 1885, sentinţă citată de Barde, I, 70.

Dreptul străin. [2]) Astfel, art. 1452 din codul civil al Repub. Chili prevede formal că *„eroarea asupra unui punct de drept nu viciează consimţěmêntul"*. Tot în acelaş sens este redactat şi art. 1296 din codul civ. mexican.— Art. 1109 din codul italian prevede, din contra, că eroarea de drept produce nulitatea contractului, numai când ea a fost causa unică sau principală a acestui contract: *„L'errore di diritto produce la nullità del contratto solo quando ne è la causa unica o principale"*.

un obiect de aur credênd că el are proba 18, şi, în realitate, el are numai proba 14 [1]). *Alt exemplu* : Am cumparat o casă pe care o credeam bine distribuită şi bine construită, ear ea nu este nici una nici alta. Eroarea mea nu va putea să aducă anularea vêndărei, pentru că ea nu cade, în specie, de cât asupra unor calităţi accesorii [2]).

Eroarea asupra calităţilor accidentale nu va putea să fie luată în consideraţie pentru anularea contractului de cât atunci când părţile ar fi subordonat convenţiunea lor existenţei acestor calităţi [3]).

Eroare asupra calităţilor nesubstanţiale complicată cu dol. Controversă.

In caz contrar, eroarea asupra calităţilor accidentale sau nesubstanţiale nu va aduce anularea contractului nici chiar atunci când ea ar fi resultatul dolului urzit de una din părţile contractante, pentru că calităţile accidentale avênd, în intenţiunea părţilor, o însêmnătate cu totul secundară, eroarea asupra lor nu poate nici odată să aducă anularea contractului [4]).

Eroare asupra motivului conv.

2⁰) Când eroarea cade asupra motivului sau mobilului convenţiunei [5]) ; de exemplu : Am cumparat o casă credênd

---

[1]) „*Si aurum quidem fuerit, deterius autem quam emptor existimaret: tunc enim emptio valet*". (L. 10, Dig., 18, 1).

[2]) Cpr. Pothier, II, 18. Baudry et Barde, I, 71. Mourlon, II, 1045. Thiry, II, 572. Baudry, II, 804. C. Pau, D. P., 76. 2. 238. Vedi *suprà*, p. 51, un alt exemplu de calităţi nesubstanţiale.

[3]) Cpr. C. Pau, 20 ianuar 1875, D. P., 76. 2. 238.

[4]) Baudry, II, 816. Baudry et Barde, I, 117.—*Contrà*. Demolombe, XXIV, 181. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 304.

Deosebire între causă şi motiv.

[5]) Cpr. L. 65, § 2, Dig., 12, 6, *De condictione indebiti*. Vedi şi art. 734 C. Calimach (572 C. austriac); art. 21 Cod federal al Elveţiei asupra obligaţiilor, din 14 iunie 1881; art. 102 al proiectului codului german. Eroarea asupra existenţei causei obligaţiunei făcênd, din contra, ca convenţia să fie inexistentă (vedi *suprà*, p. 48), ear eroarea asupra motivului sau mobilului neavênd nici o înrîurire asupra validităţei convenţiunei, este de mare interes de a distinge causa obligaţiunei de motivul care determină pe părţi la contractare, de şi sunt autori cari confund aceste douê lucruri. (Vedi, de ex., Toullier, III, partea II, 166, care dice că „prin causa unei obligaţiuni sau unui contract legiuitorul înţêlege *motivul* care determină la contractare", adaogênd în nota 1, *loco. cit.*, că aceasta este înţêlesul ce cuvêntul *causă* avea şi la Romani (L. 5, Dig., 12, 7). Vom vedea însă când ne vom ocupa, în secţiunea a IV-a, despre *causa*

că a mea a fost distrusă prin foc sau prin alt accident; sau am cumparat un cal credênd că al meu a perit, şi el nu perise în realitate. In aceste ipoteze, vêndarea nu va putea fi anulată de cât atunci când aceasta a fost intenţia părţilor contractante, sau când a existat dol din partea vêndĕtorului [1]).

Art. 734 C. Calimach.

Art. 734 din codul Calimach (572 C. austriac) conţine o aplicaţiune a acestui principiu când prevede că orênduirea testatorului are putere, de şi nu se va adeveri pricina pe care au scris-o în testamentul seu, dicênd, de exemplu, că rênduitul moştenitor îi este dator, sau i-a făcut bine, ori vre o slujbă, ori că este mulţumit de dênsul. In toate aceste casuri, orênduirea este validă, cu toate că dispunĕtorul s'ar fi înşalat asupra motivului care l'a determinat să facă dispoziţia.

Eroare asupra numelui.

3° Când eroarea cade asupra numelui persoanei (vedi *suprà*, p. 52, nota 3) [2]) şi chiar asupra persoanei cu care s'a contractat, dacă părţile n'au contractat în vederea persoanei, *intuitu personæ*. De exemplu, am cumparat o marfă de la un neguţitor, credênd că o cumpăr de la altul.

---

convenţiunilor, că aceasta este o greşală neertată şi că, prin causă, trebue să înţĕlegem raţiunea imediat şi direct determinantă care face pe părţi să contracteze, ear prin *motiv*, raţiunea indirectă şi depărtată care le împinge a contracta. Cpr. Baudry et Barde, I, 302.

[1]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 20. Mourlon, II, 1046, 1055. Thiry, II, 574, 583. Baudry, II, 804, 816, 850. Baudry et Barde, I, 71 şi 117. T. Huc, VII, 20, *in fine*. Marcadé, IV, 406. Laurent, XV, 499 urm., 522. Acollas, II, p. 752, 753, 758. Pand. fr., II, 7147 urm., 7320. Demolombe, XXIV, 127, 181. Molitor, I, 95. Arntz, III, 16. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 298 şi 304. Demante, V, 18. Pèucescu, I, 119. Boissonade, II, 61 urm. Cas. fr., D. P., 71. 1. 164. D. P., 91. 1. 352. *Pand. Périod.*, 1891. 1. 432. *Dreptul* din 1891, No. 77. Cpr. C. Bordeaux, 6 fevr. 1885, Répert. Dalloz, *Suplém.*, *Oblig.*, p. 160, *ad notam*.

[2]) Prin aplicarea acestor principiĭ, art. 733 din codul Calimach (571 C. austriac) prevede că eroarea asupra numelui de botez sau de familie a legatarului nu anulează testamentul. Vedi t. IV al lucrărei noastre, p. 25, nota 2 şi 486. Vedi şi *suprà* p. 52, nota 3.

Dacă însă testatorul s'a înşălat asupra fiinţeĭ lucrului legat sau asupra persoanei legatarului, eroarea fiind esenţială sau substanţială, *infiinţată*, după cum se exprimă art. 731 din codul Calimach (570 C. austriac), va aduce nulitatea testamentului. Vedi t. IV al lucrărei noastre, p. 490.

Aceiaşi soluţie este admisibilă chiar dacă eroarea în care s'ar găsi una din părţi ar fi resultatul dolului urzit de cealaltă parte, pentru că eroarea în persoană nu poate nici odată să aducă anularea de câte ori consideraţia persoanei n'a fost causa principală a contractului. Acţiunea în despăgubire contra autorului manoperilor viclene pentru prejudiciul suferit, intemeiată pe principiile generale (art. 998), garantează în deajuns, în casul de faţă, drepturile părţei înşălate, dacă, din causa dolului, ea a contractat în condiţiuni mai oneroase, fără să mai fie nevoe de anularea contractului [1]. Casul în care eroarea asupra persoanei se complică cu dol.

4º In fine, eroarea nu este o causă de anulare a convenţiunei când cade asupra valorei lucrului, pentru că, în asemene caz, eroarea se confundă cu lesiunea sau vătămarea, care, în legislaţia noastră, în genere, nu este o causă de anulare a contractelor [2]. Eroare asupra valorei lucrului.

In cât priveşte erorile de calcul, ele nu pot, de asemene, fi invocate ca o causă de anulare a convenţiunei, ci trebuesc să fie îndreptate, partea căreia asemene erori folosesc neputênduse opune la această îndreptare (argument prin analogie din art. 1717 de la transacţiuni [3]). Eroare de calcul.

Acelaş lucru vom ḑice şi în privinţa simplelor erori de condeiŭ: „*Error in transcribendis verbis non nocet*". (L. 92, Dig., 50, 17 [4]). Eroare de condeiŭ.

II. Despre violenţă.

Art. 955.—Violenţa în contra celui ce s'a obligat este causă de nulitate, chiar când este exercitată de altă persoană de cât

---

[1]) Baudry-Lacantinerie, II, 816. Baudry et Barde, I, 117, *in fine*. Cpr. C. Grenoble, 24 avril 1894, *Gaz. Pal.*, 94. 2. 103.

[2]) Baudry, II, 804. Baudry et Barde, I, 71, p. 92. Laurent, XV, 496. Demolombe, XXIV, 128. Boissonade, *op. cit.*, 70. Cpr. Cas. fr., D. P., 77. 1. 155 şi *Gaz. Pal.*, 91. 1. 129. C. Pau, D. P., 76. 2. 238.—Art. 21 din codul elveţian asupra obligaţiilor (L. din 14 iunie 1881) prevede în termeni expreşi că eroarea asupra motivelor contractului, *asupra valorei obiectului convenţiunei*, şi asupra solvabilităţei celeilalte părţi, nu anulează contractul.

[3]) Baudry et Barde, I, 71, *in fine*. Codul civil spaniol (art. 1266, § 3), codul portughez (art. 665) şi art. 22 din codul sviţeran asupra obligaţiilor, sunt formali în această privinţă. Cpr. art. 292 Pr. civ. rom.

[4]) Cpr. Trib. Paris, *Pand. Périod.*, 87. 2. 226 şi D. P., 76. 2. 219.

acea in folosol cării s'a făcut convenţiunea. (Art. 790, 953, 956—959, 1203, 1900 C. C. Art. 142 Pr. C. Art. 317 C. pen. Art. 1111 C. fr.).

Art. 956.—Este violenţă tot-deauna când, spre a face pe o persoană a contracta, i s'a insuflat temerea, raţionabilă după dênsa, că va fi expusă persoana sau averea sa unui rêu considerabil şi presinte.

Se ţine compt în această materie de etate, de sex şi de condiţiunea persoanelor. (Art. 953, 955, 957—959, 1203, 1900 C. C. Art. 1112 C. fr.).

Art. 957.—Violenţa este causă de nulitate a convenţiunei şi când s'a exercitat asupra soţului sau a soţiei, asupra descendenţilor şi ascendenţilor. (Art. 953, 955 urm., 958, 959 C. C. Art. 1113 C. fr.).

Art. 958.—Simpla temere reverenţiară, fără violenţă, nu poate anula convenţiunea. (Art. 953, 955 urm., 959 C. C. Art. 1114 C. fr.).

Definiţiune şi noţiuni generale.

Al doile viciŭ al consimţĕmêntului este violenţa. *Consimţĕmêntul nu este valid când este smuls prin violenţă*, ḑice art. 953 C. C. Violenţa *(vis)* consistă în acte de constrêngere fisică sau morală [1]), exercitate asupra unei persoane cu scopul de a-i smulge un consimţĕmênt pe care ea nu voeşte a'l da.

Violenţă fisică şi morală.

[1]) Violenţa fisică consistă în forţa materială, în căi de fapt întrebuinţate pentru a smulge un consimţĕmênt, ear acea morală consistă în ameninţări. (Cpr. art. 317 C. pen. rom. şi art. 666 C. civ. portughez). Ambele viciează consimţĕmêntul, de şi legiuitorul pare a se ocupa numai de violenţa morală (art. 956, 958), căci dacă temerea unui rêu este suficientă pentru a vicia consimţĕmêntul, cu atât mai mult însuş rêul trebue să producă acelaş efect. Thiry, II, 577. Baudry et Barde, I, 73. — Există deci violenţă fisică sau morală de câte ori se stabileşte prin fapte concrete şi precise că acel care contractează a fost sub imperiul unor astfel de împrejurări în cât nu putea face altfel de cât cum voea acel care exercita violenţa. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1893, No. 83. S'a decis însă că temerea unui proces scandalos n'ar fi suficientă pentru a vicia consimţĕmêntul. Tribun. Bruxelles, 22 iulie 1891, *Pasicrisie* 91, 3, 354. T. Huc, VII, 31.

Aceste acte de constrêngere determină în spiritul aceluia care le sufere *o frică (metus)* [1]) sub imperiul căreia el contractează, fără a'şi da însă cosimţêmêntul în libertate, căci nimic nu vicieaza mai mult consimţêmêntul unui om de cât frica şi sîla. „*Nihil tam consensu contrarium est quam vis atque metus*". Violenţa determină o frică (metus).

Violenţa poate deci fi definită: o constrêngere exercitată asupra unei persoane pentru a'i smulge consimţêmêntul, o forţă majoară la care nu se poate opune nici o resistenţă: „*Vis autem est majoris rei impetus, qui repelli non potest*". (L. 2, Dig., 4, 2, *Quod metus causa gestum erit).* Definiţia violenţei.

Acest viciŭ al consimţêmêntului exista şi în vechia noastră legislaţiune: „Tocmelele făcêndu-se *prin silă şi frică*, n'au tărie, dice Andr. Donici (§ 4, cap. 10), căci nimic nu este mai mult inpotriva fireştei dreptăţi şi bunei credinţi de cât frica şi sîla. Frica va să dică pornirea asupritoare care înspăimêntează pre om" [2]). Dreptul vechiŭ. C. Andr. Donici.

Tot cam astfel se exprimă şi art. 12, partea III, cap. I din codul Caragea: „Tocmelele se strîcă când *de sîlă* se vor tocmi" [3]). C. Caragea.

Codul Calimach, după ce prevede că ori ce tocmală cere neapărat invoirea de bună voe, *slobodă de frică şi silă* (art. 1160, corespundĕtor cu art. 869 C. austr.), se ocupă în art. 1162 şi 1167 (870, 875 austriac) de acest viciŭ al consimţêmêntului, cerênd ca frica să fie *bine-cuvêntată şi temeinică* [4]). Codul Calimach.

Romanii, în rigoarea lor primitivă, nu admiteau anularea tocmelei pentru violenţă, fiind că consimţêmêntul dat Dreptul roman.

---

[1]) Codul elveţian asupra obligaţiilor din 1881 (art. 26), imitând legile romane despre care vom vorbi mai la vale, a înlocuit cuvêntul *violenţă* prin *frică temeinică (crainte fondée).* Cpr. art. 1162, 1167 C. Calimach, 870, 875 C. austriac. Codul spaniol din 1889 (art. 1267) distinge *violenţa* de ***intimidare.*** Prin *violenţă*, acest cod inţêlege violenţa fisică, ear prin *intimidare*, violenţa morală. Cpr. Baudry et Barde, I, p. 95, No. 73, nota 2. Dreptul străin.

[2]) Mai vedi încă § 8 de sub cap. 11, *despre vêndări*, şi § 6 de sub cap. 18 din acelaş cod, *despre învoeală.*

[3]) Mai vedi încă art. 5, partea III, cap. I; art. 44, § 11, partea III, cap. 2; art. 9, partea III, cap. 17 din acelaş cod.

[4]) Mai vedi încă art. 81, 723, 1033, 1095 C. Calimach.

de sîlă este tot consimţĕmênt: *Coacta voluntas, nihilominus voluntas est*; *Qui mavult, vult* [1]).

După dreptul civil, actul sevêrşit sub imperiul violenţei remânea deci valid.

Pretorul însă, în echitatea sa, declară, prin edictul seu, că va considera ca neavenit tot ce va fi făcut sub imperiul violenţei: *Quod metus causa gestum erit, ratum non habebo*". (L. 1, Dig., 4, 2).

Acel care a fost victima unei violenţi are deci, după dreptul pretorian, mai multe mijloace spre a se garanta contra consecinţelor dăunătoare a actelor smulse prin violenţă. Aceste mijloace sunt: *Exceptio* şi *actio quod metus causa* (Instit., IV, § 1, şi L. 9, § 3, Dig., 4, 2) şi *restitutio in integrum ob metum* (L. 9, § 3 şi L. 21, § 6, Dig., *loco. cit.).*

Aceste mijloace sunt aplicabile nu nŭmai convenţiunilor, care au de scop creaţiunea unei obligaţiuni, ci tuturor actelor îndeplinite sub imperiul violenţei, precum adiţia de ereditate (L. 9, Pr., Dig., 4, 2), instituţia de moştenitori (L. 1, Cod., 6, 34, *Si quis aliquem testari prohibuerit, vel coegerit*), *etc.* [2])

Caracterele ce trebue să întrunească violenţa pentru a atrage anularea convenţiunei (art. 956).

Pentru a atrage anularea convenţiunei, violenţa trebue să întrunească următoarele condiţiuni:

1º Ea trebue să fie nedreaptă (*atrox*), *adversus bonos mores*, dice L. 3, § 1, Dig., 4, 2. Astfel, nu s'ar putea anula ipoteca ce debitorul ar fi constituit în urma unor ameninţări de expropiare din partea creditorului, pentru că acest din urmă n'a făcut de cât să useze de dreptul seu, şi ştiut este că *nemo videtur vim facere, qui jure suo utitur, et ordinaria actione experitur. (L. 55. Dig., 50 17)* [3]).

---

[1]) Gloss. ad L. 21, Dig., 4, 2, *Quod metus causa*. Vedi şi L. 21, § 5, Dig., *loco cit.*, unde se dice: „*Si metu coactus adii hereditatem, puto me heredem effici*, **quia quamvis, si liberum esset, noluissem, tamen coactus volui**".

[2]) Cpr. art. 723 şi 1033 C. Calimach (565 C. austr.).

[3]) Pothier, II, 26. Thiry, II, 578. Baudry, II, 807. Baudry et Barde, I, 80. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 299. Larombière, I, art. 1111 urm. No. 10. Vigié, II, 1114. Arntz, III, 20. Demolombe, XXIV, 140. Laurent, XV, 515 urm. Massé-

2⁰ Pentru ca violenţa să fie o causă de anulare se mai cere încă ca ea să fie de natură a inspira persoanei violentate, temerea, raţionabilă după dênsa, că persoana

Vergé, III, § 614, p. 557, nota 7. T. Huc, VII, 29. Pand. fr., II, 7215 urm. Cas. fr. şi Trib. Paris, D. P., 79. 1. 158. *Pand. Périod.*, 94. 2. 343. Cpr. Trib. şi C. Paris, 27 iunie 1881. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Oblig.* 53, nota 1. — O acţiune regulat introdusă în justiţie ar putea însă fi considerată ca un act de violenţă de natură a anula convenţiunea încheiată sub înrîurirea ei, de câte ori exerciţiul unei acţiuni nedrepte ar constitui un mijloc de intimidare menit a distruge libertatea consimţêmêntului părţei care a contractat. Cas. fr. D. P., 79, 1. 445. Baudry et Barde, I, 81. Demol., XXIV, 147 urm. Laurent, XV, 516. T. Huc, VII, 29. Cpr. art. 27, § 2, Cod. federal al Sviţerei asupra obligaţiilor.

Ameninţarea unei urmăriri penale şi plângerea adresată parchetului nu constitue însă o violenţă nedreaptă de natură a produce anularea contractului încheiat sub imperiul ei, când asemene plângere n'a fost întovărăşită de împrejurări agravante şi de manoperi frauduloase menite a tulbura spiritul persoanei care se obligă. Cpr. Baudry et Barde, I, 83 şi autorităţile citate de acest autor. Veḑi, între altele, Trib. Paris, 7 aug. 1890 şi Trib. Bordeaux, 20 april 1896, *Pand. Period.*, 1890, 2, 270 şi *Gaz. Pal.*, 1896, 1, *Suppl.*, p. 41. *Idem.* Trib. şi C. Paris (27 iunie 1881), Répert. Dalloz, *Oblig.*, *Suppl.* p. 139, *ad notam.* Ameninţarea unei urmări penale.

Dar dacă punerea în mişcare a acţiunei publice nu constitue, în princip, o violenţă de natură a invalida contractul încheiat sub înrîurirea ei, nu mai puţin adevărat este că asemene acţiune sau plângere ar putea da loc la anularea contractului de câte ori partea pretinsă lesată s'a servit de asemene mijloace pentru a intimida pe inculpat şi a'i tulbura liniştea sufletească de care el are nevoe spre a contracta în deplină libertate: „Nici o violenţă, ḑice Curtea de casaţie din Francia (*ch. req.*, 17 aug. 1865), nu este de natură a intimida mai mult spiritul cel mai hotărît;... nici una nu este mai condemnabilă de cât acea care, înşălând pe judecători, parvine a se servi într'un scop personal de autoritatea menită a apăra interesul tuturor...“ Sirey 1865, 2. 399.

Jurisprudenţa a făcut de nenumĕrate ori aplicaţiunea acestor principiĭ. Astfel, tribunalele au anulat angajamentul luat de o calfă de prăvălie faţă cu patronul seu de a nu servi un timp determinat într'o prăvălie similară, fiind că acest angajament fusese contractat de calfă sub ameninţarea vechiului seu patron de a fi urmărit pentru mai multe sustracţiuni comise în timpul serviciului seu.—Tot astfel, renunţarea la drepturile asiguratului făcută către o societate de Aplicarea principiilor de mai sus.

sau averea sa va fi expusă unui rĕu considerabil [1]), *iminent* sau *viitor* (legea ḑice pe nedrept *present*).

Violenţă morală îndreptată contra persoanei.

Exemple de violenţă morală îndreptată *contra persoanei:* Ameninţarea cu moartea, cu bătăi, schingiuiri, etc... *metus mortis, aut cruciatus corporis* (L. 4, Cod., 2, 20). Sechestrarea unei persoane pentru a'i răpi consimţĕmĕntul ar constitui o violenţă materială [2]), şi în caz de a se constata că a urmat violenţă, actul va fi anulat, chiar dacă autorul violenţei, dat judecăţei pentru căi de fapt, ar fi fost achitat de instanţele represive [3]).

Violenţă morală îndreptată contra bunurilor.

Exemple de violenţă morală îndreptată *contra bunurilor:* Ameninţarea de incendiu, de prădăciune, de distrugerea titlurilor care constituesc starea civilă a unei persoane, etc.[4]).

In ori ce caz, pentru a da loc la anularea contractului, violenţa trebue să inspire frica unui rĕu *considerabil* (art. 956) [5]).

---

asigurare a fost anulată de justiţie, pentru că asiguratul o făcuse sub ameninţarea de a fi părintele seu denunţat ca autor al sinistrului. Cpr. C. din Paris, 31 ianuar 1896, decisie citată de Barde, I, p. 107 şi 108, No. 83.

1) *„Metum accipiendum Labeo dicit, non quemlibet timorem, sed majoris malitatis"*. (L. 5, Dig., 4, 2).

2) Trib. Dolj, 12 iunie 1893 (M. Măinescu preşed.), *Dreptul* din 1893, No. 62.—*„Qui in carcerem quem detrusit, ut aliquid ei extorqueret; quidquid ob hanc causam factum est, nullius momenti est."* (L. 22, Dig., 4, 2). „Dacă cineva va îndatori pre altul prin închisoare spre a face ceva, nu are tărie fiind prin silă." (Art. 4, cap. 10, C. Andr. Donici). Cpr. Pothier, X, *Tr. de la procéd. civile*, 734.

3) Cas. rom. S-a I, Bulet. 1875, p. 103. Cpr. C. Caen, D. P., 54. 2. 189. Baudry et Barde, I, 95. — Autorii mai citează încă următorul exemplu de violenţă materială: un barbat surprinḑĕnd pe femeea lui în flagrant delict de adulter, ameninţă cu moartea pe complice, făcêndu'l să semneze o obligaţie. Cpr. Baudry, II, 805. Baudry et Barde, I, 84. Cpr. C. din Caen, D. P., 54. 2. 189. Duranton, X. 144. *„Proinde si quis in furto, vel adulterio deprehensus, vel in alio flagitio, vel dedit aliquid, vel se obligavit; Pomponius recte scribit, posse eum ad hoc edictum pertinere; timuit enim vel mortem, vel vincula."* (L. 7, § 1, Dig., 4. 2).

4) *„Si is accipiat pecuniam, qui instrumenta status mei interversurus est, nisi dem; non dubitatur, quin maximo metu compellar"*. (L. 8, § 1, Dig., 4, 2).

5) Am suprimat deci din textul art. 956 cuvêntul *present*, aşa precum fac mai toţi autorii. Aubry et Rau (IV, § 343 bis, p. 299) înlocuesc cuvêntul present prin *iminent*.

Legea mai cere încă ca rĕul de care este ameninţat cineva să fie *present,* însă aceasta este inexact, căci ceea ce trebue să fie present şi actual nu este rĕul ce cuprinde ameninţarea, ci temerea ce inspiră această ameninţare. „*Metum autem præsentem accipere debemus, non suspicionem inferendi ejus*“, ḑice L. 9, Pr., Dig., 4, 2) [1]). Critica legei.

Astfel, dacă cineva mĕ ameninţă de a'mĭ pune foc la casa mea, această ameninţare îmi inspiră o temere *presentă* a unui rĕu considerabil, şi nu mai remâne îndoială că consimţĕmêntul ce am dat sub această impresiune este viciat, de şi ameninţarea acestui rĕu n'ar fi susceptibilă de a se realisa imediat [2]). Inexactitatea textului provine de acolo că Pothier (II, 25) traducênd *metum præsentem* prin rĕu present (*un mal que la partie a été menacée d'endurer* **sur le champ**), acest autor a fost copiat de redactoriĭ codului francez într'un mod servil.

La Romani, violenţa, pentru a fi o causă de anulare, trebuea să fi fost de natură a sdruncina bărbăţia cea mai statornică [3]). Textul francez îndulcind această rigoare, voeşte, pe de o parte, ca violenţa să fie de natură a face impresiune asupra unei persoane cu judecată *(raisonable)*, *sopra una persona sensata*, după cum se exprimă art. 1112

---

1) „*Metus est instantis vel* **futuri** *periculi mentis trepidatio*“. (L. 1, *in medio*, Dig., 4, 2). De aceea, codul italian este mult mai exact când ḑice că consimţĕmêntul este considerat ca smuls prin violenţă de câte ori ea este în stare de a putea inspira unei persoane o justă temere de a expune persoana sau averea sa unui rĕu considerabil, *ad un male notabile* (art.1112). Art. 1360 din codul olandez cade în pacatul codului francez, cerênd ca rĕul să fie considerabil şi *present*. In codul spaniol însă (art. 1267, § 2) şi în codul elveţian asupra oblig. (art. 27, § 1), cuvêntul *present* este înlocuit prin *iminent*.

2) Cpr. Baudry, II, 807. Baudry et Barde, I, 75. T. Huc, VII, 31. Thiry, II, 578. Vigié, II, 1113. Demolombe, XXIV, 139. Marcadé, IV, 412. Acollas, II, p. 755. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 299, nota 11. Demante, V, 22 bis II. Larombière, I, art. 1112, No. 7. Mourlon, II, 1051. Boissonade, II, 84. Molitor, *Oblig.*, I, 117. Bernard, *Dr. civil.*, II, 584.

3) „*Metum autem non vani hominis, sed qui meritò et in hominem constantissimum cadat, ad hoc edictum pertinere dicemus*“. (L. 6, Dig., 4, 2). „Frica va să ḑică, pornire asupritoare care înspăimêntează pre omul cinstit“, ḑice Andr. Donici (§ 4, capit. 10).

rile facerei, dacă ea nu va semna acest act în favoarea surorei sale.

Art. 955. Pentru ca violenţa să vicieze consimţĕmêntul şi să dee loc la anularea contractului, nu este numai de cât nevoe ca ea să fi fost exercitată de însuş persoana în folosul căreia obligaţia a fost contractată, căci violenţa exercitată de o a treia persoană ar produce acelaş resultat (art. 955) [1].

Acest principiu, admis atât în vechiul drept francez [2], cât şi în dreptul roman [3], este consacrat în mai toate legislaţiunile străine [4].

Deosebire între dol şi violenţă. Art. 955, 960. Din acest punct de vedere, violenţa se deosebeşte de dol, care, pentru a fi o causă de anulare, trebue neapărat să emane de la una din părţile contractante. (Vedi *infrà*, explic. art. 960, p. 79, unde se arată motivele acestei deosebiri).

Codul Calimach. Codul Calimach pune însă violenţa pe aceiaş linie cu dolul, căci, după art. 1167 din acest cod (875 C. austriac), „dacă persoana făgăduitoare *de către un al treile*, ear nu de către primitorul făgăduinţei, s'ar fi sîlit prin frică binecuvêntată şi temeinică spre închierea unei tocmeli, ori s'ar fi amăgit prin neadevĕrate arătări, *atunci are tărie tocmala*; ear dacă primitorul făgăduinţei va dovedi că s'au făcut partaş la această nedreaptă lucrare acelei a treia persoane, sau că trebuea să ştie vederat, atunci numai la această întâmplare se strică tocmala, ca când el însuş ar fi pricinuit frica şi amăgirea persoanei făgăduitoare". Vedi *infrà*, p, 80.

Casul în care violenţa ar fi dat loc la o oblig. Autorii se întreabă dacă violenţa ar fi o causă de a-

---

[1]) *„In hac actione non quæritur, utrum is qui convenitur, an alius metum fecit: sufficit enim hoc docere, metum sibi illatum, vel vim: et ex hac re eum qui convenitur, et si crimine caret, lucrum tamen sensisse"*. (L. 14, § 3, Dig., 4, 2). Vedi şi L. 9, § 1, Dig., *loco cit.*, unde se dice: *„Prætor generaliter et in rem loquitur"*. Acţiunea care resultă din violenţă este în adevĕr *reală*.

[2]) Pothier, *Oblig.*, II, 23. Domat, *op. cit.*, I. tit. XVIII, secţ. II, No. 6.

[3]) Vedi legile citate *suprà*, în nota 1.

Dreptul străin. [4]) Cpr. art. 1111, 1115 C. civ. ital.; art. 1359, 1364, C. civ. olandez; art. 666 C. civ. portughez; art. 1298 C. civ. mexican; art. 941 C. civ. Rep. Argentine; art. 1457, 1458 C. civ. Chili; art. 1268, 1269 C. civ. spaniol; art. 24, 26 C. federal asupra obligaţiilor (Elveţia), etc. — *Contrà.* Art. 875 C. austriac (1167 C. Calimach).

nulare atunci când ea n'ar fi avut de scop contractarea unei obligaţiuni, dar cu toate aceste, ar fi dat loc la o obligaţiune. De exemplu, găsindu-mĕ într'o primejdie (foc sau inundaţie, etc.), îţi promit o sumă de bani dacă mĕ vei scapa de pericol; sau, pentru a lua un exemplu, care se găseşte în legile romane, fiind deţinut de nişte hoţi, îţi făgăduesc o sumă de bani, dacă mĕ vei scoate din mânele lor. Această obligaţie pute-va ea în urmă să fie anulată pentru violenţă?

La Romani, obligaţia era validă, considerânduse ca o resplată a serviciilor prestate: *ego enim operæ potius meæ mercedem accepisse videor* (L. 9, § 1, Dig., 4, 2); şi persoana scapată din pericol, precum şi moştenitorii ei nu puteau să ceară nimic înapoi, pentru că viaţa omului n'are preţ: *quia vitæ præmium nulla potest æstimatione pretii pensari (Pauli Sent.* § 6, V, 11, *De donationibus).* Dreptul roman.

Aceiaş soluţie este admisibilă şi astăzi, dacă, în specie, nici o violenţă n'a fost întrebuinţată din partea nimărui. Tot ce se poate dice este că judecătorii vor aprecia în fapt dacă obligaţia n'a fost contractată într'un moment de exaltare sau de perdere a raţiunei produsă prin frica primejdiei, în care caz obligaţia va fi inexistentă pentru lipsă de consimţĕmênt [1]). Dreptul actual.

In ori ce caz, soluţia admisă de Pothier (II, 24), după care judecătorii ar putea, în unele casuri, să reducă obligaţia, dacă ea ar părea excesivă, este inadmisibilă, pentru că nici un text de lege nu le dă acest drept [2]). Re- Reducerea oblig. Controversă.

---

[1]) Baudry, II, 806. Baudry et Barde, I, 77. Thiry, II, 582. Mourlon, II, 1054. Marcadé, IV, 415. T. Huc, VII, 30. Demante, V, 20 bis. Arntz, III, 21. Laurent, XV, 519. Pand. fr., II, 7196 urm. Massé-Vergé, III, § 614, p. 556, nota 2. Demolombe, XXIV, 150. Larombière, I, art. 1111 urm, No. 3.—*Contrà.* Cas. fr., D. P., 88. 1. 263. *Pand. Périod.*, 87. 1. 238. Această decisie a secţiei reclamaţiunilor, din 27 april 1887, foarte contestabilă, este cu drept cuvênt criticată de Barde, în tratatul seu asupra obligaţiunilor (I, p. 101, *ad notam*).

[2]) Baudry et Barde, Thiry, Laurent, Mourlon, T. Huc, Demante, Marcadé, etc., *loco suprà cit.* — *Contrà.* Larombière, I, art. 1111 urm. No. 12. Duvergier asupra lui Toullier, III, partea II, 85, nota a. (Toullier nu inpărtăşeşte însă părerea adnotatorului seu). Duranton, X, 149. Demolombe, XXIV, 151. Vigié, II, 1116. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, IV, 85. Vedi diferitele sisteme în Acollas, II, p. 757, 758.

ducţiunea unei obligaţiuni, care are în sine toate elementele necesare spre a fi validă, ar fi un adevěrat exces de putere. (Marcadé, IV, 415).

Violenţa este o chestie de fapt.

Chestiunea dacă a existat sau nu violenţă este o chestiune pură de fapt, care se apreciează în mod suveran de judecătorii fondului: „Judecătorii trebue din împrejurări, ḑice art. 1162 din codul Calimach, (870 C. austriac), să judece de au fost frică bine cuvêntată şi cu temeiŭ“, adecă dacă temerea a fost reală şi serioasă. Decisiunea lor în această privinţă scapă de censura Casaţiei [1]).

Dovedirea violenţei.

Acel care invoacă violenţa trebue s'o dovedească (art. 1169 C. C. [2]), dovada putênduse face, ca şi pentru dol, prin presumţiuni şi marturi [3]).

III. Despre dol sau vicleşug. Definiţiune şi noţiuni generale.

Art. 960. — Dolul este o causă de nulitate a convenţiunei când mijloacele viclene, *întrebuinţate de una din părţi,* sunt astfel în cât este evident că, fără aceste machinaţiuni, ceealaltă parte n'ar fi contractat. Dolul nu se presupune. (Art. 694, 790, 793, 953, 961, 1112, 1638, 1898, 1899 C. C. Art. 454 C. com., 152 Pr. civ. Art. 1116 C. fr.).

Al treile şi ultim viciŭ al consimţĕmêntului este dolul sau vicleşugul.

Definiţie.

Prin dol, înşălăciune sau vicleşug, după cum se exprimă art. 1095 din codul Calimach şi codul lui Andronachi Donici [4]), se înţĕlege ori ce uneltiri, ori ce manopere sau mijloace viclene ori frauduloase, întrebuinţate *de una din părţi* spre a smulge consimţĕmêntul celeilalte: Este deci culpabil de dol acela care, *spre amăgirea altuia, întrebuinţează ḑiceri întunecate* sau *se face că sevêrşeşte ceva*, după cum se exprimă art. 1161 din codul Calimach (869 C. austriac), sau *induce în eroare pe altul prin arătări neadevărate* (art. 1163 C. Calimach, 871 C. austriac).

Jurisconsultul Labeon defineşte dolul: „*omnis machi-*

---

1) Baudry et Barde, I, 96. Cas. fr., D. P., 79. 1. 445.

2) Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1894, No. 31.

3) C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1884, No. 38. *Dreptul* din 1886, No. 57. Cas. fr., 5 fevr. 1828, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 193, nota I. Baudry et Barde, I, 97. Duranton, X, 160.

4) „*Vicleşugul*, ḑice Andr. Donici, cap. 11, § 4, *in fine*, este una din pricinele acelea cu care se poate strica contractul“.

natio, calliditas, fallacia, ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita", şi Ulpian, care reproduce această definiţie celebră, adaogă: *Labeonis definitio vera est.* (L. 1, § 2, Dig., 4, 3, *De dolo malo* [1]).

Manoperele întrebuinţate de cineva pot să nu fie culpabile. Ele constituesc atunci ceea ce Romanii numeau *dolus bonus*, adecă acea isteţime condemnabilă poate din punctul de vedere moral, însă tolerată de lege, prin care, fără nici o intenţie de fraudă, cineva caută să'şi apere interesele sale legitime, mai cu samă în contra unui duşman sau unui fur ... *si adversus hostem latronemve quis machinetur* (L. 1, § 3, Dig., 4. 3, *De dolo malo*). Dolus bonus.

Pentru ca manoperele să fie reprimate, se cere ca ele să fie frauduloase sau viclene, de unde şi expresiunea *dolus malus*, care era o causă de anulare a obligaţiunilor şi care singur mai există astăzi, pentru că de câte ori o uneltire nu întruneşte condiţia de fraudă, ea nu mai constitue un dol [2]). Dolus malus.

---

[1]) Domat, reproducênd definiţia lui Labeon, ḑice: „*On appelle dol toute surprise, fraude, finesse, feintise et toute autre mauvaise voie pour tromper quelqu'un*". (*Lois civiles*, I, tit. XVIII, secţ. III, No. 1, ediţia Rémy, I, p. 395). Tot cam în asemene termeni se exprimă şi Pothier: „*On appelle dol toute espèce d'artifice dont quelqu'un se sert pour tromper un autre*" (*Oblig.*, II, 28).

Am ḑis în t. IV, p. 21, nota 1, că *dolul* şi *frauda* sunt, astăzi, aproape tot una, însă între dol şi fraudă există următoarele deosebiri: 1° dolul nu se poate pricepe fără existenţa unor manopere imputabile uneia din părţi sau exercitate de o a treia persoană, pe când frauda, cele mai multe ori, nu cere nici o manoperă şi este adese ori concertată între toate părţile contractante; 2° dolul viciează în esenţa sa consimţĕmêntul, pe când frauda câte odată n'are nici o înrîurire asupra validităţeĭ convenţiunei. Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 12. Demolombe, XXIV, 169. Deosebire între dol şi fraudă.

In fine, trebue să observăm că frauda pauliană nu presupune întrebuinţarea de manoperi dolosive, ci consistă numai în cunoştinţa ce are debitorul că actul sevêrşit de dênsul îl face insolvabil şi aduce o pagubă creditorilor sei. (L. 17, § 1, Dig., 42, 8, *Quæ in fraud. credit*). Cpr. Cas. fr., D. P., 94. 1. 263. Veḑi şi *infrà*, explic. art. 975. Frauda pauliană.

[2]) Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 44. Baudry, II, 811. Baudry et Barde, I, p. 121, No. 99, nota 1. Demolombe, XXIV, 167 urm. Larombière, I, art. 1116. No. 4. Boissonade, *op. cit.*, II, 80.

Dolul degenereazâ într'un delict când manoperele care'l constituesc sunt de o aşa naturâ şi gravitate în cât ordinea publicâ cere ceva mai mult de cât anularea contractului. In asemene caz, dolul constitue înşâlâciunea sau escrocheria (art. 332 şi urm. C. pen. [1]).

Va sâ dicâ trebue sâ distingem dolul civil de dolul penal, şi în adevĕr, aceastâ distincţiune se face de autori [2]).

Dolul civil se împarte în dol *positiv* şi în dol *negativ*.

Dol positiv. Dolul *positiv* consistâ în întrebuinţarea de manopere frauduloase pentru a înşâla pe cineva şi a'l induce în eroare; de exemplu: Cineva dice, dupâ cum se exprimâ art. 1240 din codul Calimach (923 C. austriac), câ un lucru are insuşiri, care însâ lipsesc şi pentru care ceealaltâ parte s'au tocmit anume, sau sub tâcere, dupâ firea lucrului; cineva minte dicênd câ lucrul este destoinic pentru o hotârîtâ în-

---

Inşâlâciune. Art. 332 urm. C. penal.

[1]) Mai multe monografiĭ s'au publicat la noi asupra delictului de înşâlâciune. Acest delict se deosebeşte întru câtva de acel prevĕdut şi pedepsit de codul penal fr. (art. 405), din causa art. 332, care defineşte înşâlâciunea şi care este tradus dupâ art. 241 din codul penal prusac (Lege din 14 april 1851). Vedi şi L. din 4 mai 1895, prin care se adaogâ un alineat la art. 334. Elementele înşâlâciunei, dupâ aceste texte sunt: 1° intenţiunea de a împârtâşi folos; 2° o pagubâ realâ în averea altuia; 3° o amâgire; şi 4° producerea de fapte mincinoase ori denaturarea sau suprimarea de fapte adevĕrate. Pot fi consultate cu folos, în aceastâ privinţâ, articolele d-lor D. Cuculi, B. M. Missir şi Alex. Degre, etc., publicate în *Dreptul* din 1879, No. 14, 40—43 şi în *Dreptul* din 1888, No. 26. Cpr. şi C. Galatz, *Dreptul* din 1893, No. 60.—Curtea noastrâ supremâ, prin o decisie recentâ (5 fevr. 1897), a pus în princip câ elementele delictului de înşâlâciune sunt: intenţia de a împârtâşi folos, naşterea unei amâgiri în spiritul altuia şi aducerea unei pagube *reale şi efective*, posibilitatea de prejudiciŭ nefiind suficientâ. Curtea mai pune încâ în princip câ, prin art. 332, 333 C. pen., nu se pedepseşte de cât înşâlâciunea *consumatâ*, încercarea de înşâlâciune nefiind pedepsitâ de cât într'o specie de înşâlâciune, şi anume, în acea prevĕdutâ de art. 334 C. pen. Vedi *Curierul judiciar* din 25 fevr. 1897, No. 8 şi *Dreptul* din 9 martie 1897, No. 20.

[2]) Vedi Bédarride, I, 17. Demolombe, XXIV, 173. Larombière, I, art. 1116, No. 2.—Vedi însâ T. Huc, VII, 35, care dice câ nu existâ interes de a distinge dolul civil de dolul penal. Tot în acest din urmâ sens se pronunţâ şi Baudry et Barde, I, 107.

trebuinţare, sau că este slobod de obicinuitele metehne sau însărcinări, etc.

Dolul *negativ* consistă în ascunderea unor fapte cu acelaş scop [1]), în tăinuirea obicinuitelor metehne sau însărcinări a lucrului, după cum se exprimă art. 1240 din codul Calimach. „Ori ce ascundere de împrejurări sau fapte cunoscute asiguratului, ḑice art. 454 din codul comercial, dă loc la nulilatea asigurărei, când ascunderea ar fi fost de aşa natură că asiguratorul, dacă ar fi cunoscut adevĕrata stare a lucrurilor, nu ar fi încheiat contractul sau nu'l ar fi făcut în aceleaşĭ condiţiuni" [2]). Dol negativ.

Din acest text şi din principiile generale resultă că ascunderea împrejurărilor adevĕrate sau o simplă tăcere *(réticence)* cu rea credinţă, întovărăşită de artificiĭ culpabile din partea vênḑĕtorului ar constitui un dol negativ, care ar da loc nu numai la o acţiune în daune, dar şi la desfiinţarea contractului [3]). De aceea, legea romană, citată *infrà*, nota 1, pedepsea nu numai pe acela care se servea de termeni întunecoşi pentru a induce în eroare, *non solum qui obscurè loquitur*, dar şi pe acel care tăcea cu aceiaş intenţie, *sed qui insidiosè dissimulat.* „Se strică vênḑarea, ḑice art. 44, § 7, partea III, cap. 2 din codul Caragea, când se va găsi că are sminteală lucrul cel cumparat, *şi nu o va spune vênḑĕtorul.*" (Cpr. art. 1356 C. C. O simplă tăcere sau abstenţiune poate să constitue dolul? Controversă.

[1]) *„Dolum malum a se abesse præstare venditor debet; qui non tantùm in eo est, qui fallendi causa obscurè loquitur, sed etiam qui insidiosè obscurè dissimulat"*. (L. 43, § 2, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*).

[2]) Cpr. Bédarride, I, 100. Vigié, II, 1125. — Dacă asiguratul nu s'ar fi mulţumit de a ascunde împrejurările, ci ar fi făcut o declaraţie falşă şi minciunoasă, dolul n'ar mai fi negativ, ci positiv (art. 454 C. com., *ab initio*).

[3]) Cpr. Bédarride, *op. cit.*, I, 62, 94. Arntz, III, 22. Baudry et Barde, I, 102. Demolombe, XXIV, 172. Cas. fr., D. P., 74. 1. 193.—Veḑi însă Larombière, I, art. 1116, No. 5. T. Huc, VII. 36. Vigié, II, 1120. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 302 şi nota în D. P., 74, 1, 193. După aceste din urmă autorităţi, ca să fie dol în sensul art. 960 ar trebui un fapt activ; o abstenţiune pură şi simplă ar fi insuficientă. In acest din urmă sens, Curtea din Galatz a decis că faptul unei femei de a nu spune că imobilul e dotal nu constitue un dol şi nu dă loc la anularea contractului. *Dreptul* din 1890, No. 66.

actual). De asemene, acel care vinde un animal atins de un viciŭ redibitor ascuns, despre care are cunoştinţă, *fără a'l declara cumpărătorului,* comite un adevĕrat dol negativ, care va da loc la anularea contractului. (Comp. art. 1352 urm. C. C. [1]).

L. poliţiei sanitare din 1882.

Este de observat, în această privinţă, că faptul de a fi vêndut sau de a fi pus în vênḑare cu ştiinţă animale atacate sau bănuite numai de boale contagioase, constitue un delict prevĕḑut şi pedepsit de art. 174 lit. b. din legea poliţiei sanitare de la 28 mai 1882. (Cpr. art. 459 C. penal fr.).

Informaţiĭ greşite sau exageraţiile comercianţilor.

Dar dacă ascunderea cu rea credinţă a unor împrejurări poate fi considerată ca dol şi să dee loc la anularea contractului, toată lumea este de acord pentru a decide că o informaţiune greşită, dată de bună credinţă de una din părţile contractante [2]), sau exageraţiunile comercianţilor asupra calităţei mărfurilor ce vênd, nu constituesc un dol de natură a produce nici anularea contractului, nici o acţiune în daune, dacă acest fapt n'a fost urmat de manopere frauduloase caracteristice, întrebuinţate pentru a induce pe cumpărător în eroare sau pentru a'l împedica de a examina marfa [3]).

Micimea preţului vênḑărei.

Preţul cu care s'ar fi cumpărat un lucru nu poate, de asemene, din causa micimei lui, să fie considerat ca o consecinţă a dolului, dacă el nu este resultatul unor manopere condemnabile din partea cumpărătorului spre a induce pe vênḑĕtor în eroare asupra adevĕratei valori a lucrului vêndut [4]). In acest sens Pomponius ḑicea că, în vênḑări şi cumpărări, părţile contractante pot să se înşele reciproc asu-

---

[1]) „Vênḑĕtoriĭ sunt datori să spue pricinele vitelor ce le au de vênḑare, ḑice Andr. Donici (§ 12 şi 13, cap. 11), căci de va vinde cineva vite smreduite de boală *şi se va dovedi că au fost prin ştiinţa sa,* atunce va plăti şi paguba ce se va întâmpla cu smreduirea acelor vite".

[2]) Cpr. C. Rennes, D. P., 83. 1. 330.

[3]) Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 302. Mourlon, II, 1057. Acollas, II, p. 759. Demolombe, XXIV, 178. Bédarride, I, 70. Larombière, I, art. 1116, No. 5. Baudry et Barde, I, 100. — Veḑi insă Laurent, XV, 528. Cpr. art. 667 C. civ. portughez şi art. 1301 C. civ. mexican; L. 22, § 3, Dig., 19, 2, *Locati conducti;* L. 16, § 4, Dig., 4, 4, *De minoribus 25 annis;* L. 8, Cod., 4, 44, *De rescindenda venditione,* etc.

[4]) Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude,* I, 70 urm.

pra preţului: „*Pomponius ait, in pretio emptionis et venditionis naturaliter licere contrahentibus se circumvenire*". (L. 16, § 4, Dig., 4, 4, *De minoribus 25 annis*).

Doctrina mai divide incă dolul în principal (*dolus dans causam contractui*) şi accidental (*dolus incidens*).

Dolul este principal când el a fost causa contractului şi când fără dânsul partea n'ar fi contractat [1]) (art. 960). Dol principal.

Dolul accidental este acela care n'a fost causa contractului, şi fără care partea ar fi contractat, însă poate în condiţiuni mai avantajoase [2]). De aceea, acest dol nu dă loc de cât la o acţiune în daune (art. 998), pe când Dol accidental.

---

[1]) Eată un exemplu de dol principal împrumutat de la moravurile Romanilor şi de la textele din Digeste (L. 11, § 5, Dig. 19, 1): O persoană vinde *cu ştiinţă* o sclavă *deflorată* unei persoane care voea să cumpere o sclavă *virgină*; *si quis virginem se emere putasset*: Dolul, în specie, fiind principal *(dolus dans causam contractui)*, dădea loc la desfiinţarea contractului. Cpr. Molitor, I, 110. Bernard, II, 583. Exemple de dol principal.

[2]) Eată un exemplu de dol accidental (*incidens*) împrumutat tot de la textele din Digeste: un telal cumpără drept nouă o haină vechie (*vestimenta interpola*, o haină întoarsă pe dos); dolul, în specie, fiind accidental, nu va da loc la resiliarea contractului, ci numai la daune (L. 45, Dig., 18, 1). Legea acordă în specie cumpărătorului numai o despăgubire, pentru că el făcênd comerţul de haine, este presupus că ar fi contractat chiar dacă ar fi ştiut că haina vêndută este vechie. Ascunderea calităţei hainei din partea vêndĕtorului, ori cât de păgubitoare ar fi, n'a fost deci causa determinată a contractului, şi de aceea vêndarea remâne bună. Cpr. Molitor, *Les oblig. en droit romain*, I, 110. Exemple de dol accidental.

Alt exemplu de dol accidental: Am cumparat o casă care'mi convenea, însă vêndĕtorul m'a făcut să cred că ea are nişte foloase pe care nu le presintă în realitate, ceea ce m'a făcut s'o plătesc mai scump de cât aş fi plătit-o fără aceste împrejurări; vêndarea este bună, dolul in specie ne dându'mi de cât o acţiune în despăgubire (art. 998). Cpr. Marcadé, IV, 421.

Eată în fine încă un exemplu de dol accidental pe care'l dă Merlin: Am cumparat o casă care are o fântână, fără ca vêndĕtorul să'mi fi spus că proprietarii vecini au dreptul de a scoate apă dintr'însa. Vêndarea este bună, însă voi avea o acţiune în daune contra vêndĕtorului. Vedi Merlin, Répert. v° *Dol*, No. III. T. IV, p. 724. Bédarride, I, 67.—Codul Caragea permite din contra resiliarea vêndărei „când se va găsi că lucrul cel nemişcător vêndut are o robire, *şi nu o va spune vêndĕtorul.*"

dolul principal dă loc la anularea contractului. [1]) (Cpr. L. 13, § 4, Dig., 19, 1, *De actionibus empti et venditi).*

Critică. Această distincţiune între dolul principal şi acel accidental, împrumutată de la Pothier (II, 31) şi de la textele din Digeste, este însă departe de a fi exactă, căci se poate întâmpla ca dolul accidental să devie principal şi, prin urmare, să aducă anularea contractului [2]). Totul fiind în asemene materie o chestie de fapt [3]), distincţiunea este

---

[1]) Pothier, II, 31. Thiry, II, 584. Arntz, III, 24. Baudry et Barde, I, 116. Bédarride, I, 66 urm. 264 urm. Mourlon, II, 1056. Marcadé, IV, 421. Demolombe, XXIV, 177. Demante, V, 26 bis. Larombière, I, art. 1116, No. 3. Massé-Vergé, III, § 614, p. 558, nota 10. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 302. Baudry, II, 814. Cpr. art. 1270, § 2 C. civ. spaniol din 1889.

[2]) Mourlon, II, 1056. Bédarride, I, 76. T. Huc, VII, 37.

Dolul este o chestie de fapt.

[3]) Legea nedefinind elementele dolului civil, faptele care pot să'l constituească sunt lasate la apreciarea suverană a judecătorilor fondului, care, în asemene materie, nu sunt obligaţi a ţine sama de regulele dreptului criminal. C. Paris, 11 mai 1887, *Pand. Périod.*, 1889. 2. 53. Judecătoriĭ fondului vor aprecia deci, în fie care causă, după împrejurări, gravitatea faptelor pretinse doloase, şi mai cu samă punctul de a se şti dacă manoperele întrebuinţate de una din părţi au fost causa determinantă a contractului. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 1888. 1. 249. Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1873, p. 37. Bulet. 1886, p. 395. Bulet. 1893, p. 223. *Dreptul* din 1886, No. 48 şi din 1893, No. 31.—Apreciarea judecătorilor fondului este suverană şi scapă de controlul Casaţiei. Cas. fr., D. P., 87. 1. 230 şi 398. D. P., 86. 1. 69 şi 403. *Pand. Périod.*, 1896, 1. 5 şi 254. Cpr. Pand. fr., Répert. t. 14, v° *Cass. civ.*, 1087 urm. Demolombe, XXIV, 174. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 304. T. Huc, VII, 39. Duranton, X, 168. Pèucescu, I, 143. Baudry, II, 818. Baudry et Barde, I, 119. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 25 urm, Massé-Vergé, III, § 614, p. 558, nota 10. Fuzier-Herman, *Code civ. annoté*, art. 1116, No. 32.

Dar dacă judecătoriĭ fondului apreciează în mod suveran faptele care constituesc dolul, hotărîrea care ar fi anulat un contract pentru dol ar fi supusă controlului Casaţiei, dacă ei n'ar fi declarat că consimţĕmêntul uneia din părţi ar fi fost surprins prin manoperele urzite de ceealaltă parte, sau de unul de al treile cu concursul uneia din părţi. Aubry et Rau, Demolombe, Baudry et Barde, Duranton, *loco cit.* Curtea de casaţie nu poate deci să fie chiemată, după cum se exprimă o decisie a Curţei supreme din Fran-

periculoasă și de natură a induce spiritele în eroare; de aceea, ea se vede cu drept cuvênt criticată de unii autori. [1])

Art. 960 vorbește de dolul care *precedează convențiunea* și care o anulează, pentru că consimțământul n'a fost liber. Se poate însă întâmpla ca dolul să fie posterior contractului; de exemplu: voind a sustrage prin fraudă bunurile mele de la urmărirea creditorilor mei, am înstrăinat moșia mea prin un act simulat, adecă fără a primi prețul vêndărei, așa în cât, în aparență, am încetat de a fi proprietar, de și, în realitate, bunul n'a eșit din patrimoniul meu. Dacă presupunem că cumpărătorul, de la care am neglijat de a lua un contra-inscris, abuzează de încrederea mea și caută a se folosi de contractul simulat și a se înbogăți în dauna mea, dolul seu, în asemene caz, fiind posterior contractului, nu este o causă de anulare, pentru că, în momentul când am subscris contractul, consimțământul meu a fost dat în deplină libertate [2]). Dol posterior contractului.

Până acum ne am ocupat despre dolul care resultă din manopere frauduloase. Unii mai pomenesc încă de un dol așa dis *real, dolus re ipsa*, astfel numit pentru că el este cuprins în însuș lucrul, *quia ipsa res in se dolum habet* (L. 37, Dig., 45, 1, *De verb. oblig.)*. Vorbim de el numai *pro memoria*, pentru că această specie de dol confundênduse cu lesiunea enormă, este astăzi necunoscută atât ca dol cât și ca lesiune [3]). Dol real.

Condițiunile cerute pentru ca dolul să atragă anularea contractului.

Pentru ca dolul să poată produce anularea contractului se cer, după art. 960, mai multe condițiuni:

---

cia, din 5 dechemb. 1838, a verifica de cât consecințile juridice care au fost deduse din dol de cătră judecătorii fondului. Vedi această decisie în Repert. lui Dalloz, v⁰ *Successions*, p. 276, colona 2, *ad notam*. Cpr. D. P., 87. 1. 398.

[1]) Vedi Laurent, XV, 523. T. Huc, VII, 37. Acollas, II, p. 559. Demante, V, 26 bis. Baudry et Barde, I, 116.

[2]) Cpr. Bédarride, I, 101 urm. Demolombe, XXIV, 182. Larombière, I, art. 1116, No. 6. Baudry, II, 814. Baudry et Barde, I, 115. Cpr. Cas. fr., D. P., 85. 1. 229. D. P., 96. 1. 556.

[3]) Cpr. Larombière, I, art. 1116, No. 7. Demolombe, XXIV, 170. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, IV, 96. Baudry et Barde, I, 104. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 302.

1⁰ Dolul trebue să emane de la una din părţile contractante, fie că această parte a întrebuinţat ea însuş uneltiri viclene, fie că a participat numai la ele ca complice, sau le a cunoscut macar în momentul formărei contractului, fără a le da pe faţă [1]).

Casul în care dolul emană de la o a treia persoană.

Dacă dolul nu este opera uneia din părţi, ci a unei a treia persoane, partea înşălată nu va putea cere anularea contractului, ci numai daune de la cel de al treile (art. 998 [2]).

---

[1]) Bédarride, I, 36. Baudry, II, 813, nota 1. Demol., XXIV, 185, 186. Larombière, I, art. 1114, No. 8. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 303. Laurent, XV, 529. Pand. fr., II, 7271. Arntz, III, 23. Marcadé, IV, 422. Baudry et Barde, I, 109. Pèucescu, I, 147. Cpr. art. 1167 C. Calimach (875 C. austriac).

Dolul urzit de un mandatar.

Dolul urzit de un mandatar legal sau convenţional dà loc la anularea contractului în contra mandantelui. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obligazioni*, IV, 104. Baudry et Barde, I, 112. *„Item si quid ex dolo procuratoris ad dominum pervenit, datur in dominum de dolo actio, in quantum ad eum pervenit.“* (L. 15, § 2, Dig., 4, 3).—In puterea acestor principii, Curtea din Galatz şi acea din Bucureşti au decis că minorul respunde de manoperele tatălui sau epitropului sèu, dacă el a profitat de ele (*Dreptul* din 1892, No. 45; *Dreptul* din 1884, No. 38), ceea ce era admis şi la Romani L. 4, § 23, Dig., 44, 4, *De doli mali et metus except.). Factum tutoris, factum pupilli.* Mandantele nu respunde însă, după părerea generală, de daunele datorite de mandatar din causa dolului, pentru că el n'a dat acestuia mandat că să înşăle. Demolombe, XXIV, 187. Laurent, XV, 529, *in fine.* Pand. fr., II, 7272. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 303, nota 28. Larombière, I, art. 1116, No. 10. Baudry et Barde, I, 112. Comp. Cas. fr., D. P., 1894. 1. 505. — Această distincţiune între anularea contractului şi acţiunea în daune cu drept cuvênt este însă respinsă de unii autori, pentru că mandantele este în culpă de a fi delegat puterile sale unei persoane capabile de a întrebuinţa dol, şi această culpă dând loc la daune, autorul ei (mandantele) este responsabil, remânându-i, bine-înţèles, recurs în contra mandatarului. *Qui mandat ipse fecisse videtur.* Bédarride, I, 81. Pèucescu, I, 148.

[2]) Pothier, II, 32. Thiry, II, 584. Baudry, II, 813. Arntz, III, 23. Mourlon, II, 1058. Vigié, II, 1121. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 303. Marcadé, IV, 418. Molitor, I, 115. Acollas, II p. 760. Baudry et Barde, I, 112, 114. Demante, V, 26. Pèucescu, I, 150. Cpr. L. 18, § 3, Dig., 4, 3 şi art. 1166 C. Calimach (874 C. austr.). Bine înţèles că, pentru ca cel de al treile să poată fi tras la respundere, se cere ca el să fi întrebuinţat adevărate manopere viclene, căci dacă el s'ar

Aceste principiĭ nu se aplică însă de cât la contracte,

---

fi mărginit numai a da uneia din părţi un sfat, de bună credinţă şi fără fraudă, el n'ar avea absolut nici o respundere. Cpr. Larombière, I, art. 1116, No. 9. „*Consilii non fraudulenti nulla obligatio est; cœterum si dolus et calliditas intercessit, de dolo actio competit*". (L. 47, Dig., 50, 17).

Ce trebue să decidem în caz când dolul ar fi fost urzit de ambele părţi contractante, una în contra alteia? Legile romane admiteau în asemene caz o compensaţie reciprocă. „*Si duo dolo malo fecerint, invicem de dolo non agent.*" (L. 36, Dig., 4, 3, *De dolo malo).* Vedi şi L. 3, § 3, Dig., 2, 10, precum şi L. 57, § 3, Dig., 18, 1, unde se dice: „*Dolo inter utramque partem compensando.*" Mai vedi încă L. 10, Dig., 16, 2, *De compensationibus*, care admite, de asemene, compensaţia între doi asociaţi ce s'au făcut culpabili de o negligenţă egală în afacerile societăţei.

Casul în care dolul emană de la ambele părţi contractante. Controversă.

Această soluţie, admisă de autoriĭ anteriori codului (vedi Voët, IV, 3, 8; Brunemann, *ad legem* 57, 18, 1; Bargali, *De dolo et culpa*, lib. VI, cap. 15, No. 26, 32 şi 33), se vede admisă şi de uniĭ autori moderni. Vedi Giorgio Giorgi, *Teoria delle obligazioni*, II, 41, IV, 107 şi VIII, 95.

Credem însă, cu toate aceste, că asemene compensaţie nu mai poate fi admisă astăzi, pentru că nici un text de lege n'o consacră. Apoi, compensarea ar presupune un dol egal din partea ambelor părţi, ceea ce se va întâmpla foarte rar şi, în ori ce caz, va fi foarte greu de apreciat, pentru că manoperele frauduloase n'au mai nici o dată acelaş caracter şi acelaş obiect. In lipsa unui text expres, ambele părţi trebue să aibă deci dreptul de a se plânge şi de a cere anularea contractului sau numai daune, în caz când părţile ar fi de acord pentru menţinerea lui. Sumele însă la care părţile vor fi reciproc condamnate una către alta vor putea fi compensate. Cpr. Boissonade, *op. cit.* II, 92.

Această soluţie este conformă cu cele expuse în t. I, partea II al lucrărei noastre, p. 198, unde am vedut că, în materie de despărţenie, soţul culpabil de adulter nu poate opune, ca fine de neprimire, adulteriul ce ar fi comis celalat soţ, art. 336 din codul penal fr. fiind eliminat de legiuitorul nostru. Cpr. Trib. Iaşi, *Dreptul* din 1883, No. 28.—*Contră.* Cas. rom., S-a II, Bulet. 1871, p. 208. Pentru a ajunge la acest resultat, Curtea noastră supremă se intemeiază pe dreptul nostru anterior (pravila lui M. Basarab, cap. 127—129; codul Caragea, § 3, partea 5, cap. 10; codul penal din 1850, art. 266 urm; L. 13, § 5, Dig., 48, 5, *Ad legem Juliam de adulteriis*;— L. 39, Dig., 24, 3, *Soluto matrimonio*), care, în adevĕr, admiteau asemene fine de neprimire; însă toate a-

Compensarea este inadmisibilă şi în materie de adulter. Controversă.

căci, în cât privește actele cu titlu gratuit, ori de unde dolul

---

ceste legislațiuni sunt abrogate ca contrarii codului actual (art. 1912 C. C.).—Cu toate acestea, tribunalul din Dorohoi a decis de curênd (3 oct. 1895, T. Aronovici președ.) că acțiunea in adulter nu aparține soțului care s'ar fi făcut el însuș culpabil de acest delict. Vedi *Dreptul* din 1896, No. 23.

Imoralitatea unuia din soți nu poate fi compensată cu imoralitatea celuilalt.

Tot în aceiaș ordine de idei, tribunalul din Brăila hotărîse că, de câte ori femeea măritată întreține relațiuni ilicite cu știrea și consimțémêntul soțului seu, *cum mulier viri lenocinio adulterata fuerit* (L. 47, Dig., 24, 3), care soț, în asemene caz, era *codoș și hotru muerei sale*, după cum se exprimă vechile noastre pravile, acesta nu mai este primit a porni acțiunea în adulter (*Dreptul* din 1882, No. 17); însă asemene fine de neprimire, admisă în dreptul nostru anterior (C. Caragea, partea V, cap. 10, § 3 și L. 47, Dig., 24, 3, *Soluto matrimonio)*, este respinsă de legiuitorul modern. Cpr. Faustin Hélie, *C. pén.*, IV, 1647, și tratatul nostru în limba franceză, cap. *Du divorce*, p. 108, nota 2.

Soțul inocent este liber de a stinge acțiunea de adulter, chiar în urma desfacerei căsătoriei. Art. 270 C. pen.

Și fiind că, în treacăt, am vorbit de delictul de adulter, care nu se poate urmări de cât după o cerere formală a soțului inocent, acest soț putênd ori și când, în cursul procedurei, să'și retragă cererea sa și să ceară stingerea acțiunei publice (art. 270 C. pen.), este bine să notăm, de și nu este tocmai aici locul, o decisie recentă a Curței noastre supreme (27 ianuar 1897) prin care se pune în principiu că dreptul soțului inocent de a provoca stingerea acțiunei publice nu încetează nici în casul, când înainte de a se judeca acțiunea de adulter, căsătoria s'ar fi desfăcut. *Curier judiciar* din 1897, No. 9. Tot în acest sens se pronunțase și Curtea din Iași s-a I, prin decisia No. 653 din 1896.

Am vědut mai sus că, de câte ori dolul ar fi fost urzit de ambele părți contractante, una în contra alteia, ambele părți ar avea dreptul de a cere desființarea contractului, sau numai daune, la caz când ele ar voi să'l mențină.

Casul în care fiind mai multe părți, dolul nu emană de cât de la una din ele.

Eată însă o altă ipoteză, care a dat loc la controversă: O persoană vinde moșia sa la doi cumpărători în indivisiune, însă numai unul din cumpărători a determinat prin manopere viclene pe vênḑětor să contracteze, celalalt **fiind de bună** credință. Contractul fi-va el anulabil față cu amêndoi, sau față cu nici unul? Respunsul este lesne. Consimțémêntul vênḑětorului fiind indivisibil, cumpărătorul de bună credință va suferi consecințele rălei credințe a celuilalt cumpărator, căci întru cât el s'a asociat cu altul la un contract comun, întru atâta este just ca el să fie supus tuturor causelor de anulabilitate provenite din culpa coasociatului seu. Aceiaș soluție este admisibilă în caz când, într'un contract de societate, una din părți ar fi fost determinată a contracta prin dolul numai a unuia din asociați, ceilalți fiind de bună cre-

ar veni, voinţa dăruitorului sau testatorului n'ar fi liberă [1]).

Acelaş lucru trebue să'l dicem şi în privinţa primirei sau lepădărei unei moşteniri (art. 694), recunoaşterei unui copil natural, etc. [2]).

Din cele mai sus expuse resultă că, în materie de contracte, violenţa se deosebeşte de dol, pentru că, pe când violenţa operează *generaliter in rem* (L. 9, § 1 şi L. 14, § 3, Dig., 4, 2), adecă este o causă de anulare ori de unde ea ar veni (art. 955), dolul, din contra, operează *specialiter in personam* (cpr. L. 2, § 1, Dig., 44, 4, *De doli mali et metus except.* şi L. 5, Cod., 4, 44, *De rescind. venditione*), adecă trebue să emane de la adversar, *dolus adversarii* (L. 5, Cod., 4, 44), sau mai bine dis, de la una din părţile contractante (art. 960). Motivele acestei deosebiri sunt următoarele. Deosebire între dol şi violenţă. Art. 955, 960.

1⁰ Violenţa aduce o mai mare tulburare în societate de cât dolul;

2⁰ De câte ori o persoană a fost violentată, ea nu are a'şi imputa nici o negligenţă, pe când, în materie de dol, se poate dice că ea n'a fost destul de diligentă;

3⁰ Dacă partea înşălată de o a treia persoană ar fi putut anula contractul, partea inocentă de ori ce manopere ar fi suferit pe nedrept consecinţele dolului. In caz de dol din partea unui al treile, recursul în daune contra autorului lui a părut deci suficient [3]). In fine, Ulpian, în L.

---

dinţă; ceea ce însemnează că contractul va putea fi desfiinţat faţă cu toţi asociaţii, chiar şi cu acei cari ar fi fost străini de dol. Cpr. T. Huc, VII, 38, *in fine.—Contrà.* Demolombe, XXIV, 183. Baudry et Barde, I, 111. După aceşti din urmă autori, convenţiunea va remânea în picioare, partea înşălată avênd numai dreptul de a cere daune de la autorul dolului.

1) Tribun. Ilfov şi Cas. fr., *Dreptul* din 1889, No. 59. *Pand. Périod.*, 87. 1. 237. Vedi autorităţile citate în Tom IV al lucrărei noastre, p. 21, nota 2 şi p. 22, nota 3.

2) Cpr. Laurent, IX, 354 şi XV, 529, *in fine.* Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 303, nota 26. Baudry et Barde, I, 113. Pand. fr., II, 7279. Vigié, II, 1121. Vedi şi autorităţile citate în t. III al lucrărei noastre, p. 331, nota 2.

3) Cpr. Baudry, II, 813. Thiry, II, 584. Vigié, II, 1117. Demolombe, XXIV, 184. Mourlon, II, 1058. Bugnet asupra lui Pothier, II, p. 20, nota 2. P. Gide, *Revue pratique*, t. 19 (an. 1865), p. 239. Giorgio Giorgi, IV, 101. Baudry et Barde, I, 110. Pĕucescu, I, 135, 149. Vedi şi Marcadé, IV, 418.

14, § 3, Dig. 4, 2, pare a da ca motiv a acestei deosebiri, dificultatea pe care cele mai multe ori persoana violentată ar fi avut a stabili de la cine emană violenţa. *Metus habet in se ignorantiam* [1]).

Cu toate aceste, am vĕḑut *suprà*, p. 66, că art. 1167 din codul Calimach (875 C. austriac) pune pe aceiaş linie dolul şi violenţa, şi sunt autori care aprobă asemene dispositiune [2]). Şi, în adevĕr, drept vorbind, mai cu samă din punctul de vedere filosofic, această deosebire nu se prea explică, pentru că dolul, ca şi violenţa, viciează consimţĕmêntul în toate casurile, fie el opera uneia din părţile contractante, fie a unuia de al treile. Cu toate aceste, mai toate legislaţiunile străine, afară de codul austriac (art. 875), consacră această deosebire între dol şi violenţă [3]).

Dovedirea dolului.

In ori ce caz, fie că partea înşalată cere anularea contractului, fie că ea cere numai daune, ea va trebui să dovedească manoperele viclene într'un mod clar, *ex perspicuis indiciis* (L. 6, Cod., 2, 21, *De dolo malo*), căci dolul nu se presupune (art. 960 § 2) [4]), ci buna credinţă este din contra în tot-deauna presupusă, sarcina probei căḑênd asupra celui care aleagă reaua credinţă (art. 1899, § 2). *Nemo præsumitur malus.* „Cine va ḑice că de silă *şi cu înşălăciune* a dat carte, trebue să dovedească sila şi înşălăciunea“, ḑice art. 18, partea 6 capit. 2 din codul Caragea.

Dovada se va putea face prin interogator [5]), marturi şi presumpţiuni grave, precise şi concordante, ori care ar fi valoarea obiectului contractului, şi chiar dacă n'ar exista

---

[1]) Acesta este singurul motiv pe care îl dă Delvincourt, II, p. 463, jăluinduse că ceilalţi autori nu dau nici unul (?).

[2]) Cpr. Larombière, I, art. 1116, No. 8. T. Huc, VII, 38. Laurent, XV, 529. Boissonade, *Projet de code civil pour l'empire du Japon*, II, No. 79. Veḑi şi *infrà*, p. 84 urm., unde dispositiile codului actual vor fi criticate mai pe larg.

[3]) Veḑi legile străine citate *suprà*, p. 66, nota 4.

Casurile în care dolul este presupus.

[4]) Dolul este însă presupus în casurile art. 809, 810, 812, 883, 940 C. C., 722 C. com., etc. Veḑi explicarea acestor texte în opera noastră, t. IV. Cpr. Bédarride, I, 161 urm.

Convenţiunile subscrise de o persoană incapabilă sunt de asemene presupuse doloase; de aceea incapabilul poate să le atace. Cpr. Bédarride, I, 109 urm.

[5]) Cpr. C. Paris, 7 dechem. 1814, Répert. Dalloz, *Oblig.*, p. 701, *ad notam.*

nici un început de dovadă scrisă, pentru că acel care întrebuinţează manopere dolosive are îngrijirea de a lucra la întunerec şi de a nu lăsa nici o urmă despre existenţa lor (art. 1198) [1].

Testis unus, testis nullus.

Un singur martur ar fi chiar de ajuns, pentru că regula romană *„testis unus, testis nullus“* (L. 9, § 1, Cod., 4, 20 şi L. 12, Dig., 22, 5, *De testibus*), admisă în legislaţiunile anterioare [2], nu mai este admisă astăzi. O singură presumţiune, ori cât de gravă ar fi, n'ar fi însă suficientă [3].

Dolul ar putea fi dovedit şi în contra unui act autentic [4], şi chiar prin jurămêntul părţei de la care el emană [5].

---

[1]) Cas. rom., S-a I, Bulet. 1873, p. 37. Bulet. 1883, p. 1025. C. Bucureşti şi Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1884, No. 38. *Dreptul* din 1890, No. 53. C. Focşani, *Dreptul* din 1886, No. 50. Cas. fr., D. P., 72. 1. 240. D. P., 78. 1. 164. D. P., 82. 1. 161. D. P., 86. 1. 403. *Dreptul* din 1881, No. 82. *Pand. Périod.*, 1887, 1, 289. *Pand. Périod.*, 96. 1. 254. Cas. Firenze, 31 dechembrie 1875, *La Legge*, 1876, 1, 307. Arntz, III, 26. Laurent, XV, 530. Demolombe, XXIV, 188. Baudry, II, 818. Thiry, II, 585, *in fine*. Vigié, II, 1123. Bédarride, I, 253 urm. Pěucescu, I, 143. Pand. fr., II, 7324 urm. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 304. T. Huc, VII, 39. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obligazioni*, IV, 106. Baudry et Barde, I, 118.
De câte ori însă reclamantul nu va articula fapte precise şi positive, care să caracterizeze dolul, instanţele de fond vor putea respinge administrarea ori cărei probe. *Frustra probatur, quod probatum non relevat.* Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1891, No. 1 şi din 1890, No. 53. Cpr. C. Douai, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 221. Bédarride, I, 249 urm. Vedi şi t. IV al lucrărei noastre, p. 23, nota 1 şi 3.

[2]) In cât priveşte vechile legislaţiuni, care admiteau regula *„testis unus, testis nullus“*, vedi M. Basarab, glava 22; Cod. Caragea, art. 35, partea IV, cap. 2; Cod. Calimach, art. 1176 şi 1339; Andr. Donici, art. 5, cap. 22; C. Armenopol, cartea 1, cap. 6, pentru marturi; L. 9, § 1, Cod., 4, 20 şi L. 12, Dig., 22, 5. Deuteronomul lui Moise, capit. 19, v. 15. Cpr. Koranul lui Mahomet, cap. 2, § 282. Pothier, II, 817 şi X, 186. Vedi şi tratatul nostru în limba franceză, *chap. des Preuves*, p. 407, nota 2. Dreptul vechiŭ.

[3]) Bédaride, *Du dol et de la fraude*, I, 258.

[4]) Cas. rom., S-a I, Bulet. 1883, p. 1025. *Dreptul* din 1893, No. 31. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 87. 1. 289. *Pand. Périod.*, 96. 1. 254. Vedi şi Pand. fr., Répert. *Oblig.*, II, 7328.

[5]) Cpr. Laurent, XX, 250. Pand. fr., Répert. t. XXIII, v° *Délation de serment*, 182 urm.

Apreciare de fapt.

In ori ce caz, judecătorii fondului vor aprecia în mod suveran gravitatea faptelor pretinse doloase, precum şi dacă manoperele întrebuinţate au fost causa determinantă a contractului [1]).

Judecătorii vor ţinea samă de fineţa manoperelor întrebuinţate, de vêrsta, sexul, condiţiunea socială (art. 956, § 2), starea morală a părţilor, etc. [2])

Dol principal şi substanţial.

2º Pentru ca dolul să poată produce anularea contractului, se mai cere încă ca el să fie *principal* şi *substanţial*, adecă ca manoperele dolosive să fie de aşa natură în cât să fie evident că fără dênsele ceealaltă parte n'ar fi contractat (art. 960). [3]) „Amăgirea trebue să fie astfel, dice

---

1) Baudry et Barde, I, 119. Vedi *suprà*, p. 74, nota 3. Sinceritatea marturilor se apreciează de asemene în mod suveran de judecătorii fondului. (L. 3, Pr., *in fine*, Dig., 22, 5, *De testibus*).

2) Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 27 urm., 30.

3) Cpr. Cas. rom., *Dreptul* din 1886, No. 48. C. Iaşi şi Bucureşti, *Dreptul* din 1891, No. 61. *Curier judiciar* din 1894, No. 22. Trib. Dolj, *Dreptul* din 1893, No. 62. Baudry, II, 814. Thiry, II, 584. Vigié, II, 1122. Mourlon, II, 1056. Bédaride, I, 31. Pand. fr., II, 7266 urm. Pĕucescu, I, 144. Baudry et Barde, 1, 115.

Dolul care produce anularea contractului poate să fie relativ la consimţĕmêntul părţei, la capacitatea sa şi la obiectul care face materia contractului.

Dol relativ la consimţĕmêntul uneia din părţi.

Exemple de dol relativ la consimţĕmêntul uneia din părţi : Avênd cu cineva un proces la un tribunal depărtat, acea persoană, prin scrisori sau alte acte, mĕ face să cred că procesul s'a perdut la prima instanţă pentru a'mi smulge o transacţiune şi renunţarea la dreptul de apel. Dovedindu-se, în asemene caz, dolul, transacţiunea va cădea, pentru că consimţĕmêntul meu n'a fost dat in deplină libertate. Bédarride, I, 55. *Alt exemplu* : Avênd o casă pe care nu voesc a ţi-o vinde, prin planuri şi alte acte falşe mĕ faci să cred că această casă are să fie în curênd expropriată şi, prin aceste manopere, mĕ faci să consimt la vêndare. Bédaride, I, 54. Rolland de Villargues, Répert., vº *Dol*, No. 27.

Dol relativ la capacitatea părţei.

Exemplu de dol relativ la capacitatea părţei : Un minor sau o femee măritată îmi arată acte falşe pentru a mĕ induce in eroare şi a'mi disimula incapacitatea lor, adecă pentru a mĕ face să cred că minorul este major sau femeea despărţită. Bédarride, I, 57—60. Trebue să menţionăm, în această privinţă, art. 1305 din codul italian, după care minorul care, prin manopere frauduloase, a ascuns minoritatea

art. 1165 din codul Calimach (873 C. austriac), în cât fără dênsa nu s'ar fi făcut nici de cum tocmala sau ar fi urmat cu alt chip."

Aceste sunt cele două condiţii cerute de art. 960, însă din acest text mai resultă încă că dolul, pentru a aduce anularea contractului, trebue să producă resultatul aşteptat, adecă să inducă pe o parte în o eroare oare care şi să'i aducă o pagubă actuală sau cel puţin viitoare *(eventus damni)* [1]).

Dolul nu se confundă cu eroarea.

Dolul produce deci o eroare în persoana aceluia care a fost victima lui; însă anularea care se întemeiază pe uneltiri viclene nu se confundă astăzi cu acea care resultă din eroarea spontaneă a părţei, pentru că eroarea, care, desbracată de ori ce manopere viclene, este neîndestulătoare spre a aduce anularea contractului, precum este, de exem-

sa, nu poate să atace obligaţia contractată de dênsul.—Cât pentru codul român, art. 1159 (1307 C. fr.) prevede că simpla declaraţiune de majoritate, fără alte manopere viclene din partea minorului, nu constitue un dol şi nu'i rădică acţiunea în rescisiune, de unde resultă că el n'are această acţiune dacă a întrebuinţat manopere frauduloase (art. 1162). Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1889, No. 76. Laurent, XVIII, 547.

Dol relativ la obiectul contractului.

Exemplu de dol relativ la obiectul care face materia contractului: Avênd un animal vicios sau bolnav, prin deosebite machinaţiuni, mě faci sě cred că el e sănătos şi'l cumpăr; contractul este supus desfiinţărei, pentru că consimţĕmêntul meu n'a fost liber. Mai mult încă, contractul ar fi, după noi, anulabil, dacă cu rea credinţă te ai fi mărginit a ascunde viciile animalului, fără a întrebuinţa nici o manoperă frauduloasă. Cpr. Cas. fr., D. P., 74. 1. 193. Chestiunea însă, în această din urmă privinţă, este controversată. Veḑi *suprà*, p. 71, text şi nota 3. Cpr. art. 174 al. b din legea poliţiei sanitare de la 22 mai 1882.

Dol relativ la causa contractului.

Dol relativ la causa contractului: Ori ce contractat neputênd să aibă fiinţă fără o causa (art. 966), dolul are tocmai de scop de a înşăla pe o parte asupra însuş causei sau de a ascunde falşitatea ori ilegalitatea acelei pe care se întemeiază contractul. In ori ce caz, dovada dolului va conduce la acelaş resultat, adecă va produce anularea contractului. Cpr. Bédarride, I, 64 urm.

Daună morală.

[1]) Baudry, II, 816. Bédarride, I, 37 urm., 40. Baudry et Barde, I, 117.—O daună morală ar fi suficientă pentru a aduce anularea contractului. Bédarride, I, 41.

plu, eroarea asupra motivelor convențiunei (veḍi *suprà*, p. 55, 56), va produce din contra anularea, de câte ori ea a fost însoțită de uneltiri viclene. Astfel, dacă am cumparat un cal, fiind în credința falșă că calul meu perise, eroarea mea căḍênd asupra motivelor convențiunei, vênḍarea nu va fi anulabilă, dăcă n'am fost victima unui dol; dacă din contra eroarea în care mĕ găseam în momentul închierei contractului 'mi a fost inspirată prin manoperele viclene urzite de vênḍĕtor, vênḍarea va putea fi resiliată [1]).

Critică la adresa legiuitorului.

Așa dar, în resumat, în sistemul legiuirei noastre, ca și în acel a mai tuturor legiuirilor străine, dolul urzit de una din părțile contractante este un viciu al consimțĕmêntului și, în consecință, dă loc la anularea contractului, pe când acel urzit de o a treia persoană, fără complicitatea vre uneia din părți, nu dă loc de cât la repararea prejudiciului causat (art. 998). Acest sistem este cu drept cuvênt criticat de unii autori. Eată cum se exprimă, în această privință, G-ve Boissonade, în proiectul seu de cod civil elaborat pentru imperiul Japonului, p. 90, 91, No. 79: „*La raison se refuse à comprendre qu'un fait dolosif, un acte frauduleux, change de nature et de gravité avec la personne de son auteur, qu'il produise un vice de consentement quand il est accompli par la partie et laisse au consentement toute sa validité quand il est accompli par un tiers; tel est pourtant le résultat singulier auquel paraît conduire l'art. 1116 du code francais (960 C. rom.) et contre lequel les auteurs n'ont pas assez protesté.*

„*Quand il s'agit, au contraire, de l'erreur, soit sur la chose même, soit sur ses qualités principales, la loi ne distingue pas et elle ne pouvait distinguer quelle est l'origine ou la cause de l'erreur; si elle est spontanée, si elle provient de la faute de l'autre partie ou d'un tiers; le consentement est toujours vicié. De même, s'il y a eu violence, contrainte, le consentement est toujours vicié, quel que soit l'auteur de la violence. La distinction qu'a faite le code français au sujet de l'auteur du dol n'a jamais pu être pleinement justifiée et presque tous les auteurs luttent inutilement de subtilités et d'hypothèses complaisantes pour défendre contre la raison la loi ainsi interprétée.*"

Bazat pe aceste considerațiuni, care, precum am mai

---

[1]) Baudry et Barde, I, 117. Veḍi și *suprà*, p. 56, text și nota 1.

vědut, *suprà*, p. 80, sunt departe de a fi lipsite de temeiŭ, acest autor aduce o profundă modificare principiilor actuale, statornicind, prin art. 333 al Proiectului, „că dolul nu exclude sau nu viciează consimțěmêntul *de cât dacă a atras o eroare avênd prin ea însuş acest efect* [1]). In celelalte casuri, manoperele viclene nu pot da loc de cât la o acțiune în daune contra autorului lor. Cu toate aceste, dacă autorul dolului este una din părțile contractante şi dacă uneltirile viclene sunt de aşa natură în cât fără ele, partea înşălată n'ar fi contractat, ceealaltă parte va putea să dobêndească anularea contractului cu titlu de despăgubire (*à titre de réparation*) şi, la nevoe, chiar daune. In acest caz, anularea convențiunei nu va putea să prejudice întru nimic drepturile dobêndite de cei de al treile de bună credință.“ [2]).

Principiul aşeḑat în acest text era în mare parte consacrat de codul Calimach, şi este şi astăzi admis în codul austriac (art. 871 urm.) Codul Calimach. Art. 1163, 1164.

Eată, în adevěr, cum se exprimă art. 1163 şi 1164 din vechiul cod al Moldovei (871, 872 C. austriac): „Dacă o parte au înşălat pe ceealaltă cu arătări neadevěrate, *şi dacă această înşălăciune priveşte cătră lucrul principal, sau cătră o însuşime înfiintată a lui*, la care mai vêrtos era țintit şi cunoscut scopul părței înşălate, atunci nu remâne îndatorită de a se ține de tocmală.—Iar dacă înşălăciunea nu priveşte cătră lucrul principal, nici cătră o înființată însuşime a lui, ci cătră vre o împrejurare lăturalnică, atunci toc-

---

[1]) Codul civil portughez face de asemene să resulte nulitatea contractului *din eroarea provenită din dol*, ear nu din insuş dolul (art. 657, 663). Cpr. art. 871, 872 C. austriac. Sistemul C. portughez.

[2]) Laurent, în Ante-proiectul de revisuire, reproduce art. 1116 din codul fr. (al nostru 960), cu oare care schimbări de redacție: „Dolul este o causă de anulare a convențiunei, dice art. 1066 din proiect, când manoperele urzite de una din părți sunt de aşa natură, în cât fără ele ceealaltă parte n'ar fi contractat. Toate celelalte înşălăciuni (*tromperies*) dau loc numai la o acțiune în daune.“ Cpr. art. 1115 C. italian; art. 1364 C. olandez; art. 24, 25 Cod. svițeran asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881). In codul spaniol de la 1889 (L. din 24 iulie), dolul produce anularea contractului când este grav şi n'a fost urzit de ambele părți contractante. Dolul uneia din părți obligă pe autorul lui a plăti daune celeilalte părți (art. 1270). Drept străin.

mala remâne puternică, întru cât ambele părţi s'au învoit pentru lucrul principal, arătânduse şi această lăturalnică împrejurare, nu ca a lor chiar scop; trebue însă amăgitul să se îndestuleze după cuviinţă de către pricinuitorul amăgirei."

Art. 1165, 1166 Cod. Calimach. „Aceleaşi principii au a se aplica şi la amăgirea urmată în persoana aceluia căruia s'au dat făgăduinţa, încât fără această amăgire nu s'ar fi făcut nici de cum tocmala sau ar fi urmat cu alt chip." (Art. 1165 C. Calimach, 873 C. austriac). In fine, art. 1166 din acelaş cod (874 C. austriac) adaogă: „In fişte-care întâmplare trebue acela carele prin vicleşug sau fără frică binecuvântată s'au făcut mijlocitor tocmelei, să îndestuleze pe ceealaltă parte pentru pagubile pricinuite."

Din aceste texte resultă următoarele:

Dolul produce o eroare, însă posibilitatea de a anula contractul nu există de cât dacă eroarea cade asupra lucrului principal sau asupra unei calităţi substanţiale, pe care părţile au avut-o în vedere: *wenn der Irrthum die Hauptsache, oder eine wesentliche Beschaffenheit derselben betrifft, worauf die Absicht vorzüglich gerichtet und erkläret worden* (art. 871, C. austriac); de câte ori însă eroarea nu cade asupra lucrului principal, nici asupra unei calităţi esenţiale, ci asupra unei împrejurări accesorii sau *lăturalnice, sondern einen Nebenumstand* (art. 872 C. austriac), adecă asupra unei calităţi accidentale şi nesubstanţiale, tocmala remâne puternică, partea amăgită avênd numai o acţiune în daune contra autorului dolului.

Va să ḑică codul Calimach consacră în termeni expreşi teoria susţinută de vechiul şi eminentul nostru profesor de la Paris, G. Boissonade, însărcinat cu elaborarea unui proiect de cod civil pentru imperiul japonez.

Din exemplul de mai sus uşor se va putea convinge ori-cine cât de superior era, în multe privinţe, codul Calimach şi cât de greşiţi am fost când am adoptat legislaţia franceză, fără a ţine samă de tradiţia ţărei noastre.

Efectele erorei, violenţei şi dolului.—Regule comune celor trei vicii de consimţĕmênt.

Art. 959.—Convenţiunea nu poate fi atacată pentru causă de violenţă, dacă, după încetarea violenţei, convenţiunea s'a aprobat, expres sau tacit, sau dacă a trecut timpul defipt de lege

pentru restituţiune. (Art. 793, 961, 1167, 1190, 1900 C. C. Art. 1115 C. fr.)

Art. 961. — Convenţiunea făcută prin eroare, violenţă sau dol, nu este nulă de drept, ci dă loc numai acţiunei în nulitate. (Art. 959, 1900 C. C. Art. 1117 C. fr.).

Art. 1900.—Acţiunea pentru nulitatea sau pentru stricarea unei convenţiuni, se prescrie prin ḑece ani, în toate casurile când legea nu dispune altfel.

Această prescripţie nu incepe a curge, în caz de violenţă, de cât din ḑiua când violenţa a încetat; în caz de eroare, sau de dol, din ḑiua când eroarea sau dolul s'a descoperit. (Art. 952, 959, 961, 1167, 1190 C. C. Art. 1304 C. fr.).

De câte ori consimţĕmêntul a fost dat din eroare, smuls prin violenţă sau surprins prin dol, convenţia, *afară de casurile când eroarea ar fi căḑut asupra naturei convenţiunei, asupra obiectului ei şi asupra însuş existenţei causei obligaţiunei* (art. 966) [1], nu este nulă de drept, adecă *inexistentă* sau *fără fiinţă*, ci numai *anulabilă*, partea indusă în eroare, violentată sau înşălată avênd dreptul de a cere anularea ei [2]. „Chipul cel de pe urmă prin care se desfiinţează driturile şi îndatoririle, ḑice art. 1905 din codul Calimach, este restituţia care se face pentru următoarele pricini: a) pentru amăgire urmată; b) pentru frică şi silă; c) pentru vicleşug“; şi acest text mai adaogă că driturile şi îndatoririle se mai desfiinţează încă pentru nevêrstnicie şi pentru neaflare de faţă (absenţă).

Această nulitate fiind relativă, nu poate fi exercitată de cât de persoana indusă în eroare, violentată sau înşălată [3], sau de moştenitorii sei, putênd fi ratificată atât în mod expres cât şi tacitamente (art. 959) [4]. Nulitate relativă.

Ratificarea expresă va trebui să întrunească condiţiile prescrise de art. 1190 C. C. [5]. Ratific. expresă.

---

[1]) In aceste trei casuri, convenţia este *inexistentă* sau *fără fiinţă*. Veḑi *suprà*, p. 47, 48.

[2]) Baudry et Barde, I, 98. Veḑi şi *suprà*, p. 48 urm.

[3]) Autorul dolului sau creditorii sei (art. 974) n'ar putea cere anularea pentru dol, căci le s'ar opune cu succes excepţiunea *doli*. Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No 9, p. 68.

[4]) Art. 959 este deci aplicabil atât la eroare cât şi la dol, de şi el nu vorbeşte de cât de violenţă, pentru că eroarea şi dolul viciează consimţĕmêntul ca şi violenţa. Thiry, II, 586. Acollas, II, p. 758. Baudry et Barde, I, 98.

[5]) Cas. fr., 28 ianuar 1896, *Pand. Périod.*, 96 1. 415.

Dacă părţile în drept nu cer anularea în termenul prescris de lege (art. 1900), contractul va remâne valid şi va trebui executat. (Thiry, II, 586).

Art. 1900. Acţiunea în anulare se prescrie prin *dece* ani [1]) de la descoperirea erorei sau dolului (art. 1900) [2]).

Ratif. tacită. Faptul din partea acelor în drept de a nu cere anularea în termenul de dece ani se consideră ca o ratificare tacită (art. 959).

Dacă acţiunea în anulare a fost exercitată în termenul defipt de lege, judecătorii, suverani apreciatori ai faptelor, vor anula convenţiunea de câte ori vor constata în fapt că a existat eroare, violenţă sau dol, apreciarea lor fiind suverană şi scăpând de controlul Casaţiei [3]).

Pronunţarea anulărei va avea de efect ca partea a cărui consimţĕmênt n'a fost dat în deplină libertate să nu mai poată fi obligată la executarea contractului anulat.

Dacă obligaţia apucase a fi executată, partea care a dobêndit anularea ei va cere înapoi, osebit de daune, şi

---

Dreptul străin şi Codul Calimach.

[1]) In codul italian, prescripţia e de *cinci* ani (art. 1300). Vedi şi art. 104 din proiectul codului german, care reduce la un an termenul în lăuntrul căruia trebue să se introducă cererea de anulare. In codul Calimach, termenul prescripţiei e de *patru* ani (art. 1959), ear în codul austriac, de *trei* ani (art. 1487). „Dritul restituţiei (adecă întoarcere înapoi în stare de mai inainte), dice art. 1959 din codul Calimach, care se cere sub cuvênt de frică, sau de vicleşug, ori de nevêrstnicie, sau de dreaptă *amăgire*, ori de lipsire de patrie, sau de înstrăinare a lucrului gâlcevit, urmată în vremea procesului, sau spre păgubirea creditorilor, se stênge *în termen de patru ani*, care, la sprevrêstnici, se socoteşte după împlinirea vêrstei de 25 ani, ear nu întru toate, ci în câte lucruri amăginduse pe sineş, sau prin alţiĭ, au perdut, ori n'au câştigat, ori s'au indatorit". Această prescripţie de patru ani este luată din o Constit. a lui Justinian (L. 7, Pr., Cod., 2, 53).

[2]) Cpr. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1886, No. 57.—Violenţa va fi considerată că a încetat când partea a redobêndit libertatea sa firească şi nu se mai află sub temerea de a fi expusă, în cât priveşte persoana sau averea sa, unui rĕu considerabil şi *iminent* (legea dice pe ne drept *present*) (art. 956). In cât priveşte eroarea şi dolul, ele vor fi considerate ca descoperite când partea căḑută în eroare sau înşălată le cunoaşte în toată întregimea şi întinderea lor, de şi n'ar avea încă o probă desevêrşită despre toate faptele care le constituesc. Cpr. Larombière, *Oblig.*, IV, art. 1304, 20 urm.

[3]) Vedi *suprà*, p. 74 nota 3 şi p. 82. Cpr. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 1896. 1. 254.

obiectul prestaţiunei sale, dacă acest obiect se mai găseşte încă în mâna părţei adverse sau a moştenitorilor sei. Se înţelege că, în asemene caz, şi partea indusă în eroare, violentată sau amăgită va trebui să restitue celeilalte părţi toate foloasele ce va fi tras din acea tocmală, căci nimine nu se poate înavuţi în detrimentul altuia (art. 1169 C. Calimach, 877 C. austriac). Intr'un cuvênt, după anulare, părţile vor fi puse, pe cât se poate, în posiţiunea în care se găseau înainte de închierea tocmelei [1]).

Efectele anulărei convenţiunei în privinţa celor de al treilea.

Care este, în privinţa celor de al treile, efectul anulărei convenţiunei pentru vicii de consimţêmênt? De exemplu: Am vêndut un imobil lui X, pe care şi el, la rêndul seu, l'a vêndut altuia. In urma anulărei contractului pentru că consimţêmêntul meu a fost dat din eroare, smuls prin violenţă sau surprins prin dol, sunt eu în drept a cere restituirea imobilului de la acest achisitor de bună credinţă, presupunênd, bine înţêles, că hotărîrea îi este oposabilă, adecă că el a figurat ca parte în procesul de anulare?

In privinţa erorei şi a violenţei, toţi autorii sunt de acord pentru a decide că sentinţa de anulare este oposabilă celui de al treile, dacă el a figurat ca parte în proces (căci altfel hotărîrea ar fi *res inter alios acta*), pentru că, în asemene caz, partea cu care am contractat (cumpărătorul) nedobândind nici un drept de la mine n'a putut nici el transmite vre un drept celor de al treile. „*Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet*". (L. 54, Dig., 50, 17 şi art. 580, 1521 C. Calimach [2]). Efectele în privinţa erorei şi a violenţei.

---

[1]) Cpr. Thiry, II, 586. Pèucescu, I, 156. „*Restitutio ita facienda est, ut unusquisque in integrum jus suum recipiat*". (L. 24, § 4, Dig., 4, 4, *De minoribus 25 annis*).

[2]) Thiry, II, 587. Baudry et Barde, I, 126. Demolombe, XXIV, 130, 157. Baudry, II, 820. T. Huc. VII, 41. Demante, V, 27 bis, III. Larombière, I, art. 1110, No. 31 şi art. 1114, No. 18. Mourlon, II, 1062. Acollas, II, p. 762, etc.

In cât priveşte mobilele corporale dobêndite de cei de al treile de bună credinţă, ele nu vor putea fi revendicate de la dênşii de cât în casurile excepţionale prevėdute de art. 1909. Thiry, II, 587. Marcadé, IV, 420. T. Huc, *loco cit.* Bédarride, I, 283 urm. Vigié, II, 1124. Baudry et Barde, I, 126 nota 1. Revendicarea mobilelor corporale. Art. 1909.

Efectele în privința dolului. Controversă. Dar dacă autorii sunt de acord spre a decide că anularea pentru eroare și violență se resfrênge asupra celor de al treile, chestiunea este controversată în privința dolului. Se susține, în adevĕr, că anularea pentru causă de dol nu este oposabilă celor de al treile succesori cu titlu particular de bună credință ai părței contractante, (în specie sub-achisitorului imobilului ce eu vêndusem lui X) [1]), pentru că dolul n'ar fi propriu ḑis un viciu al consimțĕmêntului, ci ar da loc numai la o acțiune în despăgubire [2]), care acțiune fiind personală, n'ar putea fi exercitată contra sub-achisitorilor cu titlu particular, de vreme ce ei nu succed la acțiunile personale ale autorului lor. Acest sistem se întemeiază și pe dreptul roman, după care, *actio și exceptio doli* se dădeau numai în contra autorului dolului, *specialiter in personam* (L. 2, § 1, Dig., 44, 4, și L. 5, Cod., 4, 44), ear acțiunea și excepțiunea *quod metus causa* opera *generaliter in rem* (L. 9, § 1 și L. 14, § 3, Dig., 4, 2), adecă era oposabilă nu numai autorului violenței, dar ori cărui detentor sau posesor al lucrului smuls prin violență, chiar dacă el era de bună credință [3]). Veḑi și *suprà*, p. 79.

Această doctrină este însă inadmisibilă, ca una ce este contrară atât textului cât și spiritului legei. In adevĕr, art. 953 clasifică dolul între viciile de consimțĕmênt, ear art. 961 nu face nici o deosebire între acțiunea în anulare, fie că ea resultă din eroare, violență sau dol. Prin urmare, trebue să aplicăm tuturor viciilor de consimțĕmênt regula cunoscută „*Nemo plus juris ad alium transferre po-*

---

1) In cât privește însă moștenitorii universali (*les ayants cause universels*), nu mai remâne nici o îndoială că anularea le este oposabilă ca și autorului dolului. Cpr. Baudry, II, 820. T. Huc, VII, 41. Demolombe, XXIV, 189.

2) După Pothier, *Oblig.*, II, 29, dolul este și una și alta, adecă constitue, pe de o parte, un viciu al consimțĕmêntului, ear pe de alta, dă loc în acelaș timp la o acțiune în despăgubire. Din aceste două explicațiuni, cea dintâi a fost primită de legiuitorul modern. Cpr. Vigié, II, 1124. —*Contrà.* Pĕucescu, I, 153.

3) Marcadé, IV, 419. Pĕucescu, I, 153, 154. Cas. belgiană, 4 martie 1816. Cpr. art. 333, § ultim din Ante-proiectul codului japonez elaborat de profesorul G. Boissonade, text citat *suprà*, p. 85.

test quam ipse habet", a cărui aplicațiune o găsim în art. 1770 C. C., care prevede că acel ce are asupra unui imobil un drept supus la o acțiune în rescisiune, precum este în specie, nu poate consimți de cât o ipotecă supusă aceleiaș rescisiuni, căci ceea ce legea dice în privința ipotecei este aplicabil la ori ce înstrăinare în genere. (Cpr. art. 769, 830, 1380). Prin urmare, cel de al treilea achisitor, chiar de bună credință, va restitui imobilul remânêndu'i recurs în contra vêndětorului seu [1]). Acest sistem are in favoarea sa nu numai textul legei, precum spune Acollas (II, p. 763), dar încă rațiunea și principiile de drept.

Așa dar, toate drepturile sub-achisitorilor dobêndite de dênșii prin acte cu titlu oneros sau cu titlu gratuit vor cădea prin acțiunea în anulare, în basa principiului *Resoluto jure dantis, solvitur jus accipientis* (art. 769, 830, 1380, 1770 C. C.).

Curtea noastră supremă, în această privință, foarte bine dice că, pentru ca o resoluțiune să aibă efect numai în viitor și să nu se resfrêngă asupra terțiilor care au contractat mai înainte de resoluțiune, trebue să existe o disposiție formală a legei, așa precum sunt art. 117, 316, 701, 765, 834, 855, 1369, etc.. disposiție care în specie nu există [2]).

Casul în care anularea p. dol nu se resfrênge asupra terțiilor.

De câte ori însă eroarea și dolul nu dau loc de cât la o acțiune în daune, când, de exemplu, dolul n'a fost urzit de una din părțile contractante (vedi *suprà*, p. 76), această acțiune fiind personală, nu va putea fi intentată contra terțiilor sub-achisitori, ci numai contra părței contractante. *Dolus ei duntaxat nocere debet, qui eum adimisit.* (L. 9, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum).*

Despre lesiune în privința persoanelor capabile.

Art. 1165.—Majorele nu poate, pentru lesiune, să exercite acțiunea în rescisiune. (Art. 694 C. C. Art. 1313 C. fr. *modificat*).

Art. 694.—Vedi textul și explic. acestui art. în t. III al lucrărei noastre, p. 329 urm.

---

1) Thiry, II, 588. Arntz, III, 28. Demante, V, 27 bis III. Baudry et Barde, I, 126. Baudry, II, 820. Vigié, II, 1124. Duranton, X, 180. Mourlon, II, 1062 — 1064. Demolombe, XXIV, 190. Laurent, XIX, 75, 76. Pand. fr., II, 7355. T. Huc, VII, 41. Bédarride, I, 277. Larombière, I, art. 1116, No. 12. Aubry et Rau, IV, § 336, p. 259. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, VIII, 182. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9, p. 67. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1883, p. 65.

2) Cas. rom. S-a I, 31 ianuar, 1883. Bulet. 1883, p. 65, 66.

Lesiunea sau *vĕtămarea,* după cum o numeşte art. 694 din codul civil, este paguba ce una din părţi sufere într'un contract cu titlu oneros.

In privinţa persoanelor capabile, ea nu este şi nu trebuea să fie, cel puţin în principiu, un viciŭ al consimţĕmêntului şi, prin urmare, o causă de anulare a convenţiunei, pentru că interesul general cere ca tocmelele părţilor să nu fie anulate cu uşurinţă, ci din contra să remâe pe cât se poate în picioare [1]).

Persoanele capabile care n'au tras din tocmala lor folosul la care ele se aşteptau sunt vinovate că au contractat cu uşurinţă, şi trebue să sufere consecinţele negligenţei lor. (L. 22, § 3, Dig., 19, 2, *Locati conducti*).

Basat pe aceste consideraţiuni, Codul convenţiunei naţionale, prin o reformă radicală, desfiinţase cu desevêrşire acţiunea în restituţiune pentru causă de lesiune, chiar în privinţa lucrurilor nemişcătoare, şi ea n'a fost reintrodusă în codul francez de cât în urma stăruinţilor lui Cambacérès, Portalis şi a primului consul Bonaparte, cari, spre a combate pe Berlier şi pe Réal, au ḑis că anularea pentru lesiune se intemeiază pe un principiu de raţiune şi de echitate şi că partea care a suferit-o a fost inşălată şi surprinsă in buna sa credinţă [2]). Şi, în adevĕr, Pothier (II, *Oblig.*, 33), călăuzul obicinuit al redactorilor codului francez, ḑice că partea lesată a fost indusă în eroare asupra valorei lucrului, iar alţii, că consimţĕmêntul sĕu n'a fost liber.

Deosebire de la codul francez.

Cu toate aceste, după art. 1118 din codul francez, lesiunea nu este pentru majori un viciu al consimţĕmêntului de cât *în unele contracte* (impărţeală, vênḑare, etc.), şi în privinţa unor persone determinate, adecă în privinţa minorilor [3]).

Acest text a fost eliminat de legiuitorul nostru, şi această eliminare nu se datoreşte unei inadvertenţi sau unei scăpări din vedere, ci a fost făcută anume. In adevĕr, examinând de aproape textele noastre, vedem că art. 790 n'a reprodus § 2 al textului corespunḑĕtor francez (887),

---

[1]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 34. Demolombe, XXIV, 194. Laurent, XV, 485. Baudry et Barde, I, 121.

[2]) Veḑi Pand. fr., *Oblig.*, II, 7364.

[3]) In privinţa minorilor, lesiunea este admisă şi de legiuitorul nostru. Veḑi *infrà*, explic. art. 951 şi 1157 urm.

care se vede reprodus în art. 1038 din codul italian, unde se dice că *împărțeala poate fi desființată când unul din comoștenitori stabilește că a existat în dauna lui o lesiune de peste o pătrime*, de unde resultă că, în legislațiunea noastră, o împărțeală făcută între majori nu poate nici o dată fi anulată sub cuvênt de vĕtămare sau lesiune [1]).

Pentru a fi logic până la capăt, legiuitorul trebuea însă să elimineze din codul nostru și art. 891 fr., pe care l'a reprodus fără nici o schimbare în art. 792, căci doctrina este aproape unanimă pentru a recunoaște că acest text nu se aplică în caz când consimțĕmêntul uneia din părți a fost viciat prin dol sau violență, ci numai la caz de lesiune. In adevĕr, art. 792 prevĕdênd că acela în contra căruia s'a făcut cerere de rescisiune poate opri desființarea împărțelei, dând reclamantului *suplementul* din partea sa ereditară, cuvêntul *suplement* dovedește în deajuns că el n'are în vedere de cât lesiunea, căci justiția și morala se opun ca acela care a intrebuințat viclenie sau violență pentru a înșăla pe copărtașii sĕi să se poată folosi de manoperele sale, dând reclamantului *suplementul* în bani sau în natură. *Nemini fraus sua patrocinari debet*, sau, după cum se exprimă un alt adagiu cunoscut: *Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*. Critică la adresa legiuitorului.

Mergênd mai departe, spiritul legei de a desființa lesiunea ca viciu al consimțĕmêntului în privința majorilor mai resultă încă din eliminarea art. 890 fr., care arată cum se calculează lesiunea; din eliminarea părței art. 1079 fr. (798 Codul rom.), care prevede că impărțeala făcută de un ascendent poate fi atacată pentru causă de lesiune, când această lesiune este de peste o pătrime; și din eliminarea art. 1674 — 1685 C. fr., care tratează despre

---

1) Codul Calimach ințélege, din contra, a admite lesiunea, când prevede în art. 1096 că nu se strică împărțeala ce s'au făcut prin judecată la locul cuviincios, afară numai de s'ar fi întâmplat *o pricină mare și cunoscută, foarte păgubitoare*, pentru unul din comoștenitori, cu alte cuvinte, o lesiune *enormă*, după cum se exprimă Pothier (*Oblig.*, II, No. 34). Lesiunea era admisă și la Romani ca causă de rescisiune, fiind că impărțeala era asimilată cu vêndarea. Vedi L. 3, Cod., 3, 38, *Communia utriusque judicii*, etc.; L. 4, Cod., 4, 44, *De rescindenda venditione*. Codul Calimach. Art. 1096.

rescisiunea vênḑărei pentru causă de lesiune [1]: de unde resultă o altă modificare însemnată, şi anume, că astăzi, vênḑarea făcută de un major a cărui consimţêmênt n'a fost dat din eroare, smuls prin violenţă sau surprins prin dol (art. 953 urm.), nu poate nici odată fi anulată pentru lesiune, ori cât de mare ar fi [2]: pe când, în dreptul nostru anterior, vênḑarea şi în genere ori-ce contracte bilaterale, afară de contractele aleatorii (tocmelele de noroc, art. 1700 C. Calimach, 1268 austriac [3]), erau supuse desfiinţărei pentru o lesiune mai mare de cât jumêtate din obicinuitul preţ al lucrului [4]).

In fine, ceea ce este şi mai decisiv, art. 1165 prevede că *majorul nu poate, pentru lesiune, să exercite acţiunea în rescisiune*, pe când art. 1313 din codul francez prevede că majorii nu sunt restituiţi pentru causă de lesiune *de cât în casurile şi în condiţiunile prevêḑute de codul civil*, adecă în materie de împărţeală, de vênḑare, etc.

Prin urmare, legiuitorul nostru a arătat în de ajuns intenţiunea de a inova şi de a exclude lesiunea ca o causă de anulare a convenţiunilor în privinţa majorilor, şi a-

---

[1]) Legiuitorul nostru mai eliminează încă § 2 din art. 2052 fr. Cpr. textul nostru 1711, după care transacţiunile nu pot fi atacate pentru lesiune şi art. 1706 C. fr., care prevede că rescisiunea pentu lesiune nu se aplică la schimb, etc. El reproduce însă art. 783 C. fr. (al nostru 694) şi art. 1854 C. fr. (al nostru 1512).

[2]) Cpr. Tribun. Ialomitza, *Dreptul* din 1894, No. 62.

[3]) Cpr. Tribun. Ilfov, *Curier judeciar* din 1894, No. 33.

Dreptul vechiŭ în privinţa desfiinţărei vênḑărei pentru lesiune.

[4]) Veḑi art. 1251 urm., 1422 şi 1957 Codul Calimach (art. 934 urm.' 1060, 1487 C. austriac); art. 44, § 12, partea III, cap. 2, Codul Caragea; art. 16, cap. XI, Codul Andronachi Donici. Aceste legi nu fac de cât să reproducă o Constituţie a lui Diocleţian (L. 2 şi 8 Cod., 4, 44, *De rescindenda venditione)*, care permitea vênḑêtorului de a resilia vênḑarea de câte ori ea fusese consimţită pentru un preţ mai mic de cât 1/2 din valoarea reală a lucrului, ceea ce se vede admis şi astăzi, în privinţa imobilelor, prin art. 1529 din codul italian. „*Minus pretium esse videtur, si nec dimidia pars veri pretii soluta sit*". (L. 2, Cod., *loco cit.*). Codul fr. a păstrat această causă de rescisiune *pentru vênḑările imobilare*, cerênd însă ca lesiunea să fie mai mare de 7/12 (art. 1674 urm. C. fr.). Cpr. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 1896. 1. 456.

cest sistem se vede admis în mai multe legislaţiuni străine [1]).

Singurul caz excepţional în care majorul poate să invoace lesiunea este acel prevědut de art. 694, după care el poate să ceară anularea acceptaţiunei exprese sau tacite a unei moşteniri pentru causă de vĕtămare sau de lesiune, în casul când activul *net* [2]) al succesiunei (*deducto ære alieno*) ar fi fost absorbit sau micşorat cu mai mult de jumătate prin descoperirea unui testament necunoscut moştenitorului care a acceptat moştenirea. Art. 694.

Deci, dacă moştenitorul a avut cunoştinţă, în momentul acceptaţiunei sale, de esistenţa testamentului, el nu va putea cere anularea acceptaţiunei, chiar dacă el n'a avut cunoştinţă de cuprinderea acestui testament.

Art. 694 nu vorbeşte de cât de *moştenitorii majori*, însă, cu toate aceste, nu mai rĕmâne nici o îndoială că acelaş drept îl au şi minorii, pentru că n'a putut să între în gândul legiuitorului de a lipsi pe minori de o protecţiune pe care el o acordă persoanelor capabile. Textul vorbeşte numai de majori pentru a arăta că incapabilii pot, pe lângă aceste cause, să invoace şi incapacitatea lor. Este adevĕrat că doi autori, cam eşiţi din modă, Chabot (*Succes.*, art. 783, Nr. 1) şi Poujol (asupra art. 783) au susţinut că anularea acceptaţiunei din partea minorilor şi a incapabililor in genere, pentru lesiune, viclenie şi violenţă, ar fi lipsită de interes, fiind că acceptarea, în privinţa lor, nu poate să aibă loc de cât sub beneficiu de inventar (art. 405, 454): însă această părere este greşită, pentru că chiar acceptarea beneficiară poate să fie dăunătoare incapabililor, din causa obligaţiunei de a raporta darul ce ei ar fi primit fără dispensă de raport (art. 751 urm.), Art. 694 se aplică şi la minori. Controversă.

---

[1]) Veḑi, de ex., codul civ. olandez; colul civil german; codul civil al principatului Montenegru din 25 martie 1888 (opera savantului profesor de la Odessa, M. V. Bogisié); codul civil al cantonului Zurich din 1887; codul civil spaniol din 24 iulie 1889 (art. 1291, 1293), etc. Dreptul străin.

[2]) Cu toate aceste, chestiunea este controversată, şi prin cuvêntul *succesiune* intrebuinţat de art. 694, mulţi autori înţĕleg activul *brut*, adecă intreaga moştenire, atât activul cât şi pasivul. Demolombe, XIV. 551. Mourlon, II, 239. A. Laborde, *Revue pratique*, t. 26, 1868, p. 312, nota 1.—*Contrà.* Laurent, IX, 359. Baudry, II, 162. Baudry et Wahl, *Succesions*, II, 2311. T. Huc, V, 172. Veḑi şi tomul III al lucrărei noastre, p. 333, nota 2.

şi din causa sarcinei de administraţie ce impune acceptarea beneficiară (art. 714 urm.[1]).

Art. 694 este de strictă interpretare.

Disposiţia art. 694 fiind însă excepţională, este de strictă interpretare, de unde resultă că anularea acceptaţiunei unei moşteniri nu poate fi cerută pentru alte cause de cât acele prevědute de acest text [2]). Ea nu poate, de exemplu, fi cerută pentru descoperire de datorii contractate de defunct, *improvisis debitis* (L. 22, Pr., Cod., 6, 30), nici pentru instrăinări consimţite de dênsul în timpul vieţei sale, fie cu titlu oneros (vêndare, schimb, transacţiune, etc), fie cu titlu gratuit (donaţiune), pentru că toate aceste instrăinări au putut fi cunoscute de moştenitori.

Origina art. 694.

Moştenitorul major, *şi chiar minor*, putênd să atace acceptaţiunea unei succesiuni pentru causă de lesiune, să vedem acum care este origina acestei excepţiuni.

Acceptarea unei moşteniri nu putea în princip să fie anulată pentru causă de lesiune sau větămare, fie vorba de un moştenitor major sau minor. Acesta era principiul admis în proiectul codului francez comunicat tribunalelor, care nu prevedea de cât anularea pentru dol.

Tribunalul de casaţiune a cerut însă ca să se facă două excepţii la acest principiu în privinţa lesiunei, pentru casul când activul moştenirei ar fi fost micşorat cu mai mult de jumětate: 1° prin descoperirea unui testament necunoscut în momentul acceptaţiunei; şi 2° prin anularea unor acte neatacate în momentul acestei acceptaţiuni [3]).

Consiliul de Stat admiţênd însă numai în parte observaţiunile tribunalului de casaţiune, care se intemeiau pe o jurisprudenţă constantă, a introdus o singură excepţiune la acest principiu, şi anume, acea prevědută de ar. 694.

Eată pe scurt de unde ne vine disposiţia excepţională a art. 694, după care lesiunea poate fi o causă de anulare a acceptaţiunei unei moşteniri.

---

[1]) Thiry, II, 119. Baudry, II, 164 şi autorii citaţi în t. III al lucrărei noastre, p. 330, nota 2 şi p. 332, nota 2.

[2]) C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1889, No. 66. Cas. fr., D. P., 1890. 1. 341. Baudry, II, 163. Thiry, II, 118. Vedi şi t. III al lucrărei noastre, p. 332, nota 1.

[3]) Arntz, II, 1405. Demolombe, XIV, 540. Vedi şi t. III al lucrărei noastre, p. 332.

Restituțiunea pentru lesiune nefiind, în regulă generală, admisă de legiuitorul nostru în privința majorilor, și ea fiind din contra admisă în mai multe legislațiuni străine, s'a ivit, în dreptul internațional, o vie controversă asupra naturei legei care permite majorilor de a desființa contractul pentru causă de lesiune. Drept internațional. Controversă.

Intr'un sistem se susține că contractul dintre majori nu va putea fi desființat pentru lesiune de cât dacă țara unde el a fost încheiat recunoaște lesiunea ca un viciu al consimțământului. Lesiunea dintre majori este deci, în acest sistem, cârmuită de legea țărei unde a avut loc convențiunea, pentru că părțile sunt presupuse a fi primit tacitamente această lege [1]).

Intr'un alt sistem, se admite că legea situațiunei imobilului este acea care va decide dacă contractul este sau nu supus desființărei pentru lesiune [2]).

In fine, după Demangeat, adnotatorul lui Fœlix, și după Laurent, legea care permite desființarea contractului pentru lesiune n'ar fi reală, ci personală, așa în cât, în materie de vêndare, legea personală a vêndětorului va decide dacă vêndarea petrecută între majori poate sau nu să fie desființată pentru lesiune [3]).

Despre promisiunile și stipulațiunile pentru alții.

(Art. 1119—1122 din codul francez, eliminate de legiuitorul nostru).

Codul francez, la titlul obligațiunilor, complectează materia consimțământului prin niște disposițiuni extrase din Pothier (*Oblig.*, II, Nr. 53 urm.), care, de și au dat loc la dificultăți și sunt viu criticate, totuși se věd reproduse cu oare care schimbări de redacție în legile străine, precum în codul italian (art. 1127 urm.), în codul olandez (art. 1351 urm.), în codul elvețian asupra obligațiilor (art. 127, 128), în codul spaniol de la 1889 (art. 1257, 1259), etc.

---

1) P. Fiore, *Diritto internaz. privato*, 291, 292. Brocher, *Droit internat. privé*, p. 395 și urm. Rocco, etc. Tribun. Ilfov, *Dreptul* din 1894, No. 58 și *Cur. judiciar* din 1894, No. 33.

2) Fœlix et Demangeat, *Droit internat. privé*, I, p. 217, No. 93. *Idem*, Massé, *Droit comm.*, I, 651.

3) *Demangeat sur Fœlix*, *loco cit.*, nota *a*. Laurent, *Droit international*, VIII, 144 urm., etc.

Aceste dispoziţiuni sunt eliminate din codul nostru, şi amicul nostru, Gr. G. Pĕucescu, dice cu drept cuvênt că legiuitorul s'a arătat în această privinţă foarte înţelept [1]). Nu tot de această părere este însă Laurent care, în Ante-proiectul de revisuire, reproduce textele din codul francez cu oare care schimbări de redacţiune. Tot în acest sens se vede redactat şi Ante-proiectul codului japonez, elaborat de profesorul G. Boissonade (art. 343 urm.).

Art. 1119 C. fr. Art. 1119 din codul francez începe prin a declara că nu se poate în genere ca cineva să se oblige (adecă să se constitue debitor), nici să stipuleze (adecă să se constitue creditor) in numele sĕu propriu de cât pentru sine.

Prima propoziţiune care resultă din art. 1119 C. fr. este evidentă şi nu are nevoe de multe desvoltări. In adevĕr, consimţĕmêntul, baza contractelor consensuale, trebuind a fi personal, se înţelege că, in princip, omul nu se poate obliga de cât pe sine. *Nam de se quemque promittere oportet* (L. 83, Pr., Dig., 45, 1). Redacţiunea textului francez este însă vicioasă, căci fidejusorul se poate obliga în numele sĕu propriu pentru altul, adecă pentru debitorul pe care 'l garantează (art. 1652 urm.). Ceea ce legiuitorul a voit deci să dică este că cineva nu poate, în numele sĕu propriu, să promită faptul altuia [2]). Astfel, dacă 'ţi am promis că A îţi va da un cal, convenţia este nulă, pentru că nici A, nici eu nu suntem în specie obligaţi. A nu este obligat a-ţi da calul, pentru că el n'a consimţit (art. 948, § 2, 973); eu nu voi fi de asemenea obligat, pentru că nu m'am obligat personal, n'am promis faptul meu, ci faptul altuia. „*Si quis alium daturum facturumve quid spoponderit, non obligabitur, veluti si spondeat Titium quinque aureos daturum*". (Instit. § 3, III, 19).

Pentru ca făgăduinţa ce eu aş face pentru altul să fie nulă, ea trebue să fie făcută în numele meu, căci ea ar fi validă dacă ar fi făcută în numele celui de al treilea, în baza unui raport juridic, precum este mandatul (art. 1532 urm.), sau gestiunea de afaceri (art. 987 urm.)

---

1) *Oblig.*, I, 93. Vedi şi Al. Degre, *Dreptul* din 1882, No. 41. Aceste texte sunt în adevĕr criticate de mai toţi autorii. Vedi Marcadé, IV, 422. Acollas, II, p, 763. Demolombe, XXIV, 240. Demante, V, 35 bis III. Boissonade, II, 100.

2) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 56. Laurent, XV, 532.

Astfel, epitropul poate promite pentru minor, şi promisiunea făcută în limitele mandatului sĕu legal ar obliga pe acest din urmă (art. 390). *Factum tutoris, factum pupilli* (art. 407)[1]. Tot ast-fel, barbatul, în calitate de administrator al averei dotale a femeei sale, o obligă pe dênsa în limitele mandatului sĕu (art. 1242).

Principiul inscris în art. 1119 C. fr. există deci şi la noi, de şi acest text se vede eliminat.

Dar eată că art. 1120 pune imediat o restricţiune la principiul de mai sus. De şi, în regulă generală, nu pot în numele meu să oblig pe altul prin făgăduinţa mea, totuşi pot să promit faptul unui al treilea, garantând că acesta va ratifica obligaţia contractată de mine. „*Quodsi effecturum se, ut Titius daret, spoponderit, obligatur*". (Instit., § 3, III, 19). Art. 1120 C. fr.

In acest caz, făgăduinţa făcută pentru cel de al treilea este validă, pentru că m'am obligat *personal* a face ca el să execute obligaţia, sau, la caz de neurmare din partea lui, să plătesc daunele ce vor resulta din neexecutarea ei[2]. Ceea ce, în specie, constitue obiectul obligaţiunei nu este deci faptul celui de al treilea promis de mine, ci însuş faptul meu.

Dacă am garantat numai ratificarea din partea celui de al treilea, eu voi fi liberat de obligaţie îndată ce el a ratificat-o: dacă am garantat insuş executarea obligaţiunei, sunt un adevarat fidejusor, şi numai executarea acestei obligaţiuni mĕ va libera în mod definitiv (art. 1652). Când se poate ḑice că am garantat numai ratificarea obligaţiunei, şi când se poate ḑice că am garantat executarea ei? Aceasta este o pură chestiune de fapt care se va interpreta în mod suveran de judecătorii fondului, după intenţiunea părţilor (art. 977[3]).

De şi art. 1120 din codul francez se vede eliminat de legiuitorul nostru, nu mai rĕmâne nici o îndoială că se

---

[1]) Cpr. Cas. rom., S. I, Bulet. anul 1873, p. 118, 119. Molitor, *Oblig.*, I, 68.

[2]) Demolombe, XXIV, 220. Baudry et Barde, I, 132. Laurent, XV, 543. Cpr. art. 127 din codul federal elveţian asupra obligaţiilor (L. din 14 iunie 1881).

[3]) Baudry et Barde, I, 132. Demolombe, XXIV, 222. Laurent, XV, 544.

poate şi la noi promite faptul altuia (*se porter fort pour un autre*). „Afară de întâmplările cele orânduite în legi, ḑice art. 1174 din codul Calimach (881 C. austriac), nimene cu adevarat nu poate pentru altul să dee sau să primească făgăduinţă, iar dacă au făgăduit cine-va că va mijloci ca o a treia persoană să facă ceva, ori se va inchizăşlui ca acea a treia persoană va face cutare lucru, atunci trebue să implinească făgăduita îndatorire, după chipul făgăduinţei sale ce au primit asupră'şi."

A doua regulă care resultă din art. 1119 C. fr. este că nu se poate, în genere, stipula in numele sĕu propriu pentru altul, ci numai pentru sine. *Nemo alteri stipulari potest* (Instit. § 19, III, 19 şi L. 38, § 17, Dig., 45, 1). Aceasta insĕmnează că nu pot, contractând în numele meu personal, să oblig pe cineva către un al treilea. Astfel, dacă am convenit cu D-ta ca să dai un cal lui Primus, acesta n'a putut să devie creditor, dacă eu n'am lucrat ca mandatarul sau ca gerantul lui de afaceri, pentru că el n'a consimţit (art. 948, § 2, 973) şi această convenţie este pentru dênsul *res inter alios acta* (art. 973); eu nu voiu putea de asemenea să 'ţi cer calul, pentru că nu te ai obligat să mi-l dai mie *(mihi dari)*, ci lui Primus. Prin urmare, obligaţiunea D-tale este inutilă [1]).

Pentru ca asemenea stipulaţiune, făcută pentru altul, să fie nulă sau inutilă, ea trebue însă să fie făcută în numele meu, căci ea ar fi validă, dacă ar fi fost făcută în numele celui de al treilea *(nomine alieno)*, în basa unui raport juridic, precum ar fi mandatul sau gestiunea de afaceri, care 'mi-ar da dreptul de a o face [2]).

Cât pentru casul prevĕḑut de Pothier, în care 'ţi-aş fi vêndut un lucru, stipulând ca preţul lui să 'l plătesti lui A..., nu mai rĕmâne îndoeală că asemene stipulaţiune ar fi validă, pentru că, în specie, n'am stipulat pentru altul, ci pentru mine, şi cel de al treilea, în mânele căruia trebue să se facă plata, nu este de cât mandatarul meu.

---

1) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 54. Baudry et Barde, I, 145.

2) Pothier, II, *loco cit.* Baudry et Barde, I, 146. Thiry, II, 593. Laurent, XV, 555.—Sunt insă autori cari susţin că ori ce stipulaţiune pentru altul cuprinde o gestiune de afaceri şi, prin urmare, este validă ca atare. Demolombe, XXIV, 240. Demante, V, 33 bis III.

însărcinat cu primirea banilor, *adjectus solutionis gratia* [1]).

Stipulaţiunile pentru altul fiind nule din causa lipsei de interes din partea stipulatorului, ele vor fi valide îndată ce va exista un interes personal pentru dênsul, fie chiar moral: *Si stipuler alii, cum mea interesset,... ait Marcellus stipulationem valere.* [2]) (L. 38, § 20, 21, 22, Dig., 45, 1, *De verborum obligationibus).*

Astfel, pentru a ne servi de exemplul dat de Pothier (*Oblig.*, II, 58), dacă fiind obligat a zidi casa lui A, am convenit cu D-ta să faci această lucrare, stipulaţiunea este validă, pentru că, în realitate, ea nu intereseazâ pe cel de al treilea a cărui casă trebue să se clădească, ci pe mine.

După art. 1121 din codul francez, stipulaţiunea pentru altul mai este încă validă de câte ori ea este condiţiunea unei stipulaţiuni ce facem pentru noi înşine sau a unei donaţiuni făcută altuia. **Art. 1121 C. fr.**

Astfel, dacă 'ţi-am vêndut casa mea cu preţ de 20.000 lei, stipulând că vei mai plăti încă o rentă viageră de 1000 lei mamei mele (art. 1642 C. C.), această stipulaţiune este validă, căci renta, în casul de faţă, făcênd parte din preţ, neplata ei îmi va da drept a cere resiliarea vêndărei (art. 1365).

De asemenea, dacă ţi-am dăruit casa mea, cu condiţiune, adecă sub sarcina de a plăti mamei mele o rentă viageră de 1000 lei, această stipulaţiune, de şi făcută pentru altul, este validă, pentru că am un interes bănesc la executarea ei. Prin urmare, indată ce vei calca convenţiunea prin neplata rentei, voi putea cere revocarea donaţiunei (art. 829).

In ambele casuri de mai sus, stipulaţiunea rentei făcută în folosul mamei mele fiind o adevarată donaţiune, ea va trebui să fie acceptată de dênsa (art. 814), şi numai prin această acceptare, eu voi perde dreptul de a'mi retracta oferta, fiind liber de a reveni asupra ei până în acest moment, căci, până la acceptare, neexistând din parte'mi de cât o simplă policitaţie, *solius offerentis promissum*

---

[1]) L. 95, § 5, Dig., 46, 3, *De solutionibus.* Cpr. Pothier, *Oblig.,* II, 57. Baudry et Barde, I, 147.

[2]) Veḑi şi Instit., § 20, III, 19, unde se ḑice: *„Sed et, si quis stipuletur alii, cum ejus interesset, placuit stipulationem valere".*

(L. 3, Pr., Dig., 50, 12), se înţélege că, până în acest moment, sunt liber de a o retrage. [1])

Aceasta se spune anume în art. 1121 din codul francez, şi aceleaşi principii sunt aplicabile şi la noi, cu toate că textul de mai sus ne lipseşte.

Art. 1122 C. fr. In fine, art. 1122 din codul francez complectează materia promisiunilor şi a stipulaţiunilor pentru alţii, punênd în principiu că, în genere, omul este presupus a fi promis şi a fi stipulat, adecă a fi contractat nu numai pentru sine, dar şi pentru moştenitorii şi representanţii sei, afară de casul când contrariul ar resulta din natura convenţiunei sau din voinţa părţilor.

Acest principiu există şi în legislaţiunea noastră, cu toată eliminarea art. 1122 [2]), pentru că moştenitorii, ca continuatori ai noştri [3]), moştenind atât drepturile noastre

---

[1]) Cpr. Laurent, XV, 563. Al. Degre, *Dreptul* din 1882, No. 45. C. Rouen, D. P., 89. 2. 143.—Acceptarea celui de al treile (în specie a mamei mele) nu este supusă la formele solemne ale acceptărei donaţiunilor în genere, de şi stipulaţiunea cuprinde o liberalitate în favoarea sa, pentru că liberalitatea nu este, în această ipoteză, de cât o modalitate accesorie a unui contract cu titlu oneros (art. 1642). C. Rouen, D. P., 89. 2. 143. Cas. belgiană, *Pasicrisie* 1883, 1. 347. Pand. fr., II, 7483. Al. Degre, *Dreptul* din 1882, No. 45, nota 4. Demolombe, XXIV, 254. Baudry, II, 826, *in fine*. Baudry et Barde, I, 167. Thiry, II, 598. Tot pentru aceleaşi motive, nici liberalitatea cuprinsă în stipulaţiunea făcută pentru o a treia persoană nu este supusă regulelor de *formă* a donaţiunilor, ci numai regulelor *de fond*, de ex., raportului, reducţiunei (art. 1641), etc. Cpr. Cas. fr., D. P., 84. 1. 275. Laurent, XV. 560. Baudry, II, 826. T. Huc, VII, 50. Baudry et Barde, 1, 167.—Liberalitatea făcută unei a treia persoane, sub forma unei stipulaţiuni pentru altul, ne fiind supusă necesităţei acceptărei în timpul vieţei dăruitorului, poate fi acceptată şi în urma morţei lui, *însă numai când ea este o modalitate, o sarcină a contractului principal*, căci acceptarea n'ar putea să aibă loc de cât în timpul vieţei dăruitorului de câte ori cel de al treile ar fi chiemat a culege liberalitatea întreagă, prin excluderea donatarului primitiv, în urma îndeplinirei unei condiţiuni resolutorie. Baudry et Barde, I, 169. Cas. fr., 1 mai 1894, D. P., 95. 1. 69.

[2]) Principiul inscris în art. 1122 C. fr. este atât de evident în cât nu era nevoe de a fi formulat, ḑice Marcadé (IV, 438). Cpr. şi Baudry et Barde, I, 226.

[3]) *Heres personam defuncti sustinet.* Cpr. L. 34, Dig., 41, 1.

pasive, cât şi acele active, nu mai rĕmâne îndoeală că putem contracta şi pentru dênşii. *Heredi nostro cavere concessum est.* (L. 10, Dig., 23, 4 şi L. 38, § 14, Dig. 45, 1). Şi Pothier [1]), de unde art. 1122 este textual luat, ḑicea nu numai că putem în mod valid să stipulăm pentru moştenitorii noştri, dar încă că suntem, în genere, presupuşi a fi stipulat pentru dênşii, cu toate că aceasta nu s'a spus. *Qui paciscitur, sibi heredique suo pacisci intelligitur.*

Contracte încheiate numai p. moştenitori.

S'ar putea chiar ca cineva să contracteze numai pentru moştenitorii sĕi, fără a contracta pentru sine. Astfel, ar fi validă obligaţiunea prin care ţ'-aş promite o sumă de bani plătitoare la moartea mea de către moştenitorii mei. Aceasta ar fi o obligaţiune cu termen, oprită altă dată, permisă însă atât în dreptul lui Justinian (Instit., III, 19, § 13, *De inutil. stipul.*), cât şi în dreptul modern [2]).

Ceea ce n'aş putea însă să fac este să oblig exclusiv numai pe unul din moştenitorii mei, sau pe unii dintr'ênşii pentru o parte superioară părţei lor de moştenire [3]).

Astfel, n'aş putea să cumpăr casa D-tale, convenind ca tot preţul să'l primeşti la moartea mea numai de la unul din copiii mei, căci, de şi art. 1061, § 2 prevede că unul din moştenitori poate fi însărcinat singur prin titlu cu executarea obligaţiunei, totuşi partea finală a acestui text conferă, în asemene caz, moştenitorului care a achitat intreaga datorie, un recurs contra comoştenitorilor sei, şi nu este de credut, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, ca defunctul să fi putut în mod valid să lipsească pe moştenitorul sĕu de acest recurs [4]).

---

1) *Oblig.*, II, (ediţia Bugnet), pag. 36, Nr. 61 şi 63.

2) Thiry, II, 601. Baudry, II, 841, *in fine.* Demolombe, XXIV, 269.—*Contrà.* Baudry et Barde, I, 219. T. Huc, VII, 56. Laurent, XVI, 9. Larombière, I, art. 1122, No. 47.

Dreptul roman.

3) La Romani, această chestiune pare a fi fost controversată, căci, după L. 56, § 1 şi 137, § 8, Dig., 45, 1, *De verborum obligationibus*, nu se putea promite numai pentru unul din moştenitorii sei, aşa în cât numai el să fie insărcinat cu plata întregei datorii; pe când, după L. 33, Dig., 2, 14, *De pactis*, se putea stipula liberaţiunea numai în folosul unuia din moştenitori.

4) Baudry et Barde, I, 222. Marcadé, IV, 440. T. Huc, VII, 55. Demolombe, XXIV, 271. Laurent, XVI, 10. Demante, V, 34 bis IV.—*Contrà.* Larombière, I, art. 1122, No. 46. C. Douai, D. P., 51. 2. 133.

De asemenea, nu este permis de a stipula numai pentru unul sau pentru parte din moştenitorii sĕi. Astfel, n'aş putea să'ţi vênd casa mea, convenind ca preţul să'l plăteşti, după moartea mea, numai unuia din copiii mei, cu exclusiunea tuturor celorlalţi [1]).

Aş putea, ce e dreptul, să dau, în viaţă fiind, sau să las prin testament, cu dispensă de raport, unuia din descendenţii mei, creanţa preţului casei ce 'ţi-am vêndut, însă n'aş putea ajunge la acelaş rezultat prin o clauză expresă a contractului de vêndare, pentru că aceasta ar fi un pact succesoral oprit de lege (art. 702, 965, § 2, 1226 C. C.).

Represen-tanţi universali. Ceea ce legiuitorul francez dice în privinţa moştenitorilor este în genere aplicabil şi representanţilor universali sau cu titlu universal, *aux ayants cause universels ou à titre universel* [2]), adecă acelora care, fără a fi moştenitori, ţin drepturile lor de la o persoană şi'i succed (*qui causam habent*), precum sunt legatarii şi donatarii universali sau cu titlu universal (art. 888 urm., 894 urm.), şi chiar creditorii, fiind că ei au ca garanţie universalitatea bunurilor debitorului lor (art. 1718) [3]).

Represen-tanţi cu titlu particular. Distincţiuni admise în această privinţă. Cât pentru representanţii cu titlu particular sau singular (*les ayants cause à titre particulier*), precum sunt legatarii şi donatarii *singularum rerum* (art. 894, § 2, 899 urm.), cumpărătorul unui lucru determinat faţă cu vêndĕtorul [4]), usufructuarul faţă cu acel de la care el ţine dreptul sĕu, locatarul faţă cu locator, etc., convenţiunile încheiate de autorul lor nu le poate folosi sau strica de cât cu oare care distincţiuni.

---

1) Thiry, II, 602. Baudry, II, 828. Baudry et Barde, I, 221 şi autorii citaţi in nota precedentă.— *Contrà*. Larombière, *loco suprà cit*.

2) Amicul nostru, Dl. Gh. Petrescu, în însĕmnatul sĕu tratat asupra donaţiunilor şi testamentelor, traduce la fie care pas aceste expresiuni din codul frances prin barbarismul *avêndii causă, avêndii drept* (ital. *gli aventi causa)*. Codul nostru cuprinde destule neologisme, fără ca interpretul să mai înmulţească numĕrul lor.

3) Baudry, II, 827, 908. Vigié, II, 1167. Baudry et Barde, I, 211 şi 581. Cpr. Cas. fr., D. P., 91. 1. 475 şi Cas. rom., Bulet. S-a 1, 1883, p. 144. Vedi şi *infrà*, explic. art. 973.

4) Cpr. Cas. rom., 17 april 1896, *Dreptul* din 1897, No. 6. Vedi şi *infrà*, explic. art. 973.

Intâi ş'ntâi, este evident că drepturile câştigate sau obligaţiunile contractate de autor, care nu sunt relative la lucrul transmis representantului cu titlu particular, nu sunt întru nimic oposabile acestui din urmă, şi că el este cu totul străin de dênsele. Astfel, de exemplu, dacă 'ţi-am vêndut casa mea, contractele făcute de mine înainte de vêndare, care nu sunt relative la imobilul vêndut, nu'ţi sunt oposabile, pentru că de şi aceste contracte au putut să mărească sau să micşoreze patrimoniul meu, D-ta, ca cumpărător, nu mě represinţi pentru universalitatea bunurilor mele, precum mě represintă legatarii sau donatarii mei universali, ori cu titlu universal, ci mě represinţi numai pentru imobilul particular şi determinat ce 'ţi-am vêndut.

Dacă este însă vorba de drepturi reale active sau pasive stabilite înainte de vêndare în folosul sau în contra imobilului vêndut, dobênditorul acestui imobil se va folosi de aceste drepturi, sau va suferi exerciţiul lor, fiind că ele existau în momentul achisiţiunei sale şi el a dobêndit imobilul în starea în care se găsea.

Astfel, în exemplul de mai sus, dacă presupunem că, înainte de a'ţi vinde casa mea, am dobêndit o servitute activă asupra fondului unui vecin, sau am conferit o servitute pasivă asupra fondului meu în folosul unui alt fond, D-ta, cumpărătorul imobilului, în calitate de representant al meu cu titlu particular, te vei folosi de servitutea activă, precum vei suferi servitutea pasivă constituită de mine înainte de vêndare în folosul altui fond. [1])

Tot astfel, cesionarul unei creanţe se va folosi de ipoteca sau fidejusiunea care garanta această creanţă. Convenţiunea autorului care stipulase o garanţie pentru plata creanţei cesionate, fiind un accesoriu al acestei creanţe, foloseşte, în specie, representantului cu titlu particular, pentru că imbunătăţeşte şi întăreşte dreptul creditorului. *Accessorium sequitur principalem*, sau *accesio cedat principali*. (L. 19, § 13, Dig., 34, 2, *De auro*, *argento*, etc. [2])

Convenţiunile însă care nu măresc, nu inbunătăţesc,

---

[1]) Cpr. Thiry, II, 600. Baudry—Lacantinerie, II, 829, 908. Mourlon, II, 1082, 1165. Baudry et Barde, I, 223, 224, 581. Marcadé, IV, 491.

[2]) Thiry, II, *loco cit.* Pand. fr., *Oblig.*, II, 7990. Baudry et Barde, I, 223.

nu micşorează, nu întăresc şi nu transformează dreptul transmis de către autor, nu pot fi invocate de representantul cu titlu particular, după cum nu pot să'i fie nici opuse, chiar dacă ar fi relative la obiectul transmis. Astfel, dacă, înainte de a'ţi vinde casa mea, am contractat cu un antreprenor pentru oare-care reparaţiĭ sau inbunătăţiri ce urmează a se aduce imobilului vêndut, acest contract, în lipsa unei clause exprese, nu va putea fi invocat de D-ta, pentru că dreptul care resultă pentru mine dintr'ênsul îmi este eminamente personal. (Veḑi însă art. 1441 C. C., care cuprinde o excepţie la acest principiu)[1]).

Acestea sunt condiţiunile şi distincţiunile sub care promisiunile şi stipulaţiunile făcute de autor trec la representanţiĭ sĕi cu titlu particular, şi, pentru ca obligaţiunile sau foloasele care nasc din contract să poată trece la aceşti representanţi, se cere neaparat ca contractul să fi fost încheiat inainte de transmisiunea lucrului. (Thiry, II, 600).

Excepţiĭ la regulele de mai sus. Regula mai sus expusă, după care putem contracta şi suntem chiar presupuşi a contracta nu numai pentru noi, dar şi pentru moştenitoriĭ şi representanţiĭ noştri universali sau cu titlu universal, sufere două excepţiuni: 1° Când contrariul a fost expres prevĕḑut în convenţiune [2]); 2° Când netransmisibilitatea către moştenitoriĭ sau representanţiĭ noştri universali, ori cu titlu universal, resultă din natura convenţiunei, precum aceasta se întâmplă în materie de usufruct (art. 557), de uz (art. 571), de abitaţiune (art. 573), în materie de locaţiune de lucrări (art. 1485 C. C.,

---

[1]) Thiry, II, 600. Baudry, II, 829. Mourlon, II, 1082. Baudry et Barde, I, 224. Cpr. Cas. fr., D. P., 92. 1. 409.

[2]) In caz de tăcerea părţilor, legea presupune că ele au înţéles a contracta atât in vederea lor cât şi a moştenitorilor lor, şi, pentru a dărâma această presumţiune, trebueşte o clausă *expresă*, fiind vorba de a se stabili o excepţie la dreptul comun. Astfel, dacă presupunem că am cumparat un imobil cu 50000 lei, stipulând un termen de ḑece ani pentru plata acestei sume, moştenitoriĭ mei, în lipsa unei clause contrare şi exprese, se vor folosi şi ei de acest termen, în baza dreptului comun; pe când, la caz de a fi stipulat în mod expres termenul numai în folosul meu, ei vor trebui să plătească îndată preţul, dacă eu am murit înaintea expirărei termenului. Cpr. Baudry et Barde, I, 215.

492 C. com.), de societate (art. 1523), de mandat (art. 1552), de rentă viageră (art. 1644, 1645), etc. [1]).

Conclusiune. Art. 1119—1122 din codul francez sunt deci aplicabile şi la noi, în baza principiilor generale, de şi ele nu se vĕd reproduse în codul nostru. Aceste texte dând însă loc la nenumarate deficultăţi [2]), bine a făcut legiuitorul nostru de le-a eliminat.

Despre condiţiunile (însuşirile) esenţiale pentru existenţa convenţiunilor (contractelor).

Ne am ocupat până acum despre însuşirile neaparate la *validitatea* convenţiunilor, adecă despre casurile în care convenţia este numai *anulabilă*, şi am vĕdut că aceste însuşiri sunt: 1⁰ capacitatea (art. 948, § 1) şi 2⁰ lipsa de eroare, violenţă sau dol (art. 953—961).

Cată acum să ne ocupăm de condiţiile sau însuşirile neaparate la *existenţa* convenţiunilor, adecă despre causele în care convenţia este *inexistentă* sau *fără fiinţă*.

Condiţiile sau însuşirele cerute pentru ca o convenţie să aibă fiinţă sunt:

1⁰ Consimţĕmêntul valabil al părţilor contractante sau al representanţilor lor, ear nu numai *al părţei ce se obligă*, după cum pe nedrept se exprimă art. 948, § 2;

2⁰ un obiect determinat de care părţile au putut să dispue (art. 948, § 3, 963, 964, 1310).

3⁰ şi în fine, o causă adevarată şi licită (art. 948, § 4, 966—968). (Vedi *suprà*, p. 24).

Despre consimţĕmênt ne am ocupat pe larg *suprà*, p. 35 urm., şi am vĕdut, cu deosebire de ceea ce se întâmplă când consimţĕmêntul este viciat, că *lipsa totală a consimţĕmêntului* atrage *inexistenţa* actului (art. 129, 966).

Remâne acum să ne ocupăm despre obiectul şi causa convenţiunilor.

---

1) Thiry, II, 603. Mourlon, II, 1084. Bandry et Barde, I, 216.

2) Vedi asupra dificultăţilor la care art. 1119—1122 din codul francez au dat loc, Pand. fr., Répert. *Oblig.*, II, 7370—7541 şi 7938 urm.

SECŢIUNEA III.

Despre obiectul convenţiunilor [1]).

Art. 962.—Obiectul convenţiunei este acela la care părţile sau numai una din părţi se obligă. (Art. 948, 963, 964, 965, 1310, 1311 C. C. Art. 1126 C. fr.).

Art. 963. — Numai lucrurile ce sunt în comerţ pot fi obiectul unui contract. (Art. 476, 478, 965, 1156, 1310, 1844 C. C. Art. 1128 C. fr.).

Art. 1310.—Toate lucrurile care sunt în comerţ pot să fie vêndute, afară numai dacă vre o lege a oprit aceasta. (Art. 476, 478, 571, 573, 963, 965, 1248, 1518, 1844 C. C. Art. 1598 C. fr.).

Art. 964.—Obligaţiunea trebue să aibă de obiect un lucru determinat, cel puţin în specia sa. Cuantitatea obiectului poate fi necertă, de este posibilă determinarea sa. (Art. 908, 948, 971, 1103, 1311 C. C. Art. 1129 C. fr.).

Art. 965.—Lucrurile viitoare pot fi obiectul obligaţiunei.
Nu se poate face renunţare la o succesiune ce nu este deschisă, nici se pot face învoiri asupra unei astfel de succesiuni, chiar de s'ar da consimţĕmêntul acelui a cărui succesiune este în chestiune. (Art. 5, 702, 1226 C. C. Art. 1130 C. fr.).

Obiectul este al doile element cerut pentru *existenţa* contractului.

Ori ce contract trebue să aibă un obiect, un lucru pe care ambele părţi sau macar una din ele se obligă a da,

---

Observ. asupra rubricei codului nostru.

[1]) Rubrica codului fr. este intitulată: *Despre obiectul şi despre materia contractelor*, ceea ce anunţă o confusie regretabilă între obiectul *obligaţiunei* şi acel al *contractului*. Rubrica noastră, luată din codul italian (*dell'oggeto dei contratti*) evită de o cam dată această confusiune, care însă apare mai tărḑiu in textele acestei secţiuni, unde, pe de o parte, se vorbeşte de obiectul *convenţiunilor*, adecă *al contractelor* (art. 962, 963), ear pe de alta, de obiectul *obligaţiunei* (art. 964, 965); confusiune de care codul italian se fereşte cu drept cuvênt în art. 1116 — 1118, nevorbind de cât de obiectul *contractelor*. De şi unii autori (v. de ex., Demante, V, 40. Demolombe, XXIV, 300. Thiry, II, 607) aprobă confusiunea făcută de legiuitor între obiectul contractului şi acel al obligaţiunei, totuşi confusiunea este regretabilă, pentru că obiectul *contractului* este dreptul ce părţile voesc să creeze prin convenţia lor, pe când obiectul *obligaţiunei* este lucrul sau faptul la care acest drept se aplică. Cpr. Baudry, II, 835. Marcadé, IV, 447. Mourlon, II, 1092, nota 1. Pand. fr., II, 7609. Acollas, II, p. 773, 774. T. Huc, VII, 63. Baudry et Barde, I, 243.

a face sau a nu face (art. 962). Obiectul contractului poate deci să consiste într'un *lucru*, într'un *fapt* sau în o *abstenţiune*. Art. 1126 din codul francez (corespunḑĕtor cu al nostru 962), o spune anume.

Când contractul n'are nici un obiect, el este *inexistent* ca şi cum ar lipsi consimţĕmêntul sau causa. *Exemplu*: Ţi-am vêndut un lucru care era perit *in totul* în momentul vênḑărei; contrarul este nul sau, mai bine ḑis, *inexistent* pentru lipsă de obiect (art. 1311 C. C.) „*Nec emptio, nec venditio sine re quœ veneat, potest intelligi*". (L. 8, Pr., Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*) [1]).

Şi ceea ce legea ḑice în privinţa vênḑărei este neaparat aplicabil tuturor contractelor, art. 1311 fiind o aplicare a principiilor generale. [2])

Contractul poate să aibă de obiect nu numai proprietatea unui lucru (de ex. vênḑarea, schimbul, donaţiunea, etc.), dar încă folosinţa lui (de ex., închirierea, comodatul, etc.), sau numai posesiunea lui (de ex. amanetul). Aceasta se spune anume în art. 1127 din codul francez, eliminat din codul nostru ca de prisos, ca şi în codul italian şi acel olandez, probabil după observaţiile lui Marcadé (IV, 127) [3]). Art. 1127 C. fr.

[1]) In caz când lucrul n'ar fi perit cu totul, ci numai *în parte*, judecătorii, suverani apreciatori ai faptelor, vor decide dacă părţile au înţéles sau nu ca vênḑarea să aibă fiinţă, şi, în caz de a decide chestiunea în mod afirmativ, vor hotărî o reducere din preţ (argument din art. 1311, *in fine*, 1347, 1348). Baudry et Barde, I, 246. Demolombe, XXIV, 322. Larombière, I, art. 1128, No. 8. După părerea generală, şi în baza art. 998, partea care avea cunoştinţă, in momentul încheierei contractului, de perderea totală sau parţială a lucrului vêndut, va putea fi condamnată la daune către ceealaltă parte de bună credinţă. Demolombe, XXIV, 321. Larombière, I, art. 1128, No. 9. Cpr. L. 57, § 1, Dig., 18, 1, *De contrah. emptione*, etc.—Mai mult încă, după unii acel care a promis un lucru inexistent ar datori daune, chiar dacă el n'ar fi avut cunoştinţă de perderea lucrului, afară de casul în care ignoranţa sa ar fi scusabilă. Veḑi Baudry et Barde, I, 246, care citează in acest sens pe Ihering, Despre *culpa în contrahendo*, II, p. 60 urm. a traducerei Meulenaëre. Casul în care lucrul vêndut ar fi perit numai in parte.

[2]) Baudry et Barde, I, 246. Larombière, I, art. 1128, No. 8 *in fine*. Demolombe, XXIV, 322.

[3]) Cpr. Laurent, Ante-proiect, IV, p. 63. Baudry, II, 844. Codul spaniol de la 1889 omite de asemene de a reproduce acest text.

Pentru ca un lucru [1]) să poată face obiectul unui contract, se cere ca acel lucru să fie cu putinţă [2]), să existe sau, cel puţin, să poată exista fisicamente sau legalmente [3]). Astfel, n'aş putea să mĕ oblig a-ţi da luna. *Impossibilium nulla est obligatio.* (L. 185, Dig., 50, 17).

Tot astfel, nu se poate obliga cineva a îndeplini un fapt contrar ordinei publice sau bunelor moravuri (art. 1170 C. Calimach). De exemplu, un judecător nu s'ar putea obliga a nu judeca, pentru că aceasta ar constitui un delict (art. 3 C. C. şi 152 C. penal): o persoană n'ar putea să se oblige a vinde un om, etc. [4]) In asemene caz, ar fi chiar o causă ilicită (art. 948, § ultim şi 966.)

Sensul cuvêntului lucru.

[1]) Cuvêntul *lucru (chose, causa)* nu însèmnează aici un *bun* asupra căruì se poate dobêndi un drept, ci un fapt şi chiar o abstenţiune. Cpr. Pothier, II, 130. Cuvêntul *lucru* este deci luat aici în sensul cel mai larg *(lato sensu)*, ear nu in sensul sĕu ordinar. T. Huc, VII, 64, 65. Acollas, II, p. 775. Demolombe, XXIV, 302. Baudry et Barde, I, 243, nota 2 şi 292. In cât priveşte deosebirea ce există între *lucruri* şi *bunuri*, vedi t. II al lucrărei noastre, p. 377 şi t. III, p. 210, text şi nota 4.

Art. 1170 C. Calimach.

[2]) Aceea ce nu este cu putinţă la o parte, nici la amêndouĕ persoanele contractante, dice art. 1170 din codul Calimach (878 C. autriac), aceea ce este cu totul peste putinţă, nu se poate supune unei tocmeli puternice". Acest text vizează o imposibilitate absolută, *impedimentum naturale, id quod natura fieri non concedit).* Dacă însă lucrul sau faptul promis este cu putinţă în sine, convenţia ar fi validă, cu toate că debitorul s'ar afla în imposibilitate de a'l îndeplini, căci indată ce lucrul este fisicamente cu putinţă, creditorul s'a putut aştepta la indeplinirea lui. Pothier, II, 136. Mourlon, II, 1096. Demolombe, XXIV, 318. Baudry, II, 845. Laurent, XVI, 80. „*Si ab eo stipulatus sim qui efficere non possit, cum alii possibile sit, jure factam obligationem Sabinus scribit*". (L. 137, § 5, Dig., 45, 1).

[3]) „*At, si quis rem, quæ in rerum natura non est aut esse non potest, dari stipulatus fuerit...., inutilis erit stipulatio*". Instit., § 1, III, 19, *De inutilibus stipulationibus.*

[4]) „*Quod turpi ex causa promissum est, veluti si quis homicidium vel sacrilegium se facturum promittat, non valet*". (Instit. § 24, III, 19). Vedi şi L. 15, Dig., 28, 7, unde se dice: „*Facta quæ lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, et, ut generaliter dixerim, quæ contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse credendum est*".—In L. 6, Cod., 2, 3, *De pactis*, se mai dice încă: „*Pacta quæ contra leges, constitutionesque, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim ha-*

Prin urmare, încă o dată, ori ce convenţiune care n'are obiect sau care are de obiect un fapt imoral ori ilicit, este nu numai anulabilă, dar *inexistentă*.

Nu trebue să confundăm lucrurile care n'au fiinţă cu acele viitoare, adecă care nu există încă actualmente, căci aceste din urmă pot face obiectul unei convenţiuni. Astfel, aş putea, în mod valid, să'ţi vênd recolta viitoare a moşiei sau viei mele [1]), precum şi prăsila viitoare a animalelor mele, *fructus et partus futuri* (L. 8, Pr., Dig., 18, 1 şi L. 75, § 4, Dig., 45, 1). „Acel ce făgădueşte un preţ cuviincios pentru o hotărîtă sumă din viitoarele roduri, încheie obicinuit contract de cumpărare şi vênḑare“, ḑice art. 1709 din codul Calimach (1275 C. austriac). Dacă nu se va face nici o recoltă sau dacă animalul meu nu va fata, convenţia va fi *inexistentă* pentru lipsă de obiect. **Lucrurile viitoare. Art. 965.**

Vênḑarea lucrurilor viitoare se întâmplă foarte des în comerţ. Astfel, un fabricant de postavuri poate să vêndă de pe acum, spre a fi predată într'un termen determinat, o cantitate de postav, de şi el nu posedă încă lâna necesară fabricaţiunei sale. Aceste contracte poartă în comerţ numele generic de *ventes à livrer*. [2])

Tot de asemene, pot să 'ţi vênd o speranţă (*emptio spei*), de ex., peştele ce voi prinde cu năvodul (*la vente d'un coup de filet*, *captus piscium*, art. 1427, 1710 C. Calimach), sau vênatul ce voi ucide mâne, *captus avium* (L. 8, § 1, Dig., 18, 1). Aceasta este un contract aleator (veḑi *suprà*, p. 14, 15). In asemene caz, obligaţia există **Vênḑarea unei speranţe. Contract aleator.**

---

bere indubitati juris est“. „Tocmala în potriva pravilelor şi a naravurilor cele bune, nu se tocmeşte“, ḑice art. 4 partea III, cap. 1, Cod. Caragea (L. 6, Cod., 2, 3). Veḑi şi art. 1170 C. Calimach, 878 C. austriac, etc. Cpr. Pothier, II, 137. Laurent, XVI, 82. Baudry, II, 845. Pand. fr., II, 7666. Baudry et Barde, I, 292. Marcadé, IV, 449.

[1]) O lege din 6 messidor anul III (abrogată în Belgia prin codul rural din 7 oct. 1886, art. 98, § 9) opreşte pe agricultori de a vinde grânele necoapte şi prinse încă de rădăcini, pentru a'i împedeca de a sconta pe nimic recoltele lor viitoare şi în scop de a-i sustrage de la speculaţiunile acaparatorilor.—Fructele şi recoltele neculese încă şi prinse de rădăcini nu pot fi urmărite de cât în virtutea unei proceduri speciale, statornicită de art. 467 şi urm. Pr. civ.

[2]) Cpr. Baudry et Barde, I, 947. Massé, *Droit comm.*, III, 1539.

actualmente, și cu toate că n'aș prinde nici un pește sau n'aș ucide vre un animal, îmi datorești prețul stipulat, pentru că, într'un contract aleator, părțile trebue să se aștepte la ori ce întâmplare, și cumpărătorul este presupus a se obliga *etiam sine re*, după cum se exprimă L. 8, § 1, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione* [1]).

In vênḑarea unui lucru viitor (*res futura* sau *sperata*), convențiunea este deci condițională, și neîndeplininduse condițiunea, nu se datorește nici prețul; pe când în cumpararea unor lucruri pe nădejde, după cum se exprimă art. 1427 și 1710 din codul Calimach (*emptio spei*, vênḑare aleatorie), convenția este pură și simplă și prețul se datorește, chiar dacă speranța nu s'ar realisa.

Cum se va distinge dacă părțile au înțeles a cumpara și a vinde un lucru viitor *(res sperata)* sau o speranță numai, *o alea*, o *spes?* Chestie de interpretare și de fapt. La caz de îndoeală, convenția se va interpreta în contra vênḑetorului și în favoarea cumpărătorului (art. 983, 1312, § 2) [2]).

Se poate, de asemene, promite lucrul altuia, pentru că făgăduitorul n'are de cât să'l dobêndească spre a'l preda cumpărătorului [3]).

---

[1]) „*Aliquando tamen et sine re venditio intelligitur, veluti cùm quasi alea emitur: quod fit, cum captus piscium, vel avium, vel missilium emitur. Emptio enim contrahitur, etiamsi nihil inciderit: quia spei emptio est*". (L. 8, § 1, Dig. 18, 1, *De contrah. emptione*). „Acel ce cumpără cu hurta viitoarele folosuri a unui lucru sau cumpără nădejdea lor cu hotărît preț, cade asupra lui primejdia zădărnicitei nădejdi, insă i se cuvine lui toate folosurile obicinuite dintru acel lucru". (Art. 1710 C. Calimach, 1276 C. austriac).

[2]) Cpr. Giorgio Giorgi, III, 296, *in fine*. Molitor, I, 70. Mourlon, II, 1094. Pothier, III, *Vente*, 5. Troplong, *Vente*, I, 204. Peucescu, I, 172. Baudry, II, 842. Pand. fr., II, 7627. Laurent, XXIV, 99. Thiry, II, 609. Duranton, X, 301 și XVI, 172. Demante, V, 44 bis. Boileux, IV, p. 380. Demolombe, XXIV, 305 urm. Larombière, I, art. 1130, No. 3. Baudry et Barde, I, 247.

[3]) Pothier, II, 134. Nu se poate însă vinde cuiva lucrul care'i aparținea mai'nainte: „*Suæ rei emptio non valet, sive sciens, sive ignorans emi*". (L. 16, Pr. Dig., 18, 1). Veḑi și L. 1, § 10, Dig. 44, 7, unde se ḑice: *Nec minus inutilis est stipulatio, si quis rem suam, ignorans suam esse, stipulatus fuerit.*" Dacă însă lucrul n'ar aparținea de cât în mod imperfect cumpărătorului, vênḑarea ar fi bună și vênḑătorul va fi obligat a'i transmite proprietatea desevêrșită. Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 134 și *Vente*, III, 8 urm.

Alta este însă chestiunea de a se şti dacă vêndarea lucrului altuia este validă în legislaţia noastră, din causa eliminărei art. 1599 C. fr., după care asemene vêndare este nulă. Chestiunea este controversată [1], însă controversa nu este cu putinţă de cât dacă lucrul străin s'a vêndut fără ştirea proprietarului, căci dacă el s'a vêndut cu ştirea acestui din urmă, nu mai încape îndoială că vêndarea va fi validă. (Cpr. art. 876 din noul proiect al codului civil german). Vêndarea lucrului altuia.

O moştenire deschisă poate încă face obiectul unei vêndări [2]. Vêndarea unei moşteniri deschise.

[1]) Intr'un sistem, vêndarea lucrului altuia ar fi nulă, ca şi în codul frances (cpr. D. A. Donici şi Al. Râşcanu, *Dreptul* din 1892, No. 46 şi 65. Trib. Dolj, *Dreptul* din 1894, No. 68. Veḑi şi *infrà* explic. art. 966, p. 131); într'un alt sistem, ea ar fi validă între părţi şi nulă numai în privinţa proprietarului, care ar putea să'şi revendice lucrul seu chiar de la un cumpărător de bună credinţă: *„Res emptori auferri potest"*. (L. 28, *in fine*, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*). „Se strică vêndarea, ḑice art. 44, § 9, partea III, cap. 2 din codul Caragea, când lucrul ce se vinde, *străin fiind*, se va cere prin judecată şi se va lua." Cpr. Al. Degre, *Dreptul* din 1874, No. 15, p. 120 şi din 1891, No. 10, nota 1. In alt loc, acelaş autor ḑice că vêndarea lucrului altuia n'ar fi nulă, ci numai *resolubilă*. *Dreptul* din 1875, No. 21. Veḑi, asupra acestei chestiuni, în cât priveşte dreptul nostru anterior, pe lângă textul mai sus citat din codul Caragea, art. 1240 C. Calimach (923 C. austriac); § 6, *in fine*, cap. X, C. Andr. Donici. Veḑi şi *infrà*, explic. art. 966, p. 131.—In noul cod spaniol de la 1889, art. 1599 C. fr. este eliminat, ca şi în codul nostru, şi acolo se decide în genere că vêndarea lucrului altuia este validă, vêndĕtorul avênd obligaţiunea de a dobêndi lucrul de la proprietarul seu şi de a'l preda cumpărătorului, sau, în caz contrar, de a plăti daune. Cpr. A. Levé, *Code civ. spaniol*, No. 25, p. 23, 24 a introducerei. Veḑi şi tratatul nostru în limba franceză, p. 497, nota 1. Vêndarea lucrului altuia.

In fine, trebue să observăm că, după art. 59 din codul de comerţ italian, vêndarea comercială a lucrului altuia este validă: *La vendita commerciale de la cosa altrui è valida.* Ea obligă pe vêndĕtor a dobêndi lucrul şi a'l preda cumpărătorului, sub pedeapsă de daune-interese. Această disposiţie n'a fost reprodusă în codul comercial de la 1887, aşa în cât nici o antinomie nu există, în această privinţă, între codul civil şi codul comercial. Art. 59 C. com. italian, eliminat de legiuitorul nostru.

[2]) Pothier, *Vente*, III, 525. T. Huc, VII, 72. Cpr. art. 1711 urm. C. Calimach, 1278 urm. C. austriac.

Pact succesoral. Art. 965 § 2, 702, 1226 C. C.

Nu se poate însă face învoire asupra unei succesiuni nedeschise încă, sau ori ce pact succesoral în genere, nici chiar în privinţa unor obiecte determinate din moştenire [1]), pentru că asemene tocmeli sunt, după cum se exprimă art. 1032 din codul Calimach, *în protiva moralului şi pentru aceasta prihănite, care de multe ori aduc şi un sfîrşit primejdios*; *quia hujusmodi pactiones odiosæ esse videntur et plenæ tristissimi et periculosi eventus.* (L. 30, *in medio*, Cod., 2, 3, *De pactis* [2]).

Legiuitorul actual, fidel tradiţiunei trecutului nostru[3]),

---

[1]) Este în adevĕr de principiu că proibiţiunea legei, în materie de pacte succesorale, se aplică nu numai la universalitatea bunurilor, dar şi la o parte sau un obiect determinat al moştenirei, fie el mobil sau imobil. Baudry et Barde, I, 274. Laurent, XVI, 85. Demolombe, XXIV, 325. Aubry et Rau, IV, § 344, p. 317. Larombière, I, art. 1130, No. 13. Troplong, *Vente*, I, 246. Cpr. Cas. fr. şi Trib. Le Mans, D. P., 46. 1. 25. D. P., 66. 2. 93.

[2]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 132 şi *Vente*, III, 526. Accarias. *Dr. romain* (ediţia a 4-a, 1891), p. 58, nota 2. Baudry et Barde, I, 261. Marcadé, VI, art. 1600, No. 1, p. 213.

Dreptul vechiŭ şi dreptul străin.

[3]) Pactele succesorale au fost, în adevĕr, oprite prin toate aşezămintele noastre anterioare. Eată cum se exprimă, în această privinţă, pravila lui M. Basarab, glava 277: „Tocmelele tatălui care 'şi mărită fata şi o înzăstrează cu condiţiune ca zestrea ei dată să fie pentru toate lucrurile ei, şi mai mult să nu aibă treabă în bucatele lui, *n'are nici o putere*, *nici adeverinţă*, nici nu opreşte pe fiea-sa de a'l moşteni, de va muri fără carte". Vedi şi codul Calimach, art. 1032 şi 1172, § ultim, etc.—Codul Caragea nu opreşte aceste pacte în termeni expreşi, însă s'a decis cu drept cuvênt că ele erau oprite şi sub acest cod, conform principiilor dreptului roman, pentru că, prin asemene pacte se aducea o atingere dreptului de a testa. Trib. Dolj (M. Măinescu, preşed.), *Dreptul* din 1893, No. 60. Cpr. Trib. Ilfov, *Cur. judiciar* din 1897, No. 20. Vedi, asupra pactelor succesorale, t. III al lucrărei noastre, p. 362 şi urm. Pactele succesorale sunt din contra admise în dreptul germanic (vedi E. Lehr, *Dr. civ. germanique*, 375; C. Saxoniei, art. 2003, 2542, 2557; C. german promulgat la 18 aug. 1896, aplicabil în toată Germania cu începere de la 1 ian. 1900, art. 2274 şi urm., etc.); însă este de observat că codul austriac nu le admite de cât între soţi şi în forma unui testament regulat. (Art. 602, 1249 C. austriac). Cpr. art. 2546 C. Saxoniei. De aceea, art. 879 § ultim din acest cod, corespundĕtor cu art. 1172 din codul Calimach, anulează înstrăinarea unei succesiuni nedeschise încă: „*Wenn eine Erbschaft oder ein Ver-*

opreşte ori ce pact succesoral, şi pentru a da acestei proibiţiuni o insĕmnătate şi mai mare, el nu se mărgineşte a o spune o singură dată, ci repetă aceiaş proibiţiune în trei texte deosebite, şi anume, în art. 702, 965, § 2 şi în art. 1226. Art. 1600 din codul fr. mai spune încă că „nu se poate vinde moştenirea unui om viu, chiar cu consimţĕmêntul seu.“ Acest text nefiind de cât aplicaţiunea principiilor de mai sus, a fost eliminat de legiuitorul nostru ca deprisos. (Marcadé, VI, art. 1600, No. 1, *ab initio*).

Legiuitorul actual nu admite nici excepţiunea pe care o admitea dreptul roman, unde se putea, în mod valid, înstrăina drepturile eventuale ce o persoană avea la moştenirea unui om viu, cu consimţĕmêntul seu, dacă acest consimţĕmênt nu era revocat în tot timpul vieţei sale, *et in ea usque ad extremum vitæ suæ spatium perseveraverit.* (L. 30, Cod., 2, 3, *De pactis*). Art. 965 § 2 prevede, în adevĕr, că nu se pot face învoiri asupra unei succesiuni nedeschise încă, *chiar de s'ar da consimţĕmêntul lui de cujus,* ear art. 702 proibă pactele succesorale făcute chiar prin contractul de căsătorie. (Cpr. şi art. 1226 C. C. [1]) **Deosebire între dreptul actual şi dreptul roman.**

---

mächtniss, die man von einer dritten Person hofft, noch bei Lebzeiten derselben veräussert wird“. Cpr. art. 312 C. german. Curtea noastră supremă a mers deci prea departe când a afirmat (v. *Dreptul* din 1876, No. 24 şi Bulet. S-a I, 1876, p. 187) că codul austriac permite *pactele succesorale în genere.*

[1]) Dreptul actual fiind deci mai riguros de cât dreptul roman, convenţiunea făcută de o persoană cu unul sau mai mulţi din moştenitorii sei presumptivi, asupra moştenirei sale viitoare, ar fi nulă sau, mai bine ḑis, *inexistenta,* ca şi acea care ar fi intervenit între moştenitorii sei şi cei de al treile. Art. 1118, § 2 din codul italian este formal în această privinţă. „*Non si può fare,* ḑice acest text, *alcuna stipulazione ad una successione non ancora aperta,* **sia con quello della cui eredità si tratta,** *sia con terzi*“. Cpr. Laurent, XVI, 84. Baudry et Barde, I, 264. Larombière, I, art. 1130, No. 8. Fuzier-Herman, art. 1130, No. 21. Cpr. şi D. P., 49. 2. 165. D. P., 53. 1. 43. D. P., 59. 2. 131. D. P., 94. 1. 546.

Tot ca pact succesoral oprit de lege ar trebui să se considere convenţia prin care unul sau mai mulţi copiĭ s'ar obliga, în viaţă fiind părintele lor, a respecta testamentul acestuia, sau a nu ţinea nici o samă de el, pentru că proibiţiunea legei nu se aplică numai la moştenirele *ab intestat,* ci şi la acele testamentare. Cpr. Baudry et Barde, I, 273. Laurent, XVI, 88. T. Huc, VII, 72. Cas. fr., D. P., 84. 1. 468.

Conv. asupra moştenirei unui absent. Nu se poate conveni nici asupra moştenirei unui absent, pentru că moştenirea absentului nu este deschisă şi pentru că moartea sa nu se presupune nici odată [1]).

Art. 825. Cât pentru dăruitorul care ar fi stipulat în folosul seu întoarcerea bunurilor dăruite, în baza art. 825 C. C., pentru casul când primitorul darului ar fi murit înaintea lui, nimic nu l'ar împedeca de a renunţa la acest drept, pentru că, precum numele seu îl arată, dreptul de reîntoarcere, cu toate că este subordonat morţei donatarului sau descendenţilor sei, nu se întemeiază pe o vocaţiune ereditară, ci pe convenţiunea părţilor [2]).

Convenţiile relative la o moştenire nedeschisă nu pot nici odată fi confirmate sau ratificate. Din cele mai sus expuse resultă că ori ce convenţie relativă la o moştenire viitoare şi nedeschisă încă, fie această moştenire *ab intestat* sau testamentară, nu este numai anulabilă, ci *inexistentă*, nesusceptibilă de a fi confirmată nici după moartea lui *de cujus*, pentru că, după cum se exprimă art. 1310 din codul italian, ceea ce nu există, nu poate fi confirmat [3]). *Quod nullum est confirmari nequit* [4]).

N'ar trebui însă să vedem un pact succesoral oprit de lege în actul prin care cine-va, de bună credinţă, ar dispune între viĭ de toate bunurile sale presente, nici în făgăduinţa care ar urma a fi îndeplinită numai la moartea făgăduitorului, pentru că, în asemene caz, datoria este actuală, plata numai fiind amânată până la moartea debitorului. Baudry et Barde, I, 266, 267. Larombière, I, art. 1130, No. 9 şi 10. Demolombe, XXIV, 327. Laurent, XVI, 101. Cpr. D. P., 46. 1. 296. D. P., 61. 2. 151.

Tot din aceleaşi principiĭ mai resultă încă că cine-va ar putea foarte bine să dispue de averea sa, reservându'şi usufructul până la moarte, fără ca asemenea convenţie să poată fi considerată ca un pact succesoral oprit de lege. Cpr. Baudry et Barde, I, 268. C. Poitiers, D. P., 53. 2. 12.

[1]) Baudry et Barde, I, 278 şi autoriĭ citaţi în t. III al lucrărei noastre, p. 363, nota 2, unde am vědut, cu toate aceste, că chestiunea este controversată.

[2]) Baudry et Barde, I, 280. Larombière, I, art. 1130, No. 19. Cas. fr., 19 ian. 1836. Répert. Dalloz, *Contrat de mariage*, 354 şi *Disp. entre-vifs*, 1756.

[3]) *„Non si possono sanare con verun atto confermativo i vizi de un atto nullo in modo assoluto per difetto di formalità"*. (Art. 1310 C. italian).

[4]) Laurent, XVI, 106; XVIII, 564 urm., 575 urm. Baudry et Barde, I, 261. Marcadé, V, art. 1338, p. 92 şi art. 1398, p. 429. Fuzier-Herman, *C. civ.*, art. 1130, No. 28. Vedi t. IV, al lucrărei noastre, p. 88, text şi nota 3, p. 107, 108, 241.

Dacă convenţiunea are în acelaş timp de obiect o moştenire deschisă şi una viitoare, ea nu va fi indivisibilă şi inexistentă pentru tot, aşa precum susţin unii [1]), ci va fi validă în privinţa moştenirei deschise, de şi preţul hotărît între părţi ar fi unul şi acelaş pentru ambele moşteniri, dacă cumpărătorul se declară gata a plăti preţul întreg numai pentru moştenirea deschisă, sau dacă, în lipsa unei asemene declaraţiuni din partea-i, judecătorii vor putea să determine partea din preţ care se referă la moştenirea deschisă. Cât pentru casul în care contractul ar statornici două preţuri, unul pentru moştenirea deschisă şi altul pentru acea viitoare, chestiunea nu sufere nici o dificultate, căci fiind în specie două contracte, acel relativ la moştenirea deschisă va fi valid, ear cela-lalt va fi inexistent [2]). Cazul in care convenţia ar avea de obiect o moştenire deschisă şi una viitoare. Controversă.

La principiul care proibă în mod absolut pactele succesorale, legiuitorul aduce însă oare care excepţiuni:

1° Astfel, după art. 933, se poate da viitorilor soţi, prin contractul lor de căsătorie, averea sa viitoare, adecă *averea ce dăruitorul va avea la moartea sa*. Instituţia contractuală este deci un pact succesoral permis [3]). Instit. contractuală. Pact succes. permis.

2° Art. 845 permite de asemene, în partea sa finală, o stipulaţiune care constitue un pact asupra unei moşteniri nedeschise încă [4]).

Vedi şi t. III, p. 336, 362, 633. Vedi şi *suprà*, p. 23, text şi nota 2.—Pactele succesorale fiind, după cât am vědut, oprite pentru raţiuni de ordine publică, nulitatea provenind din această proibiţiune poate fi invocată din oficiu de judecători. C. Paris, D. P., 77. 2. 111.

[1]) Troplong, *Vente*, I, 251. Vedi şi decisiile citate în Baudry et Barde, I, p. 265, No. 277, nota 1.

[2]) Baudry et Barde, I, 277. Demolombe, XXIV, 329. Laurent, IX, 419 şi XVI, 86. Duvergier, *Vente*, I, 231. Cas. fr., 9 fevr. 1830, Répert. Dalloz, *Transaction*, 162, nota 2.

[3]) Vedi în t. IV, p. 751 şi urm. explic. art. 933. Curtea noastră supremă, prin o decisie foarte strâns motivată, a decis de curênd (12 dechem. 1896) că instituţia contractuală este admisă şi în legislaţia noastră. *Dreptul* din 1896, No. 83 şi *Curier judiciar* din 1896, No. 46. Cpr. C. Craiova, în aceiaş afacere. *Dreptul, loco cit.* Conclusii conforme ale proc. general, D. G. Filiti, care, şi de astă dată, ne a făcut distinsa onoare de a invoca părerea noastră înaintea Inaltei Curţi. Vedi *Dreptul* din 1896, No. 80 şi *Curier judiciar* din acelaş an, No. 46. Vedi şi tratatul nostru în limba franceză, p. 179, nota 1 şi 496, text şi nota 1. Cpr. Barde, I, 281.

[4]) Vedi t. IV al lucr. nóstre, p. 352. Cpr. Baudry et Barde, I, 128.

3⁰ In fine, ultimul exemplu de pacte succesorale excepţional permise îl găsim în art. 1061, § 2 [1]).

Art. 963. Am dis că lucrul care face obiectul contractului trebue să fie cu putinţă, să existe, sau cel puţin să poată exista fisicamente ori legalmente; dar aceasta nu este de ajuns: lucrul mai trebue încă să fie în comerţ, *in hominum commercio* (art. 963 şi 1310 C. C.). „Pentru toate lucrurile supuse comerţului se pot încheia tocmeli“, dice art. 1170, *ab initio*, din codul Calimach (878 C. austriac), şi art. 1173 din acelaş cod (880 C. austriac) adaogă: „Dacă se va încheia tocmală pentru un lucru a cărui comerţ se va opri în urmă de către stăpânire, mai înainte de tradarea lui, remâne tocmala resuflată.“ [2]).

Lucrurile care sunt afară din comerţ nu pot deci face obiectul unui contract, şi obligaţia care ar avea de obiect asemene lucruri ar fi *inexistentă*, chiar dacă s'ar fi contractat sub condiţiunea ca lucrul să reîntre în comerţ [3]).

Lucruri afară din comerţ. Lucrurile sunt afară din comerţ, 1⁰ Prin natura lor (L. 34, § 1, Dig., 18, 1), de exemplu: aerul, apa curgătoare (*aqua profluens*), marea, etc. şi toate acele lucruri a căror uz este comun tuturor, *quæ naturali jure communia sunt omnium* (Instit., § 1, 2, 1);

Lucruri cari fac parte din domeniul public. 2⁰ Prin destinaţia lor. Astfel sunt lucrurile care fac parte din domeniul public, de ex., drumurile mari, drumurile mici şi uliţele care sunt în sarcina Statului, fluviile navigabile sau plutitoare (art. 476), porţile, zidurile, şanţurile, întăriturile pieţelor de resboi şi ale fortăreţelor, fortificaţiile (art. 478 C. C.), etc. (Cpr. Instit., § 2, 3, 19), [4]).

---

[1]) Vedi *infrà*, explic. acestui text. Cpr. Baudry, II, 998.—Mai vedi încă art. 1235, 1495 C. C., asupra cărora vedi Larombière, I, art. 1130, No. 35 urm., precum şi Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 345.

[2]) „Se strică vêndarea şi cumpărětoarea, dice, art. 44, § 2 din codul Caragea, partea III, capit. 2, când se vor vinde *lucruri oprite* de pravilă a nu se vinde“. „*Omnium rerum quas quis habere, vel possidere, vel persequi potest, venditio rectè fit: quas verò natura, vel gentium jus, vel mores civitatis commercio exuerunt, earum nulla venditio est*“. (L. 34, § 1, Dig., 18, 1, *De contrah. emptione*).

[3]) Cpr. Gr. G. Pěucescu, *Oblig.* I, 167.

[4]) Astfel, lucrurile care fac parte din domeniul public fiind afară din comerţ şi nefiind susceptibile de apropriaţiune sau de posesiune privată (art. 1844 C. C.), nu pot face obiecutl

3⁰ Pentru oare-care consideraţiĭ de ordine publică care opresc înstrăinarea şi libera lor circulaţiune. Astfel sunt substanţele veninoase, care nu pot fi vêndute de cât de farmacişti [1]; animalele bolnave sau bântuite de o boală contagioasă (art. 174 L. asupra poliţiei sanitare şi veterinare din 28 mai 1882, etc. [2]). Lucruri scoase din comerţ pentru consid. de ordine publică.

4⁰ Fabricaţiunea chibriturilor şi a cărţilor de joc (L. din 31 martie 1886) a tutunului (L. din 28 febr. 1887) a pulberei şi, în genere, a tuturor lucrurilor asupra cărora Statul 'şi a reservat monopolul, sunt, de asemene, supuse unor prescripţiuni pe care părţile, în convenţiile lor, nu le pot eluda. Lucrurile asupra cărora Statul 'şi a reservat monopolul exclusiv sunt deci, în acest sens, afară din comerţ [3]). Lucrurile asupra cărora Statul 'şi a reservat monopolul.

---

unei convenţiuni sau unei acţiuni posesorie. Cas. rom. S-a I. *Dreptul* din 1891, No. 66.—S'a decis însă că inalienabilitatea domeniului public nu poate fi propusă pentru prima oară în casaţie. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 1891. 1. 296 şi *Dreptul* din 1891, No. 63.—Vedi însă D. P., 56. 1. 188.

Dar dacă lucrurile dependente de domeniul public nu sunt susceptibile de proprietate privată, părţile ar putea să facă o convenţie validă în vederea unei desafectări eventuale a lucrului public. Astfel, poate cine-va să se oblige în mod valid a face stăruinţile necesare pentru ca un drum să fie desafectat, în scopul de a face ca un particular să poată dobêndi proprietatea privată acelui drum. Cpr. T. Huc, VII, 69. Pand. fr., II, 7619. Larombière, I, art. 1128, No. 15.

1) *Veneni mali quidam putat non contrahi emptionem* (L. 35, § 2, Dig., 18, 1).—Substanţele veninoase sunt în comerţ şi pot face obiectul unei proprietăţi private, însă, cu toate aceste, ele nu pot fi vêndute şi cumparate de cât conform legilor speciale în această materie. N'ar trebui deci să credem, aşa precum pe nedrept susţin uniĭ, că lucrurile care nu sunt în comerţ *sunt acele care nu pot fi vêndute şi cumparate*, căci sunt lucruri care, deşi în comerţ, totuş nu pot fi vêndute nici cumparate, pentru că disposiţiuni speciale au oprit vêndarea lor (art. 1310). Cpr. Thiry, II, 611, *in fine*. Pand. fr., II, 7622. Fuzier-Herman, *C. civ.* II, art. 1128, No. 4.

2) Cpr. Cas fr., D. P. 93, 1. 20 şi *Curier judiciar* din 1893, No. 12, p. 11. Baudry, II, 841. Laurent, XXIV, 94. Guillouard, *Vente*, II, 506. Baudry et Barde, I, 248.

3) Cpr. T. Huc, VII, 71. — Mai sunt încă afară din comerţ: usul şi abitaţiunea (art. 571, 573 C. C.), pensiile de retra- Uz, abituţiune, pensii de retragere, etc.

Funcţiuni publice.

Funcţiunile publice sunt, de asemene, afară din comerţ, pentru că ele presupun o delegaţiune a puterei publice. Ele nu pot deci să facă obiectul unei convenţiuni; de unde resultă că ori ce contract prin care un funcţionar public s'ar obliga a demisiona spre a face loc unei alte persoane, care la rêndul ei, s'ar obliga a plăti o sumă de bani funcţionarului demisionat, ar fi radical nul şi nu ar avea nici o existenţă [1]). (Vedi şi *infrà*, p. 137).

Prin funcţionari publici trebue însă să înţelegem numai acei care, prin atribuţiunile ce le sunt încredinţate de legile organice, deţin puterea, atribut al suveranităţei naţionale, într'un grad ori cât de restrâns, sau fără a o deţine, contribuesc la mersul regulat al lucrului public [2]).

Persoanele a căror slujbă nu este considerată ca o funcţie publică pot deci s'o cedeze chiar pentru o sumă de bani. Astfel, s'a decis că ar fi validă cesiunea funcţiunei secretarului unei comuni [3]), sau a impiegaţilor unei socie-

---

gere, recompensele naţionale şi lefile eclesiasticilor, militarilor şi tuturor înpiegaţilor plătiţi din tesaurul public, sau din alte case publice, care nu pot fi cedate nici în totul, nici în parte. (Art. 409 Pr. civ., modificat prin L. L. din 1 martie 1881 şi din 19 iunie 1892).

1) Baudry et Barde, I, 250. Troplong, *Vente*, I, 220. Duvergier, *Vente*, I, 207. Fuzier-Herman, *Cod. civ.*, art. 1128, No. 15 urm.—Jurisprudenţa franceză a făcut mai multe aplicaţiuni a acestui principiu. Cpr. D. P., 50. 5. 239, No. 1. D. P., 56. 2. 263. D. P., 59. 5. 194, No. 10, etc. — *Contrà*. C. Grenoble şi Amiens, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 563. Vedi şi *infrà*, explic. art. 966, 968, p. 137. In Francia, legea din 9 iunie 1853, asupra pensiunilor civile (art. 27), lipseşte astăzi de dreptul de pensiune pe funcţionarul care 'şi ar fi dat demisia, primind în schimb o sumă de bani: „*Le fonctionnaire convaincu de s'être démis de son emploi à prix d'argent perd ses droits a la pension*".

2) Cpr. Trib. Iaşi, 18 noembr. 1896 (I. Ghica făcênd funcţiune de preşed.). *Dreptul* din 1897, No. 8.

3) Trib. Le Mans, 22 april 1890. *Pand. Périod.*, 1890. 2. 125. Această soluţie (aprobată de Baudry et Barde, I, 255) este însă inadmisibilă la noi, pentru că secretarul comunei (în comunele rurale, notarul) este un agent al autorităţei comunale şi, prin urmare, un funcţionar public în toată puterea cuvêntului.

tăţi private, precum sunt acei ai diferitelor credite [1]), ai casei sf. Spiridon din Iaşi [2]) şi altor persoane morale.

Cât pentru portărei, ei sunt adevaraţi funcţionari publici, de şi sunt retribuiţi de părţi (art. 2 şi 51 L. Org. judecătoreşti din 1 sept. 1890). Portărei.

Clientela unui medic sau a unui avocat n'ar putea în princip să facă obiectul unei vêndări sau unei cesiuni, pentru că, în privinţa acestor profesiuni, este vorba de o încredere personală pe care clientul o are în medic sau în avocat. Clientela unui medic sau avocat.

Credem însă, cu toate acestea, că un medic sau un avocat s'ar putea foarte bine obliga a nu'şi mai exercita profesiunea sa într'un loc anume determinat şi a ceda astfel clientela sa altei persoane, care ar întruni condiţiile prescrise de lege spre a exercita o asemene profesiune, recomendând această persoană clienţilor sei, închiriându'i şi localul în care cedenţii îşi exercitau profesiunea lor [3]).

Un lucru poate să fie afară din comerţ într'un mod absolut sau intr'un mod relativ.

Astfel, starea civilă a persoanelor este în mod absolut afară din comerţ, şi nu poate să facă obiectul unei con- Starea civilă.

---

[1]) Aceşti funcţionari nefiind nici împiegaţi ai Statului, nici plătiţi din tesaurul public sau din altă casă publică, cu drept cuvênt s'a decis că ei nu se pot folosi de disposiţiile excepţionale ale legei Grădişteanu, din 1 martie 1881, prin care se declară neurmăribile numai salariile *funcţionarilor publici*. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1884, No. 34.— *Contrà*. Acelaş trib., *Dreptul* din 1888, No. 65. Aceiaş soluţie este aplicabilă şi portăreilor, pentru că ei nu sunt plătiţi din budgetul Statului, ci au o simplă remisă din sumele ce încasează. Trib. Ilfov (C. Paraschivescu preşed.), *Curier judiciar* din 1896, No. 38. Vedi şi tratatul nostru în limba franceză, p. 352, nota 1. Neaplicarea legei din 1 martie 1881 la funcţionarii creditelor şi la portărei.

[2]) Trib. Iaşi, sentinţa *suprà* cit., p. 120, nota 2. *Dreptul* din 26 ianuar 1897, No. 8.

[3]) Baudry et Barde, I, 258. Aubry et Rau, IV, § 344, p. 316, 317. Demolombe, XXIV, 342. Répert. Dalloz, *Supllém.*, t. X, V-o *Médecine*, 25 text şi nota I. Laurent, XXIV, 96. Pabon, *Manuel juridique des médecins*, 210 urm. Cpr. D. P., 96. 2. 31. Sirey 95. 2. 43. D. P., 50. 2. 193. D. P., 51. 2. 185. D. P., 61. 1. 326, etc.—*Contrà*. Trib. şi C. Paris, D. P., 46. 3. 62. D. P., 47. 4. 494, No. 2.

ven̦ţiuni [1]). Tot astfel sunt şi moştenirele viitoare (veḑi *suprà*, p. 114 şi urm.).

Fondurile rurale.

Fondurile rurale sunt încă scoase din comerţ, însă numai în privinţa străinilor (art. 7 Constit.), adecă în mod relativ [2]).

Inalienab. fondului dotal.

Tot astfel, fondul dotal nu este în mod absolut scos afară

---

[1]) Cas. fr., D. P., 86. I. 55. T. Huc, VII, 68. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7618. Laurent, XVI, 149.

Art. 7, § 5 Constit.

[2]) Art. 7, § 5 din Constituţie declarând că străinii sunt incapabili de *a dobêndi* imobile rurale în România, am vĕḑut că ei sunt incapabili de a dobêndi asemene imobile nu numai prin prescripţie, cumparare, donaţiune, etc. (cpr. Cas. rom. şi Trib. Bacău. Bulet. S-a I, anul 1891, p. 1081 şi anul 1892, p. 464. *Dreptul* din 1895, No. 43), dar şi prin moştenire *ab intestat* sau testamentară. Veḑi Trib. Suceava şi Curtea din Iaşi; Tribun. Bucuresti, Buzeu şi C. Bucureşti, *Dreptul* din 1891, No. 75 şi din 1892, No. 13. *Dreptul* din 1894, No. 55 şi din 1896, No. 47. C. Galaţi (22 martie 1897), *Dreptul* din 1897, No. 29. Cpr. asupra acestei chestiuni, foarte controversată, tomul I al lucrărei noastre, p. 164 urm., t. III, p. 238 şi t. IV, p. 52. Veḑi şi tratatul nostru în limba franceză, p. 35 urm. şi p. 448, nota 1.—Veḑi însă în sens contrar, Alex. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 32 şi din 1896, No. 63.—S'a ḑis, între altele, că străinul, care, după textul sus-citat din Constituţiune, este exclus de la dreptul de a dobêndi imobile rurale, ar putea reclama în bani partea sa succesorală dintr'un asemene imobil, şi această soluţiune a fost consfinţită de curênd (5 fevr. 1897) prin o decisie a Curţei din Bucureşti, S-a III, dată sub preşed. D-lui A. Eustaţiu (*Dreptul* din 9 martie 1897, No. 20) şi *Cur. judiciar* din 18 mai 1897, No. 19. Această soluţie, formal admisă prin art. 654 din codul austriac, în privinţa legatelor lucrurilor ce legatarul este personal incapabil de a poseda, ar fi până la un punct oare care juridică şi, în ori ce caz, mai echitabilă de cât acea admisă de jurisprudenţă şi de o parte însĕmnată din doctrină, însă nu vedem cum moştenitorul ar putea să vêndă imobilul, atunci când pentru a vinde el trebue să fie proprietar, şi el este incapabil de a dobêndi proprietatea imobilelor rurale. Bunurile nu se vor putea deci vinde de cât atunci când, între moştenitori, unul ar avea capacitatea de a dobêndi. Cât pentru dreptul ce unii au voit să confere, în asemene caz, ministerului public, aceasta este cu desevêrşire inadmisibil în legislaţia noastră, unde legea franceză din 20 april 1810 lipseşte. Legea fiind deci din toate punctele de vedere nedreaptă şi pot a ḑice chiar neumană, chestiunea reclamă o soluţie grabnică, însă nu de la camerele ordinare, ci de la o cameră de revisuire.

Amicul nostru, Gr. Vulturescu, a depus de curênd în Senat, din iniţiativă parlamentară, un proiect de lege pentru

din comerţ, pentru că părţile sunt libere de a permite înstrăinarea lui (art. 1252). Inalienabilitatea fondului dotal nu mai este deci astăzi de ordine publică, precum era la Romani: *Reipublicæ interest mulieres dotes salvas habere, propter quas nubere possunt.* (L. 2, Dig., 23, 3, *De jure dotium*).

De asemenene, pământurile date clăcaşilor prin legea rurală din 1864 sunt inalienabile numai până la 1916 (art. 132 Constit. L. din 8 iunie 1884) [1], şi această inalienabilitate nu este absolută, de oare ce ele pot fi înstrăinate către comună sau către un alt sătean neînproprietărit [2), **Pământurile clăcaşilor. L. din 1864, 1879 şi art. 132 Constit.**

punerea codului civil în acord cu dispoziţiile art. 7 din Constituţie (veḑi *Dreptul* din 1897, No. 7 şi 8), însă pe lângă că această lege, dacă s'ar vota, ar fi anti-constituţională, apoi ea mai lasă de dorit şi din alte puncte de vedere. Nu este însă locul aici de a arata lacunele acestui proiect de lege. Veḑi însă critica lui foarte judicioasă, făcută de amicul şi colegul nostru, N. Basilescu, în *Dreptul* din 1897, No. 10.

[1]) Ele sunt, de asemenea, până la această dată, inprescriptibile (art. 1844). Cas. rom., *Dreptul* din 1891, No. 73 şi *Curierul judiciar* din 1893, No. 55.—Şi pământurile date bisericelor pentru întreţinerea lor şi a clerului sunt inalienabile şi inprescriptibile. Cas. rom. S-a I, *Dreptul* din 1891, No. 73.

[2]) Se discută chestiunea de a se şti dacă preoţiĭ de sate au capacitatea de a dobêndi pământuri rurale de la un fost clacaş, şi s'au dat hotărîri şi într'un sens şi în altul. Cpr. Trib. Buzeu, Ialomitza şi C. Bucureşti, *Dreptul* din 1893, No. 37 şi din 1891, No. 70. Curtea din Bucureşti ḑice foarte bine, în această privinţă (*Dreptul* din 1893, No. 37, p. 296), că preoţiĭ chiar fiĭ de clacaşi, n'au fost nici o dată înproprietăriţi şi nu sunt cultivatori de pământ; de unde şi conclusia juridică că ei nu pot să dobêndească pământuri rurale, folosinduse numai de pământul dat bisericei conform art. 14 din legea rurală, care, în această privinţă, menţine disp. din Regul. Organic, anexa lit. B, publitate în *Manualul administrativ* al Moldovei, t. I, No. 303, p. 437 urm.—Când într'o comună nu se găsesc preoţi, usufructul pământului dat conform art. 14 din legea rurală revine bisericei, care este nudă proprietară, şi, în caz de dărâmarea bisericei, el revine comunei, ear nu proprietarului moşiei, care, în urma legei din 1864, a perdut în mod definitiv proprietatea lui. Cas. rom., *Dreptul* din 1891, No. 73. **Preoţiĭ nu pot dobêndi pământuri rurale. Controversă.**

Sătenii ar putea însă se dobêndească asemene pământuri, chiar dacă ei ar ocupa o funcţiune publică în comună, precum ar fi acea de notar, de învăţător, etc. Tribun. Prahova. *Dreptul* din 1890, No. 29. Curtea din Bucureşti a decis altă dată (*Dreptul* din 1876, No. 18) că prin *sătean* trebue să se înţeleagă ori-cine domiciliează în comună; însă această în- **Săteni.**

şi aceasta chiar în urma legei de revisuire din 8 iunie 1884, fiind că această lege n'a înţêles să modifice legile anterioare din 1864 şi din 1879, ci a voit să dee inalienabilitâţei proclamate prin aceste legi, un caracter constituţional şi să prelungească termenul fixat pentru această stare de inalienabilitate încă pe 32 ani, adecă până la 7 iunie 1916 [1].

Transmit. pămênturilor clăcăşeşti prin testament.

Pămênturile clăcăşeşti pot, de asemene, fi transmise prin testament, însă, bine înţeles, numai acelor persoane care au capacitatea de a le dobêndi prin acte cu titlu oneros [2].

Controversă.

Curtea din Craiova a decis (7 dechem. 1896) că femeea săteancă poate dobêndi prin testament pămêntul cu care soţul ei a fost înproprietărit, de oare ce nici legea rurală din 1864, nici cea interpretativă din 1879 nu o exclude de la acest drept [3].

---

terpretare largă este departe de a fi juridică, căci sătean nu este de cât ţaranul sau cultivatorul de pămênt. „Considerând ḑice Curtea noastră supremă, că prin *sătean* nu se înţêlege un individ care simplu locueşte în comună, ci acel individ care prin profesiunea sa obicinuită este sătean, adecă *ţăran*, etc.“ Dreptul din 1885, No. 38, p. 299.

[1]) Cas. rom., C. Bucureşti, Trib. Prahova, Ialomitza, Dolj, etc. *Dreptul* din 1885, No. 38; din 1890, No. 29; din 1891, No. 60 şi 70; din 1893, No. 49 şi 77; din 1895, No. 61; din 1896, No. 26 şi 55. Id. *Curier judiciar* din 1893, No. 81; din 1896, No. 5, 11, 13 şi 28, etc. In acelaş sens: Em. Cernătescu, *Dreptul* din 1892, No. 48 şi 50. Tot în acest sens s'a pronunţat de curênd şi Curtea din Iaşi, după ce mai întâi se pronunţase în sens contrar. *Dreptul* din 1897, No. 9.—*Contrà*. Trib. Teleorman, Iaşi, Râmnic-Serat, Slatina, Suceava, Romanaţi, etc. *Dreptul* din 1887, No. 56 şi din 1893, No. 34. *Curier judiciar* din 1896, No. 1, 16, 21, 30. *Dreptul* din 1897, No. 37, etc. Veḑi şi G. Flaişlen, în *Dreptul* din 1891, No. 38, p. 298. Veḑi şi tratatul nostru în limba franceză, p. 303, nota 3.

Pămênturile şi locurile de casă date prin legea rurală foştilor clăcaşi, se cuvin, când fac parte din o moştenire vacantă, comunei respective, ear nu Statului (art. 8 L. rur. din 1864). Trib. Iaşi, 26 fevr. 1897, I. Ghica făcênd funcţiunea de preşed., *Dreptul* din 1897, No. 37.

[2]) Cas. rom. S-a I, 9 martie 1896., *Dreptul* din 1896, No. 32. *Idem* G. G. Flaişlen, *Dreptul* din 1891, No. 37, 38, 39.—*Contra*. Tribun. Suceava, *Dreptul* din 1893, No. 75. Veḑi şi tratatul nostru în limba franceză, p. 152, nota 3.

[3]) *Dreptul* din 1897, No. 20.—O învăţătoare nu poate însă dobêndi pămênt rural prin contract de vindere cumparare. Trib. Prahova, *Dreptul* din 1896, No. 48.

Pămênturile clacaşilor puteau fi urmărite pentru datorii şi vêndute prin licitaţiune publică, însă, bine înţeles, numai la persoanele capabile de a le dobêndi [1]). Asemene urmărire nu mai este însă astăzi cu putinţă, pentru că legea judecătoriilor de ocoale din 1 iunie 1896 prevede, prin art. 42, că „locurile de muncă, casele şi ogrădile date locuitorilor săteni prin legile de inproprietărire, care le declară inalienabile, *nu pot fi nici urmărite nici sechestrate*". Urmărirea silită a pămênturilor clacăşeşti.

Mai trebue încă să observăm că toate hotărîrile date de tribunale în privinţa vêndărilor sau schimburilor de pămênt între săteni sunt, după legile existente (L. din 13 fevr. 1879, art. 8), definitive şi executorii, fără drept de apel sau de recurs în casaţie [2]).

In fine, nu este destul ca contractul să aibă de obiect un lucru la care ambele părţi sau macar una din ele se obligă (art. 962), ci mai trebue încă ca lucrul să aducă un folos sau cel puţin o plăcere creditorului şi să fie determinat cel puţin în specia sa, *genus limitatum* (art. 948, § 3 şi 964.). Determinarea lucrului care face obiectul contractului. Art. 948, § 3 şi 964.

Un lucru poate să fie determinat în genul seu, *în deobşte*, după cum se exprimă art. 796 din codul Calimach, de ex., un animal; în specia sa, de ex., un cal; în individualitatea sa, *în feliŭ*, după cum se exprimă art. 796 din codul Calimach, de ex., un cal roib sau alb, cutare moşie, grâul ce am în hambar, etc.

Pentru ca un lucru să poată face obiectul unui contract, nu este de ajuns ca el să fie determinat numai în genul seu. De exemplu, nu mê pot obliga a'ţi da un animal, fără a arăta la ce specie el aparţine, pentru că, în asemene caz, aş putea să mê liberez dându-ţi un animal fără nici o utilitate, de ex., un purice, o muscă, etc. [3]).

---

[1]) C. din Bucureşti, 13 ianuar şi 15 iunie 1896, *Dreptul* din 1896, No. 55 şi *Curierul judiciar* din 1896, No. 5.

[2]) Cas. rom. S-a I, 26 dechem. 1896 şi 15 april 1892. *Dreptul* din 1897, No. 7 şi din 1892, No. 50. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1894, No. 42. Veḑi şi tratatul nostru în limba franceză, art. *Organ. judiciaire*, p. 303, nota 3.

[3]) Pothier, II, 283. Mourlon, II, 1097. Baudry et Barde, I, 282. Baudry, II, 843. Thiry, II, 611. Aubry et Rau, IV, § 344, p. 315. Demante, V, 43 bis I. Laurent, XVI, 77. Vigié, II, 1079. Marcadé, IV, 451. Demolombe, XXIV, 313. Pĕucescu, I, 170. T. Huc, VII, 74. Veḑi şi t. IV al lucrărei noastre, p. 568.

Lucrul însă determinat în specia sa, *in specie*, de ex., un cal, poate face obiectul unui contract, pentru că, în asemene caz, alegerea debitorului nu va putea să poarte asupra unui animal fără nici o utilitate [1]). In asemene caz, debitorul se va libera dând un cal de o valoare mijlocie (art. 908, 1103).

Strămutarea proprietăţei prin tradiţie.

Trebue însă să observăm că, în asemene caz, convenţia nu este translativă de proprietate, ci produce numai un drept de creanţă. Tradiţia singură va determina calul promis sau vêndut şi va strămuta proprietatea lui. Aceasta este unul din casurile în care tradiţia strămută proprietatea (art. 644) [2]).

Determinarea cantităţei lucrului.

Când lucrul determinat în specie nu presintă utilitate de cât într'o cantitate oare care, cantitatea, *quantum sit*... (L. 74, § 1, Dig., 45, 1) trebue să fie determinată prin contract, sau cel puţin contractul trebue să conţină elementele necesare pentru determinarea ei. De exemplu: Ţi-am promis vin sau grău, fără să ḑic anume cât, obligaţia este nulă, ca şi în casul când ţi-aş fi promis un animal, pentru că aş putea să mĕ liberez dându-ţi o picătură de vin sau un grăunte [3]).

Obligaţia ar fi însă validă dacă ţi-am promis sau dacă ţi-am vêndut o merţă, o kilă de grău, etc., sau grâul ori vinul cât îţi va trebui pentru un timp anume determinat, sau pentru casa D-tale, căci, deşi cantitatea nu se vede determinată prin contract, totuşi acesta conţine elementele necesare pentru determinarea cantităţei promise sau

---

[1]) Pothier, II, 131, 283. Pand. fr., II, 7635 şi autorii citaţi la nota precedentă. Veḑi şi t. IV al lucrărei noastre p. 568.— Obligaţia ar fi însă nulă dacă m'aş fi obligat a'ţi da un quadruped, un mamifer, etc. Baudry, II, 843. Marcadé, IV, 451. Baudry et Barde, I, 283.

[2]) Cpr. Larombière, I, art. 1138, No. 17. T. Huc, VII, 74. Pĕucescu, I. 248. Veḑi şi t. III al lucrărei noastre, p. 208 şi t. IV, p. 182 şi 547. Veḑi şi *infrà*, explic. art. 971, 1295, § 1.

[3]) *Triticum dare oportere stipulatus est aliquis. Facti quæstio est, non juris. Igitur si de aliquo tritico cogitaverit, id est, certi generis, certæ quantitatis, id habebitur pro expresso.* **Alioquin si cùm destinare genus et modum vellet, non fecit, nihil stipulatus videtur; igitur ne unum quidem modium.**“ (Nu se datoreşte, în asemene caz, nici o mĕsură). L. 94, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*.

vêndute [1]). „Tăcerea părţilor asupra cantităţei nu va fi un obstacol la existenţa contractului, ḑice art. 1273 din noul cod spaniol de la 1889, de câte ori ea va putea fi determinată, fără un nou acord al părţilor".

Determinarea lucrului în individualitatea sa este încă cea mai bună. Atunci se ḑice că lucrul este *un corp cert* (art. 1061 § 1, 1102, 1156, 1329 C. C.). [2]). Determin. lucrului în individualitatea sa.

Ce trebue să decidem în caz când, din două lucruri care fac obiectul unei obligaţiuni alternative, unul este determinat, ear cela-lalt nedeterminat şi nedeterminabil? De ex., ţi-am făgăduit calul ce'l am în grajdul meu *sau* vin. In asemenea caz, obligaţia va fi pură şi simplă, modalitatea alternativei fiind considerată ca fără fiinţă. (Argum. din art. 1029). Judecătorii vor aprecia însă în fapt dacă nu cum-va am înţěles să'ţi făgăduesc sau calul meu sau vin până la concurenţa valorei lui, în care caz va exista o adevarată obligaţie alternativă, şi mě voi puteal ibera dând, după alegerea mea, unul din cele două lucruri promise (art. 1026), sau acela pe care îl va alege creditorul, dacă, după contract, el are alegerea (art. 1027) [3]).

SECŢIUNEA IV

Despre causa convenţiunilor.

A treia condiţiune neaparată pentru *existenţa* convenţiunei sau a contractului, este o causă adevarată şi licită.

Cuvêntul *causă* are mai multe semnificaţiuni:

1° Causa însěmnează relaţiunea a două lucruri, unul faţă cu altul. Astfel, când ḑicem că un lucru are de causă un alt lucru, aceasta însěmnează că un lucru este consecinţa altuia. Causa, în asemene caz, se ḑice *eficientă*. Diferitele sensuri ale cuvêntului causă.

2° Prin causă se mai înţělege încă motivul care ne determină a contracta sau *causa impulsivă*: *cur contrahitur*.

---

1) Thiry, II, 611. Baudry et Barde, I, 284. Mourlon, II, 1099. Baudry, II, 843. Demolombe, XXIV, 314, 315 şi toţi autorii. Veḑi şi t. IV al lucrărei nostru, p. 568. Cpr. Cas. fr., D. P., 56. 1. 438.

2) Art. 903, 927, 971, 995, 997, 1018, 1044, 1295, 1571, etc, sunt relative tot la lucruri determinate *in individuo*. Veḑi cele spuse în t. IV, p. 182, 547, 568.

3) Cpr. Larombière, I, art. 1129, No. 7. Baudry et Barde, I, 285. Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1129, No. 16.

Astfel, dacă avênd a face o călătorie în munţi, cumpăr un cal cu 500 de lei, motivul sau causa impulsivă ori determinantă este nevoea calului pentru călătoria ce voesc a intreprinde; aceasta mĕ împinge a contracta: *cur contrahitur.*

Causa finală, scopul imediat ce'mi propun este însuş calul: *quid contrahitur.*

Deosebire între causa şi motivul convenţiunilor.

Din cele mai sus expuse resultă că, de şi, în limba de toate ḑilele, cuvintele *causă* şi *motiv* sunt sinonime, totuşi, în drept, trebue să ne ferim de a le confunda [1]), pentru că, precum am vĕḑut mai sus (p. 48 şi 55), una şi alta sunt cârmuite de principiĭ deosebite.

Causa convenţiunei este, în adevĕr, precum am mai spus-o odată (p. 55, nota 5, *in fine*), raţiunea imediat şi direct determinantă care face pe părţi să contracteze, ear *motivul* este, din contra, o raţiune indirectă şi departată care le împinge a contracta [2]).

Astfel, într'o vênḑare imobiliară, causa convenţiunei pentru vênḑĕtor este dorinţa de a dobêndi o sumă de bani în schimbul imobilului vêndut, ear pentru cumpărător, dorinţa de a deveni proprietar. Vênḑĕtorul voeşte el însă ca cu baniĭ prinşi din vênḑare să deschidă un stabiliment de comerţ sau de industrie, ori să'i dee cu dobêndă pentru a'şi mări venitul; ear cumpărătorul înţĕlege el să'şi plaseze capitalul în imobile, pentru că acest mod de întrebuinţare ar presinta o mai mare garanţie de cât imprumuturile cu dobêndă, în care adese ori se întêmplă perderi, etc; aceste sunt *motivele* contractului. Dacă acum ne închipuim o donaţiune, causa pentru dăruitor este dorinţa de a veni în ajutorul donatarului, ear motivul este starea de scăpătăciune în care se găseşte acesta, serviciile pe care dăruitorul le ar fi primit de la dênsul sau de la autorul lui, etc. (Cpr. art. 734 C. Calimach, 572 C. austriac).

---

[1]) Cu toate aceste, asemene confusie regretabilă se face de Toullier (III, partea II, 166, 167), care ḑice că acesta era înţĕlesul ce cuvêntul causă avea şi la Romani (L. 5, Dig., 12, 7, *De condictione sine causa*). In aceiaş greşală cade şi Delvincourt. Veḑi *suprà*, p. 55, nota 5.

[2]) „**La cause,** *c'est le* **motif** *prochain, immédiat, essentiel de l'obligation; le* **motif,** *c'est la* **cause** *éloignée, la cause de la cause, le pourquoi du pourquoi*". Baudry et Barde, I, 302, *in fine.*

Motivele contractului fiind deci personale fie cărei părţi contractante, uşor se poate pricepe pentru ce eroarea asupra motivelor nu poate să dee loc la anularea contractului (vedi *suprà*, p. 55, 56), căci dacă ar fi astfel, una din părţi ar suferi de greşala celeilalte, fără să fi participat la dênsa [1]).

3⁰ In fine, causa este raţiunea determinantă care a decis pe părţi a contracta, scopul principal şi imediat ce ele 'şi au propus: *id quod inducit ad contrahendum.*

Astfel, într'o vêndare, dobêndirea lucrului este causa obligaţiunei cumpărătorului, ear dobêndirea preţului este causa obligaţiunei vêndătorului: *quid contrahitur.*

Intr'un contract de locaţiune, preţul locaţiunei este causa obligaţiunei proprietarului, ear folosinţa imobilului este causa obligaţiunei chiriaşului.

Intr'o societate, causa pentru fie care parte este dorinţa de a realisa un folos.

Din cele mai sus expuse vedem că, în contractele sinalagmatice, obligaţia uneia din părţi are de causă obligaţia celeilalte părţi [2]). (Vedi *infrà*, p. 154).

Intr'un împrumut cu titlu oneros sau cu titlu gratuit (contract unilateral), causa obligaţiunei împrumutătorului, scopul principal ce el îşi propune este remiterea unei sumi de bani în mânele sale.

Causa obligaţiunei poate fi desinteresată. Astfel, într'o donaţiune, causa obligaţiunei dăruitorului este dorinţa de a fi folositor altuia, mai mult de cât dorinţa de a dobêndi recunoştinţa donatarului; ear pentru donatar, causa este dorinţa de a dobêndi averea dăruită.

Aşa dar, causa convenţiunei, o mai repetăm încă o-

---

[1]) Cpr. Boissonade, *Projet du C. C. du Japon*, II, 61, 62. Thiry, II, 612. Baudry, II, 848 urm. Pand. fr., II, 7677. T. Huc, VII, 75, 76. Pĕucescu, I, 178 urm. Ar. Pascal, *Gazeta tribun.* din 1862, No. 45. Baudry et Barde, I, 302. Mourlon, II, 1101. Demolombe, XXIV, 354 urm. Demante, V, 46 bis, I. Vigié, II, 1084. Laurent, XVI, 109. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 321, nota 2. Marcadé, IV, 400. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 437 urm.

[2]) Baudry, II, 846, 855. Marcadé, IV, 400, 456. Thiry, II, 612, 613. Baudry et Barde, I, 298, 317. Demolombe, XXIV, 346, 362. Demante, V, 46 bis II. Mourlon, II, 1102, 1106. Vigié, II, 1090. Laurent, XVI, 165. T. Huc, VII, 85. Cas. fr., D. P., 1891. 1. 329. Cas. rom., S-a. I, Bulet. 1881, p. 759.

dată, este rațiunea imediat și direct determinantă care face pe părți să contracteze: ea este scopul principal și imediat ce ele 'și au propus.

In acest sens, cuvêntul causă este întrebuințat de legiuitorul modern, și în acest sens el era întrebuințat și în dreptul roman [1]).

Aceasta este causa care trebue să fie adevarată și licită (art. 966).

Lipsa de causă sau falșitatea causei face ca oblig. să fie inexistentă.

Ori ce convențiune trebue deci să aibă o causă, care să fie adevarată și licită. Lipsa unei cause, sau împrejurarea că causa ar fi falșă ori ilicită, ar face ca convenția să fie lovită de o nulitate absolută, *să nu aibă nici un efect*, după cum se exprimă art. 966 C. C., adecă să fie *inexistentă* [2]), și, în asemene caz, nulitatea sau mai bine ḑis inexistența poate fi propusă de ori ce persoană interesată, și prin urmare, chiar de părțile contractante [3]). Nu s'ar putea deci opune părții contractante adagiul *„Nemo auditur propriam turpitudinem allegans“*, de și Curtea din Chambéry hotărîse contrariul (D. P., 61. 5, 328, No. 12).

Legiuitorul distinge trei casuri în care convențiunea este inexistentă : 1° acel în care obligația este fără causă : 2° acel în care ea este întemeiată pe o causă falșă și 3° casul în care obligația ar avea o causă nelicită.

Art. 966.—Obligația fără causă sau fondată pe o causa falșă, sau nelicită, nu poate avea nici un efect. (Art. 948, 968, 993 C. C. Art. 1131 C. fr.).

Art. 968.—Causa este nelicită, când este proibită de legi, când este contrară bunelor moravuri și ordinei publice. (Art. 5, 620, 728, 1008, 1010 C. C. Art. 1133 C. fr.).

1° *Obligații fără causă.*

Obligațiunea este fără causă de câte ori ea este contractată în virtutea unei cause care nu există. Exemplu:

---

1) *„Nam si lis fuit, hoc ipsum quod a lite disceditur,* **causa** *videtur esse“*. (L. 65, § 1, Dig., 12, 6, *De condictione indebiti).*

2) Cpr. Trib. Fălciu, 21 ianuar 1897, *Curier judiciar* din 1897, No. 8. Veḑi și *infrà*, p. 151, text și nota 1.

3) Caș. fr., 25 april 1887, D. P., 87. 1. 397. *Pand. Périod.*, 1887, 1. 135. D. P., 79. 1. 413. Cpr. Baudry, II, 854. Laurent, XVI, 121. Aubry et Rau, I, § 35, p. 115. Baudry et Barde, I, 316. Demolombe, XXIV, 381. Veḑi și *infrà*, rubrica: *Despre acțiunea în simulațiune.*

Ţi am vêndut un lucru care nu mai avea fiinţă în momentul contractului (art. 1311 C. C.), sau un lucru viitor care, la timpul oportun, n'a luat naştere (veḑi *suprà*, p. 111). Obligaţia mea este nulă sau, mai bine ḑis, *inexistentă* pentru lipsă de causă [1]). Art. 1311.

De asemene, în vênḑarea lucrului altuia, se susţine că obligaţiunea e fără causă, de oare ce, în contractele de vênḑare, causa obligaţiunei este, precum am vêḑut (p. 128), dobêndirea lucrului vêndut *hic et nunc*, şi proprietatea nu se poate dobêndi imediat când vênḑêtorul nu este proprietar al lucrului vêndut: prin urmare, cumpărătorul va putea cere nulitatea obligaţiunei sale de a plăti preţul pentru lipsă de causă [2]). Vênḑarea lucrului altuia.

Aşa dar, în acest sistem, vênḑarea lucrului altuia ar fi nulă la noi, ca şi în Francia. Am vêḑut însă, *suprà*, p. 113, nota 1, că chestiunea este controversată.

In fine, actul simulat, pe care două persoane îl fac între ele, este lipsit de causă sau are o causă falşă, pentru că falşitatea causei se confundă cu lipsa ei: de aceea, dacă se va dovedi simulaţia prin mijloacele permise de lege, actul nu va produce nici un efect, va fi *inexistent* (art. 966) [3]). Acte simulate.

---

[1]) Jurisprudenţa noastră este aproape unanimă pentru a decide ca reţinerile făcute din salarul funcţionarilor comunali, ai comitetelor permanente, etc., pot fi cerute înapoi de acei funcţionari, pentru că neexistând încă nici o lege care să le confere dreptul la pensiune, asemene reţineri au fost efectuate fără nici o causă. Veḑi decisiile citate în colecţia Christescu, la art. 966, No. 9 urm. — In cât priveşte însă funcţionarii sanitari comunali sau judeţeni (medici, veterinari, etc.), s'a decis că reţinerile ce le s'au făcut nu pot fi cerute înapoi, de vreme ce ele au fost poprite pe basa budgetului şi în vederea legei sanitare din 3 april 1885, care impune o asemene obligaţiune. Cpr. C. Iaşi şi Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 5 şi Bulet. S-a I, 1880, p. 444. Aceiaş soluţie s'a admis în privinţa funcţionarilor căilor ferate. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1893, No. 48. Restituirea reţinerilor făcute din salarile funcţionarilor comunali, etc.

[2]) Tribun. Dolj, *Dreptul* din 1894, No. 68. Veḑi în acelaş sens şi autorităţile citate *suprà*, p. 113, nota 1. Cpr. Boissonade, II, 60, p. 73, 74. Veḑi Andr. Donici, § 6, *in fine*, cap. X, *despre tocmeli*; art. 1240 C. Calimach (923 C. austriac); art. 44, § 9, partea III, cap. 2, Cod. Caragea, etc.

[3]) Veḑi *infrà*, rubrica: *Despre acţiunea în simulaţiune*. Cpr. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1886, No. 63 şi Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9.

Art. 1439. Causa poate să existe în momentul contractului şi să înceteze de a avea fiinţă mai târdiu. Exemplu: Am inchirieat de la D-ta pe trei ani un imobil cu preţ de 1000 de lei pe an; după un an, imobilul este distrus prin foc sau altă întâmplare. Nu'ţi mai datoresc chiria, pentru că obligaţia mea nu mai are causă, de oare ce D-ta nu'ţi mai poţi îndeplini obligaţiunea D-tale.

In contractele de locaţiune, perderea obiectului închirieat face deci ca obligaţia de a plăti chiria să fie fără causă (art. 1439 [1]).

2⁰ *Obligaţii întemeiate pe o causă falşă.*

Causă falşă. Causa este falşă când ea nu există în realitate şi părţile au credut ori s'au făcut că cred în existenţa ei. Exemplu: Mĕ oblig a'ţi plăti 10,000 de lei drept achitarea unui legat ce'ţi lasase autorul meu; pe urmă însă se descopere un alt testament care revoacă acest legat. Obligaţia mea nu'şi va produce efectele sale, pentru că, de şi credeam că causa există, totuşi, în specie, ea nu'şi are fiinţă [2]).

Alt exemplu: Mĕ oblig a'ţi restitui 1000 de lei pentru un pretins împrumut ce'mi ai fi făcut, ştiind prea bine că nu 'ţi datoresc nimic. Causa este falşă, şi eu debitorul cunosc falşitatea ei; însă, în asemene caz, obligaţia îşi va primi efectele sale, dacă nu voi dovedi falşitatea causei exprimate. Debitorului încumbă deci sarcina de a dovedi, prin mijloacele permise de lege, falşitatea causei exprimate în obligaţia sa (art. 1169).

Causă simulată. Causa poate fi falşă când părţile cu ştiinţă au arătat o altă causă de cât acea adevarată. De ex., pentru o datorie provenită din joc sau prinsoare (art. 1636), s'a subscris un bilet arătându-se ca causă împrumutul. Această simulaţiune nu face ca obligaţia să fie nulă, dacă creditorul va dovedi existenţa causei adevarate, care, bine înţeles, ar fi licită [3]). Debitorul, care va contesta causa expri-

---

1) Cpr. Thiry, II, 615. Vigié, II, 1091, p. 488. Baudry, II, 849. Baudry et Barde, I, 303. Demolombe, XXIV, 358. Larombière, I, art. 1122, No. 35 şi art. 1131, No. 7.

2) Pothier, *Oblig.*, II, 42. Demolombe, XXIV, 369. Larombière, I, art. 1131, No. 5. Baudry et Barde, I. 305.

3) Thiry, II, 615. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 323. Arntz, III, 38. Giorgio Giorgi, III, 443. Demante, V, 47 bis II.

mată în obligaţie, va trebui deci să dovedească falşitatea ei, şi o dată această dovadă făcută, creditorului incumbă sarcina de a dovedi că există o altă causă reală şi licită [1]).

Falşitatea causei produce acelaş efect ca şi absenţa ei, adecă face ca obligaţia să fie inexistentă (art. 966), pentru că causa falşă se confundă cu lipsa de causă [2]). Efectele falşităţei causei.

Cum se va dovedi că causa prevĕdută într'o obligaţie este falşă? In lipsă de text, unii ar voi ca, prin aplicaţiunea dreptului comun, falşitatea causei să nu poată fi dovedită prin marturi şi presumpţiuni de cât dacă există un început de dovadă scrisă (art. 1197), afară de casul când ar exista fraudă la lege [3]). După alţii însă, proba testimonială şi presumpţiunile ar fi admisibile, chiar în materie civilă [4]), independent de ori ce dovadă scrisă, pentru Dovedirea falşităţei causei.

Baudry et Barde, I, 308. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7743 urm. Demolombe, XXIV, 370. Baudry, II, 850. Laurent, XVI, 120, 122. T. Huc, VII, 86 şi toţi autorii. *Idem.* Cas. fr., C. Poitiers şi Paris. D. P., 72. 2. 166. D. P., 77. 1. 177. D. P., 92. 1. 151 şi 2. 240. D. P., 70. 1. 167. Cas. Torino, 4 fevr. 1881 (decisie citată de Giorgio Giorgi). Cas. rom. Bulet. S-a I, 1878, p. 226. Cpr. C. Aix, 10 ianuar 1878, Répert. Dalloz, *Supplém.*, p. 154, nota 1.

[1]) Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1878, p. 334. Cas. fr., D. P., 86. 1. 176. D. P., 87. 1. 443. D. P., 92. 1. 151. Arntz, III, 38. Laurent, XVI, 169. T. Huc, VII, 86, *in fine.* Demolombe, XXIV, 371, 372. Thiry, II, 615. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 324. Baudry, II, 855. Larombière, I, art. 1132, No. 8. Baudry et Barde, I, 319.

[2]) Laurent, XVI, 120. T. Huc, VII, 80. Thiry, II, 617. Baudry et Barde, I, 316, etc.—Cât pentru falşitatea *motivului*, ea nu are nici o înrîurire asupra obligaţiunei, pentru că, după cum foarte bine dice Curtea din Bordeaux (Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, p. 160, *ad notam*), motivele contractului fiind personale fie cărei părţi, legiuitorul n'a subordonat validitatea convenţiunilor regulat formate unei chestiuni de intenţie, cele mai multe ori gingaşă şi, în ori ce caz, grea de resolvit. Efectele falşităţei motivului.

[3]) Baudry, II, 855. Baudry et Barde, I, 319. T. Huc, VII, 86. Demolombe, XXIV, 371. Cpr. Cas. fr., D. P., 84. 1. 292 (primul considerent).

[4]) In materie comercială, nu mai încape nici o îndoială că proba testimonială şi presumpţiunile sunt admise, fără nici o restricţie, pentru că obligaţiunile comerciale pot în totdeauna să fie dovedite cu marturi (art. 46 C. com.). Cpr. Cas. fr., D. P., 84. 1. 292. Cas. rom., *Dreptul* din 1889, No. 77. Cpr. Baudry et Barde, I, 319, p. 301, nota 2, *in fine.* Art. 46. C. com.

că simulaţiunea sau ilicitatea adevaratei cause implică mai în tot-deauna o imposibilitate *morală* de a'şi procura o dovadă scrisă (art. 1198) [1].

3° Obligaţii întemeiate pe o causă ilicită (art. 966, 968).

Causa este ilicită când este oprită de legi, sau contrară bunelor moravuri sau ordinei publice (art. 5, 966, 968) [2].

---

[1]) Laurent, XVI, 121 şi XIX, 567, 577. Larombière, V, asupra art. 1348, No. 4. C. Gabrielesco, *Dreptul* din 1890, No. 66. Marcadé, V, art. 1348, p. 145, No. IV. Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1878, p. 334.

[2]) *„Pacta quæ contra leges constitutionesque, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere, indubitati juris est"*. (L. 6, Cod., 2, 3, *De pactis.*) Cpr. art. 4, partea III, cap. I, C. Caragea citat *suprà*, p. 110, nota 4, *in fine.*

Bune moravuri.

In cât priveşte chestiunea de a se şti ce trebue să înţělegem prin *ordine publică* şi *bune moravuri*, vedi lucrarea noastră, t. I, partea II, p. 115, şi t. IV, p. 103. Cpr. şi Giorgio Giorgi, III, 374. Codul civil al principatului Muntenegro din 1888 (art. 785) defineşte bunele moravuri dicênd că ele consistă în nişte principiĭ de onestitate şi de drept, la observarea cărora autorităţile nu pot în tot-deauna să constrêngă pe particulari, pe care însă sentimentul public prescrie fie-căruia de a le respecta. Aceasta este singura legislaţiune, după cât cunoaştem, care defineşte bunele moravuri.

Ordine publică.

Prin ordine publică, dice tribunul de Ilfov (30 mai 1894) se înţělege respectarea tuturor legilor aşa numite de stat, care interesează mai direct societatea de cât pe particulari şi în care intră legile constituţionale, administrative, penale, de interes economic, etc., care toate fac ca societatea să existe, să aibă o bună organisaţiune şi să poată progresa, confundânduse astfel ordinea publică cu interesul general. *Curierul judiciar* din 1894, No. 36. Tot cam în asemene termeni se exprimă şi tribunalul din Iaşi, prin o sentinţă de curênd pronunţată şi foarte strêns motivată: „prin legi de ordine publică, se înţělege, dice acest tribunal (22 fevr. 1897), toate acele care fixează statul persoanelor, capacitatea sau incapacitatea alipită la acest stat şi acele care se referă la dreptul public, precum sunt legile de poliţie, de ordinea jurisdicţiunilor şi cele privitoare la guvernămênt şi funcţiunile publice, neputênduse cuprinde în general în legele de ordine publică, acele privitoare la bunuri, etc." *Curierul judiciar* din 23 martie 1897, No. 12. Ordinea publică este deci organisaţiunea societăţei şi, prin urmare, legile de ordine publică sunt acele care privesc direct sau indirect această organisaţiune. Cpr. Larombière, I, art. 1133, No. 13. Protopopescu-Pache, *Dreptul* din 1873, No. 52.

Chestiunea de a se şti dacă o obligaţiune este întemeiată pe o causă ilicită sau contrară bunelor moravuri, este o chestiune de fapt, lasată la suverana apreciare a instanţelor de fond [1]), ear ilicitatea causei nu poate fi propusă pentru prima oară înaintea Curţei de casaţiune [2]).

Este cu neputinţă ca să prenumerăm aci toate causele ilicite; vom da însă câteva exemple împrumutate de la doctrină şi de la jurisprudenţă. Astfel, cuprind clause ilicite : Exemple de cause ilicite.

Convenţiile care ar avea de scop asigurarea impunităţei unei crime sau unui delict; convenţiunea prin care cine-va s'ar obliga de a nu respunde de reaua sa credinţă [3]).

Prin aplicaţiunea acestui principiu, art. 1339 declară de nulă convenţia prin care vênḑĕtorul s'ar sustrage de la respunderea pentru evicţiunea care ar resulta din un fapt al seu personal [4]). Art. 1339.

Convenţia prin care un debitor ar renunţa la comandamentul prealabil care trebue să precedeze ori ce urmărire imobiliară (art. 496 urm. Pr. civ.) [5]);

Convenţia prin care un creditor ar fi stipulat cu falitul, sau cu altă persoană, avantagiĭ în folosul seu propriu şi în detrimentul masei credale (art. 887 C. com.);

Societăţile care ar avea de scop introducerea în ţară a mărfurilor oprite (cpr. Laurent, XVI, 133);

Obligaţiile subscrise pentru asigurarea plăţei biletelor

---

[1]) Cas. rom., S-a I., Bulet. anul 1880, p. 44. Cpr. Cas. rom., S-a 1, 30 mai 1897, decisie nepublicată încă. Cas. fr., Pand. fr., *Oblig.*, II, 7830.

[2]) Cas. rom. S-a I. Bulet. anul 1881, p. 412.

[3]) Cpr. Giorgio Giorgi, III, 376 şi Cas. Torino, 10 aug. 1878. *„Illud nulla pactione effici potest, ne dolus præstetur.“* (L. 27, § 3, Dig., 2, 14, *De pactis).* Veḑi şi L. 1, § 7, Dig., 16, 3, *Depositi, vel contra*, unde se ḑice: *„Illud non probabis, dolum non esse præstandum, si convenerit: nam hæc conventio contra bonam fidem, contraque bonos mores est: et ideò nec sequenda est“.*—L. 17, Pr., Dig., 13, 6, *Commodati, vel contra*, ḑice de asemenea: *„In commodato hæc pactio,* **ne dolus præstetur,** *rata non est.“* In fine, L. 23, *in medio*, Dig., 50, 17, ḑice: *„Celsus putat non valere, si convenerit* **ne dolus præstetur**: *hoc enim bonæ fidei judicio contrarium est“.*

[4]) Cpr. Troplong, *Vente*, I, 474, 477.

[5]) Veḑi tratatul nostru în limba franceză, art. *Saisies*, p. 363.

unei lotării indigene sau străine neautorisate (L. din 20 ianuar 1883) [1];

Convenţia prin care doi soţi s'ar învoi să trăească separaţi unul de altul, asemene clausă fiind contrară însuş scopului căsătoriei [2];

Convenţia prin care, într'un contract de împrumut sau de munci agricole (prestaţiuni în natură), s'ar stipula o clausă penală, fie chiar deghisată (art. 1 şi 2 L. din 20 fevr. 1879);

Obligaţia de a nu'şi cultiva proprietatea sa, sau de a n'o putea înstrăina în mod absolut [3];

Obligaţia impusă donatarului sau legatarului de a conserva averea dăruită sau legată şi de a o remite unei a treia persoane (art. 803); de a conferi un mandat cu interdicţiunea de a'l putea revoca [4];

Obligaţia de a se supune constrêngerei corporale pentru neplata de datorii [5];

De a nu exercita nici o acţiune judecătorească, de a nu putea testa, sau a'şi revoca testamentul seu [6];

De a da o sumă de bani unei persoane, dacă ea nu va fi instituită moştenitor, etc. [7];

---

[1]) Sub codul Calimach, lotăriile erau permise: „Lotăria nu trebue să se judece după firea sau insuşirea ramaşagului şi a jocului, ḑice art. 1708 din acest cod (1274 C. austriac), ci după proiectul lor (adecă statutele lor) care se publică."

Separare de trup.

[2]) Separaţia de corp *(a thoro et mensa)* n'ar putea fi admisă de judecătorii români nici chiar pentru străinii domiciliaţi în ţară, pentru că această separaţie a fost în tot-deauna necunoscută la noi, şi pentru că statutul personal al străinului este în conflict cu statutul teritorial, care este de ordine publică. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1880, No. 7. Veḑi şi tratatul nostru în limba franceză, art. *Divorce*, p. 113.

[3]) Veḑi t. IV, p. 101 urm. Cpr. Larombière, I, art. 1133, No. 23.

[4]) Cpr. Larombière, I, art. 1133, No. 25.

[5]) Legea din 24 sept. 1864 asupra constrêngerei corporale este, în adevĕr, căḑută în desuetudine. Veḑi tratatul nostru în limba franceză p. 51 şi 347.

[6]) *„Nemo enim eam sibi potest legem dicere, ut a priore ei (testamento) recedere non liceat."* (L. 22, Pr., Dig., 32, *De legatis*, III).

[7]) *„Stipulatio hoc modo concepta: si heredem me non feceris, tantum dare spondes? inutilis est: quia contra bonos mores est hœc stipulatio."* (L. 61, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*).

Obligaţia de a şede într'un loc, fără a'şi putea strămuta domiciliul seu aiurea, pentru că asemene clausă ar fi contrară libertăţei individuale, *quia jus libertatis infringitur* (L. 71, § 2, Dig., 35, 1);

Obligaţia de a'şi schimba sau de a nu'şi schimba religia, de a'şi creşte copiii în cutare sau cutare religiune;

Obligaţia ce ar lua cine-va de a nu'şi exercita drepturile sale civile şi politice; de a nu fi funcţionar public; de a nu exercita drepturile şi datoriile care resultă din puterea părintească sau maritală, din tutelă, etc. [1]);

Obligaţia luată de cine-va de a nu se căsători, şi după unii, chiar de a se face preot sau mai cu samă călugăr, de şi, atât în privinţa căsătoriei cât şi a călugăriei, chestiunea este controversată [2]);

Convenţia prin care s'ar stipula o sumă de bani pentru a se demite din o funcţie publică cu scop ca s'o dobêndească altul în schimbul acelei sumi de bani [3]);

Convenţiile prin care s'ar stipula o sumă de bani pentru îndeplinirea unei îndatoriri la care cine-va este obligat

---

1) Cpr. Demante et Colmet de Santerre, IV, 16 bis VI, p. 36.

2) Vedi t. IV al lucrărei noastre, p. 99 şi urm., 103 urm. — Curtea de casaţie din Francia a decis de curênd (22 dechembrie 1896) că condiţiunea de văduvie impusă de un testator soţiei sale pentru ca ea să se poată folosi de liberalităţile sale, nu este oprită de nici o lege şi nu trebue, în regulă generală, să fie considerată ca contrară bunelor moravuri (*Dreptul* din 1897, No. 5), ceea ce era admis şi în codul Calimach. „Insărcinânduse văduvoiul sau văduva ca să nu se însoţească, *atunci are putere această condiţie*", dice art. 887, partea finală a acestui cod (700, *in medio*, C. austriac). Cpr. Curtea din Bourges (*Pand. Périod.*, 1890. 2. 131) şi Nov. 22 a lui Justinian, capit. 43 şi 44. Chestiunea este însă foarte controversată, şi Laurent (XI, 501) se pronunţă în contra acestei soluţiuni, pentru că căsătoria fiind baza moralităţei şi a familiei, a o împiedica ar însemna a înlesni imoralitatea, fie că oprirea de a se căsători s'ar impune unei persoane care n'a fost nici odată căsătorită, fie unei persoane văduve. Vedi t. IV al lucrărei noastre, p. 106, text şi nota 2.

3) Funcţiile publice sunt, în adevĕr, afară din comerţ şi nu pot face obiectul nici unui trafic, căci ele nu se dau în interesul personal al titularilor, ci în interesul binelui obştesc, care singur face ca unul să fie preferat altuia. Vedi *suprà*, p. 120 text şi nota 1.

şi fără aceasta ; de exemplu, un depositar face a-i se promite o sumă de bani pentru restituirea obiectului depositat, pe care el este în ori ce caz obligat a'l restitui (art. 1591, 1604 urm. [1]) ;

Convenţia prin care s'ar fi promis cui-va o sumă de bani pentru a îndeplini un fapt delictuos sau macar contrar moralei ; de exemplu, un barbat promite 1000 de lei unei femei pentru ca ea să întreţie sau să continue cu dênsul relaţiuni nelicite [2]) ;

Convenţia prin care s'ar fi promis bani pentru ca cine-va să comită o crimă sau un sacrilegiu [3]), sau macar să se abţie de a comite un fapt ilicit ori imoral, de oare ce este contrar moralei de a primi bani atât spre a comite o crimă cât şi pentru a se abţinea de la un fapt oprit [4]);

Convenţia prin care cine-va s'ar obliga a plăti stăruinţele unui om influent spre a dobêndi slujbe, graţieri, favoruri, comendi, decoraţii, etc. [5]) ;

---

[1]) *„Item si tibi dedero, ut rem mihi reddas depositam apud te, vel ut instrumentum mihi redderes.“* (L. 2, § 1, Dig., 12, 5, *De condictione ob turpem, vel injustam causam*). Cpr. Baudry et Barde, I, 310.

[2]) Cpr. Baudry, II, 851. Baudry et Barde, I, 310. Laurent, XVI, 153. Demolombe, XXIV, 375. Cas. fr., D. P., 89. 1. 35. Cpr. D. P., 62. 2. 58. D. P., 77. 2. 177. D. P., 83. 2. 237.— Obligaţia ar fi validă însă, dacă ea n'ar avea de scop intreţinerea sau resplătirea relaţiunilor ilicite, ci despăgubirea prejudiciului causat (art. 998) şi îndeplinirea unei datorii de conştiinţă. Demolombe, *loco cit.* Laurent, XVI, 154, 155. Giorgio Giorgi, III, 379. Cpr. D. P., 64. 5. 254. D. P., 76. 2. 49. Trib. Paris, *Dreptul* din 1876, No. 11. Mai vedi încă Tribun. Nice şi C. Aix, 10 ian. 1878. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, 154, nota 1. Vedi şi lucrarea noastră, t. IV, p. 179, text şi nota 2.—Vedi însă C. Besançon, D. P., 62. 2. 58.

[3]) Instit. § 24, III, 19. Vedi şi *suprà*, p. 110, text şi nota 4.

[4]) Thiry, II, 615. Laurent, XVI, 125. Demolombe, XXIV, 380. Baudry et Barde, I, 310. Cpr. Pothier, II, 43. Demante, V, 49 bis, II. Larombière, I, art. 1133, No. 7. Giorgio Giorgi, III, 381. *„Si ob maleficium,* **ne fiat,** *promissum sit ; nulla est obligatio ex hac conventione“*. L. 7, § 3, Dig., 2, 14, *De pactis.*

[5]) Cpr. C. Colmar şi Tribun. Lille, Répert. *Dalloz, Oblig.*, 643, nota 2. Trib. Paris, 23 novemb. 1893. *Dreptul* din 1893, No. 83. Vedi şi Pand. fr., *Oblig.*, II, 7802, 7823, 7824. Laurent, XVI, 128.

Obligaţia luată către un avocat de a'i plăti un onorar, spre a stărui şi dobêndi un împrumut la o instituţie de credit unde acel avocat este funcţionar [1]);

Convenţia prin care un consilier judeţian ar fi luat în întreprindere lucrări de ale judeţului, fie pe faţă prin el însuş, fie prin persoane interpuse [2]);

Convenţia prin care părţile ar stipula, într'un împrumut ipotecar, ca imobilul ipotecat să treacă de drept la creditor, fără intervenţia justiţiei (cpr. art. 1701) [3]);

Convenţia prin care creditorul amanetar ar fi împuternicit a dispune de amanet, fără formalităţile prescrise de lege (art. 1689 C. C., art. 488 C. com.) [4]);

---

1) Cpr. Trib. Iaşi (D. G. Maxim, preşed.). *Curier judiciar* din 1894, No. 10. Recomăndăm cu tot dinadinsul cetitorilor noştri considerentele acestei hotărîri, pentru că ele fac o adevarată şi sănătoasă aplicare a principiilor de drept. Avocaţiĭ cari sunt funcţionari la un credit nu se pot, în adevĕr, obliga cu plată a contracta împrumuturi pentru particulari la creditul pe lângă care ei funcţionează, pentru că, precum foarte bine ḑice tribunalul în considerentele sale, ei n'ar mai putea lucra independent şi onorabil, potrivit intereselor instituţiunilor, ci numai după interesul celor ce le plătesc sume însĕmnate pentru a ajunge cu ori ce preţ la realisări de împrumuturi, şi ceea ce este mai mult, asemene representanţi a unor interese opuse ar putea sacrifica în totul interesele instituţiunei în vederea folosului ce ar trage de la particulari ca să accelereze operaţiuni a căror condiţiuni sunt de resortul lor spre a fi controlate.

2) Art. 28 din legea pentru înfiinţarea consiliilor judeţene din 2 april 1864, modificată în unele disposiţiuni prin legile din 31 martie 1872, din 1 martie 1883, din 12 april 1886 şi din 31 mai 1894. Veḑi şi art. 142 C. pen. Cpr. Trib. Teleorman şi C. Bucureşti, *Curier judiciar* din 1895, No, 11.—Aceiaş proibiţiune există şi pentru consilieriĭ comunali, în privinţa intreprinderilor sau furniturilor privitoare pe comuna pe care ei o represintă (art. 23 din L. comunală de la 7 mai 1887 şi art. 25 din L. de la 31 iulie 1894, pentru organisarea comunelor urbane).

3) Cas. rom., S-a 1, Bulet. 1878, p. 20. Trib. Dolj, S-a II, 17 martie 1890 (sentinţă reformată de Curte, în majoritate), Gazeta Craiovei din 6 april 1890, No. 28. Al. Degre, ***Dreptul*** din 1895, No. 41. Laurent, XXVIII, 509. Troplong, *Vente*, I, 77.—*Contrà.* Cas. rom., S-a 1, Bulet. 1875, p. 63. C. Craiova, *Dreptul* din 1891, No. 22.

4) Cpr. Al. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 41.—Şi la Romani, ori ce clausă care înputernicea pe creditor a'şi însuşi amanetul era nulă (L. 3, Cod., 8, 35); însă creditorul putea,

Promisiuni de căsătorie.

Convenţia prin care unul din viitorii soţi ar făgădui ceva celuilalt, *à titre de dédit de mariage*, pentru a se retrage [1]), şi, în genere, promisiunile de căsătorie, care, în legislaţiunele anterioare, constitueau un adevarat contract sub numele de logodnă, *sponsalia* [2]), pentru că asemene promisiuni contravin regulei după care consimţământul, în materie de căsătorie, trebue să fie dat în momentul celebrărei sale şi trebue să fie liber de ori ce piedică [3]). De aceea, art. 53 din codul italian dice că promisiunea mutuală *(scambievole)* de căsătorie n'are nici o putere obligatorie, *non produce obbligazione legale di contrarlo*, şi nici obligă la prestaţiunea ce ar fi fost stipulată pentru casul de inexecutarea acestei promisiuni [4]).

Acţiune în daune.

Cu toate că promisiunile de căsătorie sunt nule, ca întemeiate pe o causă ilicită şi contrară ordinei publice,

---

în momentul încheierei contractului, să stipuleze că amanetul îi va remânea pentru preţul ce va fixa un arbitru: „*Hoc enim casu videtur quodammodò conditionalis esse venditio*". (L. 16, § 9, Dig., 20, 1, *De pignoribus et hypothecis*).

1) Baudry, II, 851. Thiry, I, 228. Baudry et Barde, I, 310. Demolombe, XXIV, 378. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 323. Cas. fr., secţiuni unite, Répert Dalloz, v° *Mariage*, 90, nota 3.

2) Cpr. pravila lui Matei Basarab, glava 172—178;—art. 1—4, C. Caragea, partea III, cap. 15;—cap. 30, C. Andr. Donici, *Despre logodnă şi cununie*;—art. 64 urm. C. Calimach;—Şaguna, *Drept canonic*, §§ 75, 78.—Dig., 23, 1, *De sponsalibus*. Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 23 urm. Vedi şi t. I, partea II a lucrărei noastre, p. 7 urm.

3) Vedi Pand. fr., *Mariage*, I, 346 şi autorităţile citate acolo. Glasson, *Du consentement des époux au mariage*, 96. Baudry, I, 415. T. Huc, II, 5 urm. Thiry, I, 228. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, III, 1352. Aubry et Rau, V, § 454, p. 33, nota 26. Demolombe, III, 28 urm. Laurent, II, 305 urm. şi toţi autorii, afară de Merlin (Répert., t. XII, v° *Peine contractuelle*, § 1), Toullier (III, partea II, 293 urm.) şi Zachariæ (ed. Massé-Vergé), I, p. 189. Jrisprudenţa este tot în acest sens. Cpr. D. P., 46. 2. 179. D. P., 55. 5. 364. D. P., 55. 2. 132. D. P., 56. 2. 23. D. P., 58. 2. 3. D. P., 70. 5. 290, No. 1. — Tribunalul regional superior din Colmar a decis deci cu drept cuvênt (11 ian. 1892), că, în dreptul francez, promisiunile de căsătorie nu sunt obligatorii. Vedi *Juristishe Zeitschrift für das Elsasz-Lothringen*, t. 17, p. 306. Cpr. Trib. region. din Aix-la-Chapelle (*Aachen*), 4 april 1891, D. P., 1893. 2. 42.

4) Conform art. 45 C. austriac. — *Contrà*. Art. 64 şi urm. C. Calimach.

nu mai puţin adevarat este că ruperea unei asemene promisiuni, fără nici o causă bine cuvêntată, poate da loc la o acţiune în daune, în baza art. 998 C. C. [1]), atât pentru prejudiciul material cât şi acel moral [2]) causat celeilalte părţi, nici odată însă pentru câştigul ce o parte ar fi fost împedicată de a realisa (*lucrum cessans*) [3]).

Seducţiune.

A fortiori deci, ruperea unei promisiuni de căsătorie va putea da loc la o acţiune în daune, când această promisiune, întrebuinţată ca mijloc de seducţiune, a fost resultatul determinant a relaţiunilor ilegitime şi a manoperilor întrebuinţate de autorul ei faţă cu o femee care a devenit

---

[1]) Jurisprudenţa a făcut nenumarate aplicaţiuni a acestui principiu. Veḑi decisiile citate în Pand. fr., *Mariage*, I, 355. Veḑi şi autorii citaţi *infrà*, în nota 3. Art. 46 din codul austriac este formal în această privinţă. „Dacă logodnicul, fără cuvênt se leapădă de cununie, ḑice art. corespunḑètor din codul Calimach (67), păgubeşte arvona şi darurile ce au dat, plătind atât cheltuelele ce s'ar fi făcut din partea logodnicei pentru gătirea nunţei, cum şi darurile acele ce au făgăduit şi n'au apucat a le da“.

Prejudiciŭ material şi moral.

[2]) Prejudiciul material va consista în cheltuelele făcute în vederea căsătoriei de viitorul soţ părăsit (art. 67 C. Calimach), ear prejudiciul *moral* în atingerea onoarei şi reputaţiunei sale. Cpr. Baudry, II, 415. Laurent, II, 308 şi XX, 397. Glasson, *op. cit.*, 100. Pand. fr., *Mariage*, I, 361 urm., 380 urm. Cas. fr., D. P., 77. 1. 85. *Pand. Chron.*, t. V, 1. 296. C. Caen. D. P., 55. 2. 177 şi 178. Trib. Alais şi C. Nîmes. D. P., 55. 2. 161. C. Nîmes, 17 mai 1882. *Pand. Chron.*, t. V, I. 296 nota *a*. Trib. din Oran, 7 mai 1894. *La Loi* din 23 oct. 1894, etc.—Unii nu admit însă prejudiciul moral, ci numai acel material (veḑi T. Huc, II, 6;—C. Riom şi Aix. D. P., 46. 2. 179 şi Sirey, 66. 2. 28); însă această părere este inadmisibilă, pentru că prejudiciul moral poate une-ori să fie mai considerabil de cât acel material.

[3]) C. Bucureşti, *Dreptul* din 1883, No. 13. Trib. Villefranche, *Dreptul* din 1881, No. 69. C. Dijon, 10 fevr. 1892. *La Loi* din 27 mai 1892. Cas. fr., D. P., 77. 1. 85. *Pand Chron.*, V, I. 296. Pand. fr., *Oblig.*, I, 49 şi *Mariage*, I, 355 urm., 387. Demolombe, III, 30. Marcadé, I, 562, 563. Laurent, II, 308. Thiry, I, 228. Baudry, I, 415. Bugnet asupra lui Pothier, VI, p. 22, nota 2. Veḑi şi t. I, partea II, a lucrărei noastre, p. 8, text şi nota 1.—Veḑi însă T. Huc, II, 6 şi Trib. Aix-la-Chapelle (*Aachen*), D. P., 93. 2. 42.

grea şi care, din această causă, a suferit o pagubă materială sau morală [1]).

Peţitorul sau mijlocitorul de căsătorii are el drept la o plată? Controversă.

O altă convenţiune care, după părerea generalmente primită în doctrină şi în jurisprudenţa, ar fi nulă ca contrară bunelor moravuri, ar fi acea prin care cine-va, în calitate de peţitor sau staroste (*proxeneta seu conciliator nuptiarum*), s'ar obliga a plăti o sumă de bani unei persoane, cu titlu de comision, pentru negociarea unui proiect de căsătorie [2]).

---

1) Trib. Lille, D. P., 85. 5. 414, No. 24. Cpr. D. P., 58. 2. 3. D. P., 68. 2. 48. D. P., 69. 2. 241. D. P., 77. 2. 96. D. P., 82. 2. 117 şi 244. D. P., 93. 2. 42. D. P., 96. 2. 278. Veḍi şi nămolul de decisiuni, precum şi autorii citaţi în Pand. fr., *Mariage*, 1, 412 şi urm.—Pentru ca seducţiunea să poată da loc la daune, se cere ca seducătorul să fi întrebuinţat manoperi frauduloase spre a'şi ajunge scopul, sau să fi abusat de ascendentul ce-i dădea asupra victimei sale superioritatea vêrstei sau situaţiunea sa. Cas. rom. şi C. Amiens, *Dreptul* din 1891, No. 81 şi din 1882, No. 11. Veḍi şi alte decisiuni citate în tomul IV al lucrărei noastre, p. 179, nota 1, şi la decisiile citate acolo, *adde*: D. P., 91. 2. 309. D. P., 92. 2. 558. D. P., 96., 2. 278. Mai veḍi încă şi t. I al lucrărei noastre, p. 312, text şi nota 1 (art. 307).—De câte ori însă greşala este comună, adecă seducţiunea provine şi din culpa femeei, acţiunea în daune nu este admisibilă. Trib. Brăila, *Dreptul* din 1882, No. 11. Laurent, IV, 90 şi XX, 397. „*Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire*". (L. 203, Dig., 50, 17).

2) Jurisprudenţa străină a făcut de nenumarate ori aplicaţiunea acestui principiu. Veḍi *Pand. Périod.*, 1896. 2. 221. D. P., 95. 2. 223. D. P., 93. 2. 271. D. P., 53. 2. 211. D. P., 55. 1. 147, etc. Tot în acest sens este şi doctrina. Cpr. Laurent, XVI, 150 urm. Demolombe, XXIV, 335. Pand. fr., t. IV, *Agence matrimoniale*, 12 urm. şi *Mariage*, I, 439 urm. T. Huc, II, 11. Carozzi, *La vera teorica dei contratti*, art. VII, No. 6. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 323.

Dreptul vechiŭ.

Acest sistem era formal admis în codul Calimach: „Tocmala făcută ca cine-va să iee ceva *pentru peţitorie* este fără tărie", ḍice art. 1171, § 1 din acest cod (879 C. austriac). „*Constitutio vult, ne proxeneta, seu conciliator nuptiarum quidquam capiat*". (L. 6, *ab initio*, Cod., 5, 1, *De sponsalibus*, etc.) Veḍi şi Andronachi Donici § 6, capit. 30, *Despre logodnă şi cununie*, unde se ḍice: „Cei ce fac stărostiĭ, să nu iee nimic, de cât un lucru mĕsurat şi nesimţitor". (Cpr. L. 6, Cod., 5, 1, mai sus citată).

Dreptul roman.

La Romani, după textele din Digeste, proxeneţiĭ puteau să'şi primească resplata lor: „*Proxenetica jure licito petuntur*".

Tot ca inexistente se mai consideră încă convenţiile făcute între două sau mai multe persoane care ar avea de scop de a pune o piedică libertăţei comerciului şi industri- Inpedicarea libertăţei comerciului.

(L. 1, Dig., 50, 14. *De proxeneticis*). Acest sistem, după care proxenetul (peţitorul) ar avea acţiune în justiţie pentru a cere ceea ce i s'a promis se susţine de unii şi astăzi. Vedi Baudry, II, 852. Giorgio Giorgi (III, 384), care revine asupra primei sale opiniuni. Nouguier, *Traité des actes de commerce et des commerçants*, 302. Baudry et Barde, I, 311. Mai vedi încă în acelaş sens o consultaţie dată de Delangle, Berryer, Paillet, Odilon Barrot, etc. şi reprodusă în D. P. 53. 2. 211, notele 3 şi 4. Cpr. C. Toulouse, 23 aug. 1843 şi 24 martie 1853. Vedi Pand. fr., Répert. v°. *Agence matrimoniale*, No. 11. C. Genova, 4 aug. 1877, *La Legge* din 1878, 1, 23. Tot în acest sens s'a pronunţat atât Curtea din Bucureşti cât şi Curtea noastră supremă (10 ianuar 1897). Eata cum se exprimă această din urmă decisie. „Asupra motivului de casare că, din proxenetism, nu poate să resulte o acţiune pentru salariu, considerând că odată stabilit în fapt că intimata avea profesiunea de a înlesni căsătoriile, consecinţa logică este că i se datorea un salariu pentru serviciile de care recurentul a profitat, chiar dacă n'ar fi existat în specie o stipulaţiune expresă în această privinţă; considerând că este inexact a se crede că toate profesiunile, spre a se putea exercita, trebue sa fie prevědute de o anume lege; că profesiunea de a înlesni căsătoriile, întrată în uz şi în moravuri, precum în fapt constată instanţa de fond, nu este o profesiune ilicită, de şi nu e prevědută de vre-o lege; că întru cât recurentul nu a cerut să se dovedească stipulaţiunea expresa de gratuitate, sau achitarea plăţei ce datora intimatei, cu drept cuvênt Curtea fixeză dênsa, cu elementele ce are, suma datorită de recurent“, etc. *Curier judiciar* din 1897, No. 12.—In fine, într'un alt sistem, se susţine că, cu toate că convenţia făcuta în vederea negociărei unei căsătorii ar fi nulă ca contrară ordinei publice şi bunelor maravuri, întru cât asemene convenţie ar fi de natură a jigni libertatea consimţěmêntului soţilor şi a părinţilor, fiind ca atare incompatibilă cu demnitatea căsătoriei, totuş peţitorul este în drept a cere resplata ostenelelor sale şi restituirea cheltuelelor făcute în interesul soţilor. Vedi în acest sens: C. Paris şi Nîmes, D. P., 59. 2. 112. D. P., 69. 2. 58 şi Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 179, nota 1. Cpr. Larombière, I, art. 1133, No. 11. Vedi asupra acestei controverse celebre, însěmnatul raport al consilierului Laborie (D. P., 55. 1. 147 urm.) şi un articol a unui scriitor şi profesor italian, *Saredo*, publicat în diarul italian *La Legge* din 1878, 3, 5, şi intitulat: *Del prossenetico matrimoniale nel diritto civile italiano.*

ei [1]). Astfel, tribunalul de Ilfov a anulat o convenţie prin care mai mulţi fabricanţi de spirt se obligase între ei ca, la 15 ale fie-cărei luni, să se întrunească spre a fixa preţul vêndărei alcoolului, preţ de la care să nu să abată nici unul din asociaţi [2]);

Convenţia prin care o persoană 'şi-ar inchiriea serviciile sale pentru toată viaţa sa (art. 1471) [3]);

Convenţiile făcute între două sau mai multe persoane cu scop de a specula asupra licitaţiunilor publice şi de a departa pe concurenţi prin daruri, promisiuni sau alte mijloace (art. 351 C. pen.) [4]);

Proibiţiunea de a face comerciu sau de a exercita o industrie ori profesie este licită când nu este absolută.

[1]) Proibiţiunea de a face comerciu sau de a exercita o industrie ori o profesie, etc., nu constitue însă o clausă ilicită, dacă ea este mărginită la o anume ramură de comerţ sau de industrie şi la un timp limitat. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1893, p. 1073. Cpr. Cas. fr., D. P., 66. 1. 81. D. P., 62. 1. 185. In puterea acestor principii, Tribunalul din Iaşi a decis (22 fevr. 1897, D. G. Maxim preşed.) că convenţia prin care un comerciant sau facricant s'ar îndatori cătră o societate sau un consorţiu de fabricanţi ori comercianţi, de a nu mai fabrica cutare obiect sau a exploata cutare comerţ, cum ar fi, de exemplu, de a nu mai exploata o fabrică de apă gazoasă în cutare localitate, pe timpul cât societatea cu care a contractat şi care ar fabrica sau ar exploata acelaş fel de comerţ în aceiaş localitate, va continua cu fabricarea sau exploatarea acestui comerţ, este validă şi obligă pe părţi, întru cât asemene convenţie nu prevede o interdicţiune absolută de lucru pentru cel ce se obligă, el fiind stăpân de a face acel comerţ în altă localitate. *Curierul judiciar* din 1897, No. 12. Vedi in acelaş sens: Aubry et Rau, IV, § 345, p. 323 nota 16. Larombière, I, art. 1133, No. 21. Demolombe, XXIV, 333 bis. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 390.

[2]) *Curierul judiciar* din 1894, No. 36. Soluţia dată de tribunal, de şi pronunţată numai cu majoritate de voturi, ne se pare juridică, pentru că, în specie, asociaţiunea avea de scop jîgnirea libertăţei comerciului şi împiedicarea concurenţei. Cpr. Demolombe, XXIV, 378, p. 360.

[3]) Cpr. Giorgio Giorgi, III, 329. Demolombe, XXIV, 333. C. Lyon, D. P., 66. 2. 165. Vedi şi L. 71, § 2, Dig., 35, 1, *De condit. et demonstr.*, după care legatarul nu era ţinut de a îndeplini condiţiunea care ar fi jîgnit libertatea sa naturală... *per quam jus libertatis infringitur.*

[4]) Cpr. Demolombe, XXIV, 378, p. 360.—Curtea din Iaşi a decis cu toate aceste (3 april 1896), că stipularea unui profit bănesc pentru retragere de la concurenţa arendărei unei

Creaţiunea de efecte de comerţ cu causă falşă (efecte de complesenţă) pentru a dobêndi un credit închipuit şi a înşala pe cei de al treile asupra solvabilităţei subscriitorului lor. Prin urmare, purtătorul unor asemene efecte n'are acţiune în justiţie [1]; Creaţiunea de efecte de complesenţă.

Contractele de închiriere cu scop de a stabili în imobilul închirieat o casă de toleranţă [2]) şi, în genere, ori-ce convenţiune care ar avea de scop achisiţiunea, exploatarea sau cesiunea unei asemene case [3]). Contracte relative la o casă de toleranţă.

Astfel, Curtea de casaţie din Francia a eliminat din un tablou de ordine a creditorilor nişte creanţe pentru servicii prestate într'o casă de toleranţă, ca întemeiate pe o causă contrară bunelor maravuri [4]).

---

moşii, constitue o convenţie licită. *Dreptul* din 1896, No. 46. Chestiunea este însă îndoelnică; de aceea, doi judecători (D-niĭ G. Roiu şi M. Suţu) au remas în minoritate, şi părerea minorităţei ne se pare cu mult mai juridică, fiind că, prin stipularea unui folos bănesc pentru retragerea unui concurent de la licitaţie, fie vorba de vêndarea sau de arendarea unui imobil, se loveşte în interesul general al proprietăţei, care reclamă ca valoarea imobilară să nu fie micşurată în mod factice, ci din contra ca preţul vêndĕrei şi arendărei bunurilor să represinte adevarata lor valoare.

[1]) Cpr. C. Paris şi Nancy, D. P., 89. 2. 253. D. P., 94. 2. 172.

[2]) C. Bourges şi Alger, D. P., 89. 5. 329. D. P., 94. 2. 528.

[3]) Cas. fr., *Pand Périod.*, 1896. 1. 384. C. Alger, D. P. 95., 2. 21. Trib. Imperiului german, 1 dech. 1891, D. P., 93. 2. 11. Cpr. D. P., 90. 2. 189. D. P., 91. 1. 484. Laurent, XVI, 152. Baudry et Barde, I, 310, *in fine*. Giorgio Giorgi, III, 379. Mai veḑi încă, în privinţa caselor de toleranţă, Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 188. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7822. Baudry, II, 853. T. Huc, VII, 81. Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1131, N. 44 urm.

[4]) Cas. fr., 11 noembr. 1890, D. P., 91. 1. 484.—S'a decis de asemene că preţul desfrânărilor şi a consumaţiilor făcute într'o casă de prostituţie nu pot fi cerute în justiţie, nici opuse pe cale de compensaţie. D. P., 60. 3. 40. Cpr. Cas. fr., D. P., 97. 1. 126.

Nu s'ar putea însă anula contractul de cumparare a unui mobilier, sub cuvênt că cumpărătorul ar fi avut intenţiunea de a'l întrebuinţa la exploatarea unei case de toleranţă, pentru că nu se poate subordona validitatea convenţiuni unei chestiuni de intenţie sau de motiv, motivul neavênd nici o înrîurire asupra convenţiunei, precum am vĕḑut mai sus (*suprà*, p. 55, 56, 128, 129). Cpr. T. Huc, VII, 81. C. Bordeaux, 6 fevr. 1885, Sirey, 86. 2. 16.

Convenţii relative la case de noroc.

Convenţia prin care s'ar fi cedat exploatarea unei case de jocuri la noroc, chiar dacă autoritatea administrativă ar fi dat cuvenita autorisare pentru exploatarea acestei case [1]);

Clausa proibitivă într'un contract pentru antreprenor de a recurge la instanţele judecătoreşti, în casurile când el ar fi împiedecat de a se folosi de drepturile concedate prin contract [2]);

Convenţii relative la dobêndirea de voturi în alegeri.

Convenţia prin care cine-va ar promite bani spre a dobêndi votul în alegeri (art. 127 L. elect. din 9 iunie 1884), sau simpla obligaţie ce ar lua cine-va de a da votul unei persoane anume determinate [3]);

Cesiune de drepturi litigioase.

Convenţiile prin care judecătorii, membrii ministerului public sau avocaţii s'ar face cesionari de drepturi litigioase de competenţa curţei de apel în a cărei circonscripţie ei îşi exercită funcţiunile lor (art. 1309) [4]). „N'are tărie, dice art. 1172, § 3 din codul Calimach (879 C. austriac), tocmala prin care un avocat se va tocmi ca să iee o hotărîtă plată, sau să cumpere pricina de gâlceavă acea încredinţată lui" [5]).

---

1) C. Pau., 31 ianuar 1889. D. P., 90. 2. 228.

2) Trib. Prahova (Al. Panaitescu, preşed.) *Dreptul* din 1894, No. 38. Această clausă cu drept cuvênt a fost anulată ca ilicită de către tribunalul S-a II din Ploeşti, pentru că nimene nu poate fi judecător în propria sa causă: *Nemo in re sua auctor esse potest.*

3) Thiry, II, 615.—In acest din urmă caz, faptul de a vota este licit şi el n'a devenit ilicit de cât prin împrejurarea că a fost transformat în o obligaţie care distruge libertatea alegětorului.

4) Vedi *suprà*, p. 30 şi 31, text şi nota 1.

Convenţii între bolnavi şi medici. Cod. Calimach, art. 1172.

5) Codul Calimach, prin art. suscitat, mai declară încă fără tărie învoeala prin care hirurgul sau doctorul se va învoi *fără cuvênt şi peste puterea bolnavului* pentru tămăduirea lui, soluţiune adevarată şi astăzi, pentru că, prin asemene tocmală, bolnavul nu'şi da samă de ceea ce face şi, în ori ce caz, nu are deplina sa libertate. Cpr. Giorgio Giorgi, III, 378. De aceea, şi la Romani, medicii (*archiatari*) puteau să primească de la bolnavi ceea ce ei le ofereau, ear nu ceea ce ei le promiteau pentru dobêndirea sănătăţei: *„Quos etiam ea patimur accipere, quæ sani offerunt pro obsequiis, non ea, quæ periclitantes pro salute promittunt"*. L. 9, *in fine*, Cod., 10, 52, *De professoribus et medicis*. Vedi şi L. 3, Dig., 50, 13, *De extraordinariis cognitionibus*.

Aceasta ne aduce a vorbi de o chestie controversată, şi anume, de acea de a se şti dacă pactul numit *quota litis* este permis astăzi, sau dacă trebue să fie considerat ca ilicit, după cum este considerat în Francia, în Italia, în Belgia, etc., şi după cum era considerat altă dată şi la noi. **Pactul quota litis.**

Pactul *quota litis* este tocmala aceea prin care un avocat stipulează că va primi ca onorariŭ o parte din câştigul procesului ce 'i s'a încredinţat, de ex., jumătate, *pars dimidia ejus* (L. 53, Dig., 2, 14), sau atâta la sută.

Asemene pact era formal oprit altă dată în Moldova prin aşeḑămêntul pentru calităţile ce se cereau de la cei ce primeau însărcinări de vechili, în pricini civile de judecăţi, aşeḑămênt publicat de către secretarul de stat prin Buletinul din 11 iunie 1839, cu No. 46, şi reprodus în colecţia lui Sc. Pastia, partea I, p. 406 şi urm. Eată, în adevĕr, cum se exprimă art. 10 din suscitatul aşeḑămênt: „Vechilul va face lămurită alcătuire cu încredinţătorul seu, pentru plata ostenelelor sale cu stăruinţă la judecată, care alcătuire însă să fie glăsuitoare în bani cu anume sumă, *ear nici cum în lucruri nemişcătoare*". Şi art. 14 din acelaş aşeḑămênt adaogă: „Nu este ertat a se face alcătuire între încredinţător şi între vechil, ca puind vechilul cheltuelele, să iee jumătate din lucru câştigat prin judecată [1]), pentru că aceasta, pe de o parte, este oprit de legi, care nu eartă asemene tocmală, ci legiuesc vechilului numai intoarcerea cheltuelelor cu legiuita lor dobêndă [2]), ear pe de altă parte, pentru că fiind prin organicescul Regulament rădicat tot felul de cheltueli, apoi nici poate vechilul face niscai-va legiuite cheltueli judecătoreşti" [3]). **Dreptul vechiŭ al Moldovei.**

---

[1]) *„Pacisci autem..... ut pars dimidia ejus, quod ex ea lite datum erit, non licet"*. (L. 53, Dig., 2, 14, *De pactis).*

[2]) *„Pacisci autem, ut non quantitas eo nomine expensa cum usuris licitis restituatur, non licet"*. (L. 53, Dig., *loco cit.).*

[3]) Cpr. şi ar. 1172, § 3 C. Calimach (879 C. austriac). Această soluţiune este conformă cu dreptul roman, unde avocatul nu putea să facă nici un contract cu clientul care 'i încredinţase procesul: *„Prœterea, nullum cum eo litigatore contractum, quem in propriam recepit fidem, ineat advocatus: nullam conferat pactionem"*. (L. 6, § 2, Cod., II, 6, *De postulando).* Asemene pacte erau, în adevĕr, considerate ca contrare bunelor moravuri, *contra bonos mores* (L. 7, *in fine*, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra*). Cpr. şi L. 1, §§ 10 şi 12, Dig., 50, 13, *De extraord. cognitionibus*;—L. 53, Dig., 2, 14, *De pactis.*

Pactul cunoscut sub numele de *quota litis* era deci formal oprit prin vechia legiuire a Moldovei [1]).

Dreptul vechiŭ al țărei românești.

Dincolo de Milcov, în țara românească, Regulamentul organic și o lege din 1835 stabileau, din contra, ca regulă pentru remunerarea avocaților, plata de atâta la sută din valoarea procesului, 10, 5 sau 3 la sută, după însemnătatea lui [2]), ceea ce se vede admis și prin art. 735 din codul comercial de la 1887, care vorbind de onorariul sindicului, prevede că el poate să consiste în o sumă fixă sau în atâta la sută din banii încasați.

Dreptul actual. Controversă.

Ce trebue să decidem în legislația actuală? Trib. din Ilfov și C. din Craiova S-a 1 consideră acest pact ca valid [3]), pe când Curtea din București și Curtea din Craiova S-a II îl consideră, din contra, ca nul și lipsit de ori ce efecte, el neputênd fi acoperit prin ratificarea părților [4]).

Această din urmă soluție, admisă formal în codul italian [5]), admisă de doctrină și de jurisprudență atât în Francia cât și în Belgia [6]), este adevarată și la noi, pentru că, după cum se exprimă un scriitor modern, onorariul *à forfait* ca și onorariul proporțional, nu este, în adevĕr, compatibil nici cu regulele de dreptate, nici cu sentimentele de independență și de demnitate de care avocatul nu se poate nici o dată departa în exercițiul profesiunei sale [7]).

---

1) Curtea din București, aplicând legea Moldovei, cu drept cuvênt s'a pronunțat în acest sens. *Dreptul* din 1874, No. 2.

2) Vedi Gr. G. Pĕucescu, în *Dreptul* din 1875, No. 11, p. 88. La caz de perderea judecăței, taxa se lua numai în jumătate (art. 14 din suscitata lege). Cpr. C. Craiova, decisia citată în nota următoare.

3) Vedi *Dreptul* din 1894, No. 58 și *Curierul judiciar* din acelaș an, No. 33. *Cur. judiciar* din 1897, No 22. Cpr. C. din Galați, S-a 1, decisia No. 164 din 4 noembr. 1896, nepublicată. *Idem.* Dim. C. Popescu, în *Dreptul* din 1892, No. 66.

4) *Dreptul* din 1892, No. 66 și din 1895, No. 14. Cpr. Cas. rom., 30 mai 1897. *Curierul judiciar* din 1897, No. 22. In acelaș sens: Gr. G. Pĕucescu, *Dreptul* din 1875, No. 10 și 11. Al. Capitolin, *Dreptul* din 1892, No. 70.

5) Art. 1458, *in fine*, C. italian. Cpr. Cas. Napoli, 20 fevr. 1873, *La Legge*, 1873, 1, 440. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 377.

6) Cpr. Tribun. Bruxelles, 23 ian. 1895, *Dreptul* din 1895, No. 35 și *Pand. Périod.*, 1895, V, p. 11. Laurent, XXIV, 60. Aubry et Rau, IV, p. 322, 323 text și nota 12. Demolombe, XXIV, 378. Pand fr., t. XI, v° *Avocat*, 1355 urm. Vedi și Merlin, Répert, v° *Honoraires și Pacte de quota litis.*

7) Vedi Cresson, *Usages et règles de la profession d'avocat*, I, p.

In contractele dintr'un avocat şi un litigant lipsit de mijloace de a se judeca, avocatul este acela care mai în totdeauna va dicta condiţiunile. Şi pentru a nu se putea bănui un singur moment că avocatul ar fi tras foloase din nenorocirea clientului seu, este în interesul onoarei şi a demnităţei baroului de a nu se mai tolera asemene pacte, care contribuesc la degradarea şi deconsiderarea acestei nobile şi frumoase profesiuni. Judecătorii, pentru onoarea şi demnitatea baroului, vor anula deci pactul de *quota litis*, acordând avocatului numai cheltuelele făcute de dênsul (L. 53, Dig., 2, 14, *De pactis*), şi o justă remunerare a ostenelelor sale. Vedi şi *infrà*, p. 158, explic. art. 969.

Am citat numai câte-va exemple de cause ilicite şi contrare bunelor moravuri. Eată acum câte-va exemple de cause licite.

Astfel, este licită convenţiunea prin care comercianţii unui oraş s'ar obliga sub o clausă penală a ţinea magasiile lor închise duminicele şi dilele de serbători [1]; **Exemple de cause licite.**

Convenţia prin care cine-va s'ar fi obligat a se căsători, afară de casul când această obligaţie ar fi fost luată de un călugăr [2];

---

341. Vedi şi tratatul nostru în limba franceză, p. 444, *ad notam*.

[1]) Cpr. C. Colmar, 10 iulie 1837, Répert. Dalloz, *Acte de commerce*, 340, nota 3. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7815.

Legea pentru repausul în dilele de duminici şi serbători, promulgată la 6 martie 1897, le impune chiar această obligaţie. Vedi *Monitorul oficial*, No. 269, din 6 martie 1897.— Eată, în trăsături generale, economia acestei legi, promisă de mult şi atât de aşteptată de unii comercianţi: *In comunele rurale*, crâciumele şi ori ce alte stabilimente comerciale trebue să remâe închise în toate duminicile şi dilele de serbători prevědute la art. 7, *până la oara 12*; după această oară, ele pot fi ţinute deschise (art. 2).—*In comunele urbane*, toate magasiile şi stabilimentele comerciale trebue să fie închise duminicile şi serbătorile *de la oara 12 în jos*, şi ori ce lucrare să înceteze (art. 3).—Contravenţiile la disposiţiile presentei legi se pedepsesc cu amenda de la 5—200 lei, amenda fiind îndoită la caz de recidivă (art. 10). Aceste contravenţii se judecă în prima instanţă de judecătoriile de ocoale, după dreptul comun (art. 12). Amendile se încasează în folosul caselor comunale (art. 13). **Legea p. repausul dominical din 6 martie 1897.**

[2]) Cpr. Demolombe, XVIII, 251. Vedi şi lucrarea noastră, t. IV, p. 103.—Vedi însă Demante, IV, 16 bis VI şi Laurent, XI, 485.

Obligaţia luată de o femee de a plăti o sumă de bani ca onorariŭ unei persoane pentru a o asista ca sfătuitor într'un proces de divorţ [1];

Convenţiunea încheiată între moştenitorii unui haham prin care se regulează dreptul de a tăea vitele după religiunea mosaică [2];

Invoeala prin care două sau mai multe părţi ar recunoaşte competenţa unui tribunal străin pentru a judeca diferendul dintre ele (art. 65 Pr. civ.) [3];

Convenţiunea prin care o parte ar fixa ea însăşi şi de mai'nainte quantumul despăgubirilor ce ea ar datori celeilalte părţi pentru inexecutarea unei obligaţiuni [4];

Convenţia prin care de mai'nainte s'ar renunţa la apel sau la recursul în casaţie [5];

Descoperiri de moştenire. Convenţia prin care una sau mai multe persoane s'ar fi obligat către o alta a'i descoperi o moştenire deschisă în favoarea sa, despre care acesta nu avea nici o cunoştinţă. Doctrina şi jurisprudenţa sunt, în adevĕr, unanime pentru a decide că revelatorul moştenirei este în drept a cere suma făgăduită sau chiar o parte oare-care din moştenire, dacă aceasta a fost convenţia părţilor, pentru cheltuelele făcute de dênsul şi pentru folosul real ce el a adus unui moştenitor necunoscător al drepturilor sale [6].

---

1) Cas. rom., S-a I. Bulet. 1881, p. 412.

2) Cas. rom., S-a I, *Dreptul* din 1878, No. 5 şi Bulet. Cas. S-a 1, anul 1878, p. 26.

3) Cas. rom., S-a I., Bulet. 1873, decisia No. 202 şi Bulet. 1874, p. 78. Cpr. şi Bulet. Cas. 1890, p. 693.

4) Cas. rom., S-a I. Bulet. 1890, p. 138. Vedi şi Bulet. Cas. 1889, p. 630.

5) Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1879, p. 84.—Se poate renunţa la apel şi la recurs chiar în materie de divorţ, de şi chestia este controversată. Cas. rom., Bulet. 1879, p. 611. Cpr. Laurent, III, 248. Vedi tratatul nostru în limba franceză, art. *Divorce*, p. 120 şi t. I, partea II. a lucrărei noastre, p. 148.

6) Cpr. D. P., 94. 2. 381 şi 484. D. P., 96. 2. 4. D. P., 84. 3. 111. D. P., 82. 2. 115 şi 5. 12. D. P. 81. 2. 245. D. P., 74. 5. 357, No. 15. Demolombe, XXIV, 335 *ter*. Baudry et Barde, I, 20 şi 312. Laurent, XVI, 119. Domenget, *Du mandat*, I, 152. Massé-Vergé, V, § 754, p. 49, nota 11. T. Huc, VII, 72. Vedi şi *suprà*, p. 19, nota 1. Thiroux, *Des chercheurs de successions*, *Revue pratique*, t. 23, anul 1867, p. 357 urm. Giorgio Giorgi, III, 392. Répert. Dalloz, *Supplément.*, *Oblig.*, 191.—Numai atunci convenţia ar fi nulă, pen-

Efectele lipsei de causă sau existenţei unei cause vicioase.

Obligaţiunea fără causă, sau întemeiată pe o causă falşă ori ilicită este lipsită de ori ce efect (art. 948, § 4 şi 966). Ea este deci nulă sau, mai bine ḑis, *inexistentă* [1]); de unde resultă mai multe consecinţi:

1° Ambele părţi contractante pot să opue inexistenţa unei atare obligaţiuni [2]);

2° Obligaţia fără causă sau întemeiată pe o causă vicioasă nu este supusă confirmărei sau ratificărei exprese ori tacite, pentru că neantul nu poate fi ratificat sau confirmat. *Quod nullum est confirmari nequit* [3]);

3° Ceea ce a fost plătit în virtutea unei atare obligaţiuni poate să fie cerut înapoi prin acţiunea în repetiţiune. Această acţiune a dat însă loc la oare care dificultăţi. Astfel, de câte ori este vorba de o obligaţie fără causă sau întemeiată pe o causă falşă (ceea ce, precum am vĕḑut, este acelaş lucru) toată lumea recunoaşte că acel care a executat o atare obligaţiune din eroare poate să exercite acţiunea în repetiţiune, pentru că ori ce plată presupunênd o datorie (art. 1092), ceea ce din eroare s'a plătit, fără a fi fost datorit, este supus repetiţiunei (art. 993, 1092). Dreptul de repetiţie. Controversă.

---

tru lipsă de obiect, când moştenitorul avea cunoştinţă despre dreptul seu şi agentul de afaceri nu 'i a revelat nici un secret. Cpr. D. P., 82. 2. 115. D. P., 84. 3. 111. D. P., 55. 1. 206.

1) Laurent, XVI, 157 urm. Demolombe, XXIV, 381. Baudry, II, 854. Baudry et Barde, I, 316. Thiry, II, 616. Mourlon, II, 1103. Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9. Cpr. Trib. Imp. german şi C. Alger, D. P., 93. 2. 11 şi D. P., 94. 2. 528. Veḑi şi *suprà*, p. 130.—Veḑi însă Larombière (I. art. 1133, No. 30) care, de şi recunoaşte că nulitatea este absolută şi oposabilă de ambele părţi contractante, de câte ori causa este contrară bunelor moravuri, totuş pretinde că nulitatea poate fi relativă când causa, în loc de a fi contrară bunelor moravuri, este contrară numai ordinei publice.

2) Veḑi *suprà*, p. 130.

3) Thiry, II, 616. Baudry, II, 854. Baudry et Barde, I, 316. Demolombe, XXIV, 381. Laurent, XVI, 160 şi toţi autorii. Veḑi *suprà*, p. 23 şi 116. Art. 1310 din codul italian este formal în această privinţă.

O consecinţă a inexistenţei obligaţiunei este că art. 1900 nu'şi primeşte aplicare în specie, prescripţia de ḑece ani prevĕḑută de acest text nefiind de cât o confirmare tacită. Veḑi t. III al lucrărei noastre, p. 636 şi t. IV, p. 107, n. 1. Art. 1900.

Repetițiunea nu va avea însă loc dacă obligația fără causă sau întemeiată pe o causă falșă a fost achitată de bună voe, fără nici o eroare, adecă, dacă acel care a plătit-o știea că nu datorește, pentru că această executare benevolă cuprinde un dar manual, de câte ori, bine înțèles, lucrul care s'a plătit este susceptibil de a face obiectul unei asemene liberalități; de unde resultă că debitorul care n'ar fi achitat obligația de cât *pro parte* n'ar putea fi silit a presta și restul [1]).

Cât pentru chestiunea de a se ști dacă executarea unei obligațiuni întemeiată pe *o causă ilicită* dă sau nu loc la acțiunea în repetiție, chestiunea este controversată [2]).

Unii, întemeinduse pe dreptul roman, conferă acțiunea în repetițiune numai părței care n'a avut nici un rol imoral în convențiune, refusând-o părței celeilalte, fiind că „*Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*" [3]).

In acest sistem, inadmisibil după noi, persoana care ar fi făgăduit o sumă de bani cui-va pentru ca *să nu comită o crimă* ar avea acțiunea în repetițiune, pe când această acțiune n'ar mai exista nici pentru una din părți când,

---

Daruri manuale.

[1]) Thiry, II, 617. Laurent, XVI, 162.—Soluția de mai sus presupune validitatea darurilor manuale în legislația noastră, ca și în acea franceză; am vèdut însă că, în această privință, chestiunea este foarte controversată.—Tribunalul din Iași tăgăduește posibilitatea darurilor manuale în legislația actuală (*Dreptul* din 1894, No. 22), ear Curtea dice, din contra, că validitatea lor resultă chiar din natura lucrurilor, posesorul lucrurilor mobile fiind aparat prin însuș faptul posesiunei sale (art. 1909). (*Dreptul* din 1881, No. 4). Vedi t. IV al lucrărei noastre, p. 139 urm. Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1896, No. 58.

[2]) După noul proiect al codului german (art. 747, *in fine*, devenit art. 817 din legea de la 18 aug. 1896), dreptul de repetițiune nu mai există de câte ori acel care a făcut prestația a adus el singur, prin prestația sa, o atingere ordinei publice sau bunelor moravuri.

[3]) Pothier, II, 43. Aubry et Rau, IV, § 442 bis, p. 741, text și nota 8. Larombière, I, art. 1133, No. 10. Toullier D. III, partea II, 126. Duranton, X, 374. Massé-Vergé, IV, § 623, p. 9, nota 3, colona 1, *in medio*. Paul Pont, *Petits contrats*, I, 663. Bozérian, *Revue pratique*, t. V, (anul 1858), p. 20. Fuzier-Herman, *op cit.*, art. 1131, No. 42 și urm. Vedi și E. Lehr, *Droit germanique*, 241. Cas. fr. și C. Caen, D. P., 74. 1. 222. D. P., 92. 1. 336. D. P., 75, 2. 127. Cpr. D. P., 89. 2. 253. D. P., 94. 2. 172.

din contra, s'ar fi făgăduit bani *pentru ca să se comită* o crimă: *In pari causa turpitudinis cessat repetitio.* (L. 5, Dig., 12, 7, *De condictione sine causa* [1]).

Această părere este însă inadmisibilă, şi repetiţiunea va putea în tot-deauna să aibă loc, chiar din partea aceluia care ar fi violat un princip de ordine publică: 1° pentru că legea nu face nici o deosebire între casurile când obligaţia este fără causă sau se întemeiează pe o causă falşă ori ilicită (art. 966, 968); şi 2° pentru că, precum foarte bine ḑice Curtea din Caen (*Pand. Périod.*, 1888, 2, 166), regula romana „*Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*“ nu este nicăiri inscrisă în legile moderne [2]).

Despre casul în care causa nu este exprimată în convenţie.

Art. 967.—Convenţiunea este valabilă, cu toate că causa nu este expresă.

Causa este presumptă până la dovada contrară [3]). (Art. 1169, 1202 C. C., 270 C. com., *in fine.* Art. 1132 C. fr., 1120, 1121 **Cod italian).**

---

[1]) Veḑi şi L. 3, Dig., 12, 5, *De condictione ob turpem, vel injustam causam*, unde se ḑice: „*Ubi autem et dantis, et accipientis turpitudo versatur, non posse repeti dicimus, veluti si pecunia detur, ut male judicetur*“. Mai veḑi încă L. 8, Dig., *eod tit.*, *in fine*, unde se ḑice: „*Porrò autem si et dantis et accipientis turpis causa sit, possessorem potiorem esse: et ideò repetitionem cessare, tametsi ex stipulatione solutum est*“.—L. 2, Cod., 4. 7, *De condictione ob turpem causam*, mai ḑice încă: „*In pari causa, possessoris conditio melior habetur*“. Cpr. şi L. 5, Cod., *eod. tit.*

[2]) Veḑi în acest sens: Thiry, II, 617. Baudry, II, 854 şi 1342 bis. Duvergier, *Vente*, I, 207. T. Huc, VIII, 392. Baudry et Barde, I, 316, nota 3. Arntz, III, 39. Demante, V, 49 bis IV. Demolombe, XXIV, 382 şi XXXI, 433 urm. Laurent, XVI, 164. Marcadé, IV, 458. Pilette, *Revue pratique*, t. XV, (anul 1863), p. 467. Vigié, II, 1092 şi 1699. Fuzier-Herman, *op. cit.*, art. 1131, No. 41. Jurisprudenţa este în acelaş sens: Veḑi D. P., 46. 2. 191. D. P., 85. 1. 100. D. P., 87. 1. 465. *Pand. Périod.*, 87. 1. 61. *Pand. Périod.*, 88. 2. 166. D. P., 93. 2. 11. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7855. Veḑi şi *infrà*, rubrica: *Condictiones ob turpem causam.*

[3]) Paragraful 2 din textul nostru este reproducerea art. 1121 din codul italian. „*La causa si presume sino a che non si prova il contrario*“. O dispoziţie identică există în codul spaniol, promulgat la 24 iulie 1889 (art. 1277).

Se poate întâmpla ca o obligaţie să aibă o causă şi acea causă să nu fie exprimată în *inscrisul care o constată* [1]). Ei bine, legea decide că, în asemene caz, convenţiunea este valabilă [2]). Aceasta însemnează că actul (instrumentul de probaţiune) care constată obligaţia este valid, cu toate că el nu arată causa ei, dacă, bine înţĕles, există o causă reală şi licită [3]). Astfel, ar fi valid inscrisul prin care m'aş obliga a'ţi plăti o sumă de bani, de şi el n'ar arăta un înprumut sau o altă causă. Aceasta nu se poate întâmpla de cât în contractele unilaterale, pentru că, în convenţiunile sinalgmatice, actul scris va menţiona în totdeauna obligaţiunile reciproce ale părţilor, şi fie-care din aceste obligaţiuni servind de causă celeilalte, actul care conţine dovada unui contract sinalagmatic va face neaparat în acelaş timp menţiune despre causa fie-cărei obligaţiuni. Nu se poate, în adevĕr, ca actul care constată un contract de vêndare să nu arăte lucrul vêndut şi preţul hotărît, adecă causa obligaţiunei fie-cărei părţi. „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că, dacă este adevarat că art. 967 declară o convenţiune valabilă, cu toate că causa nu este expresă, aceasta însă nu este adevarat de cât atunci când este vorba de o obligaţie unilaterală, dar nu când este vorba de un contract sinalagmatic, precum este o vêndare, în care causa obligaţiunei uneia din părţi este obiectul obligaţiunei celeilalte ...“ etc. [4]).

1) De ex., creditorul reclamă în virtutea unui sinet astfel conceput: *Recunosc că datoresc* ... sau *mĕ oblig a plăti*, ori *am să dau suma cutare*. . ., etc. Cpr. Baudry et Barde, I, 320. Mourlon, II, 1106 urm. S'ar putea însă întâmpla ca causa neexprimată în obligaţie să resulte din întregul context al actului. Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a II, anul 1873, p. 115.

2) Cpr. Tribun. Covurlui şi Ilfov, *Dreptul* din 1885, No. 43 şi din 1884, No. 48.—Cambia nici nu are chiar nevoe de a arata causa (art. 270 C. com , *in fine*).

3) Cuvêntul *convenţiune* însemnează deci aici titlul, actul scris (*instrumentum*). Vedi şi art. 1275, unde cuvêntul *contract* este luat tot în sens de titlu. Cpr. Pand. fr., II, 7860. Baudry, II, 855. Baudry et Barde, I, 318. Thiry, II, 613. Mourlon, II, 1106.

4) Vedi Bulet. Cas. S-a I, 1881, p. 759. Cpr. Fuzier-Herman, *C. civ.* II, art. 1132, No. 2. Demolombe, XXIV, 362, 363. Larombière, I, art. 1132, No. 2 şi 3. Vedi şi *suprà*, p. 129, text şi nota 2, unde am vĕdut că, în contractele sinalagmatice, obligaţia uneia din părţi are de causă obligaţia celeilalte părţi.

Unde însă chestiunea este controversată în Francia, este asupra punctului de a se şti dacă dovada existenţei causei incumbă creditorului care cere executarea obligaţiunei, sau dacă debitorul este acela care trebue să stabilească existenţa ei. Atât doctrina cât şi jurisprudenţa sunt însă aproape unanime pentru a decide că creditorul nu are nimic de dovedit, obligaţiunea fiind presupusă a avea o causă licită, până la dovada contrară. Prin urmare, debitorului incumbă sarcina de a dovedi că obligaţia e lipsită de causă, sau că causa este ilicită [1]).

Acest sistem este formal consacrat la noi prin § 2 al art. 967, care reproduce art. 1121 din codul italian. Prin urmare, dacă inscrisul care constată o obligaţie unilaterală nu arată causa ei, această causă este presumtă până la dovada contrară, şi creditorul n'are absolut nici o dovadă de făcut. Numai când inscrisul arată o causă şi debitorul a dovedit că acea causă este falşă, creditorului îi incumbă sarcina de a stabili, că obligaţia are o altă causă adevarată şi licită. (Vedi *suprà*, p. 132, 133).

Cum va putea dovedi debitorul că obligaţia sa e lipsită de causă? Cele mai multe ori creditorul va arata causa ce el atribue obligaţiunei, de ex., un împrumut, o vêndare, etc., şi debitorul va dovedi că faptul pretins de creditor n'a avut loc. Debitorul va trebui să dovedească lipsa de causă chiar când creditorul n'ar invoca nici una, căci el n'a putut să se oblige fără causă de cât prin eroare, dol, violenţă saŭ din glumă, în care casuri el va stabili prin ori ce soiŭ de mijloace faptul invocat de dênsul. Dovedirea lipsei de causă.

CAPITOLUL III

Despre efectul convenţiunilor şi despre puterea lor legală [2]).

---

[1]) Cas. fr., 25 fevr. 1896, *Dreptul* din 1896, No. 53. D. P., 96. 1. 199. *Pand. Périod.*, 1896. 1. 292. Trib. Charolles, *Pand. Périod.*, 1894. 2. 270. D. P., 94. 2. 126. Thiry, II, 614. Demolombe, XXIV, 367. Bonnier, *Des preuves*, II, 681. T. Huc, VII, 86. Laurent, XVI, 168.—*Contrà.* Aubry et Rau, IV, § 345, p. 324, text şi nota 20. Massé-Vergé, III, § 615, p. 560. Duranton, X, 353 urm. Massé, *Dr. comm.*, IV, 137. Fuzier-Herman, *op. cit.*, II, art. 1132, No. 3.

[2]) Codul francez intitulează acest capitol: *Despre efectul obligaţiunilor*, ocupânduse de o dată atât despre efectul obligaţiilor cât şi despre acel al convenţiilor, al contractelor, care Observ. asupra rubricei.

SECŢIUNEA I

Dispoziţiuni generale sau efecte generale ale convenţiilor (între părţile contractante).

Art. 969.—Convenţiunile legal făcute au putere de lege între părţile contractante. Ele se pot revoca prin consimţĕmêntul mutual sau din cause autorisate de lege. (Art. 5, 1079 § 2, 1087, 1100, 1523 § 5, 1556, 1711 C. C. Art. 1134 C. fr.).

Art. 1711.—Transacţiunile au între părţile contractante puterea unei sentinţi neapelabile [1]). (Art. 969, 1201, 1213 C. C. Art. 2052 C. fr.).

Art. 970.—Convenţiunile trebuesc executate cu bună credinţă. Ele obligă nu numai la ceea ce este expres într'ênsele, dar la toate urmările ce echitatea, obiceiul sau legea dă obligaţiunei după natura sa. (Art. 969, 977 urm., 980, 981 C. C. Art. 1134 § 3, 1135 C. fr.).

Toate convenţiunile, când sunt legal făcute, trebuesc executate, ele fiind ca şi o lege pentru părţi [2]), nu însă şi în privinţa celor de al treile (art. 973). *Contractus enim legem ex conventione accipiunt* [3]). Cu alte cuvinte, şi mai

---

produc obligaţiile. Această confusiune între două lucruri cu totul deosebite, pe care Pothier nu lipsea de a le distinge (*Oblig.*, II, 85 urm., 141 urm.), fiind criticată de toţi autorii (Cpr. Marcadé, IV, 460. 461. Laurent, XVI, 177. Thiry, II, 618. Baudry, II, 857. Baudry et Barde, I, 328 urm. Mourlon, II, 1112, 1113. Demolombe, XXIV, 384, etc), legiuitorul nostru urmând împărţirea codului italian, intitulează acest capit.: *Despre efectul convenţiunilor*, ocupêndu-se despre efectul obligaţiunilor tocmai în capit. VII (art. 1073 urm.), şi reproducênd chiar în acest capitol mai multe disposiţiuni din codul italian.

Inpărţirea codului nostru şi a acelui italian este mult mai raţională, cu toate că chiar rubrica noastră, astfel cum se vede redactată, nu este încă exactă, pentru că legiuitorul nostru nu se ocupă în acest cap. numai de efectul convenţiunilor, ci şi de puterea lor legală între părţi şi faţă cu cei de al treile. Cpr. Gr. G. Pĕucescu, I, 198. De aceea, am adaus la rubrica noastră ceea ce'i lipseşte, după materia care se găseşte în acest capitol.

1) „*Non minorem auctoritatem transactionum, quam rerum judicatarum esse, recta ratione placuit*". (L. 20, *ab initio*, Cod., 2, 4, *De transactionibus*).

2) Cpr. Cas. rom. şi Trib. Ilfov, Bulet. S-I, anul 1878, p. 26 şi *Dreptul* din 1884, No. 11.

3) L. 1, § 6, Dig., 16, 3, *Depositi, vel contra.* Vedi şi L. 23, *in medio*, Dig., 50, 17, unde se dice: „*Hoc servabitur quod initio convenit; legem enim contractus dedit*".

pe scurt, convenţia este legea părţilor [1]). Părţile pot chiar să reguleze relaţiile dintre ele altfel de cât le regulează legea (art. 1223), destul este ca să nu să atingă bunele moravuri şi ordinea publică (art. 5).

Violarea legei. Casarea decisiunei.

Violarea unei legi dă loc la casarea decisiunei care a violat-o [2]), pe când interpretarea greşită a tocmelei (convenţiunei) nu dă loc la casare de cât atunci când s'a schimbat sau denaturat însuş natura tocmelei (art. 37, § 6, L. C. de cas.) [3]). Interpretarea convenţiunilor aparţine deci instanţelor de fond. (Vedi *infrà*, explic. art. 977).

Convenţiunile fiind legea părţilor, de aici urmează că ele nu pot fi desfiinţate prin voinţa unilaterală a uneia din părţi şi că ele nu pot fi revocate de cât prin consimţĕmêntul mutual al tuturor părţilor contractante [4]).

Acelaş concurs de voinţă care a fost neaparat pentru formarea convenţiunei este neaparat şi pentru desfiinţarea ei [5]).

---

[1]) Art. 1087, 1100, şi 1711 sunt o aplicare a acestui principiu. Art. 1101, § 2, care permite judecătorului de a acorda mici termene de graţie debitorului, cuprinde din contra o derogare la acest principiu. Mai vedi şi alte derogări la acest principiu în art. 1689 şi 1701. Cpr. Laurent, XVI, 178. Baudry et Barde, I, 333.

Violarea unei legi străine.

[2]) Violarea unei legi străine nu dă loc la casare de cât atunci când această violare atrage după sine calcarea unei legi române. Cpr. Cas. fr., D. P., 92. 1. 299. D. P., 76. 1. 497.—Este, în adevĕr, de principiu că legile străine se apreciează în mod suveran de instanţele de fond, fără ca această apreciare să poată da loc la censura casaţiunei. Cas. rom., *Dreptul* din 1894, No. 10 şi din 1893, No. 41. *Cur. judic.* din 1894, No. 37. *Dreptul* din 1892, No. 76. Bulet. 1890, p. 758. Bulet. S-a I, 1887, p. 141. Vedi şi t. I al lucrărei noastre, partea I, p. 80, 81.

[3]) Cas. rom., Bulet. 1867, p. 838. Bulet. S-a II, 1872, p. 102. Bulet. S-a I, 1883, p. 675. Cpr. Cas. rom., *Curierul judiciar* din 1897, No. 8. Vedi şi Cas. fr., D. P., 72. 1. 176. D. P., 87. 1. 217. D. P., 92. 1. 104 şi 150. Vedi Thiry, II, 619. Boissonade, II, p. 126. Laurent, XVI, 180. T. Huc, VII, 88. Baudry et Barde, I, 336. Vedi şi Pand fr., *Cass. civ.*, 750.

[4]) Cpr. Cas. rom. S-a I, Bulet. anul 1879, p. 483 şi 643. Baudry et Barde, I, 338.

[5]) *„Obligationes quæ consensu contrahuntur, contraria voluntate dissolvuntur“*. Vedi şi L. 35, Dig., 50, 17, unde se dice: *„Nihil tam naturale est, quam eo genere quidquid dissolvere, quo colligatum est“*.

Revocarea care resultă din consimţĕmêntul părţilor nu'şi produce efectele sale de cât în viitor.

Revocarea care va resulta din consimţĕmêntul contrar al părţilor nu'şi va produce însă efectele sale de cât pentru viitor, efectele ce contractul a produs în trecut fiind menţinute; de unde resultă că vêndĕtorul, care 'şi va lua înapoi imobilul vêndut, va trebui să respecte contractele de închiriere, ipotecile, servituţile şi, în genere, toate drepturile reale constituite de cumpărător în folosul celor de al treile, pentru că aceştia n'au putut să prevadă revocarea prin comuna înţelegere a părţilor sau, mai bine ḑis, retransmiterea proprietăţei la vênḑĕtor. Este însă de observat că, pentru ca părţile să desfiinţeze vênḑarea primitivă, trebueşte un nou contract prin care vechiul proprietar să'şi redobêndească proprietatea lucrului ce înstrăinase: de unde resultă că fiscul va percepe o nouă taxă de înregistrare [1]).

Consecinţile care resultă din împrejurarea că conv. nu pot fi revocate de cât prin consimţĕmêntul părţilor.

Din împrejurarea că convenţiile nu pot fi desfiinţate de cât prin consimţĕmêntul tuturor părţilor contractante, resultă că judecătorii n'ar putea să reducă preţul stipulat de părţi într'o vênḑare [2]), nici să micşureze dobânda stipulată într'un împrumut [3]), afară de casul, bine înţĕles, în care, sub o dobêndă prea mare, s'ar ascunde o clausă penală; nici să micşureze onorariul stipulat în favoarea unui avocat [4]), afară de casul în care convenţia dintre avocat şi litigant ar cuprinde ceea ce doctrina numeşte pactul de *quota litis*, în care caz convenţia va fi cu totul desfiinţată (veḑi *suprà*, p. 147 urm.), avocatul avênd drept numai la cheltuelele făcute (L. 53, Dig., 2, 14) şi la o justă remunerare a ostenelelor sale, apreciată de justiţie [5]).

Desfiinţarea în virtutea unei condiţiuni resolutorie. Art. 1019—1021.

[1]) Cpr. Baudry et Barde, I, 339. T. Huc, VII, 89. Demolombe, XXIV, 392. Laurent, XVI, 183.—Vom vedea însă mai la vale că, de câte ori desfiinţarea contractului va avea loc în virtutea unei condiţiuni resolutorie fie expresă, fie tacită (art. 1019—1021), contractul va fi desfiinţat cu efect retroactiv şi pentru trecut, cei de al treile suferind consecinţele unei desfiinţări pe care, de alt-mintrelea, ei au putut s'o prevadă.

[2]) Cpr. Cas. rom., S-a 1, Bulet. anul 1879, p. 483.

[3]) Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. anul 1878, p. 182.

[4]) Veḑi însă Cas. rom., *Curierul judiciar* din 8 iunie 1897, No. 22.

[5]) Este, în adevĕr, generalmente admis că, în lipsă de o anume convenţiune, tribunalele apreciează suma care se cuvine avocatului pentru ostenelele sale, de câte ori gratuitatea mandatului n'a fost expres stipulată. Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1877, p. 12 şi Bulet. 1878, p. 414. Cpr. şi *Curierul judi-*

Regula după care, convenţiunile nu pot fi revocate de cât prin consimţământul mutual al părţilor contractante sufere mai multe excepţiuni : Excepţiuni la principiul de mai sus.

1° Mandatul încetează în genere prin singura voinţă a mandantelui sau a mandatarului (art. 1552, 1556 [1]) ; Mandat.

2° Contractul de societate, cel puţin când este format pentru un timp ilimitat, poate fi desfiinţat prin voinţa unuia din asociaţi (art. 1523, § 5, 1527) [2]). Societate.

In fine, unele contracte nu pot de loc fi revocate, nici chiar prin consimţământul mutual al părţilor. Astfel sunt convenţiile matrimoniale (art. 1228 urm. C. C. 710, 716 Pr. civ.) [3]) şi adopţiunea [4]). Convenţii matrimoniale. Irevocabilitatea lor.

---

ciar din 1897, No. 12. Tribun. Roman, *Dreptul* din 1895, No. 58. Troplong, *Mandat*, 163. Cpr. C. Suedez, art. 5 cap. 18.
Jurisprudenţa aplică cu drept cuvânt aceleaşi principii şi la arhitecţi. Cpr. C. Rouen, 30 ianuar 1895 şi Trib. Paris, 7 martie 1896. *Pand. Périod.*, 1895, 2, 344 şi *Curierul judiciar* din 1896, No. 46. Vedi t. III al lucrărei noastre, p. 425, *ad notam* şi tratatul nostru în limba franceză, p. 185. text şi nota 3. Vedi şi *suprà*, p. 143, *ad notam*.

[1]) De câte ori însă mandatul nu este încheiat numai în interesul mandantelui, ci şi în interesul mandatarului, precum ar fi, de ex., în casul în care un avocat ar fi stipulat un onorariu pentru apararea unui proces, revocarea lui nu poate să resulte de cât din consimţământul reciproc al părţilor. Cas. rom. şi C. Craiova. *Curierul judiciar* din 8 iunie 1897, No. 22. Bulet. S-a 1, 1876, p. 452 şi *Dreptul* din 1890, No. 76. Cpr. C. Pau şi Cas. fr. D. P., 74. 5. 327, No. 10. D. P., 91. 1. 197. Baudry, III, 931. Laurent, XXVIII, 104. Revocarea ar putea însă şi în asemene caz să aibă loc prin simpla voinţă a mandantelui când ar exista culpă, dol sau fraudă din partea mandatarului. Cas. rom. şi fr. Bulet. S-a 1, 1884, p. 363 şi D. P. 91. 1. 197.

[2]) Cpr. Cas. rom., S-a II, Bulet. 1877, p. 379. Tribun. Ilfov, *Dreptul* din 1886, No. 48. Baudry, II, 861. Laurent, XVI, 184. Thiry, II, 619. Baudry et Barde, I, 340.

[3]) Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, anul 1885, p. 40. Laurent, XVI, 184. Baudry, II, 861. Thiry, II, 619. Baudry et Barde, I, 341. T. Tuc, VII, 89. — Sub legea veche, tocmelele căsătoreşti puteau, din contra, fi schimbate în urma săvârşirei căsătoriei. Vedi art. 1609, 1614 C. Calimach şi § 4, cap. 33, C. Andr. Donici. Vedi şi L. 1, Pr., Dig., 23, 4, *De pactis dotalibus*, unde se dice : „*Pacisci post nuptias, etiamsi nihil ante convenerit, licet*". Vedi şi t. I, partea 1 a lucrărei noastre, p. 51, nota 1. Dreptul vechiŭ în privinţa conv. matrimoniale.

[4]) In legile anterioare, adopţiunea era, din contra, revocabilă (art. 250, 251 C. Calimach, 185 C. austriac). Vedi t. I al lu- Dreptul vechiŭ în privinţa adopţiunei.

Divorț prin consimțêmênt mutual. Cât pentru căsătorie, ea poate să fie desființată prin consimțêmêntul mutual al părților, dacă ele întrunesc anume condițiuni prescrise de lege (art. 254 urm. C. C.).

Cause autorisate de lege. Convențiunile mai pot încă fi revocate în virtutea causelor autorisate de lege [1]). Legea fiind, în adevĕr, acea care dă putere convențiunilor, ea poate să le râdice aceiaș putere în casurile pe care ea le determină. Astfel, vênḍarea poate fi desființată pentru neplata prețului (art. 1365); donațiunea poate fi revocată pentru neîndeplinire de sarcini (art. 829 urm.), pentru ingratitudine din partea donatarului (art. 831 urm.), sau pentru survenire de copiĭ dăruitorului (art. 836 urm.), etc. Mai veḍi încă art. 1020, 1021.

Art. 970. Convențiile trebuesc nu numai să fie executate de părțĭ, dar încă *de bună credință*, adecă conform cu intenția lor și cu scopul ce ele 'și au propus [2]). „*Bonam fidem in contractibus considerari, æquum est*". (L. 4, Cod., 4, 10, *De obligationibus et actionibus*).

Scopul acestei dispozițiuni este de a desființa distincțiunea pe care Romaniĭ o făceau între contractele *bonæ fidei* și acele *stricti juris* [3]). Astăzi, în adevĕr, toate contractele sunt de bună credință, și buna credință este chiar presupusă (art. 960, § 2, 1899, § 2) [4]).

Acest scop al legiuitorului reesă și mai lămurit din partea finală a art. 970, după care convențiile obligă nu numai la ceea ce este exprimat într'ênsele, dar încă la toate urmările ce echitatea, obiceiul [5]) sau legea dă obligațiunei, după natura sa (cpr. și art. 980).

Legea trebue să fie aplicată mai întăi, cu precădere, înaintea usului, chiar când ea ar părea nedreaptă, de și art. 970 vorbește mai întăi de echitate, de uz, și apoi de lege;

---

crărei noastre, partea II, p. 324, nota 1.—La Romani, adopțiunea avea loc, din contra, pentru tot-deauna, fiind că altfel ea n'ar fi imitat natura: „*Nec enim moribus nostris convenit filium temporalem habere*". (L. 34, *in fine*, Dig., 1, 7).

1) Cpr. Cas. rom., Bulet. 1867 p. 837. Baudry et Barde, I, 342.

2) Baudry, II, 862. Baudry et Barde, I, 343. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7915. Berriat St. Prix, II, 4194. Cas. fr. Sirey, 87. 1. 420.

3) Veḍi Instit., 4, 6, § 28, *De actionibus*, și Gaius, IV, § 62.

4) Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1871, p. 124. Boissonade, *op. cit.*, II, 123. Vigié, II, 1161. Thiry, II, 619. Demolombe, XXIV, 393. Veḍi și *suprà*, p. 17, *ad notam, in fine.*

5) „*Ea quæ sunt moris et consuetudinis, in contractibus tacite veniunt*". (L. 31, § 20, Dig., 21, 1, *De ædilitio edicto*).

ear usul va trece înaintea echităţei, pentru că părţile au trebuit neaparat să se aştepte la aplicarea lui [1]).

Dar mai înainte de uz şi chiar de lege, se va aplica convenţia părţilor dacă dênsa nu violează vre o disposiţie de ordine publică (art. 5) [2]).

Efectele convenţiunilor în privinţa strămutărei proprietăţei sau altor drepturi reale.

Efectul general al convenţiunilor este de a produce între părţile contractante obligaţiuni, sau de a modifica, ori de a stânge obligaţiunile existente.

In unele casuri însă, convenţiunile au de efect strămutarea proprietăţei sau altor drepturi reale, singurul efect despre care se ocupă legiuitorul.

Fiind însă că strămutarea proprietăţei a fost resolvită în deosebite moduri de legislaţiunile anterioare, vom începe prin a cerceta trecutul, remănênd apoi a ne ocupa de codul actual.

Ochire retrospectivă asupra strămutărei proprietăţei. (Dreptul roman şi dreptul nostru anterior).

La Romani, obligaţiunile nu aveau de efect strămutarea proprietăţei sau altui drept real, ci numai crearea intre creditor şi debitor a unei obligaţiuni personale *(jus ad rem*, ear nu *jus in re*), proprietatea strămutânduse între ei numai prin tradiţia care se făcea pentru executarea convenţiunei: „*Obligationum substantia non in eo consistit, ut aliquod corpus nostrum, aut servitutem nostram faciat, sed ut alium nobis obstringat ad dandum aliquid, vel faciendum,*

---

1) Berriat St. Prix, II, 4198.

Aplicaţiunea legei.—Astfel, intr'o vênḑare, vênḑĕtorul va garanta pe cumpărător de evicţiune, dacă părţile n'au derogat la această obligaţiune (art. 1337 urm.).

Aplicaţiunea usului.—Intr'un contract de chirie, în lipsă de o anume stipulaţie, se va observa obiceiul de a plăti chiria şi de a se muta la Sf. Dimitrie şi la Sf. Gheorgie.

Aplicaţiunea regulelor de echitate.—Intr'o vênḑare imobiliară, vênḑĕtorul va remite cumpărătorului nu numai titlurile de proprietate (art. 1315), dar şi acele care ar constata oare-care împrejurări, oare-care amintiri istorice de natură a mări valoarea fondului vêndut. Cpr. Thiry, II, 619.

2) Cpr. Baudry et Barde, I, 332. Cas. fr., D. P., 87. 1. 30.

vel præstandum" (L. 3, Pr., Dig., 44, 7, *De obligationibus et actionibus)*; de unde şi regula celebră: „*Traditionibus et usucapionibus dominia rerum, non nudis pactis transferuntur*". (L. 20, Cod., II, 3, *De pactis)*.

Prin obligaţiuni nu se dobêndea deci la Romani drepturi reale, ci numai drepturi personale sau de creanţă.

Din acest principiu părăsit de legiuitorul actual resultau, între altele, următoarele două consecinţi:

Consecinţile care resultă din principiile romane. 1⁰ Dacă acelaş lucru a fost succesiv înstrăinat la mai multe persoane, achisitorul căruia-i se făcuse tradiţia era proprietarul lui, chiar dacă titlul seu era cu o dată posterioară [1]).

2⁰ Acel care a instrăinat lucrul fiind încă proprietarul lui până la tradiţie, creditorii sei puteau, până în momentul tradiţiunei, să exercite drepturile lor asupra lucrului instrăinat [2]).

Dreptul străin. Principiile dreptului roman, admise în dreptul anterior francez, în provinciile de drept scris [3]), admise şi astăzi în unele legislaţiuni străine, precum în codul austriac (art. 425, 427, 1053, 1084), în codul olandez (art. 639, 667, 668, 671, 1495), în codul spaniol de la 1889 (art. 609, 1095, 1462—1464), în codul Repub. Argentine (art. 577), în codul elveţian asupra obligaţiilor (art. 199), în codul civil al principatului Muntenegro (art. 834, 835, 836, 837, 839), în noul cod civil german aplicabil cu începere de la 1 ianuar 1900 (art. 929 şi urm.), etc., trecuse şi în legislaţia noastră anterioară.

Codul Caragea. Codul Caragea prevede, în adevĕr, în privinţa mobilelor, că „vênḑarea atunci e sevêrşită, când cel ce vinde *va da lucrul în mâna cumpărătorului*, şi cumpărătorul va da

---

1) „*Quotiens duobus in solidum prædium jure distrahitur, manifesti juris est, eum cui priori traditum est, in detinendo dominio esse potiorem*". (L. 15, *ab initio*, Cod., 3, 32, *De rei vindicatione)*. Veḑi şi § 6, cap. 10 din codul lui Andr. Donici, unde se ḑice: „Când se va vinde un lucru la doi, scrie pravila, că acelui ce i s'au dat mai întâi stăpânirea lucrului, acela are şi protie a'l stăpâni". Tot astfel se exprimă şi art. 575 din codul Calimach (430 C. austriac).

2) Cpr. Pothier, *Vente*, III, 319 urm. şi *Propriété*, IX, 247. Baudry, II, 878. Demolombe, XXIV, 435. Larombière, I, art. 1138, No. 2.

3) V. Pothier, *Tratié du droit de domaine de propriété*, IX, 245.

preţul sau încredinţarea pentru preţ" (art. 12, partea III, cap. 2); ear în privinţa imobilelor, art. 13 prevede că „vêndarea atunci e sevêrşită, când vêndĕtorul, primind preţul sau încredinţarea pentru preţ, *va da cumpărătorului zapisul vêndărei*". Predarea acestui zapis nu este de cât tradiţia *brevi manu* de la Romani [1], pe care o admitea atâta codul Calimach (art. 576), cât şi codul lui Andronachi Donici [2]. (Cpr. art. 1315 din codul actual).

In cât priveşte codul Calimach, el primeşte vechiul principu roman admis şi în codul austriac, după care proprietatea nu se transmite prin efectul convenţiunilor, ci numai prin tradiţie [3], şi este de mirat cum Curtea noastră Codul Calimach.

---

[1]) „Considerând, ḑice Curtea noastră suprema, că, sub legiuirea Caragea, contractul de vênḑare nu e un contract solemn; că de aceea vênḑarea există şi e perfectă prin consimţĕmêntul părţilor şi *tradiţiunea obiectului*; că, dacă, pentru vênḑarea imobilelor şi a ţiganilor art. 6, partea III, capit. 2 prescrie ca vênḑarea să se facă *numai în scris*, aceasta nu însemnează alta de cât că, pentru siguranţa dreptului de proprietate imobiliară, vênḑarea să nu se poată constata, *mai cu samă faţă cu cei de al treile*, de cât prin inscris; între părţi însă, vênḑarea unui imobil se putea dovedi de alt-mintrelea şi prin mărturisirea şi prin jurământul părţei, ceea ce dovedeşte că contractul de vênḑare, *chiar al unui imobil*, nu e un contract solemn, însă modul de dovedire al contractului e mărginit, etc ..." *Dreptul* din 1894, No. 17 şi *Curierul judiciar* din acelaş an, No. 7. Cpr. Gr. G. Pĕucescu, *Oblig.*, I, 252.

[2]) „Pentru vênḑările ce se obicinuesc a se face în scris, într'alt chip nu pot lua sevêrşirea lor, până când mai întâi se va scrie zapisul vênḑărei sau cu însuş mâna vênḑĕtorului sau şi de către altul cine-va şi va iscăli vênḑĕtorul, şi se va da de la mâna vênḑĕtorului la mâna cumpărătorului lucrului; şi dacă este să se facă zapisul *prin notar* (adecă condicar a judecătoriei), atunci earăş nu este zapisul desevêrşit până când nu va fi, după toată rêndueala, iscălit şi *dat de la o mână la alta*" (art. 2, *in fine*, capit. XI). Veḑi şi § 6, capit. 10 din acelaş cod. Codul Andr. Donici.

[3]) „Vênḑarea este perfectă, ḑice Andr. Donici (§ 2, cap. XI), când o parte va urma cu darea preţului, şi ceealaltă parte primind preţul va urma cu darea lucrului. Şi nu numai aşa, ci şi dacă numai o parte va primi luând preţul, sau ceealaltă parte va apuca a face teslim lucrul vêndut în mâna cumpărătorului, atuncea vênḑarea şi cumpărarea *este sevêrşită şi temeinică*". Veḑi şi § 4 din acelaş capit., unde se ḑice: „Şi scrie pravila, că mai înainte până a nu face vênḑĕto- Codul Andr. Donici.

supremă, interpretând greşit art. 576 şi 577 din vechia legiuire a Moldovei, a putut să dică că, sub acest codice, vêndarea imobilelor nu este perfectă de cât atunci când, pe lângă tradiţie şi punerea în stăpânire a cumpărătorului, s'a întărit vêndarea de către tribunal, lăsând a se înţelege că tradiţia ar fi fost insuficientă pentru a strămuta proprietatea chiar între părţi [1]).

Critica unei decisiuni a Curţei noastre supreme.

Dacă aceasta este teoria Curţei, apoi ne râdicăm cu putere în contra ei, căci codul Calimach este destul de clar şi nimic nu ne face a crede că el s'a depărtat de la principiile romane. In adevĕr, art. 570 (425 C. austr.), 1412 (1053, *in fine*, C. austriac), 1454 (1084 C. austr.) prevĕd, fără a distinge între mobile şi imobile, că proprietatea nu se strămută de cât prin tradiţie, ear art. 572 (427 C. austriac) prevede un fel de tradiţie *brevi manu* pentru mobilele incorporale, şi chiar pentru unele mobile corporale, precum mărfurile aflătoare pe drum şi în magasiĭ, vinul din pivniţă, colecţiile de tablouri, bibliotecile, etc.

Constitutul posesor.

Art. 573 (428 C. austr.) consacră în termeni expreşi constitutul posesor admis în vechia jurisprudenţă franceză, despre care am vorbit altă dată şi la care se referă şi art. 1316 din codul civil actual, când dice că predarea lucrurilor mobile se face şi prin simplul consimţĕmênt al părţilor [2]).

---

rul teslim lucrul vêndut în mâna cumpărătorului, şi până a nu primi vêndĕtorul preţul lucrului, macar să se fi fost alcătuit pentru preţ, însă dacă lucrul nu a apucat a se da, şi preţul nu a apucat a se lua, se pot lepăda atât o parte cât şi alta de tocmală, ca când nici nu s'ar fi fost făcut vorbă". Mai vedi încă §§ 6, 9 capit. XI şi § 6, capit. X din acelaş cod. Acest din urmă § are următoarea cuprindere: „La vêndări, cumpărături, năimeli, schimburi şi alte asemenea, trebuinţa urmează ca, pre lângă tocmală, să se dea şi lucrul, trecênd din stăpânirea unuia în stăpânirea altuia, adecă făcênduse teslim şi după formele pravilei; atunci stăpânirea deplin este câştigată când, pre lângă tocmală, urmează şi darea lucrului".

[1]) Bulet. Cas. S-a I, anul 1870, p. 367.

Constitutul posesor.

[2]) In vechea jurisprudenţă franceză, constitutul posesor era acea clausă, lipsită astăzi de ori-ce efecte, prin care, într'un contract, de ex., într'o donaţiune, într'o vêndare, etc., dăruitorul sau vêndĕtorul reţinea lucrul dăruit sau vêndut, declarând că el îl deţine în numele şi pentru donatar sau cumpărător. Prin această clausă, cuprindĕtoare de o tradiţie fictivă, dăruitorul sau vêndĕtorul era presupus

In fine, art. 576 (431 C. austr. modificat) prevede că mutarea proprietăţei nemişcătoare se face prin darea documentelor vechi şi noi, vorbind earăş de întrarea în stăpânire a noului proprietar şi de luarea lucrului în stăpânirea sa. Ear dacă art. 577 din acelaş cod voeşte ca, în lipsa unor astfel de documente, să se facă un înscris *întărit de judecătorie sau stăpânire* (fiind că prin acest chip se face temeinică mutarea proprietăţei lucrului), aceasta nu poate fi de cât *în privinţa celor de al treile*, ceea ce se mai prevede încă atât de sobornicescul hrisov, cât şi mai cu samă de Regulamentul organic al Moldovei, anexa litera T [1]).

Aşa dar, remâne bine stabilit că vechile noastre legislaţiuni primise în totul principiile romane, după care proprietatea nu se strămuta prin efectul convenţiunilor, ci numai prin *tradiţie*.

---

a face tradiţiunea donatarului sau vênđĕtorului, cari, la rêndul lor, erau presupuşi a fi primit posesiunea lucrului dăruit sau vêndut prin declaraţia făcută de dăruitor sau vênđĕtor că el nu deţine lucrul în viitor de cât în numele şi pentru donatar sau cumpărător. Cpr. Pothier, *Vente*, III, 313; *Don. entre époux*, VIII, 72 şi *Tr. du droit de domaine de propriété*, IX, 208. Merlin, Répert. t. II, p. 783, v⁰ *Clause de constitut*. Veđi şi t. IV al lucrărei noastre, p. 142, nota 3.

„Prin arătarea rostită se trădă lucrul, đice art. 573 din codul Calimach (428 C. austriac), când instrăinătorul va rosti voinţa sa prin chipuri doveditoare, că adecă el ţine pe viitor în numele altuia lucrul, carele până acum au fost drept al seu, şi în loc de proprietar se face ţiitor a lucrului; sau că acel ce luase mai înainte de la dênsul un lucru (doară spre întrebuinţare, sau ca un amanet, sau cu chirie, ori năimală), poate să'l stăpânească pe viitor cu dritul realnic sau ca un proprietar". Constitutul posesor este şi astăzi admis în legislaţiunele în care tradiţia strămută proprietatea. Veđi, de ex., art. 428 C. austriac; art. 930, 931, 1206 din noul cod german promulgat la 18 aug. 1896 spre a fi aplicabil în toată Germania cu începere de la 1 ianuar 1900; art. 202 din codul federal al obligaţiilor pentru Elveţia (L. din 14 iunie 1881), etc. Art. 573 C. Calimach.

[1]) Cpr. în acest din urmă sens: Cas. rom., care a revenit la adevaratele principii: Bulet. S-a I, 1878, p. 105. C. din Focşani. *Dreptul* din 1873, No. 48. C. Galaţi. *Dreptul* din 1895, No. 6 şi *Curierul judiciar* din 1895, No. 3. Trib. Suceava, *Dreptul* din 1893, No. 7. Veđi şi t. III al lucrărei noastre, p. 208, nota 1. Cpr. Gr. G. Pĕucescu, I, 253.

Sevêrşirea tradiţiei putea în tot deauna să fie stabilită cu marturi, fiind că era vorba în specie de o chestie de fapt [1]; şi apoi, în legile anterioare, proba testimonială era admisă fără nici o restricţie.

Strămutarea proprietăţei între părţi în dreptul actual.

Art. 971.—In contractele ce au de obiect translaţiunea proprietăţei, sau unui alt drept real, proprietatea sau dreptul se transmite prin efectul consimţĕmêntului părţilor [2]. (Art. 644, 1295 § 1 C. C. Art. 1125, *ab initio*, **C. italian**).

Art. 1295, § 1.—Vinderea este perfectă între părţi şi proprietatea este de drept strămutată la cumpărător, în privinţa vênḑĕtorului, îndată ce părţile s'au învoit asupra lucrului şi asupra preţului, de şi lucrul încă nu se va fi predat şi preţul încă nu se va fi numĕrat (Art. 644, 971 C. C. Art. 1583 C. fr.).

Intre părţi, proprietatea mobiliară sau imobiliară nu se mai strămută astăzi prin tradiţie, ci prin simplul efect al consimţĕmêntului (art. 971, 1295, § 1), de şi art. 644 prevede tradiţia între modurile de dobêndire şi de transmitere ale proprietăţei.

Cumpărătorul nu mai devine deci astăzi, ca altă dată, creditorul lucrului vêndut, ci chiar proprietar prin singurul efect al consimţĕmêntului, tradiţiunea servind numai a-i pune obiectul la disposiţie pentru a se servi de el (art. 1314).

Derogare la art. 971 şi 1295 § 1.

Acest principiu nefiind însă de ordine publică, părţile ar putea foarte bine să convie ca lucrul vêndut să remâe încă cât-va timp proprietatea vênḑĕtorului, adecă ca proprietatea să nu fie strămutată de îndată prin efectul con-

---

[1] Tribun. Suceava, *Dreptul* din 1893 No. 7.

Deosebire de redacţie de la codul fr.

[2] Art. 1138 din codul francez se exprimă astfel: „*Obligaţia de a preda lucrul este perfectă prin singurul consimţĕmênt al părţilor contractante*". Marcadé (IV, 480) dicênd însă că această redacţie este vicioasă, şi în adevĕr, ea dând loc la multe discuţiuni, legiuitorul nostru a părăsit de astă dată redacţia codului francez, traducênd *ad litteram* în art. 971, art. 1125 din codul italian. Mult regretatul nostru amic, Gr. G. Pĕucescu, recunoaşte că redacţia textului nostru este mai lămurită şi curmă discuţiunile din Francia, fără a arăta însă de unde acest text este luat. Eată cum se exprimă art. 1125 din codul italian: „*Nei contratti che hanno de oggetto la traslazione della proprietà o di altro diritto, la proprietà o il diritto si transmette e si acquista per efetto del consenso legittimaménte manifestato*", etc. Tot în acest sens sunt redactate art. 715 din codul civil portughez şi art. 1436 din codul civil mexican.

simţĕmêntului [1]). Art. 715 din codul civil portughez este formal în această privinţă.

Strămutarea proprietăţei prin efectul consimţĕmêntului lasă însă a se presupune că lucrul care face obiectul convenţiunei este determinat nu numai în specia sa, dar şi în individualitatea sa, *in ipso individuo* [2]), căci dacă obiectul n'ar fi determinat de cât în specia sa, *in genere* (art. 964), precum ar fi, de exemplu, în casul în care s'ar fi vêndut un cal sau o casă, fără a se arata anume care, proprietatea nu s'ar strămuta de cât prin tradiţie sau prin o nouă convenţie care ar determina lucrul şi l'ar specialisa [3]). **Lucrul trebue să fie determinat în individualitatea sa.**

Proprietatea fiind, în adevĕr, un drept real, cel mai insĕmnat din toate, şi presupunĕnd un lucru cert şi determinat asupra cărui el se exercită (art. 971, 1102, 1156), este cu neputinţă ca proprietarul să poată exercita dreptul absolut ce'i dă legea (art. 480) asupra unui lucru nedeterminat [4]). „In înstrăinările *de lucruri certe şi determinate*, dice art. 715 din codul civil al Portugaliei, proprietatea se transmite între părţi prin singurul efect al contractului, independent de ori ce tradiţie şi de o posesie efectivă sau simbolică, *afară de casul în care părţile ar fi fost de acord pentru a stipula contrariul*". Am transcris acest text, pentru că el nu lasă nimic de dorit în privinţa

---

1) Cpr. Demante, V, 58 bis V. T. Huc, VII, 115. Marcadé, IV, 682, *in fine*. Demolombe, XXIV, 418, 425 şi XXVII, 86, *in fine*. Pĕucescu, I, 259. Acollas, II, p. 789. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, IV, 228, *in fine*. Baudry, II, 883, *in fine*. C. din Iaşi, *Dreptul* din 1888, No. 13, consid. de la p. 101.

2) Un lucru este cert şi determinat în individualitatea sa (*species*), când se arată natura sa, cantitatea, calitatea, etc... *quid, quale, quantum sit* (L. 74, § 1, Dig., 45, 1 şi L. 8, Dig., 18, 6, *De periculo et commodo rei venditæ)*. Veđi *suprà*, p. 125, 126 şi t. IV, p. 182, text şi nota 1.

3) Veđi *suprà*, p. 17 text şi nota 2 şi p. 126.

4) Laurent, XVI, 359. Larombière, I, art. 1138, No. 17. Pĕucescu, I, 248. Mourlon, II, 1126. Demolombe, XX, 228 şi XXIV, 403, 414. Troplong, *Vente*, I, 48. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, IV, 227 şi 284. Thiry, II, 626. Demante, IV, 55 bis, I. Aubry et Rau, IV, § 349, p. 340. Baudry, III, 447. Arntz, III, 56. Acollas, II, p. 789. Boissonade, II, 129, p. 139. Veđi şi *suprà*, p. 126.—Mai veđi încă t. III al lucrărei noastre, p. 208 şi t. IV, p. 182, text şi nota 2; p. 547, etc.

redacţiunei sale, care este cu mult superioară chiar acelei a codului italian, pe care codul român l'a luat de model în această privinţă.

Strămutarea proprietăţei în privinţa celor de al treile în dreptul actual.

Art. 971 şi 1295, § 1 ocupânduse numai de strămutarea proprietăţei între părţi, cată să determinăm cum achisitorul unui lucru devine proprietarul lui faţă cu cei care au dobêndit ei însuşi asupra aceluiaş lucru un drept în conflict cu al seu.

Aşa, de ex., dacă am cumparat un lucru de la cineva, faţă cu vêndĕtorul am devenit proprietarul acelui lucru prin simplul efect al consimţĕmêntului, independent de ori ce tradiţie. Chestiunea este însă de a se şti dacă am devenit proprietarul acelui lucru şi faţă cu terţiile persoane, adecă faţă cu acei care ar fi dobêndit şi ei drepturi reale asupra aceluiaş lucru?

Pentru a respunde la această chestiune, trebue să distingem imobilele de mobilele corporale şi cele incorporale.

Strămutarea proprietăţĕi imobilelor şi a drepturilor reale imobiliare faţă cu cei de al treile.

Art. 818.— ⎧ Vedi textul şi explicarea acestor articole în
Art. 819.— ⎩ t. IV, p, 191 urm., 200 urm., 203 urm.

Art. 1295, § 2.—In materie de vindere de imobile, drepturile care resultă din vêndarea, perfectă între părţi, nu pot a se opune, mai înainte de transcripţiunea actului, unei a treia persoane, care ar avea şi ar fi conservat, după lege, oare-care drepturi asupra imobilului vêndut. (Art. 818, 819, 971, 1801, 1802, 1803 C. C. Art. 721—724 Pr. civ.).

Art. 1801.—Toate actele, translative de bunuri şi drepturi care se pot ipoteca se vor transcrie pe registre ce se vor ţine spre acest sfêrşit la grefa tribunalului în ocolul căruia sunt bunurile situate. (Art. 818, 819, 1295 § 2, 1740, 1750, 1802, 1803 C. C. Art. 721 urm. Pr. civ.).

Art. 1802.—Ori ce act de înstrăinare a drepturilor menţionate în art. precedent nu se va putea opune persoanelor al treile, de nu se va fi făcut transcripţiunea cerută prin acel articol. (Art. 818, 819, 1295 § 2, 1801, 1803 C. C. Art. 723 Pr. civ.).

Art. 1803.—Transcripţiunea prescrisă prin art. 1801 transmite dobênditorului drepturile ce înstrăinătorul avea asupra proprietăţei imobilului, dar cu privilegiile şi ipotecile cu care imobilul era însărcinat. (Art. 644, 971, 1295, 1740, 1770, 1790, 1810 C. C. Art. 2182 C. fr.).

Art. 721 Pr. civ.—Se vor ține la fie-care tribunal de județ un registru de transcripțiunea actelor de mutațiunea sau strămutarea proprietăților, și un alt registru de inscripțiunea privilegiilor și ipotecelor. (Art. 1295 § 2, 1801 urm., 1821 C. C.).

Art. 722 Pr. civ.—Se vor transcrie în registrul de transcripțiune al tribunalului unde este așezat imobilul:

1° Toate actele de înstrăinare a proprietăților imobile, sau a drepturilor reale ce se pot ipoteca;

2° Toate actele prin care se renunță la aceste drepturi;

3° Toate actele prin care se constitue o antichresă, o servitute, un drept de usufruct, de uz sau de abitațiune;

4° Toate actele prin care se renunță la aceste drepturi. (Art. 517 urm., 565 urm., 576 urm., 1295 § 2, 1698, 1801 urm., C. C. L. fr. din 23 martie 1855 asupra transcripțiunei în materie ipotecară, art. 1 și 2).

Art. 723 Pr. civ.—Până la transcripțiune, drepturile resultând din actele menționate în art. precedente nu se pot opune celor de al treile, cari au drepturi asupra imobilului. (Art. 1295 § 2, 1802 C. C. L. fr. din 23 martie 1855, art. 3).

Art. 724 Pr. civ.—Contractele de arendă sau închiriere, pe un timp mai lung *de trei ani* [1]), nu se pot opune celor de al treile, de cât atunci când ele se trec prin extract in registrul de transcripțiune. (Art. 1394, 1441 C. C. L. fr. menționată din 23 martie 1855, art. 2 și 3).

Actele de înstrăinare *translative*, ear nu *declarative* [2]) de proprietate sau de drepturi reale imobiliare care se

---

[1]) După art. 1394 din codul civil, hotărîrile sau actele care constată cesiunea unui contract de arendă sau de chirie imobiliară, nu sunt supuse transcrierei de cât dacă chiria sau arenda este *pe doi ani* viitori. Art. 1394 C. C. nu este deci în armonie cu art. 724 Pr. civ. Vedi *infrà*, p. 177, nota 1. Art. 1932 din codul civil italian nu supune transcrierei de cât contractele de închiriere sau de arendă imobiliare făcute pe un timp mai lung de *nouĕ* ani, *eccedenti i nove anni.* Acelaş text (§ 7) supune transcrierei actele și hotărîrile din care ar resulta liberațiunea sau cesiunea de inchirieri sau arendări neexigibile încă (*non ancora scaduti*) *pentru un termen mai lung de trei ani*, *per un termine maggiore de tre anni.* Art. 1394. C. C.

[2]) Este însă de regretat că legiuitorul nostru n'a admis sistemul consacrat de legea belgiană (art. 1 L. din 1851), după care se transcriu și actele *declarative* de drepturi, precum este împărțeala (art. 786). Vedi t. III, p. 453, nota 2 și 612, precum și t. IV, p. 606, text și nota 3. **Critică la adresa legiuitorului.**

Cât pentru actele de ultimă voință care ar cuprinde legate de imobile, am vědut, cu toată părerea contrară a d-lui Degre și a Curței din București (*Dreptul* din 1875, No. 30 și din 1881, No. 48), că, cel puțin după părerea noastră, ele sunt supuse transcrierei. Vedi t. IV, p. 603. **Transcr. testamentelor.**

pot ipoteca, nu sunt, după principiile legei actuale [1]), oposabile celor de al treile de cât în urma transcripţiunei făcute în registrele respective [2]) ale tribunalului situaţiunei imobilului care s'a înstrăinat, sau asupra căruia s'a constituit un drept real, precum servitute, usufruct, antichresă, etc. (art. 1801 C. C. 722 Pr. civ.); de unde resultă că dintre doi achisitori ai aceluiaş imobil, fie cu titlu oneros, fie cu titlu gratuit, care deţin dreptul lor de la acelaş vêndĕtor, acela va fi proprietar care a transcris actul seu, ear nu acel al cărui act are o dată anterioară, chiar dacă el ar fi fost pus în posesiunea imobilului [3]).

Achisitorul unui imobil, care a transcris titlul seu, se poate prevala de lipsa transcripţiunei unei achisiţiuni anterioare, chiar dacă el a avut cunoştinţă despre dênsa, acest drept încetând pentru dênsul numai când ar fi

---

Succes., ocupaţiune, prescripţie, etc.

In cât priveşte celelalte acte nesupuse transcrierei (achisiţiuni făcute prin succesiune, ocupaţiune, prescripţie, efectul legei, etc.), veḑi t. IV, p. 605 urm.

Ordon. de adjudecare.

In privinţa ordonanţelor de adjudecare, chestiunea este controversată. Veḑi t. II, p. 450, nota 1 şi tratatul nostru în limba franceză, p. 193, 194 şi 377.

Donaţiuni imobilare.

In cât priveşte transcrierea donaţiunilor imobiliare, veḑi în t. IV, p. 191 şi urm. explic. art. 818 şi urm. C. C.

1) Regimul publicităţei relativ la transmisiunea proprietăţei imobiliare a fost introdus în Moldova, la 1832, prin Regulamentul organic (anexa lit. T); însă, pe lângă că sistemul Regul. lasă mult de dorit, apoi el nu este privitor de cât la ipoteci şi la convenţiĭ matrimoniale. Sub legea vechie, actele de înstrăinare ale bunurilor imobiliare nu aveau deci nevoe de a fi transcrise spre a fi oposabile celor de al treile. Cpr. Jud. de pace ocol Giurgiu, *Curierul judiciar* din 1896, No. 5. Giorgio Giorgi, în tratatul oblig. (IV, 285 urm.) a făcut un studiu comparativ asupra transcripţiunei în diferitele legislaţiuni moderne, pe care îl recomendăm cu tot dinadinsul cetitorilor cari posedă limba italiană.

2) Aceste registre, şnuruite, numerotate şi parafate pe fie care pagină de către preşedintele tribunalului (art. 1821 C. C.), sunt publice. Veḑi art. 1816 şi urm. C. C.

3) Cpr. Trib. Tutova (Sc. Popescu preşed.), *Dreptul* din 1885, No. 65. Thiry, II, 627. Baudry, II, 874. Vigié, II, 1231. Laurent, XXIX, 157 urm. Baudry et Barde, I, 400.

Intre părţi însă, proprietatea este strămutată, *şi în materie imobiliară*, tot prin efectul consimţĕmêntului (art. 971, 1295, § 1). Laurent, XXIX, 157. Troplong, *Transcription*, 48. Baudry, II, 874. Trib. Tutova, *Dreptul*, *loco cit.*

existat o fraudă din partea lui, concertată cu vênḑĕtorul contra primului achisitor [1]).

Achisitorul, pentru a putea opune achisiţiunea sa celor de al treile, va trebui să transcrie nu numai titlul seu de achisiţiune, dar şi titlul autorului seu, dacă acesta nu fusese transcris [2]).

Transcripţiunea are de scop apararea intereselor celor de al treile. Numai aceştia pot deci să opue lipsa ei. Persoanele care pot opune lipsa de transcriere

Proprietarul lucrului înstrăinat, într'un cuvênt, vênḑĕtorul, nu poate, prin urmare, să se prevaleze de lipsa transcrierei faţă cu cei de al treile, cari ar fi dobêndit drepturi reale asupra imobilului instrăinat de la noul lui proprietar şi cari ar fi luat mĕsurile necesare pentru conservarea acestor drepturi, pentru că cumpărătorul devenind, faţă cu vênḑĕtorul proprietar al imobilului prin simplul e-

---

1) Cpr. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1889, p. 898 şi *Dreptul* din 1889, No. 78. Bulet. 1890, p. 1292. Bulet. 1894, p. 95. C. Craiova şi Bucureşti, *Dreptul* din 1889, No. 78. *Dreptul* din 1890, No. 24, p. 190 (ultimul considerent). Cpr. C. Grenoble şi Pau, D. P., 71. 2. 245. D. P., 70. 2. 151. D. P., 85. 2. 85. *Pand. Périod.*, 1894. I. 249. Demolombe, XX, 313. Troplong, *Donations*, II, 1181 şi *Transcription*, 190. Garsonnet, *Revue pratique* (anul 1871), t. 31, p. 244 urm. Baudry, II, 483, *in fine*. T. Huc., VII, 127. Aubry et Rau, II, § 209, p. 308 şi VII, § 704, p. 395. Baudry et Barde, I, 396, 397. Veḑi şi t. IV al lucrărei noastre, p. 192, nota 2 şi 207, text şi nota 1.—Cu toate aceste, chestiunea este controversată, şi mulţi susţin că achisitorul posterior n'ar putea invoca lipsa de transcriere a achisitorului anterior, dacă el a avut cunoştinţă despre dênsa. Veḑi în acest din urmă sens: Tribun. Ilfov, *Dreptul* din 1889, No. 69. Laurent, XXIX, 191. Arntz, II, 1900. Marton, *Privil. et hypoth.*, I, 70, etc. Nu vom insista mai mult asupra acestei controverse, pentru că ea a mai fost studiată o dată în t. IV, p, 207, text şi nota 1.

2) Baudry, II, 874. Demolombe, XXIV, 465, *in fine*. Larombiere, I, art. 1138, No. 47. C. Dijon, D. P. 1892. 2. 469. Cpr. Baudry et Barde, I, 395.—Am presupus până acum că doi dobênditori ai aceluiaş imobil au transcris titlul lor de proprietate în diferite timpuri. Dacă ei l'au trascris în aceiaş ḑi, judecătorii vor aprecia, după împrejurări, care din doi trebue să fie preferat. Troplong, *Transcrip.*, 192. Cu toate aceste, şi de astă dată, chestia este controversată. Veḑi diferitele sisteme în Baudry et Barde, I, 398. In ori ce caz, art. 1779, după care ipotecile inscrise în aceiaş ḑi au acelaş rang, nu este aplicabil în specie, pentru că amêndoi dobênditorii nu pot fi coproprietari a imobilului.

fect al consimţĕmêntului, după cum am vedut mai sus, a putut să transmită dreptul seu altora [1]).

Şi când dicem că vêndĕtorul nu are acest drept, se înţĕlege că nu'l au nici moştenitorii lui testamentari sau *ab intestat*, pentru că ei represintă pe autorul lor; [2]) *personam defuncti sustinent*.

Creditorii chirografari

Acest drept nu aparţine nici creditorilor chirografari ai vêndĕtorului sau ai proprietarilor precedenţi, pentru că ei neavênd nici un drept asupra imobilului, nu pot beneficia de disposiţiile art. 723 Pr. civ. Textul este formal şi raportorul legei franceze din 1855 (art. 3), de unde este luat art. 723 din procedura noastră, a declarat că comisiunea însărcinată cu examinarea proiectului de lege a înţĕles a departa pe creditorii chirografari [3]).

Intr'un cuvênt, numai acei care au un drept asupra imobilului şi care l'au conservat în mod regulat vor putea să invoace lipsa transcripţiei (art. 723 Pr. civ.).

Posesorul de bună credinţă care are un just titlu va prescrie deci imobilul prin dece sau douĕ-deci de ani, cu toate că titlul sĕu n'ar fi fost transcris. Legea nu cere, în adevĕr, un titlu transcris, ci numai un titlu just (*justa causa*) (1895 urm. [4]).

Strămutarea proprietăţei mobilelor faţă cu cei de al treile.

Art. 972.—Dacă lucrul, ce cine-va s'a obligat a da la douĕ persoane, este mobil, persoana pusă în posesiune este preferată şi remâne proprietară, chiar când titlul seu este cu dată posterioară, numai posesiunea sa să fie de bună credinţă. (Art. 473, 1316, 1909 C. C. Art. 493 C. com. Art. 1141 C. fr.).

Proprietatea mobilelor corporale (art. 473) se strămută atât între părţi *cât şi in privinţa celor de al treile*, prin singurul efect al consimţĕmêntului. In adevĕr, legiuitorul

---

1) Baudry et Barde, I, 400. Demolombe, XXIV, 449 urm. Aubry et Rau, II, § 209, p. 309, text şi nota 85. Larombière, I, art. 1138, No. 48.—*Contrà*. P. Pont, *Priv. et hypothèques*, I, 261.

2) Baudry et Barde, I, 402. Demolombe, XXIV, 454. Aubry et Rau, II, § 209, p. 310. Troplong, *Transcrip.*, 145, 158.

3) Baudry et Barde, I, 403. Demante, V, 56 bis V. Demolombe, XXIV, 456, 457. Cpr. Cas. fr., D. P., 82. 1. 17.

4) Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 401. Baudry et Tissier, *Prescription*, 674.

nu putea, raţionalmente vorbind, să admită, în privinţa mobilelor, publicitatea admisă în privinţa imobilelor: 1° pentru că această mĕsură ar fi pus o piedecă liberei circulaţiuni a mobilelor, ceea ce ar fi fost contrar interesului comerciului; şi 2° pentru că mobilele neavênd o situaţiune fixă, precum au imobilele, nu s'ar fi putut determina locul unde transcripţia trebue să se facă [1]).

Cât pentru tradiţie, ea nu joacă de asemene nici un rol în privinţa strămutărei proprietăţei mobiliare, nici în privinţa părţilor, nici în privinţa celor de al treile, de şi în această din urmă privinţă chestiunea este controversată. In adevĕr, art. 644 prevede, pe de o parte, în mod general, că proprietatea se dobêndeşte şi se transmite *prin convenţii*, ear art. 971, prin *efectul consimţĕmêntului părţilor*, fără a distinge între mobile şi imobile. Este adevarat că art. 972, statuând asupra unei ipoteze particulare, prevede că, în caz de înstrăinare a aceluiaş lucru mobil la două persoane succesive, acea pusă în posesiune este preferată şi remâne proprietară, dacă posesiunea sa este de bună credinţă; însă proprietatea în specie nu este strămutată, faţă cu cel de al treile, adecă faţă cu cel întâi achisitor a acestui lucru, prin tradiţie, ci prin prescrip- Tradiţie. Controversă.

---

[1]) Cu toate aceste, prin excepţie la dreptul comun, art. 493 din codul de comerţ prevede că ori ce înstrăinare sau cesiune totală ori parţială a proprietăţei sau folosinţei a unui vas nu poate fi opusă celor de al treile, dacă nu este transcrisă în registrele căpităniei portului unde vasul se găseşte înscris, la caz când instrăinarea sau cesiunea va fi avut loc in ţară; sau în registrele consulatului, când ea ar fi avut loc în străinătate. Dacă vasul s'a înstrăinat la mai multe persoane, data adnotaţiunei pe actul de naţionalitate determină preferenţa. Art. 493 C. com. Excepţie la dreptul comun.

De şi vasele sau corăbiile sunt lucruri mobile (art. 490 C. com.), totuşi, în ceea ce priveşte instrăinarea sau cesiunea lor, legiuitorul comercial le asimilează cu imobilele, din causa pericolului la care ar fi expuşi atât cei de al treile cât şi proprietarii vaselor, dacă proprietatea lor ar fi putut fi strămutată după regulele aplicabile mobilelor. Cpr. J. Bohl, nota asupra art. 483 din codul de comerţ italian, p. 317. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 120 urm. C. din Galaţi, 30 octombrie 1896, *Curierul judiciar* din 1897, No. 10.

ţia instantanee statornicită, în privinţa mobilelor, de art. 1909 [1]), a cărui aplicaţiune se găseşte în art. 972 [2]).

Astfel, dacă am vêndut ceasornicul meu lui A, şi apoi mai târḑiu lui B, care l'a primit de bună credinţă, adecă în necunoştinţa primei înstrăinări (*inscius prioris venditionis*) [3]), A nu va mai putea să'l revendice de la B (art. 972), nu pentru că acest al doile cumpărător a devenit

---

Modificarea art. 1909 după părerea lui Marcadé. Prescripţie instantanee.

[1]) In adevĕr, dacă în Francia există controversă asupra motivelor care justifică şi care au făcut să se admită regula *„en fait de meubles possession vaut titre"* (art. 2279 C. fr.) (veḑi asupra acestei controverse Baudry et Tissier, *Prescription*, Paris, 1895, No. 830 urm. şi Giorgio Giorgi, IV, 277 urm.), controversa nu mai este cu putinţă in legea noastră, unde legiuitorul adoptând părerea lui Marcadé (*Prescription*, art. 2279, No. 1, p. 246 urm.), admisă şi de alţi autori (Demolombe, IX, 622; Crouzal, *Revue générale de droit*, anul 1887, p. 1 urm.; Berriat St. Prix, III, 9356; Baudry, III, 1731, etc.), pune în principiu prin art. 1909 că lucrurile mişcătoare *se prescriu* prin faptul posesiunei lor, *fără să fie trebuinţă de vre-o curgere de timp*, **adecă prin prescripţia instantanee**. Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1889, No. 14. Veḑi şi Cas. rom., secţiuni unite, *Dreptul* din 1894, No. 71. Cpr. tratatul nostră în limba franceză, art. *Sources du droit*, p. 497.

Prescrierea mobilelor în codul Calimach.

[2]) Veḑi autorii citaţi *infrà*, p. 175, nota 3. Este de observat că art. 1923 din codul Calimach (1466 C. austriac) nu admite prescripţia instantanee pentru mobile, ci o prescripţie scurtă de trei ani, cu bună credinţă. *„Et ideò constitutionem promulgavimus, qua cautum est, ut res mobiles* **per triennium** *usucapiantur"*. (Instit., II, 6, Pr.).

Momentul când trebue să existe buna credinţă. Controversă.

[3]) *„Bonæ fidei emptor esse videtur, qui ignoravit eam rem* **alienam** *esse."* (L. 109, Dig., 50, 16. Cpr. art. 485 C. C.)—Este suficient ca buna credinţă să fi existat *în momentul punerei sale în posesiune*; de unde resultă că aflarea despre prima înstrăinare în urma trădărei lucrului n'ar face pe al doile achisitor să peardă proprietatea pe care el a dobêndit-o prin prescripţia instantanee (art. 1909). Baudry, II, 875. Demolombe, XXIV, 475. Laurent, XVI, 368. Thiry, II, 628. Baudry et Barde, I, 411. Répert. Dalloz, *Oblig.*, *Supplém.*, 205. D. de Foleville, *Revue pratique*, anul 1868, t. 26, p. 122.—După Larombière (I, art. 1141, No. 6 şi 16), buna credinţă ar trebui să existe în momentul contractului, ear nu în momentul punerei în posesiune, ceea ce ne se pare inadmisibil.

Buna credinţă este în tot-deauna presupusă, şi acel care invoacă reaua credinţă trebue s'o dovedească (art. 960, § 2, 1899, § 2 C. C.)

proprietar prin tradiţie, ci pentru că el fiind de bună credinţă, a prescris proprietatea lui prin simplul fapt al posesiunei, fără ca să fie nevoe de vre-o curgere de timp (*prescripţie instantanee*) (art. 1909).

Revendicarea lucrurilor mobile Art. 1909.

Primul achisitor a unui lucru mobil va putea însă să'l revendice de la al doile achisitor care l'ar fi primit *cu rea credinţă*, adecă avênd cunoştinţă de prima înstrăinare (argument *a contrario* din art. 972, parte finală); el va putea de asemene să'l revendice, în timp de trei ani [1]), chiar de la un posesor de bună credinţă, dacă lucrul a fost perdut de vênḑĕtor sau dacă el a fost furat (art. 1909, § 2).

In fine, el va putea să'l revendice de la creditorii chirografari ai vênḑĕtorului care l'ar fi urmărit în mâna acestuia, pentru că creditorii nu mai pot urmări un bun care a încetat de a fi proprietatea debitorului lor [2]).

Dovada cea mai bună că al doile achisitor n'a devenit prin tradiţe proprietarul lucrului înstrăinat şi predat lui, este că acest lucru poate fi revendicat de la dênsul de câte ori el l'a primit cu rea credinţă, ceea ce n'ar fi cu putinţă dacă el ar fi devenit proprietar prin tradiţie. Tradiţia n'are deci nici o înrîurire asupra strămutărei proprietăţei, şi încă o dată, achisitorul care a primit lucrul de bună credinţă a devenit proprietarul lui prin prescripţia instantanee [3]).

Codul italian.

1) In codul italian (art. 2146), acţiunea proprietarului sau posesorului pentru revendicarea lucrului furat sau perdut se prescrie prin *doi* ani, *nel termine di doue anni*.

2) Thiry. II, 628. Baudry et Barde, I, 413. Demolombe, XXIV, 471, 472. Laurent, XVI, 370. Demante, V, 57 bis, IV. Giorgio Giorgi, IV, 279. Larombière, I, art. 1141, No. 18. C. Douai şi Cas. fr., D. P., 49, 2. 42. D. P. 45. 1. 309.—Veḑi insă Troplong, *Vente*, I, 42 şi Toullier D. IV, partea I, 36, după care, creditorii vênḑĕtorului ar putea să urmărească în mânele acestuia obiectul mobil vêndut şi nepredat încă cumpărătorului, ceea ce este inadmisibil, pentru că obiectul vêndut nu mai este proprietatea vênḑĕtorului, de şi el se găseşte incă în mânele sale.

3) Veḑi în acest sens: Laurent, XVI, 363 urm. Demolombe, XXIV, 469, 485. Baudry, II, 875. Thiry, II, 628. Marcadé, IV, 489, 490. Larombière, I, art. 1141, No. 18. Demante, V, 57 bis, III. Aubry et Rau, II, § 174, p. 55. Baudry et Barde, I, 409. Boissonade, II, p. 182, No. 366 urm. Arntz, III, 56. Vigié, II, 1234. Pĕucescu, I, 255. Mourlon, II, 1133.

Art. 972 nu se aplică la mobilele incorporale, nici la o universalitate de mobile.

Trebue însă să observăm că art. 972 nu se aplică la mobilele incorporale, nici la universalitățile de mobile, pentru că acestea nu sunt susceptibile de o posesiune materială [1]).

In cât privește însă mobilele corporale, el se aplică nu numai la vêndare, dar încă la ori ce convențiuni prin care s'ar transmite vre un drept asupra lor. [2]).

Art. 972 prevede numai conflictul care s'ar ivi între doi dobênditori succesivi ai aceluiaş mobil corporal, însă se ințělege că disposiția lui se va aplica la ori ce ipoteză analoagă, pentru că ea este aplicarea unui principiu general înscris în art. 1909. Astfel, creditorul amanetar care, în urma vêndărei unui lucru mişcător, l'ar fi primit amanet, va fi preferat cumpărătorului, dacă acest creditor a fost, de bună credință, pus în posesiunea acestui lucru [3]).

Strămutarea propretății mobilelor incorporale față cu cei de al treile.

Art. 1393.—Cesionarul (unei creanțe) nu poate opune dreptul seu la o a treia persoană de cât după ce a notificat debitorului cesiunea.—Acelaş efect va avea acceptațiunea cesiunei făcută de debitor într'un act autentic. (Art. 1149, 1171 urm., 1394, 1833 C. C. L. L. din 1 sept. 1886 şi din 1 ianuar 1887, p. autentif. actelor, art. 8 şi urm. Art. 1690 C. fr.).

Art. 1394.—Cu toate acestea, veri ce act sau hotărîre care constată o cesiune sau o chitanță de chirie sau arendă pe *doi*

Acollas, II, p. 792. Rép. Dalloz, *Suppl.*, *Oblig.*, 204. Cpr. C. Douai, D. P. 49. 2. 42.—*Contrà.* Toullier. D., IV, partea I, 35, 36. Troplong, *Vente*, I, 42. Duvergier, *Vente*, I, 37. T. Huc, VII, 128 urm. Jourdan, *Thémis*, V, p. 487. După aceşti din urmă autori, achisitorul pus în posesiune ar fi devenit, față cu primul achisitor, proprietarul obiectului înstrăinat prin tradiție, ceea ce este inadmisibil față cu teoria prescripției instantanee, admisă formal de legiuitorul nostru prin art. 1909 C. C.

[1]) Baudry et Barde, I, 416, 417. T. Huc, VII, 131. Baudry et Tissier, *Prescription,* 839 urm. — Este însă de observat că art. 972 şi 1909 devin aplicabile îndată ce obiectele care fac parte din o universalitate de bunuri nu se posedă ca atare, ci *ut singuli.*

[2]) Arntz, III, 56, *in fine*, p. 31.

[3]) Baudry et Barde, I, 415. Demolombe, XXIV, 485. Larombière, I, art. 1141, No. 7.

ani viitori [1]), va trebui să fie transcris pe registrele oficiului ipotecar. (Art. 1393, 1801 urm. C. C. Art. 722 urm. Pr. civ.).

Intre părţile contractante, proprietatea creanţei cedate, fie cu titlu oneros, fie cu titlu gratuit, este strămutată prin singurul efect al consimţĕmêntului, chiar dacă titlul nu s'a predat cumpărătorului. (Art. 644, 971, 1295, § 2) [2]). Străm. propriet. creanţei inter partes.

Art. 1393 voind însă să întimpine fraudele [3]) la care ar fi dat loc cesiunile oculte, derogă la această regulă, *în privinţa celor de al treile*, prevedĕnd că cesionarul unei creanţe nu poate să opue dreptul seu de proprietate asupra acestei creanţe unei a treia persoane [4]), de cât după ce a Străm. în privinţa celor de al treile.

---

[1]) După art. 724 Pr. civ., contractele de arendă sau de închiriere, pe un timp mai lung de *trei ani*, nu sunt oposabile celor de al treile, de cât atunci când ele se trec prin extract în registrele respective. Vedi *suprà*, p. 169, nota 1.

[2]) Thiry, III, 619. Berriat St. Prix, III, 6748. Mourlon, III, 677. Baudry, III, 623. Laurent, XXIV, 472. Giorgio Giorgi, VI, 53 urm. Cas. rom., S-a I, 23 iunie 1894. *Curierul judiciar* din 1894, No. 39 şi Bulet. Cas. S-a I, 1894, p. 687.
Pentru ca contractul să fie perfect prin efectul consimţĕmêntului trebue însă să existe un preţ serios şi determinat, sau cel puţin determinabil, căci cesiunea unei creanţe fiind o vêndare, nu poate să existe vêndare fără preţ (art. 1303, 1304). Giorgio Giorgi, VI, 55. C. din Milano, *Il Foro italiano*, 83, I, 948. Vedi şi *suprà*, p. 20.
Pentru ca cesiunea să fie validă nu se cere de cât consimţĕmêntul cumpărătorului şi al vêndĕtorului; debitorul cedat n'are nevoe să consimtă. *„Nominis venditio, etiam ignorante, vel invito eo, adversus quem actiones mandantur, contrahi solet"*. (L. 1, Cod., 8, 42, *De novationibus et delegationibus*).

[3]) Leginitorul prin această măsură a voit să înfiinţeze un mijloc de publicitate, presupunênd că cei de al treile vor lua informaţiuni de la debitor (cpr. Cas. rom. S-a I. Bulet. 1885, p. 86, penultimul considerent). Acest mijloc de publicitate este însă foarte defectuos, pentru că debitorul nu este obligat de a'i informa dacă creanţa a fost stênsă sau dacă ea a fost obiectul unei cesiuni anterioare consimţită în folosul unei alte persoane. Cpr. Thiry, III, 620. Baudry, III, 624. Laurent, XXIV, 482. Demante, VII, 136 bis VI. Mourlon, III, 680. Mijlocul de publicitate admis de lege este defectuos.

[4]) Prin cei *de al treile* trebue să înţĕlegem ori ce persoane altele de cât părţile (cedentele şi cesionarul) sau moştenitorii lor universali ori cu titlu universal, care au interes a cunoaşte şi a contesta cesiunea. Astfel, cei de al treile, în specie, sunt: 1° debitorul cedat (singurul despre care legea Ce se înţĕlege prin cei de al treile.

notificat debitorului cesiunea, *sau* [1]) după ce debitorul a acceptat prin un act autentic această cesiune, acceptațiunea lui producênd acelaș efect ca și notificarea [2]); de unde resultă că dintre doi achisitori ai aceleiaș creanțe, acela va fi preferat care va fi notificat cel întăi cesiunea debitoru-

---

vorbește), carele, până la notificarea cesiunei sau până la acceptarea ei, este în drept a considera pe cedente ca titularul creanței și a se libera către el (art. 1395). Cpr. Cas. rom. și C. Focșani. Bulet. S-a I, 1873, p. 51 și *Dreptul* din 1885, No. 44; 2° representanții cedentului cu titlu particular (*les ayants cause a titre particulier du cédant*), cari au dobêndit drepturi asupra creanței cedate, adecă ceilalți cesionari ai acestei creanțe; 3° creditorii cărora această creanță a fost constituită amanet și creditorii chirografari a cedentului, cari avênd drept siguranță toate bunurile mobile și imobile ale debitorului lor (art. 1718), pot, cât timp cesionarul n'a făcut ca dreptul ce resultă din cesiune să fie oposabil celor de al treile, să considere creanța ca făcênd încă parte din patrimoniul debitorului lor și s'o urmărească pe cale de poprire. Cpr. Baudry, III, 627 urm. Thiry, III, 623. Laurent, XXIV, 502 urm. Demante et Colmet de Santerre, VII, 137 bis I urm. Mourlon, III, 682. Vigié, III, 841. Acollas, III, p. 329 urm. Vedi și Cas. fr., D. P., 85. 1. 405. Vedi și *infrà*, p. 182, 183.

[1]) Cuvêntul *sau* arată în deajuns că legiuitorul nu cere ca să existe atât notificarea cesiunei cât și acceptarea debitorului, una singură din aceste formalități fiind suficientă pentru a face ca cesiunea să fie oposabilă atât debitorului cât și celorlalte terții persoane. Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1878, p. 187.—Vedi însă Bulet. Cas. S-a I, anul 1893, p. 1105, considerentul asupra motivului al 2-le.

Acceptare din partea debitorului cedat. Efectele ei.

[2]) Cas. rom. S-a I, Bulet. 1872, p. 196.—S'ar putea dice și s'a dis chiar, că acceptarea debitorului cedat este o dovadă mai bună de cât notificarea că el a avut cunoștință despre cesiune. Prin urmare, în caz de acceptare, debitorul cedat nu va mai putea plăti de cât cesionarului, fără a mai putea opune acestuia compensarea ce el ar fi putut să invoace contra cedentului. El nu va mai putea de asemene să invoace causele care făceau ca obligația sa să fie supusă anulărei sau resoluțiunei. Prin urmare, din toate punctele de vedere, acceptarea cesiunei din partea debitorului este mai folositoare cesionarului de cât notificarea ei. Această acceptare va putea să aibă loc prin însuș actul de cesiune, dacă ea este constatată prin un act autentic. Cpr. Thiry, III, 622. Laurent, XXIV, 486. Acollas, III, p. 332, text și nota 1. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1889, p. 925.

lui cedat, sau care ar fi dobêndit mai întâi acceptarea acestuia într'un act autentic. (Vidi *infrà*, p. 183, 4°).

Legea nefixând nici un termen pentru notificarea cesiunei sau acceptarea debitorului, se înțêlege că ele vor putea să aibă loc ori și când, chiar și în urma morței cedentului sau a încetărei plăților sale [1]), destul este ca aceste formalități să se îndeplinească înainte de a se dobêndi drepturi de alte persoane asupra creanței cedate. Când trebue să se facă notificarea cesiunei sau acceptarea debitorului.

La caz însă de faliment al cedentului, notificarea sau acceptarea vor remânea fără nici un efect față cu creditorii sei, dacă ea a avut loc în urma sentinței declarative de faliment (art. 720 urm. C. com.), pentru că, în urma declarațiunei falimentului, creditorii falitului sunt învestiți cu drepturile sale, și masa credală fiind considerată ca o a treia persoană, ar fi daunată prin notificarea făcută de cesionar [2]). Falimentul cedentului.

Dacă cesiunea este relativă la o creanță ipotecară sau privilegiată (art. 1396), ori la un contract de chirie pe un timp mai lung de *doi* ani (art. 1394 C. C.), ea va mai trebui încă, pe lângă formalitățile prescrise de art. 1393, să fie transcrisă, în privința celor de al treile, în registrele respective ale tribunalului situațiunei bunurilor. Legea noastră nu este formală, în această privință, de cât în ceea ce privește cesiunea contractelor de arendă sau de chirie pe mai mult de *doi* ani (art. 1394), însă aceiaș soluțiune este aplicabilă și în privința cesiunei creanțelor privilegiate sau ipotecare (art. 1801 și urm. C. C., art. 722 urm. Pr. civ.[3]). Cesiunea unei creanțe ipot. sau privilegiate, ori a unui contract de chirie pe un termen mai lung de doi ani. Art. 1394.

---

[1]) Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 430, text și nota 15. Demangeat asupra lui Bravard, V, p. 295, *ad notam*. C. Paris. D. P., 49, 5, 192, No. 23. Cas. fr., D. P., 48. 1. 181.—*Contrà*. Bravard, *op. et loco cit.*

[2]) Laurent, XXIV, 493. Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 430. Vigié, III, 841. Giorgio Giorgi, VI, 74. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 303 și p. 293, nota 4. Cas. fr. D. P., 47. 1. 130 și 133. D. P., 63. 1. 47.—Deconfitura sau insolvabilitatea necomerciantului nefiind însă asimilată falimentului, nimic n'ar împedeca pe cedentele insolvabil de a ceda creanțele sale și pe cesionar de a notifica cesiunea debitorului, remânênd însă, bine înțêles, pentru ceilalți creditori, dreptul de a ataca cesiunea ca făcută în dauna și în frauda lor (art. 975 C. C., 721 C. com.). Laurent, Giorgio Giorgi, *loco suprà cit.*

[3]) Cpr. art. 1932, 1942 C. civ. italian și art. 5 din legea ipotecară belgiană de la 16 dechembrie 1851.

Efectele acceptărei verbale sau făcute prin un act sub semnătură privată.

Am vĕḑut că notificarea poate fi înlocuită prin acceptarea debitorului într'un act autentic. Dacă presupunem că acceptarea lui n'a avut loc prin act autentic, ci verbal sau prin un act sub semnătură privată avênd dată certă (art. 1182), această acceptare va opera transmisiunea creanței în persoana cesionarului, față cu debitorul cedat numai (art. 1176), nu însă și față cu celelalte terțiĭ persoane, pentru care un act autentic este absolut neapărat, fiind că debitorul care ar fi acceptat cesiunea prin un act sub semnătură privată sau altfel, n'ar avea de cât să tăgăduească semnătura sa, sau însuș faptul acceptațiunei, dacă acceptarea a fost verbală, spre a zădărnici toate efectele ei [1].

Formele notificărei.

Notificațiunea cesiunei prescrisă în folosul celor de al treile, care 'și are origina sa într'o veche constituție a Imparatului Gordian [2], se va face de cesionar sau de cedente (art. 1395) [3]) debitorului sau tuturor debitorilor, dacă sunt mai mulți debitori solidari [4], prin portărei [5], în persoană sau la domiciliul lor real, ear nu la domiciliul ales de dênșiĭ pentru executarea obligațiunei cedate, căci ale-

---

[1]) Thiry, III, 622. Baudry, III, 623. Laurent, XXIV, 487. Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 428, text și tota 10. Demante, VII, 136 bis III și IV. Mourlon, III, 684. Vigié, III, 840. Acollas, III, p. 329. Giorgio Giorgi, VI, 70. Cpr. Cas. fr., D. P., 78. 1. 275. D. P., 80. 1. 366. C. Orléans. *Pand. Périod.*, 87, 2. 143.

Art. 1844 C. Calimach.

[2]) L. 3, Cod., 8, 42, *De novat. et delegationibus.* Veḑi art. 1844 din codul Calimach (1395 C. austriac), unde se ḑice: „Prin înscrisul cesiei se naște o nouă îndatorire între cesionarul (primitorul cesiei) și ceduitorul (dătătorul cesiei), ear nu între cesionar și între ceduitul (adecă supusul cesiei) datornic, *până când nu i se va face cunoscut cesia datoriei.* Așa dar, poate până atuncea să plătească datoria creditorului principal sau ceduitorului, ori să se învoească cu dênsul într'alt chip.“ Materia cesiunei de creanță este de altmintrelea reglementată în codul Calimach prin mai multe dispozițiuni. Veḑi art. 1840—1848 (1392—1399 C. austriac).

[3]) C. din Iași. *Dreptul* din 1883, No. 74. Laurent, XXIV, 485. Arntz, III, 1090. Troplong, *Vente*, II, 904. Acollas, III, p. 331. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, VI, 65.

[4]) Cpr. Laurent, XXIV, 503. Molitor, *Oblig.*, III, 1219. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, VI, 66.

[5]) Cas. rom. S-a 1., Bulet. 1893, p. 738. Laurent, XXIV, 484. Giorgio Giorgi, VI, 64.—Formele notificărei sunt acele prevĕḑute pentru comunicarea diferitelor acte de procedură (art. 74 Pr. civ.). C. din Bucureşti. *Dreptul* din 1888, No. 9.

gerea de domiciliu fiind excepţională, nu'şi poate produce efectele sale de cât pentru actele în vederea cărora alegerea a avut loc (art. 97) [1]).

N'ar fi suficient, după unii, ca să se notifice debitorului numai faptul cesiunei, ci prudenţa ar reclama ca să-i să lese chiar o copie de pe actul de cesiune [2]), aşa precum prescriea anume art. 108 din cutuma Parisului [3]), mai cu samă dacă debitorul o cere, *si debitor eam peterit*. Lăsarea unei copie de pe cesiune debitorului cedat. Controversă.

Cesiunea n'ar fi însă nulă, dacă nu-i s'ar fi comunicat asemene copie.

Cesiunea unei creanţe devine, după cum am vĕḑut, oposabilă celor de al treile prin notificarea ei făcută debitorului, sau prin acceptarea acestui din urmă într'un act autentic.

Ce trebue să decidem în casul când cei de al treile ar fi luat cunoştinţă despre cesiune prin alte mijloace? Pot ei, în asemene caz, să se prevaleze de lipsa formalităţilor prescrise de art. 1393? Cunoştinţa despre cesiune prin alte mijloace neprevĕḑute de lege.

Intăi şi întăi, în cât priveşte pe debitorul cedat, nu mai remâne îndoeală că plata făcută de dênsul în mânele cedentului va fi nulă, dacă el a avut cunoştinţă despre cesiune, pentru că, în asemene caz, el fiind de rea credinţă, comite o fraudă, şi frauda face excepţie la toate regulele [4]).

---

1) Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 428. Thiry, III, 622. Arntz, III, 1090. Laurent, XXIV, 484. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, VI, 68. Cpr. Cas. fr., D. P., 74. 1. 489. Cas. Napoli, *La Legge*, 1871, p. 378.

2) Cpr. Thiry, III, 622. Arntz, III, 1088. C. Bordeaux. D. P., 49. 2. 248. Trib. Roma. Il *Foro italiano*, 79. 1. 264.—*Contrà*. Laurent, XXIV, 485. Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 428. Troplong, Vente, II, 902. Guillouard, *Vente*, II, 775. Baudry, III, 623. Demante, VII, 136 bis II. Massé-Vergé, IV, § 691, p. 325, nota 7. Giorgio Giorgi, VI, 68. Cas. fr., 19 iunie 1889. *Pand. Périod.*, 89. 1. 367.

3) „*Un simple transport ne saisit point*, ḑice acest text; *il faut signifier le transport à la partie* **et en bailler copie**“. Cpr. Loysel, *Institutes coutumières*, 365, 658.

4) Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1877, p. 69. Cas. fr., D. P., 74. 1. 281. C. Orléans. *Pand. Périod.*, 87. 2. 143.—S'a decis, cu toate aceste, că formele prevĕḑute de art. 1393 pentru notificarea şi acceptarea cesiunei nu pot fi înlocuite prin altele, şi că cunoştinţa dobêndită de debitor prin alte mijloace nu poate înlocui notificarea sau acceptarea lui. Cas. rom. şi C. din Bucureşti. Bulet. S-a I, 1883, p. 157 şi *Drep-*

Aceiaş soluţie este aplicabilă şi în privinţa celor de al treile, de şi, după rigoarea principiilor, publicitatea prescrisă de lege nu admite equipolente, şi de şi cunoştinţa ce cei de al treile au putut să aibă despre cesiune nu echivalează cu publicitatea care resultă din notificarea cesiunei sau acceptarea ei prin un act public; pentru că această publicitate avênd de scop aducerea cesiunei la cunoştinţa celor de al treile, ea a devenit inutilă din momentul în care cesiunea le a ajuns la cunoştinţă prin alte mijloace.

Persoana care s'a făcut cesionarul unei creanţe atunci când ştiea positiv că creanţa în chestiune fusese cesionată altuia mai înainte, nu va putea deci să invoace lipsa formalităţilor prescrise de art. 1393 [1]).

Eată acum consecinţele care resultă din necesitatea notificărei cesiunei sau acceptărei într'un act public:

Consecinţele care resultă din necesitatea notificărei sau acceptărei cesiunei.

1⁰ Debitorul cedat este liberat prin facerea plăţei în mânele cedentului, dacă această plată a fost făcută de bună credinţă, înaintea notificărei sau acceptărei cesiunei (art. 1395), el putênd opune cesionarului, ca mijloc de liberare, compensaţia creanţelor sale contra cedentelui (art. 1149 [2]), precum şi ori ce alte excepţiuni oposabile acestui din urmă [3]).

2⁰ Până la notificare sau acceptarea cesiunei, cedentele fiind încă proprietarul creanţei cedate, păstrează dreptul de a urmări pe debitorul cedat;

Poprire. Art. 455 urm. Pr. civ.

3⁰ Dacă creditorii cedentului au poprit banii datoriţi acestuia, în mânele debitorului, înaintea notificărei sau acceptărei cesiunei, debitorul nu va putea să se libereze plătind cesionarului, care ar fi notificat cesiunea sa în urma poprirei, pentru că creditorii popritori au dobêndit asupra

---

tul din 1888, No. 9. C. Bastia. D. P., 56. 2. 178. Cpr. Demante, VII, 136 bis V. Arntz, III, 1089.—Curtea din Focşani a decis că chiar chiemarea debitorului în judecată de către cesionar nu poate înlocui notificarea sau acceptarea cesiunei. *Dreptul* din 1885, No. 44.

[1]) Thiry. III, 625. Laurent, XXIV, 488 urm. Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 429. Guillouard, *Vente*, II, 781. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, VI, 77.

[2]) Cas. rom. S-a I. Bulet. 1883, p. 157. Baudry, III, 628. Thiry, III, 624. Molitor, *Oblig.*, III, 1218.

[3]) Cas. fr. D. P., 82. 1. 33. Baudry, *loco suprà cit.*

creanței un drept care nu le mai poate fi luat de nimene [1]).

Dar dacă, în urma primei popriri, cesionarul a notificat cesiunea, și apoi a intervenit o altă poprire din partea creditorilor cedentului, cesionarul va veni în urma primei propriri și înaintea celei de al doile, pentru că, în momentul facerei acestei din urmă popriri, cedentul nu mai era proprietarul creanței, de vreme ce cesionarul îndeplinise cerințile art. 1393 prin notificaréa cesiunei sale [2]).

4° Intre doi cesionari succesivi a aceleiaș creanțe, acela va fi preferat care cel întâi va fi notificat cesiunea sa, sau va fi dobêndit acceptarea debitorului într'un act autentic, ear nu acela a cărui cesiune ar avea o dată anterioară [3]).

Dacă ambele notificări au fost făcute în aceiaș ḑi și dacă ele arată oara la care s'au făcut, cesionarul care va fi notificat cel întâi va fi preferat [4]); ear dacă notificările nu arată oara la care au fost înmânate, ambiĭ cesionari vor veni de o potrivă. (Cpr. art. 1779 C. C.).

In ori ce caz, proba testimonială și presumpțiile nu vor fi admise pentru a se stabili anterioritatea cesiunei, chiar dacă ar fi vorba de o sumă mai mică de 150 lei [5]).

Aplicarea art. 1393 în materie comercială. Formalitățile prescrise de art. 1393 sunt în principiu aplicabile și în materie comercială [6]); ele nu se aplică însă la efectele comerciale, cambiĭ sau bilete la ordin, care se transmit prin gir (art. 277 urm. C. com. [7]); nici la ti-

---

[1]) Cpr. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1885, p. 85. Bulet. S-a I, 1882, p. 963. Cas. fr., D. P., 85. 1. 405. Veḑi și *suprà*, p. 178, nota *in fine*.

[2]) Cpr. Thiry, III, 624. Baudry, III, 630. Vigié, III, 842. Acollas, III, p. 330. Veḑi și Demante, VII, 137 bis IX. C. Pau. D. P., 89. 2. 159. Cas. fr., D. P., 85. 1. 405.

[3]) Veḑi *suprà*, p. 178, 179.

[4]) Arntz, III, 1090. Thiry, III, 624. Troplong, *Vente*, II, 903. Duranton, XVI, 503.

[5]) Cpr. C. Pau. D. P., 89. 2. 159. Thiry, III, 624. Duranton, XVI, 503.

[6]) Cas. fr., D. P., 57. 1. 289. D. P., 66. 1. 56. Duranton, XVI, 505. Troplong, *Vente*, II, 908. Laurent, XXIV, 497.—Veḑi însă Cas. fr. și C. Dijon, Répert. Dalloz, *Vente*, 1808, nota 2 (decisiĭ criticate de Troplong și aprobate de Duvergier).

[7]) Cpr. Cas. rom., C. București și Trib. Ilfov. Bulet. S-a. I, 1887, p. 778. *Dreptul* din 1887, No. 81 ; din 1874, No. 80

tlurile la purtător; nici la biletele de bancă care se transmit prin tradiţie [1]).

Mandate eliberate de casele publice, etc.

Art. 1393 nu este de asemene aplicabil la mandatele eliberate de casele publice şi scontate la alţiĭ [2]); nici la actele de împrumuturi *la înfăţăşător* constituite sub codul Caragea [3]); nici la cesiunile care au de obiect principal un drept real, ear nu un drept de creanţă [4]), sau un drept succesoral, căci dreptul de moştenire fiind un drept de proprietate, ear nu un drept de creanţă, nu există, în specie, nici creditor, nici debitor, căruia să-i se facă notificarea [5]).

Cesiunea unui contract de locaţiune. Drept personal.

Disposiţiile art. 1393 sunt însă aplicabile cesiunei unui contract de locaţiune [6]), pentru că, afară de Troplong (*Louage*, No. 7, 9, 16 şi 20), toţi ceilalţi autori sunt unanimi pentru a recunoaşte că dreptul chiriaşului este un drept personal [7]).

şi din 1884, No. 35. *Idem*. Thiry, III, 626. Laurent, XXIV, 497. Baudry, III, 631. Mourlon, III, 685. Acollas, III, p. 332. Troplong, *Vente*, II, 906. Vedi şi art. 281 C. com. (260 C. com. italian), unde se dice că girul cambiei ajunse la scadenţă produce numai efectul unei cesiuni (civile).

1) Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1872, p. 196. Laurent, XXIV, 497.

2) Cas. rom., S-a 1. Bulet. 1872, p. 196.— *Contrà*. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1875, No. 49.

3) Cas. rom., Bulet. S-a I, anul 1886, p. 186.

4) Thiry, III, 620. Baudry, III, 622.

5) Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1889, No. 49.—Vedi însă Baudry-Lacantinerie, III, 622.

6) Baudry, III, 622. C. Paris. D. P., 74. 2. 140.—Art. 1393 devine însă inaplicabil când nu mai e vorba de cesiunea însuş contractului de închiriere, ci de neîndeplinirea unei obligaţiuni luată de proprietarul lucrului închiriat, prin contractul de închiriere, faţă de chiriaş; puţin importă dacă chiriaşul este chiar persoana cu care el a contractat sau un sub-chiriaş substituit în drepturile şi datoriile chiriaşului principal. Cas. rom. S-a 1, Bulet. anul 1876, p. 261, ultimul considerent.

7) Vedi autoriĭ citaţi in t. II a lucrărei noastre, p. 428, nota 4. Tribunalul din Roman, adoptând în totul modul nostru de a vede, a decis de curênd (12 noembrie 1896, Al. I. Franc făcênd funcţiune de preşed.), că dreptul ce se naşte din contractul de închiriere este eminamente personal, locatorul fiind un debitor, ear locatarul un creditor. Vedi *Dreptul* din 1897, No. 2. Cpr. Cas. rom., *Dreptul* din 1886, No. 69. Laurent, V, 485; VI, 75; XXV, 9 urm. Marcadé, VI, art. 1743, p. 487, No. 1. Pand. fr., t. XII, v° *Bail*, 2004, 2011 urm.

Dreptul care resultă din contractul de locaţiune fiind în adevĕr personal, de oare ce chiriaşul este un creditor, ear locatorul, un debitor, nu mai încape îndoială că regula prescrisă de ar. 1393 îşi va primi aplicaţiune în specie.

In fine, art. 1393 va fi aplicabil de câte ori va fi vorba de strămutarea dreptului ce are un deponent faţă cu depositarul, precum este, de ex., cesiunea dreptului ce depunĕtorul unor efecte la casa de depuneri are faţă cu această casă, căci este vorba, în specie, de cesiunea unui drept de creanţă resultând pentru deponent din contractul de deposit, ear nu de cesiunea dreptului de proprietate asupra lucrurilor depuse [1]). **Efecte depuse la casa de consemnaţie.**

Despre risco-pericolul lucrului înstrăinat.

Art. 971, *parte finală*. — Lucrul remâne în risco-pericolul dobênditorului [2]), chiar când nu-i s'a făcut tradiţiunea lucrului [3]). (Art. 644, 1018, 1074 § 2, 1102, 1156, 1314 urm., 1391, 1335, 1601 C. C. Art. 1125, *in fine*, **C. italian**, 1138 § 2 C. fr.).

Art. 1074, § **2**.—Lucrul este în risco-pericolul creditorului, afară numai când debitorul este în întârdiere; în acest caz, risco-pericolul este al debitorului. (Art. 971 *in fine*, 1079, 1081, 1335 C. C. Art. 1219, § 2 **C. italian**, 1138 § 2 C. fr.).

Art. 1335.—Pericolul total sau parţial al lucrului vêndut, mai înainte de predare, se judecă după regulele generale ale obligaţiunilor convenţionale. (Art. 971 parte finală, 1074 § 2, 1018, 1102, 1156, 1358 C. C. Art. 1624 C. fr.) [4]).

Am comentat până acum din art. 971 numai ceea ce este relativ la strămutarea proprietăţei: ne mai remâne încă să vorbim despre riscurile lucrului înstrăinat (*periculum rei*), ceea ce face obiectul părţei finale a susdisului

---

Valette, *Propriété*, p. 101 şi autorii citaţi în t. II a lucrărei noastre, *loco suprà cit.*

[1]) Cas. rom., secţiuni-unite. Bulet. anul 1890, p. 316. — Vedi însă Cas. rom., S-a I, 19 mai 1895. Bulet. anul 1895, p. 734.

[2]) Adecă *a creditorului*, după cum se exprimă art. 1074, § 2: *Res perit creditori*.

[3]) Textul corespundĕtor francez (art. 1138) mai adaogă încă: *„afară de casul în care debitorul ar fi în întârdiere de a preda lucrul, în care caz lucrul remâne în riscul acestui din urmă“*. Textul nostru a eliminat această frază, exprimând însă acelaş lucru în art. 1074, § 2, care reproduce în substanţă art. 1219, § 2 din codul italian. Vedi p. 186, nota 1.

[4]) Art. 1335 nu face de cât a aplica la contractul de vêndare regula *„Res perit creditori“*, inscrisă în art. 971 şi 1074, § 2; de aceea, l'am pus alăturea cu aceste texte.

text, şi a art. 1074, § 2, adaos de legiuitorul nostru după art. 1219, § 2 din codul itatian [1]).

Deosebire între risc şi culpă.

Şi mai înainte de toate, trebue să distingem *riscurile* de *culpă*, căci riscurile presupun perderea corpului cert şi determinat, care face obiectul obligaţiunei, prin cas fortuit sau forţă majoră (art. 1082, 1083, 1601), ear culpa presupune un fapt inputabil debitorului (art. 1102).

Ce este risco-pericolul.

Prin *risc (periculum)* sau *risco-pericol* (art. 971), sau *pericol*, după cum une-ori se exprimă legiuitorul (art. 1335), se înţĕlege, în drept, pericolul în care se găseşte o persoană de a suferi perderea totală sau parţială a unui lucru determinat, întâmplată prin caz fortuit sau forţă majoră; ear *prin caz fortuit* sau *forţă majoră (vis divina, vis major)* (art. 1082, 1083, 1435, 1448, 1601), se înţĕlege ori ce eveniment întâmplat din o causă străină şi neinputabil debitorului, precum ar fi, de exemplu: un incendiu causat prin trăsnet, sau distrugerea unui imobil prin un cutremur, prin o inundaţie, etc. (L. 15, § 2, Dig., 19, 2, *Locati conducti*; L. 23, *in fine*, Dig. 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui* [2]).

Caz fortuit, forţă majoră.

Casul în care se aplică regula res perit domino.

In cât priveşte perderea fortuită a unui lucru care nu făcea obiectul unei obligaţiuni, nu mai remâne nici o îndoeală că ea va privi pe proprietarul acelui lucru, neputênd să privească pe altul.

In acest sens se ḑice că lucrul piere pentru proprietar: *Res perit domino*, sau *Casum sentit dominus* [3]). Aceasta

---

Art. 1219, § 2 Cod. italian.

[1]) Eată cum se exprimă acest articol în textul original: „*Se il debitore è in mora a farne la consegna, la cosa rimane a rischio e pericolo di lui, quantunque prima della mora si trovasse a rischio e pericolo del creditore*".

[2]) Cpr. Baudry, II, 882. Demolombe. XXIV, 553 urm. Arntz, III, 61. Veḑi şi C. Agen. D. P., 83. 2. 132. In cât priveşte mai pe larg casul fortuit sau forţa majoră (expresiuni sinomine), veḑi *infrà*, explic. art. 1082, 1083.

Dreptul roman.

[3]) Această maximă extrasă de glosatori din legea 9, Cod., 4, 24, *De pigneratitia actione*, nu avea aproape nici o aplicaţiune în dreptul roman, unde chestiunea riscurilor era cârmuită, ca şi astăzi, de maxima „*Res perit creditori*". Maxima „*Res perit domino*", care nici nu era formulată de jurisconsulţiĭ romani, s'a născut, precum foarte bine observă Molitor (*Oblig.*, I, 278), din lupta dreptului roman contra dreptului germanic, şi glosatoriĭ au închipuit-o pentru a respinge soluţia nedreaptă a dreptului germanic, după care comodatarul, creditorul amanetar, depositarul şi, în genere,

este însă o naivitate, după cum observă mai toţi autorii[1]).

Pentru ca chestiunea riscurilor să poată avea loc, trebue să presupunem că un corp cert şi determinat face obiectul unei obligaţii de a da, de ex., unei vênḑări (art. 1335); căci dacă obligaţia nu are de obiect un corp cert şi determinat în individualitatea sa, ci o cantitate de lucruri determinate numai în specie, sau un *genus limitatum*, precum, ar fi, de ex., casul în care s'ar fi promis 100 kile de grâu sau un cal, asemene obiecte pot în tot-deauna fi înlocuite prin altele şi, prin urmare, debitorul îşi poate executa obligaţia sa: *Genus aut quantitas non perit* (cpr. L. 42, Dig., 23, 3, *De jure dotium*)[2]).

Pentru ca chestia riscurilor să aibă loc, lucrul trebue să fie cert şi determinat.

Presupunênd deci că obiectul obligaţiunei, de ex., a unei vênḑări (art. 1335), a perit în totul (*periculum interitus*) sau în parte (*periculum deteriorationis*), prin caz fortuit sau forţă majoră, în urma convenţiunei, însă înainte de executarea ei, pe când lucrul se găsea încă în mâna debitorului, chestiunea este de a se şti cine va suferi această perdere fortuită, creditorul sau debitorul?

---

ori-cine luase un lucru străin sub paza sa, era responsabil de perderea lucrului întâmplată chiar prin caz fortuit. (Veḑi L. salică, tit. 54, *De re præstata*, ed. din 1602). Adevĕrul este însă că teoria riscurilor se resumă în două principii, admise şi astăzi: „*Interitu rei certæ debitor liberatur*“ şi „*Impossibilium nulla obligatio est*“ (L. 185, Dig., 50, 17). Cpr. Molitor, *Oblig. en droit romain*, operă publicată după manuscriptele autorului, în urma morţei sale, Paris, 1851, No. 278 şi urm. Troplong, *Vente*, I, 358 urm. Vigié, II, 1254, nota 1. Veḑi şi autorii citaţi *infrà*, p. 192, nota 1. Vom vedea însă că toţi autorii nu înpărtăşesc această părere, şi că mulţi din ei susţin că riscurile ar fi puse, astăzi, în sarcina creditorului, *a dobênditorului*, după cum se exprimă art. 971 în partea sa finală, prin aplicarea regulei „*Res perit domino*“ sau“ *Casum sentit dominus*“. In această greşală a căḑut şi Curtea din Iaşi (*Dreptul* din 1888, No. 13). Veḑi *infrà*, p. 191, nota 2.

1) Cpr. Thiry, II, 629. Molitor, I, 278. Giorgio Giorgi, IV, 231. Laurent, XVI, 208.—Curtea din Dijon (D. P. 92. 2. 119) a decis că, prin aplicarea regulei *Res perit domino*, perirea lucrurilor urmărite de un creditor cade în sarcina debitorului. Aceasta este evident, pentru că urmărirea nu rădică debitorului proprietatea obiectelor urmărite şi creditorul n'are obligaţiunea de a lua mĕsurile necesare pentru conservarea lucrului. Cpr. T. Huc, VII, 113.

2) Cpr. Cas. rom. S-a I., Bulet. 1876, p. 306, ultimul considerent, *in fine*.

Chestiunea nu este lipsită de interes, căci dacă riscurile sunt în sarcina debitorului, precum este în legea engleză [1], el neputênd să predee lucrul, nu va avea drept la prețul lui, ear la caz de a fi primit prețul înainte de predare, va trebui să'l restitue. (Cpr. art. 1902 C. Calimach, 1447 C. austriac) [2]).

Dacă, din contra, riscurile sunt în sarcina creditorului, el va datori prețul, de și nu va primi nimic în schimb.

Ei bine, contrar celor ce se petreceau în dreptul nostru anterior, unde perderea de istov a corpului cert făcea să cadă întregul contract și stêngea atât obligația creditorului cât și acea a debitorului (art. 1902 C. Calimach, 1447 C. austriac) [3]), legiuitorul actual declară că risco-peri-

---

[1]) Vedi E. Lehr, *Droit civil anglais*, 813. Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 42, pag. 324. T. Huc, VII, 109. Noul proect al codului german se vede redactat în acelaș sens (art. 463 devenit art. 446 din codul de la 1896). Cpr. art. 1447 C. austriac (1902 C. Calimach).

Art. 1902 Cod. Calimach.

[2]) „Acea din întâmplare de istov pierdere a unui lucru desleagă toată îndatorirea, dice art. 1902 din codul Calimach (1447 C. austr.); așa dar nu este dator nimene să plătească prețul lui. Acest principiu are loc și când împlinirea îndatoririi, sau plata datoriei se face cu neputință din întâmplătoare încunjurări, ear datornicul trebue în fiște care întâmplare să întoarcă, ca un stăpânitor cu bună credință, aceea ce au luat spre împlinirea îndatoririi, însă cu acest chip ca să nu câștige ceva cu paguba altuia".

Cod. lui Andr. Donici.

Codul lui Andr. Donici are, în privința riscurilor, următoarea dispositiune (§ 9, capit. 11):

„Lucrul vêndut de va lipsi, sau se va strica mai înainte până a nu'l face teslim vêndĕtorul cumpărătorului (adecă înainte de tradiție), atuncea vêndĕtorul întoarce prețul. Ear după ce se va face lucrul teslim cumpărătorului, atuncea primejdia ce se va întâmpla a lucrului vêndut, este a cumpărătorului, macar de nu'l va și rădica de pre loc. Precum dar paguba cea din întâmplare, asemene și ori ce dobêndă s'ar întâmpla, a cumpărătorului este, după ce lucrul i s'a făcut teslim".

Origina art. 1902 C. Calimach.

[3]) Această inovațiune a codului austriac, admisă și in codul Calimach (art. 1902), după care perderea corpului cert datorit de unul din contractanți are de efect desființarea totală a contractului, își are origina sa în vechiul drept germanic, și este împrumutată de la jurisconsultul Glück, care a servit de călăuz lui Zeiller și celorlalți redactori ai codului austriac, și care dice (*Pandekten*, IV, § 326 *b*), dimpreună cu Puffendorf, Barbeyrac și alții, că regula dreptului actual, după care obligația creditorului remâne în picioare, cu toate că acea a debitorului este stên-

colul privește pe creditor (art. 971, 1074, § 2, 1156), de unde și regula: *Res perit creditori*, ear nu *domino*.

Aplicarea principiului la contractele unilaterale.

Acest principiu nu sufere nici o dificultate în obligațiunele unilaterale. In adevĕr, presupunênd că 'ți am dat casa mea și că această casă a perit prin caz fortuit în mânele mele, înainte de momentul fixat pentru predarea ei și înainte de a fi fost pus în întârḑiere, eu voi fi liberat de obligația mea, și perderea te va privi pe D-ta [1]. (Art. 1102, 1156).

Aplicarea principiului la contractele bilaterale.

Chestiunea este însă mult mai grea când contractul, care producea obligația de a da, este sinalagmatic sau bilateral. Presupunênd, în adevĕr, că'ți am vêndut casa mea cu preț de 10,000 de lei și că ea a perit în mânele mele prin caz fortuit, de și i-am dat toată îngrijirea necesară și nu mi se poate imputa nici o culpă, și nici macar negligență; eu voi fi liberat de obligațiunea mea, ne mai avênd ce executa; însă D-ta nu vei fi liberat de obligația de a'mi plăti prețul, cu toate că nu vei primi nimic în schimb [2], pentru că ambele obligațiuni sunt independente una de alta și pentru că, dacă eu mĕ găsesc în o imposibilitate materială de a'ți preda lucrul [3], o asemene imposibilitate nu există pentru D-ta. Creditorul, în specie, cumpărătorul, va plăti deci prețul casei pe care el n'o primește, pentru că ea nu mai există, căci altfel riscurile n'ar mai fi în sarcina lui, ci în sarcina debitorului, ceea ce legiuitorul n'a admis de cât în privința obligațiilor contractate sub o condițiune suspensivă (art. 1018).

Justific. teoriei cod. actual.

La prima vedere, această soluțiune pare stranie, și ea

---

să, ar fi contrară dreptului natural. Cpr. Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 42, p. 326.

1) Baudry, II, 882. Thiry, II, 629. Demolombe, XXIV, 421. Laurent, XVI, 206. Demante, V, 58 bis I. Vigié, II, 1255. Baudry et Barde, I, 422. T. Huc, VII, 106. Mourlon, II, 1134.

Dreptul roman.

2) Această soluțiune este împrumutată de la Romani, unde paguba privea pe cumpărător, care trebuea să plătească prețul, cu toate că nu primea nimic în schimb: „*Emptoris damnum est, cui necesse est, licet rem non fuerit nactus, pretium solvere*". (Instit, § 3, *in medio*, III, 23). Veḑi și L. 8, Pr., Dig., 18, 6, *ab initio*, unde se ḑice: „*Nam perfecta emptione, periculum ad emptorem respiciet*". Mai veḑi încă legile citate, *infrà*, p. 191, nota 3.

3) „*Impossibilium nulla obligatio est.*" L. 185, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui.*

este, în adevĕr, criticată de unii autori [1]; însă, cu toate aceste, nimic nu este mai raţional. In adevĕr, se poate întâmpla şi vênḑĕtorului să predee lucrul, fără a primi preţul, când, de exemplu, în ipotesa de mai sus, el ar fi predat casa fără a primi preţul, şi cumpărătorul ar fi devenit în urmă insolvabil.

Apoi, dacă presupunem că imobilul vêndut, ar fi dobândit, prin o împrejurare oare care, înainte de predarea lui, o valoare mai mare în mânele vênḑĕtorului, cumpărătorul folosinduse de această valoare, fără nici un adaos de preţ, este just ca el să sufere şi perderea lucrului, de câte ori această perdere nu poate fi imputată vênḑĕtorului [2]. „*Eum*

[1]) Veḑi T. Huc, VII, 107 urm. Saleilles, *Essai d'une théorie générale de l'obligation d'après le projet du Code civil allemand*, (Paris, 1890), No. 182. Veḑi şi L. 50. Dig., 19, 1, unde se ḑice „că buna credinţă nu sufere ca vênḑĕtorul să predee lucrul, atunci când cumpărătorul este scutit prin beneficiul unei legi particulare de a plăti preţul". „*Bona fides non patitur, ut, cùm emptor alicujus legis beneficio pecuniam rei venditæ debere desisset, antequam res ei tradatur, venditor tradere compelletur et re sua carere*". După această teorie, admisă în totul de noul cod german, de codul Calimach, de codul austriac, etc. (veḑi *suprà*, p. 188, nota 1), acel care nu primeşte lucrul nu trebue să plătească nimic. Această teorie, sprijinită de Glück, Puffendorf, Barbeyrac, Grotius (*De jure pacis et belli*, lib. 2, cap. 12, No. 15), etc., este combătută de Pothier, *Vente*, III, 307.

[2]) Laurent, XVI, 209 şi XVII, 96. Baudry, II, 882. Al. Degre. *Dreptul* din 1886, No. 42. Larombière, I, art. 1138, No. 24. Baudry et Barde, I, 423. Duranton, X, 422. Marcadé, IV, 508. Thiry, II, 629. Demante, V, 58 bis III. Demolombe, XXIV, 424 urm. Boissonade, II, 139. Pĕucescu, I, 259. Este însă de observat că citaţiile făcute de acest din urmă autor sunt greşite.

Asigurarea imobilului distrus.

In caz însă când imobilul vêndut şi distrus ar fi fost asigurat, cumpărătorul care va plăti preţul lui, prin aplicarea maximei *Res perit creditori*, va fi în drept a primi despăgubirea ce va da societatea de asigurare, dacă, bine înţĕles, imobilul nu era afectat unui privilegiu sau unei ipoteci, căci, în acest din urmă caz, despăgubirea datorită de societatea de asigurare va fi afectată la plata creanţei privilegiate sau ipotecare, după rangul fie-cărei din ele (art. 1721).

Nici într'un caz, în adevĕr, vênḑĕtorul care ar primi preţul vênḑărei, nu va putea să primească şi despăgubirea datorită de societatea de asigurare: 1° pentru că această sumă represintă imobilul asigurat, care nu'i mai aparţine; şi 2°

sequi debent incommoda, quem sequuntur commoda". (L. 10, Dig., 50, 17, şi Instit. III, 23, § 3, *De emptione et venditione* [1]).

N'ar trebui însă să credem, precum ar părea să resulte din art. 971, şi aşa precum pe nedrept susţin unii [2]), că risco-pericolul este în sarcina creditorului din causa strămutărei proprietăţei, care s'a îndeplinit prin singurul efect al convenţiunei, căci şi la Romani risco-pericolul era suferit tot de creditor, cu toate că, după cum am vědut (p. 161 urm.), proprietatea nu se strămuta prin efectul consimţěmêntului, ci numai prin tradiţie [3]).

Adevěratul motiv este că, de câte ori lucrul a perit prin caz fortuit, debitorul se găseşte în imposibilitate de a'şi executa obligaţia, şi prin urmare, el este liberat: *Debitor speciei* sau *rei certæ, rei interitu liberatur* (art. 1102, 1156). Laurent dice foarte bine că debitorul (vêndětorul) şi-a îndeplinit obligaţia, veghiând la conservarea lucrului şi dându-i îngrijirea unui bun proprietar (art 1080); prin urmare, dacă, cu toată îngrijirea lui, lucrul a perit prin caz fortuit, el este liberat şi obligaţia lui este îndeplinită, ca şi cum el ar fi predat lucrul. Obligaţia vêndětorului fiind deci îndeplinită, şi cumpărătorul trebue să'şi înde-

---

pentru că aceasta ar fi contrar echităţei: „*Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur*". (L. 57. Dig., 50. 17). Cpr. Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 42.

[1]) Cpr. şi L. 7, Pr., Dig., 18, 6, *De periculo et commodo rei venditæ*. Vedi asupra maximei de mai sus, t. III a lucrărei noastre, p. 527, nota 3, şi *infrà*, explic. art. 1015, partea 1.

[2]) C. din Iaşi. *Dreptul* din 1888, No. 13. Larombière, I, art. 1138, No. 23. Vigié, II, 1257. Labbé, *Etudes sur quelques difficultés relatives à la prestation de la chose due* (Paris, 1870), No. 129. După aceşti autori, punerea riscurilor în sarcina creditorului ar fi o consecinţă a strămutărei proprietăţei prin efectul convenţiunei (argument din art. 971, care vorbeşte în acelaş timp atât de riscuri cât şi de strămutarea proprietăţei), aşa că, în această părere, inadmisibilă după noi, riscurile ar fi puse în sarcina creditorului prin aplicaţiunea maximei *Res perit domino*, sau *Casum sentit dominus*. Vedi şi *suprà*, p. 186, nota 3, *in fine*.

[3]) „*Periculum rei venditæ statim ad emptorem pertinet, tametsi adhuc ea res emptori tradita non sit*". (Instit. § 3, III, 23). Vedi şi legea 34, § 6, Dig., 18, 1; — L. 6, Cod., 4. 48; — Legea 1, Pr., Dig., 18, 6 dice de asemene că, dacă vinul, în urma vêndărei, s'a înăcrit sau a capatat alt defect, paguba priveşte pe cumpărător: „*Emptoris erit damnum*". Vedi şi *suprà*, p. 189, nota 2.

plinească pe a sa, adecă să plătească preţul, cu toate că nu primeşte lucrul [1]).

Aplicaţiunea maximei „*Res perit domino*“ trebueşte deci îndepărtată astăzi în materie de riscuri, ca şi în dreptul roman. (Vedi *suprà* p. 186, nota 3).

Casul în care s'ar fi stipulat ca convenţia să nu strămute de îndată proprietatea.

Prin urmare, chiar dacă cumpărătorul s'a învoit cu vêndĕtorul ca lucrul să remâe proprietatea acestuia din urmă încă cât-va timp, adecă ca proprietatea să nu fie îndată strămutată prin efectul convenţiunei, ceea ce am vĕdut că se poate (vedi *suprà*, p. 166, 167), perderea va fi suferită tot de cumpărător, el fiind creditor al lucrului, ear nu de vêndĕtorul care'şi ar fi reservat proprietatea încă un timp oare care [2]), căci, afară de excepţiile pe care le vom vedea mai la vale, riscurile sunt în sarcina creditorului sau a *dobênditorului*, după cum se exprimă art. 971. In regula generală deci, lucrul pere pentru creditor, ear nu pentru proprietar: „*Res perit creditori*, ear nu *domino*“.

Casurile în care riscurile încetează de a fi în sarcina creditorului.

Prin excepţie, riscurile încetează de a fi în sarcina creditorului în următoarele casuri:

1° Când, prin o clausă a convenţiunei, ele sunt puse în sarcina debitorului (art. 1156, § 2);

2° Când casul fortuit, care a adus perderea totală saŭ parţială a lucrului, este consecinţa culpei sau negligenţei debitorului, de exemplu: corpul cert datorit a fost furat şi nu se mai poate da de urma lui, pentru că debitorul a neglijat de a'l pune în loc sigur. In asemene caz, debitorul va despăgubi pe creditor conform dreptului comun (art. 998, 999).

3° Când debitorul, care trebuea să predea lucrul, a fost pus în întârdiere de a'şi îndeplini obligaţia sa (art.

---

1) Cpr. Laurent, XVI, 208, 209 şi XVII, 96. Thiry, II, 629. Baudry, II, 883. Demolombe, XXIV, 424 urm. Duranton, X, 422. Demante, V, 58 bis III urm. Pĕncescu, I, 256 urm. Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 42. Molitor, I, 278 urm. Baudry et Barde, I, 423, 424. T. Huc, VII, 104 urm. F. Bernard, *Cours sommaire de droit civil*, Paris, 1873, II, 695, etc. Vedi şi *suprà*, p. 186, nota 3

2) Baudry, II, 883, *in fine*. Demolombe, XXIV, 425. Demante, V, 58 bis V. T. Huc, VII, 115. Pĕncescu, I, 259. Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 42, p. 324.—*Contrà*. C. din Iaşi, *Dreptul* din 1888, No. 13. Vedi şi Cas. rom., *Dreptul* din 1888, No. 76. Mourlon, II, 1135, care citează în acest sens parerea profes. Valette.

1074, § 2) prin o notificare extrajudiciară și chiar prin o chemare în judecată, de și legea noastră nu este formală în această privință, după cum este acea franceză [1]), și când el, la caz de perderea lucrului, nu poate să stabilească că acest lucru ar fi perit chiar în mâna creditorului (art. 995, 1156, § 2).

Intârḑierea (*mora*) debitorului este deci asimilată culpei lui, și aceasta cu drept cuvênt, pentru că, după cum foarte bine ḑice Marcadé (IV. 589), faptul de a nu se conforma obligațiunei sale, în urma punerei în întârḑiere, constitue o culpă din partea debitorului [2]), și știut este că el respunde de casul fortuit pricinuit prin culpa sa : *Casus culpa determinatus* [3]).

4⁰ In fine, după art. 1018, § 1, corpul cert datorit sub o condiție suspensivă, și chiar sub o condiție resolutorie, de și legea n'o spune formal [4]), este, *pendente conditione*, în riscul și pericolul debitorului, soluție care, de și criticată [5]), totuși este admisă atât de Pothier cât și în dreptul roman [6]).

Afară de aceste casuri excepționale în care lucrul piere pentru debitor (*Res perit debitori*), regula este că, în toate celelalte casuri, riscurile sunt în sarcina dobênditorului, sau mai bine ḑis, a creditorului, care trebue să'și îndeplinească obligația sa, de și nu primește nimic în schimb, conform maximei consacrată atât în dreptul roman cât și în dreptul actual : *Res peri creditori.*

---

1) Veḑi *infrà*, explic. art. 1079. Cpr. Cas. rom., S-a, I (*Dreplul* din 1885, No. 61) și decisiile citate la acel articol.

2) „*Qui in mora est, culpa non vacat*", sau, după cum se exprimă L. 173, § 2, Dig., 50, 17 : „*Unicuique sua mora nocet*". Veḑi *infrà*, explic. art. 1032.—Dacă întârḑierea ce debitorul pune în executarea obligațiunei derivă din o culpă a sa, el va putea fi supus și la daune (art. 1081) (comp. Cas. fr., D. P., 92. 1. 127), contractul putênd chiar să fie desființat din această causă. Cpr. Cas. fr., D. P., 90. 1. 415. T. Huc, VII, 116.

3) Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 141.

4) Cpr. Thiry, III, 7. Alex. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 43.—*Contrà*. Inalta Curte a Țărilor de jos (Olanda). D. P., 80. 2. 90. Veḑi *infrà*, explic. art. 1018.

5) Veḑi Laurent, XVII, 96.

6) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 219 și L. 8, Dig., 18, 6, *De periculo et commodo rei venditæ*. Veḑi *infrà*, explic. art. 1018.

SECȚIUNEA II

Despre efectul convențiuuelor în privința celor de al treile.

Art. 973.—Convențiunele n'au efect de cât între părțile contractante. (Art. 969, 974 urm., 1047, 1049, 1175 C. C. Art. 1165 C. fr.).

Convențiunele trăgêndu-și puterea lor obligatorie din consimțĕmêntul părților, este firesc lucru ca ele să nu producă efecte de cât între părțile contractante (art. 973). *Res inter alios acta, aliis nec nocere, nec prodesse potest* [1]).

Art. 1175. In principiu, deci, ele nici nu folosesc, nici nu strică celor de al treile. Art. 1175, relativ la actul secret, cuprinde o aplicațiune a acestui principiu.

Ce se înțĕlege prin terții. Prin *terții* trebue să înțĕlegem ori-ce persoană care n'a luat parte sau care n'a fost representată la formarea convențiunei.

Astfel, mandantele, fie mandatul legal sau convențional, nu este un terțiu în privința convențiunei făcută de mandatar. *Qui mandat ipse fecisse videtur* [2]).

Tot astfel, stăpânul sau proprietarul nu este o terție persoană în privința convențiunei în care gerantul de afaceri a lucrat în numele seu (art. 991) [3]).

Representanții universali ai părților. Creditorii chirografari. De asemene, representanții universali ai părților contractante, *les ayants cause universels* (*qui causam habent*), adecă moștenitorii, donatarii, legatarii universali și chiar creditorii chirografari [4]), nu sunt terții persoane în privința

---

Dreptul roman. [1]) Cpr. L. L. 2 și 4, Cod., 7, 56, *Quibus res judicata non nocet.* Vedi și L. 3, *in fine,* Cod., 4, 12, *Ne uxor pro marito,* etc., unde se dice: *„Certissimum enim est, ex alterius contractu neminem obligari"*. Mai vedi încă L. 27, § 4, *in fine,* Dig., 2, 14, *De pactis,* unde se dice: *„Ante omnia enim animadvertendum est, ne conventio in alia re facta, aut cum alia persona, in alia re aliave persona noceat"*.

[2]) Un alt adagiu exprimă aceiaș idee dicênd: *„Qui facit per alium, est perindè ac si faciat per se ipsum"*. Prin aplicațiunea acestui principiu, Curtea noastră supremă a decis că actele făcute de tutor în limitele mandatului sĕu legal, sunt oposabile minorului: *Factum tutoris, factum pupilli.* Bulet. Cas. S-a I, 1873, p. 115. Cpr. Baudry et Barde, I, 581. T. Huc, VII, 180. Molitor, *Oblig.*, I, 68. Vedi și *suprà*, p. 99.

[3]) Marcadé, IV, 491. Baudry et Barde, I, 581. Laurent, XVI, 371. Mourlon, II, 1165.

[4]) Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1883, p. 144. Cas. fr., D. P., 91. 1. 475. Baudry, II, 827, 908. T. Huc, VII, 180. Thiry, II,

convenţiunelor încheiate de bună credinţă de autorul lor.

In cât priveşte însă actele frauduloase, creditorii sunt terţii persoane, căci nu se poate dice că un debitor representă pe creditorii sei, de câte ori el lucrează în frauda drepturilor lor [1]). **Acte frauduloase.**

In cât priveşte representanţii cu titlu particular sau singular *(les ayants cause à titre particulier)*, precum sunt: legatarii şi donatarii *singularum rerum* (art. 894, § 2, 899 urm.), cumpărătorul unui lucru determinat faţă cu vêndĕtorul [2]), usufructuarul faţă cu acel de la care el ţine dreptul seu, locatarul faţă cu locatorul şi, în genere, toţi acei care exercită un drept al autorului lor asupra unui obiect particular [3]), convenţiunele făcute de autorul lor, înainte de a fi tratat cu dênşii, îşi produc efectele lor faţă cu dênşii, numai dacă ele sunt relative la insuş lucrul determinat care le a fost transmis, şi dacă ele au avut de obiect mărirea sau micşorarea dreptului autorului lor asupra acestui lucru. In privinţa celorlalte convenţiuni încheiate de autorul lor, ei sunt consideraţi ca terţii persoane [4]). **Representanţii cu titlu particular.**

Cu toate că convenţiile n'au, în regulă generală, nici un efect în privinţa celor de al treile, totuşi, prin excepţie, contractul de căsătorie este oposabil tuturor acelora cari au tratat cu soţii sau cu unul din ei [5]). **Contract de căsătorie.**

De asemene, în materie de faliment, voinţa majorităţei creditorilor leagă pe acei creditori cari n'au figurat sau cari s'au opus la concordatul falitului (art. 848 C. com. [6]). **Falimentul debitorului.**

---

639. Vigié, II, 1167. Demolombe, XXV, 46. Baudry et Barde, I, 581. Veḑi şi *suprà*, p. 104.—Creditorii ipotecari, în privinţa actelor sĕvêrşite de debitorul lor, relativ la imobilul ipotecat, sunt din contra consideraţi ca terţii persoane, şi asemene acte nu le sunt oposabile. Vigié, II, 1167. Laurent, XIX, 317. **Creditorii ipotecari sunt terţii.**

[1]) Demolombe, XXV, 146. Baudry, II, 908. Laurent, XX, 103. Baudry et Barde, I, 646. Veḑi *infrà*, explic. art. 975, p. 218.

[2]) Cpr. Cas. rom., 17 april 1896. *Dreptul* din 1897, No. 6.

[3]) Veḑi t. IV a lucrărei noastre, p. 206, *ad notam*, şi *suprà*, p. 104.

[4]) Cpr. Baudry, II, 827, 829, 908. Baudry et Barde, I, 223, 224, 581. Thiry, II, 600. Vigié, II, 1166. Mourlon, II, 1082, 1165. Marcadé, IV, 491. Veḑi şi *suprà*, p. 105, 106.

[5]) Laurent, XVI, 381 şi XXI, 2. Pand. fr., *Mariage*, I, 2590. Guillouard, *Contrat de mariage*, I, 1.

[6]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 88. Marcadé, IV, 491. Baudry, II, 908. Thiry, II, 638. Laurent, XVI, 380. Demolombe, XXV, 41.

Art. 1121 C. fr. Deosebire de redacţie numai în aparenţă.

Textul francez mai prevede încă că convenţiunele folosesc celor de al treile, în casul art. 1121, după care stipulaţiunea făcută pentru altul este validă de câte ori ea este condiţiunea unei stipulaţiuni ce facem pentru noi înşine, sau a unei donaţiuni făcute altuia, soluţiune admisibilă, după cum am vědut, şi la noi, de şi textul fr. (1121) n'a fost reprodus de legiuitorul nostru [1]).

Acţiunea subrogatorie şi pauliană. Art. 974, 975 C. C., 721 C. com.

Cât pentru acţiunea subrogatorie (art. 974) şi acea pauliană (art. 975), textele care reguleazà exerciţiul acestor drepturi conţin mai de grabă o aplicaţiune de cât o excepţiune la principiul inscris în art. 973. In adevĕr, creditoriĭ cari exercită acţiunea oblică sau subrogatorie, prevĕdută de art. 974, se prevalează de o convenţie în care a figurat debitorul lor, ceea ce nu este de cât o aplicaţiune a regulei mai sus expuse, după care convenţiunele sunt oposabile representanţilor universali a părţilor contractante, şi prin urmare, şi creditorilor. Cât pentru creditoriĭ cari, prin exerciţiul acţiunei pauliane, atacă şi voesc să dărâme convenţiunea fraudulosă făcută de debitorul lor (art. 975 C. C., 721 C. com.), ei susţin, din contra, că n'au putut fi representaţi de dênsul în această convenţie şi reclamă calitatea de terţiĭ persone, lucrând earăş în virtutea principiului proclamat de art. 973, după care convenţiunele încheiate între părţi nu pot să prejudicieze drepturile celor de al treile: *Res inter alios acta, aliis præjudicare non potest.* De acea, art. 1166 C. fr. este inexact când pare a presenta acţiunea oblică sau subrogatorie ca *o excepţie* la principiul de mai sus, ḑicênd *néanmoins*, expresiune pe care legiuitorul nostru cu drept cuvênt n'a mai reprodus-o [2]).

Aubry et Rau, IV, § 346, p. 327. Em. Acollas, II, p. 807. Mourlon, II, 1166.—Veḑi însă T. Huc, VII, 181. Baudry et Barde, I. 586.

1) Veḑi *suprà*, p. 101, 102. Cpr. Baudry et Barde, I, 583.

2) Cpr. Baudry, II, 908, *in fine*. Thiry, II, 639. Acollas, II, p. 808. Baudry et Barde, I, 587. T. Huc, VII, 182. Mourlon, II, 1168. Marcadé, IV, 492. Laurent, XVI, 382. Demolombe, XXV, 46. Demante, V, 81 bis I.—Veḑi însă Arntz (III, 81), care caută a justifica pretinsa excepţie închipuită de codul francez, ḑicênd că creditoriĭ sunt în principiu terţiĭ persoane faţă cu debitoriĭ lor (ceea ce am vĕḑut că nu este exact), şi că, prin urmare, deşi actele acestor debitori nu

Dreptul creditorilor de a exercita drepturile și acțiunele debitorului lor (acțiunea oblică, subrogatorie sau indirectă) [1].

Art. 974.—Creditorii pot exercita toate drepturile și acțiunele debitorului lor, afară de acele care'i sunt exclusiv personale. (Art. 558, 571, 573, 769, 781, 785, 833, 848, 1257, 1692, 1718, 1719, 1825, 1843 C. C. Art. 713 C. com. Art. 611 Pr. civ. Art. 1166 C. fr.).

Toate bunurile unui debitor servind spre asigurarea comună a creditorilor sei (art. 1718, 1719), din aceste bunuri fac parte atât drepturile cât și acțiunele ce'i aparțin. De câte ori, deci, debitorul va neglija de a exercita oare-care drepturi sau acțiuni care nu-i ar fi exclusiv personale, de atâtea ori creditorii sei vor putea exercita dreptul sau acțiunea debitorului lor, pentru a putea fi plătiți din bunurile care astfel vor întra în patrimoniul debitorului, și care altfel

Baza acțiunei subrogatorie. Art. 1718 urm.

---

le sunt oposabile, *totuși* (*néanmoins*), drepturile ce debitorul a dobêndit prin un contract pot să fie exercitate de creditorii sei.

[1] Această acțiune s'a numit *oblică* sau *indirectă*, pentru că, printr'ênsa, creditorii nu lucrează în numele lor propriu (*jure proprio*), ca în acțiunea pauliană (art. 975), ci în numele și locul debitorului lor, *nomine debitoris*. Baudry, II, 909, *in fine*. Thiry, II, 642. Larombière, I, art. 1166, No. 22. Laurent, XVI, 385 și XIX, 323, 324. Mourlon, II, 1170. Demante, V, 81 bis II. Boissonade, II, p. 157, No. 152. Baudry et Barde, I, 589, *in fine*, și 637.—Cu toate acestea, chestiunea este controversată, și unii autori sunt de părere că creditorii, în acțiunea subrogatorie, lucrează în numele lor propriu. Cpr. Acollas, II, p. 811. T. Huc, VII. 187. Labbé, *Revue critique*, anul 1856, t. IX, No. 25 urm. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 118. „Considerând, ḑice Curtea noastră supremă, că facultatea ce s'a acordat creditorilor de a exercita, în numele debitorului lor, acțiunele și drepturile care aparțin acestui din urmă, *este un drept al lor propriu*, pe care îl pot exercita fără concursul acestuia și fără autorisarea justiției, căci art. 974 nu este de cât un corolar a art. 1718, *care conferă creditorilor un drept propriu și personal* de amanet asupra tuturor bunurilor debitorilor lor". (Bulet. S-a 1, 1880, p. 401). Tot în acești termeni se exprimă și Curtea din Rouen, 22 iunie 1872. Sirey, 1873, 2, 209.—In fine, într'un alt sistem, se susține că creditorii lucrează atât în numele debitorului, cât și în numele lor propriu (*procuratores in rem suam*). Demolombe, XXV, 113. Proudhon, *Usufruit*, V, 2300. Massé-Vergé, III, § 554, p. 409. Veḑi expunerea acestor sisteme în Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, II, 197 urm.

In acțiunea oblică, creditorii nu lucrează în numele lor propriu, ca în acțiunea pauliană, ci în numele și locul debitorului. Controversă.

n'ar fi intrat în acest patrimoniu, pentru că el nu avea nici un interes a face trebile creditorilor sei. Art. 974 nu este deci, după cum se exprimă Curtea noastră supremă [1]), de cât un corolar şi o consecinţă a art. 1718, 1719 C. C.

Poprire. Art. 455 urm. Pr. C., 907 C. com.

Osebit de dreptul care aparţine creditorilor de a exercita acţiunele şi drepturile debitorului lor, în baza art. 974, ei vor mai putea încă, de câte ori vor avea o creanţă lichidă, constatată prin un titlu executor, sau prin un titlu privat ori autentic neexecutor, să poprească în mâna celor de al treile sumele ce aceştia ar datori debitorului lor (art. 455 urm. Pr. civ., 907 C. com. [2]); însă n'ar trebui să cre-

---

[1]) Vedi decisia din 13 dechembrie 1880, reprodusă în nota precedentă. Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit*,. II, 191. Mourlon, II, 1169. Baudry, II, 909. Baudry et Barde, I, 589 şi toţi autorii.

Creditorii cari n'au titlu nu pot să proceadă la o poprire. Deosebire de la codul francez.

[2]) Cpr. C. Dijon, 17 fevr. 1897, *Dreptul* din 1897, No. 41. Creditorul care n'are titlu nu poate, nici în materie civilă, nici în materie comercială, să proceadă la o poprire, nici chiar sub îndatorirea de a da cauţiune. Cas. rom., C. Galatz şi Craiova, *Dreptul* din 1894, No. 7, 13 şi 81. Vedi şi tratatul nostru în limba franceză, p. 356, art. *Saisies*. In codul fr., creditorii fără titlu pot, din contra, să proceadă la o poprire, în virtutea unei permisiuni a judecătorului (art. 558 Pr. civ. fr.). Vedi Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 595.

Urmărirea usufructului legal de creditorii personali ai soţului usufructuar. Controversă.

Usufructul legal al părintelui supravieţuitor poate de asemene să fie urmărit de către creditorii personali ai soţului usufructuar, în baza art. 1824, § 2, bine înţeles, numai în privinţa prisosului care ar remânea soţului după îndeplinirea sarcinelor impuse de lege. (Trib. Ilfov, Brăila şi C. Bucureşti. *Dreptul* din 1884, No. 35, 83; din 1885, No. 7 şi din 1883, No. 61. C. Bordeaux, D. P., 93. 2. 362). Art. 974 nu este însă aplicabil în specie. Cpr. în acelaş sens: Laurent, XVI, 417. Chestiunea este, cu toate aceste, controversată şi mai toţi autorii sunt de acord pentru a susţine că, folosinţa legală fiind un atribut al puterei părinteşti, este inalienabilă şi prin urmare, nu poate fi urmărită de creditorii soţului usufructuar. Vedi, în acest din urmă sens, formal admis prin art. 150 din codul austriac (200 C. Calimach): Baudry, I, 980. Baudry et Barde, I, 606. Thiry, I, 506. Demolombe, VI, 527. Aubry et Rau, VI, § 550 bis, p. 84, text şi nota 5. Demante, II, 129 bis II, etc. Vedi asupra acestei controverse, t. II a lucrărei noastre, p. 45, text şi nota 2.

Drept internaţional. Statut personal.

Se poate întâmpla ca soţul a cărui usufruct creditorii voesc să'l urmărească, să fie străin şi, în asemene caz, legea străină va decide dacă soţul are usufructul legal şi dacă acest usufruct poate fi urmărit, pentru că folosinţa le-

dem că poprirea ar fi, în asemene caz, o aplicare a art. 974, căci aceasta ar însémna a confunda creanţa şi aducerea ei la îndeplinire cu acţiunea personală care are de scop constatarea ei judecătoreşte.

Acţiunea subrogatorie nu exista în dreptul roman [2]; însă, în puterea principiului că toate bunurile debitorului formează gagiul creditorilor, aceştia puteau, prin executarea hotărîrei ce dobêndise în contra debitorului lor, să urmărească şi să vêndă creanţele acestuia, pentru ca hotărîrea dobêndită să fie adusă la îndeplinire. (L. 15, § § 8 şi 10, Dig., 42, 1, *De re judicata*). Dr. roman.

Astăzi, creditorii pot nu numai să exercite drepturile debitorului lor, care n'ar fi alipite de persoana sa, dar încă să iee mĕsurile de conservare pe care le ar crede de cu- Mĕsuri conservatorii.

---

gală, chiar atunci când ea se exercită asupra imobilelor, este un atribut şi un accesoriu al puterei părinteşti, şi ca atare, atârnă de statutul personal al străinului. Laurent, *Dr. internat.*, VII, 18 urm. A. Weiss, *Dr. internat.*, p. 576. Cas. fr., D. P., 77. 1. 385. Veḑi t. I a lucrărei noastre, partea I, p. 74, text şi nota 1 şi t. II, p. 55, nota 1, unde se arată controversa.

In virtutea acestor principii, tribunalul S-a 1 din Galatz, prin o sentinţă foarte strêns motivată, a decis de curênd (1 mai 1897, G. V. Buzdugan făcênd funcţiunea de preşed.) că legile din Grecia nerecunoscênd părintelui dreptul de usufruct asupra bunurilor copiilor sei minori, dênsul nu are acest drept în România unde ar fi stabilit cu copiii sei, şi deci veniturile copiilor nu pot fi urmărite pentru datorii personale ale părintelui lor. *Curierul judiciar* din 15 iunie 1897, No. 23.—Aceiaş soluţiune ar fi admisibilă, după părerea noastră, şi în privinţa unui părinte austriac a cărui copil ar avea bunuri în România, pentru că usufructul legal este necunoscut şi în Austria (cpr. art. 150 C. austriac corespunḑĕtor cu art. 198—200 din codul Calimach). Veḑi t. II a lucrărei noastre, p. 55, nota 1.

[1]) Art. 974 n'are corespondent în codul federal al Elveţiei asupra obligaţiilor (L. din 14 iunie 1881), de unde s'a dedus că, după acest cod, creditorii n'au acţiunea indirectă sau oblică. Veḑi V. Rossel, *Manuel de droit fédéral des oblig.*, 143. Aceiaş lacună există şi în codul civil olandez, în noul cod german promulgat la 18 aug. 1896, spre a fi aplicabil în toată Germania cu începere de la 1 ianuar 1900. Celelalte leginiri străine cuprind însă mai toate o dispoziţie identică cu acea a art. 974. Veḑi, de ex.: art. 1234 C. italian; art. 1111 C. spaniol din 1889, etc.—Cât pentru codul Calimach, el n'are nici o disposiţie în privinţa acţiunei oblice, ci numai în privinţa acţiunei pauliane. Veḑi *infrà*, explic. art. 975, p. 220. Dreptul străin.

viință (art. 1016), de exemplu : să ceară punerea sigilelor ; să iee sau să reînoească o inscripție ipotecară ; să facă inventar ; să intervie la împărțeală (art. 785) ; să întrerupă prescripția, etc. [1]).

Creditorii n'ar putea însă să se amestece în administrația bunurilor debitorului lor și să le administreze în locul lui, chiar dacă el ar fi insolvabil, pentru că aceasta ar însëmna a'i rădica capacitatea și a'l pune sub interdicție [2]).

Drepturile și acțiunele pe care creditorii le pot exercita în numele debitorului lor.

In regulă generală, creditorii pot să exercite toate drepturile debitorului lor, afară de acele care'i sunt exclusiv personale (art. 974).

Intre drepturile și acțiunele pe care creditorii le pot exercita în numele debitorului lor, putem cita ca exemple: acțiunea care are de scop de a face să se recunoască un drept real pentru debitor, de exemplu : o servitute, un usufruct (cpr. art. 562), etc.; acțiunea pentru plata unei creanțe ; acțiunea pentru împărțeala unei moșteniri [3]) și în

---

[1]) Cpr. Laurent, XVI, 384. Acollas, II, p. 809. Demolombe, XXV, 51, 52. Pëucescu, I, 283. Duranton, X, 548 urm. Vedi și C. din Iași, *Dreptul* din 1894, No. 21.

[2]) Vigié, II, 1175. Thiry, II, 641, p. 629. Baudry et Barde, I. 599. Laurent, XVI, 424. Larombière, I, art. 1166, No. 17. T. Huc, VII, 190.—*Contrà.* C. Douai. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 904, nota 2. Vedi și *infrà*, p. 207, nota 1.

Acțiunea în împărțeală.

[3]) Art. 494 Pr. civ. și 1825 C. C. prevĕd formal dreptul creditorilor unui moștenitor de a cere împărțeala, considerând acest drept ca o obligație.—Curtea din Iași a decis însă (24 ian. 1894) că, acțiunea în împărțeală fiind o acțiune de familie, aparține cu precădere comoștenitorilor, astfel în cât rolul creditorilor se mărginește mai mult la un drept de intervențiune și supraveghere (art. 785), avênd facultatea de a salva drepturile lor prin separarea de patrimonii, ear nu de a provoca împărțeala. Curtea, prin această decisiune, pune în principiu, că creditorii n'au nici un interes de a provoca impărțeala, pentru că legea le conferă mijloace mai directe de a'și asigura drepturile lor, ear nu înțëlege, cu bună samă, a le contesta însuș dreptul, care este admis de toți autorii, pentru că dreptul de a cere împărțeala nu este un drept exclusiv personal moștenitorului. Vedi Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1166, No. 18. Laurent, X, 254 și 519 urm. Demolombe, XV, 623 urm. Larombière, I, art. 1166,

petiție de eriditate, chiar dacă asemene acțiune ar fi complicată cu o chestie de stat[1]); acțiunea în raport (art. 751) [2]); acțiunea în reducțiune (art. 847 urm.); acțiunea în anularea unei donațiuni, a unui testament sau a unui contract [3]); acțiunea în despăgubire a unei daune causate bunurilor debitorului prin un delict sau quasi-delict [4]); acți-

No. 20. Aubry et Rau, VI, § 635, p. 661 urm. Cpr. Cas. fr. și C. Douai, D. P., 78. 1. 109. D. P. 55. 1. 51. C. Venezia, 20 martie 1878, *Il Foro italiano*, 78, 1. 983. Vedi și T. III a lucrărei noastre, p. 445, text și nota 3 și p. 598.

[1]) Aubry et Rau, IV, § 312, p. 125, nota 30; p. 126 și 127. Marcadé, IV, 494. Bernard, *op. cit.*, II, 644. Arntz, III, 82. Baudry et Barde, I, 593, 608. Thiry, II, 641. Laurent, III, 470. Larombière, I, art. 1166, No. 4. Vedi și distincțiunea făcută de Demolombe (V, 284). — *Contrà.* Duranton, III, 160 și X, 563. Vedi și t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 276.—Acțiunele în reclamațiune de stat care n'ar avea de scop nici un interes bănesc, ci un interes pur moral, ar aparținea însă numai debitorului. Fuzier-Herman, II art. 1166, No. 5. Marcadé, Aubry et Rau, Baudry et Barde, Larombière, etc., *loco suprà cit.*

[2]) Cpr. C. Colmar. Répert. Dalloz, v° *Successions*, 1084. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2586. Pothier, *Success.*, VIII, p. 170. Larombière, I, art. 1166, No. 20. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 608. Baudry et Wahl, *Success.*, III, 3544. Thiry, II, 208. T. Huc, V, 374. Laurent, X, 586. Demolombe, XVI, 282. Mourlon, II, 408. Arntz, II, 1531 și autorii citați in t. III a lucrărei noastre, p. 501, noat 2.—*Contrà.* C. Toulouse, Répert. Dalloz, *v° cit.*, 1084, nota 1.

[3]) Laurent, XVI, 383. Larombière, I, art. 1166, No. 20. Fuzier-Herman, II, art. 1166, No. 32.

[4]) Astfel, creditorii ar putea, într'o acțiune publică, să se constitue parte civilă pentru daunele causate prin o crimă sau un delict îndreptate *contra bunurilor* debitorului seu. Cas. rom., S-a II, Bulet. 1890, p. 368. C. Bastia, 15 martie 1866, Répert, Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 307, nota 1. Cpr. Demolombe, XXV, 54. Laurent, XVI, 419. Baudry et Barde, I, 608. T. Huc, VII, 202. Fuzier-Herman, II, art. 1166, No. 42. Larombière, I, art. 1166, No. 20. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 128. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2594. Trébutien, *Dr. criminel*, II, p. 31. Duranton, X, 558.—Acțiunea în despăgubire care ar naște din o crimă cau un delict îndreptate *contra persoanei* debitorului n'ar putea însă fi exercitată de creditori, pentru că tăcerea debitorului lasă a se presupune o renunțare din partea lui. Cas. rom., *loco suprà cit.* Demolombe, XXV, 82. Laurent, XVI, 419. Arntz, III, 82. T. Huc, VII, 201. Larombière, I, art. 1166, No. 9. și 20. Demante, V, 81 bis IX. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 126. Répert.

Constituirea de parte civilă într'o acțiune publică îndreptată contra bunurilor debitorului.

unea în despăgubire care ar aparţinea debitorului lor în baza unui contract de asigurare contra incendiului sau contra unui alt eveniment [1]).

Opunerea prescripţiei câştigată de debitor. Art. 1843.

Creditorii ar putea să opue prescripţia căştigată de debitorul lor, atunci când acesta ar neglija de a o opune însuş (art. 1843), pentru că, după cum foarte bine a dis Bigot-Préameneu, în expunerea de motive, dreptul de a opune prescripţia nu este un drept inerent persoanei debitorului [2]).

Creditorii mai pot încă să ceară socoteli, în numele debitorului lor minor, de la epitropul seu (art. 415 urm.) [3]);

Să atace un testament, o donaţiune sau ori ce alt contract pentru viciuri de formă, lipsă de obiect sau causă [4]);

Să exercite, în numele vêndĕtorului, acţiunea în resoluţiune a unei vêndări pentru neplata preţului (art. 1365 urm. [5]);

Să exercite, în numele vêndĕtorului, facultatea de rescumpărare (art. 1371 urm.) [6]);

Să ceară anularea unei ipoteci constituite de debitor în folosul altui creditor [7]);

Să exercite acţiunea în repetiţiune pentru plata unui lucru ce nu era datorit (art. 992 urm.);

Să exercite, în numele debitorului, acţiunele în anu-

Dolloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 306. Sourdat, *Tr. de la responsabilité*, I, 73. Marcadé, IV, 494, *in fine*. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 40 şi urm. Trib. Paris, 9 ian. 1879. Sirey, 81. 2. 21.

1) Cpr. Cas. fr. şi C. Paris, D. P., 85. 1. 168. D. P., 88. 2. 225.

2) Vedi Baudry et Tissier, *Prescription*, 111. Thiry, IV, 597. Baudry, III, 1595. Pĕucescu, I, 424. Marcadé, *Prescription*, art. 2225, No. II, p. 42. Troplong, *Prescription*, I, 100. Creditorii ar putea chiar, în baza art. 975, să atace renunţarea făcută de debitorul lor la prescripţia dobêndită, fără a avea alt ceva de dovedit de cât paguba sau prejudiciul ce ei ar fi suferit prin această renunţare. Chestiunea însă, în această din urmă privinţă, este controversată. Vedi *infrà*, explic. art. 975, p. 234, nota 1.

3) Pand. fr., *Oblig.*, I, 2576. Laurent, XVI, 388. Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1166, No. 9. C. Douai, D. P., 55. 2. 51.

4) Cas. Torino, 10 april 1867, *La Giurisprudenza di Torino*, IV, 477.

5) Fuzier-Herman, *op.* şi *loco cit.* No. 50. Laurent, XVI, 383.

6) Baudry, II, 913. Larombière, I, art. 1166, No. 20. Laurent, XVI, 383.

7) Cpr. Cas. rom., S-a 1, Bulet. anul 1881, p. 238.

lare sau în rescisiune pentru causă de eroare, dol, violență [1]), sau pentru causă de incapacitate, fie că această incapacitate ar proveni din minoritate, interdicțiune sau din lipsa de autorisare maritală [2]).

In materie de căsătorie însă, dacă a urmat eroare asupra *persoanei fisice*, căsătoria se poate ataca numai de acela din soți a cărui consimțёmênt n'a fost liber (art. 162). Căsătorie. Art. 162.

Creditoriĭ ar mai putea încă să facă oposiție, apel, recurs, etc., în numele debitorului lor, și să uzeze de toate căile ordinare și extraordinare pe care legea le conferă pentru a ataca o hotărîre, bine înțёles, dacă debitorul n'a uzat însuș de aceste căi sau n'a renunțat la ele [3]). Oposiție, apel, recurs, etc.

---

1) Thiry, II, 641, *in fine*. Laurent, XVI, 422. Demolombe, XXV, 88. Demante, V, 81 bis X. T. Huc, VII, 202. Larombière, I, art. 1166, No. 15. Baudry, II, 913. Marcadé, IV, 495. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 128, text și nota 47. Arntz, III, 82. Boileux, IV, p. 426. Baudry et Barde, I, 615. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2659. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 310. Fuzier-Herman, II, art. 1166, 35 urm.—*Contrà.* Toullier D., IV, partea I, 566 urm. (părere pe care însuș acest autor a părăsit-o mai târdiu).

2) Laurent, III, 163 și XVI, 420. Thiry, I, 345. T. Huc, II, 278 și VII, 202. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 128, text și nota 48. Demolombe, IV, 342 și XXV, 86. Larombière, I, art. 1166, No. 15. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2659 urm. Arntz, II, 82, *in fine*. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 36. Baudry et Barde, I, 616, etc.—Astfel, creditoriĭ unei femei măritate ar putea să ceară anularea obligațiunei contractate de dênsa fără cuvenita autorisare. C. Paris și Cas. fr., D. P., 88. 2. 225. D. P. 53. 1. 160. Marcadé, I, 752. Baudry, I, 651. Pand. fr., *Mariage*, I, 2416 și *Oblig.*, I, 2655 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Mariage*, 530.—Vedi însă Cas. fr., D. P., 78. 1. 316. Cubain, *Droit des femmes*, 120. Chardon, *Puissance maritale*, 130. Cpr. C. Grenoble, 2 aug. 1827. Répert. Dalloz, *Mariage*, 939, nota 3.

3) Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1874, p. 146, ultimul considerent. Cas. fr., D. P., 55. 1. 168. Pand. fr., *Oblig.*, I. 2596 urm. și t. VII, *Appel civil*, 2367 urm. Demolombe, XXV, 54. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 119. Larombière, I, art. 1166, No. 20. T. Huc, VII, 203 și 225, *in fine*. Baudry et Barde, I, p. 608, nota 1. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 86, 90, 99.—Creditorul n'ar mai putea însă să facă apel sau recurs în urma intervenirei unei transacțiuni intre debitor și persoana cu care el se judecase, în privința procesului în care s'a pronunțat hotărîrea atacată. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1892, p. 335. Baudry, II, 910, *in fine*. Cpr. și Cas. rom., S-a II, anul 1874, p. 132. Creditoriĭ vor putea însă să atace această transacție ca frauduloasă (art. 975).

Dărâmarea hotărîrelor dobêndite fraudulos de debitor.

Ei ar putea de asemene să atace, prin acțiunea pauliană, hotărîrele definitive prin care debitorul s'ar fi lăsat a fi condamnat, în urma unei înțělegeri frauduloase avută cu adversarul seu. (Vedi *infrà*, explic. art. 975).

Intr'un cuvênt, creditorii pot să exercite toate drepturile debitorului lor, care presintă pentru dênșii un interes bănesc, născut și actual, susceptibil de a putea fi cedat și de a avea un emolument supus urmărirei.

Dreptul trebue să fie bănesc și susceptibil de cesiune.

Dreptul trebue să fie *bănesc*, pentru că creditorul exercitându'l spre a fi plătit, altfel el nu 'și ar atinge scopul. Care ar fi, în adevěr, interesul creditorului de a exercita dreptul de corecțiune ce aparține debitorului asupra copiilor sei; dreptul de a consimți la căsătoria, emanciparea [1]) sau adopțiunea lor, etc? Ce folos ar trage creditorul din exercițiul acestor drepturi sau a altor drepturi morale, pe care legea le conferă exclusiv și personal debitorului? Nici unul. Dreptul trebue să fie nu numai bănesc, dar încă susceptibil de a fi cedat altuia, căci altfel nu se poate pricepe cum el ar putea fi exercitat de un creditor subrogat în drepturile debitorului seu.

Uz, abitațiune.

Astfel, dreptul de uz și de abitațiune, de și bănesc, nefiind susceptibil de cesiune (art. 571, 573), nu poate fi exercitat de către creditori [2]).

Creanța femeei p. hainele de doliu. Art. 1279.

Aceiaș soluție este admisibilă în privința creanței ce femeea ar avea asupra succesiunei barbatului seu pentru hainele de doliu (art. 1279). Creanța femeei fiind, în adevěr, insezisabilă, nu poate da loc la nici o acțiune din partea creditorilor sei [3]).

Emanciparea copiilor. Drept personal.

[1]) Dreptul de a emancipa pe copilul seu minor fiind un atribut al puterei părintești, aparține, ca atare, exclusiv părintelui și nu poate, nici într'un caz, să fie exercitat de creditorii sei. C. Pau. D. P., 88. 2. 283. Cpr. Baudry et Barte, I, 594, 698. Vedi și t. II a lucrărei noastre, p. 54, nota 1 și *infrà*, explic. art. 975.

[2]) Thiry, II, 641. Baudry, II, 914, *in fine*. Laurent, XVI, 418. Baudry et Barde, I, 592, 604. Marcadé, IV, 494. Demolombe, XXV, 73. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 126, text și nota 36. Pand. fr., *Oblig.*, I 2643. Arntz, III, 82. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 211. Demante, V, 81 bis VIII.

Creditorii usuarului vor putea însă să urmărească fructele percepute de dênsul. Vedi t. II a lucrărei noastre, p. 664, *ad notam*. Cpr. Laurent, VII, 116.

[3]) T. Huc, VII, 212. Demolombe, XXV, 73. Larombière, I, art. 1166, No. 11. Baudry et Barde, I, 605.

Tot pentru aceleaşi motive, trebue să decidem că creditorii nu vor putea exercita acţiunele relative la creanţele care, după lege, nu pot fi nici cedate, nici urmărite (art. 409 Pr. civ. modificat prin legile din 1 martie 1881 şi din 19 iunie 1892); acţiunele relative la sumele declarate neurmăribile de dăruitor sau testator (art. 408, § 2 Pr. civ.); acţiunele relative la pensiunele alimentare (art. 187 urm. C. C., 408, § 1 Pr. civ.); acţiunele relative la obiectele pe care legea le declară neurmăribile (art. 406 urm. Pr. civ.), etc. [1]). Acţiuni şi drepturi necesionabile şi neurmăribile.

Dreptul poate să fie bănesc şi, cu toate aceste, să nu poată fi exercitat de creditori. Aceasta se va întâmpla de câte ori el n'a fost încă fixat asupra capului debitorului, pentru că mai trebueşte încă o determinare a voinţei sale pentru a'l dobêndi.

Astfel, creditorii n'ar putea să accepte o donaţiune, sau propunerea unei vêndări, unui schimb, ori a unui alt contract făcută debitorului lor, de oare ce, cât timp nu există încă de cât o ofertă, o simplă policitaţiune, contractul nu este încă format şi nu există un drept propriu ḑis, pe care creditorii să'l poată exercita în numele debitorului lor [2]). Primirea unei donaţiuni.

Creditorii n'ar putea accepta donaţiunea nici în baza art. 975, pentru că, prin neacceptare, debitorul perde numai ocasiunea de a se înbogăţi, ceea ce el este în drept de a o face, fără a dauna pe creditorii sei [3]). „*Non fraudantur creditores, cùm quid non adquiritur a debitore, sed cùm quid de bonis diminuitur*". (L. 134, Pr., Dig., 50, 17). Acceptarea donaţiunei în baza art. 975. Controversă.

Ce trebue să decidem în privinţa primirei unei moşteniri sau unui legat? Primirea unei moşteniri. Controversă.

[1]) Cpr. C. Grenoble. D. P., 1897. 2. 238. — Astfel, acţiunea în restituire care ar aparţinea debitorului, în privinţa obiectelor enumerate în art. 408 urm. Pr. civ., care s'ar găsi în mâna unuia de al treile, n'ar putea fi exercitată de către creditorii sei, pentru că, dacă aceste obiecte ar fi în posesiunea debitorului, ele ar fi tot neurmăribile. Veḑi T. Huc, VII, 207. Bernard, *op. cit.*, II, 642. Laurent, XVI, 418. Cpr. Baudry et Barde, I, 592, 604.

[2]) Vigié, II, 1175. Laurent, XII, 239 şi XVI, 425. Demolombe, XX, 155 şi XXV, 58. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 126 şi VII, § 652, *in fine*, p. 64. Giorgio Giorgi, II, 213. T. Huc, VII, 194. Baudry et Barde, I, 600. Larombière, I, art. 1166, No. 18. Fuzier-Herman, *op. cit.*, art. 932, No. 40. Pand. fr., *Oblig.*. I, 2638 şi *Donations*, I, 3787. Veḑi *infrà*, p. 224 şi t. IV a lucrărei noastre, p. 122, nota 3.

[3]) Cu toate aceste, chestiunea este controversată. Veḑi p. 224.

Curtea din Galatz şi Curtea noastră supremă au decis că creditorii moştenitorului, care nu s'a pronunţat încă, ar putea, cât timp acest drept nu s'a prescris (art. 700), să primească moştenirea *ab intestat* în numele şi în locul debitorului lor, în baza art. 974, pentru că facultatea de a accepta sau de a repudia o moştenire nu e personală aceluia în favoarea căruia ea este deschisă [1]; însă Laurent să rădică cu multă putere în contra acestei teorii, pentru că dreptul de opţiune ce are moştenitorul nu este cuprins în drepturile pe care creditorii pot să le exercite, nu din causa că acest drept de opţiune ar fi personal moştenitorului, ci pentru că el n'ar face parte din gagiul creditorilor, *non est in bonis*.

Părerea lui Laurent este însă inadmisibilă. In adevĕr, art. 699 dând drept creditorilor să primească moştenirea, în urma renunţărei debitorului, le conferă *eo ipso* acelaş drept înainte de renunţare.

Acceptarea unui legat. Controversă.

Aceleaşi principii urmând a fi admise şi în materie de legate, trebue să decidem că creditorii vor putea să accepte legatul în locul şi în numele debitorului lor. Art. 899, § 1 ḑice, în adevĕr, că ori ce legat pur şi simplu conferă legatarului, din ḑiua morţei testatorului, un drept asupra lucrului legat, drept transmisibil moştenitorilor şi *representanţilor* sei, prin urmare, şi creditorilor [2]).

Principiul inscris în art. 974 trebue să fie deci astfel formulat: *Creditorii pot să exercite toate drepturile debitorului lor, afară de casul când din un text de lege sau din însuş natura dreptului reesă că el nu poate fi exercitat de cât de însuş debitorul.*

---

[1]) Veḑi *Dreptul* din 1887, No. 77, p. 611 şi 614. Bulet. Cas. S-a I, 1887, p. 772. Cpr. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1887, No. 11. In acelaş sens: Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 214. Gr. Pĕucescu, I, 336 urm. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 601. Baudry et Wahl, *Success.*, I, 1490, 1491. Demolombe, XV, 53 şi 76.—*Contrà.* Laurent, XVI, 427. T. Huc, *Code civ.* VII, 195 şi *Traité de la cession*, No. 93, p. 138. Veḑi *infrà*, p. 224 şi t. III a lucrărei noastre, p. 357, nota 1.

[2]) Veḑi Pand. fr., *Oblig.*, I, 2639. Demolombe, XXV, 59. Aubry et Rau, VII, § 726, p. 532. Baudry et Barde, I, 603, 622. Pĕucescu, I, 336, 337. Massé-Vergé, III, § 503, p. 302. Veḑi şi t. IV a lucrărei noastre, p. 504.—*Contrà.* Laurent, XVI, 426. T. Huc, VII, 195. C. Rouen, D. P., 66. 2. 9 şi Sirey, 67. 2. 11.

Intre drepturile a căror exercițiu legea sau natura lucrurilor îl interdice creditorilor, vom cita cele mai de căpitenie, fără a avea pretențiunea de a face o nomenclatură completă. Astfel sunt: Dreptul debitorului de a administra patrimoniul seu așa cum o înțelege el [1]; Drepturile pe care creditorii nu le pot exercita în numele debitorului lor.

Dreptul de a îndeplini un mandat legal sau convențional. precum ar fi, de exemplu, dreptul de tutelă (art. 369); de administrație legală în timpul căsătoriei (art. 343); dreptul de administrație al barbatului asupra bunurilor dotale ale femeei sale (art. 1242), [2]) etc.; Dreptul de a îndeplini un mandat legal sau convențional.

Dreptul de a primi un deposit în locul creditorului, pentru că depositul, ca și mandatul, dovedește o incredere personală ce deponentul a avut în depositar, și pentru că lucrul depositat nu face parte din bunurile acestui din urmă [3]: Dreptul de a primi un deposit în locul creditorului.

Dreptul creditorilor moștenitorului presumtif de a cere punerea în posesiune a bunurilor absentului (art. 106 urm.), fiind că asemene punere în posesiune nu este un drept bănesc, ci o sarcină incredințată de lege moștenitorilor pentru motive inerente persoanei și calităței lor [4]. Punerea în posesiune a bunurilor unui absent. Controversă.

---

[1] Astfel, creditorii n'ar putea, prin intervenția lor, să silească pe debitor să arendeze un fond în loc de a'l cultiva el însuș, cu toate că s'a găsit o Curte care a hotărît contrarul, sau *vice-versa*, pentru că aceasta ar însemna a'i rădica capacitatea sa și a'l pune sub interdicție. Vedi *suprà*, p. 200, text și nota 2.

[2] Pand. fr., I, 2662 urm. Demolombe, XXV, 60. Thiry, II, 641. Arntz, III, 82. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 66. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 124, text și nota 27 și 28. Lorombière, I, art. 1166, No. 6. Baudry et Barde, I, 595.—Creditorii mandatarului vor putea însă să îndeplinească mandatul de câte ori acesta a fost conferit în interesul mandatarului, când, de ex., el s'a dat unui creditor drept garanție a creanței sale, pentru că, în asemene caz, el nu este înerent persoanei mandatarului, ci face din contra parte din patrimoniul sĕu. Demolombe, XXV, 61. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 67, și autorii *suprà citați*.

[3] Demolombe, XXV, 62. Baudry et Barde, I, 596.

[4] Laurent, II, 187. Larombière, I, art. 1166, No. 8. Toullier D. I, partea I, 399.—*Contrà*. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 611. Baudry et Houques-Fourcade, *Des personnes*, I, 1110. Demolombe, II, 78. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 127, text și nota 44. Cpr. Pand. fr., t. I, *Absence*, 47 urm. Fuzier-Herman, *op. cit.*, I, art. 113, No. 6 și art. 120, No. 13.

Separare de bunuri. Dreptul de a cere separarea de bunuri (art. 1257) [1]), creditorii barbatului putênd numai să atace separaţia ca frauduloasă, în baza art. 975 (art. 1264);

Revoc. unei donaţiuni p. ingratitudine. Dreptul de a cere revocarea unei donaţiuni pentru ingratitudine (art. 831 urm.), acest drept fiind prin excelenţă personal dăruitorului, *personalisim*, după cum se exprimă vechii autori [2]);

Operă literară. Dreptul de a da publicităţei o operă literară sau artistică a debitorului [3]);

Despărţenie. Dreptul de a cere despărţenia şi, în genere, toate acţiunele care respiră o resbunare (*vindictam spirantes)*;

Tăgăduirea paternităţei. Dreptul de a tăgădui paternitatea, care aparţine numai barbatului (art. 286 urm.);

Anul. căsătoriei. Nulităţi relative. Dreptul de a cere anularea căsătoriei pentru o nulitate relativă (art. 162, 165 [4]);

---

[1]) Unii critică această dispoziţiune (vedi Laurent, XXII, 201), ear alţii o aprobă, din contra, ceea ce este mult mai raţional, pentru că amestecul creditorilor ar fi tulburat liniştea şi armonia dintre soţi, consideraţiune superioară interesului pur bănesc al creditorilor. Vedi Baudry et Barde, I, 612. Guillouard, *Contrat de mariage*, III, 1101.

[2]) Vedi autorii citaţi în t. nostru IV, p. 268, nota 1. *Adde*, Baudry, II, 515. Thiry, II, 383. Arntz, III, 82. Giorgio Giorgi, II, 216. Baudry et Barde, I, 613. Fuzier-Herman, art. 957, No. 14. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 126 şi VII, §, 708, p. 419.—Larombière (I, art. 1166, No. 9) şi Duranton (X, 559) ar voi ca acţiunea în revocaţiune introdusă de dăruitor in termenul util să poată fi continuată, în urma morţei sale, de creditorii sei, însă această părere este respinsă de majoritatea autorilor.

[3]) Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 216.

Anul. căsătoriei. Nulităţi absolute. [4]) Vedi t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 51.—Nulităţile absolute pot însă fi invocate şi de creditori (art. 169). Vedi t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 64. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2625 şi *Mariage*, I, 1204. Laurent, II, 443, 494 şi XVI, 415. Thiry, II, 641. Baudry, I, 526. Mourlon, I, 667. T. Huc, II, 137. Larombière, I, art. 1166, No. 7. Marcadé, I, 655. Aubry et Rau, V, § 461, p. 60.—Creditorii au, în adevĕr, interes a cere anularea căsătoriei, de şi acest drept le a fost contestat (cpr. Curtea din Douai şi Cas. fr. Répert. Dalloz, *Mariage*, 514, nota 1), fie pentru a sustrage bunurile barbatului de sub ipoteca legală a femeei (C. Metz. D. P., 54. 2. 217), fie pentru a nu vede anulată obligaţia contractată de o femee măritată fără autorisare.

Dreptul de a cere despăgubiri în baza unei daune causate prin o crimă sau un delict sevêrșit *în contra persoanei* debitorului [1];

Dreptul de a exercita retractul litigios (art. 1402 [2]);

Dreptul pentru creditorii chirografari a unei femei măritate sub regimul dotal, fie chiar anteriori căsătoriei, de a cere, în numele ei, anularea înstrăinărilor, ipotecelor sau a obligațiunelor sale personale la care ea ar fi consimțit asupra bunurilor sale dotale [3], etc. **Anularea oblig. contractate de o femee măritată asupra bunurilor sale dotale. Controversă.**

Condițiunele cerute pentru exercițiul acțiunei subrogatorie.

Toți creditorii, chiar și acei ipotecari, de vreme ce legea nu distinge [4], pot să exercite drepturile debitorului

---

[1]) Veḑi *suprà,* p. 201, nota 4. Cpr. Giorgio Giorgi, II, 218. T. Huc, VII, 201 și VIII, 420.

[2]) Pand fr., *Obilg.*, I, 2670. Larombière, I, art. 1166, No. 7. Cas. fr., D. P., 47. 4. 426.

Autorii admit aceiaș soluție în privința retractului succesoral *(le retrait successoral)*, despre care vorbește art. 841 din codul fr. (cpr. Pand. fr., I, 2669. Laurent, X, 361. T. Huc, V, 321 și VII, 189. Baudry et Barde, I, 614. Fuzier-Herman, art. 841, No. 152, etc.), disposiție care cu drept cuvênt a fost eliminată de legiuitorul nostru. Veḑi t. III, p. 444, nota 4. **Retract succesoral.**

Un alt retract admis de codul fr. (art. 1408) este retractul de indivisiune, căruia, cu toată controversa ce există asupra acestui punct (v. Pand. fr., I, 2671. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 44), jurisprudența îi aplică aceleași principii (C. Riom. D. P., 90. 2. 324); însă și acest text a fost eliminat de legiuitorul nostru, dimpreună cu întregul capitol care se ocupă despre comunitatea legală. **Retract de indivisiune.**

Singurul retract (*retrait*) admis în legea noastră, este numai retractul drepturilor litigioase (art. 1402) și aceasta numai în materie civilă, căci el nu poate fi admis în materie comercială (art. 45 C. com.). **Retract litigios. Art. 1402 urm.**

[3]) Veḑi Aubry et Rau, V, § 537, p. 562, text și nota 25. Massé-Vergé, IV, § 670, p. 232, nota 14. Troplong, *Contr. de mariage*, IV, 3519. Marcadé, VI, art. 1560, No. 5. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2658 și *Contr. de mariage*, 10749 urm. T. Huc, VII, 210. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 45 urm. Cpr. C. Montpellier, Paris și Cas. fr., D. P., 47. 2. 67. D. P., 58. 5. 136. D. P., 59. 1. 398.—*Contrà.* Odier, *Contr. de mariage*, III, 1396. Guillouard, *Idem*, IV, 1889. Laurent, XVI, 421 și XXIII, 548 urm. Demolombe, XXV, 87. Baudry et Barde, I, 617. Larombière, I, art. 1166, No. 12. Baudry, III, 412. Giorgio Giorgi, II, 220. C. Bordeaux. Sirey, 91. 2. 233, și nota lui Lacoste. Cpr. Cas. Napoli, Sirey, 88, 4. 31.

[4]) „Considerând, ḑice Curtea noastră supremă, că art. 974 re-

lor, fără să aibă nevoe de a fi subrogaţi de justiţie, nici de a avea un titlu executor, destul este ca creanţa lor să fie exigibilă.

Toate aceste chestiuni sunt însă controversate din causa laconismului legiuitorului.

Subrogarea judiciară în drepturile creditorului. Controversă.

Astfel, unii susţin că creditorii nu pot exercita *de plano*, din propria lor autoritate, drepturile debitorului lor, fără a fi autorisaţi de justiţie, adecă fără a fi subrogaţi în drepturile lui; de unde şi numele de acţiune subrogatorie [1]).

Această părere este însă inadmisibilă, de oare ce legea nu cere asemene subrogare, şi creditorii sunt subrogaţi *ipso jure* în drepturile şi acţiunele debitorului: în adevĕr, însuş legiuitorul le dă mandat de a exercita drepturile şi acţiunele debitorului lor. Art. 699, invocat în pĕrerea contrară, nu este o aplicare a art. 974, ci a art. 975 [2]).

---

cunoaşte creditorilor dreptul de a exercita acţiunele debitorului lor, şi că acest text nu face nici o distincţiune între creditorii chirografari şi acei ipotecari, etc.". Bulet. S-a 1, 1886, p. 382, ultimul considerent. Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2716. Massé-Vergé, III, § 554, p. 408.

[1]) Argument din tradiţia istorică, adecă din dreptul roman (cpr. L. 15, § 3, Dig., 42, 1, *De re judicata*; L. 2, § 1, Dig., 42, 7, *De cur. bon. dand.*; L. 14, Pr., Dig., 42, 5, *De rebus auctoritate jud. possid.*; L. 2, Cod., 4, 15, *Quando fiscus*, etc.; L. 3, Cod., 4, 16, *De heredit. actionibus*) şi din art. 699, care prescrie autorisarea justiţiei pentru acceptarea moştenirei din partea creditorilor în locul şi rêndul debitorului lor. Vedi in acest sens, Thiry, II, 640. Arntz, III, 83. Marcadé, IV, 493. Demante, V, 81 bis V. Taulier, IV, p. 409. Proudhon, *Usufruit*, IV, 2237 urm. C. Brescia (Italia), 11 dechem. 1873, decisie citată de Giorgio Giorgi, II, 238.

[2]) Cas. rom., S-a I, Bulet. 1880, p. 401 (considerentul citat textual p. 197, nota 1). Baudry, II, 910. Vigié, II, 1182. Laurent, XVI, 397 urm. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 126. Demolombe, XXV, 106. Mourlon, II, 1171. Bonnier, *Revue pratique*, t. 1, anul 1856, p. 98. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 120, p. 490. Pand. fr., I, 2701. Acollas, II, p. 810. Labbé, *Revue critique*, anul 1856, IX, p. 208. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 118, text şi nota 4. Giorgio Giorgi, II, 239. Pĕucescu, I, 306, 307. Baudry et Barde, I, 634. Massé-Vergé, III, § 554, p. 408, nota 1. T. Huc, VII, 186. Larombière, I, art. 1166, No. 22. Jurisprudenţa este in acelaş sens. Cpr. D. P., 49. 1. 42. D. P., 52. 1. 20. D. P., 53. 2. 69. D. P., 61. 5. 327. D. P., 70. 1. 64. D. P., 71. 2. 47, colona 1. C. Dijon, 17 fevr. 1897, *Dreptul* din 1897, No. 41. C. Bruxelles, *Pasicrisie*, 71. 2. 196.

Această controversă este însă numai teoretică, pentru că, de fapt, creditorii citează mai în tot-deauna atât pe debitor cât și pe cei de al treile, în contra cărora acțiunea trebue să fie îndreptată, și conchid a fi subrogați în locul celui dintăi, în privința acțiunei ce ei exercită în contra celor de al doile [1]).

Punerea în causă a debitorului ar fi, după unii, chiar obligatorie, de și legea este mută în această privință [2]). **Punerea în causă a debitorului.**

Dacă creditorul n'a pus în causă pe debitor, acesta va putea fi chiemat de cel de al treile. (Demolombe, XXV, 108). **Controversă.**

Acțiunea creditorilor va fi primită, chiar dacă ei n'au un titlu executor, pentru că ei nu îndeplinesc un act de executare, ci un act *preliminar* al executărei. Un simplu titlu, fie chiar și sub semnătură privată, permițênd creditorului de a urmări bunurile debitorului lui, care se găsesc în mâna unor a treia persoane [3]), trebue să'i permită de a exercita drepturile pe care debitorul seu neglijă de a le **Titlu executor.**

---

[1]) Vedi Acollas, II, p. 811, *ad notam*. Thiry, II, 640, *in fine*. Baudry, II, 911. Laurent, XVI, 400. Demolombe, XXV, 103. Bernard, II, 640. Baudry et Barde, I, 635. Pand. fr., I, 2686. C. Bruxelles, 11 iulie 1877. *Pasicrisie*, 1877, 2, 298.

Cel de al treile chiemat poate el să oprească acțiunea creditorului, plătindu'i ceea ce i se datorește? Chestiunea este earăș controversată. **Achitarea debitorului. Controversă.**

Unii admit afirmativa (Demolombe, XXV, 118. Baudry et Barde, I, 643. Larombière, art. 1166, No. 33), ear alții negativa. Vedi în acest din urmă sens, Laurent (XVI, 406), care ajunge însă la acelaș resultat. Cpr. Pand. fr., I, 2741.

In ori ce caz, cel de al treile acționat de creditor nu poate să trimeată pe acest din urmă să discute bunurile debitorului, precum putea să'l trimeată la Romani (cpr. L. 15, § 2, Dig., 42, 1) și precum poate să 'l trimeată și astăzi, în casul art. 975. Vedi *infrà*, explic. acestui text, p. 223. **Beneficiul de discuțiune.**

Cel de al treile cumpărător ar putea însă, în casul art. 1379, să opună creditorilor *ipotecari* beneficiul de discuțiune, prin aplicțiunea dreptului comun (art. 1794). El n'ar putea însă, cu toată părerea contrară a lui Labbé, să opue acest beneficiu creditorilor chirografari. Demolombe, XXV, 115 bis, 115 ter. Pand. fr., I, 2743. **Art. 1379, 1794.**

[2]) Demolombe, XXV, 107. Giorgio Giorgi, II, 240. — *Contrà*. Laurent, XVI, 400. Baudry et Barde, I, 635. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 128. Cas. fr., D. P., 49. 1. 42. Cas. Torino, 12 martie 1874. *Giur. Tor.*, XI, 337.

[3]) Art. 455 urm. Pr. civ., 907 C. com. Vedi *suprà*, p. 198.

exercita însuş[1]). Pentru ca art. 974 să'şi aibă aplicaţiunea, este destul ca dreptul creditorului să fie *stabilit*, ḑice foarte bine Curtea din Montpellier[2]).

Creditoriĭ trebue să aibă exerciţiul dreptului ce exercită.

Trebue însă să adăogăm că este neaparat ca creditoriĭ să aibă exerciţiul personal al dreptului ce ei voesc să exercite. Astfel, acţiunea care ar avea de bază paguba comună a tuturor creditorilor unui falit, n'ar putea fi exercitată de cât de judecătorul sindic[3]).

Se înţălege de la sine că creditoriĭ sunt pasibili de toate excepţiile de care ar fi pasibil însuş debitorul[4]). *Qui alterius jure utitur*, *eodem jure uti debet.*

Creditoriĭ a căror creanţă n'a ajuns la scadenţă. Controversă.

Un alt punct controversat în doctrină este acela de a se şti dacă creditoriĭ, a căror creanţă n'a ajuns încă la scadenţă, pot sau nu să exercite drepturile debitorului lor, prin aplicarea art. 974.

Părerea cea mai juridică este, cu bună samă, acea care pune în principiu că creditoriĭ, a căror termen n'a ajuns încă la scadenţă sau a căror condiţie nu s'a îndeplinit încă, nu pot usa de beneficiul art. 974, pentru că, de şi ei pot să iee mĕsuri conservatoriĭ (art. 1016), totuşi ei nu pot face acte de executare şi, prin urmare, nici acte care pregătesc executarea[5]).

---

1) Cpr. Baudry, II, 910. Demolombe, XXV, 101. Laurent, XVI, 395. Larombière, I, art. 1166, No. 21. Giorgio Giorgi, II, 233, 234. Baudry et Barde, I, 632. Vigié, II, 1180. Pand. fr., I, 2697. Cpr C. Dijon. D. P., 71. 2. 46.—*Contrà.* Labbé, *Revue critique*, anul 1856, t. IX, p. 218, No. 18 şi 19.

2) D. P., 88. 2. 292. Cpr. C. Lyon. *Pand. Périod.*, 86. 2. 362.

3) Cpr. T. Huc, VII, 186 şi Cas. fr., D. P. 91. 1. 53.

4) T. Huc, VII, 186. Demolombe, XXV, 116. Garsonnet, *Tr. de Pr. civ.*, I, No. 120, p. 491, nota 6. Arntz, III, 85. Baudry et Barde, I, 638. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 121. Cpr. C. Grenoble, D. P., 92. 2. 518. Mai veḑi încă D. P., 55. 1. 198. D. P., 67. 1. 344.

5) Baudry, II, 910. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 113. Vigié, II, 1181. Laurent, XVI, 393, 394. Thiry, II, 640. Demolombe, XXV, 100. Giorgio Giorgi, II, 232. Baudry et Barde, I, 629. T. Huc, VII, 186. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 120, p. 492. Demante, V, 81 bis III. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 120. Marcadé, IV, 493. Pand. fr., I, 2692.—*Contrà.* Mourlon, II, 1171, nota 2. Larombière, I, art. 1166, No 21. Aceşti din urmă autori consideră pe ne drept exerciţiul acţiunei subrogatorie ca un act conservator.

A fortiori deci, acţiunea oblică n'ar aparţinea creditorilor care n'ar avea o creanţă actuală, ci numai o speranţă, o eventualitate de creanţă [1]). Creanţă eventuală.

Creanţa creditorului n'are însă nevoe de a fi anterioară dreptului ce el voeşte a exercita, pentru că toate bunurile debitorului, chiar şi acele viitoare, formează gagiul creditorilor sĕi (art. 1718, 1719) [2]). Creditorii anteriori actului.

Toţi creditorii a căror creanţă ar fi constatată vor putea deci să uzeze de beneficiul art. 974, cu toate că creanţa lor n'ar avea dată certă (art. 1182). Dată certă.

In fine, pentru ca creditorii să poată exercita drepturile debitorului lor, trebue ca acesta să refuse sau să neglige de a le exercita însuş. Acţiunea creditorilor va fi deci respinsă de câte ori debitorul va exercita însuş drepturile sale [3]), creditorii avênd, în asemene caz, numai dreptul de a interveni. Casul în care însuş debitorul exercită drepturile sale.

Debitorul a cărui drepturi se exercită de creditorii sei n'are nevoe de a fi pus în întârdiere să'şi exercite dreptul seu; legea, în adever, nu cere asemene formalitate şi simpla sa negligenţă este suficientă pentru a da loc la aplicarea art. 974 [4]). Punerea în întârdiere a debitorului. Controversă.

---

[1]) Cpr. C. Lyon şi Montpellier. *Pand. Period.,* 86. 2. 362. D. P., 88. 2. 292.

[2]) Laurent, XVI, 396. Demolombe, XXV, 99. Vigié, II, 1179. Pand. fr., I, 2688 Demante, V, 81 bis II. Larombière, art. 1166, No. 21. Baudry et Barde, I, 630. Massé-Vergé, III, § 554, p. 408, 409. Giorgio Giorgi, II, 231. Cas. fr., D. P., 54. 1. 403. C. Bologna, 11 martie 1876, *Riv. giur. Bol.* 1876, 114.

Acţiunea pauliană nu aparţine, din contra, creditorilor posteriori actului ce urmează a fi atacat, ci numai acelor anteriori, pentru că actul fraudulos nu aduce nici o pagubă creditorilor posteriori, de oare ce ei nu au putut conta pe bunurile înstrăinate. Veḑi *infrà*, explic. art. 975, p. 242 urm. Acţiune pauliană. Art. 975.

[3]) Cpr. Laurent, XVI, 392. Demolombe, XXV, 94. Baudry, II, 911. Demante, V, 81 bis IV. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 118. Thiry, II, 640. Pand. fr., I, 2679. Larombière, I, art. 1166, No. 1. T. Huc, VII, 186. Veḑi şi Cas. fr., D. P., 86. 1. 221. C. Orléans. D. P., 84. 2. 37.

[4]) Vigié, II, 1177. Baudry, II, 911. Laurent, XVI, 392. Larombière, I, art. 1166, No. 21. Pand., fr., I, 2685. Giorgio Giorgi, II, 227. Pĕucescu, I, 304. Baudry et Barde, I, 633. Cpr. C. Nîmes, D. P., 80. 2. 247.—*Contrà.* Demolombe, XXV, 102. Demante, V, 81 bis IV. Labbé, *Revue critique*, anul 1856, t. IX, p, 218, No. 18. Marcadé, IV, 493. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 120, p. 492. Thiry, II, 640.

Remâne însă bine înţĕles că, în ori ce caz, acţiunea creditorilor nu este admisibilă de cât dacă ea se întemeiază pe un interes serios şi legitim. Ea va fi deci respinsă de câte ori va fi prematură, frustatorie şi inutilă pentru conservarea drepturilor lor [1]).

Efectele exerciţiului acţiunei subrogatorie.

Foloasele care resultă din acţiunea subrogatorie nu aparţin exclusiv creditorilor cari au exercitat-o. Aceste beneficiĭ intrând în patrimoniul debitorului, se vor împărţi prin analogie între toţi creditoriĭ sei, afară de casul când ar exista între ei cause legitime de preferenţă, adecă un privilegiu sau o ipotecă (art. 1719) [2]).

Această regulă nu sufere excepţie de cât în casurile în care legea conferă creditorului o acţiune directă contra debitorilor debitorului seu.

Art. 1448, 1542. Astfel, zidariĭ, lemnariĭ şi toţi lucrătoriĭ întrebuinţaţi la clădirea unui edificiu, au o acţiune directă contra aceluia pentru care lucrarea a fost făcută (comitent) (art. 1448); mandantele, contra persoanei substituite de mandatarul seu (art. 1542, *in fine*), etc. [3]).

---

[1]) Laurent, XVI, 394. Demolombe, XXV, 97. Larombière, art. 1166, No. 21. Pand. fr., I, 2693. Giorgio Giorgi, II, 225. Baudry et Barde, I, 628. Garsonnet, *op. cit.*, I, § 120, p. 492, nota 8. Cpr. D. P., 54. 1. 303. D. P. 70. 1. 64. D. P., 72. 2. 137. D. P., 73. 1. 151. D. P., 75. 1. 147.—Vedi asupra regulei „*Pas d'intéret, pas d'action*", Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 118, p. 470 urm.

[2]) Baudry, II, 912. Baudry et Barde, I, 644. Vigié, II, 1183. Laurent, XVI, 406, 407 urm. Larombière, I, art. 1166, No. 24. Demante, V, 81 bis VI. T. Huc, VII, 214, *in fine*. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 328. Thiry, II, 642. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 122. Pand. fr., I, 2752 urm. Mourlon, II, 1172. Acollas, II, p. 811. Berriat St. Prix, II, 4327. Massé-Veré, III, § 554, p. 409, nota 8. Cpr. Giorgio Giorgi, II, 252 urm.—Vedi însă Demolombe (XXV, 130, 133), care nu admite această soluţie de cât atunci când debitorul a fost pus în causă.

[3]) Vedi Thiry, II, 642, *in fine*. Vigié, II, 1186, *in fine*. Pand. fr., I, 2757 urm. Demolombe, XXV, 139 urm. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 120, p. 495. Pĕucescu, I, 348-356. Laurent, XVI, 409.—Vedi însă Baudry et Barde, I, 645. Larombière, I, art. 1166, No. 27. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 123.

Art. 1753 C. C. fr. şi 611 Pr. civ. rom. Art. 1753 din codul fr. conferă proprietarului o acţiune contra sub-locatarului sau sub-arendaşului până la concu-

Soluţia mai sus expusă, după care lucrul judecat faţă cu creditorul reclamant ar fi oposabil celorlalţi creditori, care n'ar fi luat parte la proces, presupune, bine înţĕles, că acest creditor a isbutit în pretenţiile sale, căci dacă cere- Condiţiile cerute p. ca hotărîrea dobêndită de un creditor să fie oposabilă tuturora.

renţa preţului sub-locaţiunei sau sub-arendărei, de câte ori locatarul sau arendaşul principal a sub-inchirieat sau sub-arendat, potrivit art. 1418, lucrul luat de dênsul în chirie sau în arendă; şi se controversează foarte mult chestiunea de a se şti dacă proprietarul are o acţiune directă şi personală contra sub-chiriaşului sau sub-arendaşului, sau numai acţiunea oblică care resultă din art. 974. Pentru a se decide că acţiunea proprietarului este personală şi directă, se argumentează din termenii art. 1753 C. C. fr., în care se dice că „sub-locatarul este obligat (*est tenu*) cătră proprietar". Vedi în acest sens, Thiry, IV, 57. Marcadé, VI, art. 1753, p. 496. Troplong, *Louage*, I, 128 şi II, 547, 548. Arntz, IV, 1153. Aubry et Rau, IV, § 368, p. 493, 494. Guillouard, *Louage*, I. 339. Duranton, XVII, 161. Cas. fr., D. P., 83. 1. 305. Vedi şi L. 5, § 11, Dig., 13, 7, *De pignerat. actione*.—Acest sistem este inadmisibil la noi, unde art. 1753 fr. a fost eliminat din codul civil, şi unde nu avem, în această privinţă, de cât art. 611 Pr. civ., care prevede numai că lucrurile sub-locatarilor şi sub-arendaşilor, ce se vor afla în locurile ocupate de dênşiĭ, precum şi fructele pămêntului ce le s'au sub-arendat, se vor putea sechestra de proprietar pentru plata chiriei ce datoreşte chiriaşul sau arendaşul principal. In adevĕr, neexistând nici un raport juridic între sub-locatar sau sub-arendaş şi între proprietar, este contrar principiilor de a se conferi acestui din urmă o acţiune directă şi personală contra celor dintăi. Proprietarul nu poate, deci, în legislaţiunea noastră, să aibă de cât acţiunea oblică prevĕdută de art. 974 C. C., adecă dreptul de a exercita în contra sub-locatarului sau sub-arendaşului acţiunea ce locatarul sau arendaşul principal are în contra acestuia. Art. 611 Pr. civ. nu este deci de cât o aplicaţiune a art. 974. Dacă această părere se susţine de uniĭ în Francia (vedi, de ex., Baudry, III, 694. Laurent, XXV, 202 urm. Cpr. C. Lyon, D. P., 90. 2. 97), apoi, cu atât mai mult această părere este admisibilă la noi, unde art. 1753 din codul fr. lipseşte. Controversă.

Eată acum care este interesul acestei chestiuni. Acţiunea directă este mult mai folositoare de cât acea care resultă din art. 974, pentru că, pe când produsul acestei din urmă acţiuniĭ trebue să se împartă între toţi creditoriĭ locatarului sau arendaşului principal (art. 1719), ca una ce face parte din patrimoniul sĕu, prin exerciţiul acţiunei directe, proprietarul nu va veni, din contra, în concurs de cât cu creditoriĭ personali ai sub-locatarului sau sub-aren- Interesul acestei discuţiuni.

rea sa ar fi fost respinsă, fără ca debitorul să fi fost pus în causă, hotărîrea dobêndită de dênsul n'ar fi oposabilă nici acestuia, nici creditorilor remaşi în inacţiune, care ar putea, la rêndul lor, să exercite acţiunea oblică prevĕdută de art. 974. Hotărîrea dobêndită faţă cu un creditor, în baza art. 974, n'ar fi deci oposabilă celorlalţi creditori, la caz de perderea procesului, *de cât atunci când debitorul a fost pus în causă*, ceea ce se va întâmpla mai tot-deauna în practică [1]).

---

daşului, depărtând pe creditorii personali ai locatarului sau arendaşului principal. Cpr. Berriat St. Prix, III, 6991. Arntz, IV, 1153. Duranton, XVII, 161.

Ei bine, cu toate aceste, ori care ar fi foloasele acţiunei directe, legiuitorul nostru n'a admis-o, şi proprietarul ne avênd de cât acţiunea oblică, prevĕdută de art. 974, el va percepe preţul sub-locaţiunei sau sub-arendărei până la concurenţa sumei datorite de chiriaşul sau arendaşul principal, în concurenţă cu ceilalţi creditori ai acestui din urmă. Aceste sunt, după noi, adevĕratele principii. Sub-locatarul sau sub-arendaşul va putea însă să opue plăţile făcute fără fraudă pentru termenele expirate, nu însă şi plăţile făcute cu anticipare (art. 611 Pr. civ.). Este deci de mirat cum Curtea noastră supremă a putut să decidă (12 mai 1884), că proprietarul are un privilegiu *chiar asupra lucrurilor sub-locatarilor* (Bulet. 1884, S-a I, p. 411, ultimul considerent). Proprietarul are, ce e dreptul, un privilegiu asupra mobilelor chiriaşului sau arendaşului (art. 1730); nicăire nu se dice însă, că el ar avea un privilegiu asupra mobilelor sub-chiriaşilor sau sub-arendaşilor, şi privilegiile, ca ori ce garanţie pe care o acordă legea, sunt de strictă interpretare. Eată deci o decisie care violează legea în mod flagrant, sub cuvênt de o aplica.

[1]) Baudry et Barde, I, 644. Larombière, V, art. 1351, No. 126. Laurent, XVI, 408. Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 120, p. 495, nota 22.—Vedi însă Demolombe (XXV, 124 urm.) şi Aubry et Rau (IV, § 312, p. 122, text şi nota 18), după care hotărîrea dobêndită de un creditor, în baza art. 974, n'ar fi nici într'un caz oposabilă nici celorlalţi creditori, nici debitorului, de câte ori acesta n'a fost pus în causă. In fine, după Colmet de Santerre (V, 81 bis V), hotărîrea dobêndită de unul din creditori faţă cu cei de al treile, în baza art. 974, este oposabilă în toate casurile, ori care ar fi fost resultatul procesului, atât debitorului, cât şi creditorilor remaşi în inacţiune, dacă însă creditorul reclamant a fost autorisat de justiţie a exercita drepturile debitorului sĕu. Vedi asupra acestei controverse, *infrà*, explic. art. 1201.

Debitorul a cărui drepturi se exercită de creditorul seu, remânênd titular al dreptului, păstrează libera disposițiune a dreptului ce'i aparține, de unde resultă că creditorii sunt, într'o mêsură oare care, la discreția debitorului lor, adevêratul titular al dreptului [1]). **Debitorul remâne titular al dreptului. Controversă.**

Pentru a înlătura aceste inconveniente, creditorul va face foarte bine să ceară de la debitorul seu cesiunea dreptului exercitat, în care caz el se va folosi singur de beneficiul instanței, fără ca cesionarul să mai poată, prin un act oare care, împedica efectele cesiunei. (Vigié, II, 1185). **Cesiunea dreptului exercitat.**

Despre acțiunea pauliană sau revocatorie.

Art. 975.—Ei (creditorii) pot asemenea, în numele lor personal, să atace actele viclene, făcute de debitor în *prejudiciul* [2]) drepturilor lor. (Art. 562, 699, 974, 976, 1264 C. C. Art. 516 Pr. civ. Art. 21, 721 urm. C. com. Art. 1167, § 1 C. fr.).

Art. 976.—Cu toate acestea, (creditorii) sunt datori, pentru drepturile enunciate la titlul succesiunei, acela al contractelor de maritagiŭ și drepturilor respective ale soților, să se conforme cu regulele cuprinse într'ênsele. (Art. 785, 975, 1257 urm., 1264, 1843 C. C. Art. 1167, § 2 C. fr.).

Art. 1264.—Creditorii barbatului pot ataca separațiunea de patrimonii, pronunțată și chiar executată cu fraudă în contra drepturilor lor. (Art. 975, 976 C. C. Art. 21 C. com. Art. 628 urm. Pr. civ. Art. 1447 C. fr.).

Art. 721 Codul Com.—Toate actele, plățile și înstrăinările făcute în frauda creditorilor, în ori ce timp ar fi fost făcute, trebuesc să fie anulate conform disposițiunelor art. 975 din codicele civil. (Art. 21 C. com. Art. 975 C. C. Art. 447 C. com. fr. Art. 708 C. com. italian, 446 belg., 24 german, etc.).

---

1) Vigié, II, 1184. Cas. fr., D. P., 62. 1. 248. Sirey, 62. 1. 415. *Contrà*. Thiry, II, 642, *ab initio*, după care, în urma subrogațiunei creditorului în drepturile debitorului și în urma notificărei acestei subrogațiuni, debitorul n'ar mai putea dispune de dreptul care face obiectul acțiunei, el neputênd să'l înstrăineze, nici să confirme o obligație anulabilă. Această părere a lui Thiry este consecința necesităței unei subrogațiuni judiciare, pe care el o admite, ceea ce însă noi n'am admis. (Veḑi *suprà* p. 210).

2) Cuvêntul *prejudiciu* nu figurează în textul corespunḑêtor fr., însă toți autorii conchid cu drept cuvênt la existența lui, căci, fără prejudiciu, nu există acțiune. Veḑi *infrà*, p. 222 urm. Codul civil al Portugaliei (art. 1033, *in fine*) și alte legiuiri străine prevêd anume existența prejudiciului, ca și textul nostru.

Definițiune. Acțiunea *pauliană* sau *revocatorie* este acea prin care creditorii, fie pe cale principală, fie pe cale de excepțiune [1]), cer ca actul făcut de debitorul lor, *în frauda* drepturilor lor, să nu le fie oposabil și să fie revocat de justiție.

In acțiunea pauliană, creditorii sunt terții. In această acțiune, creditorii nu mai lucrează, ca în acțiunea subrogatorie, *nomine debitoris*, ci în numele lor propriu, precum o și spune art. 975, ca terții persoane, pentru că debitorul n'ar putea cere revocarea actelor sale, și pentru că creditorii nu pot fi considerați ca representanți de debitorul lor, de câte ori acesta lucrează în frauda drepturilor lor. (Vedi *suprà*, p. 195 și *infrà*, p. 221).

Așa dar, în acțiunea subrogatorie (art. 974), creditorii lucrează ca representanți (*ayants cause*) ai debitorului lor (vedi *suprà*, p. 196 și 197, nota 1), ear în acțiunea revocatorie sau pauliană, ca terții persoane; de aceea, vom vedea că ei pot, fără nici o restricție, să administreze proba testimonială și presumpțiunele pentru a stabili frauda [2]).

Excepțiunele oposabile debitorului nu pot fi opuse creditorilor. Din împrejurarea că, în acțiunea pauliană, creditorii lucrează în numele lor propriu și ca terții persoane, mai resultă încă că nu le să poate opune de cei de al treile excepțiunele care sunt oposabile debitorului [3]), pe când, în acțiunea subrogatorie (art. 974), creditorii lucrând în numele debitorului lor, sunt din contra pasibili de toate excepțiile oposabile acestuia. (Vedi *suprà*, p. 212).

Origina și temeiul acțiunei revocatorie sau pauliane.

Origina acțiunei pauliane o găsim în dreptul roman.

Aplicarea tradiției vechi. Legiuitorul nostru, ca și acel francez, mărgininduse numai a pune principiul, fără nici o desvoltare, trebue, în această materie tradițională, așa precum dice și Curtea din Iași, să recurgem la isvoarele și tradiția romană, unde acțiunea pauliană își are origina sa [4]). Tradiția însă numai

---

[1]) Cpr. Trib. Gorj, *Dreptul* din 1893, No. 29 (G. Stoicescu, președ.). Tribun. Putna, *Dreptul* din acelaș an, No. 15 (D. Tăzlăuanu președ.). Vedi și *infrà*, p. 248, nota 1, *in fine*.

[2]) Cpr. Trib. Iași (M. Sutzu președ.) *Dreptul* din 1883, No. 30.

[3]) Aubry et Rau, IV, § 313, p. 131. Pand. fr., *Act. paulienne*, 285. Baudry et Barde, I, 647. Cas. fr., D. P., 52. 1. 49. C. Gand, 9 aug. 1858. *Belg. judiciaire*, 1858, p. 1399.

Dreptul roman. [4]) C. Iași și Pau. *Dreptul* din 1882, No. 2, p. 14. D. P., 81. 2. 73. Demolombe, XXV, 143 urm. Laurent, XVI, 433. Pand. fr., t. I, *Action paulienne*, 1. Baudry et Barde, I, 646.—Legile

întru atâta va fi urmată, întru cât nu se va deosebi de legislaţia actuală [1]).

Legiuirele noastre anterioare se ocupă de acţiunea pauliană, admiţênd principiile dreptului roman.

Astfel, codul Caragea prevede că „veri-ce lucru va dărui sau va da zestre, sau va vinde datornicul, *spre paguba împrumutătorilor*, se dă înapoi"; ear ar. 44, § 10, partea III, cap. 2 din acelaş cod, statorniceşte că „se strică vêndarea şi cumpărătoarea când se va face vêndare *spre stricăciunea* împrumutătorilor, şi împrumutătorii vor da jalbă." [2]). C. Caragea.

Codul lui Andr. Donici prevede de asemene (capit. 8, § 6), că „când creditorii vor simţi pre îndatorit cum că, spre păgubirea lor, prin vicleşug ajungêndu-se cu altul, au înstrăinat Cod. Andr. Donici.

romane conţin mai multe disposiţiuni, asupra exerciţiului acestei acţiuni. Cpr. Instit., § 6, IV, 6, *De actionibus*; Dig., Lib. 42, tit. 8 (în unele ediţii, tit. 9), *Quæ in fraudem creditorum*, etc.; Cod., Lib. 7, tit. 75, *De revoc. his quæ in fraudem credit. facta sunt, ut restit.* Această acţiune e calificată de *pauliană* în L. 38, § 4, Dig., 22, 1, *De usuris*, după numele pretorului care a introdus-o. In timpurile primitive, executarea datorielor nu putea fi urmărită de cât asupra persoanei debitorului. Mai tărḑiu însă, pretorul acordând creditorilor un drept de gagiu, de şi imperfect, asupra bunurilor debitorului, s'a născut ideea de a se putea urmări şi bunurile sale şi, în adevĕr, pretorul Publius Rutilius, contimporan cu Ciceron, introduce, cel intăi, vêndarea bunurilor debitorului (*bonorum venditio*). „*Publius Rutilius bonorum venditionem introduxisse dicitur*". (Instit. Gaius, IV, § 35). Până a nu se admite urmărirea bunurilor debitorului, nu putea deci să fie vorbă de acţiunea revocatorie, care apare ca o consecinţă a dreptului general de gagiu ce se conferă creditorilor asupra bunurilor debitorului lor. Cpr. T. Huc, VII, 216.—Veḑi asupra acţiunei pauliane, în dreptul roman, Accarias, *Dr. rom.* (ediţia a 4-a, 1891), p. 938 şi urm., No. 849 urm. Prosper Rambaud, *Dr. rom.*, (Paris, 1893), II, p. 565 urm.; Van Wetter, *Dr. rom.*, II, § 526, p. 248 urm.; Gaston May (*Dr. rom.*, Paris, 1894)., No. 291, p. 584 urm., etc.

[1]) Cpr. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 130, nota 1. Demolombe, XXV, 143. Pĕucescu, I, 361. Laurent, XVI, 433.

[2]) Veḑi asupra acţiunei pauliane, în codul Caragea, un articol a lui Ar. Pascal, *Gazeta Tribun.* din 1860, No. 1 şi Trib. Ilfov, 8 dechem. 1861 (N. Blaramberg preşed.), *Gazeta Tribun.* din 1862, No. 44, p. 367.

dintru ale sale lucruri cu ori ce chip, macar şi prin dare de zestre, au dreptate de a mişca jalobă (ce se numeşte *pauliană*) şi a cere lucrul înstrăinat de la acel ce l'au luat în stăpânire. Deci, când vor dovedi că este la mijloc vicleşug şi ajunsătură şi cum că, spre păgubirea lor, au voit a împuţina dintru ale sale, atuncea acea înstrăinare nu are temeiŭ. Şi această jalobă poate a se mişca *în curgere de un an*, socotinduse anul după ce vor prinde de veste creditorii".

C. Calimach. Cât pentru codul Calimach, el se ocupă despre acţiunea pauliană în capitolul care tratează despre dăruire: „Dacă primitorul darului, ḑice art. 1285 din acest cod (952 C. austriac) [1]), cu vicleşug se va fi lepădat de stăpânirea lucrului dăruit, se îndatoreşte a respunde pentru aceasta nu numai el însuş, ci şi moştenitorii lui"; ear art. 1286 din acelaş cod (953 C. austriac) adaogă: „Subt tot această mărginire se oboară şi acele dăruiri, prin care s'ar fi păgubit creditorii cei de mai înainte. Creditorii cei de mai pe urmă, atunce numai au drit să ceară oborârîrea darului, când vor putea dovedi cum că primitorul darului din vicleşug se alcătuise cu datoriul spre paguba creditorilor" [2]).

Baza acţiunei pauliane. Am vĕḑut că origina acţiunei pauliane este dreptul roman. Baza acestei acţiuni este, ca şi în acţiunea subrogatorie, dreptul general de asigurare ce creditorii au asupra bunurilor debitorului lor (art. 1718, 1719); căci ea tinde

Dreptul străin. [1]) Art. 952 şi 953 din codul austriac, corespunḑĕtori cu art. 1285, 1286 din codul Calimach, nu sunt singurele dispoziţiuni care se ocupă de acţiunea pauliană. In Austria, mai există încă, în această privinţă, o lege specială, şi anume, legea din 16 martie 1884, asupra anulărei actelor frauduloase privitoare la bunurile unui debitor insolvabil. (*Gesetz über die Anfechtung von Rechtshandlungen, welche das Vermögen eines zahlungsunfähigen Schuldners betreffen*). Veḑi asupra acestei legi, Steinbach, *Commentar zu den Gesetzen von 16 März 1884*; Menzel, *Das Anfechtungsrecht der Gläubiger*; Geller, *Das Anfechtungsgesetz mit Erläuterungen aus des Materialien*, etc. Cpr. şi legea germană din 21 iulie 1879, privitoare la anularea actelor frauduloase a unui debitor, afară de casurile de faliment (*Gesetz, betreffend die Anfechtung von Rechtshandlungen eines Schuldners ausserhalb Konkursverfahrens*). Noul cod german, promulgat la 1896, nu conţine nici o dispoziţie asupra acţiunei pauliane, tocmai din causa acestei legi, care regulează materia.

[2]) Osebit de aceste dispoziţiuni, mai sunt încă şi altele care vorbesc de acte făcute spre păgubirea creditorilor. Veḑi, de ex., ar. 1959 C. Calimach, citat *suprà*, p. 88, nota 1.

a face să reintre în patrimoniul lor bunurile ce ei au înstrăinat *în mod fraudulos* [1]).

Prin micşorarea patrimoniului seu, debitorul comite un delict civil (art. 998) şi cauzează o daună a cărei reparare creditorii pot s'o urmărească atât în contra autorului acestui fapt daunator, cât şi în contra complicilor sei, pentru că toate bunurile debitorului servesc spre asigurarea comună a creditorilor sei (art. 1718, 1719).

Este adevĕrat că creditorii nu se pot plênge de datoriele şi înstrăinările contractate *de bună credinţă* de cătră debitorul lor, de şi ele micşorează patrimoniul seu, pentru că ei nu aveau de cât să stipuleze o siguranţă sau o garanţie reală, de ex., o ipotecă, un amanet, etc. Cu toate acestea, legiuitorul nu poate să tolereze frauda debitorului, pentru că, în actele frauduloase, precum am mai spus-o, creditorii n'au fost representaţi de debitorul lor. Ei sunt deci terţii persoane, şi de aceea legea le dă dreptul de a cere de la justiţie, *în numele lor personal*, revocarea actelor viclene făcute de debitor în paguba şi frauda drepturilor lor. Vedi *suprà*, p. 195 şi 218.

Condiţiile cerute pentru exerciţiul acţiunei pauliane.

Pentru ca acţiunea pauliană să poată avea loc, se cer două condiţii: 1⁰ Prejudiciul sau paguba (*eventus damni*); 2⁰ Frauda debitorului (*consilium fraudandi*). *„Fraudis interpretatio semper in jure civili non ex eventu duntaxat, sed ex consilio quoque desideratur"*. (L. 79, Dig., 50, 17). **Acte cu titlu gratuit.**

De câte ori actul este *cu titlu oneros*, se mai cere încă ca cel de al treile, care a contractat cu debitorul, să fie complice al fraudei (*conscius fraudis*) (L. 6, § 8 şi L. 10, § 2, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*). **Acte cu titlu oneros.**

---

1) Cpr. Thiry, II, 643. Arntz, III, 86. Giorgio Giorgi, II, 261. Acţiunea pauliană are deci de bază, pe de o parte, principiul că ori ce faptă a omului, care cauzează altuia o pagubă, obligă pe acela din a cărui greşală s'a ocasionat a o repara (art. 998) (cpr. Trib. Gorj, *Dreptul* din 1893, No. 29, p. 232), ear pe de alta, principiul că nimene nu se poate înavuţi pe nedrept în paguba altuia. *„Jure naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento et injuria fieri locupletiorem"*. (L. 206, Dig., 50, 17, şi L. 14, Dig., 12, 6, *De condictione indebiti*).

Prima condiție.—Prejudiciu.—Eventus damni.

Pentru ca acțiunea pauliană să poată avea loc, trebue mai înainte de toate, ca actul debitorului să aducă o pagubă sau un prejudiciu creditorului [1]).

Textul nostru, mai exact de cât acel francez, o spune anume în partea sa finală. (Cpr. art. 522 și 699, care vorbesc de asemene de *paguba* creditorilor).

Actul nu este daunator creditorilor de cât atunci când el face să nască sau cel puțin mărește insolvabilitatea anterioară a debitorului [2]).

Insolvabilitatea debitorului.

Pentru ca acțiunea pauliană să fie primită, se cere deci ca să se stabilească, pe de o parte, de creditorul reclamant [3]), că debitorul este insolvabil, ear pe de altă parte, că această insolvabilitate resultă, cel puțin în parte, dacă nu în totul, din actul atacat; căci dacă au remas destule bunuri în averea debitorului spre a plăti pe creditorii sei, sau dacă insolvabilitatea este posterioară actului atacat, actul n'a adus nici o pagubă creditorilor și acțiunea pauliană nu va avea loc.

---

[1]) Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1875, p. 264. Bulet. 1878, p. 166. Bulet. 1879, p. 811. Baudry et Barde, I, 650. Baudry, II, 917. Demolombe, XXV, 176, 177. Laurent, XVI, 434. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 113, nota 13. Fuzier-Herman, II, art. 1167, No. 81 urm., și toți autorii.

[2]) Cpr. Cas. rom., S-a 1, Bulet. 1887, consid. de la p. 447. Bulet. S-a 1, 1878, p. 167. C. Craiova și Trib. Suceava. *Dreptul* din 1890, No. 69 și 73. C. din București. *Dreptul* din 1888, No. 56 și din 1895, No. 50. Trib. Iași. *Dreptul* din 1883, No. 30. Trib. Ilfov (sentință dată sub legea veche). *Gazeta Tribun.* din 1862, No. 44, p. 367. Thiry, II, 646. Baudry, II, 917. Arntz, III, 89. Marcadé, IV. 497. Laurent, XVI, 434, *in fine*, 435. Demolombe, XXV, 176. Pand. fr., t. II, *Action paulienne*, 38. Vigié, II, 1197. Mourlon, II, 1174. C. N. Toneanu, *Cur. judiciar* din 1894, No. 4. Baudry et Barde, I, 650. Larombière. I, art. 1167, No. 16, și toți autorii. Cpr. L. 1 și L. 5, Cod., 7, 75, *De revocandis his, quæ in fraudem creditorum*, etc.— In cât privește necesitatea prejudiciului în casul (art. 699, vedi t. III a lucrărei noastre, p. 355 și Baudry et Wahl, *Success.*, II, 2375.

[3]) Cpr. Baudry, II, 917. Proba este pusă în sarcina reclamantului (art. 1169), conform regulei *Actori incumbit probatio.* Vedi tr. nostru în limba fr., p. 394, nota 1 și *infrà*, p. 233. Dacă debitorul pretinde că actul atacat nu l'a făcut insol-

Acţiunea pauliană este deci o acţiune subsidiară, care nu poate fi exercitată de cât în caz de insolvabilitate a debitorului [1]; de unde resultă că cel de al treile, în contra căruia se cere revocarea actului, poate să invoace beneficiul de discuţiune, cerênd ca creditorul să urmărească mai întâi averea debitorului, şi numai în caz de a se constata insolvabilitatea lui, să continue acţiunea începută [2]. **Beneficiul de discuţiune.**

Dacă debitorul nu este în stare de faliment sau de insolvabilitate notorie, prejudiciul nu se poate constata de cât prin urmărirea întregei sale averi, mobile şi imobile [3]. **Urmărirea averei debitorului.**

---

vabil, el este acela care trebue să stabilească că-i a remas încă avere suficientă pentru a despăgubi pe creditorul prêtins fraudat. Trib. Suceava. *Dreptul* din 1890, No. 69. ***Reus in excipiendo fit actor.*** (L. 1, Cod., 4, 19, ***De probationibus***).

[1]) Apreciarea solvabilităţei sau insolvabilităţei debitorului, precum şi a fraudei, este o chestie de fapt, care scapă de censura casaţiei. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1884, p. 539. Bulet. 1890, p. 1100. *Dreptul* din 1890, No. 67. Trib. Gorj, *Dreptul* din 1889, No. 35.

[2]) Thiry, II, 646. Demolombe, XXV, 179. Mourlon, II, 1174. Baudry et Barde, I, 653. Laurent, XVI, 437. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 87. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10, p. 75. Pand. fr., t. II, *Action paulienne*, 43.

Discuţiunea prealabilă a bunurilor debitorului nu poate fi ordonată de judecători din oficiu (Demolombe, XXV, 185. Larombière, I, art. 1167, No. 17. Baudry et Barde, I, 653. Pand. fr., t. II, *v⁰ cit.*, 44), nici să fie propusă de cel de al treile pentru prima oară înaintea Curţei de casaţie. Pand. fr., *loco* şi *v⁰ cit.*

[3]) Cas. rom., S-a I. Bulet. 1887, p. 447. Trib. Gorj. *Dreptul* din 1889, No. 35. Cpr. C. Colmar. D. P., 57. 2. 88. Baudry, II, 917. Larombière, art. 1167, No. 17. Mourlon, II, 1174. Acollas, II, p. 813, 814. Dacă debitorul este în stare de faliment sau de insolvabilitate notorie, discuţiunea bunurilor sale este inutilă. Laurent, XVI, 436. „Considerând, ḑice cu drept cuvênt tribunalul din Iaşi, într'o causă celebră în care am luat şi noi parte ca avocat, unde era vorba de anularea unei creanţe de 26000 de napoleoni (afacerea Inge-Meierhoffer, 9 fevr. 1873, M. Sutzu preşed.) că, de şi, pentru a se stabili insolvabilitatea debitorului, cea mai sigură probă se face prin discuţiunea bunurilor acestuia, totuşi, atunci când insolvabilitatea este vêdită şi manifestă, sau când poate fi dovedită prin acte scrise şi fapte notorii, ar fi de prisos a se mai administra prin discuţiunea bunurilor o probă ce se poate stabili şi fără acest mijloc, etc... „*Dreptul* din 1883, No. 30. Vedi şi Cas. rom., S-a I, în aceiaş afacere. Bulet. 1887, considerentul de la p. 446, 447. Cpr. Tribun. Le Mans, *Dreptul* din 1891, No. 29. **Falimentul sau insolvabilitatea debitorului.**

Condiţiunea prejudiciului ne aduce a vorbi despre o chestiune controversată. Actele prin care debitorul ar fi neglijat de a se înavuţi pot ele fi atacate prin acţiunea pauliană, ca şi acele prin care el ar fi micşorat patrimoniul seu?

Primirea unei donaţiuni. Controversă.

De exemplu, debitorul refusă de a primi o donaţiune; creditorul poate el s'o accepte pentru dênsul? Negativa era admisă la Romani [1]) şi este admisibilă şi astăzi, pentru că donatarul ne devenind proprietar de cât în virtutea acceptaţiunei sale (art. 814), prin refusul donaţiunei el nu micşorează patrimoniul seu, ci negligează numai de a'l mări, şi creditorii nu pot avea nici o acţiune în privinţa unui bun asupra căruia debitorul lor n'a fost nici odată proprietar. Acţiunea pauliană fiind o acţiune revocatorie, creditorii n'ar avea, în specie, ce revoca, pentru că debitorul n'a făcut nici un act, ci a remas numai în inacţiune [2]).

Primirea unei moşteniri.

Creditorii unui moştenitor ar putea însă astăzi să ceară anularea renunţărei la moştenire făcută în paguba şi frauda lor, şi să exercite dreptul succesoral al debitorului lor, primind moştenirea *ab intestat* sau legatul în numele lui (art. 699), pentru că moştenitorul fiind proprietarul moştenirei *a die mortis* (art. 644, 899, § 1), debitorul prin renunţarea sa a micşorat patrimoniul seu [3]).

---

1) *„Pertinet edictum ad deminuentes patrimonium suum, non ad eos qui, id agunt, ne locupletentur“*. (L. 6, Pr., Dig., 42, 8). Vedi şi L. 134, Dig., 50, 17, unde se dice: *„Non fraudantur creditores cùm quid non adquiritur a debitore, sed cùm, quid de bonis diminuitur“*. Mai vedi incă legile citate în t. III a lucrărei noastre, p. 355, nota 1. Vedi şi p. 247.

2) Baudry, II, 917. Baudry et Barde, I, 656. Thiry, II, 645. Vigié, II, 1175, 1195. Arntz, III, 92. Laurent, XVI, 438, 439. Marcadé, IV, 498. Demante, V, 82 bis III. Fuzier-Herman, art 1167, No. 4. Guillouard, *Action paulienne*, p. 227. Pand. fr., *eod v⁰*, 116. T. Huc, VII, 218. Vedi *suprà*, p. 205 şi t. IV a lucrărei noastre, p. 122, nota 3, unde citaţiile sunt greşite.—*Contrà*. Demolombe, XXV, 166. Larombière, art. 1167, No. 10. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 134. Duranton, X, 569 urm.

3) Vedi t. III a lucrărei noastre, p. 354 urm. Vedi şi *suprà*, p. 206.—Creditorii personali ai moştenitorului ar putea de asemene să ceară revocarea acceptărei unei moşteniri insolvabile făcută în mod fraudulos de debitorul lor. Cpr. Demolombe, XXV, 155. Giorgio Giorgi, II, 323. Acest drept nu aparţine însă creditorilor moştenirei, adecă a defunctului, ei avênd numai dreptul de a cere separarea de patrimonii (art. 781, 1743). Cpr. Demolombe, XXV, 156. Giorgio Giorgi, *loco cit.* Larombière, I, art. 1167, No. 9. Vedi şi p. 246.

A doua condițiune.—Frauda debitorului (Consilium fraudandi ex parte debitoris).

Pentru ca acțiunea pauliană să poată fi primită, mai trebue încă ca creditorul reclamant să dovedească că debitorul n'a făcut înstrăinarea de cât în scopul de a aduce o pagubă creditorului. Debitorul, cu alte cuvinte, trebue să știe că actul sevêrșit de dênsul îl face insolvabil sau îi mărește insolvabilitatea și aduce o pagubă creditorilor sei [1]). „Considerând, dice Curtea din Craiova (*Dreptul* din 1890, No. 73), că frauda există de câte ori debitorul a știut că făcênd actul cauzează un prejudiciu creditorului și'l pune în imposibilitate de a'și realisa creanța sa", etc... Acesta este, in specie, sensul tradițional al cuvêntului fraudă [2]).

Dacă intențiunea răutăceoasă din partea debitorului lipsește, actul lui va fi deci respectat, ori cât de daunator ar fi, pentru că creditorii nestipulând nici o garanție reală de la dênsul, trebue să sufere toate consecințele administrațiunei sale, chiar dacă această administrație n'ar fi bună.

Frauda este necesară și pentru actele cu titlu gratuit. Controversă.

Această condiție, adecă cunoștința ce debitorul are că prin actul seu aduce o pagubă creditorilor sei, este neapărată chiar în privința actelor cu titlu gratuit, de ex., în materie de donațiune, de renunțare la usufruct (art. 562) [3]), de renunțare la o moștenire (art. 699) [4]), etc., de și aceste două din urmă texte nu vorbesc de fraudă, ci numai de *pagubă*, pentru că paguba este aici sinonimă de fraudă, și pentru că acțiunea pauliană nu poate să existe fără fraudă [5]) (art. 975).

---

[1]) Vedi Baudry, II, 918. Baudry et Barde, I, 657. Marcadé, IV, 497. Demante, V, 82 bis VIII. T. Huc, VII, 220. Mourlon, II, 1175. Giorgio Giorgi, II, 272. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VII, 318. Laurent, XVI, 441. Demolombe, XXV, 185 urm. Vigié, II, 1198. Cpr. Cas. fr. și Trib. Vitré, D. P., 94. 1. 263. *Pand. Périod.*, 88. 2. 26. Trib. Besançon. *Pand. Périod.*, 93. 2. 339. C. București și Craiova. *Dreptul* din 1888, No. 56 și din 1890, No. 73.

[2]) *„Quamvis non proponatur consilium fraudandi habuisse, tamen qui creditores habere se scit, et universa bona sua alienavit, intelligendus est fraudandorum creditorum consilium habuisse"*. (L. 17, § 1, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*, etc.).

[3]) Vedi t. II a lucrărei noastre, p. 650, text și nota 2.

[4]) Vedi t. III a lucrărei noastre, p. 355 urm. Cpr. și Baudry et Wahl, *Success.*, II, 2376 urm.

[5]) Baudry et Barde, I, 658 urm. Marcadé, IV, 497. Larombière, 1, art. 1167. No. 14. Demolombe, XXV, 194 urm. Lau-

Această soluţie, formal admisă în mai multe legislaţiuni străine [1]), era admisă atât în dreptul roman [2]) cât şi în vechiul drept francez [3]).

Despre complicitatea celor de al treile.

Am vĕḑut că una din condiţiunele esenţiale ale acţiunei pauliane este frauda sau reaua credinţă a debitorului. Naşte însă chestiunea de a se şti dacă şi cel de al treile, care a contractat cu dênsul, trebue să fi participat şi el la frauda debitorului, sau cel puţin să fi avut cunoştinţă de ea? La această chestiune se respunde prin o distincţie tradiţională:

Acte cu titlu oneros.

De câte ori este vorba de un act cu titlu oneros [4]), vênḑa-

rent, XVI, 443 urm. T. Huc, VII, 221. Pĕucescu, I, 384. Arntz, III, 91. Grenier, *Donations*, I, 93. Baudry, II, 918. Tot în acest sens este şi jurisprudenţa. Veḑi. D. P., 65. 1. 19. D. P., 83. 2. 107. *Pand. Périod.*, 86. 2. 341. Cpr. şi C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1887, No. 29. *Pand. Périod.*, 93. 2. 339.—Cu toate acestea, chestiunea este controversată, şi unii cer frauda debitorului numai în privinţa donaţiunelor, nu însă şi în privinţa renunţărilor prevĕḑute de art. 652 şi 699 (Demante, V, 82 bis IX şi X. Thiry, II, 125 şi 647. Duranton, X, 578. Vigié, II, 1199. Cpr. C. Rennes, D. P., 77. 2. 137); ear alţii cer numai prejudiciul sau paguba, de câte ori este vorba de un act cu titlu gratuit, fie o donaţiune sau o simplă renunţare. Veḑi în acest din urmă sens, Aubry et Rau, IV, § 313, p. 135, text şi nota 18. Massé-Vergé, III, § 355, p. 414. Duvergier asupra lui Toullier, III, partea II, 354, nota 1. Acest sistem este formal consacrat în codul portughez. Veḑi nota următoare.

Dreptul străin.

1) Cpr. art. 1377 C. olandez; art. 1235, § 2, C. italian, etc. Veḑi, în privinţa acestui din urmă cod, Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 270 şi 286.—După codul portughez (art. 1035), actul sau contractul cu titlu gratuit poate fi revocat, chiar când părţile contractante au fost de bună credinţă.

2) Veḑi L. 1; L. 6, §§ 8 şi 12; L. 10, § 1, Dig., 42, 8 şi L. 79, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui.*

3) Pothier, *Oblig.*, II, 153 şi *Tr. de la communauté*, VII, 533. Ricard, *Donations*, S-a III, No. 747 urm.

4) Câte odată chestiunea de a se şti dacă un act este cu titlu oneros sau cu titlu gratuit nu este tocmai uşoară de resolvit.

Ipoteca conferită prin un act de donaţiune.

Astfel, ipoteca conferită prin un act de donaţiune, spre a asigura executarea contractului, este un act cu titlu gratuit, pentru că ea nu este de cât accesoriul contractului principal, adecă a donaţiunei.

Dacă însă ipoteca n'a fost constituită odată cu contrac-

re, schimb, contract dotal, etc., acțiunea pauliană nu va avea loc de cât dacă cel de al treile a fost complice al fraudei

---

tul care face să se nască creanța și a cărui accesoriu ea este, ci mai târḑiu, jurisprudența și doctrina fac următoarea distincțiune: Ipoteca este un act cu titlu gratuit, de câte ori ea a fost conferită pur și simplu pentru a asigura plata unei creanțe *neexigibile* și, în asemene caz, ea va putea să fie anulată, cu toate că creditorul ipotecar n'ar fi fost complice al fraudei. Cpr. C. Douai și Cas. fr., D. P., 46. 2. 154. Répert. Dalloz, *Supplém.*, tom. IV, v⁰ *Contrat de mariage*, 343, nota 1, p. 67. Baudry et Barde, I, 669.

Dacă ipoteca a fost, din contra, constituită pentru asigurarea unei creanțe *exigibile*, ea are caracterul unui act cu titlu oneros, pentru că, de și ea este o adevarată favoare de câte ori debitorul nu era obligat la constituirea ei, totuși, după cum foarte bine ḑice Curtea de casație din Francia, debitorul unei sume exigibile, care constitue o ipotecă în folosul creditorului acestei sumi, nu face de cât să'i acorde ceea ce acesta ar fi putut cere în justiție; de unde și conclusiunea neaparată că asemene concesiune întrunește toate caracterele unui contract cu titlu oneros. Cpr. Cas. fr., D. P., 83. 1. 296 și Baudry et Barde, I, 669. **Casul în care ipoteca este un contract cu titlu oneros.**

Unele acte sunt cu titlu gratuit față cu debitorul, și cu titlu oneros față cu terțiul care a contractat cu dênsul. Astfel, creditorii aceluia care s'a constituit fidejusor (art 1652 urm.) nu vor putea să atace acest act prin acțiunea pauliană, de cât dacă creditorul, în folosul căruia fidejusiunea a fost consimțită, este complice al fraudei. Cpr. Cas. fr., D. P., 54. 1. 248 și Sirey, 55. 1. 751. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 140. Baudry et Barde, I, 670. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 305. Pêncescu, I, 421. **Fidejusiune.**

Chestiunea de a se ști dacă constituirea de zestre este sau nu un contract cu titlu oneros, a dat loc la discuțiuni în jurisprudență și mai cu samă în doctrină. Jurisprudența privește generalmente asemene contract ca un act cu titlu oneros, fără a distinge între femee și barbat. Cpr. D. P., 47. 1. 241. D. P., 48. 1. 172. D. P., 79. 1. 416. D. P., 45. 2. 50. D. P., 47. 4. 169. D. P., 50. 2. 194. D. P., 79. 2. 6. *Pand. Périod.*, 88. 2. 26.—Curtea noastră supremă a considerat, din contra, sub legea veche (codul Caragea), constituirea de zestre ca un contract cu titlu gratuit, însă numai față cu persoana înzêstrată. Veḑi Bulet. Cas. S-a civilă, anul 1868, p. 55: „Considerând, ḑice această decisiune, că de și constituirea unei dote, este în adevĕr, achitarea unei obligațiuni, cu toate aceste însă, ea este un contract cu titlu gratuit, de oare ce persoana în favoarea căreia se constitue actul dotal, adecă înzêstratul, nu este supus la nici o obligațiune către înzĕstrător, în vreme ce, din contra, con- **Constituirea de zestre. Controversă.**

(*conscius fraudis*), adecă dacă el a ştiut că înstrăinarea la

---

tractele constituite cu titlu oneros nu pot avea existenţă, dacă nu există o reciprocitate de obligaţiuni între părţile contractante, şi prin urmare, recurentul face o eroare de drept propuind că un act dotal este un contract cu titlu oneros, etc.“.

Doctrina face însă mai multe distincţiuni, pe care le vom face şi noi.

Casul în care constituirea dotei emană de la femee. Act cu titlu oneros.

Şi mai înainte de toate, în cât priveşte ipoteza în care constituirea zestrei ar emana de la femee, nu mai încape îndoeală că ea este un contract cu titlu oneros, pentru că, în asemene caz, barbatul nu este un donatar, ci primeşte zestrea spre a susţine sarcinele căsătoriei, *ad sustinenda onera matrimonii* (art. 1233 C. C.), spre întimpinarea însărcinărelor căsătoreşti, după cum se exprimă art. 1622 din codul Calimach (1218 C. austriac); de unde şi conclusiunea că, dacă constituirea zestrei din partea femeei a fost făcută în frauda creditorilor sei, revocarea nu va putea să aibă loc de cât sub condiţiunea de a se stabili că barbatul a fost complice al fraudei. Cpr. Baudry et Barde, I, 672. Baudry, Le Courtois et Surville, *Contrat de mariage*, I, 242. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 138. Laurent, XVI, 455, p. 530. Pĕucescu, I, 411. Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1167, No. 142. Cas. fr., D. P., 49. 1. 324.

Casul în care dota a fost constituită de o a treia persoană. Act cu titlu oneros faţă cu barbatul, şi cu titlu gratuit faţă cu femeea inzĕstrată. Controversă.

De câte ori dota este constituită de un al treile (rudă sau străin), există douĕ convenţiuni, una între constituitor şi viitoarea soţie, care fiind o liberalitate, este un contract cu titlu gratuit, şi a doua, acea între femee şi viitorul soţ, care este un contract cu titlu oneros, pentru că acest din urmă joacă rolul unui achisitor cu titlu oneros, a unui *cumpărător* sau a unui *creditor*, după expresia jurisconsultului Iulian,.. *quodammodo creditor aut emptor intelligitur, qui dotem petit* (L. 19, Dig., 44, 7, *De oblig. et action.*; vedi şi L. 25, § 1, *in fine*, Dig., 42, 8, *Quœ in fraud. credit.*); de unde şi conclusiunea că contractul dotal nu va putea fi anulat pe calea acţiunei pauliane, în privinţa barbatului, de cât dovedinduse reaua sa credinţă şi complicitatea lui. „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că de şi legea nu arată precis şi categoric cum trebue să se considere contractul dotal, totuşi, după natura lui şi după raporturile juridice la care el dă naştere între înzĕstrător, femeea înzĕstrată şi barbat, nu poate fi privit de cât ca un act gratuit pentru femee şi oneros pentru barbat, căci femeea primeşte dota de la înzĕstrător, fără să se oblige la ceva, pe când barbatul nu primeşte, in realitate, de cât usufructul ei, şi încă chiar şi pe acesta cu obligaţiunea de a'l întrebuinţa în susţinerea sarcinelor căsătoriei; că astfel fiind, instanţele de fond sunt datoare, când actul

care el a participat era prejudiciabilă creditorului,.. *qui*

---

dotal este atacat de fraudulos, să se conducă, în soluţiunea ce sunt chiemate a da, de regulele privitoare la actele gratuite sau oneroase, după cum el va fi atacat faţă de femee sau faţă de barbat", etc... (Bulet. Cas., S-a 1, anul 1891, p. 178). Cpr. Tribun. Mehedinţi, *Dreptul* din 1882, No. 84. Vedi şi Cas. belg., D. P., 94. 2. 316. Cpr. Laurent, XVI, 452, 455. Baudry et Barde, I, 673 urm. Demolombe, XXV, 211 urm. Baudry, Le Courtois, etc., *Contrat de mariage*, I, 243. Larombière, I, art. 1167, No. 34. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 139, text şi nota 27. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 299 urm. Ar. Pascal, în *Gazeta tribun.*, anul 1860, No. 1, p. 2. Cu toate aceste, chestiunea este controversată, şi unii consideră contractul dotal ca un act cu titlu gratuit atât în privinţa barbatului cât şi a femeei înzestrate (Krug-Basse, *Revue critique*, t. XIV, anul 1859, p. 257. Campas, *De la révocation des actes faits en fraude*, 49. Duranton, X, 579. C. Riom, decisie casată, D. P., 45. 2. 91); ear alţii îl consideră ca un act cu titlu oneros, în privinţa ambelor părţi. Vedi în acest din urmă sens, Bédarride, *Du dol et de la fraude*, IV, 1470 urm. Pĕucescu, I, 413 urm. Tot în acest sens este şi jurisprudenţa. Cpr. D. P., 48. 1. 66 şi 2. 153. D. P., 62. 1. 298. D. P., 79. 1. 416. Trib. Teleorman (I. Ph. Gheţu preşed.) *Curierul judiciar* din 1896, No. 1. Vedi asupra acestei controverse, t. IV a lucrărei noastre, p. 363, nota 1 şi Pand. fr., Répert. t. II, *Action paulienne*, 132 urm. Mai vedi încă Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VII, 325 urm.

Venim, în fine, la ultima ipoteză care se poate întâmpla, şi anume, la acea în care zestrea ar fi fost constituită de un părinte sau de un străin, direct în folosul barbatului. Jurisprudenţa vede şi aici un contract cu titlu oneros. (Cpr. Cas. fr., C. Bourges, Bordeaux, etc. D. P., 48. 1. 66 şi 2. 153. D. P., 71. 2. 108. D. P., 79. 2. 6. D. P., 87. 1. 257. *Pand. Périod.*, 87. 1. 100. D. P., 88. 2. 42, etc. *Idem*. Pĕucescu, I, 419. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 135. Doctrina însă respunde cu drept cuvênt că contractul, în specie, este cu titlu gratuit, întocmai ca şi constituirea zestrei făcută de un al treile femeei. Vedi în acest sens, Baudry et Barde, I, 676. Demolombe, XXV, 214. Laurent, XVI, 453. Larombière, I, art. 1167, No. 34. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 140. C. Caen, 7 martie 1870. D. P., 70. 2. 97; Sirey, 70. 2. 281, şi nota lui Labbé. Curtea din Caen discută chestiunea de a se şti dacă donaţiunea făcută barbatului prin contractul de căsătorie este un act cu titlu oneros sau cu titlu gratuit, şi o resolve în acest din urmă sens pe motive puternice, nu din causa aplicărei art. 975, ci a art. 721, 722 C. comercial; însă, şi într'un caz şi în altul, chestiunea este aceiaş.

Casul în care dota a fost constituită în folosul barbatului. Controversă.

sciens debitorem in fraudem creditorum hoc facere [1]). Deci, dacă cel de al treile n'a știut că actul sěvêrșit de dênsul împreună cu debitorul aduce vre o pagubă creditorilor, ceea ce se apreciează în mod suveran de judecătorii fondului, acțiunea pauliană nu poate avea loc [2]). „*Quare si quid in fraudem creditorum factum sit*, **si tamen is qui cepit, ignoravit**, *cessare videntur verba edicti*". (L. 6, § 8, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*).

Acte cu titlu gratuit.

Dacă actul este însă cu titlu gratuit (donațiune, etc.), complicitatea terțiului nu se mai cere. Această distincțiune, pe care Romanii o făceau între actele cu titlu oneros și acele cu titlu gratuit [3]), este admisă fără nici o contradicere atât în doctrină cât și în jurisprudență. „Considerând, dice tribunalul de Ilfov, într'o sentință dată sub le-

---

Donațiunea făcută de unul din soți celuilalt prin contractul de căsătorie. Act cu titlu gratuit.

Dar dacă toate chestiunele care le am examinat mai sus sunt controversate, nu mai încape îndoială că donațiunea ce unul din viitorii soți ar face celuilalt soț prin contractul de căsătorie (art. 936), nu'și perde caracterul seu de liberalitate. Deci, dacă asemene donațiune ar fi atacată ca făcută în frauda creditorilor dăruitorului, revocarea se va pronunța de justiție, cu toate că soțul gratificat n'ar fi fost de rea credință. Baudry et Barde, I, 679. T. Huc, VII, 222. Demolombe, XXV, 217. Giorgio Giorgi, II, 303. C. Pau, 17. dechembrie 1890, D. P., 1892. 2. 18. Cpr. C. Dijon, 11 aug. 1858. D. P., 58., 2. 189.

1) L. 6, § 8, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*. Vedi și L. 10, § 2, Dig., *eod. tit.*, unde se dice: „*Quod ait pretor* **sciente**, *sic accipimus, te conscio et fraudem participante*".

2) Vedi în acest sens, Cas. rom., C. Craiova și București, Trib. Mehedinți, Iași, Ilfov, Suceava, etc. Bulet. Cas., S-a I, 1887, p. 440 și 1891, p. 148. *Dreptul* din 1890, No. 69 și 73. *Dreptul* din 1887, No. 23; din 1885, No. 47; din 1884, No. 33 și 62; din 1883, No. 14, 19 și 30. *Dreptul* din 1882, No. 84. Cpr. C. din București, *Dreptul* din 1895, No. 50. In cât privește jurisprudența franceză, vedi, între decisiile cele mai recente, D. P., 88. 2. 259. D. P., 92. 2. 198. *Pand. Périod.*, 93. 2. 239. D. P., 95. 1. 486. *Pand. Périod.*, 96. 1. 22. D. P. 96. 1. 519. Cpr. Laurent, XVI, 446 urm. Demolombe, XXV, 196, 203. T. Huc, VII, 220. Baudry, II, 919. Vigié, II, 1200. Baudry et Barde, I, 660. Répert. Dalloz, *Supllém. Oblig.*, 344 urm. Demante, V, 82 bis XI. Larombière, I, art. 1167, No. 30. Thiry, II, 648. Mourlon, II, 1176. Pand. fr., II, *Action paulienne*, 83 urm., și toți autorii.

3) „*Si cui donatum est, dicimus non esse quærendum an sciente eo cui donatum, gestum sit; sed hoc tantum, an fraudentur creditores*". (L. 6, § 11, Dig., 42. 8). Cpr. și L. 6, § 13, Dig., *eod tit.*

gea veche (8 dechembrie 1861, N. Blaramberg președ.), că, în dreptul roman și în legislațiunele străine, ceea ce se cere spre a se da loc la acțiunea în revocațiune (pauliană), este frauda; că elementele ce o constituesc sunt voința de a vatama și prejudiciul real causat creditorilor; că, dacă obicinuit se mai cere și o altă condiție, adecă complicitatea persoanei căreia s'a dat lucrul, *această condiție nu este cerută* [1]) *de câte ori este vorba de o liberalitate, de un act cu titlu gratuit*" etc... [2]).

Așa dar, doctrina și jurisprudența disting între actele cu titlu oneros și acele cu titlu gratuit. Eată pe scurt motivele acestei distincțiuni tradiționale: Creditorii care exercită acțiunea pauliană cer repararea unui prejudiciu, *certant de damno vitando.* Dacă asemene acțiune se îndreptează contra unui achisitor cu titlu oneros, situațiunea creditorului este egală cu acea a dobênditorului, fiind că și acesta urmărește repararea unei pagube *(certat de damno vitando)*, de oare ce el a dat un echivalent în schimbul bunului dobêndit de la debitor. Ambele părți fiind deci în aceiaș posiție, *in pari causa*, preferența se va da celui de al treile care a contractat de bună credință cu debitorul: „*In pari causa, melior est causa possidentis*, sau *In pari causa possessor haberi debet*". (L. 128, Dig., 50, 17) [3]). Justificarea acestei distincțiuni.

---

[1]) In sentință se dice *exigeată*. Se vede că mania neologismelor, care ne schimosesc limba, a existat în toate timpurile.

[2]) *Gazeta Tribun.* (primul diar juridic fundat în țară de Aristide Pascal), anul 1862, No. 44, p. 367.

In cât privește jurisprudența franceză, vedi, între decisiile cele mai recente, D. P., 79. 1. 416. D. P., 81. 2. 203. D. P., 84. 2. 217. *Pand. Période.*, 86. 2. 341. *Pand. Périod.*, 87. 2. 78. D. P., 87. 1. 401. D. P., 92. 2. 27. *Pand. Périod.*, 93. 2. 339. Doctrina este de asemene unanimă. Vedi Baudry, II, 919. Baudry et Barde, I, 660. Vigié, II, 1200. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 106. Laurent, XVI, 446. Demolombe, XXV, 196, 197. T. Huc, VII, 220, 221. Larombière, I, art. 1167, No. 26 și 30. Pand. fr., II, *Action paulienne*, 85, și autorii citați *suprà*, p. 230, nota 2. Codul italian (art. 1235), codul olandez (1377) și codul portughez (art. 1034, 1035), sunt formali în această privință. Vedi *suprà*, p. 226, nota 1.

[3]) „Dacă este îndoeală care din cei ce se judecă pentru vre-un lucru, are drit mai puternic asupra acelui lucru, dice art. 423 din codul Calimach (324, *in fine*, C. austriac), *atunci se dă stăpânitorului protimisire*". Art. 423 C. Calimach.

Dacă însă cel de al treile a fost de rea credință, adecă a știut, după cum se exprimă Curtea din Craiova [1], că înstrăinarea la care el a participat era păgubitoare creditorilor, atunci el nu mai merită protecțiunea legei. Nu tot astfel sunt lucrurile când creditorii care exercită acțiunea pauliană se găsesc în fața unui dobênditor cu titlu gratuit, de ex., un donatar, care a primit bunul debitorului, fără a da nimic în schimb. Acest achisitor luptă, în adevĕr, pentru a dobêndi un beneficiu (*certat de lucro captando)*, ear nu pentru a înlătura o pagubă, ca creditorii care atacă actele debitorului lor. Intre doi adversari, din care unul (creditorul) *certat de damno vitando*, și altul (cel de al treile), *certat de lucro captando*, legea dă precădere creditorului, dreptul seu fiind mai sacru, chiar dacă cel de al treile ar fi fost de bună credință, pentru că, după cum se exprimă o lege din Digeste [2]), „nu se face, în asemene caz, nici un rĕu donatarului care a ignorat frauda, fiind că, în realitate, nu-i se aduce nici o pagubă, ci i se rădică numai mijlocul de a câștiga ceva. [3]).

Donatarul păstrează fructele dobêndite de bună credință. Art. 485.

In contractele cu titlu gratuit, cel de al treile nu va putea deci să păstreze câștigul care resultă pentru dênsul din actul fraudulos, *chiar dacă el ar fi de bună credință*, însă fiind că acțiunea pauliană exercitată de creditorii dăruitorului, nu poate fi pentru donatar o causă de sărăcie, se admite că acesta nu va fi obligat la restituire de cât în limitele în care s'a înbogățit,... *quatenùs locupletior factus est, ultra non* (L. 6, § 11, *in fine*, Dig., 42, 8), putênd chiar să păstreze fructele lucrului dăruit, dacă el le a dobêndit de bună credință (art. 485) [4]).

---

[1]) Vedi *Dreptul* din 1890, No. 73. Vedi și *suprà*, p. 228 urm.

[2]) „*Nec videtur injuria affici is qui ignoravit, cùm lucrum extorqueatur, non damnum infligatur*". (L. 6, § 11, *in medio*, Dig. 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*).

[3]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 153. Baudry, II, 919. Laurent, XVI, 446. Demolombe, XXV, 197. Thiry, II, 648, *in fine*. Pand. fr., II, *Action paulienne*, 85. Larombière, I. art. 1167, No. 26. Gaston May, *Dr. romain*, p. 585, No. 291. Baudry et Barde, I, 660, p. 570. Demante, V, 82 bis XI, și toți autorii.

[4]) Baudry et Barde, I, 661. Demolombe, XXV, 258. Demante, V, 82 bis XI, *in fine*, p. 132. Larombière, I, art. 1167, No. 29. T. Huc, VII, 221, *in fine*, p. 297. C. Caen, D. P., 84. 2. 217.

Judecătorii fondului sunt suverani pentru a decide dacă a existat fraudă atât din partea celui de al treile cât și din partea debitorului [1]), și cel de al treile va fi, după cum am vědut, socotit de rea credință, de câte ori se va decide că, în momentul contractărei, el a știut că înstrăinarea consimțită de debitor era prejudiciabilă creditorilor și punea pe aceștia în neputință de a'și realisa creanța lor [2]). Existența fraudei este o chestie de fapt.

Judecătorii apreciează de asemene în mod suveran dacă actul atacat este cu titlu gratuit sau cu titlu oneros. Decisia lor ar fi însă supusă controlului casației, de câte ori ei ar tăgădui natura și caracterele juridice ale actului a cărui elemente ei le au constatat [3]).

Dovedirea elementelor acțiunei pauliane sunt, potrivit art. 1169, în sarcina creditorului reclamant. (Vedi *suprà*, p. 222, nota 3). Dovedirea elementelor acțiunei pauliane.

Pentru a isbuti în această acțiune, creditorul va tre-

---

[1]) Cpr. Laurent, XVI, 442. Larombière, I, art. 1167, No. 41. Baudry et Barde, I, 664. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 273. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 101. Cas. Roma, 5 mai 1879. *La Legge*, 79. 1. 695. Cas. rom., *Dreptul* din 1879, No. 28 și *Dreptul* din 1885, No. 59. „Considerând, dice această din urmă decisiune, că constatarea rélei credințe fiind o chestiune de fapt, pe care instanțele de fond o deduc din împrejurările causei în mod suveran, ca atare nu se poate formula un mijloc de casare în această privință, etc..." Cpr. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 89. 1. 428. D. P., 90. 1. 260. *Pand. Périod.*, 91. 1. 64. *Pand. Périod.*, 96. 1. 312. D. P., 96. 1. 519, etc.

[2]) C. Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 73. Cpr. Cas. fr., D. P., 95. 1. 486. *Pand. Périod.*, 1896. 1. 22. Trib. Vitré, *Pand. Périod.*, 88. 2. 26.—Simpla cunoștință a acelui de al treile că debitorul avea datorii, nu este suficientă ; el trebue să cunoască insolvabilitatea sa : „Considerând, dice Curtea din București, că din spiritul legei reesă că încetarea de plăți determinativă a stărei de faliment trebue să fie reală, așa că o stare de jenă, diferite imprumuturi și chiar un pasiv excedând activul, nu puteau fi luate ca bază pentru fixarea datei încetărei plăților și, prin urmare, *cunoștința acestei împrejurări de către un terțiu nu poate justifica cunoștința stărei de încetare a plăților cerută de lege*, etc..." (Dreptul din 1892, No. 50). Cpr. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10, p. 75. Baudry et Barde, I, p. 571, nota 4. Vedi și L. 10, § 2, Dig. 42, 8, unde se dice : „*Non enim sufficit me scire eum quocum contraho creditores habere*".

[3]) Cas. fr., D. P., 69. 1. 200. Cpr. Baudry et Barde, I, 664.

bui deci să dovedească: 1° prejudiciul, adecă că actul a cărui revocare se cere a făcut pe debitor insolvabil sau cel puţin i-a mărit insolvabilitatea; 2° frauda sau reaua credinţă a debitorului; 3° şi în fine, complicitatea celor de al treile, de câte ori e vorba de un contract cu titlu oneros [1]).

[1]) Cpr. Cas. fr., C. Paris şi Trib. Rennes. D. P., 95. 1. 486. D. P., 92. 2. 198. D. P., 93. 2. 246. Baudry et Barde, I, 665. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 96.—Nu s'ar putea anula un act sub cuvênt numai că el ar fi fost considerat, chiar cu o aparenţă oare care de dreptate, ca suspect într'o instanţă anterioară. C. Alger, D. P., 96. 2. 343.

Există însă casuri în care creditorii sunt scutiţi de a dovedi frauda debitorului şi colusiunea celor de al treile:

Anularea renunţărei la prescripţie. Art. 1843. Controversă.

1° Astfel, în casul art. 1843 C. C., după o doctrină care tinde a deveni constantă, creditorii ar putea să ceară anularea renunţărei la prescripţie făcută de debitorul lor, fără a dovedi nici frauda acestuia, nici complicitatea celor de al treile, ci numai paguba sau prejudiciul, adecă interesul ce ei ar avea a invoca prescripţia, pentru că renunţarea la prescripţie nu este un act nici cu titlu oneros, nici cu titlu gratuit, ci un act de o natură particulară, la care art. 975 nu se aplică, din causa dificultăţilor la care aplicarea principiilor acţiunei pauliane ar da naştere. Veḍi *supra*, p. 202, nota 2. Cpr. Giorgio Giorgi, II, 322. Dacă există sau nu renunţare din partea debitorului la o prescripţie câştigată, aceasta e o chestie de fapt, pe care judecătorii fondului o apreciează în mod suveran. Cas. fr., *Pand. Period.*, 97, 1. 269.

Fostul şi regretatul nostru profesor de drept comercial de la Paris, F. Rataud, resumă acest sistem în termenii următori: „De câte ori debitorul a perdut dreptul de a opune o prescripţie dobêndită şi prin aceasta a devenit insolvabil sau 'şi a mărit insolvabilitatea, de atâte ori acei care erau creditorii lui în acel moment pot să opue această prescripţie". *Revue pratique*, anul 1856, t. I, p. 481 urm. Veḍi în acelaş sens, Baudry et Tissier, *Prescription*, 117. Baudry, III, 1597. Marcadé, *Prescription*, art. 2225, No. II, p. 44, 45. Pĕucescu, I, 426. Demolombe, XXV, 223. Thiry, IV, 597. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 136, nota 18 şi VIII, § 775, p. 449, 450. Cpr. C. Orléans şi Cas. fr. D. P., 55. 2. 234. D. P., 65. 1. 265. Trib. Annecy, 11 aug. 1887. Veḍi Pand. fr., *Obilg.*, I, 2830. Cu toate acestea, chestiunea este controversată, şi mai multe sisteme sunt în presenţă. Veḍi diferitele sisteme aratate în Baudry et Tissier, *op. cit.*, 113 urm., in Mourlon, III, 1794 şi în Demolombe, XXV, 219 urm.

Art. 514 Pr. Civ.

2° Un alt caz în care creditorii nu vor avea a dovedi frauda debitorului lor şi colusiunea celor de al treile, este acel prevěḍut de art. 514 Pr. civ. In adevĕr, înstrăinările făcute de debitor în urma celei dintâi publicări de urmărire fiind nule de drept, adecă trebuind neaparat a fi anu-

Atât frauda debitorului cât și acelor de al treile, în casurile în care ea este necesară, se poate în tot-deauna Dovedirea fraudei.

---

late de justiție, la cererea părților interesate, creditorii vor dovedi numai că urmărirea începuse, și înstrăinarea va cădea, fie că ea a fost făcută cu titlu oneros, sau cu titlu gratuit. Cpr. Cas. rom și C. din București, *Dreptul* din 1896. No. 58 și din 1883, No. 5. Pĕucescu, I, 439.

Prin înstrăinare, legiuitorul înțĕlege nu numai înstrăinarea directă, dar și acea indirectă, precum este ipoteca, pentru că, spre a putea ipoteca un imobil, trebue a avea capacitatea de a'l înstrăina (art. 1769 C. C.). Cas. rom., S-a I, Bulet. 1887, p. 15.—*Contră.* Trib. apel Tulcea (decisie casată). *Dreptul* din 1884, No. 65. Proibițiunea legei se întinde de asemene la ori ce înstrăinare parțială consimțită prin ori ce mod, la ori ce desmembrare a proprietăței, și în fine, la ori ce concesiune de drepturi reale, cu titlu oneros sau gratuit, precum usufruct, servitute, etc., asupra imobilului urmărit. Veḑi A. Bellot, *Pr. civ. du canton de Genève*, p. 267, 268 (ed. din 1870). Ce se înțelege prin înstrăinare.

Cât pentru închirierele și arendările făcute de debitor în urma publicațiunelor de vênḑare, art. 516 din Pr. civ. cuprinde următoarea disposițiune: „Inchirierele sau arendările făcute de debitor după publicațiuni, ḑice acest text, vor fi anulate, dacă creditorul sau creditorii ce urmăresc vor cere aceasta.—Inchirierele sau arendările dinainte, nu vor putea fi anulate în totul sau în parte, de cât când vor fi fost făcute în frauda creditorilor. Nu se vor ține în samă plățile prin anticipațiune, făcute în contra clauselor cuprinse în contractul de închiriere sau arendare". Așa dar, legiuitorul scutește pe creditori de proba fraudei, când ei cer revocarea închirierelor sau arendărelor făcute de debitor în urma publicațiunelor, sau a plăților făcute de chiriaș ori arendaș contra clauselor contractului. Cpr. Gr. Pĕucescu, I, 429. Numai creditorii urmăritori pot, până în momentul adjudecărei, cere anularea închirierelor sau arendărelor făcute de debitor în urma publicațiunelor; adjudecatarul n'o poate cere. Cas. rom., Trib. Brăila și C. București. Bulet. 1884, S-a 1, p. 100. *Dreptul* din 1883, No. 35 și din 1887, No. 55.—Veḑi însă C. din București, *Dreptul* din 1883, No. 82. Art. 516 Pr. civ.

3° In fine, codul de comerț cuprinde oare care presumpțiuni de fraudă, pe care trebue să le enunțăm în treacăt, de și ele nu se aplică în materie civilă. Veḑi p. 246, nota 5.

Art. 721 din acest cod, făcênd aplicațiunea art. 975 C. C., declară că toate actele, plățile și înstrăinările făcute de un falit în frauda și în paguba creditorilor sei, în ori ce timp ar fi fost făcute, adecă fie înaintea declarațiunei de faliment, fie chiar înaintea datei încetărei plăților, vor fi neaparat anulate de justiție, după cererea creditorilor, bine înțĕles, dacă aceștia vor stabili elementele acțiunei pauliane. Art. 721 C. com.

stabili cu marturi şi presumpţiuni precise, grave şi concor-

Art. 722 C. com.

Apoi, art. 722 din acelaş cod, stabilind până la dovada contrară o presumpţiune de fraudă în contra falitului, declară că se presupun făcute în frauda creditorilor şi *se anulează* (termenii legei sunt imperativi), faţă cu masa creditorilor, următoarele acte, *dacă sunt survenite în urma datei încetărei plăţilor*:

1° Toate actele, plăţile şi înstrăinările cu titlu oneros, când cel de al treile *cunoştea starea de încetare a plăţilor* în care se afla comerciantul, cu toate că acesta nu era încă declarat falit;

2° Actele şi contractele comutative, în care valorele date sau obligaţiunele luate de falit întrec cu mult ceea ce i s'a fost dat sau promis;

3° Plăţile datorielor ajunse la scadenţă şi exigibile, care nu au fost efectuate în bani sau cu efecte de comerţ;

4° Gagiurile, antichresele şi ipotecele constituite asupra bunurilor debitorului. Cpr. C. din Bucureşti, *Curierul judiciar* din 1896, No. 4 şi *Dreptul* din 1896, No. 9. Trib. Fălciu, *Dreptul* din 1895, No. 7. Se înţelege că este vorba în specie numai de ipotecele convenţionale, nu însă şi de acele legale. Veḑi Calamandrei, *Il fallimento*, I, 215.

Aceiaş presumpţiune de fraudă are loc şi pentru actele, plăţile şi înstrăinările cu ori ce titlu făcute în cele ḑece ḑile anterioare declaraţiunei de faliment, chiar în lipsa punctelor extreme sus enunţate.

Art 723 C. com.

Inscripţiunele ipotecare luate în virtutea unui titlu recunoscut valabil nu intră în dispoziţiile art. precedente, *dacă sunt anterioare sentinţei declarative de faliment*; de unde resultă că ori ce inscripţie pentru conservarea nu numai a unei ipoteci, dar şi a unui privilegiu, de şi legea nu vorbeşte de acest din urmă, motivele fiind aceleaşi, poate fi luată asupra bunurilor falitului, însă numai *până în ḑiua declaraţiunei de faliment*, inscripţiunea luată în acea ḑi fiind nulă, pentru că hotărîrile nu cuprind oara, ci numai ḑiua când ele se dau. C. Amiens, D. P., 57. 2. 35. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VII, 203 şi 281. — Inscripţiunea este nulă şi fără nici un efect faţă cu masa credală, dacă ea a fost luată în baza unei hotărîri pronunţate în urma declaraţiunei de faliment, chiar pentru o datorie *anterioară*. Cas. fr., D. P., 74. 1. 166.—Creditorul a cărui inscripţie ar fi fost luată înaintea declaraţiunei de faliment a debitorului, va putea însă, în urma acestei declaraţiuni, să iee o inscripţie suplementară pentru siguranţa dobênḑilor nepăstrate prin inscripţia principală, pentru că proibiţiunea art. 723 nu se referă de cât la inscripţia principală. Cas. fr., D. P. 50. 1. 102. Cpr. D., 78. 2. 70. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VII, 292. Aubry et Rau, III, § 285, p. 425, text şi

dante, pentru că creditorii au fost în imposibilitate de a'şi procura o dovadă scrisă (art. 1198, § 1) [1]).

Despre sub-achisitori (Controversă).

Am vědut că acţiunea pauliană se poate exercita contra celor de al treile, care, intr'un contract cu titlu oneros încheiat cu debitorul, ar fi participat la frauda acestuia. Ce trebue să decidem în privinţa sub-achisitorilor, adecă acelora cărora cel de al treile ar fi transmis şi el, la rêndul seu, fie cu titlu oneros, fie cu titlu gratuit, bunul dobêndit de la debitor?

S'a dis că, de câte ori acţiunea pauliană este admisibilă contra primului achisitor, de atâtea ori ea se resfrênge neaparat contra sub-achisitorilor, chiar când ei ar fi contractat cu titlu oneros şi de bună credinţă, adecă fără a cunoaşte insolvabilitatea debitorului. La prima vedere, acest sistem s'ar părea foarte logic; în adevěr, dobênditorul primitiv neavênd de cât un drept revocabil, n'a putut să transmită altora de cât un drept de aceiaş natură, prin aplicaţiunea maximei *Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet* (L. 54, Dig., 50, 17) [2]); şi fiind că, în

---

nota 27.—*Contrà.* Demangeat asupra lui Bravard, *Dr. comm.*, V, p. 298, *ad notum.* Boistel, *Dr. comm.*, 916.—O inscripţie perimată n'ar putea însă fi reînoită în urma declaraţiunei de faliment. Cas. fr. D. P., 64. 1. 105. Cpr. asupra art. 721 urm. C. com., care, cu oare care deosebiri de redacţie, există şi în codul francez, Baudry et Barde, I, 681. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 394 urm., p. 332 urm. Calamandrei, *Il fallimento* (Torino, 1883), I, 200 urm. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, II, 371 urm. H. Vidari, *Corso di diritto commerciale*, VIII, aupra art. 708 urm.

1) Cas. rom., S-a I, Bulet. 1880, p. 71. Tribun. Ilfov, Iaşi, Putna, etc. C. din Bucureşti, Craiova, etc. *Dreptul* din 1893, No. 15; *Dreptul* din 1890, No. 73; din 1888, No. 56; din 1887, No. 23; din 1884, No. 62; din 1883, No. 19 şi 30. Cpr. Laurent, XVI, 450. Demolombe, XXV, 204. Mourlon, II, 1175. Duranton, X, 586. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 97 urm. Baudry, II, 921. Baudry et Barde, I, 666. Pand. fr., II, *Action paulienne*, 218. Larombière, I, art. 1167, No. 41, şi toţi autorii.

2) Această maximă este literalmente tradusă în codul Calimach: „De obşte nu poate nimene să dee altuia mai multe drituri de cât acele ce el însuş are", dice art. 580, *in fine*, din codul Calimach (442 C. austriac). Vedi şi art. 1521 din acelaş cod (1138 C. austriac). Cpr. art. 1770 C. C. actual. Art. 508, 1521 C. Calimach.

specie, dreptul primului achisitor s'a desfiinţat, trebue să cadă şi dreptul sub-achisitorilor: *Resoluto jure dantis, solvitur jus accipientis* [1]).

In soluţia tradiţională, admisibilă, după majoritatea autorilor, şi astăzi, se face însă următoarea distincţiune:

Dacă primul achisitor, care a tratat direct cu debitorul nu poate fi atins prin acţiunea pauliană, adecă dacă el a dobêndit bunul cu titlu oneros şi de bună credinţă, fără a avea cunoştinţă de insolvabilitatea debitorului, acţiunea nu va putea fi exercitată nici în contra sub-achisitorului, care a dobêndit un drept irevocabil, aşa precum îl avea şi primul achisitor [2]).

De câte ori acţiunea pauliană poate, din contra, să fie exercitată contra primului achisitor, de atâte ori ea se va resfrênge şi asupra sub-achisitorilor. Cu alte cuvinte. sub-achisitorii sunt supuşi exerciţiului acţiunei pauliane: 1° de câte ori ei au dobêndit bunul cu titlu gratuit [3]); şi 2° de câte ori ei l'au dobêndit cu titlu oneros, fiind de rea credinţă. Prin urmare, de câte ori sub-achisitorul a dobêndit bunul cu titlu oneros, însă *de bună credinţă*, el este la adăpost de ori ce acţiune, frauda neputênd strica de cât autorului ei,... *quia dolus ei duntaxat nocere debet, qui eum adimisit* (L. 9, Dig., 42, 8). Regulele *Resoluto jure dantis*, etc., şi *Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet*, nu sunt deci aplicabile acţiunei pauliane, după cum vom vedea că ele nu sunt aplicabile, într'o părere, nici acţiunei în simulaţiune. Acţiunea pauliană nu este, în adevĕr, o acţiune în revendicare (reală), ci o acţiune în despăgubire (personală). Prin ea nu se revoacă în totul înstrăinarea: ea continuă să existe între debitor şi cel de al treile, şi numai prin o ficţiune, averea se consideră ca

---

1) Veḑi în acest sens, Laurent, XVI, 465 urm. Aubry et Rau, § 313, în ediţia a III-a şi în ed. precedente. Duvergier asupra lui Toullier, III, partea II, p. 227, nota 1. *Haute-Cour des Pays-Bas* (*Hollande*), 28 martie 1884, Sirey, 85. 4. 9.

2) Acţiunea pauliană ar fi însă, prin excepţie, admisibilă contra sub-achisitorilor, dacă, din capul locului, prima vênḑare ar fi avut tocmai de scop ascunderea fraudei concertată între debitor şi viitorul sub-achisitor. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 137, nota 23. Demolombe, XXV, 199, *in fine*. Baudry et Barde, I, p. 573, nota 3.

3) Cpr. C. Gand, 6 april 1889, decisie citată de Baudry et Barde, I, p. 574, nota 1, pe care însă n'am putut s'o controlez.

readusă în patrimoniul debitorului pentru despăgubirea creditorilor sĕi. Or, această ficțiune nu poate fi intinsă la sub-achisitori. [1]).

Dar dacă buna credință a sub-achisitorului are de efect de a 'l pune la adăpost de exercițiul acțiunei pauliane, primul achisitor remâne, cu toate aceste, supus exercițiului acestei acțiuni, de câte ori el a contractat cu titlu gratuit, sau a fost complice al fraudei, dacă contractul era cu titlu oneros; de unde resultă că, la caz de a fi vêndut lucrul primit de la debitor, el va trebui sa restitue creditorilor reclamanți prețul ce ar fi primit de la sub-achisitorul de bună credință ... *in solidum pretium rei, quod accepit tenebitur* (L. 9, *in fine*, Dig., 42, 8), sau valoarea lucrului, dacă acesta a fost vêndut cu un preț care nu representă valoarea sa reală, sau în fine, să le cedeze creanța ce el are în contra sub-achisitorului, dacă prețul se datorește încă de acest din urmă.

Dacă primul achisitor este un donatar de bună credință, el va restitui creditorilor numai suma cu care s'a înbogățit, sau le va ceda creanța prețului, în caz când acest preț i s'ar datori încă [2]).

---

[1]) Vedi în acest sens, Cas. rom., C. București și Trib. Brăila. Bulet. S-a 1, anul 1880, p. 396. Bulet. din 1890, p. 1100. *Dreptul* din 1890, No. 67; din 1888, No. 56 și din 1883, No. 14. Cpr. C. Orléans și Dijon. D. P., 77. 2. 113 și Sirey, 79. 2. 21. Cas. Palermo, 30 iunie 1888, *Il Foro italiano*, 88, 1, 1217. *Id. La Legge*, 88, 2. 630. Cas. belg. D. P., 94. 2. 317. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, IV, 1764. Baudry et Barde, I, 667. Baudry, II, 920. Vigié, II, 1201. Giorgio Giorgi, II, 309. Marcadé, IV, 499 bis. Demante, V, 82 bis XII. Larombière, I, art. 1167, No. 46. Demolombe, XXV, 200. Duranton, X, 582 urm. T. Huc, VII, 223. Aubry et Rau (care, în edițiile precedente se pronunțase în sens contrar), IV, § 313, p. 137, text și nota 24. Massé-Vergé, III, § 555, p. 415, nota 11. Pĕucescu, I, 437. Pand. fr., II, *Action paulienne*, 108, 270. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 148 urm. Vedi și *infrà*, rubrica: *Efectele acțiunei pauliane.*

[2]) Cpr. Baudry et Barde, I, 668, 719. Demolombe, XXV, 202. Larombière, I, art. 1167, No. 48. Vedi și *infrà*, rubrica: *Efectele acțiunei pauliane.*

Persoanele care pot exercita acţiunea pauliană sau revocatorie.

Acţiunea pauliană aparţine creditorilor care au fost victima fraudei, precum şi persoanelor care au fost subrogate în dreptul lor [1]).

Remâne însă bine înţěles că creditoriĭ trebue să fie serioşi şi legitimi, şi că cei de al treile ar putea în tot-deauna să dovedeasca lipsa de seriositate a creanţei lor, în care caz acţiunea ar fi respinsă pentru lipsă de calitate [2]).

Dreptul fie căruĭ creditor în parte.

Această acţiune aparţine fie-căruĭ creditor în parte şi în mod individual, de şi textul art. 975 vorbind *de creditori*, la plural, pare a presupune concursul neaparat al tuturor creditorilor [3]).

Acţiunea pauliană nu aparţine nici într'un caz debitorului.

[1]) Cas. fr., 25 iunie 1895. *Pand. Périod.*, 1896, 1. 22. Acţiunea pauliană nu aparţine deci nici într'un caz însuş debitorului, pentru că el a înstrăinat dreptul sěu, şi creditoriĭ exercită acest drept în numele lor personal (art. 975), ear nu în numele debitorului lor, ca în casul art. 974 (veḑi *suprà*, p. 195, 218, 221). Cpr. Larombière, I, art. 1167, No. 13. Thiry, II, 643. Baudry et Barde, I, 710. Laurent, XVI, 494. Pand. fr., *Action paulienne*, No. 15, 16. C. Toneanu, *Curierul judiciar* din 1894, No. 4. Trib. Covurlui (Gr. Alexandrescu preşed.). *Curierul judiciar* din 1896, No. 2.

Nici representanţilor sěi.

Din cele mai sus expuse resultă că nici representanţiĭ debitorului nu au exerciţiul acţiunei pauliane. Astfel, ea se refusă administratorului bunurilor debitorului absent (Pand. fr., *Action paulienne*, 32), moştenitorului beneficiar şi curatorului moştenirei vacante a debitorului. Cpr. C. Chambéry şi Trib. Paris. D. P., 66. 5. 450 şi *Pand. Périod.* ,93. 2. 144. —Veḑi însă, în privinţa curatorului, D. P. 66. 5. 451, No. 2.

Dreptul sindicului de a ataca actele frauduloase ale falitului.

Sindicul, fie prin sine, fie prin un avocat rênduit de tribunal (art. 733 C. com.), ar putea însă să atace actele frauduloase ale falitului (art. 721 C. com.), în calitate de representant al creditorilor. Cas. fr., D. P., 52. 1. 49. Tot în acest sens este şi jurisprudenţa belgiană. Veḑi decisiile citate în Pand, fr., *Action paul.* 33. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 312 şi 420. T. Huc, VII, 219. Art. 13 din legea germană de la 21 iulie 1879, citată *suprà*, p. 220, nota 1, este formală în această privinţă.—*Contrà.* C. Rennes, 28 aug. 1848 (decisie casată). Veḑi D. P., 52. 1. 49.

[2]) Bédarride, *Du dol et de la fraude*, IV, 1418.

[3]) Demante, V, 82 bis V. Baudry, II, 922. Laurent, XVI, 456. Pand. fr., *Action paulienne*, 18. Vigié, II, 1193. Arntz, III, 88. Thiry, II, 644. Baudry et Barde, I, 682. Pěncescu, I, 364.

Dreptul roman.

In dreptul roman însă, acţiunea pauliană era o acţiune colectivă, căci ea nu aparţinea fie căruĭ creditor în parte,

Prin excepție însă, la caz de falimentul debitorului, ea se exercită de sindic în numele masei credale, fie care creditor ne mai păstrând, în asemene caz, dreptul seu individual. (Vedi *suprà*, p. 240, nota 1, *in fine*). **Falimentul debitorului.**

Acțiunea pauliană aparținênd tuturor creditorilor în genere, fără nici o deosebire, poate fi exercitată nu numai de un creditor chirografar, dar și de un creditor privilegiat, amanetar sau ipotecar [1]), dacă, bine înțeles, bunurile care le servesc drept asigurare ar fi insuficiente, căci altfel ei n'ar avea nici un interes : *Pas d'intérêt*, *pas d'action* [2]). **Creditori privilegiați, ipotecari și amanetari.**

Acțiunea pauliană aparține și creditorilor a căror termen n'a ajuns încă la scadență, pentru că asemene acțiune nefiind admisibilă de cât în casul în care actul atacat a determinat sau macar mărit insolvabilitatea debitorului, în momentul întroducerei ei în justiție, dacă o presupunem întemeiată, debitorul a perdut beneficiul termenului (art. 1025) [3]). **Creditori cu termen.**

---

ci representantului masei creditorilor, *curatori bonorum*, *vel ei cui de ea re actionem dare oportebit.* (L. 1. Pr., Dig., 42, 8).

Lucrurile se petreceau deci aproape cum se petrec astăzi la caz de faliment. Creditorii constituiți în masă intrau în posesiunea averei debitorului lor insolvabil, o vindeau și, dacă nu erau pe deplin plătiți, atacau prin representantul lor actele făcute în frauda lor. Dacă curatorul bunurilor (sindicul, cum s'ar dice astăzi), pentru un motiv sau altul, nu exercita acțiunea, creditorii alegeau sau făceau să se aleagă prin pretor unul din ei pentru exercițul acestei acțiuni. Mai mult încă, unul din creditori putea de la sine și în mod spontaneu să lucreze în interesul tuturora. Cpr. Accarias, *Dr. romain*, II, 852, p. 945. Pèucescu, I, 448. Baudry et Barde, I, 682, p. 596, text și nota 3.

1) Trib. Rêmnicu-Vèlcei, *Dreptul* din 1896, No. 29. C. Bordeaux, Toulouse și Cas. fr. D. P., 75. 2. 18. D. P., 78. 1. 291. Sirey, 86. 2. 93. Cpr. Thiry, II, 644. Baudry et Barde, I, 683, 684. T. Huc, VII, 219. Laurent, XVI, 457. Vigié, II, 1194. Demolombe, XXV, 228. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 130; text și nota 2. Bédarride, op. cit., IV, 1435. Giorgio Giorgi, II, 263. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 360. Pand. fr., *Act. paul.*, 20. Larombière, I, art. 1167, No. 23, 24. Pèucescu, I, 364. Fuzier-Herman, II, art. 1167, No. 42.

2) Vedi, *suprà*, p. 214, text și nota 1.

3) Baudry et Barde, I, 685 și 733, nota 4. Demolombe, XXV, 230. Laurent, XVI, 458. Baudry, II, 922. T. Huc, VII, 219. Pand. fr., *Action paulienne*, 24. Pèucescu, I, 365. Fuzier-Herman, II, art. 1167, No. 66. Giorgio Giorgi, op. cit., II, 268. Vigié, II, 1193.—*Contrà*. Duranton, X, 585.

16

Creditori condiţionali. Controversă.

Ea nu aparţine însă creditorilor condiţionali, a căror condiţiune nu s'a îndeplinit încă, pentru că acel care are o creanţă sub o condiţie suspensivă, are, *pendente conditione*, numai speranţa de a deveni creditor [1]). Creditorii condiţionali pot, ce e dreptul, cât timp condiţia e în suspensie, să făcă acte conservatorii (art. 1016), însă acţiunea pauliană este mai mult de cât o mĕsură conservatorie, căci ea presintă caracterele unui act de executare [2]).

Anterioritatea creanţei.

Pentru ca un creditor să poată însă exercita acţiunea pauliană, trebue, în principiu, ca creanţa sa să fie *anterioară* actului atacat, soluţie care era admisă atât în dreptul roman, cât şi în dreptul nostru anterior [3]). In adevĕr, de câte ori creanţa este posterioară actului, acest act nu aduce nici o pagubă creditorului, de vreme ce el n'a putut să aibă o garanţie asupra bunurilor care, în momentul naşterei creanţei sale, nu erau încă în patrimoniul debitorului sĕu [4]).

---

[1]) Ceea ce e în suspensie se consideră, în adevĕr, ca inexistent : *Quod pendet, non est pro eo, quasi sit*". L. 169, § 1, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui.*

[2]) Laurent, XVI, 459. Baudry, II, 922. Baudry et Barde, I, 686. Pand. fr., *Action paulienne*, 26. Campas, *De la révocation des actes faits en fraude des créanciers*, 70. Guillouard, *Action paulienne*, p. 157. T. Huc, VII, 219, *in fine*, p. 294. Vigié, II, 1194. Giorgio Giorgi, II, 268. Pĕucescu, I, 365. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 67.—*Contrà.* Demolombe, XXV, 231. Trib. civ. Nancy, 28 noembrie 1887, sentinţă citată de Baudry et Barde, I, p. 602, nota 1.

[3]) L. 10, § 1;—L. 15 şi L. 16, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum.* Vedi şi art. 1286 C. Calimach (953 C. austr.).

[4]) Baudry et Barde, I, 687. Baudry, II, 922. Thiry, II, 644. Mourlon, II, 1181. Demolombe, XXV, 232. Laurent, XVI, 460. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 133. Duranton, X, 573. Demante, V, 82 bis V. Larombière, I, art. 1167, No, 20. T. Huc, VII, 219. Vigié, II, 1192. Pĕucescu, I, 367. Arntz, III, 89. Giorgio Giorgi, II, 264. Bédarride, IV, 1419. Naquet, *Étude sur l'action paulienne*, etc., p. 190. Marcadé, IV, 501. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, 362. Pand. fr., *Act. paul.*, 50. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10. C. Toneanu, *Curier. judiciar* din 1894, No. 5. P. Pont., *Priv. et hypoth.*, I, 18. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 48. Cpr. Cas. fr. şi C. Bruxelles. D. P., 73. 1. 80. D. P., 83. 2. 107. Cpr. D. P., 92. 2. 609. D. P., 93. 2. 475. Cas. Napoli, 2 dechembrie 1880, *La Legge*, 81, 1, 628. Trib. Ilfov, 14 fevr. (sentinţă pronunţată sub codul Caragea), *Gazeta Tribun.* din 1861,

Curtea noastră supremă este deci greşită când pune în principiu că, de oare ce legea nu distinge, *ori ce creditor*, fie chiar posterior creanţei atacate, este în drept să intente acţiunea în numele sĕu pentru revocarea unui act făcut de debitor în frauda sa [1], fiind că creditorii posteriori actului atacat nu au acest drept de cât dacă se dovedeşte că actul avea de scop fraudarea lor [2]. «Considerând, ḑice foarte bine o decisie posterioară a Curţei noastre supreme, că este un principiu constant că creditorii anteriori actului fraudulos, singuri (exceptându-se casul de simulaţiune) sunt în drept a'l ataca prin acţiunea revocatorie, căci numai lor actul poate să le aducă o vatamare, ear nu şi creanţelor ce nu existau încă în momentul confecţionărei actului ... etc. [3]).

No. 13, p. 109, colona 2, penultimul considerent. Trib. Charleville, 4 fevr. 1895. *Gaz. Pal.*, 96, 1, *Supplém.*, p. 42. In cât priveşte jurisprudenţa română, care a avut de mai multe ori ocasiunea de a decide că numai creditorii *anteriori* actulului atacat au în principiu exerciţiul acţiunei pauliane, cpr. Cas. rom., C. Bucureşti şi Craiova, Trib. Suceava, etc. Bulet. S-a I, 1887, p. 446. *Dreptul* din 1884, No. 33 şi 62. *Dreptul* din 1890, No. 67, 69 şi 73. *Dreptul* din 18 mai 1897, No. 38, etc. Cpr. şi Trib. Paris. *Dreptul* din 1894, No. 17.—In cât priveşte însă acţiunea în simulaţiune, vom vedea că ea aparţine şi creditorilor posteriori.

[1]) Cas. rom., Bulet. S-a I, anul 1884, p. 540.

[2]) Cas. rom. şi trib. Iaşi. Bulet. S-a I, 1890, p. 1100. *Dreptul* din 1890, No. 67. *Dreptul* din 1883, No. 30. Trib. Ilfov, 8 dechem. 1861 (sentinţă pronunţată sub legea veche, N. Blaramberg preşed.) *Gazeta Tribun.* din 1862, No. 44, p. 367, 368. Jurisprudenţa străină este în acelaş sens. Veḑi D. P., 91. 1. 331. D. P., 92. 2. 609. D. P., 93. 2. 470. D. P., 94. 1. 505. *Pand. Périod.*, 94. 2. 502. D. P., 95. 1. 31. D. P., 96. 2. 280. Cas. Torino, *La Giurisprudenza di Torino*, 1883, 100. Cpr. Baudry et Barde, I, 689 şi 733. T. Huc, VII, 219. Laurent, XVI, 462. Marcadé, IV, 502. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 52 urm., şi toţi autorii. „*Creditorii cei de mai în urmă*, ḑice art. 1286 din codul Calimach (953 C. austriac), atunci numai au drit să ceară oborîrea dăruirei, când vor putea dovedi cum că primitorul darului din vicleşug se alcătuise cu dătătorul spre paguba lor".

[3]) Bulet. Cas. S-a I, 1887, considerentul de la p. 445, 446. Veḑi şi decisiile citate la nota 4 de la p. 242, *in fine*.

Donaţiunea nefiind perfectă de cât pirn acceptare (art. 814), epoca acceptărei se va lua în consideraţie pentru a

Aşa dar, numai creditorii *anteriori* actului fraudulos pot, în principiu, să'l revoace prin acţiunea pauliană; însă trebue să adăogăm că drepturile care existau în principiu înaintea sevêrşirei actului atacat vor fi considerate ca preexistente, cu toate că existenţa lor n'ar fi fost recunoscută de cât prin o hotarîre posterioară acestui act. Hotărîrea nu face, în adevĕr, să nască creanţa, ci o constată numai [1].

Aplicarea Art. 1182. Controversă. Fiind dat principiul că creanţa pe care se întemeiează acţiunea pauliană trebue să fie anterioară actului atacat, naşte chestiunea de a se şti dacă este neaparat, de câte ori creditorul îşi întemeiează acţiunea sa pe un titlu sub semnătură privată, ca acest titlu să fi dobêndit dată certă prin unele din mijloacele aratate de art. 1182, înainte de a se fi sevêrşit actul atacat ca fraudulos. Unii pretind că anterioritatea creanţei n'are nevoe de a fi constatată prin un act avênd dată certă, mai cu samă când acţiunea este îndreptată contra unui terţiu de rea credinţă, punênd astfel antidata în sarcina pârîtului: „Considerând, ḑice Curtea noastră supremă, într'o afacere celebră, în care am figurat şi noi ca avocat şi care a făcut mult sgomot, din causă că era vorba de anularea unei creanţe de 26000 de napoleoni (afacerea mai sus citată Inge Robert—Meierhoffer), că nu este necesar atunci când creanţa resultă dintr'un înscris sub semnătură privată ca înscrisul să fi dobêndit dată certă prin unul din mijloacele indicate în art. 1182, anterior actului atacat; că acest text, care tinde a ocroti pe cei de al treile în contra pericolului antidatărilor, are în vedere interesele vrednice de ocrotire a celor de al treile, a căror acte nu sunt defaimate ca frauduloase, căci, dacă se dovedeşte din contra că însuşi cei de al treile au participat la fraudă, anterioritatea titlurilor creditorilor reclamanţi resultă din însuş faptul că terţiul e complice al fraudei; că dar fiind demonstrat, în specie, că pârîtul Meier-

---

se şti dacă ea este anterioară sau posterioară insolvabilităţei dăruitorului. Pand. fr., *Action paulienne*, 61 şi autorităţile citate acolo. Bédarride, *Faillite*, 108.

[1]) C. Aix şi Cas. fr. D. P., 71. 2. 233. D. P., 73. 1. 65. Cpr. C. Paris, 8 martie 1893, *Gaz. Pal.*, 93. 2. 61. Baudry et Barde, I, 688. Laurent, XVI, 461. T. Huc, VII, 219. Giorgio Giorgi, II, 267. Larombière, I, art. 1167, No. 20. Pand. fr., *Action paul.*, 60. Fuzier-Herman, II, art. 1167. No. 58.

hoffer a cooperat la fraudă, instanța de fond cu drept cuvênt a conchis că dênsul nu poate să obiecteze creditorilor reclamanți lipsa de titluri avênd dată certă... etc" [1]).

Intrebăm însă pe Inalta Curte, care preconizează acest sistem, de unde va resulta, în specie, anterioritatea creanței? Creditorul ne avênd s'o dovedească, pârîtului va incumba sarcina de a stabili că titlul pe care se întemeiează acțiunea este antidatat. Cine nu vede însă că asemene teorie restoarnă nu numai art. 1182, dar și art. 1169, după care acel ce face o propunere în judecată trebue s'o dovedească. Or, creditorii trebue să dovedească în principiu anterioritatea creanței lor. Persoanele care au tratat cu debitorul sunt terții față cu creditorii sěi, și ar. 1182 prevede tocmai că actul sub semnătură privată n'are dată certă față cu cei de al treile de cât din momentul în care s'au îndeplinit faptele prevĕdute în el. Art. 1182 trebue deci, după rigoarea principiilor, să'și primească aplicațiune în specie [2]).

Actele care pot fi atacate prin acțiunea pauliană.

In principiu, toate actele prin care debitorul a micșorat în mod fraudulos garanția creditorilor sei, pot fi atacate prin acțiunea pauliană [3]), *quodcunque fraudis causa factum est... qualecunque fuerit* [4]), fie aceste acte cu titlu oneros,

[1]) Bulet. Cas. S-a I, 1887, p. 446. Vedi în acelaș sens, C. Bourges. D. P., 92. 2. 609. Cpr. D. P., 46. 2. 226. D. P., 56. 2. 112. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 133, text și nota 15. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 68. Larombière, I, art. 1167, No. 22. Demolombe, XXV, 234. Giorgio Giorgi, II, 265. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10.

[2]) Baudry-Lacantinerie, II, 922. Laurent, XVI, 461. T. Huc, VII, 219. Cpr. Trib. Caen și C. Paris, D. P., 51. 5. 180, No. 3 și D. P., 93. 2. 280.—Cu toate aceste, chestiunea este foarte discutată. Vedi diversele sisteme aratate în Baudry et Barde, I, 691, și în Pand. fr., *Act. paul.*, 55 urm.

[3]) Astfel, creditorii ar putea să atace contractul judiciar intervenit între debitorul lor și o a treia persoană într'o instanță avênd de obiect darea unei socoteli și fixarea sumei datorite de acest din urmă. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 1897, 1. 161.

[4]) L. 1, § 2, Dig., 42, 8. Această lege se mai exprimă încă în termenii următori: *„Ait ergo prætor, quæ fraudationis causa gesta erunt. Hæc verba generalia sunt, et continent in se omnem omnino in fraudem factam, vel alienationem, vel quemcunque contractum"*.

fie cu titlu gratuit [1], unilaterale, precum, de ex., renunțarea la un drept câștigat, bilaterale, etc.

Anularea unei ipoteci.

Astfel, o ipotecă constituită de debitor în frauda și paguba creditorilor sĕi, poate fi anulată prin acțiunea pauliană [2].

Anul. remiterei unei datorii.

De asemene, se poate ataca prin această acțiune, remiterea unei datorii consimțită de debitor (art. 1138), acceptarea unei moșteniri insolvabile [3], renunțarea la prescripție (art. 1843) [4], etc.

Anularea plăței sau garantărei unei datorii exigibile făcută de un necomerciant.

Plata sau garantarea unei datorii exigibile făcută de un necomerciant, chiar în stare de insolvabilitate, nu poate fi însă atacată prin acțiunea pauliană, cu toate că creditorul ar fi cunoscut starea de insolvabilitate a debitorului sĕu, pentru că creditorul, care a primit astfel să fie plătit, n'a făcut de cât să reintre în bunurile sale [5], *suum*

---

[1]) Cpr. Trib. și C. Lyon. D. P., 94. 2. 490. Baudry et Barde, I, 692.

[2]) C. București. *Dreptul* din 1884, No. 33. Cpr. Cas. fr., D. P., 49. 1. 127. Fuzier-Herman, II, art. 1167, No. 20.

[3]) Baudry et Barde, I, 692. Demolombe, XXV, 155. Pand. fr. *Act. paulienne*, 115. Giorgio Giorgi, II, 323. Vedi și *suprà*, p. 224, nota 3.—In cât privește renunțarea la moștenire, vedi *suprà*, p. 206 și 224.

[4]) Baudry et Barde, I. 694. Baudry et Tissier, *Prescription*, 115. Troplong, *Prescription*, I, 101. Cpr. C. Orléans. D. P., 54, 2. 234.—*Contrà*. Vazeille, *Prescription*, I, 352 și C. Nancy, Répert. Dalloz, *Prescription civ.*, No. 137, p. 99, nota 1. Vedi și *suprà*, p. 202, nota 2 și 234, nota 1.

[5]) Baudry et Barde, I, 663 și 695. Laurent, XVI, 480 urm. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 140. Demolombe, XXV, 225. Giorgio Giorgi, II, 279, 321. Larombière. I, art. 1167, No. 40. Cpr. Cas. fr. și C. Poitiers, D. P., 69. 1. 200. D. P., 95. 2. 121 și nota lui Marcel Planiol. Vedi și C. Orléans, *Pand. Périod.*, 92. 2. 269.

Deosebire între dreptul civil și dreptul comercial. Art. 720 urm. C. Com.

In caz de faliment al debitorului, art. 720 din codul de comerț declară nule toate plățile făcute de falit, în urma sentinței declarative de faliment, precum și plata datorielor neajunse la scadență făcute în urma susdisei date, fie in bani, fie prin cesiune, vêndare, compensațiune sau altfel, nulitatea neputênd, in asemene caz, fi invocată de falit, ci numai de creditorii sĕi (Cas. rom., 25 iunie 1896, *Dreptul* din 1896, No. 67 și *Curierul judiciar* din acelaș an, No. 35). Mai mult încă, după art. 721 din acelaș cod, celelalte plăți făcute de falit *in ori ce timp*, sunt anulabile, dacă creditorii care le au primit au cunoscut starea de insolvabilitate a debitorului lor. Aceste dispozițiuni excepționale și speciale

recipit. „*Nihil dolo creditor facit, qui suum recipit*“ [1]).

Dacă datoria plătită nu era încă exigibilă, creditorul va putea să păstreze capitalul primit, ținênd însă socoteală creditorilor reclamanți de foloasele ce el ar fi tras din această plată anticipată [2]).

Primirea unei donațiuni. In fine, am vêḑut *suprà*, p. 224, că creditorii n'ar putea să accepte donațiunea pe care debitorul lor ar refusa de a o primi, pentru că, prin acest refuz, el nu micșorează patrimoniul seu, ci negligează numai de a'l mări, și creditorii nu pot avea nici o acțiune în privința unui bun asupra căruia debitorul lor n'a fost nici o dată proprietar: „*Non fraudantur creditores cùm quid non adquiritur a debitore, sed cùm quid de bonis diminuitur*“ [3]).

Am ḑis că, în principiu, toate actele prin care debitorul a micșorat în mod fraudulos bunurile sale, care servesc drept garanție creditorilor sei, pot fi revocate prin acțiunea pauliană.

Revocarea hotărîrilor judecătorești dobêndite în mod fraudulos. Acest principiu este aplicabil și hotărîrilor judecătorești remase definitive [4]), prin care debitorul s'ar fi lăsat a fi condamnat în urma unei înțêlegeri frauduloase avută cu adversarul sêu. Nu se poate ḑice, în adevĕr, precum am spus-o de mai multe ori, că creditorii chirografari au fost,

materiei comerciului nu se aplică însă în materie civilă, unde insolvabilitatea rĕmâne supusă dreptului comun. Veḑi *suprà*, p. 235 urm., *ad notam*.

1) L. 129, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*. Veḑi și L. 24, *in fine*, Dig., 42, 8, unde se ḑice: „*Jus civile vigilantibus scriptum est: ideo quoque non revocatur id quod percepi*“. Cpr. L. 6, § 7, Dig., *eod. tit.* și L. 45, Dig., 12, 6.

2) Cpr. Pĕnucescu, I, 428. Baudry et Barde, I, 695 și L. 6, § 7, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem credit.*—Dacă creditorul a fost plătit prin o *datio in solutum*, această plată va putea fi revocată pentru excedent, de câte ori obiectul primit de creditor ar fi fost cedat pentru o sumă mai mică de cât valoarea lui reală.—*Datio in solutum* ar mai putea încă fi revocată prin acțiunea în simulațiune, de câte ori ea ar fi fost fictivă și ar fi avut de obiect sustragerea bunurilor de la urmărirea creditorilor. Cpr. Marcel Planiol. D. P., 95. 2, p. 122, nota 1, *in fine*.

3) L. 134, Dig., 50. 17. Veḑi și legile citate *suprà*, p. 224, nota 1 și în t. III, p. 355, nota 1.

4) Dacă hotărîrea ar fi încă susceptibilă de a fi reformată prin o cale oare care (oposiție, apel, etc.), creditorii ar putea usa de aceste căi în numele debitorului lor și în baza art. 974. Veḑi *suprà*, p. 203.

în specie, representaţi de debitorul lor, pentru că, prin colusiunea frauduloasă pe care o presupunem, debitorul departe de a'i representa, le a tradat interesele. Creditorii trebue deci să aibă dreptul de a revoca o hotărîre care nu s'a dobêndit de cât prin fraudă. Principiul nu sufere nici o discuţiune, şi art. 1264 cuprinde o aplicaţiune a lui. Creditorii vor putea deci să exercite, în specie, acţiunea pauliană, fie pe cale principală, fie pe cale de contestaţie la urmărire (art. 399 Pr. civ) [1]), ceea ce, în Francia, se numeşte *la tierce opposition* (art. 474 Pr. civ. fr.).

Acţiunea pauliană este deci o acţiune generală. Acest principiu sufere însă mai multe excepţiuni:

Atacarea renunţărei la dreptul de a cere revoc. unei donaţiuni p. ingratitudine. Art. 831. urm.

1° Acţiunea pauliană nu este admisă contra actelor prin care debitorul s'a despoiat de un drept exclusiv personal. Aşa, de exemplu, creditorii n'ar putea să atace prin această acţiune renunţarea frauduloasă ce debitorul lor ar fi făcut la dreptul de a cere revocarea unei donaţiuni contra unui donatar culpabil de ingratitudine (art. 831 urm.). In adevĕr, creditorii n'ar trage nici un folos din anularea acestei renunţări, fiind că ei nu pot exercita acţiunea în

---

[1]) Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 67 şi Bulet. S-a I, anul 1890, p. 1100. Cpr. Bulet. 1892, S-a I, p. 1092. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1888, No. 56 şi din 1884, No. 13. Cpr. Cas. fr., D. P., 50. 1. 224 şi D. P., 92. 1. 155. Doctrina este de asemene unanimă asupra acestui punct. Vedi T. Huc, VII, 224. Demolombe, XXV, 157. Laurent, XVI, 472. Demante, V, 82 bis IV. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 141. Baudry et Barde, I, 693. Baudry, II, 923, etc.—Principiul că hotarîrile judecătoreşti pronunţate în contra debitorului pot fi revocate de creditorii sei, de câte ori a existat colusiune între debitor şi adversarul seu, este admis la noi ca şi în Francia, fără nici o discuţiune, şi dacă există o controversă în această privinţă, este numai asupra căii prin care creditorii pot exercita acţiunea. In adevĕr, pe când unii ar voi ca hotărîrile să nu poată fi atacate de cât pe cale de contestaţie la instanţa care le a pronunţat (Pĕucescu, I, 406), Curtea de Casaţie a decis, în secţiuni-unite, că acţiunea pauliană nu poate fi exercitată de cât pe cale principală (Bulet. 1883, p. 613, ultimul considerent), ceea ce este inadmisibil, pentru că art. 399 Pr. civ., care prevede calea de contestaţie la urmărire (*tierce opposition*), se aplică şi la acţiunea pauliană. Creditorii vor alege deci din ambele căi acea care le va conveni mai bine. Crp. Trib. Putna, Gorj şi Fălciu. *Dreptul* din 1893, No. 15 şi 29. *Dreptul* din 1895, No. 7. Vedi şi *suprà*, p. 218, text şi nota 1.

revocare în numele debitorului, în baza art. 974, aceasta fiind un drept *personalisim* al dăruitorului)[1].

Aceiaş soluţiune este aplicabilă în casul în care părintele usufructuar ar fi renunţat indirect la dreptul sĕu de folosinţă legală, prin emanciparea copilului sĕu. Renunţarea, în asemene caz, n'ar putea fi revocată de către creditorii părintelui usufructuar, pentru că ea este un efect legal al emancipărei, care ar trebui să fie mai întâi anulată, şi ştiut este că dreptul de emancipare fiind un atribut al puterei părinteşti, este ca atare exclusiv personal părintelui şi nu face parte din patrimoniul debitorului [2]). **Revocarea renunţărei la usufructul legal. Controversă.**

---

[1]) Baudry, II, 515, 923. Baudry et Barde, I, 613, 697. Demante, V, 82 bis II. Marcadé, IV, 494. Demolombe, XXV, 150, 151, 169 urm. Laurent, XVI, 473. T. Huc, VII, 217. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 126; § 313, p. 131, text şi nota 5 şi VII, § 708, p. 418 urm. Giorgio Giorgi, II, 216. Thiry, II, 383. Arntz, III, 82. Vedi *suprà*, p. 208 şi t. IV, p. 268, text şi nota 1, unde se arată controversa.

[2]) Aubry et Rau, IV, § 313, p. 131, nota 5 şi VI, § 550 bis, p. 92, nota 36, *in fine*. Duranton, III, 394. Demolombe, VI, 594 şi XXV, 173. Laurent, IV, 339, *in fine*. Marcadé, II, 169, *in fine*, p. 180. Allemand, *Mariage*, II, 1138. Larombière, I, art. 1167, No. 11. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II. 320. Massé-Vergé, I, § 189, p. 375, nota 21, *in fine* şi III, § 555, p. 412, 413, nota 4. Magnin, *Des Minorités*, I, 282. Proudhon, *Usufruit*, V, 2399. Maiereni, *Della revoca degli atti fraudolenti*, 42. Vedi *suprà*, p. 204, nota 1 şi t. II a lucrărei noastre, p. 54 nota 1.—*Contrà*. Merlin, *Quest. de droit*, VIII, v° *Usufruit paternel*, p. 690 şi urm. Vedi şi t. II a lucrărei noastre, p. 54, nota 1.—Cât pentru casul în care părintele ar fi renunţat direct la dreptul de folosinţă legală, această renunţare poate, în părerea generală, să facă obiectul acţiunei pauliane, pentru că, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, creditorii avênd, după cum am vedut (t. II, p. 45 şi *suprà*, p. 198, nota 2), dreptul de a urmări, în baza art. 1824, § 2, prisosul care ar remânea în urma îndeplinirei îndatoririlor puse de lege în sarcina soţului usufructuar (art. 339), asemene renunţare nimiceşte cu totul sau cel puţin micşorează garanţia lor. Demolombe, VI, 593 şi XXV, 173. Aubry et Rau, VI, § 550 bis, p. 92, nota 36. Marcadé, II, 167. Massé-Vergé, I, § 189, p. 375, nota 21 şi t. III, § 555, p. 413, nota 4, *in fine*. Duranton, III, 394. Laurent, IV, 339. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1885, No. 7. Vedi şi t. II a lucrărei noastre, p. 53, 54.—*Contrà*. Baudry et Barde, I, 698.

Art. 976. 2° A doua excepţie este prevĕḑută de art. 976, care, în codul francez, face parte integrantă din art. 975. Acest text ne arată douĕ restricţiĭ la principiul acţiunei pauliane, una stabilită la titlul moştenirelor, şi cealaltă, la contractul de căsătorie.

Prima restricţie. Contract de căsătorie. Acea de la contractul de căsătorie nu'şi are fiinţă la noi, fiind că, după toate probabilităţile, ea se referă la art. 1476 din codul francez, eliminat de legiuitorul nostru, după care regulele relative la împărţeala moştenirelor se aplică şi la împărţeala comunităţei. Chiar în Francia sunt autori care cred că această restricţie n'are nici o aplicare şi nici un sens [1]).

A doua restricţie. Art. 785 C. C. Controversă. Cât pentru a doua restricţie relativă la art. 785 (882 C. fr.), creditoriĭ avênd dreptul de a interveni la împărţeala unei moşteniri făcută de debitorul lor, pentru ca ea să nu se sevêrşească cu viclenie în vatamarea drepturilor lor, ei nu mai pot ataca, prin acţiunea pauliană, împărţeala făcută de debitorul lor, dacă nu s'au conformat acestei dispositiuni. Impărţeala remâne, în asemene caz, bună şi inatacabilă din partea creditorilor, din causa moştenitorilor a căror drepturi s'ar sacrifica prin exerciţiul acţiunei pauliane: „Considerând, ḑice tribunalul de Ilfov (13 fevruar 1880), că art. 785 C. C. nu acordă creditorilor unuia din copartaşi dreptul să atace o împărţeală sevêrşită, de cât atunci când s'a facut în lipsa acelor creditori şi fără să se ţină samă de oposiţiunea lor; că de şi, în principiu, acţiunea pauliană se poate exercita contra tuturor actelor frauduloase petrecute, totuşi art. 976 C. C. crează nişte excepţiuni, care sunt adevarate restricţiuni la acţiunea pauliană; acest text ḑice, în adevĕr, că creditoriĭ care atacă

---

[1]) Cpr. E. Acollas, II, p. 816. Mourlon, II, 1186, *in fine.* Laurent, XVI, 474. Demolombe, XXV, 168. T. Huc, VII, 229. Baudry, II, 923. Baudry et Barde, I, 703.—Uniĭ autori cred că art. 976 se referă la art. 633 Pr. civ. (873 Pr. fr.), care limitează la un an, după publicaţiuni, dreptul creditorilor barbatului de a ataca separarea de patrimoniĭ (comp. Demante, V, 83. Vigié, II, 1207. Pĕucescu, I, 423, *in fine*); însă această explicaţie este inadmisibilă faţă cu termeniĭ expreşi ai art. 976, care ne trimete la titlu *despre contractul de căsătorie şi despre drepturile respective ale soţilor* (art. 1223 urm.), prin urmare, la codul civil, ear nu la codul de procedură civilă. Cpr. Baudry et Barde, I, p. 613, nota 2.

pentru fraudă actele sevêrșite de debitorul lor, sunt datori, pentru drepturile enumerate la titlul succesiunelor, acela al contractului de căsătorie și drepturile respective ale soților, să se conforme cu regulele cuprinse intr'ênsele; că, in specie, opozițiune din partea apelantei nu s'a făcut, când s'a făcut împărțeala, și că, prin urmare, ea nu poate invoca protecțiunea art. 785 C. C. etc." [1]).

Autorii și jurisprudența sunt însă de acord pentru a decide că creditorii ne-oponenți pot să exercite acțiunea pauliană și să revoace împărțeala de câte ori moștenitorii ar fi ascuns în mod fraudulos moartea lui *de cujus*, sau ar fi grăbit operațiunele împărțelei în scopul fraudulos de a împedeca ori ce oposiție sau intervenție din partea creditorilor [2]). **Ascunderea morței lui de cujus.**

Dacă împărțeala este fictivă și simulată, creditorii ne-oponenți o vor putea anula prin acțiunea în simulațiune [3]). **Impărțeală simulată.**

---

[1]) Vedi *Dreptul* din 1881, No. 57. Cpr. Cas. fr. și C. Alger. D. P., 91. 1. 25 și D. P., 92. 2. 113. D. P., 93. 2. 511. Vedi în acelaș sens, Baudry et Wahl, *Successions*, III, 4181, 4235. Demolombe, XVII, 241. Laurent, X, 537 urm. și XVI, 474. Hureaux, *Successions*, IV, 205 urm. Baudry et Barde, I, 700 și 742. Arntz, II, 1624. Vigié, II, 425. Thiry, II, 249. Baudry, II, 322 și 923. Corn. Botez, *Dreptul* din 1897, No. 21. T. Huc, V, 435. Pĕucescu, I, 423. Marcadé, III, 408, 409 și autorii citați în t. III a lucrărei noastre, p. 604, nota 1.—Cu toate aceste, chestiunea este controversată, și sunt autori care susțin că creditorii pot, chiar în lipsă de oposiție sau intervenție din partea lor, să atace împărțeala, de câte ori frauda ar fi fost concertată între toți moștenitorii sau comuniștii. Vedi în acest sens, Aubry et Rau, VI, § 626, p. 593, text și nota 49. Dutruc, *Partage*, 532. Le Sellyer, *Success.*, VI, § 626, p. 593 urm. Fréminville, *Tr. des minorités*, I, 474. Bédarride, *op. cit.*, IV, 1552. C. Amiens, D. P., 74, 5, 364, No. 4 și autorii citați în t. nostru III, p. 604, nota 1. In codul italian, art. 680 este formal în acest din urmă sens. Cpr. Giorgio Giorgi, II, 306.

[2]) Jurisprudența a făcut nenumarate aplicațiuni a acestui principiu. Vedi D. P., 97. 2. 13. D. P., 92. 2. 113, 231, 473 și 609. D. P., 91. 1. 25. D. P., 86. 2. 226. D. P., 79. 2. 115. D. P., 78. 2. 172 și 215, etc. Baudry et Wahl, *Success.* III, 4241. Baudry et Barde, I, 702. Demolombe, XVII, 243, 245. Hureaux, *op. cit.*, IV, 212. Laurent, X, 540. Vigié, II, 425, *in fine*, și toți autorii.

[3]) Cpr. Baudry et Barde, I, 742. Laurent, X, 539. Demolombe, XVII, 242. Baudry et Wahl, *Successions*, III, 4240. Aubry

Impărţeală făcută fără a se ţine samă de intervenţia creditorilor.

Creditorii copartaşilor vor mai putea încă exercita acţiunea pauliană contra împărţelei, fără a dovedi nici frauda debitorului lor, nici concertul fraudulos între diferiţii copartaşi, ci numai prejudiciul ce ei au suferit, de câte ori impărţala ar fi fost făcută în lipsa lor, fără a se ţine samă de oposiţia sau intervenţia lor (art. 785) [1]).

Caracterul acţiunei pauliane (Controversă).

Acţiunea pauliană este ea personală, reală sau mixtă?

Dr. roman. Controversă.

In Institutele lui Justinian, acţiunea pauliană figurează ca acţiune în revendicare, adecă ca o acţiune *reală* [2]), ear în Digeste, ca o acţiune *personală* (*in factum*) [3].) Aceasta a făcut pe unii să creadă că Romanii au avut două acţiuni pauliane, una personală, şi alta reală [4]).

Dreptul actual. Controversă.

Aceiaş discuţiune s'a ivit şi în dreptul actual, însă majoritatea autorilor consideră cu drept cuvênt acţiunea pauliană ca personală, chiar când este vorba de vênḑarea sau darul unui imobil. In adevĕr, acţiunea pauliană nu este o acţiune în revendicare, ci o acţiune în despăgubire, întemeiată pe dol şi pe o înavuţrie nedreaptă. Acţiunea pau-

---

et Rau, VI, § 626, p. 595. Cpr. D. P., 92. 2. 113, 473 şi 609. Veḑi şi Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1881, No. 57. Veḑi şi t. III a lucrărei noastre, p. 605.

1) Baudry et Barde, I, 701. Baudry et Wahl, *Successions*, III, 4221 urm.

2) *„Si quis in fraudem creditorum rem suam alicui tradiderit, bonis ejus a creditoribus ex sententia præsidis possessis, permittitur ipsis creditoribus, rescissa traditione, eam rem petere, id est dicere, eam rem traditam non esse, et ob id in bonis debitoris mansisse"*. (Instit. IV, tit. 6, § 6).

3) L. 38, Pr. şi § 4, Dig., 22, 1, *De usuris*, etc. L. 10, Pr., *in fine*, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*. Veḑi şi L. 14, *ab initio*, Dig., *loco cit.*, unde se ḑice. *„Hac in factum actione non solum dominia revocantur, verumetiam actiones restaurantur"*. Mai veḑi încă şi L. 5, Cod., 7, 75, *De revocandis his, quæ in fraudem creditorum alienata sunt*, etc.

4) Veḑi M. Ortolan, *Explic. hist. des Institutes*, (ediţia din 1863), 2084—2086, p. 613. Ruben de Couder, *Dr. romain*, II, p. 386, P. Rambaud, *Dr. romain*, II, p. 566 urm., etc.—Veḑi însă Accarias, *Dr. romain*, (ediţia a IV-a, 1891), 849, p. 938 urm., care nu recunoaşte de cât o singură acţiune pauliană, şi anume acea personală (*in factum*). *Idem*. Van Wetter, *Dr. rom.*, II, § 526, p. 249. G. May, *Dr. rom.*, 291. Marezoll, *Lehrbuch der Institutionen des römischen Rechtes*, etc.

liană n'are de obiect de a face să se declare pe creditori proprietari ai bunurilor reclamate, ca în acţiunea în revendicare, ci numai de a anula actul, care, în mod fraudulos, a despoiat pe debitor de proprietatea sa. Scopul acţiunei pauliane, cu alte cuvinte, este de a face ca bunurile înstrăinate în mod fraudulos să poată fi urmărite şi de a asigura plata creditorilor. Creditorii exercitând acţiunea spre a fi plătiţi, şi plata fiind prin natura sa mobiliară, acţiunea prin care ei dobêndesc această plată este mobiliară, chiar când ar fi vorba de un imobil. Acţiunea pauliană este deci personală [1]; de aceea am vědut *suprà*, p. 238, că ea nu se resfrênge asupra celor de al treile sub-achisitori de bună credinţă.

Tribunalul competent pentru exerciţiul acestei acţiuni, este deci tribunalul domiciliului, sau în lipsă de domiciliu, acel al reşedinţei pârîtului (art. 58 Pr. civ.). Art. 58 Pr. civilă.

[1] Vedi în acest sens, Pand. fr., *Action paulienne*, 8 urm. şi *Oblig.*, II, 2766. Guillouard, *Act. paulienne*, p. 143. Garsonnet, *Tr. théor. et pratique de Pr. civ.*, I, § 125, p. 513. Pellerin, *Révocation des actes frauduleux*, p. 100, No. 6. Campas, *Révoc. des actes frauduleux*, 33 urm. Demolombe, XXV, 146 bis. Laurent, XVI, 464, 465. Acollas, II, p. 813, nota 2. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 131, text şi nota 4. Bernard, *Dr. civil*, II, 652. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, IV, 1434. Vigié, II, 1201. Baudry, II, 924. Baudry et Barde, I, 707. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, I, partea II, p. 32. C. Toneanu, *Curierul judiciar* din 1894, No. 4, p. 28. Pěucescu, I, 431. Giorgio Giorgi, II, 256. Calamandrei, *Il fallimento*, I, 195. Cas. rom., *Dreptul* din 1890, No. 67, p. 536. Trib. Gorj, *Dreptul* din 1893, No. 29, consid. de la p. 231, 232. Cpr. Trib. Fontainebleau, *Le Droit* din 12 dechembrie 1888. Trib. civ. Carpentras, 28 dechem. 1892, *Gaz. Pal.*, 93, 1, *Supplém.*, p. 40. Vedi şi Cas. fr., D. P., 56. 1. 83. D. P., 85. 1. 62. Vedi şi *suprà*, p. 238, 239.—Cu toate aceste, chestiunea este controversată, şi unii consideră acţiunea pauliană ca reală, ca una ce are de obiect de a face să reintre bunurile înstrăinate în patrimoniul debitorului şi de a da creditorilor anteriori actului fraudulos dreptul de a fi plătiţi din preţul acestor bunuri (C. Amiens, Répert. Dalloz, v° *Action, paul.* 85, nota 1. Trib. Orthez, 8 iulie 1891, Pand. fr., *Oblig.*, II, 2767. Trib. Ilfov, sentinţă pronunţată sub legea veche, *Gaz. Tribun.*, anul 1862, No. 44, p. 367, colona 2); ear alţii o consideră ca mixtă (Larombière, I, art. 1167, No. 45. C. Grenoble, 2 martie 1875. D. P., 77. 2. 208). Ambele aceste două sisteme sunt însă inadmisibile. In cât priveşte acţiu-

Obiectul acţiunei pauliane (Controversă).

Acţiunea pauliană este ea o acţiunè în anulare sau o acţiune în despăgubire, în daune interese? Chestiunea este earăş controversată. S'a ¢is că acţiunea pauliană este o acţiune în *anulare* sau în *revocare* (aceste cuvinte, fiind aici sinonime); însă nulitatea fiind specială, ea nu'şi produce efectele sale de cât în privinţa creditorilor, fără a avea nici un efect în privinţa raporturilor dintre creditori şi terţiile persoane, care s'au folosit de actul viclean [1]).

---

nele mixte, am vĕ¢ut (t. II, p. 406), cu toată controversa ce există asupra acestui punct, că ele nu'şi au fiinţă în legislaţia noastră, de şi art. 54 Pr. civ. vorbeşte de materiĭ mixte. Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 126, p. 517.

[1]) „Considerând, ¢ice Curtea din Iaşi (29 sept. 1881), că, după dreptul roman, e necontestat că acţiunea pauliană e o acţiune în nulitate al cărei scop este rescisiunea sau anularea actului fraudulos petrecut între debitor şi cel de al treile detentor, şi că aceasta resultă din chiar natura acţiunei intentată de creditori, care se plâng că debitorul a dispus fraudulos de un bun ce era gagiul lor, şi cer ca bunul eşit in mod fraudulos să reintre în patrimoniul debitorului, pentru a se putea acoperi de creanţele lor (ve¢i Voët, XLII, 8, 1 şi 2); că codul nostru nu numai că nu inovează nimic în această privinţă, dar textul chiar al art. 975 ¢ice că creditoriĭ *pot ataca* actele făcute de debitor în frauda drepturilor lor, şi când se atacă un act pentru fraudă, se cere naturalmente anularea lui; că, în acest sens, apoi sunt concepute toate disposiţiile din cod care aplică principiile art. 975: ve¢i art. 562, 699 şi 785, unde legiuitorul de asemene se serveşte de expresiunea creditoriĭ *pot ataca*, şi sensul nu este îndoelnic în art. 785 C. C., de oare ce se atacă invederat o împărţeală pentru a obţine anularea ei; că tot acesta este scopul creditorilor care voesc a accepta succesiunea debitorului lor, şi pentru a putea accepta succesiunea, trebue mai înainte să obţie anularea renunţărei; că, în faţa acestor texte şi a tradiţiunei, nu se poate susţine că acţiunea pauliană este o acţiune personală în daune-interese, bazată pe prejudiciul causat creditorilor care o intentă, şi că astfel aceea ce reclamă ei nu este anularea actului, ci numai ca actul să nu le fie oposabil, pentru ca dênşiĭ să poată obţine plata, ca şi cum actul n'ar fi existând; căci tradiţiunea ne spune şi textele se exprimă în acelaş sens, că acţiunea pauliană este o acţiune în rescisiune sau nulitate; că, dacă în adevĕr, creditoriĭ lucrează în baza prejudiciului ce li s'a causat, prejudiciul, în specie, consistă în micşorarea frauduloasă a patrimoniului, şi na-

Intr'un alt sistem se susţine însă că acţiunea pauliană nu are de efect anularea sau revocarea actului fraudulos şi readucerea în patrimoniul debitorului a bunurilor înstrăinate, ca şi cum aceste bunuri n'ar fi încetat nici o dată de a fi gagiul comun al creditorilor sĕi, ci numai de a zădărnici efectele actului întru atâta numai întru cât acest act îĭ aduce o daună. Ea este deci o acţiune în despăgubire sau în daune interese [1]).

Acest sistem este, după părerea noastră, singurul juridic faţă cu teoria admisă mai sus, după care această acţiune este personală. Sistemul opus, consacrat de Curtea din Iaşi, ar implica, în adevĕr, ca acţiunea pauliană este reală [2]), teorie inadmisibilă din toate punctele de vedere.

---

turalmente când acţiunea işi atinge scopul propus, repararea consistă în revocarea actului fraudulos şi restabilirea, prin urmare, a lucrurilor în starea în care ar fi fost, dacă actul nu se făcea; că nu se poate apoi nici înţĕlege cum creditoriĭ ar conchide la reparaţiunea unui prejudiciu care ar fi o adevarată acţiune în daune-interese sau, mai bine ḑis, în plată, de oare ce dânşiĭ n'au nici un drept a cere de la cei de al treile plata creanţei ce li se datoreşte; că dreptul lor se mărgineşte numai asupra lucrului sustras din patrimoniul debitorului; de unde urmează că ei nu pot cere de cât restituţiunea acestui lucru, şi pentru aceasta, trebue să obţie mai întâi anularea contractului fraudulos, etc. *Dreptul* din 1881, No. 2, p. 14. Veḑi şi Cas. rom. (9 dechem. 1886), care ḑice că acţiunea revocatorie nu e supusă prescripţiunei de 10 ani stabilită prin art. 1900, de şi *ea este o acţiune în nulitate.* Bulet. Cas. S-a I, 1886, p. 917 şi *Dreptul* din 1887, No. 9, p. 70, penultimul considerent. Cpr. C. Caen şi Cas. fr. D. P., 84. 2. 217. D. P., 94. 1. 505. Veḑi în acelaş sens, Laurent, XVI, 483 urm. Pand. fr., *Act. paulienne,* 14. Marcadé, IV, 501. Duranton, X, 574. Baudry et Barde, I, 705 urm. Baudry-Lacantinerie, II, 924.

[1]) Veḑi în acest sens, Demolombe, XXV, 245 urm. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 137, nota 24 şi p. 142, nota 38. T. Huc, VII, 226. Vigié, II, 1201, *in fine*, 1204. Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10, p. 75. Giorgio Giorgi, II, 338 urm. Cpr. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1891, No. 51. Veḑi şi *suprà*, p. 238.

[2]) Veḑi Demolombe, XXV, 246, *in fine*. Vigié, II, 1204, p. 534. Labbé, Sirey, 82, 2, 145, nota, colona 1, *in fine.*—Mai mulţi autori admit însă că acţiunea pauliană este o acţiune în nulitate, recunoscêndu-i, cu toate aceste, caracterul de personalitate. Veḑi Baudry et Barde, I, 706, 707. Laurent, XVI, 464 urm., 483 urm. Baudry, II, 924.

Prescrierea acţiunei pauliane (Controversă).

Dreptul roman.

In dreptul roman, pretorul dăduse mai întâi creditorilor un an de la înstrăinare, pentru a ataca actul fraudulos [1]. „Jaloba pauliană dice, Andr. Donici, capit. 8, § 6, *in fine*, poate a se mişca în curgere de *un an*, socotinduse anul, după ce vor prinde de veste creditorii“. Mai în urmă însă acest an a fost întins la *patru*. (L. 7, Pr., Cod, 2, 53).

Codul Calimach.

In codul Calimach, termenul prescripţiei este de asemene de *patru ani*, după L. 7, Pr., Cod., 2, 53, *De temporibus et integrum restitutionis*, etc.: „Dritul restituţiei, adecă a întoarcerei înapoi în starea de mai înainte, dice art. 1959 din acest cod, care se cere sub cuvênt....de înstrăinare urmată *spre păgubirea creditorilor*, se stênge în termen de *patru* ani“.

Dreptul actual. Controversă.

In cât priveşte dreptul actual, chestiunea este controversată, din causa lipsei unui anume text:

Intr'un sistem, întemeiat pe vechia jurisprudenţă franceză şi astăzi cu desevêrşire părăsit, se susţine în adevĕr, că judecătorii vor determina, după împrejurări, timpul în care creditorii vor putea să exercite acţiunea pauliană [2].

In al doile, sistem se aplică acţiunei pauliane prescripţia de dece ani prevĕdută de art. 1900 C. C. [3]), sistem con-

---

[1]) *„Hujus actionis annum computamus utilem, quo experiundi potestas fuit, ex die factæ venditionis“*. (L. 6, § 14, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem credit.*) Vedi şi L. 1, Pr.; L. 10, § 24, Dig., *eod. tit.*; L. 6, Cod., 7, 75, *De revocandis his*, etc.

[2]) Toullier-Duvergier, III, partea II, 356.

[3]) C. Bucureşti (decisie casată), *Dreptul* din 1886, No. 63. Duranton, X, 585. Vazeille, *Prescription*, 534. Taulier, *Théorie du Code Napoléon*. IV, p. 314. Delvincourt, etc. C. Colmar, 17 fevr. 1830, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2882, nota 1. Pĕnceseu, I, 441 urm., care trage argument din împrejurarea că art. 1900 face parte din titlul XX, *Despre prescripţie*, ear nu din titlul obligaţiilor, ca în codul francez (art. 1304). Curtea noastră supremă (9 dechembrie 1886) respinge însă acest argument pe următorul considerent: „Considerând că împrejurarea că, în codul nostru civil, art. 1900 este pus în titlul *„Despre prescripţie“*, pe când art. 1304 corespundètor din codul francez este pus in titlul *„Despre convenţiuni“*, nu are nici o insĕmnătate în privinţa interpretărei sensului adevarat al acelui articol, întru cât ea nu denotă intenţiunea legiuitorului de a modifica în ceva sensul legei, ci numai tendinţa de a clasifica materia într'un mod mai corect...etc.“ *Dreptul* din 1887, No. 9 şi Bulet. Cas., S-a I, anul 1886, p. 919.

sacrat în termeni expreşi prin legea germană din 21 iulie 1879 (art. 12). Acest sistem este însă inadmisibil la noi din mai multe puncte de vedere:

1⁰ Creditorii care exercită acţiunea pauliană nu cer, după cum am vĕdut, anularea unei convenţiuni la care ei n'au luat parte, ci repararea pagubei causate prin fraudă, adecă prin un delict al debitorului;

2⁰ Art. 1900 prevede casul anulărei unei convenţiuni când acţiunea se exercită de însuşi părţile contractante, ear nu de cei de al treile, precum sunt creditorii, în specie.

3⁰ Prescripţia prevĕdută de art. 1900 se întemeiază pe o ratificare tacită, şi o asemene ratificare este inadmisibilă în materia acţiunei pauliane [1]).

In fine, în ultimul sistem, singurul juridic, acţiunea pauliană se prescrie prin 30 de ani (art. 1890) [2]) şi acest termen începe a curge din ḑiua sevêrşirei actului fraudulos [3]). **Art. 1890.**

Naşte însă chestiunea de a se şti dacă, în caz de o donaţiune imobiliară, terţiul pârît, fie el achisitor primitiv **Inaplicarea art. 1895. Controversă.**

---

[1]) Cpr. C. Paris şi Cas. fr., D. P., 94. 1. 505. *Pand. Périod.*, 94. 1. 502. D. P., 65. 1. 19. Cas. rom. şi C. Bucureşti, *Dreptul* din 1887, No. 9; din 1888, No. 56 şi din 1890, No. 67. Baudry et Barde, I, 726. *Pand. fr., Act. paulienne*, 241.

[2]) Cas. rom. şi C. Bucureşti, Bulet. Cas. S-a 1, 1887, p. 917; *Dreptul* din 1887, No. 9 şi din 1888, No. 56. *Dreptul* din 1890, No. 67 şi Bulet. Cas., S-a I, anul 1890, p. 1100. Cpr. Cas. fr. şi C. Nancy, D. P., 65. 1. 19 şi Répert. Dalloz, *Supplém., Contrat de mariage*, 477, nota 1, p. 89, 90. Veḑi Pand. fr., *Act. paulienne*, 241, 242 şi Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 1279. Guillouard, *Act. paulienne*, p. 313. Thiry, II, 650. Baudry, II, 926. Giorgio Giorgi, II, 359. Calamandrei, *Il fallimento*, I, 199. Acollas, II, p. 816. Baudry et Barde, I, 726 urm., 729. Demante, V, 82 bis XVII. Laurent, XVI, 467 urm. T. Huc, VII, 229. Marcadé, IV, 503. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 144, text şi nota 44. Massé-Vergé, III, § 555, p. 415, text şi nota 12 şi § 584, p. 477. Duvergier asupra lui Toullier, III, partea II, p. 229, No. 356, nota 6. Proudhon, *Usufruit*, 2401 urm. Demolombe, XXV, 239 urm. Vigié, II, 1206. Campas, *Révocation des actes faits par le debiteur*, etc. 79. Arntz, III, 95. Larombière, I, art. 1167, No. 54 şi IV, art. 1304, No. 44. Veḑi şi t. IV a lucrărei noastre, p. 168, nota 4, *in fine*.

[3]) Baudry et Barde, I, 730. T. Huc, VII, 229. Demolombe, XXV, 242. Marcadé, IV, 503, *in fine*. Vigié, II, 1206. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 74, şi toţi autorii, afară de acei citaţi în notele 2 şi 3, p. 256.

sau sub-achisitor, va putea sau nu să opue prescripţia de ḑece sau douĕ-ḑeci de ani, pe care art. 1895 (2265 C. fr.) o conferă acelui care posedă cu bună credinţă şi prin o justă causă. Chestiunea este şi de astă dată controversată, însă părerea cea mai juridică este, cu bună samă, acea care declară acest text inaplicabil acţiunei pauliane, pentru că această prescripţie specială presupune, în adevĕr, că imobilul a fost dobêndit de la un *non dominus*, şi constitue un mijloc de aparare contra acţiunei în revendicare introduse de adevaratul proprietar, ceea ce, în specie, nu există, pentru că achisitorul sau sub-achisitorul, a cărui act este atacat prin acţiunea pauliană, a dobêndit imobilul de la adevaratul seu proprietar, *a domino*, şi acţiunea pe care el caută s'o respingă nu este o acţiune în revendicare, ci o acţiune personală, care tinde la repararea unei daune sau la restituirea unui folos ce legea nu'i permite de a'l păstra.

Terţiul care a dobêndit bunul de la adevaratul seu proprietar nu poate, în adevĕr, să invoace prescripţia achisitivă (usucapiunea), ci numai prescripţia liberatorie de 30 de ani, care stânge acţiunea creditorilor [1]).

Inaplicarea art. 1909. Tot pentru aceleaşi motive vom decide că, de câte ori actul atacat va avea de obiect un mobil corporal, terţiul chiar de bună credinţă nu va putea să opue prescripţia instantanee prevĕḑută de art. 1909, ci numai prescripţia de 30 de ani [2]).

Excepţiunele prin care acţiunea pauliană poate fi respinsă.

Renunţare la dreptul de a cere revocarea. Dreptul de a cere revocarea actelor frauduloase făcute de debitor fiind de ordine privată, creditorii pot renunţa la dênsul fie în mod expres, fie tacitamente. Renunţarea însă trebue să resulte din împrejurări neîndoelnice,

———

[1]) Baudry et Barde, I, 727. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 145, text şi nota 45. Demolombe, XXV, 243, 244. Pand. fr., *Act. paulienne*, 247. Guillouard, *Act. paulienne*, p. 317. Marcadé, IV, 503, p. 424, nota 1, *in fine*. Laurent, XVI, 468. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 78. Demante, V, 82 bis XVIII. Massé-Vergé, III, § 555, p. 416, nota 12. Cpr. Cas. fr. D. P., 65. 1. 19.—*Contrà*. Larombière, I, art. 1167, No. 54, p. 762. Proudhon, *Usufruit*, 2405, 2406. Arntz, III, 95.

[2]) Larombière, I, art. 1167, No. 54. Pand fr., *Act. paulienne*, 248. Demolombe, XXV, 244. Baudry et Barde, I, 728. Laurent, XVI, 469, şi autorii citaţi în nota precedentă.

pentru că ea nu se presupune nici odată [1]): „*Nemo res suas jactare præsumitur*".

Ratific. actului fraudulos.

De asemenea, acțiunea pauliană nu mai poate fi exercitată de creditorii care ar fi ratificat, confirmat sau executat actul fraudulos (art. 1190) sau care, cu știință, ar fi dat concursul lor la formarea acelui act [2]): „*Nemo enim fraudare videtur eos, qui sciunt et consentiunt*". (L. 6, § 9, *in fine*, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*).

Ratific. tacită.

Ratificarea poate fi expresă sau tacită. Eată un caz de ratificare tacită: Un creditor, care atacase o vêndare imobiliară ca făcută de debitorul seu în paguba și frauda drepturilor sale, somează pe cumpărător, în cursul procesului, să plătească prețul sau să delese imobilul [3]).

Desinteresarea creditorului reclamant.

Creditorul n'ar mai putea de asemene să exercite acțiunea pauliană, dacă el ar fi fost plătit integral de debitor sau de cel de al treile, care pot să'i facă în acest sens ofertă reală. (Cpr. art. 792). Acțiunea pauliană fiind, în adevěr, după cum am vědut, o acțiune în despăgubire, nimic mai natural de cât ca cursul ei să poată fi oprit prin desinteresarea creditorului, carele astfel nu va mai avea nici un interes de a continua acțiunea începută [4]).

Transcr. actului fraudulos nu împedică acțiunea pauliană.

Transcrierea actelor de strămutare a proprietăților imobiliare neschimbând întru nimic contractul și neacoperind viciile de care el este atins, ci avênd numai de scop de a face ca actul să fie oposabil celor de al treile, se înțělege că ea nu împedică exercițiul acțiunei pauliane [5]).

---

1) Pand. fr., *Act. paul.*, 221 urm. și *Oblig.*, I, 2839. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 70. Baudry et Barde, I, 725. Laurent, XVI, 463. Demolombe, XXV, 238. Larombière, I, art. 1167, No. 50 urm. Cpr. C. Bourges și Aix. D. P., 49. 2. 61. D. P., 71. 2. 233.

2) Pand. fr., *Act. paul.*, 233 și *Oblig.*, I, 2840. Demolombe, XXV, 237. Larombière, I, art. 1167, No. 49. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 72.

3) Cas. fr., 10 fevr. 1824. Répert. Dalloz, *Désistement*, 76, nota 4. Cpr. Pand. fr., *Action paulienne*, 234.

4) Aubry et Rau, IV, § 313, p. 132. Vigié, II, 1204, p. 534. Larombière, I, art. 1167, No. 19. Aceiaș soluție este admisă și de autorii care věd în acțiunea pauliană o acțiune în nulitate. Cpr. Baudry et Barde, I, 724. Laurent, XVI, 491. Pand. fr., *Act. paul.*, 237. Vedi și *suprà*, p. 211, nota 1.

5) Larombière, I, art. 1167, No. 28. Pand. fr., *Act. paulienne*, 238, și autoritățile citate acolo.

Despre efectele acţiunei pauliane.

Am vĕḑut că, prin acţiunea pauliană, se poate ataca ori ce act al debitorului făcut în paguba şi frauda creditorilor sei, şi chiar hotărîrele judecătoreşti prin care el s'ar fi lăsat a fi condamnat în urma unei înţălegeri frauduloase cu adversarul seu. (Veḑi *suprà*, p. 247, 248).

Dacă presupunem că un creditor, usând de dreptul ce'i dă legea, a dobêndit în fine o hotărîre definitivă prin care actul cu titlu oneros sau cu titlu gratuit al debitorului sĕu a fost revocat sau *anulat* (în părerea acelora care recunosc acestei acţiuni caracterul unei acţiuni în nulitate), naşte întrebarea: care vor fi efectele acestei hotărîri?

Pentru a respunde la această chestiune, asupra căreia legea este şi de astă dată mută cu desevêrşire, trebue se distingem trei ipoteze:

1° Efectele acţiunei pauliane în cât priveşte raporturile creditorilor cu cei de al treile a căror contracte sunt revocate.

Oblig. de restituire impusă terţiului. Dacă acţiunea pauliană a isbutit, judecătorii au trebuit să revoace actul în totul, fără ca să'l poată menţine în parte [1]; de unde resultă că cel de al treile trebue să restitue tot ce a primit de la debitor. Intinderea obligaţiunei sale variează însă după cum el a fost de bună sau de rea credinţă.

Terţiu de bună credinţă. De câte ori terţiul a fost de bună credinţă, ceea ce nu se poate întâmpla de cât în contractele cu titlu gratuit (donaţiune, etc.) [2], el nu va restitui ceea ce a primit de cât în limitele în care s'a înavuţit, *quatenùs locupletior factus est, ultra non.* (L. 6, § 11, Dig., 42, 8) [3]).

Restit. fructelor. In cât priveşte fructele lucrului, el nu le va restitui

---

[1]) Cpr. C. Bastia, D. P., 57. 2. 112. Pand. fr., *Act. paul.*, 252.

[2]) Ḑicem că terţiul nu poate fi de bună credinţă de cât în contractele cu titlu gratuit, fiind că, în contractele cu titlu oneros, el trebue neaparat să fie de rea credinţă, pentru ca acţiunea pauliană să fie admisibilă. Veḑi *suprà*, p. 226 urm.

[3]) Cpr. C. Caen, D. P., 84. 2. 217. Pand. fr., *Act. paul.*, 253. Laurent, XVI, 492. Demolombe, XXV, 258 urm. Demante, V, 82 bis XI, *in fine.* Giorgio Giorgi, II, 341 urm. Veḑi şi *suprà*, p. 239.

de cât din ḑiua cererei în judecată, pentru că din acest moment numai buna sa credinţă încetează (art. 487) [1].

Dacă lucrul primit în dar de la debitor ar fi fost vêndut, donatarul de bună credinţă nu va restitui de cât preţul primit (art. 996, § 2), chiar dacă acest preţ ar fi inferior valorei lucrului vêndut [2]. **Vênḑarea lucrului dăruit.**

El nu va respunde de degradarea sau perderea lucrului, nici chiar când aceasta s'ar fi întâmplat din culpa lui (art. 995, § 2 şi 1156) [3]. **Nerespundere de degrădări.**

Cât pentru terţiul de rea credinţă, posiţia sa fiind mai grea, vom decide aceste chestiuni în sens invers. Astfel, 1⁰ dacă lucrul primit de la debitor a fost vêndut, el va restitui sau valoarea însuş a lucrului, dacă această valoare este superioară preţului vênḑărei, sau preţul, dacă acest preţ este superior valorei lucrului [4]; 2⁰ el va datori fără nici o deosebire toate fructele şi dobênḑile percepute, şi chiar acele ce a neglijat de a percepe [5] (art. 485, 486, 487, 994), *non tantum qui percepti sunt, verumetiam hi qui percipi potuerunt* [6]; 3⁰ el nu va fi liberat prin perderea lucrului, când această perdere se datoreşte faptului sau culpei sale, sau când se dovedeşte că ea nu s'ar fi întâmplat dacă lucrul ar fi remas în mâna debitorului (art. 1156). El va respunde de asemene de deteriorările survenite lucrului în aceleaşi condiţiuni. 4⁰ In fine, el va putea chiar fi condamnat la daune, pentru că frauda sa constitue un delict a cărui pagubă el trebue să-o repare (art. 998) [7]. **Terţiu de rea credinţă.**

In cât priveşte pe sub-achisitori, adecă pe acei care ar fi dobêndit şi ei, la rêndul lor, drepturi reale asupra **Sub-achisitori.**

[1] Demolombe, XXV, 258, *in fine*. Pand. fr., *Action paulienne,* 254. Baudry et Barde, I, 719.

[2] Pand. fr., *loco. cit.*, 255. Demolombe, XXV, 260. Baudry et Barde, I, 719.

[3] Pand. fr, *loco cit.*, 256. Laurent, XVI, 492. Demolombe, XXV, 259. Baudry et Barde, I, 719, *in fine.*

[4] Baudry et Barde I, 719. Demolombe, XXV, 255. Veḑi şi *suprà*, p. 239.

[5] Demante, V, 82 bis XI. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 169. Baudry et Barde, I, 719. Laurent, XVI, 492, şi toţi autorii.

[6] L. 10, § 20, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum,* şi L. 38, § 4, Dig., *De usuris*, 22, 1.

[7] Cpr. Demolombe, XXV, 251 urm. Baudry et Barde, I, 668, 719. Pand. fr., *Act. paul.*, 260 urm. Laurent, XVI, 492. Larombière, I, art. 1167, No. 60. Giorgio Giorgi, II, 333 urm.

lucrului, de la achisitorul primitiv, am vĕḑut că revocarea actului fraudulos nu se resfrênge asupra lor de cât atunci când ei sunt de rea credinţă (veḑi *suprà*, p. 238 urm.); de unde şi conclusia că revocarea unei vênḑări imobiliare nu revoacă ipoteca sau înstrăinarea consimţită de achisitorul primitiv către alţi terţiĭ de bună credinţă [1]).

2° Efectele acţiunei pauliene în cât priveşte raporturile creditorilor între ei cu debitorul.

Presupunênd că actul fraudulos a fost revocat, în urma cererei unuia sau mai multor creditori, chestiunea este de a se şti cine se va folosi de această revocare. Doctrina şi jurisprudenţa sunt şi de astă dată împărţite:

1° Intr'un sistem, se susţine, în adevĕr, că creditoriĭ care au luat parte la proces se folosesc singuri de revocarea actului fraudulos, hotărîrea dobêndită de dênşiĭ neputênd nici să strice, nici să folosească acelor care n'au stat în judecată. *Res inter alios judicata, aliis nec nocere, nec prodesse potest* (art. 1201). Revocarea actului fraudulos este, în adevĕr, resultatul unei judecăţĭ, şi lucrul e aşa de adevarat în cât dacă un creditor n'a isbutit în acţiunea pauliană, alţi creditori pot să-o reînceapă şi să-o conducă pe socoteala lor, nefiind lucru judecat pentru dênşiĭ [2]). Acesta este, cu bună samă, sistemul cel mai juridic.

2° In al doile sistem, se susţine că toţi creditoriĭ, fie ei anteriorĭ sau posteriori actului revocat, se folosesc de această revocare, căci acţiunea pauliană avênd de scop readucerea fictivă a bunurilor înstrăinate în patrimoniul de-

---

[1]) Veḑi în acest sens, autorităţile citate *suprà*, p. 239, nota 1. —*Contrà*. *Haute-Cour des Pays-Bas (Hollande)*, 28 martie 1884, Sirey, 85. 4. 9. Laurent, XVI, 465 urm., etc. Veḑi şi *suprà*, p. 238, nota 1.

[2]) Veḑi în acest sens, Baudry et Barde, I, 682 şi 715. T. Huc, VII, 226. Baudry, II, 925. Garraud, *De la déconfiture*, p. 207 urm. Guillouard, *Act. paulienne*, p. 326. Campas, *op. cit.*, 85 urm. Demolombe, XXV, 266. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 353. Maiereni, *Della revoca degli atti fraudolenti*, 105. Naquet, De *l'action paulienne*, etc., p. 201 urm. Rome, *De l'action paulienne en dr. romain et en dr. français*, p. 172. Pĕucescu, I, 461. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 164 urm. Acollas, II, p. 815. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 142, text şi nota 41. Cpr. Cas. fr. şi C. Bordeaux, D. P., 65. 1. 79. D. P., 92. 2. 440. Sirey, 91. 2. 9.

bitorului, aceste bunuri formează gagiul comun al tuturor creditorilor, dacă creditorul care a exercitat acţiunea n'are nici o causă de preferinţă (art. 1718 urm.) [1]).

3[0] In fine, în al treile sistem, se decide că revocarea nu poate să folosască de cât creditorilor anteriori actului fraudulos, ear nu acelor posteriori, pentru că ei neavênd ca siguranţă bunurile care au făcut obiectul actului fraudulos, acest act n'a putut să le aducă nici o pagubă; de unde şi conclusiunea că ei nu se pot folosi de revocarea lui [2]).

In ori ce caz, creditorul care a făcut să se revoace actul fraudulos al debitorului, se bucură de privilegiul prevĕḑut de art. 1729, § 1 şi poate să'l exercite asupra sumelor readuse în mod fictiv în patrimoniul acestui debitor, pentru a lua cu preferinţă toate cheltuelele ce el a făcut cu ocasiunea exerciţiului acestei acţiuni [3]). Art. 1729, § 1.

---

[1]) Laurent, XVI, 488 urm. Demante, V, 82 bis XV. Duranton, X, 574. Marcadé, IV, 501. Solon, *Des nullités*, II, 460. P. Pont, *Privil. et hypothèques*, I, 18. Massé-Vergé, III, § 555, p. 414, nota 6. Taulier, *Théorie du Code Napoléon*, IV, p. 312. „Considerând, ḑice Curtea din Iaşi (*Dreptul* din 1881, No. 2, p. 14, colona 2), că acţiunea pauliană are de scop şi efect de a face ca lucrul instrăinat fraudulos să reintre fictivamente în patrimoniul debitorului, şi ast-fel revocaţiunea actului profită şi creditorilor care n'au fost parte în instanţă, şi a căror creanţe poartă o dată anterioară actului fraudulos, de oare ce lucrul reintră pentru a deveni gagiul creditorilor sau, mai bine ḑis, se consideră că n'a eşit nici odată din patrimoniul debitorului, şi dreptul de gagiu al creditorilor se găseşte astfel că n'a încetat de a exista; şi nu este vre un motiv şi nici un text nu ne autorisă a limita efectul acţiunei numai la acei cari au fost parte în istanţă şi a susţine astfel că bunul a reintrat relativ numai pentru cutare sau cutare creditor, etc...“ Cpr. C. Riom, D. P., 45. 2. 91 şi L. 6, § 7, *in fine*, Dig., 42, 8, unde se ḑice: *„Qui verò post bona possessa debitum suum recepit, hunc in portionem vocandum, exequandumque cæteris creditoribus: neque enim debuit præripere cæteris post bona possessa, cùm jàm par conditio omnium creditorum facta esset“*.

[2]) Larombière, I, art. 1167, No. 62. Mourlon, II, 1183 şi *Examen critique et pratique du Commentaire de Troplong*, 14. Chardon, *Du dol et de la fraude*, II, 280.

[3]) Pand. fr., *Act. paulienne*, 277. C. Bordeaux, 28 mai 1832. Répert. Dalloz, v° *Privil. et hypothèques*, 144, nota 1.

3° Efectele acțiunei pauliane în cât privește raporturile debitorului cu cel de al treilea achisitor.

Actul revocat față cu creditorul sau creditorii reclamanți subsistă cu toate efectele sale în privința raporturilor dintre debitor și cel de al treile, pentru că acțiunea pauliană este străină părților contractante : și lucrul e așa de adevĕrat în cât dacă, după plata creditorilor, a mai remas ceva, această remășiță nu se cuvine debitorului, ci celui de al treile sau creditorilor sei [1]).

Recursul celui de al treile contra debitorului. Controversă. Naște însă întrebarea dacă cel de al treile evins, care cu bunul dobêndit ar fi plătit pe creditori, are sau nu recurs contra debitorului, care mai târziu ar fi devenit solvabil.

Primul sistem îi acordă în toate casurile asemene recurs, pentru motivul că el plătind din bunurile sale o datorie a debitorului, acesta trebue să'l despăgubească îndată ce a devenit solvabil [2]).

In părerea generalminte admisă, se face însă următoarea distincțiune.

De câte ori actul revocat este un contract cu titlu oneros, de exemplu, o vêndare, un schimb, o donațiune făcută cu titlu de dotă, etc., care, prin natura sa, atrage obligațiunea de garanție (art. 1337 urm., 1409), de atâte ori cel de al treile va fi în drept a cere de la debitor ceea ce el a plătit în socoteala lui. De câte ori, din

---

[1]) „Considerând, dice Curtea din București (*Dreptul* din 1891, No. 51), că nu se poate tăgădui creditorilor terțiului achisitor, defendor in acțiunea în revocațiune, dreptul de a urmări bunul instrăinat asupra debitorului lor; căci actul revocat, în interesul numai al creditorilor, continuă a'și produce toate efectele între părți, așa că restul prețului resultat din vêndarea bunului instrăinat, după plata creanțelor creditorilor reclamanți în acțiunea pauliană, aparținênd terțiului achisitor, creditorii sèi pot să 'și exercite asupra acestui rest din preț, dreptul lor de gagiŭ stabilit de art. 1718 C. C., etc..." Cpr. Pand. fr., *Action paulianne*, 279. Laurent, XVI, 494, 495. Demolombe, XXV, 268. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 142, nota 38. Chabot, *Successions*, art. 788, No. 6. Larombière, I, art. 1167, No. 57. Giorgio Giorgi, II, 346. T. Huc, VII, 227, *in fine*. Baudry et Barde, I, 711.

[2]) Mourlon, II, 1184. Aubry et Rau, VI, § 613, p. 418, text și nota 44. Duranton, VI, 520 bis. Demante, V, 82 bis XVI.

contra, actul n'ar atrage obligaţiunea de garanţie, precum ar fi, de exemplu, renunţarea la o moştenire sau o donaţiune în care dăruitorul n'ar fi luat asupra sa asemene obligaţiune (art. 828), de atâte ori cel de al treile, care ar fi plătit pentru debitor, nu va putea să exercite nici un recurs în contra acestuia [1]).

Despre acţiunea în simulaţiune.

Am vědut că, de câte ori debitorul va neglija de a exercita drepturile sale, care nu sunt eminamente personale, creditorii pot exercita aceste drepturi, în numele debitorului lor, prin acţiunea oblică sau subrogatorie (art. 974). **Acţiune oblică sau subrogatorie.**

De câte ori debitorul face acte frauduloase, creditorii au la îndămână acţiunea pauliană sau revocatorie (art. 975). **Acţiune pauliană.**

De câte ori el va face acte simulate sau mincinoase, *iconomicoase* sau *faţarnice (imaginarii)*, după cum se exprimă art. 1232 din codul Calimach [2]) şi Andronachi Donici (capit. 10, § 6, *in fine*, şi capit. 11, § 7), creditorii **Acţiune în simulaţiune.**

---

[1]) Laurent, IX, 479 şi XVI, 496. Giorgio Giorgi, II, 347 urm. Demolombe, XV, 89 şi XXV, 270, 271. Marcadé, III. 230. Pand. fr., *Act. paul.*, 283. T. Huc, VII, 227. Baudry et Barde, I, 712. Massé-Vergé, II, § 380, p. 315, nota 11, care nu se unesc cu părerea lui Zachariæ. Demante, III, 108 bis III. Vedi şi tom. III a lucrărei noastre, p. 358, nota 3.

[2]) „Dacă s'au făcut tocmală iconomicoasă sau faţarnică pentru lucru de un hotărît feliŭ, dice art. 1232 din codul Calimach (916 C. austriac), trebue să se judece după legiuitele orênduli, care privesc cătră însuş lucrul după adevarata sa calitate". Noul cod german din 1896 cuprinde o dispoziţie aproape identică: „Dacă o convenţie *aparentă*, dice art. 117 din acest cod, ascunde un alt act juridic, se aplică disposiţiile privitoare la actul ascuns". **Art. 1232 C. Calimach.**

S'a dis că acţiunea în simulaţiune este personală debitorului şi că creditorii lui nu se pot prevala de dênsa de cât numai exercitând drepturile debitorului, în baza art. 974. „Considerând, dice Curtea din Bucureşti (12 mai 1886), că principalul interesat a intenta acţiunea în simulaţiune este obligat ca parte contractantă şi legiuitorul prin art. 1175 'i-a şi prescris proba ce are să facă; că numai în lipsa-i, în caz de negligenţă sau refuz din partea-i, creditorii sei o pot intenta conform art. 974, exercitând drepturile lui, prin urmare, în numele debitorului, ear nu în al lor personal, şi numai cât timp ea se găseşte în patrimoniul de- **Creditorii pot exercita acţiunea în simulaţie în numele lor propriu, ear nu în baza art. 974 sau 975. Controversă.**

vor putea, în numele lor propriu, să le atace pentru ca jus-

---

bitorului, de oare ce exerciţiul drepturilor şi acţiunelor debitorului s'a acordat creditorilor ca să se respundă in mod expres principiului stabilit de art. 1719 C. C., adecă că bunurile unui debitor servesc spre asigurarea comună a creditorilor săi; că, spre a pune mai în evidenţă că acţiunea in simulaţiune este personală debitorului şi că creditorii nu o pot exercita de cât în numele lui, nu avem de cât să presupunem că terţiul pârît ar invoca un nou act confirmativ, sau în fine, că ar chiema în garanţie pe cel de la care deţine actul şi acesta l'ar recunoaşte; creditorii nu ar mai putea susţinea pur şi simplu simulaţiunea actului, ci ar avea să se plângă atunci de prejudiciul ce li se cauzează prin conivenţa frauduloasă a debitorului lor cu pârîtul şi, ca consecinţă, ar avea de intentat o altă acţiune, acţiunea pauliană, care le este proprie şi personală, după art. 975 C. C., derivând din acţiunea juridică născută între dênşii şi terţiul pârît, care prin faptul lor fraudulos le a causat prejudiciu, etc". *Dreptul* din 1886, No. 63. Vedi şi o altă decisie tot a curţei din Bucureşti, care admite acelaş principiu, publicată în *Dreptul* din 1893, No. 64. Tot în acest sens se pronunţă şi o parte din doctrină. Cpr. Gr. G. Pèucescu, I, 469, 470. C. Toneanu, *Cur. judiciar* din 1894, No. 8, p. 59. Larombière, I, art. 1167, No. 63. Pand. fr., *Act. paul.*, 206, şi autorităţile citate acolo, etc. Această părere este însă inadmisibilă pentru următoarele motive:

1° Dacă creditorii ar avea numai exerciţiul acţiunei oblice prevĕdute de art. 974, ei n'ar putea stabili simulaţiunea de cât atunci când ar avea un început de dovadă scrisă, întocmai ca şi debitorul, ceea ce este inadmisibil, pentru că ei au fost în imposibilitate de a'şi procura o dovadă scrisă despre simulaţiune (art. 1198, § 1). Vedi *infrà*, p. 275.

2° Dacă acţiunea creditorilor ar avea de bază acţiunea indirectă prevĕdută de art. 974, pârîtul ar putea să le opue cu succes toate excepţiile care sunt oposabile debitorului, de ex., hotărîrea prin care s'ar fi respins acţiunea în simulaţiune exercitată mai înainte de debitor pentru aceleaşi motive invocate actualmente de creditori, etc. (Cpr. decisia sus-citată a Curţei din Bucureşti, *Dreptul*, din 1886, No. 63, p. 504). Or, aceste soluţii sunt inadmisibile, pentru că creditorii fiind direct lesaţi prin faptul debitorului lor şi avênd, în toate casurile, un drept propriu şi direct asupra bunurilor acestui din urmă (art. 1718, 1719), trebue să aibă o acţiune directă şi personală, osebit de acea prevĕdută de art. 974, prin care să poată dărâma actul fictiv şi aparent care micşorează garanţia lor. Este adevarat că, cu deosebire de ceea ce se întâmplă în acţiunea pauliană, debitorul, ca parte contractantă, poate însuş să atace actele

tiția să le declare inexistente (art. 966 [1]) și, în asemenea caz,

sale în simulație și să dovedească că bunurile, înstrăinate numai în aparență, n'au încetat nici o dată de a face parte din patrimoniul seu, acțiune care neaparat poate fi exercitată și de creditorii sei, în baza art. 974; însă aceștia vor fi mult mai folosiți dacă vor exercita acțiunea directă în simulațiune, fără de care dreptul lor n'ar avea nici o siguranță, pentru că ar fi lasat la discreția debitorului. Cpr. în acest din urmă sens, T. Huc, VII, 230, p. 309. Baudry et Barde, I, 734 urm. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9, p. 67.—Unii autori au mai născocit încă o teorie, și anume acea care consideră acțiunea în simulațiune ca o variațiune a acțiunei pauliane, cu această deosebire că regulele care cârmuesc această din urmă acțiune, în privința probei, a insolvabilității debitorului și a fraudei, n'ar fi aplicabile în specie (vedi Demolombe, XXV, 235, *in fine* și Cas. fr., Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, p. 191, No. 377, nota 2). Și această soluție este inadmisibilă. Acțiunea în simulațiune nu decurge, în adevĕr, nici din art. 974, nici din art. 975, ci, precum am spus mai sus, din art. 1718 și 1719. Toate bunurile, mobile sau imobile, presente sau viitoare ale debitorului, prin urmare, și acele care fac obiectul unor acte simulate și fictive, servind spre asigurarea comună a creditorilor sei, aceștia trebue să aibă o acțiune directă pentru a exercita dreptul de siguranță ce le conferă legea. „Considerând, dice Curtea noastră supremă (4 april 1888), că, în virtutea art. 1718, 1719 C. C., averea debitorilor presentă și viitoare servă ca gagiu al creditorilor; că, conform acestui principiu, creditorii sunt în drept de a face toate actele de natură a menține întregul patrimoniu al debitorului lor, precum și de a exercita ori ce acțiune care ar tinde la acest scop. Considerând că scopul acțiunei în simulațiune tinde tocmai la aceasta, adecă de a menține în patrimoniul debitorului un bun care n'a eșit de cât în mod aparent; că astfel fiind, creditorii sunt în drept să atace toate actele frauduloase care au avut de resultat să le sustragă valorile ce formează gagiul lor, chiar de ar fi făcute de persoane interpuse, după cum se presintă casul în specie, unde simulațiunea consistă tocmai în aratarea unei alte persoane ca arendaș de cât cea adevarată; că, prin urmare, e indiferent dacă art. 975 C. C. a fost bine sau rĕu citat de Curte, și dar motivul de casare se respinge ca neintemeiat, etc. *Dreptul* din 1888, No. 31 și Bulet. S-a I, 1888, p. 321. Cpr. și Baudry et Barde, I, 736.

[1]) Acțiunea în simulațiune, ca și acțiunea revocatorie, va putea fi exercitată atât pe calea principală, cât și pe calea de contestație la urmărire (Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1893, No. 71. Trib. Argeș, *Dreptul* din 1881, No. 41. Trib. Făl- **Contest. la urmărire.**

instanţele de fond vor aprecia în mod suveran dacă din împrejurările causei resultă sau nu că actul este simulat [1]).

Definiţia acţiunei în simulaţie.

Acţiunea în simulaţiune poate deci fi definită: acea care tinde a face să se declare de justiţie că un act n'are existenţă reală şi că el este numai aparent, fie în totul fie în parte.

Deosebire între acţiunea pauliană şi acea în simulaţie.

Prin acţiunea pauliană se revoacă deci un act al debitorului fie cu titlu oneros, fie cu titlu gratuit, pentru că acest act, de şi a avut fiinţă în realitate, el era fraudulos şi daunator creditorilor; pe când, prin acţiunea în simulaţiune, se tinde a se dovedi că actul n'a avut nici o dată fiinţă şi că bunul pretins înstrăinat de debitor, n'a fost scos de cât în aparenţă din patrimoniul seu, din care el n'a încetat nici o dată de a face parte [2]). Actul fraudulos, cu alte cuvinte, există, însă trebue să fie revocat din causa interesului celor de al treilea: pe când actul simulat n'a avut fiinţă de cât în aparenţă şi, ca atare, este *inexistent* [3]). „Vêndarea iconomicoasă *întru nimic se socoteşte*, dice Andr. Donici (cap. 11, § 7).

---

ciu, *Dreptul* din 1895, No. 7. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1884, No. 13. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1890, p. 1100, etc.) şi chiar pe cale de excepţie sau de aparare. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1887, p. 523. Bulet. S-a I, 1890, p. 1089 şi 1100. Bulet. 1891, p. 185. Vedi şi decisiile citate în colecţia Christescu, art. 975, No. 47. Vedi şi *suprà*, p. 248, text şi nota 1.

1) Cpr. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1887, No. 14. Trib. Gorj, *Dreptul* din 1891, No. 67. Cas. fr., Sirey, 89. 1. 243. D. P., 70. 1. 40. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 103. Baudry et Barde, I, 738.

2) Aceştia sunt chiar termenii unei decisiuni a Curţei din Lyon (28 fevr. 1884). „O atare acţiune, dice cu drept cuvênt Curtea, nu are de scop de a face ca bunul să reintre în realitate în patrimoniul debitorului, ci de a face să se declare că el n'a eşit nici o dată din acest patrimoniu, din care el continuă încă a face parte". Vedi considerentele acestei decisii în Répert. lui Dalloz, *Oblig.*, *Supplém.*, p. 191, No. 376, nota 1. Cpr. Demolombe, XXV, 235. Baudry et Barde, I, 731, 733. Vedi şi *suprà*, p. 75.

3) „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că efectele acţiunei în simulaţiune sunt diferite de acelea ale acţiunei pauliane; că, prin acţiunea pauliană, să atacă actul ca *viciat*, pe când prin acţiunea în simulaţie, el se atacă ca *neexistent*, etc..." Bulet., Cas. S-a I, anul 1886, p. 868, penult. considerent şi *Dreptul* din 1887, No. 5. Cpr. şi C. din Bucureşti, considerent citat textual p. 269, *Dreptul* din 1886, No. 63.

Acţiunea în simulaţie nu este deci cârmuită de art. 975, ci de art. 966, căci actul inexistent n'are causă şi, ca atare, este lipsit de ori ce efecte juridice. Art. 966.

„Considerând, ḑice Curtea din Bucureşti, că un act este simulat când constată obligaţiuni care în realitate nici o dată n'au existat, aşa în cât, în caz de contestaţiune, acţiunea ce s'ar deschide ar avea de obiect a se declara că acel act nu există; că obligaţiunea ce constată nu poate produce nici un efect neavênd causă, probânduse că adevarata causă ce a dat naştere actului este simulaţiunea, ear nu obligaţiunea ce constată, etc...“[1]).

Simulaţiunea nu este de cât o fraudă. Intre fraudă şi simulaţie există însă următoarele deosebiri:

Deosebire între fraudă şi simulaţie.

1° In actele frauduloase, pe care debitorul le face spre a dauna şi frauda pe creditorii sei, cel de al treile poate să fie de bună credinţă, adecă să nu ştie că el are datorii şi este insolvabil; pe când simulaţiunea nu poate să existe fără consimţĕmêntul şi concursul tuturor părţilor contractante[2]). Astfel, când am vêndut averea mea, pentru ca creditorii mei să remâe păgubaşi, cumpărătorul poate să fie de bună credinţă, şi de aceea am vĕḑut (*suprà*, p. 226 urm.), că actul nu va cădea de cât dacă se va dovedi complicitatea lui; pe când dacă declar că am vêndut moşia mea lui

---

[1]) *Dreptul* din 1886, No. 63. Redacţiunea considerentelor este vicioasă, dar motivul invocat de Curte este juridic. Tot cam in asemene termeni se exprimă şi Curtea din Caen (17 mai 1873): „Considerând, ḑice această Curte, că falşitatea causei unei obligaţiuni şi simulaţia obligaţiunei sunt, sub expresiuni diferite, unul şi acelaş lucru; că obligaţia nu este simulată de cât pentru că causa exprimată în ea este falşă; că dacă această causă ar fi sinceră, şi obligaţia ar fi sinceră, etc...“ Veḑi această decisie în Répert. lui Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 193, *ad notam*, colona 2. Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9, p. 68. Veḑi şi *suprà*, p. 131.

[2]) C. Bordeaux, 5 martie 1896: „Considerând, ḑice această decisie, că pentru a aprecia meritul unei acţiuni în simulaţiune, nu este loc de a se distinge dacă actul e cu titlu gratuit sau cu titlu oneros, dacă terţiul contractant este sau nu complice al fraudei, un act fictiv implicând neaparat participarea la fraudă a tuturor părţilor contractante“. Considerentele acestei decisiuni, publicate în *Recueil des arrêts de Bordeaux*, 96, 1, 241, sunt reproduse în tratatul lui Baudry et Barde, 1, p. 640, nota 2. Cpr. o altă decisie a aceliaş Curţi, din 4 iunie 1896. *Pand. Périod.*, 1897, 2. 21.

X, fără să fi primit nici un ban de la el, el ştie că nu mi-a plătit preţul şi că obligaţia este lipsită de causă. Simulaţiunea este deci ascunderea adevĕrului, şi simulat este actul acela, care nu este expresiunea sinceră a intenţiunei reale a părţilor. *Cùm aliud agitur, aliud simulatur, vel scribitur* [1]).

2⁰ O altă deosebire esenţială între fraudă şi simuaţie este că frauda are în tot-deauna de efect anularea contractului viciat, pe când simulaţiunea nu este în totdeauna ilicită, şi în unele casuri, nu împedică convenţiunea de a'şi produce efectele sale.

Donaţiuni deghisate.

Astfel, dacă am ascuns o donaţiune sub forma unui contract cu titlu oneros, presupunênd, bine înţĕles, că părţile erau capabile de a dispune şi de a primi cu titlu gratuit, n'am atins prin aceasta interesele nimărui, şi de acea jurisprudenţa şi o parte din doctrină admit validitatea donaţiunelor deghisate, pe care însă noi n'am admiso [2]).

Simulaţie licită.

Aceasta este un caz de simulaţie licită.

---

[1]) Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, III, 1257.

Donaţiuni deghisate sau ascunse sub forma unui contract cu titlu oneros. Controversă.

[2]) V. t. IV a lucrărei noastre, p. 162, notele 1 şi 2.—In cât priveşte jurisprudenţa, care validează donaţiunele deghisate, veḑi Cas. rom., C. Bucureşti, Focşani şi Craiova. *Dreptul* din 1881, No. 4 şi 42. *Dreptul* din 1882, No. 59 şi din 1890, No. 45. *Dreptul* din 1892, No. 79 şi din 1896, No. 81. Jurisprudenţa franceză este în acelaş sens; citez numai decisiile cele mai recente. Veḑi *Pand. Périod.*, 1889. 1. 414 şi 1892. 2. 244. D. P., 93. 1. 359. D. P., 95. 2. 551. D. P., 96. 1. 153. *Pand. Périod.*, 96. 1. 447 şi *Dreptul* din 1896, No. 79. *Pand. Périod.*, 97. 1. 197. — *Contrà.* C. din Iaşi (decisie casată) şi Trib. Gorj, *Dreptul* din 1881, No. 4 şi din 1891, No. 67. Cpr. Cas. fr. D. P., 76. 1. 254. In cât priveşte argumentele care se invoacă atât pentru validitatea cât şi contra validităţei donaţiunelor deghisate sau ascunse sub forma unui contract cu titlu oneros, a se vedea tratatul nostru în limba franceză, p. 200, nota 2 şi p. 450, text şi note. Veḑi şi t. IV a lucrărei noastre, p. 160—164, unde chestiunea este pe larg discutată şi jurisprudenţa aspru criticată. Este adevarat că câteva Curţi s'au încercat a protesta contra unei teoriĭ care permite de a calca legea şi de a eluda prescripţiile ei prin o minciună, însă această protestare timidă este zadarnică, căci decisiile lor sunt casate fără cruţare, ear o teorie stranie şi contrară legei triumfă, încât jurisconsulţiĭ se găsesc desarmaţi, uniĭ dintr'ênşiĭ renunţând chiar şi desnădăjduind de a resturna o doctrină aproape unanimă şi constantă. Este de regretat însă, precum ḑiceam în t. IV, p. 164, că juris-

Dacă, din contra, avênd creditori, am ascuns averea mea prin mijlocul unui *prête nom*, cumpărând, de exemplu, imobile pe numele femeei mele [1]), sau pe numele unei alte persoane [2]), fără ca să primesc nimic în schimb, această simulație este ilicită și cade sub scutul art. 966. Simulație ilicită.

Se poate întâmpla ca simulațiunea să aibă de scop frandarea legei. De exemplu: cineva face o donațiune unui incapabil, prin o persoană interpusă (art. 812); în timpul căsătoriei, unul din soți face o donațiune celui-lalt, tot prin o persoană interpusă, în frauda art. 939—941, sau se face o vêndare în frauda art. 1387—1309, etc. Fraudă la lege.

S'a întâmplat de asemene adese-ori ca un străin să cumpere o moșie pe numele unei persoane capabile, pentru a ocoli dispozițiile proibitive ale art. 7, § 5 din Constituție [3]), sau ca cineva să stăpânească pentru o persoană morală inexistentă de drept. Ei bine, in toate aceste casuri, simulațiunea și interpunerea de persoane vor putea fi stabilite în justiție [4]), și insuși părțile contractante vor putea administra proba testimonială, fără nici un inceput de dovadă scrisă, de câte ori va fi vorba de fraudă la lege [5]). Art. 7, § 5 Constit.

Din deosebirea ce există între acțiunea pauliană și aceea în simulațiune resultă următoarele consecinți:

1º Creditorii fie anteriori, fie *posteriori* actului simulat, pot să exercite acțiunea în simulațiune [6]), lucru care Creditorii posteriori actului simulat.

---

prudența s'a substituit legei. Curtea de casație trebue să tindă, in adevěr, a stabili o uniformitate de jurisprudență; scopul acestei jurisprudenți nu este însă de a modifica și indrepta legea, ci de a o menține și a face ca ea să fie respectată.

[1]) Cpr. Trib. Paris, *Dreptul* din 1894, No. 17. Veḑi și L. 2, Cod., 4, 22, *Plus valere, quod agitur,* etc, unde se ḑice: „*Acta simulata, velut non ipse, sed ejus uxor comparaverit, veritatis substantiam mutare non possunt.*"

[2]) Cpr. Cas. fr., D. P., 47. 4. 342, No. 2.

[3]) Veḑi *suprà*, p. 122, nota 2. Cpr. și Cas. rom., *Dreptul* din 1879, No. 34 și Bulet. Cas. S-a I, anul 1879, p. 502.

[4]) Cas. rom. și C. București. Bulet. 1888, S-a I, p. 324 și *Dreptul* din 1888, No. 31. *Dreptul* din 1885, No. 47. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1882, No. 54.

[5]) Veḑi *infrà*, p. 276.

[6]) Cas. rom., *Dreptul* din 1888, No. 31 și Bulet. S-a I, 1888, p. 321. *Dreptul* din 1890, No. 67 și Bulet. S-a I, 1890, p. 1100. C. București, *Dreptul* din 1893, No. 64 și din 1884, No. 71. In cât privește jurisprudența străină, veḑi *Pand. Périod.*, 97. 2. 21. D. P., 93. 2. 475. *Gaz. Palais,* 93. 1. 104.

nu este cu putinţă în acţiunea pauliană [1]). Motivul acestei deosebiri este lesne de priceput: Creditorii posteriori actului nu pot să'l atace prin acţiunea pauliană, pentru că acest act nu le aduce nici o pagubă, de vreme ce ei n'au putut să aibă vre o garanţie asupra bunurilor care, în momentul naşterei creanţei lor, nu mai făceau parte din patrimoniul debitorului; prin actul simulat, din contra, bunul înstrăinat neeşind de cât în aparenţă şi în mod fictiv din patrimoniul debitorului, el continuă a fi garanţia tuturor creditorilor (art. 1718, 1719), şi prin urmare, chiar şi acelor posteriori, care, cât timp acţiunea nu este prescrisă, au interes de a face să se declare că actul este inexistent şi că bunul pretins înstrăinat n'a eşit nici o dată din patrimoniul debitorului lor.

2⁰ In acţiunea pauliană, creditorii trebue să dovedească că actul atacat a determinat sau cel puţin a mărit insolvabilitatea debitorului (veḑi *suprà*, p. 222); pe când, în materie de simulaţiune, ei n'au nevoe să mai facă această dovadă, pentru că ei nu cer alt ceva de cât să se fixeze bunurile asupra cărora ei sunt în drept a'şi exercita garanţia lor (art. 1718, 1719) [2]);

3⁰ In acţiunea pauliană sau revocatorie, creditorii trebue să stabilească că actul atacat este făcut în frauda

---

D. P., 72 2. 199. D. P., 55. 2. 99. D. P., 49. 2. 148. D. P., 46. 2. 225. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, p. 191, nota 1. Tot în acest sens este şi doctrina. Veḑi Baudry et Barde, I, 733. Laurent, XVI, 497. T. Huc, VII, 231. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 146, text şi nota 49. Larombière, art. 1167, No. 63. Demolombe, XXV, 235. Baudry, II, 922. C. Toneanu, *Curierul judiciar* din 1894, No. 8, p. 59. Pand. fr., *Act. paul.*, No. 207.—Sunt hotărîri care tăgăduesc creditorilor posteriori actului dreptul de a exercita acţiunea în simulaţiune (cpr. C. Toulouse şi Nîmes, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 999, nota 2 şi D. P., 52. 2. 122), însă aceste decisiuni confund acţiunea în simulaţie cu acţiunea pauliană, confusiune regretabilă, pe care adese-ori o face şi doctrina.

1) Veḑi *suprà*, p. 242 urm.—Creditorii posteriori actului nu vor fi în drept a cere revocarea lui prin acţiunea pauliană de cât în casul când acest act ar fi avut de scop fraudarea lor (art. 1286 C. Calimach, 953 C. austriac). Veḑi *suprà*, p. 243, text şi nota 2.

2) C. Bordeaux, 5 martie şi 4 iunie 1896, *Pand. Périod.*, 1897. 2. 21. Baudry et Barde, I, 733, p. 644. T. Huc, VII, 231. Demolombe, XXV, 236. Larombière, I, art. 1167, No. 63.

drepturilor lor (vedi *suprà*, p. 225 urm.), pe când acțiunea în simulațiune va fi admisă, chiar dacă se va constata că debitorul a fost de bună credință și a voit numai să mărească creditul pretinsului cumpărător, pentru că, în ori ce caz, actul nu este serios și bunul continuă încă a face parte din patrimoniul lui [1];

4⁰ Pentru aceleași motive și *a fortiori*, în materie de simulațiune, nu este nevoe de a se stabili complicitatea terțiului care a tratat cu debitorul, nici a sub-achisitorilor și a se distinge actele cu titlu gratuit de acele cu titlu oneros, precum se face în materie de acțiune revocatorie (vedi *suprà*, p. 226 urm.) [2];

5⁰ Creditorii sub o condiție suspensivă care, după cum am vědut, nu pot, cel puțin după părerea generalmente admisă, să exercite acțiunea pauliană (vedi *suprà*, p. 242), pot, din contra, în tot-deauna să exercite acțiunea în simulațiune, pentru că această acțiune constitue din partea lor un act conservator (art. 1016). „Considerând, dice tribunalul din Paris (15 fevr. 1894), că, diferind de acțiunea pauliană, care nu aparține de cât acelora cărora actul atacat le a causat un prejudiciu actual, acțiunea în simulațiune avênd de scop, nu de a desființa într'un mod absolut actele contra cărora ea este îndreptată, ci de a le atribui adevaratul lor caracter, poate fi pornită de toți aceia care au interesul, fie chiar eventual, de a restabili adevěrul faptelor și de a împedeca d'inainte frauda organisată pentru viitor; că acela care exercită asemene acțiune n'are nevoe de a justifica nici vre-un titlu executor, nici chiar o creanță actuală, certă, lichidă și exigibilă; că'i e destul să invoace o creanță eventuală sau chiar o presumpțiune de creanță, etc." [3]).

Laurent, XVI, 497. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 146. C. Toneanu, *Curierul judiciar* din 1894, No. 8, p. 59. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10, p. 76. Pand. fr., *Action paulienne*, 209. Pěucescu, I, 470.

[1]) Cas. fr., 25 iulie 1864. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, p. 191, No. 377, nota, 2 și autorii citați în nota precedentă. Pand. fr., *Action paulienne*, 208.

[2]) Baudry et Barde, I, 734, și toți autorii. Vedi și decisia C. din Bordeaux, citată *suprà*, p. 269, nota 2.

[3]) Vedi *Dreptul* din 1894, No. 17, p. 135 și *Gaz. Pal.*, 94. 1. 258. Cpr. Baudry et Barde, I, 733, p. 646. T. Huc, VII. 231. Cât pentru creditorii a căror termen n'a ajuns încă la

Acţiunea în simulaţie aparţine şi părţilor contractante.

6⁰ Acţiunea pauliană nu poate fi exercitată de părţile care au făcut actul fraudulos (vedi *suprà*, p. 240 nota 1), pe când acţiunea în simulaţiune aparţine nu numai terţiilor, dar şi părţilor contractante [1]), pentru că actul simulat neavênd fiinţă, ori şi cine poate să ceară ca justiţia să recunoască inexistenţa lui, stabilind că el nu are fiinţă de cât în aparenţă (art. 1169). Părţile, ca şi cei de al treile, trebue să poată dovedi simulaţiunea actelor lor, pentru că, după cum se exprimă jurisconsultul Modestinus, contractele fictive (*imaginarii*) nu sunt obligatorii, nici chiar în vêndări, de oare ce ele nu sunt de cât o ficţiune lipsită de ori ce adevĕr [2]).

In cât priveşte însă mijloacele prin care simulaţiunea poate fi dovedită, se face atât în doctrină cât şi în jurisprudenţă, următoarea distincţiune:

Deosebirea ce se face, în privinţa dovedei, între părţi şi cei de al treile.

Creditorii fiind terţii persoane şi, ca atare, în imposibilitate de a'şi procura o dovadă scrisă despre simulaţiune, vor putea, în toate casurile, s'o stabilească prin marturi şi presumpţiuni, chiar dacă n'ar avea un început de do-

---

scadenţă, nu mai remâne îndoeală că ei vor putea să exercite acţiunea în simulaţiune, şi am vĕdut (*suprà*, p. 241) că ei pot să exercite şi acţiunea pauliană sau revocatorie. Cpr. T. Huc, Baudry et Barde, *loco suprà cit.*

1) Acţiunea părţilor n'ar putea deci fi respinsă prin adagiul „*Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*", cu atât mai mult cu cât această maximă, formulată de Godfroy (*ad legem* 5, Cod., 7, 8, *De servo pignori dato manumisso)* n'a fost admisă de legiuitorul modern. Cpr. Cas. fr., D. P., 87. 1. 396. *Pand. Périod.*, 87. 1. 135. D. P., 79. 1. 413. D. P., 73. 1. 340. C. Bourges, 4 iunie 1896. *Pand. Périod.*, 1897, 1. 21. Cpr. şi Cas. rom., Bulet. S-a 1, 1881, consid. de la p. 316. Vedi, şi *suprà*, p. 130. Bédarride, *op. cit.*, III, 1286. Baudry et Barde, I, 316 şi 733. Larombière, I, art. 1167, No. 63. Bonnier, *Tr. des preuves*, I, 142. T. Huc, VII, 230 şi autorii citaţi *suprà*, p. 130, nota 3.—*Contrà*. C. Chambéry. D. P., 61, 5, 328, No. 12. C. Bourges, 27 iulie 1884 (decisie casată). Această jurisprudenţă, care respinge acţiunea părţilor prin aplicarea maximei romane mai sus citate, este cu drept cuvênt părăsită astăzi.

2) „*Contractus imaginarii etiam in emptionibus juris vinculum non obtinent: cùm fides facti simulatur non intercedente veritate*". Vedi şi Cod., 4, 22, a cărui titlu este: *Plus valere quod agitur, quam quod simulate concipitur* (ceea ce a fost în realitate făcut în un act are mai multă putere de cât termenii de care s'au servit părţile spre a'l colora).

vadă scrisă [1]); pe când părțile contractante nu vor putea, în regulă generală, s'o stabilească de cât cu un contrą-inscris sau act secret (art. 1175) și, în lipsa unui asemene act, cu marturi și presumpțiuni, însă numai în casul când vor avea un început de probă scrisă (art. 1197) [2]).

---

1) Cas. rom., S-a 1. Bulet. 1881, p. 313. Bulet. 1883, p. 436 și 1203. *Dreptul* din 1884, No. 16 și din 1888, No. 31. Bulet. 1888, p. 321 și 1889, p. 595. C. din București, *Dreptul* din 1875, No. 7; din 1884, No. 62 și 71. *Dreptul* din 1885, No. 47 și din 1887, No. 14. *Dreptul* din 1893, No. 64 și din 1896, No. 79. C. Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 73. Trib. Ilfov, Putna, Gorj, Ialomița, Brăila, etc. *Dreptul* din 1891, No. 67; din 1892, No. 42; din 1893, No. 71; din 1894, No. 62. *Curierul judiciar* din 1897, No. 17, etc. Trib. de Argeș, sub președ. amicului nostru I. Rădoi (*Dreptul* din 1881, No. 41), s'a pronunțat în acelaș sens, însă tribunalul comite imensa greșală de a ḑice că aceste regule sunt aplicabile și *părților contractante*, ceea ce nu poate fi considerat de cât ca un *lapsus calami*. In cât privește jurisprudența străină, veḑi D. P., 63. 1. 261. D. P., 73. 1. 340. D. P., 71. 2. 52. D. P., 79. 1. 401. D. P., 83. 1. 292. D. P., 84. 1. 229. D. P., 86. 1. 327. D. P., 93. 2. 476. Veḑi și *suprà*, p. 237, text și nota 1. Cpr. Baudry et Barde, I, 737. Demolombe, XXX, 179. Laurent, XII, 328; XVI, 498 și XIX, 603. T. Huc, VII, 233. Larombière, V, art. 1348, No. 21. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 350, text și nota 21. Pand. fr., *Action paulienne*, 215. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9. C. Toneanu, *Curierul judiciar* din 1894, No. 8. Marcadé, V, art. 1348, No. III. Pěucescu, I, 469, și toți autorii. Veḑi și t. IV a lucrărei noastre, p. 80 text și nota 1; p. 170, text și nota 3.

2) Cas. rom., Bulet. S-a 1, 1883, p. 917. *Dreptul* din 1884, No. 16 și din 1885, No. 50. Bulet. S-a I, 1885, p. 386. Bulet. S-a I, 1886, p. 282. C. București, Craiova și Galați, *Dreptul* din 1884, No. 62 și din 1888, No. 22. *Dreptul* din 1889, No. 73; din 1890, No. 2, și 54. *Dreptul* din 1891, No. 17. *Dreptul* din 1892, No. 83. Tribun. Tutova, Gorj, Covurlui, etc. *Dreptul* din 1887, No. 84; din 88, No. 41; din 1891, No. 67. *Cur. judiciar* din 1896, No. 2. In cât privește jurisprudența străină, veḑi D. P., 79. 1. 413. D. P., 71. 2. 52. D. P., 87. 1. 327. *Pand. Périod.*, 87. 1. 290. D, P., 88. 2. 125. D. P., 97. 1. 126, etc. Cpr. Baudry et Barde, I, p. 649, No. 737, nota 1, *in fine*. Laurent, XII, 328; XVI, 498 și XIX, 590. Demolombe, XXX, 182. Larombière, V, art. 1348, No. 18. Bédarride, III, 1272, 1355. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 350, 351, text și nota 25. Pěucescu. I, 469. Bonnier, *Tr. des preuves*, I, 142. Marcadé, V, art. 1348, No. IV. T. Huc, VII, 233, și toți autorii. Veḑi și t. IV a lucrărei noastre, p. 170.

Fraudă la lege. Controversă.

Pentru ca părțile contractante să poată de a dreptul administra proba testimonială și a presumpțiunelor, fără nici un început de dovadă scrisă, trebue ca actul lor să fi avut de scop fraudarea unei legi de interes general [1]) și de

---

[1]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1878, p. 112. Bulet. 1887, p. 417. Bulet. 1891, p. 756. *Dreptul* din 1892, No. 5. C. București, *Dreptul* din 1884, No. 62. *Dreptul* din 1887, No. 36. *Dreptul* din 1891, No. 17, ultimul considerent. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1882, No. 54. Vedi *suprà*, p. 133, 271 și t. IV a lucrărei noastre, p. 170, text și nota 2. In cât privește jurisprudența străină, vedi D. P., 88. 1. 346. D. P., 65. 1. 285. Cpr. T. Huc, VIII, 234. Larombière, V, art. 1348, No. 19. Bonnier, *Tr. des preuves*, I. 142. Bédarride, III, 1290 urm., 1355. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 351, text și nota 28. Demolombe, XXX, 181 urm. Marcadé, V, art. 1348, No. IV.—Vedi însă Laurent (XIX, 594 urm.), care nu admite pentru părți proba prin marturi sau presumpțiuni, în caz când simulațiunea concertată între ele ar fi avut de scop fraudarea legei, de cât atunci când partea interesată ar fi fost în imposibilitate de a'și procura un contra-inscris. Marcadé observă însă (t. V, *loco suprà cit.*), și această observație ne se pare peremptorie, că partea care a subscris o obligație mincinoasă, prin posiția sa falșă în care se găsește față cu celalaltă parte contractantă, se află în o imposibilitate morală de a cere un contra-inscris menit a anula mai în urmă obligațiunea sa. Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 353, 354, *ad notam* și C. din București, decisia mai sus citată, *Dreptul* din 1887, No. 36, p. 287. Eată pentru ce jurisprudența este astăzi aproape unanimă spre a decide că, de câte ori părțile, prin convenția lor, au calcat o lege de ordine publică, de atâte ori ele vor putea să dovedească frauda prin ori ce mijloace, fără nici un început de dovadă scrisă, căci art. 1203 admițênd că dolul și *frauda* se pot stabili prin simple presumpțiuni, și prin urmare, și prin marturi, nu este nici o rațiune de a se decide că asemene dispozițiune se aplică numai fraudei în contra persoanelor, ear nu și fraudei în contra legei. A decide contrariul ar fi a asigura impunitatea fraudei; și nu se poate admite că legiuitorul, care are tot interesul ca dispozițiile sale să fie executate și strict observate, să fi stat nepăsător și să fi permis ca legile cele mai esențiale să poată dilnic fi eludate prin simulațiuni frauduloase. Astfel, Curtea noastră supremă cu drept cuvênt a decis că incapacitatea străinilor de a dobêndi imobile rurale (art. 7, § 5 Const.) fiind de interes public și neputênd fi eludată prin persoane interpuse capabile, o asemene fraudă la proibițiunea legei se poate dovedi, intre părți, prin ori ce mijloace, și chiar

ordine publică, sau ca consimțĕmêntul uneia din ele să fi

prin jurĕmêntul decisoriu. Vedi *Dreptul* din 1879, No. 34 și Bulet. Cas. S-a I, 1879, p. 502. Cpr. și Trib. Teleorman (28 fevr. 1897, I. Ph. Ghețu președ.), care dice că proibițiunea art. 7, § 5 din Const. fiind de ordine publică, isbește de nulitate ori-ce act care ar înfrânge-o și poate fi rădicată din oficiu de judecători. *Dreptul* din 1897, No. 34.

Străinul care vine la o moștenire în România, are el dreptul la valoarea imobilelor rurale în bani? Controversă.

Și fiind că vorbim în treacăt de incapacitatea străinilor de a dobêndi imobile rurale, încapacitate despre care ne am ocupat *suprà*, p. 122, nota 2, este bine să notăm aici o decisie recentă (15 mai 1897) a Curței noastre supreme, pronunțată în secțiuni-unite, prin care se decide că, dacă străinul nu poate poseda în natură asemene imobile, el are însă drept la valoarea lor: „Considerând, dice această decisie, că art. 7 din Constit. neridicând străinilor dreptul de moștenire în România, este invederat că această calitate dênșiĭ trebue s'o aibă în principiu, cu toate efectele ce legea civilă recunoaște unui moștenitor, și dar și cu acea de a fi învestit, prin simplul fapt al morței persoanei căreia-i succedă, cu dreptul de proprietar al averei mobile și imobile cădută în moștenirea sa;

„Că, dacă § 5 de sub citatul articol nu recunoaște străinilor dreptul de a dobêndi imobile rurale în România, de aici însă nu se poate deduce că legiuitorul a voit a admite pentru transmiterea acestor bunuri o altă ordine de succesiune de cât acea prevĕdută de Codul civil, și a chiema la succesiunea acestor imobile alte persoane de cât acele pe care acest codice le recunoaște în gradul cel mai apropiat pentru a succede, nici a deroga la următorul principiu ce resultă din legea civilă, că, adecă, în regularea ordinei transmiterei succesiunei, nu se ține seamă de natura bunurilor; că o asemene modificare și derogare la regulele stabilite de dreptul civil nu se poate presupune; ea trebue să resulte dintr'un text expres de lege, text însă ce nu există;

„Considerând de asemenea că nu se poate pretinde că succesiunea acestor bunuri are a trece la Stat, căci art. 680 C. C. nu recunoaște Statului un drept de succesiune în averea particularilor, de cât în lipsă de ori ce moștenitor și, în ipoteza ce se raționează, moștenitor există;

Considerând că ast-fel fiind, singurul înțĕles ce se poate da acestui art. 7, înțĕles care să fie în concordanță cu dispozițiunele legei civile în materie de moștenire, nu este altul de cât acela că legiuitorul a voit, în caz când în moștenirea deferită unui străin, se află și imobile rurale, să rădice acestui moștenitor dreptul de a poseda asemene imobile în natură, însă n'a putut înțĕlege a nu-i recunoaște dreptul la valoarea acestor imobile, de oare ce asupra lor,

fost smuls prin fraudă, dol sau violenţă (art. 1203 C. C.) [1]), sau cel puţin ca partea care voeşte a ataca actul ca simulat să fi fost în imposibilitate morală de a'şi procura un contra-inscris *(contre-lettre)* [2]).

Dovedirea simulaţiunei din partea moştenitorilor. Necesitatea unui început de dovadă scrisă sau unui contra-inscris.

Acţiunea în simulaţiune poate fi exercitată nu numai de părţile contractante, dar şi de moştenitorii lor, însă moştenitorii nefiind, în asemene caz, terţii persoane, n'au mai multe drepturi de cât autorul lor, şi deci nu vor putea invoca marturi sau presumpţiuni de cât atunci când va exista un început de dovadă scrisă: „Considerând, dice Curtea din Galaţi, că fiind vorba de un act autentic ce are tot efectul între părţi despre drepturile şi obligaţiune-

---

legea civilă 'i dă, în calitatea sa de moştenitor, un drept de proprietate, şi acest drept, după cum s'a dis, nici o altă dispoziţiune de lege nu'l atribue unei alte persoane;

„Considerând că din momentul ce este stabilit că moştenitorul străin are dreptul la valoarea imobilelor rurale ce fac parte din succesiunea ab intestat la care el este chiemat, urmează neaparat că şi străinul instituit ca legatar de imobile rurale să aibă acelaş drept, căci testatorul este presupus, în lipsă de o manifestare a voinţei sale, că a înţéles să se refere la lege în privinţa întinderei ce are a se da dispoziţiunelor sale testamentare;

„Considerând dar că este exact în drept că atât succesorul ab intestat cât şi legatarul, când sunt străini, au dreptul la valoarea imobilelor rurale, etc.“ Vedi *Dreptul* din 1 iunie 1897, No. 42 şi *Curierul judiciar* cu aceiaş dată, No. 21. In acelaş sens, Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 32 şi din 1896, No. 63. C. Disescu, *Cursul de drept public*, II, p. 515.

Chestiunea fiind de o mare însemnătate, am transcris considerentele Inaltei Curţi, însă ori cât de echitabilă ar fi această soluţiune, admisă de curênd şi de Curtea din Bucureşti (*Dreptul* din 1897, No. 20 şi *suprà*, p. 122, nota 2), o mai repetăm încă o-dată, nu vedem cum moştenitorul sau legatarul ar putea să vêndă imobilul, atunci când pentru a vinde el trebue să fie proprietar, şi el este incapabil de a dobêndi această proprietate. Ne întoarcem deci într'un cerc vicios. Vedi *suprà*, p. 122, nota 2.

1) C. Iaşi, Bucureşti şi Galaţi, *Dreptul* din 1883, No. 72. *Dreptul* din 1884, No. 62 şi din 1892, No. 83. Trib. Tutova şi Putna, *Dreptul* din 1888, No. 41 şi din 1892, No. 42. Cpr. C. Bordeaux, 4 iunie 1896. *Pand. Périod.*, 1897. 2. 21. Vedi şi t. IV a lucr. noastre, p. 170, nota 2. Mai vedi încă Laurent, XII, 331. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 351.

2) Cpr. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1887, No. 36, consid. de la p. 287, coloana 2. Marcadé, V, art. 1348, p. 145, No. IV.

le ce constată, ele nu pot fi primite să dovedească simulaţiunea unui atare act prin marturi sau presumpţiuni (art. 1191 C. C.); că această regulă sufere excepţiune numai când ar exista un act scris (contra-inscris), care ar modifica actul public (art. 1175 şi 1197 C. C.), sau când actul ar fi atacat că s'au făcut prin fraudă, dol sau violenţă (art. 1203 C. C.); că aceste regule atât de riguroase când e vorba de părţi, nu se aplică în casul când actul se atacă de un terţiu, şi cuvêntul este că lui nu'i a fost cu putinţă a'şi procura o dovadă scrisă (art. 1198 C. C.); că, în specie, G. P. Costescu făcênd acţiune *în calitate de moştenitor* al mamei sale, el o represintă pe dênsa în instanţă cu aceleaşi drepturi şi obligaţiuni, şi întru cât în dovedirea acţiunei sale nu produce un contra-inscris, şi nici aleagă că actul s'a făcut prin fraudă, dol sau violenţă, presumpţiunele nu pot fi primite pentru a dovedi simulaţiunea actului ce atacă, etc.“ [1]).

Casurile în care moştenitorii sunt consideraţi ca terţii persoane.

Pentru ca moştenitorul să poată fi considerat ca o a treia persoană şi să poată invoca presumpţiuni şi marturi, fără nici un început de dovadă scrisă, trebue ca el să fie reservatar şi acţiunea sa să tindă la complinirea reservei, pe care actul atacat ar fi atins-o [2]).

Actele care pot fi atacate în simulaţie.

Ori ce act poate fi atacat în simulaţiune, şi chiar hotărîrele judecătoreşti. [3]) Şi o împărţeală poate fi atacată în simulaţiune, de câte ori ea este fictivă şi nu are fiinţă de cât în aparenţă [4]).

---

[1]) Veḑi *Dreptul* din 1892, No. 83. Veḑi şi decisia Cas. S-a I, din 22 oct. 1893, prin care se respinge recursul interjetat contra acestei decisiuni. *Dreptul* din 1893, No. 75. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1891, No. 17, ultimul considerent. Cpr. C. Chambéry. D. P., 61. 5. 328, No. 12. Veḑi şi Laurent, XIX, 593.—*Contrà*. Trib. Putna (sentinţă reformată). *Dreptul* din 1892, No. 42 şi Tribun. Gorj. *Dreptul* din 1891, No. 67.

[2]) Cpr. C. Galaţi, decisia citată în nota precedentă. C. Iaşi, *Dreptul* din 1881, No. 4. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1896, No. 79. Cpr. C. Pau (D. P., 61. 2. 96) şi Laurent, XII, 328. Veḑi şi t. IV a lucrărei noastre, p. 171.

[3]) Cpr. C. din Galaţi şi Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 54. Bulet. Cas. S-a I, anul 1890, p. 1100. Veḑi şi *suprà*. p. 247.

[4]) Tribun. Ilfov, *Dreptul* din 1881, No. 57. Cpr. D. P., 92. 2. 113, 473 şi 609. Baudry et Barde, I, 742. Laurent, X, 539. Demolombe, XVII, 242. Marcadé, III, 410 şi autorităţile

Actul autentic poate fi atacat în simulaţie.

Actul autentic nu este la adăpost de această acţiune, pentru că ceea ce se crede până la înscrierea în falş despre dispoziţiunele şi convenţiunele ce el constată (art. 1173), nu sunt declaraţiunele părţilor, ci numai formalităţile substanţiale pe care judecătorul le atestă că s'au îndeplinit înaintea lui... *quorum notitiam et scientiam habet propriis sensibus visus et auditus*, după cum se exprimă Dumoulin: „Considerând, dice Curtea din Bucureşti, că, după dispoziţiile art. 1173, actul autentic face probă până la înscrierea în falş, *numai despre existenţa materială a faptelor constatate de tribunal ca îndeplinite de dênsul sau petrecute înaintea sa*, ear nu şi în ceea ce priveşte şi sinceritatea faptelor juridice constatate de dênsul. Şi, în adevĕr, simulaţia fiind un fapt străin celor ce el a constatat, şi părţile cerênd să dovedească simulaţiunea actului autentic, nu contestă autenticitatea declaraţiunelor lor înaintea tribunalului, ci pretind să stabilească neseriositatea acelor declaraţiuni, prin urmare, actul autentic nefăcênd credinţă de cât până la proba contrară, în ceea ce priveşte realitatea şi sinceritatea faptelor petrecute între părţi, ele au dreptul de a ataca pe calea ordinară, ca simulate, convenţiunele, dispoziţiunele sau declaraţiunele ce actul autentic conţine, etc." [1]).

Vêndări publice.

Actele autentice şi hotărîrele judecătoreşti putênd fi atacate prin acţiunea în simulaţiune, s'a decis cu drept cuvênt că şi vêndările publice sunt supuse acestei acţiuni şi că, prin urmare, se poate în tot-deauna stabili, bine în-

---

citate. *suprà*, p. 251, nota 3 şi în t. III, p. 605, nota 1.— In cât priveşte însă acţiunea pauliană, am vědut că ea nu este admisibilă de câte ori creditorii n'au intervenit pentru ca ea să nu să facă cu viclenie în vatamarea drepturilor lor (art. 785 şi 976). Vedi *suprà*, p, 250 urm.

1) *Dreptul* din din 1887, No. 36. In acelaş sens, C. Bucureşti, *Dreptul* din 1875, No. 7, *infrà* p. 281, nota 1, şi din 1893, No. 64. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1886, p. 436. *Dreptul* din 1879, No. 34; din 1883, No. 84 şi din 1884, No. 16. Trib. Ilfov şi Gorj, *Dreptul* din 1891, No. 67. *Dreptul* din 1893, No. 71 şi din 1894, No. 75. Trib. Argeş, *Dreptul* din 1881, No. 41. Cpr. Cas fr., *Pand. Périod.*, 87. 1. 290. D. P., 91. 1. 202. D. P., 93. 2. 291. D. P., 97. 1. 126. Cpr. Laurent, XIX, 135 urm. Demolombe, XXIX, 271 urm. Aubry et Rau, VIII, § 755, p. 210 urm. Vedi şi t. IV a lucrărei noastre, p. 24, *ad notam*; p. 169, text şi nota 1; p. 445, text şi nota 3.

ţêles, cât timp acţiunea nu este prescrisă, că şi în urma adjudecărei, proprietatea bunului expropriat a remas tot în patrimoniul debitorului [1]).

Despre sub-achisitori (Controversă).

Când un act simulat este anulat, această nulitate este ea oposabilă terţiilor sub-achisitori şi atrage ea nulitatea tuturor actelor posterioare? Chestiunea este controversată în privinţa acţiunei în simulaţiune, ca şi în privinţa acţiunei pauliane. (Veḑi *suprà*, p. 237 şi urm.)

1° Curtea din Iaşi şi Curtea noastră supremă au decis că dreptul concedat terţiilor cade în toate casurile odată cu drepturile concedentului, prin aplicaţiunea maximei: *Resoluto jure dantis, resolvitur jus accipientis* (art. 1770, 1803). Buna credinţă a terţiului îĭ conferă numai dreptul de a se bucura de fructe (art. 485) şi de a câştiga proprietatea prin o prescripţie mai scurtă (art. 1895 urm.), fără a'i constitui insă vre-un titlu pentru dobêndirea proprietăţei şi respingerea revendicărei [2]).

2° Intr'un alt sistem, se respectă actele sub-achisito-

---

[1]) „Considerând, ḑice foarte bine Curtea din Bucureşti, că simulaţiunea poate să existe în veri-ce natură de acte, de oare ce nici o garanţie legală nu poate opri pe părţi de a simula un act, de a face numai aparenţele unui act, fără ca acel act să existe în realitate, căci sinceritatea intenţiunei, element cu totul abstract, nu poate cădea sub constatarea ofiţerului public, care nu poate constata cu mai multă sau mai puţină forţă probantă de cât numai faptele materiale ce cad sub simţurile sale, precum: declaraţiunea părţilor, numărările de bani, etc., fără însă a putea constată şi dacă acele declaraţiuni sunt sincere, dacă au de scop a crea un act serios, sau numai un act aparent, o simplă formă fără substanţă, fără a putea constata dacă acea numărare de bani ce se face înaintea sa este sinceră, serioasă, sau din contra se face cu banii chiar ai persoanei care 'i primeşte, sau cu banii ce au a se restitui pe sub mână, puţin mai în urmă, aceluia ce 'i a numărat în presenţa unei autorităţi publice, etc." *Dreptul* din 1875, No. 7. Cpr. Cas. rom., S-a 1, Bulet. 1883, p. 436. Veḑi şi Cas. fr., D. P., 72. 1. 40. D. P., 84. 1. 229.

[2]) Veḑi *Dreptul* din 1881, No. 16 şi din 1887, No. 5. Bulet. Cas. S-a, I, anul 1886, p. 868 şi Bulet. Cas. 1881, p. 732. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1882, No. 54. Cpr. Cas. fr., D. P., 47. 4. 342, No. 2. In acelaş sens, Laurent, XVI, 499.

rilor, numai când ei au fost *de bună credinţă*. De câte ori ei au fost de rea credinţă, actul lor va cădea odată cu dovedirea simulaţiunei [1]). Acesta este sistemul generalmente admis şi în privinţa acţiunei pauliane. Veḑi *suprà*, p. 238.

3⁰ In fine, în ultimul sistem, anularea actelor simulate nu este nici odată oposabilă sub-achisitorilor serioşi, adecă care au cumparat şi au plătit preţul cu intenţiunea de a deveni proprietari [2]). In adevĕr, din două lucruri unul: sau terţiul, achisitor serios, credea că cumpără de la un adevarat proprietar şi, în asemene caz, actul secret care constată simulaţiunea nu'i este oposabil, el ne producêndu-şi efectele sale de cât între părţile contractante şi succesorii lor *universali* (art. 1175), şi cumpărătorul nu este un succesor universal, ci un succesor (*ayant cause)* cu titlu particular [3]); sau terţiul ştiea că el cumpără de la un *prête-nom*, de la un *non dominus*, şi în asemene caz, el poate să depărteze pe creditori, ţinênd următorul limbagiu: sunt cumpărător serios; am plătit preţul şi puţin îmi pasă de la cine am cumparat. *„In pari causa turpitudinis, melior est conditio possidentis“*. In acest sistem nu se va aplica deci nici odată sub-achisitorilor serioşi regula counoscută *„Resoluto jure dantis“*, etc., însă creditorii anteriori înstrăinărei de al doile, adecă acelei serioase [4]), vor putea, dovedind participarea sub-achisitorului la fraudă, să exercite contra lui acţiunea pauliană (art. 975), pentru că ei să găsesc în faţa unei adevarate înstrăinări, care a scos bunul din patrimoniul debitorului lor [5]).

---

[1]) Veḑi în acest sens, C. Iaşi, Bucureşti şi Cas. rom., *Dreptul* din 1883, No. 72 şi din 1888, No. 56. Bulet. Cas. S-a 1, 1880, p. 396 şi *Dreptul* din 1881, No. 18. Butet. S-a I, 1890, p. 1100 şi *Dreptul* din 1890, N. 67. Cpr. C. Orléans, D. P., 77. 2. 113. Baudry et Barde, I, 740. T. Huc, VII, 232.

[2]) Dacă şi a doua înstrăinare este simulată, adecă dacă sub-achisitorul n'a plătit preţul înstrăinărei, creditorii vor exercita acţiunea în simulaţiune şi în contra celui de al doile achisitor aparent, dovedind că bunul a remas tot în patrimoniul debitorului lor. Cpr. Gr. G. Pĕucescu, I, 471.

[3]) Opr. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1893, No. 64. Cas. rom., *Dreptul* din 1897, No. 6. Veḑi şi *suprà*, p. 104.

[4]) Creditorii anteriori primei înstrăinări, acelei simulate, nu vor exercita acţiunea pauliană, ci vor dovedi numai că ea nu este de cât aparentă. Cpr. Gr. G. Pĕucescu, I, 473.

[5]) Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9, p. 68. Gr. G. Pĕucescu, I, 471 urm.

Prescrierea acţiunei în simulaţiune.

Ca şi acţiunea pauliană, acţiunea în simulaţiune se prescrie prin 30 de ani (art. 1890), ear nu prin 10 ani, de oare ce art. 1900 se aplică numai când se cere nulitatea unui act pentru vicii de formă, sau când consimţĕmêntul a fost smuls prin violenţă, dol sau eroare [1].

Prescripţia în dreptul otoman.

După codul civil otoman (art. 1660), acţiunele reale şi personale se prescriu, în genere, prin trecere de 15 ani. Această prescripţie nu se suspendă de cât pentru minori, nebuni, fie că aceştia ar avea sau nu tutori, şi pentru acei care se află într'o ţară îndepărtată cel puţin cu 18 oare de locul unde se află adversarul seu; ea nu se suspendă însă şi pentru femeile măritate [2].

SECŢIUNEA III

Despre interpretarea convenţiunelor [1].

Origina art. 977 urm.

Regulele cuprinse în secţiunea de faţă, relative la interpretarea convenţiunelor, despre care am vorbit în trea-

---

[1]) Cas. rom. şi C. Bucureşti. *Dreptul* din 1887, No. 36 şi 68. Bulet. Cas., anul 1886, S-a I, p. 917 şi Bulet. S-a I, anul 1887, p. 419. *Dreptul* din 1890, No. 67 şi Bulet. S-a I, 1890, p. 1100. Cpr. Cas. fr., D. P., 76. 1. 443. Laurent, XIX, 33. Baudry et Barde, I, 741. T. Huc, VIII, 191, *in fine*, p. 244. Larombière, IV, art. 1304, No. 44. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 278. Veḍi şi t. IV a lucrărei noastre, p. 131 şi p. 171.—In cât priveşte acţiunea pauliană, veḍi *suprà*, p. 256 urm.

[2]) Cpr. Cas. rom., S-a I, 1 april 1897. *Curierul judiciar* din 25 mai 1897, No. 20.

Observ. asupra împărţirei materiei admisă de legiuitorul nostru.

[3]) Am avut până acum ocasiunea de a observa de mai multe ori că legiuitorul nostru a intervertit ordinea materielor admisă de legiuitorul francez. In adevĕr, pe când de la convenţiuni, codul francez trece la obligaţiuni, şi apoi se reîntoarce earăş la convenţiuni, amestecând neîncetat regulele convenţiunelor cu acele ale obligaţiunelor, codul nostru, mult mai logic şi mai metodic, urmând în această privinţă codul italian, epuisează întreaga materie a convenţiilor înainte de a trece la obligaţiuni. Legiuitorul nostru face însă neertata greşală de a confunda obiectul obligaţiei cu efectul convenţiunei (veḍi *suprà*, p. 108, nota 1) şi de a aşeza acţiunea subrogatorie (art. 974) şi acea revocatorie (art. 975, 976) între efectele ce convenţiunele produc în privinţa celor de al treile, pe când aceste materii ar fi trebuit să

cât cu ocasiunea interpretărei testamentelor [1]), sunt aproape textual extrase din Pothier [2]) şi îşi au origina lor în dreptul roman, de unde acest autor le înprumutase şi el, la rêndul seu.

Regulele prescrise de art. 977 urm. nu sunt obligatorie pentru judecători.

Se întâmplă adese-ori că convenţia părţilor este întunecoasă şi că intenţiunea ce ele au avut în momentul când au contractat nu reesă clar din actul ce au încheiat. Ei bine, în asemene casuri, de câte ori judecătorii fondului, din desbateri, din diferitele împrejurări, din actele ce le s'au înfăţoşat, etc., n'au putut sĕ pătrundă şi să descopere intenţiunea părţilor, de atâte ori ei vor putea să recurgă la regulele de interpretare prevĕḑute de art. 977 urm., fără a fi însă siliţi de a le observa, căci atât doctrina cât şi jurisprudenţa sunt unanime pentru a decide că aceste regule, departe de a avea un caracter imperativ, sunt mai mult nişte sfaturi pe care legea le dă judecătorilor; de unde şi conclusiunea că decisiunea care nu le ar fi observat nu este casabilă [3]).

Judecătorii sunt deci liberi, ear nu siliţi, de a recurge la regulele de interpretare, pe care avem să le examinăm mai la vale, şi ei ar fi putut să le aplice chiar dacă legiuitorul nu le ar fi reprodus [4]).

Art. 977 urm. sunt aplicabile la toate materiile, şi chiar la interpretarea legilor.

Aceste regule se vor aplica, dacă judecătorii vor crede de cuviinţă, nu numai la convenţii, şi mai cu samă la contractele de asigurare pe viaţă, contracte *sui generis* nereglementate de codul civil [5]), dar la ori ce acte sau înscrisuri, chitanţe, hotărîri judecătoreşti [6]), testamente, etc., şi chiar atunci când ar fi vorba de interpretarea unei legi [7]).

---

figureze; ca şi în codul italian, între efectele obligaţiunelor. Cpr. Gr. G. Pĕucescu, II, 1 urm.

1) Veḑi t. IV a lucrărei noastre, p. 490 şi urm.
2) Veḑi Pothier, *Oblig.*, II, art. VII, capit. 1, S-a, I, No. 91—103.
3) Cpr. Cas. fr., D. P., 92. 1. 248. D. P., 84. 1. 84. D. P., 68. 1. 308. Baudry et Barde, I, 555, 573. T. Huc, VII, 175. Laurent, XVI, 500, 510. Démolombe, XXV, 37. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8054. Pĕucescu, II, 4. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 276. Demante et Colmet de Santerre, V, 79 şi 79 bis. Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1156, No. 1.
4) Cpr. Baudry et Barde, I, 555, p. 479.
5) Cpr. C. Colmar, D. P., 65. 2. 93. Veḑi şi Fuzier-Herman, *op. cit.*, II, art. 1156, No. 6.
6) Cpr. Baudry et Barde, I. 578.
7) Cpr. Gr. G. Pĕucescu, II, 5. Veḑi şi art. 1230, *ab initio*, din

Ele sunt de asemene aplicabile contractelor de intreprindere de lucrări publice, de vreme ce asemene contracte constituesc un contract de locaţiune de opere (art. 1470 urm.) a cărui efecte, în lipsa unor anume modificaţiuni şi derogări a părţilor contractante, sunt cârmuite de dreptul comun [1]). Intreprinderi de lucrări publice. Art. 1470 urm. C. C.

Ele nu se aplică însă, după o jurisprudenţă constantă, la concesiunele acordate de o autoritate publică, Stat, Comună, Judeţ, etc. Astfel, în materie de concesiuni de drum de fer, stipulaţiunele prevĕdute în caetul de sarcini nu pot fi complectate sau interpretate prin aplicarea principiilor dreptului comun [2]). Concesiuni acordate de o autoritate publică. Inaplicarea art. 977 urm.

Regulele de interpretare formulate în art. 977 şi urm., în ceea ce priveşte clausele obscure sau îngăimate, nu se aplică de asemene formalităţilor substanţiale a căror menţinere se prescrie de lege sub pedeapsă de nulitate în actele autentice [3]).

Un alt principiu constant este că ori ce contract trebue să se interprete după legile în vigoare în momentul formaţiunei sale [4]).

Eată acum şi cele noue regule, pe care legiuitorul actual la a reprodus din tratatul obligaţiilor a lui Pothier.

Prima regulă.—Art. 977.—Interpretaţiunea contractelor se face după intenţiunea comună a părţilor contractante, ear nu după sensul literal al termenilor. (Art. 969, 970; 984, 1011 C. C. Art. 1156 C. fr.).

---

codul Calimach (914 C. austriac), care, in sens invers, declară aplicabile la tocmeli regulele relative la tălcuirea legilor.

1) T. Huc, VII, 176.—Curtea de casaţie din Francia a decis cu drept cuvênt că regulele de interpretare ale convenţiunelor sunt aplicabile convenţiunei încheiate într'o companie de drum de fer şi proprietarii de usine sau de mine pentru stabilirea unui drum de fer necesar la exploatarea acestor proprietăţi (Cpr. L. din 15 april 1895, p. construirea şi exploatarea căilor ferate de interes local), fiind că aprobarea ce se dă unor asemene convenţiuni de către autoritatea respectivă, nu schimbă în nimic natura şi caracterul lor de convenţii private. D. P., 1891. 1. 227. Convenţii p. stabilirea de drumuri de fer de interes privat.

2) Veḑi T. Huc, VII, 177.

3) Cas. fr., D. P., 89. 1. 429 şi Sirey, 90. 1. 15. Cpr. Baudry et Barde, I, 579.

4) Cas. fr., 20 fevr. 1882. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8060. *Gaz. Pal.*, 82. 1. 429.

Convenţiunea fiind resultatul voinţei comune al părţilor contractante, se înţelege că judecătorii vor căuta a descoperi intenţia părţilor [1]), fără a se opri la sensul *gramatical* al cuvintelor întrebuinţate. „In *conventionibus*,

---

Acte nesolemne.

[1]) Judecătorii, pot, în privinţa actelor nesolemne, pentru a pătrunde voinţa părţilor, să scoată elementele necesare de aiurea de cât din actul pe care îl interpretă, de ex., din alte inscrisuri ale părţilor, din imprejurările causei şi chiar din scrisori emanate de la părţi. Cpr. Cas. fr., D. P., 90. 1. 250. D. P., 85. 1. 161. *Pand. Périod.*, 89. 1. 487. Veḑi Laurent, XVI, 503. Demolombe, XXV, 8 urm. Larombière, 1, art. 1156, No. 5. Baudry et Barde, I, 558, 559. T. Huc, VII, 175. Pand. fr., II, 8106 urm. Pénceseu, II, 12 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 285.—Executarea convenţiunei şi interpretarea ei de către însuşi părţile contractante, vor fi adese-ori cel mai bun interpret. Cpr. C. Liège, 3 mai 71, *Pasicrisie*, 1871. 2. 248. Cas. fr., 7 april 1840, Pand. fr., *Oblig.*, II, 8116. Laurent, XVI, 504. Toullier D. III, partea II, 320. T. Huc, VII, 175, *in fine*.

Interpretarea actelor solemne.

Intenţia părţilor se va putea determina şi prin obiceile locului în care convenţia a fost încheiată (cpr. ar. 980). Laurent XVI, 505.—Dar dacă judecătorii pot, în regulă generală, pentru a descoperi voinţa părţilor să scoată elementele necesare de aiurea de cât din actul pe care îl interpretă, aceasta nu mai este cu putinţă de câte ori este vorba de un act solemn, precum este donaţiunea, ipoteca, etc. „Considerând ḑice cu drept cuvênt Curtea din Caen (31 dechembrie 1866), că, de câte ori e nevoe de a se interpreta o convenţie ipotecară, nu trebue să ne luăm după imprejurările care au precedat-o sau care au urmat-o; că ipoteca nu interesază numai pe părţile contractante, ca celelalte convenţiuni; ea este din contra, prin natura sa, menită a fi opusă terţiilor creditori, care nefigurând într'ênsa, sunt siliţi să se refere la inscrisul prin care ea s'a constituit, şi de aceea nu se poate invoca contra lor fapte de care ei nu au cunoştinţă, etc." Veḑi această decisie în *Rec. des arrêts de Caen et de Rouen*, anul 1867, 1, p. 225 şi în Pénceseu, II, 13. Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8108, 8109.

Interpretarea testamentelor.

Testamentul fiind un act solemn (art. 886), trebue să decidem, prin aplicaţiunea principiilor de mai sus, că voinţa testatorului n'ar putea fi interpretată prin fapte şi împrejurări exterioare, străine de testament, ci numai prin substanţa însăş a actului, *ex ipsomet testamento... ex propriis verbis testamenti... non aliunde, non extrinsecus*, după cum se exprimă Dumoulin, şi după cum a şi decis Curtea de casaţie din Francia la 1818; însă am vêḑut, cu toate aceste, că chestia este controversată. Veḑi t. IV, p. 494 urm.

contrahentium voluntatem potius quam verba spectari placuit" [1]).

Astfel, pentru a lua exemplul dat de Pothier (II, 91), dacă D-ta erai chiriaşul meu pentru un apartament al casei în care şedeam şi eu, şi dacă am reînoit contractul, dicênd că 'ţi mai dau încă cu chirie *casa mea*, pe un timp determinat, cu preţul contractuluĭ precedent, prin cuvintele *casa mea* nu se înţêlege toată casa, ci numai apartamentul ce ocupai mai înainte.

Prin aplicaţiunea acestui principiu, art. 1011 prevede că împlinirea condiţiunei trebue să se facă astfel cum au înţêles părţile să fie făcută. Art. 1011.

Tot prin aplicaţiunea acestui principiu s'a decis cu drept cuvênt că, pentru caracterisarea unui contract, judecătoriĭ trebue să aibă în vedere conţinutul convenţiunei şi diferitele sale clause, ear nu denumirea ce părţile au dat contractului, atunci când acea denumire nu corespunde cu caracterul convenţiunei [2]).

N'ar trebui însă să mergem prea departe cu aplicarea regulei prevědută de art 977, căci judecătoriĭ nu se vor referi, la intenţiunea părţilor de cât atunci când cuvintele întrebuinţate de ele pot fi tălmăcite în diferite sensuri, *in ambiguis orationibus* (L. 96, Dig., 50, 17) [3]).

De câte ori deci termeniĭ de care părţile s'au servit sunt lămuriţi şi nu lasă nici o îndoeală asupra adevara-

---

[1]) L. 219, Dig., 50, 16, *De verb. signif.* Vedi şi L. 1, Cod., 4. 22, unde se dice: „*In contractibus rei veritas potius, quam scriptura perspici debet*". Mai vedi încă L. 3, Cod., *loco cit.*, unde se dice: „*Emptione pignoris causa facta, non quod scriptum, sed quod gestum est, inspicitur*". Cpr. şi L. 69, Dig., 32, *De legatis*, III, care aplică aceiaş regulă la testamente: „*Non aliter a significatione verborum recedi oportet, quam cùm manifestum est, aliud sensisse testatorem*". Cpr. art. 733, *in fine*, C. Calimach. Vedi şi art. 1210 din acelaş cod.

[2]) Cpr. Cas rom., Bulet. S-a I, 1883, p. 959 şi Bulet. 1886, p. 198. Cas. fr., D. P., 57. 1. 261. D. P., 82. 2. 237. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8120 urm. Baudry et Barde, I, 557. Denumirea contractului nu va putea însă fi schimbată de judecători, de câte ori ea este conformă naturei convenţiunei şi nu este incompatibilă cu nici unul din elementele sale. Baudry et Barde, *loco cit.* Cas. fr., 8 mai 1854. Sirey, 54. 1. 462.

[3]) Cpr. art. 1281 din codul civil spaniol (L. din 24 iulie 1889), care este formal în această privinţă.

tului lor înțêles, ei vor fi luați în înțêlesul lor gramatical, căci ar fi primejdios de a se departa de la dênșiĭ și a substitui o intențiune mai mult sau mai puțin ghicită și arbitrară înțêlesului limpede și precis ce presintă termenii clari ai convențiunei. Cu alte cuvinte, judecătoriĭ nu vor putea să caute a descoperi intențiunea părților prin aplicarea reguleler de interpretare, de cât atunci când convenția va fi echivocă și obscură [1]). „*Cùm in verbis nulla ambiguitas est, non debet admitti voluntatis quæstio*“ [2]).

Acest text, ca și acel citat *infrà, ad notam*, este relativ la testamente, însă el se aplică și la convențiuni [3]).

Schimbarea sau denaturarea conv. interpretate. In caz când judecătoriĭ sunt în drept a recurge la regulele de interpretare, ei apreciează în mod suveran intențiunea părților contractante, și decisia lor nu este supusă controlului Curței de casație de cât atunci când s'a schimbat sau denaturat însuș natura convențiunei interpretate (art. 37, § 6, L. C. de cas. din 1861) [4]).

---

[1]) Chestiunea de a se ști dacă o convenție este destul de clară sau este echivocă, e o chestie pură de fapt, care scapă de controlul Casației. Baudry et Barde, I, 337 și 556, *in fine*.

[2]) L. 25, § 1, Dig., 32, *De legatis*, III. Vedi și L. 69, Dig., *loco cit.*, unde se dice: „*Non aliter a significatione verborum recedi oportet, quam cùm manifestum est, aliud sensisse testatorem*“. Vedi *suprà*, p. 287, n. 1 și t. IV a lucrărei noastre, p. 491.

[3]) Demolombe, XXV, 4. Fuzier-Herman, art. 1156, No. 2. Laurent, XVI, 502. Larombière, I, art. 1156, No. 4. Baudry et Barde, I, 556. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8070 urm. Demante, V. 73. Aubry et Rau, IV, § 347, p. 328, text și nota 3. Massé-Vergé, III, § 618, p. 566, nota 2. Tot în acest sens este și jurisprudența. Cpr. D. P., 72. 1. 176. D. P., 86. 1. 469. D. P., 92. 1. 406. *Pand. Périod.*, 88. 1. 529. Vedi și Trib. Tutova (Sc. Popescu președinte), *Dreptul* din 1885. No. 67.—Vedi însă Pĕucescu, II, 9, urm.

[4]) Vedi autoritățile citate *suprà*, p. 157, nota 3. Curtea de casație din Francia a decis (D. P., 66, 1. 108) că puterea care aparține judecătorilor fondului de a aprecia în mod suveran intențiunea părților contractante, autorisă pe judecători să îndrepte o expresiune din contract, dacă ei recunosc că asemene expresiune este în contradicere cu intenția părților și constitue o eroare de redacție, mai ales când asemene interpretare este neaparată pentru ca contractul să'și poată produce efectele sale. Vedi și Fuzier-Herman, II, art. 1134, No. 125.

Interpretarea convenţiunelor aparţine deci instanţelor de fond [1]). Acest punct n'a suferit nici o dată vre o discuţie.

A doua regulă.—Art. 978. — Când o clausă este primitoare de două înţelesuri, ea se interpretă în sensul ce poate avea un efect, ear nu în acela ce nu produce nici unul. (Art. 1157 C. fr.).

In caz când părţile s'au exprimat în mod îndoelnic, convenţia se va interpreta în sensul ce poate avea un efect, ear nu în acela ce nu produce nici unul. „Indeosebi tocmala cea cu îndoeală trebue să se tălcuească aşa, ḑice art. 1230 din codul Calimach (914 C. austriac), ca nu numai să nu cuprindă nici o contraḑicere, ci să aibă şi resultat"; ear art. 736 din acelaş cod, relativ la interpretarea testamentelor, ḑice că „cele îngăimate, trebue a se tălcui cu plecarea spre bunătate" [2]).

Astfel, dacă la finele unui act de împărţeală s'a ḑis: s'a convenit între Petru şi Pavel ca acest din urmă să poată trece *pe fondul sĕu*, trebue înţĕles pe fondul lui Petru, căci altfel clausa ar fi lipsită de efecte [3]).

De asemene, clausa din un contract de vênḑare prin care s'ar fi stipulat că „cumpărătorul va suferi servituţile pasive şi că ele vor fi pe riscul sĕu" însĕmnează că părţile au înţĕles să descarce pe vênḑĕtor de garanţia servituţilor neaparente, căci altfel clausa n'ar produce nici un efect, de oare ce vênḑĕtorul este de drept, în baza art. 1349, liberat de ori ce garanţie a servituţilor aparente [4]).

In puterea acestor principii, Curtea de casaţie din Francia a decis (10 noembrie 1896), că de câte ori sensul unei dispoziţiuni testamentare ce se pretinde că ar cuprinde o substituţie fideicomisară (art. 803) este nesigur, ju- **Substituţie fideicomisară. Art. 803.**

---

[1]) Cas. rom., 31 ianuar 1897. *Curierul judiciar* din 1897, No. 8. *Id.* Cas. rom., 18 april 1896. *Dreptul* din 1896, No. 47. Cpr. Cas fr. D. P., 92. 1. 209. D. P., 91. 1. 7. D. P., 96. 1. 118. *Pand. Périod.*, 96. 1. 56. Veḑi şi Pand. fr., v[o] *Cas. civ.*, 749.

[2]) *„Quotiens in actionibus, aut in exceptionibus ambigua oratio est, commodissimum est id accipi, quo res de qua agitur, magis valeat quam pereat"*. (L. 13, Dig., 34, 5, *De rebus dubiis*). Acelaş lucru se mai spune încă o dată în L. 80, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus.*

[3]) Veḑi Pothier, *Oblig.*, II, 92. Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8135. Demolombe, XXV, 12.

[4]) Cpr. Tribun. din Gannat, 7 iunie 1889. D. P., 91. 2. 166. Baudry et Barde, I, 560.

decătorii fondului au dreptul şi datoria de a o interpreta, cercetând care a fost voinţa testatorului, şi ei se conformă regulelor unei interpretaţiuni sănătoase atunci când adoptă sensul care dă efect testamentului, ear nu acela care'l anulează [1]).

A treia regulă.—Art. 979.—Termenii susceptibili de două înţělesuri se interpretă în inţělesul ce se potriveşte mai mult cu natura contractului. (Art. 1158 C. fr.).

Natura contractului este unul din principalele elemente la care judecătorii trebue să se refere pentru a descoperi intenţiunea părţilor [2]), căci ele sunt presupuse a se fi referit dreptului comun, de câte ori n'au exprimat o voinţă contrară: „*Quoties idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum accipiatur quæ rei gerendæ aptior est*“ [3]).

Astfel, dacă 'ţi am închirieat casa mea pe trei ani cu 1000 de lei, se înţělege că preţul locaţiunei este de

---

1) *Dreptul* din 1897, No. 28. Cpr. şi *Pand. Périod.*, 93. 1. 205. Trib. Ilfov, *Curierul judiciar* din 1897, No. 28. Vedi şi t. IV a lucrărei noastre, p. 722, text şi nota 2.

Condiţiile unei substituţii fideicomisare.

Potrivit art. 803 din C. C., una din condiţiile esenţiale ale substituţiunei fideicomisare este existenţa unei îndoite liberalităţi făcute unor persoane diferite; prin urmare, substituţiunea nu poate avea loc, când nu există de cât o singură liberalitate şi numai o singură persoană instituită de testator. Astfel, nu există substituţie fideicomisară când testatorul, instituind un legatar universal şi îndatorindu'l ca cât va trăi să nu înstrăineze imobilele succesiunei, pentru ca la moartea sa să le lese pentru opere de binefacere sau de cultură, nu'i-a determinat şi substituitul chiemat a culege bunurile succesiunei sale. Cas. rom., S-a 1, 17 martie 1897, *Curierul judiciar*, din 1897, No. 20. Cpr. Trib. Ilfov şi Curtea Bucureşti. *Curierul judiciar* din, 1897, No. 28. Vedi şi t. IV a lucrărei noastre, p. 700 urm. Dar dacă testamentul institue doi legatari în plină proprietate asupra aceluiaş obiect, cu obligaţia pentru dênşii de a conserva şi transmite acel obiect, asemene dispoziţie cuprinde o substituţie fideicomisară oprită de lege (art. 803), şi judecătorii fondului n'au dreptul prin interpretare să'i dee un alt caracter contrar termenilor în care e concepută această dispoziţiune. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1892, p. 995.

2) Termenii convenţiunei se apreciază şi de astă dată în mod suveran de judecătorii fondului. Cas. fr., D. P., 86. 1. 240.

3) L. 67, Dig., 50, 17.—„De câte ori la tocmeli o vorbă are două înţělesuri, dice codul Caragea, (art. 12, partea 6, capit. 2), primim ceea ce se potriveşte sau ceea ce este spre siguranţa lucrului tocmit“.

1000 lei pe an, ear nu pe toţi trei ani, pentru că este de natura contractului de locaţiune ca preţul chiriei să se stipuleze şi să se plătească anual [1]).

De asemenea, dacă prin contractul de locaţiune ce am încheiat cu un chiriaş, am pus în sarcina acestuia *reparaţiile* imobilului închirieat, se înţelege că m'am referit la reparaţiile locative, pentru că, după natura contractului, numai aceste reparaţiuni sunt în sarcina chiriaşului (art. 1447) [2]).

A patra regulă.—Art. 980.—Dispoziţiunele îndoioase [3]) se interpretă după obiceiul locului unde s'a încheiat contractul. (Art. 970 C. C. Art. 1159 C. fr.) [4]).

Regula art. 980 se va aplica fără nici o dificultate de câte ori convenţiunea urmează a fi executată acolo unde ea s'a încheiat [5]).

---

[1]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 93. Baudry, II, 907. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8148. Laurent, XVI, 507.

[2]) Cpr. Pothier, *loco cit.* Demolombe, XXV, 14. Mourlon, II, 1163. Pand. fr., II, 8145.

[3]) O dispoziţie este îndoelnică sau obscură, de câte ori ea nu presintă un sens bine determinat: „*Obscurè loquitur*, ḑice Cujacius, *qui quod dixerit, non appa reat.* (Lib. 5, *Quest. Papinianeæ, ad legem* 39, Dig., 2, 14, *De pactis).*

Clausele şi expresiunele care nu vor putea nici intr'un chip fi înţělese vor fi considerate ca nescrise. Ceea ce Javolenus ḑice despre testamente, este deci aplicabil şi la convenţiuni: „*Quæ in testamenta ita sunt scripta, ut intellegi non possunt, perinde sunt, ac si scripta non essent*". (L. 73, § 3, Dig., 50, 17). Cpr. Larombière, I, art. 1161, No. 5. Fuzier-Herman, art. 1159, No. 4.

[4]) Contractele trebue să se interprete, ḑice art. 157 din noul cod german, după cum o cere buna credinţă şi intenţiunea părţilor determinată prin obiceiuri". Art. 157 C. german.

[5]) Dacă însă obligaţia incheiată într'un loc urmează a fi executată în altul, şi dacă ambele locuri au obiceiuri deosebite, dispoziţia îndoelnică va fi interpretată după obiceiul locului unde convenţia urmează a fi executată, ear nu după acel al locului in care ea a fost incheiată. Baudry et Barde, I, 562. Demolombe, XXV, 17. Laurent, XVI, 508. Larombière, I, art. 1159, No. 2. Pand. fr., II, 8161. Cpr. C. Bruxelles, 28 dechembrie 1863, *Pasicrisie belge*, 1864, 2, 283.

In cât priveşte tratatele diplomatice, se admite că ele trebue să fie astfel interpretate în cât să fie în armonie cu dreptul civil şi public al ţărei în care ele sunt încheiate, şi mai cu samă cu acel al ţărei unde ele urmează a fi executate. Larombière, I, art. 1159, No. 3. Cpr. Cas. fr. Répert. Dalloz, v° *Droit civil*, 443, nota 1. Veḑi şi Fuzier-Herman, *C. civ.*, I, art. 1, No. 360 urm. Interpretarea tratatelor internaţionale.

Astfel, pentru a lua şi de astă dată exemplul dat de Pothier, dacă m'am tocmit cu un muncitor să'mi are pămêntul meu cu preţ de atâta, obiceiul locului unde am făcut tocmala şi unde ea trebue să se execute va decide dacă am înţêles să'mi facă două arături sau numai una [1]. „*Semper in stipulationibus et in cœteris contractibus id sequimur quod actum est; aut si non appareat quod actum est, erit consequens ut id sequamur quod in regione in qua actum est, frequentatur*“ [2].

Contracte de asigurare maritimă.

Jurisprudenţa franceză aplică regula edictată de art. 980 la toate contractele, şi chiar la contractele de asigurare maritimă [3].

---

[1] Cpr. Pothier, II, 94. Pand. fr., II, 8157. Baudry, II, 907. Demolombe, XXV, 16. Veḑi şi Cas. fr., D. P., 60. 1. 403. In cât priveşte modurile de probaţiune ale obiceilor, veḑi Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I. 80.

[2] L. 34, Dig., 50. 17. Veḑi şi L. 31, § 20, Dig. 21, 1, unde se ḑice: „*Ea quœ sunt moris et consuetudinis, in contractibus tacite veniunt*“. „La tocmelele cele întunecoase şi cu îndoeală, ḑice art. 9, partea 6, capit. 2 din codul Caragea, să se tălmăcească de pe cugetul celor ce se tocmesc şi de pe fapta lor; ear de lipseşte fapta, *de pe obiceiul locului*, sau şi al lor“; şi art. 11 din acelaş cod adaogă „La tocmelele cele întunecoase, priimim ceea ce este mai de creḑut, sau ceea ce se face de mai multe ori“. „*In obscuris inspici solet, quod verisimilius est, aut quod plerumque fieri solet*“. (L. 114, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*).

Art. 1 C. com.

[3] Cpr. Cas. fr., D. P. 54. 1. 318 şi 388.—Veḑi art. 1 din codul comercial de la 1887, care abroagă usurile comerciale, de şi sunt texte în codul civil care se referă la ele (veḑi, de ex., art. 1531 C. C.). In adevĕr, după acest text, în materie comercială, se aplică codul de comerţ, ear dacă codul de comerţ nu prevede casul, se aplică codul civil. In Italia (art. 1. C. com.), in Germania, în Olanda şi în alte ţări, Codul civil nu devine din contra aplicabil de cât în lipsa obiceilor locale sau speciale şi acelor generale. Cpr. Gr. Maniu, *Dreptul* din 1891, No. 63. Legiuitorul nostru nemenţionând nicăiri usurile comerciale, ele nu se vor aplica de cât în lipsa unor asemene disposiţiuni ale codului comercial sau civil.

Dreptul obicinuelnic.

Dreptul obicinuelnic a perdut deci astăzi mult din însĕmnătatea sa, şi judecătorii, afară de casurile de interpretare ale convenţiunelor, nu se mai pot referi la un obiceiu, ori cât de constant ar fi, de cât în casurile anume determinate de lege. (Cpr. art. 529, 532, 600, 610, 970, 980, 981, 1359, 1443, 1436, 1451, 1531 C. C., etc.).

Dacă legea este contrară usului, se va aplica legea, ear nu usul [1]), mai cu samă când va fi vorba de o lege de interes general şi de ordine publică, pe care legiuitorul a edictat-o în interesul societăţei [2]). Lege contrară usului.

In ori ce caz, violarea unui obiceiŭ invocat pentru interpretarea unei convenţiuni nu poate fi considerat ca o lege, şi prin urmare, nu poate da loc la casarea decisiunei [3]). Violarea unui uz nu dă loc la casare. Controversă.

Numai violarea obiceiului consacrat prin o lege positivă (cpr. art. 600, 607, 610, 1436, etc.) poate să deie loc la casare, pentru că, în asemene caz, însuş legea a fost violată [4]). Obiceiŭ consacrat prin lege.

Codul austriac prevede anume, în art. 10, că obiceile nu pot fi luate în consideraţie de cât în casurile în care legea se referă la ele: *„Auf Gewohnheiten kann nur in den Fällen, in welchen sich ein Gesetz darauf beruft, Rücksicht genommen werden"*. Codul austriac.

Codul Calimach nu numai că nu reproduce acest text, dar prevede, din contra, că, „dacă în acest cod, nu s'ar afla o lege potrivită la pricina înfăţoşată, atunci se cuvine a se urma pământescului obiceiŭ, carele, în curgere de mulţi ani, deobşte păzinduse, şi întru judecătorii cercânduse, s'au întărit şi cu chipul acesta au dobêndit puterea legiuită". Andr. Donici ḑice de asemene (art. 11, cap. 1): „Ca o pravilă se păzeşte obiceiul vechiŭ a unei ţări, însă aprobăluit". Cpr. Instit., I, 2, § 9. Veḑi şi Gr. Alexandrescu, *Studii asupra obiceielor juridice* (Galatz, 1896), p. 19, care ne a făcut distinsa onoare de a se referi la lucrarea noastră. Codul Calimach.

1) Veḑi *suprà*, p. 160.

2) Aceiaş soluţie este aplicabilă chiar când ar fi vorba de o lege de interes privat, pentru că, după cum foarte bine ḑice Curtea de casaţie din Francia (D. P., 68. 1. 471 şi D. P., 80. 1. 108), dacă obiceiele pot fi invocate în tăcerea legei sau a convenţiunei, ele nu pot autorisa pe judecători să înlăture efectele pe care legea le atribue unei convenţiuni constatate în regulă. Cpr. Massé, *Dr. comm.*, I, 83. Alauzet, *Comment. du Code de comm.*, I, 7 urm.—Veḑi însă Demolombe, XXV, 19 bis. Pĕucescu, II, 22. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I, 83 (ediţia a 2-a, 1889).

3) Baudry et Barde, I, 563, *in fine*. Demolombe, XXV, 19. Larombière, I, art. 1160, No. 4. Pĕucescu, II, 23. Boistel, *Précis de dr. comm.*, 22. Cpr. Cas. fr., 3 iulie 1844, Répert. Dalloz, v° *Notaire*, 362, nota 2, p. 660.—*Contrà*. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I, 85.

4) Demolombe, I, 33. Veḑi şi t. I, partea I a lucrărei noastre, p. 4.—Veḑi însă Lyon-Caen et Renault (*op. cit.*, I, 85), care ḑic că această distincţiune este arbitrară, usul nedobândind putere de cât prin voinţa legiuitorului, fie ea expresă sau tacită.

A cincea regulă.—Art. 981. — Clausele obicinuite în un contract se subînţeleg, de şi nu sunt exprese într'ênsul. (Art. 970 C. C. Art. 1160 C. fr.) [1]).

Astfel, într'un contract de locaţiune, care n'a derogat la obiceiul locului, sunt subînţelese clausele că chiria se va plăti din şase în şase luni, la sf. Dimitrie şi la sf. Gheorghie, şi că reparaţiile mici, numite locative, precum reparaţiunea vetrei sobelor, a gurei lor, a capacelor, a geamurilor, a uşelor, ferestrelor, broaştelor, etc., sunt în sarcina chiriaşului (art. 1447). Vedi şi *suprà*, p. 291.

De asemene, într'un contract de vêndare, se subînţélege clausa că vêndêtorul este obligat a garanta pe cumpărător de evicţiune (art. 1337 urm.), de şi ea n'ar fi fost anume prevêdută, etc. [2]).

A şasea regulă.—Art. 982.—Toate clausele convenţiunelor se interpretă unele prin altele [3]), dânduse fiecărei înţélesul ce resultă din actul întreg. (Art. 1161 C. fr.).

Contractul constituind în spiritul părţilor un tot indivisibil în acest sens că generalmente clausele se complectează şi se explică unele prin altele, mijlocul cel mai sigur de a pàtrunde sensul fie cărei clause este de a le examina pe toate. Este contrar dreptului, dice jurisconsultul Celsus, de a respunde sau de a judeca după o lege din care se cunoaşte numai un fragment, şi care n'a fost meditată în intregimea ei [4]); şi ceea ce Celsus dice despre

---

[1]) Vedi legile romane citate *suprà*, p. 292, nota 2.

[2]) Cpr. Pothier, II, 95.—Curtea de Casaţie din Francia a decis că, în unele vêndări, cumpărătorul, pe lângă preţ, mai trebue încă să plătească micele gratificaţiuni obicinuite (adalmaş), ele fiind subînţelese în convenţia părţilor. D. P., 60. 1. 403. Cpr. Baudry et Barde, I, 564. Larombière, I, art. 1160, No. 2. Demolombe, XXV, 20. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8168. Laurent, XVI, 509.

[3]) Pothier (II, 96) se exprimă astfel: „O clausă se interpretă prin celelalte clause cuprinse în act, fie că ele sunt anterioare sau posterioare, *soit qu'elles précedent, ou qu'elles suivent*". Tot cam in asemene termeni se exprimă şi Domat. Aceasta este necontestat şi astăzi, pentru că, în interpretarea convenţiilor, ca şi în acea a testamentelor, nu se consideră *ordo scripturæ*. Cpr. Demolombe, XXV, 22. Baudry et Barde, I, 565. Pand. fr., II, 8173, şi toţi autorii.

[4]) *„Incivile est, nisi tota lege perspecta, una aliqua particula ejus proposita, judicare, vel respondere"*. (L. 24, Dig., 1, 3, *De legibus*, etc.).

interpretarea legilor se aplică şi la interpretarea convenţiunelor. Asupra acestui punct toţi autorii sunt de acord [1]).

Astfel, pentru a lua exemplul ce găsim în o lege romană, şi pe care îl reproduce şi Pothier [2]), dacă într'un contract de vêndare s'a dis mai întâi că imobilul se vinde liber de ori ce sarcini reale, *uti optimus maximusque esset*, adecă în cea mai bună stare în care poate să fie un imobil, şi apoi, prin altă clausă, se adaogă că vêndĕtorul nu respunde de cât de faptele sale, această din urmă clausă serveşte de interpretare celei dintâi pe care o restrênge, şi convenţia trebueşte interpretată în sensul că imobilul este liber de sarcinele pe care vêndĕtorul ar fi putut personal să le constituească, ear nu de acele care au putut fi impuse de autorii sei, şi de care el n'a avut nici o cunoştinţă.

Contracte de căsătorie.

Regula art. 982 se aplică şi la contractele de căsătorie [3]).

Din împrejurarea că toate clausele unei convenţiuni se interpretă unele prin altele, n'ar trebui să conchidem că nulitatea uneia din ele ar atrage neaparat nulitatea întregei convenţiuni, căci, de şi validitatea fie-cărei clause poate să fie subordonată validităţei celorlalte, se poate întâmpla şi contrariul [4]).

Clause contradicătoare.

Se poate întâmpla ca diferitele clause a unei convenţiuni să fie contradicĕtoare; de exemplu, acelaş act cuprinde o vêndare de imobil şi o constituire de ipotecă asupra aceluiaş imobil, în folosul persoanei care figurează ca cumpărător în clausa precedentă. Ei bine, în asemene caz, judecătorii fondului vor aprecia în mod suveran care din cele două clause trebue să'şi primească executare [5]).

A şaptea regulă.—Art. 983. — Când este îndoeală, convenţiunea se interpretă în favoarea celui ce se obligă. (Art. 980, 1024, 1027, 1104, 1181, 1186, 1312 C. C. Art. 1162 C. fr.).

---

[1]) Cpr. Demolombe, XXV, 21. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8169.
[2]) Cpr. L. 126, Dig., 50, 16 şi Pothier, II, 96. Vedi şi Domat (*Lois civ.,* I, tit. I, S-a 2, No. 10), din care regula art. 982 a fost aproape literalmente extrasă.
[3]) Cas. fr., D. P., 57. 1. 207. Baudry et Barde, I, 565, nota 7.
[4]) Baudry et Barde, I, 566.
[5]) Cpr. C. Bordeaux, 5 ianuar 1833. Pand. Chron., II (anii 1830—1844), 2, 65 şi Répert. Dalloz, *Vente*, 1463, nota 2. Vedi şi Baudry et Barde, I, 568. Fuzier-Herman, II, art. 1161, No. 1.

Art. 1312.—Vênḑĕtorul este dator să explice curat îndatorirele ce înţĕlege a lua asupra-şi.—Veri ce clausă obscură sau îndoioasă se interpretă în contra vênḑĕtorului. (Art. 983, 1024, 1027 C. C. Art. 1602 C. fr.).

Art. 983 reprodus, ca şi celelalte texte, din Pothier (II, 97), nu face de cât să resume decisiunele jurisconsulţilor romani, care, în mai multe texte, exprimă aceiaş idee: *„In stipulationibus cùm quæritur quid actum sit, verba contra stipulatorem interpretenda sunt“* [1]).

Codul Calimach.

„La tocmelele unilaturale, ḑice art. 1231 din codul Calimach (915 C. austriac), prin care se îndatoreşte o parte numai, dacă s'ar întâmpla îndoeală, se socoteşte că îndatoritul au voit să primească sarcina cea mai uşoară, de cât cea mai grea; ear la cele bilaturale, prin care se îndatoresc ambele părţi, ḑicerile şi alcătuirele cele cu îndoeală şi neînţelese se tălcuesc în protiva aceluia, carele cu vicleşug le-au întrebuinţat“ [2]).

Ori ce obligaţie implicând o restricţie la libertatea naturală a debitorului, este firesc lucru ca îndoeala sau tăcerea convenţiunei să fie interpretată în favoarea debitorului şi în contra creditorului, pentru că fie-care vrea să fie dator mai puţin, după cum ḑice foarte bine Codul Caragea (art. 13, partea 6, capit. 2) [3]).

---

1) L. 38, § 18, Dig., 45, 1, *De verb. oblig.* — L. 99, Dig., *eod. tit.*, exprimă aceiaş idee când ḑice: *„Ac ferè secundum promissorem interpretamur“*. Tot în acelaş sens Gaius ḑicea: *„Semper in dubiis benigniora præferenda sunt“*. (L. 56, Dig., 50, 17, *De regulis juris*, etc.). Veḑi şi L. 9, Dig., *eod. tit.*, unde se ḑice: *„Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur“*. In fine, Marcellus, în L. 192, § 1, Dig., *loco cit.*, ḑice: *„In re dubia benigniorem interpretationem sequi, non minus justius est, quam tutius“*.

Codul Caragea.

2) La tocmelele cele cu două sume şi cu două vremi (termene), ḑice art. 13, partea 6, capit. 2 din codul Caragea, priimim vremea cea mai îndelungată; adecă, dacă se va tocmi să deie cine-va ḑece ori cinspre-ḑece bani, atunci priimim pre cei ḑece; şi earăş, de se va tocmi să deie după un an sau după doi, după doi ani priimim să dea, pentru că apururea fie-care vrea să fie dator mai puţin şi să aibă soroc mai lung“. Şi art. 14 din acelaş cod, *loco cit*, adaogă: „Cele scrise din vicleşug cu nedesluşire, cu îndoeală, şi greşite, le tălmăcim în protiva celui ce le-au făcut (adecă a debitorului), pentru că el trebue să desluşească ceea ce înţĕlege“.

3) *„Celui qui s'oblige ne veut que le moins“*, ḑicea Domat.—Ori ce îndoeală, în privinţa intenţiunei părţilor, nu se poate deci

Această regulă este aplicabilă și la testamente, de câte ori nu există îndoeală asupra existenței legatului, ci numai *asupra întinderei sale*. Judecătorii, în asemenea caz, vor interpreta îndoiala în favoarea moștenitorului, care este debitor al legatului, și în contra legatarului: „*In dubio, pro herede respondendum... heredi parcendum*" [1]). **Aplicarea art. 983 la testamente.**

Dacă însă ar exista îndoeală asupra însuș existenței legatului, îndoeala se va interpreta in favoarea legatarului și în contra moștenitorului, prin aplicarea art. 978, care voește că, de câte ori o clausă este primitoare de două înțelesuri, ea să fie interpretată în așa sens în cât se producă un efect: „... *magis ut valeat quam ut pereat*". (L. 13, Dig., 34, 5, *De rebus dubiis*) [2]). **Aplicarea art. 978.**

Trebue însă să observăm că dispositia art. 983 nu are caracterul unei regule de interpretare, pentru că ea nu devine aplicabilă de cât atunci când judecătorul, cu tot ajutorul regulelor de interpretare, n'a putut să pătrundă intențiunea părților. Ca atare deci, art. 983 nu este la locul său, și această dispositiune ar fi trebuit să fie așeḑată la finele secțiunei, în urma tuturor regulelor de interpretare propriu ḑise [3]). **Art. 983 nu este la locul său.**

Ori cum ar fi, art. 983, ca și celelalte texte din secțiunea de față, n'are un caracter imperativ: el fiind mai mult un sfat dat judecătorilor, ei ar putea, fără a viola nici o lege, să curme îndoeala în favoarea creditorului [4]).

---

interpreta de cât in favoarea debitorului. Cas. rom. S-a 1. Bulet. 1878, p. 20 și 208.—De câte ori nu există îndoeală asupra intențiunei părților, nu este deci loc la aplicarea acestui text. Cas. rom. S-a I. Bulet. anul 1879, p. 903, ultimul considerent.

[1]) C. din București. *Dreptul* din 1889, No. 34, ultimul considerent. Cpr. D. P., 71. 2. 24. Baudry et Barde, I, 578, *in fine*. Aubry et Rau, VII, § 712, p. 401, text și nota 10. Demolombe, XXI, 742. Laurent, XIV, 163, și autorii citați în t. IV a lucrărei noastre, p. 493, nota 5.

[2]) Demolombe, XXI, 742. Baudry et Barde, I, 578. Aubry et Rau, VII, § 712, p. 461. C. Paris. *Pand. Périod.* 1888. 2. 235. Cpr. Cas. fr. D. P., 93. 1. 117.—*Contrà.* Laurent, XIX, 163. Veḑi și t. IV a lucrărei noastre, p. 493.

[3]) Cpr. Baudry et Barde, I, 571, 572. Demolombe, XXV, 23. Aubry et Rau, IV, § 348, *in fine*, p. 329. Pand. fr., II. 8177.

[4]) Veḑi *suprà*, p. 284, text și nota 3.—Astfel, Curtea din Paris a putut să interprete o clausă obscură și îngăimată din o poliță de asigurare contra companiei care o redactase,

Codul civil cuprinde mai multe aplicațiuni a principiului inscris în art. 983. Vom menciona numai câteva din ele.

Art. 1024. Astfel, după art. 1024, termenul este tot-deauna presupus că s'a stipulat în favoarea debitorului, dacă din convențiune sau din împrejurări nu resultă că el este stabilit și în folosul creditorului.

Art. 1027. De asemenea, după art. 1027, în obligațiile alternative, alegerea aparține debitorului, dacă nu s'a conferit expres creditorului.

Art. 1104. Tot astfel, art. 1104 hotăreşte că plata se face la domiciliul debitorului, de câte ori este vorba de lucruri nedeterminate [1]).

Art. 1312. Cât pentru art. 1312, a cărui text s'a transcris *suprà*, p. 296, el a dat loc la dificultăți. Autorii sunt aproape unanimi pentru a decide că acest text constitue o derogare la principiul inscris în art. 983. In adevĕr, vêndĕtorul fiind în acelaş timp şi debitor şi creditor, clausele dubioase ar fi trebuit să se interprete în favoarea sa, de câte ori el este debitor și în contra sa, de câte ori el este creditor (art. 983). Cu toate acestea, art. 1312 reproducênd principiile romane [2]), voeşte ca, în toate casurile, clausele obscure sau îndoelnice să fie interpretate în contra vêndĕtorului.

Motivele art. 1312. Această disposiție tradițională se explică prin următoarele considerațiuni : Vêndĕtorul fiind acela care, în regulă generală, dictează condițiunele contractului *(lex vendi-*

---

pentru că redacțiunea vicioasă era imputabilă companiei. Vedi D. P., 45. 2. 7. „Interpretarea clauselor obscure din un contract, nu va putea favorisa pe partea cărei obscuritatea este imputabilă", dice art. 1288 din codul civil spaniol de la 24 iulie 1889.

[1]) Mai vedi încă art. 1041, 1130, 1181, 1186 C. C., etc.

Dreptul roman. [2]) *„In contrahenda venditione, ambiguum pactum contra venditorem interpretandum est"*. (L. 172, Pr., Dig., 50, 17.)— L. 39, Dig., 2, 14, *De pactis*, declară de asemene că obscuritatea şi ambiguitatea unei convențiuni se interpretă contra vêndĕtorului, sau contra locatarului, pentru că era în putința lor de a'şi arata voința într'un mod mai clar: **in quorum fuit potestate legem apertiùs conscribere.** — Legea 21, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*, exprimă aceiaş idee, când dice : *„Labeo scripsit, obscuritatem pacti nocere potius debere venditori qui id dixerit, quam emptori* : **quia potuit re integra apertiùs dicere".**

tionis), el cunoaşte mai bine de cât cumpărătorul împrejurările relative la lucrul vêndut, de ex., pericolul evicţiunei, existenţa servituţilor active sau pasive, etc., şi prin urmare, el trebue să se exprime clar şi lămurit în privinţa obligaţiunelor ce contractează, căci ori ce reticenţă din partea lui, în această privinţă, devine suspectă şi'l constitue in culpă. Un limbagiu obscur este adese-ori un artificiu[1]). „*Il y a plus de fols acheteurs que de fols vendeurs*“, ḑice un vechiŭ autor, Loysel, în *Institutele* sale *cutumiere*, care, precum observă Troplong (*Vente*, I, 260), nu sunt de cât o culegere de proverbe şi de maxime juridice. Şi, în adevĕr, experienţa dovedeşte că există mai mulţi cumpărători înşălaţi sau imprudenţi de cât vênḑĕtori temerari.

Art. 1312 fiind, după părerea generală, o derogare la art. 983 [2]), şi ca atare, constituind o dispoziţie excepţională, nu este aplicabil la alte convenţiuni, şi nici chiar contractului de locaţiune, cu toată analogia ce există între aceste două contracte [3]). **Inaplicarea art. 1312 la contractele de locaţiune. Controversă.**

Mai mult încă, art. 1312 nu este aplicabil nici în materie de vênḑare, de câte ori se dovedeşte că vênḑĕtorul n'a făcut de cât să primească condiţiunele propuse de cumpărător în interesul sĕu [4]).

Disposiţia excepţională a art. 1312 nu se va aplica

[1]) „*Qui obscurè loquitur*, ḑice Cujacius, *fallendi causa id facere videtur, et ab eo dolus non abest*“. (Asupra legei 21, Dig., 18, 1. *De contrahenda emptione).*

[2]) Veḑi Laurent, XXIV, 155. Thiry, III, 552. Baudry, III, 507. Baudry et Barde, I, 572. Arntz, III, 972. Marcadé, VI, art. 1602, No. 1. Larombière, I, art. 1162, No. 7. Demolombe, XXV, 29.—Veḑi însă Pĕucescu (II, 28), care consideră art. 1312 ca o aplicare a dreptului comun.—Dar dacă art. 1312 deroagă la art. 983, el nu constitue o derogare la art. 977 şi 982, de unde resultă că, de câte ori interpretarea unui act de vênḑare este conformă cu una din aceste două disposiţiuni, ea nu violează art. 1312, chiar dacă această interpretare ar fi favorabilă vênḑĕtorului. Cas. fr. D. P., 73. 1. 131. Baudry et Barde, I, p. 490, nota 1.

[3]) Baudry et Barde, I, 572. Laurent, XXV, 99. Demolombe, XXV, 29.—*Contrà*. Gr. Pĕucescu, II, 28. C. Paris, Rĕpert. Dalloz, *Louage*, 147, nota 3. Cpr. în acest din urmă sens L. 39, Dig., 2, 14, *De pactis*.

[4]) Mourlon, III, 532. Thiry, III, 552. Laurent, XXIV, 155, 156. Baudry, III, 507. Aubry et Rau, IV, § 354, p. 360, nota 3. Baudry et Barde, I, 572. Demolombe, XXV, 28.

deci de cât atunci când va exista îndoeală asupra uneia din clausele constitutive ale vênḑărei, de ex., asupra preţului, asupra obligaţiunei de garanţie şi a celorlalte obligaţii principale ale vênḑĕtorului [1]).

In fine, trebue să observăm, dimpreună cu toţi autorii, că art. 1312, ca şi art. 983, nu sunt aplicabile de cât ca un *ultimum subsidium,* după ce judecătorii usând de toate mijloacele de interpretare prevêḑute de art. 977 şi urm., au fost în neputinţă de a descoperi şi de a pătrunde adevarata intenţiune a părţilor. Art. 1312 şi 983 presupun, în adevĕr, că îndoeala nu poate să fie departată şi că toate regulele de interpretare prevêḑute de lege au fost neputincioase pentru a descoperi intenţiunea părţilor [2]).

A opta regulă.—Art. 984. — Convenţiunea nu cuprinde de cât lucrurile asupra cărora se pare că părţile 'şi au propus a contracta, ori cât de generali ar fi termenii cu care s'au încheiat. (Art. 977, 1709, 1710 C. C. Art. 1163 C. fr.).

Art. 1709. — Transacţiunele se mărginesc numai la obiectul lor; renunciarea făcută în toate pretenţiile şi acţiunele cuprinde numai aceea ce se raportă la pricinele asupra cărora a urmat transacţiune. (Art. 977, 984, 1710 C. C. Art. 2048 C. fr.).

Art. 1710.— Transacţiunea nu se întinde de cât asupra pricinelor de care tratează, fie intenţiunea părţilor manifestată asupra expresiunei speciale sau generale, ori resulte ea ca o consecinţă necesară din ceea ce s'a expres. (Art. 977, 984, 1709 C. C. Art. 2049 C. fr.).

Regula art. 984, împrumutată tot de la Pothier (II, 98), nu este de cât consecinţa regulei primordiale în materie de interpretare, inscrisă în art. 977; căci a nu cuprinde într'o convenţie, cu toată generalitatea termenilor ei, de cât ceea ce părţile au avut în vedere, însĕmnează a o interpreta după intenţiunea părţilor, ear nu după termenii ei: „Ar fi nedrept, ḑice Ulpian, de a se crede că o transacţie stânge drepturile la care nimene nu s'a gândit“ [3]).

Art. 1709, 1710. Prin aplicaţiunea acestui principiu, art. 1709 şi 1710 prevĕd că transacţiunele se mărginesc numai la obiectul

[1]) Mourlon, Thiry, *loco suprà cit.*, etc. Dacă vênḑarea cuprinde douĕ clause clare, însă contraḑicĕtoare, art. 1312 nu este de asemene aplicabil. Baudry et Barde, I, 572. Laurent, XXIV, 156. Cpr. Cas. fr., D. P., 57. 1. 407.

[2]) Veḑi *suprà*, p. 297, text şi nota 3.

[3]) *„Iniquum est perimi pacto, id de quo cogitatum non docetur“.* (L. 9, § 3, *in fine*, Dig., 2, 15, *De transactionibus).*

lor şi că ele nu se întind de cât asupra pricinelor de care tratează, fie intenţiunea părţilor manifestată prin expresiuni speciale sau generale, ori resulte ea ca o consecinţă necesară din ceea ce s'a spus: *„His tantum transactio obest. . . de quibus actum probatur“* [1]).

Dar dacă convenţiunea nu are de obiect un lucru determinat, ci o universalitate de bunuri, toate elementele active sau pasive care compun această universalitate sunt cuprinse în contract, chiar şi acele pe care părţile nu le cunoşteau. Astfel, dacă am convenit ca să'ţi vênd pentru o sumă de bani partea ce mi se cuvine într'o moştenire (cpr. art. 1399), n'aş putea să revin asupra acestei convenţiuni, sub cuvênt că, în urma închierei ei, am descoperit că mai multe lucruri, pe care nu le cunoaşteam, fac parte din această moştenire, pentru că intenţiunea noastră a fost, cu bună samă, până la dovada contrară, de a conveni asupra întregei moşteniri, ori care ar fi lucrurile care o compun. Legiuitorul modern n'a mai reprodus această regulă, pe care o formulase Pothier [2]), pentru că ea resultă în deajuns din regula generală că interpretarea convenţiunelor se face după intenţiunea comună a părţilor contractante (art. 977) [3]).

A noua şi ultimă regulă.—Art. 985.—Când într'un contract, s'a pus anume un caz pentru a se explica obligaţiunea, nu se poate susţinea că, prin aceasta, s'au restrâns întinderea ce angajamentul ar avea de drept în casurile neexprese. (Art. 1164 C. fr.).

Acest text, ca şi celelalte, este extras tot din Pothier (II, 100), care şi el îl împrumutase de la Papinian. *„Quæ dubitationis tollendæ causa, contractibus inseruntur, jus commune non lædunt“*, ḑice acest jurisconsult [4]).

---

[1]) L. 9, § 3, *in medio*, Dig., 2, 15, *De transactionibus.*— Veḑi şi L. 9, § 1, Dig., *eod. tit.*, unde se ḑice: *„Transactio, quæqunque sit, de his tantum, de quibus inter convenientes placuit, interposita creditur“*. Cpr. si L. 31, Cod., 2, 4, *De transac.*

[2]) Pothier, *Oblig.*, II, 99. Cpr. L 29, Cod., 2, 4, *De transactionibus*, care opreşte în mod absolut reînoirea contestaţiunelor terminate prin o transacţie generală, sub cuvênt că s'ar fi descoperit acte nuoi: *„Sub prætextu specierum post repertarum: generali transactione finita, rescindi prohibent jura“*.

[3]) Cpr. Baudry et Barde, I, 576. Berriat St. Prix, II, 4317. Pand fr., II, 8189. Demolombe, XXV, 31.

[4]) L. 56, Pr. *in fine*, Dig. 17, 1, *Mandati, vel contra* şi L. 81, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui.*

In adevĕr, aratarea unui exemplu într'un contract are de scop de a'l face mai înţĕles, ear nu de a restrênge propoziţia generală care'l precedează.

Astfel, dacă testatorul, după ce a lasat cuiva toată averea sa mobilă, a adaos în testament că şi vitele sale vor fi tot ale legatarului, această din urmă frasă explicativă nu va impedica legatul de a'şi primi efectele sale în privinţa întregei averi mobiliare, căci nu se poate ḑice că testatorul vorbind de vite a înţĕles a exclude cealaltă avere mobiliară. Argumentul *a contrario sensu* este, în adevĕr, foarte primejdios, şi de aceea, art. 985 îl respinge, referindu-se la intenţiunea părţilor [1]).

Argumentul a contrario sensu.

1) Argumentul *a contrario*, care consistă în a argumenta din tăcerea legei sau a părţilor, a fost formulat de glosatori în adagiul următor, pe care Toullier (VI, partea II, 384) îl numeşte *un pitoyable brocard*: *„Qui de uno dicit, de altero negat"* sau *„Inclusio unius fit exclusio alterius"*. Ei bine, legiuitorul respinge cu drept cuvênt acest argument în materie de interpretarea convenţiunelor (art. 985).

Interpretarea legatelor.

El este de asemene inaplicabil la interpretarea legatelor. Laurent, XIV, 79.

Interpretarea legilor.

Cât pentru interpretarea legilor, acest argument este admis câte o dată, însă numai atunci când, departe de a contraḑice principiile generale, el se referă din contra la ele. Cpr. Laurent, I, 279.

Casuri în care arg. a contrario este admis.

Astfel, art. 408 prevĕḑênd că epitropul nu poate să intente o acţiune imobiliară în numele minorului, nici să încuviinţeze la o asemene cerere îndreptată în contra lui, fără autorisarea consiliului de familie, sau a judecătorului de ocol, pentru acţiunele de competenţa acestui judecător (art. 65, L. din 1 iunie 1896), se poate trage argument din tăcerea legei pentru a decide că asemene autorisare nu e necesară în materie mobiliară. Cpr. Cas. rom., Bulet S-a 1, 1876, p. 197. Laurent, II, 188 şi V, 66. Fuzier-Herman, *C. civ.*, I, art. 464, No. 63 urm. Veḑi şi t. II a lucrărei noastre, p. 182.

Art. 994.

Tot astfel, art. 994 ḑicênd că primitorul plăţei de rea credinţă trebue să restituească dobênda sau fructele din ḑiua plăţei, se poate trage argument *a contrario* din acest text spre a se decide că acel care a primit plata de bună credinţă nu restitue dobênda, pe care el e presupus a o fi cheltuit. (Veḑi *infrà*, explic. art. 994).

Art. 1021.

De asemenea, art. 1021 ḑicênd că, în casul unei condiţiuni resolutorie tacite, contractul nu este desfiinţat de drept, se decide, prin argument *a contrario*, că resoluţiunea care resultă din condiţia resolutorie expresă, are loc de drept, în

Art. 985, ca şi celelalte texte, nu sunt deci de cât o aplicare a art. 977, şi ca atare, ele puteau fi suprimate din cod, după cum au şi fost suprimate în unele legislaţiuni străine [1]).

Aceste sunt regulele de interpretare admise de legiuitorul actual, fără nici o ordine logică. Pothier însă mai formulează şi altele, care sunt aplicabile şi astăzi, cu toate că ele n'au fost consacrate prin texte formale, pentru că ele nu sunt de cât o consecinţă a intenţiunei părţilor contractante. Regule de interpretare formulate de Pothier şi nereproduse de Codul actual.

Astfel, dice Pothier, dacă, în contractul de donaţiune ce am făcut lui Petru şi lui Pavel, am pus clausa că, la caz de a muri fără copiĭ, ei sunt datori să'mi restituească lucrul dăruit sau mie sau familiei mele (art. 825), această clausă însĕmnează că atât Petru cât şi Pavel îmi vor restitui lucrul fie-care, pentru partea sa, sau moştenitorilor mei. Clausa concepută la înmulţit se descompune deci în două clause singulare [2]).

In fine, Pothier mai dicea încă că ceea ce se găseşte la finele unei frase se raportează în genere la toată fraza, ear nu numai la ceea ce vine imediat înainte. Astfel, dacă am vêndut o vie cu tot ce se găseşte în ea, producte, fructe şi vinul *care provin din recolta anului curent*, aceste din urmă cuvinte nu se referă numai la vin, ci şi la celelalte producte sau fructe. Pentru ca cuvintele de la ur-

dată ce condiţiunea s'a îndeplinit. Cpr. Laurent. I, 279 şi XVII, 129. Thiry, III, 9. T. Huc, VII, 265. Baudry, II, 946. Vedi şi *infrà*, explic. art. 1019 urm.

Afară de aceste casuri, mai sunt şi altele în care judecătoriĭ pot să recurgă la argumentul *a contrario,* însă nu trebue abusat de acest argument, pentru că, în genere, el este foarte primejdios, şi poate să facă pe leginitor să dică alt ceva de cât ceea ce el a voit. Cpr. t. I a lucrărei noastre, partea 1, p. 26.

1) Vedi de ex. Codul elveţian al obligaţiunelor din 1881, care se mulţămeşte de a reproduce în art. 16 regula formulată de art. 977.—Vedi însă Codul civil spaniol de la 1889 care, pe lângă regulele de interpretare formulate de codul nostru, mai formulează şi altele, împrumutate de la Pothier şi de la Domat. Dreptul străin.

2) Vedi Pothier, II, 101. Pand. fr., II, 8192. Baudry et Barde, I, 555. Cpr. L. 78, § 7, Dig., 36, 1, *Ad Senat. Consult. Trebellianum.*

mă să nu se refere de cât la vin, ar trebui să sĕ fi dis la singular: „am vêndut fructele, productele şi vinul *care s'a făcut în acest an*" [1]).

CAPITOLUL IV

Despre quasi-contracte.—Generalităţi [2]).

Am vĕdut *suprà*, p. 7, că, cu toată părerea contrară a unora din autori, obligaţiile isvoresc: 1⁰ din contracte; 2⁰ din quasi-contracte; 3⁰ din delicte; 4⁰ din quasi-delicte; şi 5⁰ din lege.

Art. 1370 C. fr. Art. 1370 din codul francez reaminteşte această sorginte a obligaţiilor, însă acest text fiind rĕu redactat, şi în contradicere cu art. 986, legiuitorul nostru l'a eliminat cu drept cuvênt. [3])

Capitolul IV se ocupă despre douĕ quasi-contracte, gestiunea de afaceri şi plata unui lucru nedatorit; capit. V se ocupă despre delicte şi quasi-delicte. Despre obligaţiunele care se nasc din convenţiuni ne am ocupat până acum şi ne vom ocupa şi mai tărdiu în capit. VI şi urm.

Cât despre obligaţiile care isvoresc din lege, legiuitorul nu se ocupă de loc.

Obligaţiile care se nasc sau isvoresc din lege [4]).

Obligaţiunele care resultă din singura autoritate a le-

---

[1]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 102. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8193.

Observ. asupra împărţirei materiei admise de legiuitorul nostru.

[2]) Codul francez se ocupă despre quasi-contracte, delicte şi quasi-delicte in tit. IV, tocmai la finele obligaţiilor. Legiuitorul nostru urmând însă împărţirea codului italian, se ocupă despre quasi-contracte, delicte, şi quasi-delicte imediat după efectul convenţiunelor. Cu alte cuvinte. legiuitorul nostru se ocupă mai întâi de toate isvoarele obligaţiunelor, şi apoi de celelalte regule ale lor. Vedi şi *suprà*, p. 283, nota 3. Aceiaş ordine este admisă atât de Laurent în Anteproiectul de revisuire, cât şi de Boissonade, in Proiectul codului japonez.

[3]) Vedi Marcadé, V, p. 243, art. 1370, No. 1. Baudry, II, 1330. Thiry, III, 190. Demolombe, XXXI, 10 urm. Laurent, XX, 305 urm. Mourlon, II, 1661. Larombière, V, art. 1370, No. 2, 3, şi toţi autorii.—Acollas (II, p. 970) dice că acest text (1370 C. fr.) ar cere aproape atâte rectificări câte cuvinte conţine.

[4]) Institutele lui Justinian (III, 13, § 2) nu vorbesc de lege ca isvor al obligaţiilor, ci numai de contracte (*ex contractu*),

gei, fără intervenţiunea unui fapt personal a debitorului sau a creditorului (art. 588) sunt:

1° Obligaţiile pe care legea le stabileşte între proprietarii vecini şi care se numesc şerbiri sau servituţi (art. 578 urm., 586 urm., 597, 598, 616 urm.), etc. Servituţi.

2° Obligaţiile care resultă din o tutelă. Tutela fiind, în adevĕr, o sarcină publică, *munus publicum*, şi neputênd fi refusată de cât în anume casuri şi pentru anume motive (art. 370 urm.), obligaţiile la care este supus tutorul *resultă numai din lege*, ceea ce n'ar fi, dacă epitropul ar putea să se sustragă de la această sarcină, căci atunci obligaţia sa ar resulta din un fapt voluntar şi personal al sĕu[1]), Tutelă.

---

de quasi-contracte *(quasi ex contractu)*, de delicte *(ex maleficio)* şi de quasi-delicte *(quasi ex maleficio)*, făcênd astfel să resulte din quasi-contracte toate obligaţiile pe care codul actual le face să resulte din autoritatea legei. Veḍi *suprà*, p. 7, nota 3. Codul Calimach prevede însă legea ca isvor de obligaţiuni: „Personalnicele drituri, ḍice art. 1150 din acest cod (859 C. austriac), prin care se îndatoreşte o persoană către alta ca să facă un lucru sau să dee, să sufere sau să nu facă ceva, se întemeiază: ori fără mijlocire *asupra unei legi*, sau asupra unei tocmeli, sau asupra unei vătămări pricinuite cuiva". Acest cod uită însă de a menţiona quasi-contractele, de şi el se ocupă mai la vale despre gestiunea de afaceri (art. 1388 urm.) şi despre plata unui lucru nedatorit (art. 1887 urm.). Cât pentru codul italian, el prevede, din contra, că obligaţiile isvoresc *din lege*, din contracte sau quasi-contracte, din delicte sau quasi-delicte (art. 1097). Veḍi şi art. 1370 din codul fr. eliminat de legiuitorul nostru. Cpr. şi art. 400 din proiectul cod. civil pentru imperiul Japonului, elaborat de profesorul Boissonade, unde se ḍice că „unele obligaţiuni sunt impuse prin lege, independent de un fapt actual al omului; aceste sunt: obligaţia alimentară între oare care rude şi cuscri; obligaţia de a administra o tutelă, în casurile în care scusele şi dispensele nu sunt admise; obligaţiile dintre coproprietari şi dintre vecini, când ele nu constituesc servituţi fonciare".

[1]) Cpr. Laurent, XX, 306 şi *Avant-projet de révis.*, I, p. 111, No. 4. Demolombe, XXXI, 26. Thiry, III, 190. Baudry, II, 1330.—Art. 1370, § 3 din codul francez prevede formal aceste obligaţiuni ca isvorând din lege.—Acceptarea unei epitropii n'ar constitui, după unii, un quasi-contract de cât atunci când acel care o primeşte era în drept s'o refuse. Cpr. Marcadé, V, art. 1371, No. 2. Mourlon, II, 1060, *in fine*. Veḍi şi *infrà*, p. 310.

acceptarea epitropiei, şi prin urmare, din un quasi-contract (Cpr. L. 5, § 1, Dig., 44, 7, *De oblig. et action.*);

Oblig. aliment.

3[0] Obligaţia alimentară care resultă din art. 185—193 [1]).

Administr. legală.

4[0] Obligaţia impusă tatălui de a administra, în timpul căsătoriei, bunurile personale ale copiilor sĕi minori (art. 343), etc. [2]);

Obligaţia fraţilor de a înzestra pe surori.

O altă obligaţie care resulta din lege altă dată, era acea impusă de codul Ipsilanti şi Caragea fraţilor de a înzestra pe surorile lor chiar din propriul lor avut [3]).

O moştenire deschisă sub codul Caragea, adecă *înainte de 1 dechembrie 1865* [4]), se va regula deci şi astăzi

---

[1]) Hotărîrele care acordă pensiuni alimentare au un caracter provisor, după împrejurările de fapt care le au justificat, şi nu mai pot fi invocate ca lucru judecat, când acele împrejurări se vor fi schimbat de la pronunţarea lor. Cas. rom., 31 ianuar 1897, *Curierul judiciar* din 1897, No. 8. *Dreptul* din 1894, No. 10. Bulet. Cas. S-a I, 1891, p. 1241. Vedi şi tratatul nostru în limba franceză, p. 306.

[2]) Cpr. Baudry, II, 1330. Demolombe, XXXI, 21 urm. Thiry, III, 190. Laurent, XX, 306. Cpr. art. 400 din Ante-proiectul Codului japonez elaborat de profesorul Boissonade, t. II, p. 299.

[3]) Cpr. Cas. rom., *Cur. judiciar* din 1894, No. 23 şi Bulet. Cas. S-a I, 1894, p. 554.—De câte ori fraţiĭ erau minori, această obligaţie impusă de lege se putea exercita de mama lor tutrice. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1874, No. 58. Acţiunea ce surorile aveau in contra fraţilor pentru a cere o dotă fiind însă personală, nu se putea exercita contra celor de al treile, care dobêndise de bună credinţă bunurile părinteşti. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1882, No. 54.—Acest obiceiŭ al pămêntului, după care fraţiĭ moşteneau singuri averea părintească, cu îndatorirea însă de a înzestra pe surorile lor, necunoscut în Moldova şi chiar in pravila lui Matei Basarab, nu ne vine de la popoarele slave, aşa precum pe nedrept a hotărît Curtea din Craiova (*Dreptul* din 1893, No. 26), ci 'şi are origina sa în dreptul germanic. Cpr. Er. Lehr, *Droit germanique*, No. 360 şi Gr. Maniu, *Drept comercial*, II, p. 9. G. Costaforu, *Magazin jud.*, p. 161 urm. Vedi tratatul nostru în limba franceză, p. 155 urm. şi t. III a lucrărei noastre, p. 271, nota 1.

Legalitatea decret. dom. p. amânarea aplicărei Codului civil până la 1 dech. 1865.

[4]) După art. 1913 din codul civil, acest cod urma să fie pus în aplicare la 1 iulie 1865, însă prin decretul domnesc de la 30 iunie 1865, dat în puterea Statutului desvoltător al Convenţiei din Paris, aplicarea lui s'a amânat până la 1 dechembrie 1865. Acest decret a fost atacat ca ilegal şi

după dispoziţiile acestui cod, pentru că este de principiu că moştenirele se regulează după legea în vigoare în momentul morţei lui *de cujus*[1]).

Despre quasi-contracte.

Institutele lui Justinian[2]) şi Digestele[3]) prevĕd că unele obligaţiuni, care nu derivă din o convenţie, ci din oare care fapte licite *(facta honesta)*, isvoresc ca din un contract, *quasi ex contractu nasci videntur*; de unde şi expresiunea modernă de *quasi-contract* închipuită de jurisconsulţiĭ moderni şi necunoscută jurisconsulţilor romani[4]). Tot astfel s'a urmat şi pentru expresiunea *quasi-delicte*; in loc de a se ḑice că obligaţia se naşte ca dintr'un delict, *quasi ex delicto, quasi ex maleficio*, s'a ḑis că ea se naşte dintr'un *quasi-delict*[5]).

Definiţia quasi-contractului.

Art. 986.—Quasi-contractul este un fapt *licit*[6]) şi voluntar din care se naşte o obligaţiune către o altă persoană sau obligaţiuni reciproce între părţi. (Art. 987 urm., 1198, § 1 C. C. Art. 1140 **C. italian**).

---

considerat chiar ca atare de Curtea din Bucureşti *(Dreptul* din 1891, No. 2), însă Curtea de Casaţie, restabilind adevaratele principiĭ, a casat această decisiune, recunoscênd perfecta legalitate a decretului sus mencionat. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1891, p. 1112 şi *Dreptul* din 1897, No. 46. *Curierul judiciar* din 1892, No. 18 şi *Dreptul* din acelaş an, No. 29. Veḑi şi tr. nostru în limba franceză, p. 491, nota 1.

1) Cpr. Cas. rom., decisia mai sus citată. *Dreptul* din 1897, No. 46. Id. C. Iaşi, *Dreptul* din 1888, No. 42. Veḑi şi t. III a lucrărei noastre.

2) Lib. III, tit. 13, *De oblig.*, § 2.

3) L. 5, § 1, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*.

4) Romaniĭ aveau însă expresiunele *quasi-usufructus* (Instit., II, 4, § 2, *De usufructu*) şi *quasi-maritus* (L. 32, § 27, Dig., 24, 1, *De don. inter virum et uxorem)*.

5) Cpr. Boissonade, *Projet de C. C. pour l'Empire du Japon*, II, p. 16, No. 15. Demolombe, XXXI, 4. Pĕucescu, II, 36. Thiry, III, 191.

6) Legiuitorul nostru traducênd art. 1140 din codul italian, adaogă, în art. 986, cuvêntul *licit*, pe care autoriĭ îl adaogă la definiţiunea dată de textul francez (art. 1371), spre a distinge quasi-contractul de delicte sau quasi-delicte. Veḑi

Fapt licit. Quasi-contractul este un fapt *licit* şi voluntar al omului, din care se naşte o obligaţiune oare-care către o altă persoană, sau o obligaţiune reciprocă între părţi.

Fapt voluntar. Quasi-contractul este un fapt *voluntar*. Aceasta însĕmnează că el presupune o voinţă liberă din partea autorului sĕu, căci fără această voinţă, el n'ar fi obligat. Astfel, minorul sau smintitul care ar gera afacerile altuia n'ar contracta nici o obligaţie [1]), pentru că el nu poate să aibă voinţă (art. 1156 C. Calimach, 865 C. austriac[2]).

Femee măritată. Tot astfel, o femee măritată nu s'ar putea obliga prin un quasi-contract, de cât dacă a fost autorisată conform legei [3]).

Acţiunea de in rem verso. Persoanele incapabile, care s'ar fi amestecat în afacerile altora ar fi responsabile însă de delictele sau quasi-delictele lor (art. 998 şi 1162) [4]) şi ar fi supuse acţiunei *de in rem verso*, dacă ele ar fi realisat un folos [5]), după

Pothier, II, 113. Laurent, XX, 308. T. Huc, VIII, 375. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 157. Berriat St. Prix, II, 5428. Marcadé, V, art. 1371, No. 1, *in fine*, p. 255. Thiry, III, 191. Vigié, II, 1679. Demolombe, XXXI, 33. Mourlon, II, 1661. Baudry, II, 1332. Acollas, II, p. 972, etc. Eată acum textul din codul italian reprodus în art. 986: *„Il quasi-contratto è un fatto volontario* **e licito**, *dal quale risulta una obbligazione verso un terzo o una obbligazione reciproca tra le parti“*. Pentru a fi logic până la capăt, legiuitorul trebuea însă să adaoge cuvêntul *ilicit* în art. 998, ceea ce el a uitat de a face, după cum vom vedea mai la vale.

1) Thiry, III, 191. Baudry, II, 1334. Laurent, XX, 312. Vigié, II, 1682. Demante, V, 347 bis II. Demolombe, XXXI, 92 urm. Peucescu, II, 50, 97. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 722, text şi nota 1. Fuzier-Herman, *C. civ.*, III, art. 1372, No. 5.—*Contrà*. Larombière, V, art. 1374, No. 9. Duranton, XIII, 663. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 73.

2) *„Furiosi, vel ejus cui bonis interdictum sit, nulla voluntas est“*. L. 40, Dig., 50, 17. Vedi şi Instit., III, 19, § 8, unde se dice: *„Furiosus nullum negotium gerere potest, quia non intelligit quid agit“*. Cpr. art. 1156 C. Calimach, 865 C. austriac.

3) Pothier, VII, *Tr. de la puissance du mari*, 50. Demolombe, XXXI, 94 urm. Baudry, I, 633 şi autorii *suprà* citaţi. V. şi t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 102. Pand. fr., *loco* şi *v° cit.*, 73 urm. — *Contrà*. Valette, *Cours de C. C.*, p. 336, nota 3. Larombière, *loco suprà cit.* Duranton, II, 497 şi XIII, 662.

4) Faptul de a se amesteca în trebile altuia fără nici o cădere se consideră cu drept cuvênt ca o culpă: „ *Culpa est, immiscere se rei ad se non pertinenti“*. L. 36, Dig., 50, 17, *De reg. juris*.

5) Cpr. art. 1164 C. C. şi L. 3, § 4, Dig., *De negotiis gestis*, unde

cum se prevede anume prin art. 471 din codul elveţian asupra obligaţiilor (L. din 14 iunie 1881) şi prin art. 682 din noul cod german de la 1896.

Incapacitatea proprietarului.

Dar dacă gerantul trebue neaparat să fie capabil, cel de al treile poate fi obligat, cu toate că ar fi incapabil. Astfel, dacă am gerat afacerile unui copil sau a unui smintit, el va fi obligat către mine, îndată ce gestiunea 'i a fost utilă, cu toate că el este incapabil, pentru că obligaţia sa nu resultă din voinţa lui, ci din lege [1]).

Persoane morale. Controversă.

Pe baza acestor principiĭ, Curtea de casaţie din Francia a decis că o comună poate să fie obligată prin un quasi-contract, de şi ea n'a fost autorisată conform legei [2]).

Pentru ca gestiunea de afaceri să poată avea loc, se cere însă, bine înţeles, ca intervenţiunea celui de al treile să se producă în interesul unei persoane existente [3]).

Pluralitatea quasi-contractelor.

Legiuitorul nostru, ca şi acel francez, nu se ocupă de cât de două quasi-contracte, şi anume de gestiunea de a-

---

se dice: „*Pupillus sanè, si negotia gesserit, post rescriptum divi Pii etiam conveniri potest in id quod factus est locupletior*". Cpr. Baudry, I, 633 şi II, 1334. Arntz, III, 457. Pand. fr. *Gest. d'aff.*, 75 urm. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 722 nota 1.

1) Pothier, V, *Quasi-contrat negot. gest.*, 224. Baudry, II, 1334. Thiry, III, 191. Pĕucescu, II, 50, 99, 100. Arntz, III, 457. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 102 urm. Vigié, II, 1682. T. Huc, VIII, 380. Demolombe, XXXI, 100. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 723. Laurent, XX, 339.

2) Car. fr., D. P., 78. 1. 204 şi Sirey, 78. 1. 57. Cpr. D. P., 82. 1. 131. Vedi Demolombe, XXXI, 100 bis. Laurent, XX, 339, care citează în acest sens o decisie a curţei din Gand.— Cu toate acestea, chestia este controversată, şi sunt autori care nu aplică regulele gestiunei de afaceri la persoanele morale administrative, sub cuvênt că ar fi absurd ca particularii să se poată amesteca în administraţia unui serviciu public. Vedi, în acest din urmă sens, T. Huc, VIII, 380. Ducrocq, *Dr. administratif*, 1335, 1525. Pentru ca o persoană morală administrativă să nu sĕ poată înavuţi pe ne drept în detrimentul altuia, se acordă însă gerantului acţiunea *de in rem verso* până la concurenţa sumei care a folosit acelei persoane. Vedi T. Huc, *loco cit.*, şi autoriĭ care îĭ citează.

Gerarea intereselor unui falit după data fixată pentru încetarea plăţilor.

3) Cpr. Cas. fr., D. P., 93. 1. 484. — Falimentul unui comerciant neexistând numai din diua pronunţărei hotărirei care'l declară, ci din diua fixată de tribunal pentru încetarea plăţilor (art. 718 C. com.), hotărîrea tribun. nefăcĕnd, cu alte cuvinte, de cât să proclame şi să recunoască existenţa anterioară a falimentului, cu drept cuvênt s'a decis că a-

faceri (art. 987-991) şi de restituirea plăţei nedatorite (art. 992-997). N'ar trebui însă să credem, după cum pe ne drept susţine Laurent, că aceste sunt singurele quasi-contracte care pot să existe, căci textele nefiind concepute în mod limitativ, doctrina mai recunoaşte şi altele. Aceste sunt:

Acceptarea unei epitropii.

1⁰ Acceptarea unei epitropii de către o persoană care era în drept s'o refuse [1]), căci dacă ea nu avea acest drept obligaţia epitropului ar resulta din lege, ear nu din un quasi-contract. (Vedi *suprà*, p. 305, 306).

Administrarea lucrului ce aparţine in comun la mai mulţi.

2⁰ Administraţiunea de către un coproprietar a lucrului ce aparţine la mai mulţi în comun, fără să fi primit mandat de la ceilalţi coproprietari, şi fără ca să existe între dênşii un contract de societate, *si inter aliquos res sit communis sine societate* (Instit., III, 27, § 3);

Accept. unei moşteniri din partea unui moştenitor renunţător.

3⁰ Acceptarea unei moşteniri din partea unui moştenitor renunţător, care ar fi revenit asupra renunţărei sale (art. 701) [2]). Asemene acceptare constitue din partea lui un quasi-contract faţă cu legatarii, către care el contractează obligaţiunea de a plăti legatele [3]);

Procreaţia copiilor.

4⁰ Procreaţiunea copiilor, etc., etc. [4])

---

cel care a gerat interesele unui falit înaintea hotărîrei declarative, însă *după data fixată pentru încetarea plăţilor*, e presupus că a gerat afacerile falimentului şi deci are contra masei credale drepturile pe care le ar fi avut în contra falitului, dacă acesta ar fi remas în capul afacerilor sale. Cas. fr., D. P., 88. 1. 310 şi Sirey, 90. 1. 535. Vedi şi autorii citaţi în Fuzier-Herman, III, art. 1372, No. 12 urm.

1) Cpr. C. din Bucureşti, 2 mai 1897, *Dreptul* din 1897, No. 49. „*Tutelæ quoque judicio qui tenentur, non propriè ex contractu obligati intelliguntur (nullum enim negotium inter tutorem et pupillum contrahitur): sed quia sanè non ex maleficio tenentur,* **quasi ex contractu** *teneri videntur*". (L. 5, § 1, Dig.. 44, 7, *De oblig. et actionibus* şi Instit., III, 27, § 2).

2) Acceptarea făcută de către un moştenitor cu sezină (art. 653) nu dă naştere la nici o obligaţie, ci confirmă numai într'un mod irevocabil obligaţia de care el era ţinut. Mourlon, II, 1062, nota 1.

3) „*Heres quoque qui legatum debet, neque ex contractu, neque ex maleficio obligatus esse intelligitur (neque enim cum herede, neque cum defuncto ullum negotium legatarius gessisse proprie dici potest): et tamen, quia ex maleficio non est obligatus heres,* **quasi ex contractu** *debere intelligitur*". (Instit. III, 27, § 5 şi Dig., L. 5, § 2, 44, 7, *De oblig. et actionibus*).

4) Cpr. Baudry, II, 1332, *in fine*. T. Huc, VIII, 375. Marcadé,

Despre gestiunea de afaceri [1]) (Quasi-contract bilateral) [2])

Quasi-contractul de gestiune de afaceri are loc atunci când cineva gerează voluntar şi fără mandat expres sau tacit [3]), afacerile altuia, *si sine mandato quisque alienis negotiis gerendis se obtulerit* (Instit., III, 27, §1, *in medio).*

Acel care întreprinde asemene gestiune se numeşte gerant sau gestor (*negotiorum gestor*), ear acela pentru care ea este întreprinsă, se numeşte *proprietar*, *dominus* (art. 987 C. C. şi 1393 C. Calimach) sau *stăpân* (art. 991 C.C.).

V, art. 1371, No. 2. Demolombe, XXXI, 38 urm., 443 urm. Larombière, art. 1371, No. 6 şi 8. Aubry et Rau, IV, § 440, p. 721. Thiry, III, 191. Mourlon, II, 1662. Fuzier-Herman, III, art. 1371, No. 2. Acollas, II, p. 971.—Veḑi însă Laurent (XX, 309), după care quasi-contractul nu poate să existe de câ în baza unei legi. Cpr. şi Giorgio Giorgi, V, 8, 9.

1) Veḑi Dig, 3, 5, *De negotiis gestis*; — L. 5, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus.*—Cod., 2, 19, *De negotiis gestis*;—Instit., 3, 27, § 1;—Art. 1388—1396 C. Calimach (1035 urm. Cod. austriac).

2) Gestiunea de afaceri este un quasi-contract bilateral, pentru că el dă naştere la obligaţiuni reciproce între gerant şi stăpân şi la două acţiuni, acţiunea *negotiorum gestorum directa*, prin care stăpânul cere de la gerant samă de gestiunea sa, şi acţiunea *negotiorum gestorum contraria*, prin care gerantul cere de la stăpân întoarcerea cheltuelelor făcute cu ocasiunea gestiunei sale (art. 991). Cpr. Pénceseu, II, 170. Mourlon, II, 1661. Contract bilateral.

3) Dacă acel care gerează afacerile altuia a primit un mandat, fie chiar şi tacit, evident că obligaţiile reciproce ale părţilor se nasc din contract, pentru că quasi-contractul se formează fără nici o convenţie. Cas. fr. D. P., 93, 1. 525. Veḑi şi *infrà*, p. 318. „*Palam est ex contractu nasci inter eos actiones mandati*". L. 5, Pr., Dig,, 44, 7, *De oblig. et actionibus.*

Trebue însă să observăm că un mandatar devine *negotiorum gestor* de câte ori el întrece limitele mandatului, sau gerează in virtutea unui mandat nul. Pothier, *Quasi-contrat negot. gest.*, 177. Arntz, III, 462. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 122. Demolombe, XXXI, 68. Larombière, V. art. 1372 urm., No. 3. Domenget, *Gestion d'affaires*, II, 1288. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 42. Dacă proprietarul ratifică gestiunea, ratificarea sa echivalează cu un adevarat mandat: *Ratihabitio mandato comparatur* (L. 12, § 4, Dig., 46, 3). Veḑi *infrà*, rubrica: *Despre ratific. gestiunei de afaceri*, p. 344 urm.

Definiţie.

Gestiunea de afaceri poate deci fi definită : un quasi-contract prin care cineva, cu voinţă *şi fără cunoştinţa proprietarului*, îndeplineşte oare-care acte juridice privitoare la patrimoniul altuia, cu intenţiunea de a da socoteli (art. 1541) şi de a fi îndemnisat de cheltuelele şi obligaţiile personale ocasionate prin gestiunea sa (art. 991).

Consid. generale.

Ipoteza clasică în care raţionează jurisconsulţii romani este acea în care proprietarul era absent şi bunurile sale lasate în voea întâmplărei. Astăzi însă, unde resboaele nu mai sunt atât de frequente şi unde călătoriele se fac cu atâta uşurinţă, din causa desvoltărei căilor de comunicaţie, a rare-ori se va întâmpla ca să se gereze bunurile unui absent. Cele mai multe ori proprietarul este de faţă, şi dacă el remâne străin de oare-care afaceri care cer o îngrijire mai de aproape şi mai urgentă, aceasta se datoreşte negligenţei sau ignoranţei sale.

In ori ce caz, gestiunea afacerilor altuia foloseşte nu numai proprietarului, dar şi economiei generale a unei ţări, fiind că ea tinde la conservarea şi desvoltarea unor bunuri a căror valoare ar fi fost depreciată prin lipsa de îngrijire din partea proprietarului.

Ea va fi deci în genere pornită din un sentiment de afecţiune şi de prietenie ; de aceea, vom vedea că ea este esenţialmente gratuită. Veḑi *infrà*, p. 335.

Nu vor putea deci să se prevaleze de regulele gestiunei de afaceri, samsarii şi alţi agenţi, care s'ar fi amestecat în afacerile altuia într'un scop egoist şi în vederea unui interes personal, *sui lucri causa .... animo deprædandi* (L. 3, § 6, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*), cu intenţiunea neruşinată de a specula şi de a'şi face un venit din administrarea patrimoniului altuia [1]).

Condiţiunele cerute pentru existenţa gestiunei de afaceri.

Art. 987.— Acela care, cu voinţă, gere interesele altuia, *fără cunoştinţa proprietarului* [2]), *se obligă* tacit a continua gestiu-

---

[1]) Cpr. Pand. fr., t. IV, *Gestion d'affaires*, 1 urm.

Deosebire de la codul francez.

[2]) Codul fr. ḑice din contra : *soit que le propriétaire connaisse la gestion, soit qu'il l'ignore*, cuvinte care se véd cu totul eliminate în art. 1141 din codul italian.

nea ce a început şi a o sevêrşi până ce proprietarul va putea îngriji el însuş. [1]) (Ar. 988 urm., 1093, § 2, 1534, 1539—1544, 1556, 1669, § 1 C. C. Art. 323 C. com. Art. 1372 C. fr.).

Pentru ca să existe gestiune de afaceri, se cer mai multe condiţiuni:

1° Trebue să se gereze [2]) *afacerile altuia* (art. 987), fie

---

Redactoriĭ codului român au modificat textul nostru, admiţênd în această privinţă principiile dreptului roman şi ţinênd sama de observaţiile lui Marcadé (V, p. 260, art. 1372, No. 2).

[1]) Textul fr. şi acel italian ḑic *contractează* obligaţia tacită, şi Marcadé (V, *loco cit.*, No. 1) observă că această expresiune este nepotrivită.

[2]) A gera trebile altuia, însĕmnează a le *administra*, a le cârmui, de ex: a continua o lucrare începută, a ara, a samana, a strênge recoltele de pe câmp şi a le vinde; a face reparaţiile de întreţinere sau absolut necesare (cpr. art. 545); a asigura clădirele proprierarului contra riscului de incendiu, sau recoltele contra grindinei (Demolombe, XXXI, 227; Pand. fr., *Gest. daffaires*, 160 urm. Pĕucescu, II, 157); a garanta ca fidejusor datoriele contractate de altul (art. 1669, § 1) (Pand. fr. *Gest. d'affaires*, 195); a arenda sau a închiriea imobilele, însă bine înţĕles, numai în limitele unui act de administraţie, adecă cel mult pe cinci ani (art. 427, 534, 1268, 1419; veḑi tr. nostru în limba franceză, p. 222); a plăti datoriele (art. 1093, § 2 C. C. 323 C. com.) (cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1887, No. 49 şi Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 184 urm.) şi a încasa creanţele; a lua o inscripţie ipotecară (Laurent, XXXI, 6. Pand. fr., *v° cit.*, 182. Aubry et Rau, III, § 270, p. 321), şi după uniĭ, a accepta chiar o ipotecă în numele creditorului (Aubry et Rau, III, § 266, p. 275.—*Contrà.* Laurent, XXX, 449); nu însă a dispune de averea stăpânului şi a o înstrăina (cpr. art. 1352 C. Calimach, 1008 C. austriac şi Trib. Paris, *Pand. Périod.*, 87. 2. 49). Actele principale pe care le poate face gerantul.

Intr'un cuvênt, gerantul nu va putea să inoveze, să schimbe, să denatureze lucrul... *„veluti si novum negotium, quod non sit solitus absens facere, suo nomine geras...“* (L. 11, *in medio*, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis).* Cpr. Demolombe, XXXI, 108 urm. Pĕucescu, II, 69 urm. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 13. Gerantul nu poate să schimbe sau să denatureze lucrul.

Am vĕḑut că asigurările în contra focului sau în contra grindinei sunt acte din acele pe care le poate face gerantul. Ce trebue să decidem în privinţa asigurărilor colective contractate de un patron în folosul lucrătorilor sĕi contra accidentelor profesionale? Chestiunea este controversată. Intr'un sistem, asemene asigurare se consideră, în pri- Asigurări contractate de un patron în folosul lucrătorilor sĕi. Controversă.

vorba de o singură afacere, sau de mai multe, *sive unum*,

---

vința lucrătorilor, ca o gestiune de afaceri (Cas. fr. şi C. Toulouse, D. P., 86. 1. 201 şi Sirey, 87. 2. 89), ear în altul, ca o stipulaţiune pentru alţiĭ (C. Paris, D. P., 88. 2. 25; veḑi *suprà*, p. 97 urm.). In ambele sisteme însă, lucrătorul care a fost victima unui accident, are o acţiune directă contra companiei de asigurare pentru a cere indemnitatea convenită, mai cu samă dacă patronul refusă de a exercita acţiunea în numele lui. (Cas. fr. C. Paris şi Rennes, D. P. 86. 1. 201. D. P., 88. 2. 25 şi 224. — *Contrà*. C. Rouen, D. P., 82. 2. 63). In fine, s'a mai decis încă că contractul intervenit între o companie şi un patron pentru asigurarea colectivă a lucrătorilor sei, are un caracter pur personal şi nu creează nici o legătură de drept între companie şi lucrătorul care a fost victima unui accident. Cas. fr. D. P., 85. 1. 168. Veḑi asupra acestei controverse, Fuzier-Herman, *C. civ.*, III, art. 1375, No. 76 urm. şi Pand. fr., t. IX, *Assurance contre les accidents*, 194 urm. Cpr. C. Rouen şi Paris, D. P., 93. 2. 121 urm.

Representarea în justiţie.

Ceea ce e însă afară de îndoeală este că un *negotiorum gestor* n'ar putea să represinte pe cine-va în justiţie, o procură legalisată fiind neaparată în această privinţă (art. 94 Pr. civ.). Cpr. Pĕucescu, II, 76. Dacă acesta este sensul maximei cunoscute „*Nul en France ne plaide par procureur, fors le Roi*", după cum afirmă Merlin (*Quest. de droit*, t, VI, p. 360, colona 2, v° *Prescription*, § 15; veḑi şi Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 179), trebue să recunoaştem că am fost greşiţi când, în ediţia franceză, p. 251, am ḑis că această maximă nu este admisă în România. Ea este admisă la noi, ca şi în dreptul roman (L. 20, Cod., 2, 19, *De negot. gestis;* L. 5, § 4, Dig., 19, 5, *De præscriptis verbis*; L. 123, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris*, etc.; cpr. şi Gaïus, IV, § 84), întru cât, pentru a representa pe cine-va în justiţie, se cere o procură legalisată, o procură sub simplă semnătură privată (nelegalisată) fiind în ori ce caz insuficientă. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1896, No. 39. Procura ar putea însă să fie legalisată de un consul străin din ţară sau de un consul român din străinătate. Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1896, No. 43. *Dreptul* din 1896, No. 79. Asemene procuri nu vor fi însă primite de către autorităţile din ţară de cât sub condiţiunea de a fi legalisate de către Minist. afacerilor străine. (Art. 19. Regul. p. legaţiunele române din străinătate, din 25 iunie 1880). Cas. rom., *Dreptul* din 1892, No. 18. Veḑi şi tr. nostru în limba franceză, p. 256.

Oposiţie, apel, recurs, etc.

Un *negotiorum gestor* ar putea însă să facă oposiţie, apel sau recurs în numele altuia, şi un asemene act ar folosi acelui în drept, dacă el l'ar ratifica în lăuntrul termenului util. Ratificarea ce el ar face după expirarea termenu-

sive plura (L. 3, § 2, Dig., 3, 5); de unde resultă că, dacă

lui n'ar produce nici un efect. Cas. rom. C. Iaşi şi Bucureşti. *Dreptul* din 1882, No. 12. *Dreptul* din 1885, No. 51. *Dreptul* din 1886, No. 49 şi 55. *Dreptul* din 1888, No. 7. *Dreptul* din 1891, No. 79 şi Bulet. Cas. S-a 1, anul 1879, p. 1230. *Dreptul* din 1893, No. 19 şi 66. *Dreptul* din 1896, No. 61. *Idem*. Cas. rom. şi C. Bucureşti, Bulet. Cas. S-a 1, 1872, p. 334 şi *Dreptul* din 1880, No. 2, p. 13. Plata citaţiilor înlăuntrul termenului util se consideră ca o ratificare. C. din Iaşi, *Dreptul* din 1882, No. 12. — Curtea de casaţie a decis (4 dechembrie 1878) că partea in drept, in numele căreia s'a făcut apel de o persoană fără o anume procură, poate să'şi însuşească acest apel *nu numai în termenul util*, *dar până în ḑiua cercetărei apelului*, însă această decisie, asupra căreia însăş Curtea a revenit, face o greşită aplicaţie a principiilor de drept.

O altă decisie a Curţei de Casaţie, din 3 martie 1887, pune în principiu că apelul semnat de o altă persoană de cât apelantul este valabil, dacă acest din urmă fiind împedicat de o causă de forţă majoră a subsemna apelul, a însărcinat pe altul ca să'i semneze numele. Veḑi *Dreptul* din 1887, No. 29 şi Bulet. S-a 1, anul 1887, p. 82. Cpr. şi C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1893, No, 19: „Considerând, ḑice Curtea, că, prin forţa lucrurilor, în casul când există o causă de forţă majoră, trebue a se aduce o derogaţiune la obligaţiunea ca însăş partea să semneze actul de apel". Inalta Curte mai decide încă că autorisarea dată unei persoane de a subscrie apelul în locul apelantului nu constitue un contract de mandat, ci o chestie de fapt, care se poate stabili prin toate mijloacele permise de lege, şi deci şi prin marturi. *Dreptul* din 1887, No. 29. Dacă ar fi însă vorba de un mandat, fie chiar şi tacit (art. 1533), nu mai încape îndoeală că proba testimonială ar fi inadmisibilă. C. din Iaşi, 11 martie 1896, I. I. Vrânceanu preşed. *Dreptul* din 1896, No. 61. Veḑi considerentele acestei decisiuni *infrà*, p. 319, *ad notam*.

Curtea din Nancy a decis de asemene (28 iunie 1829, Répert. Dalloz, *Appel civil*, 472, nota 2), că apelul interjectat de o parte, atât in numele sèu personal, cât şi în numele unei alte persoane, care figurase la prima instanţă, foloseşte acestei din urmă, şi Demolombe aprobă această decisiune (t. XXXI, 122). Chestiunea nu sufere nici o îndoeală în caz când apelul ar fi interjectat de unul din debitorii solidari, pentru că toţi debitorii solidari se represintă unii pe alţii, în ceea ce priveşte inbunătăţirea posiţiunei lor faţă cu creditorul (art. 1056). Cpr. Cas. fr., D. P., 92. 1. 8. In celelalte casuri, decisia aprobată de Demolombe ne se pare îndoelnică.

cineva şi-a gerat afacerile sale proprii, credênd că gerează afacerile altuia, nu există gestiune de afaceri [1]). Nu este însă nevoe ca afacerea gerată pentru altul să fie personală acestuia; este destul ca acest din urmă să fie interesat în causă. Astfel, ar exista gestiune de afaceri, dacă am gerat afacerile unui minor a cărui epitrop eşti D-ta [2]).

Ce se va întâmpla când s'au gerat afacerile altuia, credênd că se gerează afacerele sale proprii, sau când credênd că se gerează afacerele lui A, s'au gerat pe a lui B, *si, cùm putavi Titii negotia esse, cùm essent Sempronii, ea gessi* (L. 5, § 1, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis).*

La Romani, în prima ipoteză, nu exista gestiune de afaceri [3]); în ipoteza de a doua însă, gerantul avea o acţiune *negotiorum gestorum* [4]).

Casul în care gerantul s'a înşălat asupra persoanei proprietarului.

In această a două ipoteză, adecă când s'au gerat afacerile lui A, credênd că se gerează pe ale lui B, aceiaş soluţie este admisibilă şi astăzi, pentru că gerantul n'a avut intenţiunea de a lucra în interesul sêu, ci pentru altul şi de a'i aduce un serviciŭ [5]). „Dacă gerantul este în eroare asupra persoanei proprietarului, dice art. 686 din noul cod german, adevaratul proprietar este obligat şi dobêndeşte drepturile care decurg din gestiune" [6]).

Casul în care s'a gerat afacerile altuia credênd că se gerează ale sale proprii. Controversă.

Cât pentru ipoteza dintâi, adecă când s'au gerat afacerile altuia, credênd că se gerează pe ale sale proprii, adecă când gerantul n'a avut intenţie de a lucra pentru

---

[1]) *„Si quis ita simpliciter versatus est, ut suum negotium in suis bonis, quasi meum gesserit; nulla ex utroque latere nascitur actio, quia nec fides bona hoc patiatur"*. L. 6, § 4, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis).*

[2]) *„Si pupilli tui negotia gessero, non mandatu tuo, sed ne tutelæ judicio tenearis; negotiorum gestorum te habebo obligatum: sed et pupillum, modo si locupletior fuerit factus"*. (L. 6, Pr., Dig., 3, 5, *De negotiis gestis).*

[3]) L. 33, Dig., 12, 6, *De condictione indebiti.*

[4]) L. 6, § 8, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis.*

[5]) Pothier, *Quasi-contrat negot. gestorum*, V, 194. Mourlon, II, 1670. Thiry, III, 193. Pĕucescŭ, II, 86. Demolombe, XXXI, 79. Demante, V, 349 bis VI. Larombière, V, art. 1372, No. 7. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 723. Laurent, XX, 325. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, V, 21 urm. Arntz, III, 460.

[6]) *„Ist der Geschäftsführer über die Person des Geschäftsherrn im Irrthume, so wird der wirkliche Geschäftsherr aus der Geschäftsführung berechtigt und verpflichtet"*.

altul, el va avea acţiunea *de in rem verso* contra proprietarului pentru a'i cere înapoi sumele care'i au folosit şi l'au înbogăţit, *quatènus locupletior factus est* (argument din art. 494). El nu va avea acţiunea *negotiorum gestorum*, pentru că neexistând intenţiune din partea gerantului de a face trebile altuia, nu poate să existe quasi-contract de gestiune de afaceri [1]).

Art. 687 din noul cod german o spune în termeni espreşi.

Se poate ca cine-va să facă şi trebile sale şi ale altora. Aceasta se întâmplă mai cu samă în caz de indivisiune, când unul din coproprietari administrează şi face acte de conservare în interesul tuturor. Ei bine, în cât priveşte pe ceilalţi coproprietari ale căror afaceri au fost gerate, nu mai încape îndoeală că va exista gestiune de afaceri şi obligaţiunele reciproce dintre gerant şi stăpân, de câte ori condiţiile acestui quasi-contract vor avea fiinţă. Curtea de casaţie din Francia a admis cu drept cuvênt această soluţie. Motivele decisiunei însă lasă de dorit, căci nu este exact de a se ḑice, aşa precum ḑice Curtea, că gestiunea de afaceri resultă numai din faptul gestiunei; ea resultă *şi din intenţiunea gerantului;* şi de câte ori va exista intenţiunea de a face odată cu trebile sale şi trebile altora, de atâtea ori va exista quasi-contract [2]). Casul în care cineva face trebile sale gerând şi afacerile altuia.

„Dacă cine-va, într'o nevoe, a jertfit însuş a sa avere, pentru ca să depărteze de la dênsul şi de la alţiĭ o mai mare păgubire, ḑice art. 1396 din codul Calimach Art. 1396 Cod. Calim.

---

[1]) Pothier, *Quasi-contrat negot. gestorum*, V, 189. Thiry, III, 193. Laurent, XX, 324. Demolombe, XXXI, 81. Mourlon, II, 1670. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 726, text şi nota 17. Larombière, V, art. 1375, No. 16. Fuzier-Herman, III, art. 1372, No. 33. Demante, V, 349 bis V.—*Contrà.* Marcadé, V, art. 1375, No. 3. Duranton, XIII, 648. Pèucescu, II, 88. Massé-Vergé, IV, § 622, p. 5, nota 3.—Conform acestei din urmă păreri, Curtea de Casaţie din Francia a decis că chiriaşul care a rădicat pe locul închiriat clădiri ce credea că'i aparţin lui şi de care proprietarul singur se foloseşte, are în contra acestui din urmă acţiunea *negotiorum gestorum* pentru restituirea impenselor utile. D. P., 91., 1. 49. Această decisie a camerei reclamaţiunelor este cu drept cuvênt criticată de Marcel Planiol.

[2]) Cpr. Cas. fr., D. P., 72. 1. 471. Laurent, XX, 322 urm. Pèucescu, II, 72 urm.

(1043 C. austriac), atuncea sunt datori toţi acei folosiţi prin dênsul, să'i facă despăgubire, după analogie".

Intenţia de a gera afacerile altuia.

2° A doua condiţiune pentru ca să existe gestiune de afaceri este *voinţa*: „Acel care, *cu voinţă*, gerează interesele altuia...", ḑice art. 987. Aceasta însêmnează, pe de o parte, că gerantul trebue să fie capabil (veḑi *suprà*, p. 308 urm.), ear pe de alta, să nu fie obligat la gestiune; şi în fine, ca el să aibă intenţiunea de a gera interesele altuia [1]).

3° Pentru ca să existe gestiune de afaceri se mai cere încă ca gerantul să gereze interesele altuia, *fără mandat*, *sine mandato* (Instit., III, 27, § 1 şi L, 5, Pr., Dig., 44, 7), căci altfel obligaţia sa s'ar naşte din contractul de mandat (art. 1532 urm.), ear nu din quasi-contract [2]).

Deosebire de redacţie de la codul francez.

Mai mult încă, după legea noastră, care modifică art. 1372 din codul francez, după părerea lui Marcadé [3]), pentru ca să existe gestiune de afaceri, trebue ca ea să fi avut loc *fără cunoştinţa* proprietarului (art. 987), căci dacă el a cunoscut gestiunea, există mandat tacit.

Mandat tacit.

In legislaţiunea noastră, în adevĕr, chestiunea mandatului tacit nu se mai poate discuta ca în Francia, faţă cu art. 1533, care reproducênd principiile dreptului roman [4]), admite posibilitatea mandatului tacit, nu numai în privinţa acceptaţiunei, dar şi a conferirei sale [5]).

---

[1]) Pothier, op. cit., V. 185. Cpr. Demolombe, XXXI, 56 urm. Laurent, XX, 321. Pĕucescu, II, 82 urm.—Cu toate aceste, sunt autori care susţin că intenţiunea gerantului nu joacă nici un rol în gestiunea de afaceri (veḑi de ex. Larombière, V, art. 1372, No. 18) şi în această greşală a căzut, după cum am vĕḑut, şi Curtea de casaţie din Francia (D. P., 72. 1. 471).

[2]) Veḑi *suprà*, p. 311, text şi nota 3.

[3]) Veḑi *suprà*, p. 312, nota 2.

Dreptul roman.

[4]) „*Semper qui non prohibet aliquem pro se intervenire, mandare creditur*". L. 60, Dig., 50, 17. Mai veḑi şi L. 18, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra,* unde se ḑice: „*Qui patitur ab alio mandari, ut sibi credatur, mandare intelligitur*". Mai veḑi încă L.L. 6, § 2 şi 53 Dig., *eod tit.* Din aceste legi s'a format următoarea maximă: „*Sola patientia inducit mandatum*", asupra căreia toţi autorii vechi erau de acord. Cpr. Troplong, *Mandat*, 115 urm.

Mandat tacit.

[5]) Veḑi şi art. 394 din codul de comerţ, care ḑice că mandatul dat prepusului poate fi expres sau *tacit*. Cpr. în privinţa mandatului tacit, Cas. rom., Bulet. S-a I, 1872, p. 111; Bulet. 1873, p. 37; Bulet. 1882, p. 1093. Veḑi şi D. A. Donici, (preşed. Trib. Tecuci) în *Dreptul* din 1892, No. 58.

Ce trebue să decidem în casul când proprietarul cunoscênd gestiúnea, se opune, şi cu toate acestea, gerantul

Opunere din partea proprietarului.

S'a ḍis că proba mandatului tacit poate să resulte din diferite fapte sau presumpţiuni, care să'l indice în mod neechivoc, şi aceasta chiar în casul când valoarea lui ar trece peste 150 lei. Cpr. Cas. rom. şi C. Bucureşti. Bulet. Cas. S-a 1, anul 1872, p. 105 şi 111. Bulet. S-a I, 1892, p. 889. Bulet. S-a II, 1892, p. 1052. *Dreptul* din 1891, No. 18 şi din 1892 No. 74.—Curtea din Iaşi a respins însă, şi cu drept cuvênt, proba testimonială pentru dovedirea unui mandat tacit, fiind că era vorba de o sumă mai mare de 150 lei: „Considerând, ḍice Curtea, că contractul de mandat, ca şi toate convenţiunele în genere, nu se pot dovedi cu marturi, de cât în condiţiunele prevêḍute de lege, pentru o sumă mai mare de 150 lei; că distincţiunea ce voeşte a face apelantul cu privire la probă, între mandatele relative la fapte şi cele relative la drepturi, nu se întemeiează pe legi, căci art. 1532 definind într'un mod general mandatul ca o împuternicire dată unei persoane de a face ceva pe sama unei altei persoane, şi textele ulterioare regulând după această singură definiţiune natura şi condiţiunele contractului de mandat, nu permite această distincţiune. Considerând că admiterea de către legiuitorul nostru a mandatului tacit nu poate justifica o derogaţiune ce ar fi voit a face la regulele generale stabilite în materie de probaţiunea convenţiunelor, fie chiar în această specie de mandat, căci mai întâi o atare intenţiune nu resultă din nici un text; apoi art. 1533, care prevede mandatul şi expres şi tacit, nu se referă de cât la modul cum se manifestă voinţa, consimţĕmêntul persoanei care dă însărcinarea, ear nu la dovada acelei voinţi, care remâne aceiaş pentru toate speciile de mandat, etc. „*Dreptul* din 1896, No. 61 şi *Curierul judiciar* din 1896, No. 28. Cas. fr., D. P., 76. 1. 149. *Pand. Chron.*, V, (anii 1870—1877). 1. 169, nota *a*. C. Douai, D. P., 92. 2. 352. Veḍi şi Laurent, XIX, 549 urm. XX, 313; XXVII, 454 urm. Demolombe, XXX, 154. Larombière, V, art. 1348, No. 11. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Mandat*, 70. Troplong, *Mandat*, 142, 143.

Dovedirea mandatului tacit.

Remâne însă bine înţĕles că această soluţie nu va fi admisă de cât în materie civilă, căci, în materie comercială, mandatul ar putea, în toate casurile, fi stabilit cu marturi sau presumţiuni (art. 46, 374 urm., 394 C. com.). Cpr. Troplong, *op. cit.*, 142.

Mandat tacit în materie comercială.

Mandatul tacit este generalmente admis şi în Francia, cu toate că acolo textul nu este formal ca la noi, în baza principiilor generale, care voesc ca consimţĕmêntul să poată fi manifestat şi în mod tacit, după cum o spune anume art. 1154 din codul Calimach (863 C. austriac). Veḍi, în acest sens, Aubry et Rau, IV, § 411, p. 636, nota 1. Troplong, *Du*

Dreptul francez.

lucrează înainte *înprotiva puternicei voințe a proprietarului*, după cum se exprimă art. 1393 din codul Calimach (1040 C. austriac), *si quis, nolente et specialiter prohibente domino rerum, administrationi earum sese immiscuit* (L. 24, Cod., 2, 19, *De negotiis gestis*[1]).

---

mandat, 117 urm., 130. P. Pont, VIII, 845. Arntz, III, 462 şi IV, 1460. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 138. Larombière, V, art. 1372 urm., No. 12. Demante, V, 349 bis III. Laurent, XIX, 549; XX, 309 şi XXVII, 377 urm. Baudry, III, 914. Cpr. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 96. 1. 470. Vedi şi Pothier, *Mandat*, V, 29.—*Contrà*. Toullier D. VI, partea I, 25. Proudhon, *Usufruit*, III, 1347.

Mandatul femeei măritate p. cheltuelele gospodăriei. Astfel, femeea măritată este în genere considerată ca avênd mandat tacit de la barbatul sĕu pentru cheltuelele casnice ale gospodăriei, şi după împrejurări, chiar în privința cumpărăturilor de provisiuni sau mărfuri necesare profesiunei sau comerciului barbatului sĕu. Cpr. Pothier, *Puissance du mari*, etc., VII, 49. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 637, nota 1, P. Pont, VIII, 849. Laurent, XXII, 105 urm., 112 şi XXVII, 386 urm. Arntz, III, 652 şi IV, 1460. Demolombe, IV, 169, 170. Er. Lehr, *Dr. germanique*, 296. D. A. Donici, *Dreptul* din 1892, No. 58. Pand. fr., *Mariage*, I, 1850, 1851. Tot în acest sens este şi jurisprudența. V. C. Craiova, *Dreptul* din 1896, No. 34. Cpr. D. P., 47. 2. 59. D. P., 64. 2. 22. D. P., 79. 1, 400, etc. Vedi şi t. I, partea II a lucrărei noastre, p. 106, nota 2. Unele legislațiuni străine admit în termeni expreşi acest mandat tacit al femeei. (Vedi de ex. *Landrecht prus.*, II, 1, § 321). Noul cod german din 1896 (art. 1356, § 1) prevede că femeea are datoria şi obligațiunea de a conduce gospodăria comună. Alte legislațiuni au mers până a fixa suma cheltuelelor ce poate să facă femeea (vedi de ex., *Landrecht* Cant. Schwytz, II, 33; *Handf.* cant. Friburg, § 27; *Stadtrecht* Hamburg, II, 8, 1, etc.). Această soluție este însă arbitrară, pentru că totul atârnă în specie de averea şi posițiunea soților.

Servitorii nu se consideră în genere ca avênd mandat de la stăpân. Servitorii însă nu pot, în genere, fi considerați ca mandatari ai stăpânilor când cumpără obiectele necesare şi provisiunele pentru casă. In adevĕr, poate să existe, în specie, un mandat expres, ear nu un mandat tacit, căci când se dă bani unei slugi ca să facă cumpărături, i-se spune anume ce să cumpere, şi atunci mandatul este expres. Cpr. Aubry et Rau, *loco cit.* Vedi şi Paul Pont, VIII, art. 1985, No. 850. Patronii nu respund însă, față cu cei de al treilea, de consecințele violărei mandatului ce au dat servitorilor lor pentru furnituri de provisiuni. Astfel, stăpânul nu poate fi ținut către furnisori pentru plata mărfurilor plătite servitorului, când se constată că stăpânul a dat acestuia

La Romani, de şi chestiunea era controversată (*apud magnos auctores dubitabatur)*, Justinian adoptând părerea lui Iulian [1]), Ulpian, Pomponius, etc., prin legea 24, Cod., 2. 19, refusă gerantului ori ce acţiune: *nullam esse vel directam, vel utilem actionem... licet res benè ab eo gestæ sint*; însă în dreptul vechiŭ francez se admitea, cu toate acestea, că gerantul putea să ceară de la proprietar sumele cu care el se înbogăţise, în baza maximei: „*Jure naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento et injuria fieri locupletiorem*". (L. 206, Dig., 50, 17, *De regulis juris* [2]). Dreptul roman.

In dreptul actual, uniĭ nu acordă nici o acţiune gerantului, admiţênd că, în asemene ipotesă, el a avut intenţiunea de a face o liberalitate proprietarului, *donasse videtur* [3]), ear alţiĭ conferă gerantului acţiunea *de in rem verso*, care o conferă şi Pothier [4]). Dreptul actual.

In ori ce caz, gerantul nu va avea nici odată acţiunea *negotiorum gestorum*, nici chiar atunci când pro-

---

baniĭ necesari pentru facerea cheltuelelor ḑilnice şi furnisorul i-a dat marfă pe credit, fără a vesti despre aceasta pe stăpân. Trib. Paris. *Dreptul* din 1884, No. 48 şi 75. Cas. fr. şi C. Paris. Répert. Dalloz, *Mandat*, 170. Cpr. Troplong, *Mandat*, 134, 603. Pothier, *Oblig.*, II, 456. Sourdat, *Responsab.*, II, 928. Codul Calimach cuprinde în această privinţă o dispoziţie foarte înţêleaptă, când ḑice, prin art. 1384 (1032 C. austriac), că „proprietariĭ şi stăpâniĭ de casă nu sunt datori să plătească aceea ce slugele, robiĭ sau casniciĭ lor au luat cu împrumut în numele lor; creditoriĭ trebue la asemene întâmplări să dovedească porunca dată către aceştia„.

1) Iulian se bucura, ca jurisconsult, de o mare reputaţiune. El este autorul edictului perpetuu... „*Iulianus legum et edicti perpetui subtilissimus conditor*", ḑice Justinian în L. 3, § 18, Cod., 1, 17, *De vetere jure*, etc.

2) Veḑi Pothier, *op. cit.*, V, 183.

3) Cpr. Thiry, III, 193. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 726, text şi nota 19. Duranton, XII, 19. Toullier D. VI, partea 1, 55. Cpr. şi Laurent, XVII, 489 şi XX, 336 urm. In această părere se uită însă că o liberalitate nu poate să existe fără consimţêmêntul donatarului (art. 814) şi că liberalităţile nu se presupun nici odată.

4) Pothier, *op. cit.*, V, 183. Marcadé, V, art. 1375, No. 4. Demolombe, XXXI, 89. Demante, V, 349 bis IV. Mourlon, II, 1669 şi *Tr. de la subrogation*, p. 207 urm. Larombière, V, art. 1375, No. 24. Troplong, *Cautionnement*, 329 şi *Mandat*, 85. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, 31 urm. Pand. fr. *Gest. d'affaires*, 150 urm.

prietarul s'ar fi îndărătnicit într'un mod ridicol, fără nici o causă bine cuvêntată [1]), pentru că nu poate să fie vorba de o gestiune de afaceri acolo unde proprietarul a manifestat o intenţie contrară [2]).

Art. 1393 C. Calimach. In caz de a se fi amestecat cineva în trebile altuia contra voinţei proprietarului, art. 1393 din C. Calimach (1040 C. austriac) nu numai că lipsea pe gerant de cheltuelele făcute, dacă el nu putea să le iee în natură, după cum se exprimă codul austriac, sau dacă nu era cu putinţă să le iee din lucrurile cumparate de dênsul şi aflătoare de faţă, după cum se exprimă codul Calimach, dar încă îl făcea responsabil de toată paguba pricinuită prin amestecul lui în trebile străine în contra voinţei proprietarului.

4° Pentru ca să existe gestiune de afaceri se mai cere încă ca gerantul să nu fi lucrat cu intenţiunea de a face o liberalitate, *animo donandi* [3]). Astfel, nu există gestiune

---

1) Veḍi însă, pentru acest din urmă caz, Mourlon (II, 1669, *in fine)*, care acordă acţiunea *negotiorum gestorum*.

Codul german. Art. 678, 679. 683.

2) Laurent, XX, 336.—„Dacă gestiunea a fost intreprinsă contra voinţei reale sau presupuse a proprietarului, ḍice art. 678 din noul cod german, gerantul, care cunoştea această voinţă, este obligat a despăgubi pe proprietar, chiar dacă el n'a comis nici o culpă". Cpr. art. 1393 C. Calimach (1040 C. austriac).—Art. 679 din codul german adaogă însă, că voinţa contrară a proprietarului nu se iea în consideraţie, când în lipsa gestiunei, o datorie a cărei îndeplinire este de interes public, sau o datorie legală de alimente, care ar incumba stăpânului, n'ar fi fost îndeplinită la timpul oportun.—In asemene caz, gerantul are drept la reîntoarcerea cheltuelelor sale (art. 683 din acelaş cod).

3) Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 96. Laurent, XX, 323. Mourlon, II, 1667. Thiry, III, 193. Pėncescu, II, 63, 84. Arntz, III, 461. Larombière, V. art. 1375, No. 25. Fuzier-Herman, III, art. 1375, No. 73. Cpr. Cas. fr. D. P., 74. 1. 16. Demolombe, XXXI, 84: *„Si filius pro patre suo debitum solverit, nullam actionem ob eam solutionem habet... si donandi animo pecuniam dedit"*. (L. 12, Cod., 2, 19). Mai veḍi încă L. 1, *in fine*, Cod., *eod. tit.* şi L. 27, § 1, Dig., 3 5, care nu conferă o acţiune pentru a se cere înapoi ceea ce s'a cheltuit din causa afecţiunei casnice, *pro affectione domestica*, *pro pietatis respectu*. „De câte ori ascendenţiĭ dau alimente descendenţilor, sau descendenţiĭ, ascendenţilor, ḍice art. 685 din noul cod german, se admite, la caz de îndoeală, că n'a existat intenţiunea de a exercita acţiunea în repetiţiune". Cpr. art. 1894 C. spaniol.

de afaceri dacă am plătit pe un creditor al D-tale, cu intenţiunea de a'ţi face un dar. Această intenţiune nu se presupune însă: *Nemo res suas jactare præsumitur.*

5⁰ In fine, pentru ca gestiunea de afaceri să poată avea loc, se mai cere încă ca interesele proprietarului să fie bine administrate (art. 991)[1]. *„Is autem negotiorm gestorum habet actionem qui utiliter negotia gessit“.* (L. 10, § 1, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*).

De câte ori aceste condiţiuni sunt întrunite, quasi-contractul de gestiune de afaceri este format şi dă loc la obligaţiuni reciproce între gerant şi proprietar.

Acţiunele la care dă loc gestiunea de afaceri.

Proprietarul are acţiunea *negotiorum gestorum directa* contra gerantului pentru a'l sîli a'i da socoteli de gestiunea sa, ear gerantul are contra proprietarului acţiunea *negotiorum gestorum contraria*, de câte ori afacerile acestui din urmă au fost bine administrate (art. 991). (Veḑi *suprà*, p. 311, nota 2).

Prescripţie. Art. 1890.

Aceste acţiuni se prescriu, pe de o parte şi pe de alta, după dreptul comun, prin 30 de ani (art. 1890)[2].

Drept internaţional.

In cât priveşte însă obligaţiile care se nasc din quasi-contractul de gestiune de afaceri, presupunênd că gerantul şi proprietarul ar aparţinea la naţionalităţi deosebite, termenul prescripţiei se va determina în principiu după legea locului în care afacerea a fost gerată[3].

Casul în care gestiunea n'a fost utilă proprietarului.

Dacă judecătorii constată că gestiunea n'a adus absolut nici un folos proprietarului, precum ar fi, de exemplu, în casul în care s'ar fi plătit o creanţă a cărei existenţă nu era constatată, sau pentru care exista proces, gerantul nu va avea nici acţiunea *negotiorum gestorum*, nici acţiunea *de in rem verso*, pentru că plata unei datorii inexistente nu aduce nici un folos proprietarului şi nu'l înbogăţeşte întru nimic[4].

Acţiunea de in rem verso.

Gerantul are însă, în unele casuri, acţiunea *de in rem verso* în contra proprietarului, şi anume:

1⁰ Când gestiunea de afaceri n'a putut să se forme-

---

[1]) Cpr. Demolombe, XXXI, 185. Peucescu, II, 92.
[2]) Larombière, V, art. 1375, No. 27. Giorgio Giorgi, V, 71. Demolombe, XXXI, 175. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 306.
[3]) Veḑi Pand. fr., *v⁰ cit.*, 450 urm. şi distincţiunele făcute acolo.
[4]) Cas. rom., Bulet. S-a I, anul 1873, p. 47.

ze, când, de exemplu, s'au gerat afacerile altuia, credênd că se gerează pe ale sale proprii. (Vedi *suprà*, p. 316).

2° Când quasi-contractul de gestiune de afaceri s'a format, însă gestiunea n'a fost utilă proprietarului [1]). Proprietarul nu va restitui în asemene casuri de cât ceea ce i-a folosit... *quatenùs locupletior factus est.*

Obligaţiunele care resultă din gestiunea de afaceri.

Trebue să distingem, în această privinţă, obligaţiunele gerantului de acele ale proprietarului a cărui afaceri au fost gerate.

I. Obligaţiunele gerantului către proprietar.—Acţiunea negotiorum gestorum directa.

Art. 987.—Vedi acest text, *suprà*, p. 312, 313.

Art. 988.—Gerantele este obligat, cu toate că stăpânul a murit înaintea sevêrşirei afacerei, a continua gestiunea până ce eredele va putea lua direcţiunea afacerei. (Art. 369, 987, 989, 1539 C. C. Art. 1373 C. fr.).

Art. 989.—Gerantele este obligat a da gestiunei îngrijirea unui bun proprietar. (Art. 390, 990, 998, 1080, § 1, 1540 C. C. Art. 1374, § 1 C. fr.) [2]).

Art. 990. — Gerantele nu respunde de cât numai de dol, dacă fără intervenţiunea lui, afacerea s'ar fi putut compromite [3]). (Art. 528, 715, 989 C. C.).

Trei sunt obligaţiunele gerantului :

---

[1]) Cpr. Demolombe, XXXI, 184.

[2]) Textul corespundètor francez mai are încă un aliniat, pe care Codul nostru nu l'a reprodus, şi pe care l'am tradus în nota următoare.

Deosebire de la codul francez.

[3]) Acest text nu există in codul francez, ci este adaos de legiuitorul nostru. Noul cod german din 1896 are o disposiţie identică (art. 680). „*Bezweckt die Geschäftsführung die Abwendung einer dem Geschäftsherrn drohenden dringenden Gefahr, so hat der Geschäftsführer nur Vorsatz und grobe Fahrlässigkeit zu vertreten*". Art. 1374 din codul francez are însă un aliniat, în următoarea cuprindere, pe care redactorii codului nostru nu l'au reprodus : „Cu toate acestea, împrejurările care au făcut pe gerant să se însărcineze cu o afacere străină, pot să autorise pe judecători a micşora *(à modérer)* daunele care ar resulta din culpele sau din negligenţa sa". Este cu neputinţă de a se precisa, după acest text, *a priori*, culpa de care gerantul respunde, fiind

1⁰ De a continua şi a sevêrşi gestiunea (art. 987, 988); 2⁰ de a administra ca un bun părinte de familie (art. 989); 3⁰ de a da socoteală de gestiunea sa (art. 1541 C. C. şi 1392 C. Calimach).

1⁰ *Continuarea şi sevêrşirea gestiunei începute (art. 987, 988).*

Gerantul este obligat a continua gestiunea începută şi a o sevêrşi până ce proprietarul va putea îngriji el însuş [1].

„Acel ce fără poruncă au primit asupra'şi o treabă străină, dice art. 1392 din codul Calimach (1039 C. austriac), este dator până la sfêrşit a nu înceta, şi a da socoteală curată ca un înputernicit". Obligaţiunea gerantului de a continua gestiunea începută se justifică prin consideraţiunea că, prin amestecul sêu, el a putut împedeca pe altul de a lua aceiaş gestiune [2]. Art. 1392 C. Calimach.

El trebue să continue gestiunea începută nu numai în timpul vieţei proprietarului sau stăpânului, dar chiar şi în urma morţei sale, până ce moştenitorul va putea lua direcţiunea afacerei (art. 988). (Cpr. art. 1539, § 2).

Textul corespundêtor din codul francez (1372) mai adaogă încă că gerantul trebue să se însărcineze cu toate dependenţele, adecă cu toate operaţiunele accesorii ale acelei afaceri şi că el este supus la toate obligaţiunele care ar resulta din un mandat expres ce 'i ar fi dat proprietarul, disposiţiune care se aplică şi la noi, cel puţin în cât priveşte operaţiile accesorii ale afacerei, de şi ea a fost eliminată de legiuitorul nostru, pentru că altfel afacerile stăpânului n'ar fi bine administrate (art. 991). Deosebire de redacţie de la codul francez.

Cât pentru asimilarea între mandat şi gestiunea de

---

că totul atârnă de împrejurări. Judecătorii vor putea deci să declare pe gerant responsabil numai de *culpa levis in concreto*, sau, ceea ce este şi mai avantagios pentru dênsul, numai de *culpa lata*. Cât pentru dol, nu mai remâne nici o îndoeală că el este în tot-deauna responsabil. Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 1754. Demolombe, XXXI, 144 urm.

1) Vedi şi art. 731 din codul de comerţ, modificat prin legea din 20 iunie 1895, după care sindicul nu putea părăsi însărcinarea sa până a nu i se numi un succesor şi până a nu fi predat acestuia patrimoniul falimentului şi socoteala administraţiunei sale. Vedi şi art. 1539 C. C. Art. 731 C. com.

2) Cpr. T. Huc, VIII, 381.

afaceri, admisă şi de noul cod german (art. 681), vom vedea însă p. 332, 333 că, în lipsă de text, ea nu poate să aibă loc în legislaţia noastră.

Deosebire între gerant şi mandatar. Art. 988, 1539, § 2.

Am vědut că, după art. 988, gerantul trebue să continue gestiunea *chiar în urma morţei stăpânului*, până ce moştenitorul va putea lua direcţiunea afacerei [1]). Mandatul se stênge, din contra, prin moartea mandantelui (art. 1552). Legea se arată deci mai severă pentru gerant de cât pentru mandatar, care, în urma morţei mandantelui, nu este obligat a continua gestiunea de cât atunci când din întârdiere ar putea resulta un pericol (art. 1539, § 2). Motivul acestei deosebiri este că gerantul s'a amestecat din propria sa autoritate în afacerile altuia [2]).

1⁰ *Ingrijirea unui bun proprietar* (*art.* 989).

Gerantul este obligat a da gestiunei sale ingrijirele unui bun proprietar, *in abstracto* (art. 1080, § 1), ear nu *in concreto*, ca mandatarul nesalariat (art. 1540, § 2) sau ca depositarul (art. 1599). N'ar fi deci de ajuns ca el să fi adus administraţiunei sale îngrijirele ce el aduce proprielor sale afaceri, dacă un altul mai diligent de cât dênsul ar fi administrat mai bine [3]).

Casul în care gerantul a încetat din viaţă.

[1]) Ce se va întâmpla însă, în casul în care gerantul ar înceta din viaţă (caz neprevědut de lege). Pothier (*op. cit.*, V, 216) dicea cu drept cuvênt că, în asemene caz, gestiunea de afaceri încetează ca şi mandatul şi că moştenitorii sěi nu sunt datori să continue gestiunea începută de autorul lor, pentru că consideraţiunea persoanei este, în genere, motivul determinant a obligaţiunei luate de gerant, şi aceastǎ soluţie este admisă şi astădi (vedi Demolombe, XXXI, 140 urm. Demante, V, 352 bis II. Larombière, V, art. 1372 urm., 29. Pěucescu, II, 111. T. Huc, VIII, 381. Arntz, III, 463. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 232). Moştenitorii gerantului vor face numai lucrările urgente a căror lipsă ar putea compromite gestiunea, dând samă de gestiunea autorului lor şi de urmarea acestei gestiuni, care le ar fi personală; dar mai presus de toate, ei vor da de veste proprietarului de moartea gerantului (art. 1559). Moştenitorii majori a unui epitrop sunt însă datori a gera tutela înainte până la rênduirea unui alt epitrop (art. 369).

[2]) Marcadé, V, art. 1372 urm., No. 1. Thiry, III, 195.

[3]) *„Quo casu ad exactissimam quisque diligentiam compellitur reddere rationem: nec sufficit, talem diligentiam habuisse, qualem suis rebus adhibere soleret, si modo alius diligentior commodius administraturus esset negotia“*. Instit., § 1, *in fine*, III, 27.

Mandatarul nesalariat 'şi-a îndeplinit, din contra, obligaţia sa, dacă el a ingrijit de afacerile încredinţate lui ca de propriele sale afaceri (art. 1080, § 2, 1540, § 2). Aceiaş soluţie este aplicabilă şi depositarului (art. 1599).

Legea a fost deci mai severă pentru gerantul de afaceri de cât pentru mandatarul nesalariat şi depositarul, fiind că pe aceştia 'i au ales însuş mandantele sau deponentul, şi dacă ei nu sunt destul de diligenţi, vina este a celor dintâi care 'ş-au pus încrederea lor în nişte oameni negligenţi; pe când lucrurile sunt cu totul altfel în materie de gestiune de afaceri, unde gerantul, fără a fi poftit, s'a amestecat în trebile altuia, şi unde, prin urmare, el este dator să îngrijească bine de dênsele, sau să lese pe altul mai priceput, mai diligent de cât el [1]).

3° *Responsabilitatea gerantului* (*art.* 990).

Responsabilitatea gerantului poate fi când mai mare, când mai mică, după împrejurările care l'au îndemnat a se amesteca în trebile altuia. De aceea, nici dreptul roman, nici codul francez [2]), nici codul nostru, nu dau o regulă absolută în această privinţă. Textul nostru prevĕdênd un singur caz, şi anume acela în care afacerea ar fi fost compromisă, dacă gerantul n'ar fi intervenit, îl face responsabil numai de dol, şi prin urmare, şi de *culpa lata* (cpr. art. 680 din noul cod german), soluţiune basată pe echitate: „*Quæ sententia habet æquitatem*“ [3]).

Ar fi fost nedrept, în adevĕr, ca persoana care din amiciţie numai (*affectione coactus)*, şi fără nici un interes, s'a amestecat în afacerile mele şi a înpedecat de a mi se causa o pagubă iminentă, să respundă şi de greşelele uşoare care le ar fi comis în cursul unei gestiuni desinteresate. Eată pentru ce, în asemene casuri, gerantul nu res-

---

[1]) Cpr. Laurent, XVI, 224, 225 şi XX, 314. Pĕucescu, II, 112.

[2]) In cât priveşte codul fr. (art. 1374, § 2, înlocuit în codul nostru prin art. 990), veḑi *suprà,* p. 324, nota 3.

[3]) *„Interdum in negotiorum gestorum actione Labeo scribit dolum solummodò versari: nam si affectione coactus ne bona mea distrahantur negotiis te meis obtuleris, æquissimum esse, dolum duntaxt te præstare. Quæ sententia habet æquitatem“.* (L. 3, § 9, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis).*

punde de cât dacă a fost de rea credință. S'a ținut deci samă de buna sa credință, de foloasele reale aduse proprietarului, și de gratuitatea serviciilor sale, punênduse echitatea mai pre sus de toate.

O greşală mare echivalează cu dolul.

Trebue însă să observăm că o greşală mare echivalează cu dolul [1]), și că greșala se socotește mare atunci când gerantul n'a priceput ceea ce toată lumea pricepe [2]).

Până acum am examinat numai singurul caz, despre care se ocupă legiuitorul în art. 990, în care amestecul gerantului era absolut necesar pentru a înpedica pe proprietar de a suferi o pagubă iminentă, și am vědut că, în asemene caz, gerantul nu respunde de cât de dol sau de greșelele care echivalează cu dolul.

Casul în care gerantul s'a amestecat în trebile stăpânului fără nici o necesitate.

Se poate însă întâmpla ca gerantul să se fi amestecat în trebile altuia fără nici o necesitate... *nulla necessitate cogente* (L. 3, § 10, Dig., 3, 5) și fără nici o compețință specială, în cât departe de a'i aduce un folos, el 'i-a făcut un rěu. Ei bine, în asemene caz, judecătorii vor fi severi și vor face pe gerant responsabil de ori ce greșală, de ori ce negligență, pe care n'ar fi comiso un bun părinte de familie (art. 989, 1080, § 1), căci, după cum se exprimă art. 1388 din codul Calimach (1035 C. austriac), el este respundĕtor pentru toate păgubitoarele urmări [3]).

Art. 1731 C. Calimach.

Art. 1731 din codul Calimach (1299 C. austriac) mai adaogă încă că acel ce fără silă va lua asupra'și de bună voe o treabă, a căreia sevêrșire cere o deosebită iscusință a meșteșugului, sau o neobicinuită silință, arată prin aceasta, cum că el iea asupra'și cuviincioasa silință și cerșuta neobicinuită iscusință, și prin urmare, remâne respundĕtor pentru lipsa unei asemene silinți și iscusinți.

Respunderea gerantului p. greșelele substituitului.

Gerantul va respunde nu numai de greșelele și negligența sa, ci și de acele a persoanei pe care el 'și-a substituito în gestiunea sa (cpr. art. 1542), pentru că el este în culpă de a fi ales o persoană incapabilă sau negligentă...

---

[1]) „*Magna negligentia culpa est; magna culpa, dolus*". L. 226, Dig., 50, 16, *De verb. significatione*. Vedi și L. 1, § 5, *in fine*, Dig., 44, 7, unde se dice: „*Magnam tamen negligentiam placuit in doli crimine cadere*".

[2]) „*Latæ culpæ finis est non intelligere quod omnes intelligunt*". L. 223, Dig., 50, 16. Vedi și *infrà*, t. VI, *Teoria culpelor*.

[3]) Cpr. Demolombe, XXXI, 144. Pĕucescu, II, 113.

„Sed etiam quod imprudenter eum elegeris: ut quidquid detrimenti negligentia ejus fecit, tu mihi præstes“ [1]).

Proprietarul va avea deci contra sub-gerantului două acțiuni: acțiunea *negotiorum gestorum directa*, pe care el o va exercita în numele lui propriu (art. 1542, § ultim), și acțiunea *mandati*, pe care o va exercita în numele gerantului (art. 974) [2]). Acțiunele pe care proprietarul le are contra sub-gerantului.

Dacă mai multe persoane au gerat afacerile aceluiaș proprietar, fie care din ele va fi responsabilă de gestiunea sa, fără ca să existe solidaritate între ele (art. 1543) [3]). Soluția contrară n'ar putea fi admisă de cât în materie comercială (art. 42 C. com). Art. 1543.

De câte ori însă greșala comună a geranților ar constitui un delict sau un quasi-delict, ei vor fi ținuți solidaricește pentru despăgubire (art. 1003) [4]). Art. 1003.

In ori ce caz, gerantul nu va respunde de casurile fortuite (art. 1156), care ar fi cășunat perderea lucrului proprietarului, pentru că este de principiu că nimene nu respunde de împrejurările care se întâmplă fără vina omului, precum sunt: moartea firească'a animalelor, focul *(incendia)*, inundațiile *(aquarum magnitudines)*, o invasiune Casuri fortuite.

---

1) L. 21, § 3, *in fine*, Dig., 3, 5. Conform: art. 1315 C. austriac. Cpr. și art. 1741, *in fine*, C. Calimach.

2) Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 214. Demolombe, XXXI, 155. Larombière, V, art. 1374, No. 8. Marcadé, V, art. 1372, No. 1, *in fine*. Art. 1890 din codul spaniol de la 1889 este formal în această privință.

3) Cpr. Pothier, *op. cit.*, 215. Demolombe, XXXI, 156. Laurent, XX, 315. Troplong, *Mandat*, 93. Pėucescu, II, 120. Giorgio Giorgi, V, 57. Baudry, II, 1339. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 51.—L. 26, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*, este formală în această privință. Codul spaniol de la 1889 (art. 1890, § 2) prevede, din contra, că toți geranții sunt solidar responsabili.

4) Regretatul nostru amic, Gr. G. Pėucescu (II, 120, p. 134), traducênd cuvintele lui Demolombe (XXXI, 156) ḑice că, în asemene caz, nu va exista o solidaritate propriu ḑisă, ci o obligație *in solidum*, fiind că solidaritatea nu există de cât acolo unde ea este stipulată de părți sau ordonată de lege. Or, tocmai, în codul nostru, solidaritatea este aici anume admisă de lege prin art. 1003, care nu există în codul francez, și care este tradus după art. 1156 din codul italian. Veḑi *infrà*, explic. acestui text.

străină *(incursus hostium)*, etc. [1]). O lege din Codul lui Justinian scutește chiar în termeni expreși pe gerant de casul fortuit: „*Negotium gerentes alienum, non interveniente speciale pacto, casum fortuitum præstare non compellentur*". (L. 22, Cod., 2, 19, *De negotiis gestis*).

Casul fortuit n'ar fi în sarcina gerantului de cât atunci când el ar fi consecința unei greșeli a sale [2]).

Inaplicarea art. 1566. Dacă gerantul se găsește în posițiunea de a perde lucrul sĕu sau acel al proprietarului, faptul că el a preferat să scape pe al sĕu nu'l face responsabil, pentru că disposiția art. 1566, care admite soluția contrară în privința comodatarului, fiind excepțională, nu este aplicabilă la casul de față [3]). In adevĕr, pe când comodatarul primește un serviciu gratuit de la înprumutător (art. 1561), gerantul aduce din contra un serviciu gratuit proprietarului. Pe cât este deci de naturală obligația comodatarului de a prefera lucrului seu lucrul împrumutătorului, pe atâta și mai mult poate ar fi nedrept a se aplica această disposiție gerantului de afaceri [4]).

---

[1]) Veḑi L. 23, *in fine*, Dig., 50, 17; L. 15, § 2, Dig., 19, 2, *Locati conducti*, etc. Veḑi și *suprà*, p. 186.—Prin caz fortuit se înțĕlege ori ce eveniment pe care vigilența umană nu poate să'l previe nici să'l împedice, fie că acest eveniment provine de la natură, fie de la o persoană sau de la un lucru de care debitorul nu respunde. Cpr. C. Paris, D. P., 1897. 2. 249.

[2]) Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 210. Demolombe, XXXI, 146. Pĕucescu, II, 114. Veḑi și L. 11, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*. Art. 470 din codul svițeran asupra obligațiilor pune casurile fortuite în sarcina gerantului, de câte ori gestiunea a fost întreprinsă în contra voinței proprietarului, manifestată in termeni expreși sau altfel. Gerantul nu scapă de respundere, după acest cod, de cât când dovedește că casul fortuit s'ar fi întâmplat și fără amestecul sĕu. Cpr. art. 1091 din codul spaniol de la 1889.

[3]) Cpr. Pĕucescu, II, 114. Demolombe, XXXI, 154. Larombière, V, art. 1374, No. 5. Troplong, *Mandat*, 409. Giorgio Giorgi, V, 41. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 242.

Cod. spaniol. Art. 1891. [4]) Cu toate aceste, Codul spaniol din 24 iulie 1889 are o disposiție contrară: „Gerantul respunde de casul fortuit, ḑice art. 1891 din acest cod, când va fi intreprins operațiuni periculoase, pe care proprietarul nu obicinuea a le face, sau *de câte ori va pune interesul sĕu propriu înaintea interesului proprietarului a cărui afacere el o gerează*".

Tot ce se poate dice este numai că, în casul în care lucrul proprietarului ar avea o valoare comparativ mult mai mare de cât acea a lucrului gerantului, acesta ar trebui să sacrifice lucrul sĕu pentru a scapà pe acel al proprietarului, remânênd ca proprietarul să'l despăgubească de perderea lucrului sĕu, care astfel n'ar fi perit prin caz fortuit, ci din causa preferenței ce gerantul a aratat pentru lucrul stăpânului [1]).

4⁰ *Darea socotelelor (art. 1541 C. C. și 1392 C. Calimach).*

Ca și mandatarul (art. 1541), gerantul trebue să deie socoteală de gestiunea sa și să restitue proprietarului tot ce'i a parvenit și tot ce el a primit pentru dênsul. Legea actuală nu supune pe gerant la această obligațiune, însă ea resultă din principiul că ori ce cârmuitor a unei averi străine trebue să deie samă de administrațiunea sa [2]). (Cpr. art. 110, 343, 415, 726, 916, § ultim, 1541 C. C. art. 13 C. pen., etc.) „Acel ce fără poruncă au primit asupra'și o treabă străină, dice art. 1392 din codul Calimach (1039 C. austriac), este dator a da socoteală curată ca un inputernicit“ [3]).

Socotelele se vor da în formele ordinare și vor fi întovărășite de acte justificative [4]). Judecătorii ar putea chiar

---

[1]) Cpr. Demolombe, XXXI, 154. Larombière, V, art. 1374, No. 5, *in fine.*

[2]) Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 226. Marcadé, V, art. 1372 urm., No. 1. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 265 urm. Pĕucescu, II, 121. T. Huc. VIII, 381. Molitor, II, 766. Giorgio Giorgi, V, 55. Arntz, III, 464. Demolombe, XXXI, 157 urm. Thiry, III, 195. Laurent, XX, 328 și toți autorii. Cas. fr. D. P., 54. 1. 183. Cas. Roma, *La Legge*, 1876. 1. 865.

[3]) *„Æquum est ipsum actus sui rationem reddere, et eo nomine condemnari, quidquid vel non, ut oportuit, gessit, vel ex his negotiis retinet“.* (L. 2, *in medio*, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis).*

[4]) Proba testimonială, admisibilă pentru dovedirea actelor succesive care constituesc gestiunea de afaceri, fiind că gerantul a fost în imposibilitate de a'și procura despre ele o dovadă scrisă (vedi *infrà*, rubrica : *Deosebire între mandat și gestiune de afaceri*, punctul 6, p. 349), nu se mai poate admite pentru dovedirea cheltuelelor făcute de dênsul de cât conform dreptului comun (art. 1191 urm.), fiind că el a avut posibilitatea de a'și procura o dovadă scrisă. Demolombe, XXX, 156 și XXXI, 159. Demante, V, 322 bis I. Pĕucescu, II, **Admiterea probei testimoniale. Controversă.**

să ordoane producţiunea în justiţie a registrelor, notelor şi actelor gerantului relative la gestiunea sa (art. 1185), pentru că aceste acte sunt comune ambelor părţi [1]).

Gerantul va da socoteală de tot ce a primit şi a trebuit să primească pentru proprietar, chiar când ceea ce ar fi primit nu s'ar fi cuvenit acestuia (art. 1541 [2]): de tot ceea ce a plătit în numele şi pentru proprietar [3]).

Dacă gerantul este debitorul proprietarului, el trebue să'i plătească ceea ce'i datoreşte; ear dacă proprietarul este creditorul gerantului, acesta se va plăti însuş, *a se met ipso exigere...* căci altfel el va fi responsabil de dobênda care ar curge în folosul sĕu [4]).

Inaplicarea art. 1544 partea I-a la gestiunea de afaceri. Controversă.

Dacă gerantul a întrebuinţat în propriul sĕu folos o sumă de bani care aparţinea proprietarului, el va datori dobênda legală, conform dreptului comun, din ḑiua cererei în judecată (art. 1088), ear nu din ḑiua întrebuinţărei acelor bani, dispoziţia art. 1544 partea 1 de la mandat nefiind aplicabilă gestiunei de afaceri, mai cu samă în legislaţia noastră, unde textul francez (1372) a fost modificat, şi

---

121. Giorgio Giorgi, V, p. 82, nota 4. C. Bruxelles, 13 ian. 1820. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 4883, nota 1 şi Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 294.— *Contrà*. Répert. Dalloz, *Oblig.*. 4882. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 296. Cpr. şi Larombière, V, art. 1348, No. 9.

1) C. Rennes, D.P., 80. 2. 91 şi Sirey, 80. 2. 214. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 297. T. Huc, VIII, 381, p. 506.

2) *„Si quis negotia aliena gerens indebitum exegerit, restituere cogitur"*. L. 23, *ab initio*, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis)*.

3) Demolombe, XXXI, 161 urm. Ceea ce el ar fi plătit pentru proprietar, fără a fi datorit, va remânea în sarcina sa: *„De eo autem quod indebitum solvit, magis est ut sibi imputare debeat"*. (L. 23, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis)*.

4) Demolombe, XXXI, 163. Molitor, II, 767. Giorgio Giorgi, V, 38. Cpr. L. 13, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*.—Dacă gerantul a cumparat de bună credinţă de la *un non dominus* lucrul proprietarului, el îl va dobândi prin usucapiune şi nu va fi obligat a'l restitui de cât atunci când va afla, înainte de îndeplinirea prescripţiei, că stăpânul este proprietarul acelui lucru. Molitor, II, 768. *„Cùm me absente negotia mea gereres, imprudens rem meam emisti, et ignorans usu cepisti: mihi negotiorum gestorum, ut restituas, obligatus non es; sed si antequam usucapias, cognoscas rem meam esse, subjicere debes aliquem, qui a te petat meo nomine ut et mihi rem, et tibi stipulationem evictionis committat"*. L. 19, § 3, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*.

unde nu se ḑice, precum se ḑice în codul francez, că *gerantul este supus tuturor obligaţiilor care ar resulta din un mandat expres ce'i ar fi conferit proprietarul.* (Veḑi *suprà* p. 325, 326). Dacă această părere se susţine de unii în Francia, *a fortiori* ea trebue să fie admisă la noi [1]).

Inaplicarea art. 1550. Controversă.

Tot pentru aceleaşi motive, vom decide că gerantul care ar fi întrebuinţat o sumă de bani a lui proprie în interesul proprietarului, nu va avea drept la dobênḑile legiuite a acestei sumi din ḑiua întrebuinţărei, conform art. 1550 relativ la mandat, ci conform dreptului comun, adecă de la cererea în judecată (art. 1088). Art. 1550 fiind, în adevĕr, o excepţiune la regula generală înscrisă în art. 1088, nu poate fi intins de la un caz la altul, ori care ar fi analogia care necontestat există între gestiunea de afaceri şi mandatul. Şi apoi, în gestiunea de afaceri, există un spirit de binefacere care nu permite gerantului de a face dintr'ênsa un mijloc de câştig, un mijloc de a'şi da banii cu dobêndă [2]). Codul italian curmă, cu toate acestea, controversa în sens contrar, prin art. 1144. (Veḑi şi *infrà*, p. 340).

Casul în care art. 1550 se aplică la gestiunea de afaceri.

Gerantul nu va avea drept la procentul banilor întrebuinţaţi, conform dispoziţiunei excepţionale a art. 1550, de cât atunci când stăpânul ar fi ratificat gestiunea, pentru că asemene ratificare, fie expresă, fie tacită, ar echivala cu un adevarat mandat (art. 1546), conform principiului: „*Ratihabitio mandato comparatur*". (L. 12, § 4, Dig., 46, 3, *De solut. et liberationibus* [3]).

---

[1]) Veḑi în acest sens, Larombière, V, art. 1375, No. 19. — *Contrà.* Demolombe, XXXI, 169. Demante, V, 35 bis IV. Duranton, XIII, 667. Laurent, XX, 326. Giorgio Giorgi, V, 37. Aceşti autori aplică regulele de la mandat şi la gestiunea de afaceri.

[2]) Laurent, XX, 317, 330, şi XXVIII, 18 urm. Demante, V, 354 bis II. Larombière, art. 1375, No. 17 urm. Baudry, II, 1339, *in fine.* T. Huc, VIII, 383. Domenget et Peyronny, *Gest. d'affaires*, II, 1337. C. Lyon, D. P., 70. 2. 92.—*Contrà.* Demolombe, XXXI, 171. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 330. Marcadé, V, art. 1371, No. 2. P. Pont, VIII, 1098. Pĕucescu, II, 133. Thiry, III, 196. Vigié, II, 1687. Mourlon, II, 1666. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 724, nota 12. C. Rennes, D. P., 80. 2. 221. Cpr. L. 18, Cod., 2, 19, *De negotiis gestis.*

[3]) Veḑi *infrà*, p. 345. Cpr. şi Demolombe, XXXI, 209. Larombière, V, art. 1375, No. 21. T. Huc, VIII, 383.

Aplicarea art. 1544, partea a 2-a la gestiunea de afaceri. Controversă.

Am vědut, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, că nu trebue să aplicăm la gestiunea de afaceri partea 1-a a art. 1544, după care, prin derogare la art. 1088, mandatarul care a întrebuințat în propriul sěu folos o sumă de bani a mandantelui, datorește dobânda *din diua întrebuințărei* acestei sumi, ear nu din diua cererei în judecată, conform dreptului comun (art. 1088). Ce trebue să decidem în privința părței a două a art. 1544, după care mandatarul, care din socoteli a remas dator cu o sumă oare care mandantelui, datorește dobândă *din diua în care 'i s'a cerut această sumă*? Partea finală a acestui text este ea aplicabilă la gestiunea de afaceri? Afirmativa nu sufere nici o îndoeală, pentru că, în legea noastră, art. 1544 nu mai constitue o excepție la dreptul comun, ci din contra, aplicarea art. 1088 [1]).

In adevěr, pe când textul francez (art. 1996) prevede, în partea sa finală, că mandatarul datorește dobânda sumelor remase la dênsul din diua punerei în întârdiere *(du jour qu'il est mis en demeure)*, textul nostru (1544) prevede, din contra, că el datorește dobânda *din diua când 'i s'a cerut acele sumi*, se înțělege prin judecată, după cum se exprimă art. 1088. Intențiunea legiuitorului de a modifica textul francez, în sensul de a se reîntoarce la dreptul comun, adecă la art. 1088, este evidentă, cu toată părerea contrară a D-lui Pěucescu (II, 136), căci prin cuvintele *a cere* o sumă de bani, se înțělege o cerere în judecată, ear nu o simplă somație sau punere în întârdiere (art. 1079). Poate că legiuitorul nostru nu'și-a dat samă de această modificare, dar totuși ea există. Partea finală a art. 1544 fiind deci o aplicare a dreptului comun (art. 1088), neaparat că este aplicabilă și la gestiunea de afaceri, pe când partea întâi a acestui text fiind din contra o derogare la art. 1088 și o excepție la dreptul comun, întru cât, în materie de mandat, dobênda se datorește *din diua întrebuințărei banilor*, trebuește strict limitată la mandat și nu poate fi intinsă la gestiunea de afaceri. Aceste ne se par adevaratele principiĭ.

---

[1]) Autoriĭ francezi aplică partea finală a art. 1996 (1544 din codul nostru) la gestiunea de afaceri, cu toate că, în codul fr., el constitue o excepție le dreptul comun. Vedi autoriĭ citați de Demolombe, XXXI, 172. Vedi și Pěucescu, II, 136.

Gestiunea de afaceri fiind prin esenţa sa gratuită, proprietarul nu va plăti nici un onorariu gerantului, chiar dacă el ar fi prevědut pentru aceasta o sumă oare care în socoteli [1]). **Gratuitatea gestiunei de afaceri. Controversă.**

II. Obligaţiunele proprietarului sau stăpânului cătră gerant. Acţiunea negotiorum gestorum contraria.

Art. 991.—Stăpânul ale cărui afaceri au fost bine administrate, este dator a îndeplini obligaţiunele contractate în numele seu de gerante, a'l îndemnisa de toate acelea ce el a contractat personalmente, şi a'i plăti toate cheltuelele utile şi necesare [2]) ce a făcut. (Art. 766 urm., 997, 1545, 1546 urm., 1549, 1691 C. C. Art. 1375 C. fr.).

Gerantul are, după cum am vědut, acţiunea *negotiorum gestorum contraria* contra stăpânului a cărui afaceri au fost bine administrate, pentru a dobêndi îndeplinirea obligaţiunelor la care el este supus prin această gestiune utilă (art. 991).

Stăpânul sau proprietarul nu este însă obligat prin faptul gestiunei de cât dacă afacerea lui a fost bine administrată, *licet bene res ab eo gestæ sint* [3]).

---

[1]) Laurent, XX 331. T. Huc, VIII, 384. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 215 urm.—Cu toate acestea, chestiunea este controversată şi Demolombe (XXXI, 173 urm.), care admite principiul, crede totuşi că, conform regulelor aplicabile în materie de mandat (vedi *suprà*, p. 158, text şi nota 5), gerantul va avea drept la o plată oare care, de câte ori el ar trăi din munca sa şi gestiunea intreprinsă ar fi relativă la profesiunea sa. In acelaş sens Gr. Pĕucescu, II, 135 şi o decisie a Curţei din Gand, criticată de Laurent. Soluţiunea poate să fie echitabilă, însă ea nu este juridică, pentru că gerantul avênd dreptul numai la cheltuelele utile şi necesare ce a făcut (art. 991), salariul nu poate fi considerat ca o cheltueală. Art. 1394 din codul olandez este formal în această privinţă.

[2]) Textul corespundětor fr. (1375) vorbeşte de cheltueli utile *sau* necesare, ceea ce însěmnează *necesare sau chiar utile.* Vedi Berriat St. Prix, II, 5448.

[3]) L. 24, *in medio*, Cod., 2, 19, *De negotiis gestis*. Vedi şi L. 10, § 1, Dig., 3, 5, unde se dice: *„Is habet actionem, qui* **utiliter** *negotia gessit"*. Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 219 urm. Berriat St. Prix, II, 5447.— In materie de gestiune de afaceri, stăpânul sau proprietarul nu este deci obligat de cât dacă gestiunea a fost bună sau folositoare. In această

Afacerea a fost bine administrată când gerantul a făcut ceea ce era util de a face.

Momentul care trebueste avut în vedere pentru a se aprecia utilitatea gestiunei.

Pentru a se aprecia utilitatea sau inutilitatea actelor făcute, se va avea în vedere momentul când aceste acte s'au făcut, fără a se ţine samă de întâmplările posterioare, care au putut să facă să dispară utilitatea acestor acte, dacă, bine înţeles, aceste întâmplări nu se datoresc insuş faptului gerantului [1]: „*Sufficit si ab initio utiliter gestum fuerit, licet utilitas postea non duraverit*" [2]).

Pentru ca acţiunea *negotiorum gestorum* să existe însă în specie, gerantul va trebui să dovedească utilitatea gestiunei sale în principiu şi că distrugerea bunului s'a întâmplat fără culpa lui: „*Si ipsa ruina, vel incendium, sine vitio ejus acciderit*" [3]).

Deoseb. între acţiunea negot. gest. contraria şi acţiunea de in rem verso.

Acţiunea *negotiorum gestorum contraria* se deosebeşte deci, sub acest raport, de acţiunea *de in rem verso*, fiind că, în această din urmă acţiune, trebue să se considere mo-

---

privinţă, gestiunea de afaceri se deosebeşte de mandat, căci mandantele ar fi obligat către mandatar, chiar dacă treaba făcută de acest din urmă ar fi rea. Vina, în adevĕr, este a mandantelui că i-a dat asemene însărcinare. Thiry, III, 196.

Art. 1389 C. Calimach.

1) „Proprietarul lucrului este dator, ḑice art. 1389 din codul Calimach (1036 C. austriac), să intoarcă gerantului cheltuelele cele neaparate, *macar de ar fi şi remas fără de folos, însă nu din însăş a sa pricină*". Cpr. L. 22, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis.*

2) Astfel, dacă în timpul absenţei unui prieten, i-am reparat, cu cheltueala mea, casa sa care ameninţa ruină, şi apoi această casă a fost distrusă prin un cutremur, inundaţie, trăsnet, sau altă întâmplare, voi avea dreptul de a fi despăgubit de cheltuelele făcute, pentru că actul făcut de mine era util în momentul când l'am făcut; altfel nimene n'ar mai intreprinde gestiunea afacerilor altuia. Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 221. Baudry, II, 1338. Thiry, III, 196. Vigié, II, 1685. Laurent, XX, 329. Arntz, III, 465. Molitor, *Oblig.*, II, 770. Marcadé, V, art. 1375, No. 1. T. Huc, VIII, 382. Demante, V, 354 bis I. Demolombe, XXXI, 184. Larombière, V, art. 1375, No. 9. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 725. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, V, 62. Cpr. L. 10, § 1, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis.*

3) L. 22, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis.* Veḑi şi art. 1389 C. Calimach (1036 C. austriac), citat *suprà*, în nota 1. Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 223. Larombière, V, art. 1375, No. 9, *in fine.*

mentul în care ea este introdusă, pentru a se decide dacă pârîtul s'a înbogățit în detrimentul reclamantului: *Initium spectandum est* [1]).

De câte ori gestiunea a fost *utilă*, stăpânul sau proprietarul are către gerant următoarele obligațiuni:

Plata cheltuelelor făcute de gerant.

I. El trebue să'i plătească cheltuelele *utile și necesare* ce a făcut. Cuvêntul *necesar* ar fi putut fi suprimat, căci cheltuelele *necesare* sunt în tot-deauna și *utile*. Această din urmă expresiune era deci suficientă [2]).

Cheltuelele pe care cine-va le poate face la un lucru străin sunt de trei feluri: necesare, utile și de simplă plăcere sau voluptuare [3]).

Cheltueli necesare.

1⁰ Cheltuelele sau impensele *necesare (necessariæ) trebuincioase* după cum le numește art. 432 și 1017 din codul Calimach, sau *neaparate* (art. 1389, 1390, 1395 C. Calimach, 1036, 1037, 1042 Cod. austriac), sunt acele care au de obiect conservarea lucrului [4]) și care, dacă n'ar fi fost făcute, ar fi adus perirea lui; *quæ si fac-*

---

1) Cpr. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 725, nota 14 și VI, § 578, p. 247. Baudry, II, 1339 bis. Vedi și *infrà*, rubrica: *Despre acțiunea de in rem verso*, p. 350 urm.

2) Cpr. Baudry, II, 1337, *in fine*.—Art. 997 vorbește numai de cheltuelele *făcute pentru conservarea lucrului* (necesare), pe când textul cerespundĕtor francez (1381) vorbește de cheltuelele *necesare* și *utile* făcute pentru conservarea lucrului, ceea ce necontestat este un viciu de redacțiune, căci cuventul „*utile*" nu este în armonie cu cuvintele „*pentru conservarea lucrului*". Cpr. Berriat St. Prix, II, 5471. Marcadé, V, art. 1381, No. 1. Vedi și *infrà*, nota care intovărĕșește art. 997.

3) „*Impensarum quædam sunt necessariæ, quædam utiles, quædam vero voluptuariæ*". L. 1, Pr., Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis*. Această împarțire a impenselor este admisă și de codul actual. Cpr. art. 494, 539, 545, 546, 766, 771, 991, 997, 1345, 1346, 1377 C. C., etc. Vedi t. III a lucrărei noastre, p. 540 urm. Vedi și Aubry et Rau, II, § 219, p. 395 urm.

4) Cpr. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 1887. 1. 230.—Toate cheltuelele necesare se restituesc detentorului de bună credință deposedat prin o acțiune resolutorie oare care, pe când cele utile nu se restituesc în genere de cât intru atata numai întru cât au mărit valoarea lucrului. Cât pentru cheltuelele de simplă plăcere, posesorul nu poate să pretindă restituirea lor, avênd numai dreptul de a le râdica, dacă aceasta se poate face *sine detrimento rei*. Cpr. Cas. fr., decisia *suprà cit*.

22

ta non sint, res aut peritura aut deterior futura sit [1]). Aceste sunt: reparaţiile de intreţinere (art. 545) şi reparaţiile cele mari (art. 546), pentru că fără dênsele lucrul ar fi perit, sau n'ar mai fi putut servi [2]).

Cheltueli utile.

2⁰ Cheltuelele sau impensele utile *(utiles)* sau *folositoare*, după cum le numeşte art. 432 şi 1638 din codul Calimach (331 C. austriac), sau *ameliorațiunele*, după cum le numeşte art. 771 C. C., sunt acele care, de şi nu sunt trebuincioase, totuşi înbunătăţesc lucrul şi măresc valoarea lui (art. 766, 771, 991, 997) [3]). (Cpr. Cas. fr., *Pand. Period.*, 1887. 1. 230).

Cheltueli voluptuare.

3⁰ Şi în fine, cheltuelele voluptuare *(voluptuariæ* sau *voluptuosæ)*, sau de simplă plăcere (art. 1346 C. C.), sunt, după cum se exprimă art. 453 şi 1638 din codul Calimach (332 C. austriac), acele care nu sunt nici folositoare, nici trebuitoare, ci sunt făcute numai spre desfătare şi podoabă (cpr. art. 539 C. C), *quæ speciem duntaxat ornant, non etiam fructum augent, ut sunt viridia, et aquæ salientes, incrustationes, loricationes, picturæ,* etc. [4]).

Este însă de observat că cheltuelele de simplă plăcere pot să devie utile de câte ori măresc valorea venală *(promercalis)* a lucrului: „.. *Quod si hæ res, in quibus impensæ factæ sunt, promercales fuerint, tales impensæ non voluptuariæ, sed utiles sunt*“ [5]).

Limitele în care cheltuelele sunt restituite.

Cheltuelele necesare, *neaparate*, după cum le numeşte codul Calimach, vor fi toate restituite gerantului; acele utile vor fi restituite numai în limitele folosului ce au adus proprietarului. Cât pentru acele de simplă plăcere sau de lux *(voluptuosæ* sau *voluptuariæ)*, gerantul nu va avea

---

[1]) L. 79, Pr., Dig., 50, 16. Mai vedi încă LL. 3, Pr. şi 14 Pr., Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis.*

[2]) Clădirele din nou (art. 494) nu pot nici odată fi necesare, ci numai utile. Cpr. art. 1391 C. Calimach (1038 C. austriac). Vedi şi Pĕucescu, II, 131. Aubry et Rau, II, § 219, p. 397.

[3]) L. 79, § 1, Dig., 50, 16; L. 14, § 1, Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis.* Cpr. art. 1638 C. Calimach.

[4]) L. 79, § 2, Dig., 50, 16; Vedi şi L. 7, Pr., Dig., 25, 1; L. 14, § 2, Dig., *eod. tit.* Vedi t. III a lucrărei noastre, p. 541.

[5]) L. 10, Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis.* Vedi şi *infrà*, explic. art. 997. Cpr. Larombière, V, art. 1381, No. 8. Demolombe, XXXI, 388. Pĕucescu, II, 286.

nici un drept la ele [1]), putênd numai să le râdice *(jus tollendi)*, dacă aceasta se poate face fără stricăciune, *sine læsione prioris status rei* (L. 5, *in fine*, Cod., 3, 32, *De rei vindicatione)*, cu îndatorirea însă de a restabili localul în starea de mai 'nainte. (Argument din art. 539) [2]).

Dacă gerantul a cheltuit mai mult de căt se cuvine, el nu va avea drept de cât la ceea ce trebuea să cheltuească [3]). In această privință, gestiunea de afaceri se deosebeşte de mandat, căci de câte ori mandatarul nu este în culpă, cheltuelele sau anticipaţiunele nu pot fi reduse sub cuvênt că ar fi putut fi mai mici (art. 1548). **Deosebire între gestiunea de afaceri şi mandatul.**

Mai mult încă, art. 1391 din codul Calimach (1038 C. austriac) prevede că „dacă folosul adus proprietarului ce covârşeşte peste cheltuele nu este vederat, sau dacă ocârmuitorul trebilor străine s'au apucat de sineşi de acest fel de mari prefaceri în lucrul străin, încât proprietarul acestui lucru să nu mai poată a'l întrebuinţa spre acel scop pentru care îl întrebuinţase mai înainte; atunce nu numai nu se îndatoreşte el a'i întoarce cheltuelele, ci mai ales poate să ceară ca ocârmuitorul lucrului să aducă cu a sa cheltueală lucrul în starea de mai înainte, sau dacă aceasta nu va fi cu putinţă, să-i facă deplină îndestulare". **Art. 1391 C. Calimach.**

Dar dacă se poate întâmpla ca gerantul să datorească o despăgubire proprietarului din causa gestiunei sale, ipoteza inversă este şi ea cu putinţă. In adevĕr, de câte ori gestiunea va fi adus o pagubă reală gerantului, fără ca să'i sĕ poată imputa vre-o culpă, de atâte ori el va putea cere de la proprietar despăgubirea sa, atât în baza art. 991, cât şi în baza art. 1549. Acest text, după care mandantele trebue să despăgubească pe mandatar de per- **Art. 1549 este aplicabil la gestiunea de afaceri.**

---

[1]) *„Herennius Modestinus respondit, ob sumptus nulla re urgente, sed voluptatis causa factos, eum de quo quæritur, actionem non habere"*. Cpr. art. 1638 C. Calimach.

[2]) Vedi *infrà*, explic. art. 997. Codul federal al obligaţiilor din Elveţia (L. din 14 iunie 1881) conferă anume gerantului dreptul de a râdica înfrumuseţerile pentru care el nu are dreptul de repetiţiune (art. 74, § 2 şi 472, § 3).

[3]) Cpr. Pothier, V, 227. Giorgio Giorgi, V, 65. Troplong, *Mandat*, 628. *„Si quis negotia aliena gerens, plus quam oportet impenderit; recuperaturum eum id, quod præstari debuerit"*. L. 25, Dig., 3. 5, *De negotiis gestis*.

derile suferite cu ocasiunea însărcinărilor sale, dacă nu-i se poate imputa nici o culpă, este, fără nici o îndoeală, aplicabil şi la gestiunea de afaceri, pentru că el cuprinde aplicaţiunea unui principiu general [1]).

Inaplicarea art. 1550 la gestiunea de afaceri. Controversă. Gerantul are drept nu numai la banii cheltuiţi de dênsul pentru reparaţiile necesare şi utile, dar şi la procentele legale a acestor bani, însă aceste procente nu'i sunt datorite, în lipsa unei ratificări exprese sau tacite din partea proprietarului, de cât de la cererea în judecată, conform dreptului comun (art. 1088), ear nu din ḑiua de când el a făcut plăţile, pentru că art. 1550 de la mandat fiind o excepţiune şi o derogare de la dreptul comun, ca atare este de strictă interpretare: *Exceptiones sunt strictissimœ interpretationis* [2]).

Dreptul de retenţie. Controversă. Gerantul are el dreptul de a reţinea lucrul proprietarului, până i se va plăti cheltuelele utile şi necesare făcute cu ocasiunea gestiunei sale? Respunsul este simplu, de şi chestia este foarte controversată. Dreptul de retenţie, despre care am vorbit de mai multe ori până acum [3]), fiind, după cum foarte bine ḑice Curtea din Bucureşti [4]), o mĕsură excepţională, prescrisă de legiuitor ca să garanteze plata unor anume creanţe, nu poate fi intins prin analogie, pentru motive de echitate, la casurile neprevĕḑute de lege. Garanţiile şi causele de precădere admise de lege fiind, în adevĕr, de strictă interpretare, dreptul de retenţie nu poate fi admis de cât in casurile anume statornicite de lege, adecă în casurile art. 509, 771, 1322, 1323, 1377, 1444, 1618, 1619, 1694, 1700 C. C., 590 C. com., etc.

---

[1]) Cpr. L. 26, § 7, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra*. Veḑi şi Peucescu, II, 134. Cpr. art. 1396 C. Calimach (1043 C. austriac), citat *suprà*, p. 317.

[2]) Veḑi *suprà*, p. 333, unde am vĕḑut că chestia este viu controversată. Art. 1144 din codul italian curmă controversa în sensul că gerantul are drept la dobêndă din ḑiua întrebuinţărei banilor.

[3]) Veḑ t. II a lucrărei noastre, p. 467, text şi nota 2; p. 484, text şi nota 3; p. 509, 510, p. 615, *ad notam*; t. III, p. 546, etc. Veḑi şi tratatul nostru în limba franceză, p. 212.

[4]) *Dreptul* din 1884, No. 25. *Idem*. Laurent, VI, 181 şi XXIX, 293 urm. Cabrye, *Dr. de rétention*, 67 urm. Mourlon, *Examen critique du comm. de Troplong*, 231. P. Pont, IX, 1298. Baudry, III, 1053 urm.

Aceasta este rigoarea principiilor atât în dreptul nostru cât şi în dreptul francez.

Sunt însă legislaţiuni care au admis principiul contrar, făcênd din dreptul de retenţiune un drept general, admisibil de câte ori există două obligaţiuni corelative având aceiaş causă: „In toate contractele sau quaşi-contractele bilaterale, dice Pothier, una din părţi nu este în drept de a cere ca cealaltă să'şi îndeplinească obligaţiunea sa, dacă şi ea nu este gata de a'şi îndeplini pe a sa" [1]). Dreptul străin.

Principiul statornicit de Pothier a fost consacrat de noul cod german, promulgat la 1896, spre a fi aplicabil în toată Germania cu începere de la 1 ianuar 1900. Eată în adevĕr, cum se exprima art. 273, din acest cod: „Debitorul, care are un drept exigibil contra creditorului în virtutea raportului juridic din care resultă propria sa obligaţie, poate să refuse prestaţiunea datorită de dênsul până la executarea prestaţiunei părţei adverse, afară de casul când părţile ar fi hotărît contrariul. Creditorul poate însă să oprească exerciţiul dreptului de retenţie dând siguranţă, care siguranţă nu poate însă fi o fidejusiune" [2]). Codul german din 1896.

Aproape aceleaşi principii au fost consacrate de Codul elveţian asupra obligaţiilor din 1881 (art. 224—228) [3]). Codul elveţian.

Aceste principiĭ, ori cât de logice ar părea, n'au fost însă consacrate de legiuitorul nostru, unde dreptul de retenţie a remas o excepţiune, o garanţie şi o precădere admisă numai în unele casuri. Or, cu ce drept s'ar intinde asemene excepţiune de la un caz la altul, atunci când ştiut este că numai legiuitorului aparţine de a înfiinţa garanţiĭ şi privilegiĭ.

Gerantul nu va putea deci să exercite dreptul de re-

---

[1]) Pothier, *Quasi-contrat negotiorum gestorum*, V, 226. Vedi şi Laurent, XXIX, 293, p. 330.

[2]) *„Der Gläubiger kann die Ausübung des Zurüchbehaltunngsrechts durch Sicherheitsleistung abwenden. Die Sicherheitsleistung durch Bürgen ist ausgeschlossen"*.

[3]) Codul italian (art. 706) şi acel olandez (art. 630) acordă dreptul de retenţiune numai posesorului de bună credinţă, refusându'l acelui de rea credinţă. Cpr. în acest sens, C. din Iaşi. *Dreptul* din 1885, No. 85. Cas. fr. D. P., 52. 1. 280. C. Bastia şi Grenoble, D. P., 56. 2. 262. D. P., 62. 2. 41. Marcadé, II 430, nota 1. Vedi tratatul nostru în limba franceză, p. 212, precum şi t. II a lucrărei noastre, p. 467, nota 2.

tenţiune, pentru că nici o lege nu-i 'l conferă [1]). Tribunalul de Ilfov recunoaşte că dreptul de retenţiune este un drept *excepţional*, adăogând însă că acordarea lui este lăsată la suverana apreciare a instanţelor de fond [2]). Contradicţia este flagrantă, căci dacă el este un drept excepţional, trebue să fie strict mărginit la casurile prevĕḑute de lege, necum să fie lăsat la apreciarea judecătorilor.

Drept internaţional. Gerantul n'ar putea să exercite acest drept excepţional, chiar dacă el fiind străin, legea sa personală i-l'ar conferi în termeni expreşi, pentru că este vorba, în specie, de o precădere, de un privilegiu, şi privilegiile sunt teritoriale prin esenţa lor [3]).

Art. 1570 C. C. Greşală de tipar. Fiind că vorbim de dreptul de retenţiune, este bine să semnălăm o anomalie, sau mai bine ḑis, o greşală a legiuitorului. Voim să vorbim de art. 1570, care consacră dreptul de retenţie numai graţie unei greşeli de tipar. In adevĕr, acest text prevede că „comodatarul *poate* să reţină lucrul sub cuvênt de compensaţiune pentru creanţa ce are asupra comodantului“, pe când textul corespundĕtor francez (art. 1885) ḑice că comodatarul *nu poate* să reţină lucrul, ceea ce este conform dreptului roman (L. 4, Cod., 4, 23, *De comm.)* şi principiilor generale care voesc ca

---

[1]) Veḑi în acest sens, Cabrye, *op, cit.*, 121 şi autorii citaţi p. 340, nota 4. — *Contrà.* Demolombe, XXXI, 179, pe care Pĕucescu (II, 137), îl reproduce în totul, fără a arata macar că chestiunea este controversată. Mai veḑi încă tot în acelaş sens, T. Huc, VIII, 168 urm. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 304. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, II, 408, p. 481. Nicolas, *Droit de rétention légale*, 236, etc. Chestiunea fiind foarte controversată, am aratat în t. II, p. 467, nota 2 diferitele sisteme admise în această privinţă atât în doctrină cât şi în jurisprudenţă. Giorgio Giorgi, în tratatul sĕu asupra obligaţiilor (t. II, 376—432, p. 444—506) a făcut un studiu adâncit asupra dreptului de retenţiune, la care ne permitem de a trimete pe cetitorii noştri doritori de a studia chestiunea în toate amănuntele ei. Veḑi asupra dreptului de retenţiune şi monografiele lui *Cabrye*, *Nicolas* şi *Guillouard*, etc.

[2]) Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1896, No. 30. Cpr. Cas. rom. şi C. Bucureşti, *Dreptul* din 1883, No. 63 şi Bulet. S-a I, anul 1883, p. 677. *Dreptul* din 1894, No. 68. Veḑi si Aubry et Rau, II, § 219, p. 397 şi III, § 256 bis, p. 118 urm., text şi notele 13, 18. Massé-Vergé, II, § 281, p. 81.

[3]) Laurent, *Droit civil international*, VII, 291.

datoria unui corp cert să nu poată fi compensată cu datoria unui lucru de gen (art. 1145). Acest text (1570) ar fi trebuit deci să fie eliminat din codul nostru, după cum el a fost eliminat în, codul italian, în codul olandez şi în alte legiuri străine. Legiuitorul nostru însă, departe de a'l elimina, l'a tradus aşa cum se găseşte în codul francez, şi dacă dreptul de retenţie se vede consacrat în materie de comodat, aceasta se datoreşte numai unei greşeli de tipar, căci particula *nu* figurează în manuscrisul original, care este învestit cu iscălitura domnească a lui vodă Cuza, şi care se găsĕşte în arhiva Ministerului justiţiei, manuscris pe care l'am consultat de mai multe ori când aveam onoarea de a fi secretarul general al acelui Minister [1]).

Ne am ocupat până acum de prima obligaţiune, pe care proprietarul sau stăpânul o are către gerant.

II. A doua obligaţie a stăpânului a cărui afaceri au fost bine administrate, consistă în îndeplinirea obligaţiunelor contractate în numele sĕu de către gerant către cei de al treile. Gerantul care contractează cu alţiĭ, în numele proprietarului, de ex., cu un architect sau un antreprenor pentru reparaţiele urgente ce urmează a se face imobilului acestui din urmă, nu se obligă, în adevĕr, pe sine, ci obligă pe acest din urmă, întocmai ca şi mandatarul (art. 1546). Terţiul creditor va avea deci acţiune în contra stăpânului, ear nu în contra gerantului [2]). Îndeplinirea de către proprietar a oblig. contractate de gerant.

---

[1]) Vedi tratatul nostru în limba franceză, p. 311, nota 1.

[2]) Baudry, II, 1337. Mourlon, II, 1666. Demolombe, XXXI, 192. Laurent, XX, 332. T. Huc, VIII, 382.—Dacă gerantul s'a obligat personal, fără a dice că lucra în numele altuia, cel de al treile va avea necontestat o acţiune directă şi personală în contra lui. Demolombe, XXXI, 196. Laurent, XX, 332. Mourlon, II, 1666.

Cel de al treile care a contractat direct şi personal cu gerantul, are el însă o acţiune în contra stăpânului, şi ce acţiune anume? Chestiunea este controversată: După uniĭ, cel de al treile ar avea în contra proprietarului, ca şi în contra gerantului, o acţiune directă şi personală (art. 1546). Marcadé, V, art. 1375, No. 2. Demante, V, 354 bis V. După alţiĭ însă, şi această opinie ne se pare mult mai juridică, cel de al treile nu va avea contra proprietarului o acţiune directă şi personală, ci acţiunea pe care gerantul o are contra proprietarului pentru a fi indemnisat de contractele incheiate în numele sĕu personal (art. 991), acţiu- Casul în care terţiul a contractat direct şi personal cu gerantul. Acţiunea terţiului în contra stăpânului. Controversă.

Casul în care gerantul s'a obligat personal către terţiu.

III. In fine, de câte ori gerantul s'ar fi obligat *personal* către terţiĭ, ear nu în numele stăpânului, acesta este dator a'l indemnisa, adecă a'l libera de obligaţiunea sa, aducênd chitanţa creditorului, sau făcênd pe creditor să'l primească pe dênsul, adecă pe stăpân, ca debitor în locul gerantului (art. 991) [1].

In asemene caz, gerantul va avea o acţiune în contra stăpânului, ear cei de al treile vor avea o acţiune directă şi personală contra gerantului cu care au contractat personal.

Despre ratificarea gestiunei de afaceri (art. 1546).

A ratifica, *ratum habere* (L. 9, Dig., 3, 5 şi L. 60, Dig., 50, 17), insêmnează a aproba un act la care cine-va n'a luat parte [2]. Ratificarea *(ratihabitio)* este deci primirea şi aprobarea de către proprietar a faptelor sevêrşite de gerant.

Mai multe legislaţiuni străine prevêd că ratificarea gestiunei de către proprietarul lucrului echivalează cu un adevarat mandat [3]: „*Ratihabitio mandato comparatur*“ [4]).

Acest principiu este aplicabil şi la noi, pentru că ceea ce legea ḑice în privinţa mandatarului care ar fi întrecut limitele mandatului sêu (art. 1546), este aplicabil şi la gestiunea de afaceri: „*Si quis ratum habuerit quod gestum est, obstringitur mandati actione*“ [5]).

---

ne pe care cel de al treile o va exercita în numele gerantului, în baza art. 974. Mourlon, II, 1666. Laurent, XX, 332. Demolombe, XXXI, 198 urm. Larombière, V, art. 1375, No. 5. Cpr. Gr. Pĕucescu, II, 127, 128.

1) Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 228. Baudry, II, 1337. Demolombe, XXXI, 197. Laurent, XX, 332.

Art. 1167, 1190.

2) Cpr. art. 1096, § 2, 1546, § 2. — In art. 1167 şi 1190, expresiunea *ratificare* este luată în sensul de *confirmare*, adecă de întărire a unei obligaţiuni anulabile. In ambele casuri, ratificarea consistă în aprobarea unui fapt, însă în casurile art. 1096 şi 1546 se aprobă faptul altuia, pe când în casurile art. 1167 şi 1190 se aprobă faptul sêu propriu prin renunţarea la acţiunea în anulare. Cpr. Pĕucescu, II, 152. Demolombe, XXXI, 205.

3) Cpr. art. 1892 C. spaniol din 1889; art. 474 C. federal al obligaţiilor din Elveţia (L. din 14 iunie 1881), etc.

4) L. 12, § 4, Dig., 46, 3, *De solut. et liberationibus.*

5) L. 60, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui.*

Ratificarea proprietarului este însă în genere lipsită de interes de câte ori gerantul se găsește în condițiunele de a putea exercita acțiunea *negotiorum gestorum*; căci, în asemene caz, și în urma ratificărei, el va avea acțiunea care se naște din gestiunea de afaceri, această acțiune remănênd ceea ce era și mai înainte ... „*Erit igitur, et post ratihabitionem, negotiorum gestorum actio*“ [1]).

Singurul efect pe care l'ar produce, în asemene caz, ratificarea ar fi ca art. 1550 de la mandat să poată fi aplicat gerantului, adecă ca dobênda legală să curgă în folosul acestuia *ipso jure* din ḑiua plăților probate, ear nu din ḑiua cererei în judecată, conform art. 1088 [2]).

Dar dacă ratificarea este aproape lipsită de efecte de câte ori gerantul are exercițiul acțiunei *negotiorum gestorum*, ea va fi utilă, din contra, de câte ori el nu o va avea, precum ar fi, de ex., în casul în care cine-va din eroare ar fi gerat afacerile altuia, creḑênd că gerează pe ale sale.

Ratificarea va avea de efect, în asemene caz, schimbarea acțiunei *de in rem verso*, pe care necontestat o are gerantul (*suprà*, p. 316, 317), în acțiunea *mandati contraria* [3]).

Ratificarea, ca ori ce manifestare a consimțământului, poate să fie expresă sau tacită (art. 1546) [4]). „Poate cineva, ḑice art. 1154 din codul Calimach (863 C. austriac), **Ratificarea poate fi expresă sau tacită.**

---

[1]) L. 9, *in fine*. Dig., 3, 5. Cpr. L. 6, § 9 și 10, Dig., *eod. tit.*; L. 20, § 1, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra*, ḑice de asemene: „*Nam mandati actio non potest competere cùm non antecesserit mandatum*“. Cpr. Larombière, V, art. 1375, No. 12. Demolombe, XXXI, 208.

[2]) Cpr. Demolombe XXXI, 209. Larombière, V, art. 1375, No. 21. Pĕucescu, II, 160, *in fine*. Cât pentru casul în care n'ar exista ratificare, am véḑut, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, că dispoziția excepțională a art. 1550 nu se aplică gerantului și că, în regulă generală, el nu are dreptul la dobêndă de cât din ḑiua cererei în judecată, conform art. 1088. Veḑi *suprà*, p. 333 și 340.

[3]) Cpr. Demolombe, XXXI, 211. Pĕucescu, II, 161. Larombière, V, art. 1375, No. 13. T. Huc, VIII, 385.

[4]) „Considerând, ḑice Curtea de casație din Francia, că ratificarea unei obligațiuni contractate de o a treia persoană fără mandat nu este supusă vre unei anume forme; tot ce se cere este ca ea să resulte din un fapt sau din un act care să arăte o voință neîndoelnică de a aproba obligația contractată fără mandat.“ D. P., 73. 1. 413. Cpr. Demolombe, XXXI, 212. Pĕucescu, II, 154.

să arăte a sa voinţă nu numai prin cuvinte şi semne de obşte primite, *ci şi prin tăcere*, cu acest fel de fapte, care luânduse în bagare de samă cu deamĕruntul toate împrejurările, nu lasă nici un cuvênt întemeiat pentru îndoială".

Capacitatea proprietarului când ratifică gestiunea.

Ratificarea fiind o manifestare a consimţĕmêntului, se înţĕlege că proprietarul sau stăpânul trebue să fie capabil de a consimţi în momentul când ratifică [1]). Nu se cere însă ca şi gerantul să fie capabil în acest moment, nici să consimtă, pentru că ratificarea este un act unilateral al voinţei proprietarului. (Demolombe, XXXI, 213).

Aceste principii generale fiind expuse, să vedem acum care sunt efectele ratificărei stăpânului.

Efectele ratificărei între gerant şi proprietar.

Şi mai înainte de toate, în cât priveşte efectele ratificărei între părţi, nu mai remâne îndoială că gerantul este presupus a fi avut de la proprietar un mandat *ut ex tunc*, adecă cu efect retroactiv încă din ḑiua inceperei gestiunei... „*Dicendum est, hoc ipsum quod ratum habet, voluisse eum retro recurrere ratihabitionem*". (L. 16, § 1, Dig., 20, 1) [2]).

Efectele ratificărei în privinţa celor de al treile. Controversă.

Cât pentru efectul ratificărei în privinţa celor de al treile, chestiunea este controversată. Fostul şi regretatul nostru profesor de la facultatea din Paris, Labbé, întemeinduse pe mai multe texte din dreptul roman [3]), într'o disertaţiune însĕmnată, s'a încercat să dovedească că ratificarea îşi produce, cel puţin în regulă generală, efectele sale retroactive şi în privinţa celor de al treile [4]).

---

1) Cpr. Cas. rom. S-a 1, Bulet. 1891, p. 300. Pand. fr,. *Gest. d'affaires*, 385.—Astfel, un comerciant declarat în stare de faliment n'ar putea să ratifice, în urma datei încetărei plăţilor, actele prin care s'ar inbunătăţi posiţiunea unora din creditori in detrimentul celorlalţi, pentru că el nu poate consimţi asemene acte (art. 720 C. com.). Cpr. Pĕucescu, II, 155. Troplong, *Mandat*, 92. Demolombe, XXXI, 225.

2) Veḑi Demolombe, XXXI, 217. T, Huc, VIII, 385. Troplong, *Mandat*, No. 131, p. 128 şi 617, p. 577. Pĕucescu, II, 158. Pand. fr., *v° cit.*, 403 urm. Cpr. L. 60, Dig., 50, 17, *De regulis juris*, etc. şi L. 16, § 1, Dig., 20 1, *De pign. et hypothecis*. — Tot astfel, în casurile art. 1167 şi 1190, contractul viciat îşi va produce efectele sale, prin ratificare, ca şi cum ar fi fost valabil încă de la inceput. Cpr. Pĕucescu, II, 159. Veḑi *infrà*, explic. acestor texte.

3) L. 24, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*;—L. 16, § 1, Dig., 20, 1, *De pign. et hypothecis*; — L. 56, § 1, Dig., 5, 1, *De judiciis*;—L. 25, Cod., 5, 16, *De don. inter virum et uxorem*, etc.

4) Labbé, *Dissert. sur les effets de la ratif. des actes d'un gérant d'affaires.*

Părerea generală este însă că ratificarea nu poate să vatăme pe cei de al treile, care ar fi dobêndit drepturi asupra lucrului în privința căruia ratificarea a avut loc [1]). Astfel, dacă gerantul a vêndut sau ipotecat [2]) un imobil al stăpânului, și apoi acesta, în necunoștința unor asemene contracte, a vêndut sau ipotecat și el acelaș imobil unei alte

---

[1]) Această soluție este formal admisă de legiuitor în privința confirmărei sau ratificărei unui act viciat: „Confirmarea, ratificarea sau esecuțiunea voluntară, în forma și în epoca determinată de lege, dice art. 1167, § 2, ține loc de renunțare în privința mijloacelor și excepțiunelor ce puteau fi opuse acestui act, *fàra a se vatama drepturile persoanelor de al treile*". Cpr. Baudry, II, 1250. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, VIII, 199 urm. Vedi și *infrà*, explic. acestui text. Art. 1167, § 2.

[2]) Aceasta ar lăsa a se presupune că ipoteca poate fi constituită de un gerant de afaceri, ceea ce este foarte îndoelnic, pentru că ipoteca fiind un contract solemn, ea nu poate fi constituită în numele altuia, după cum prevede anume legea belgiană din 16 dechembrie 1851 (art. 76, § 2), de cât în baza unui mandat autentic. Vedi în acest sens, Cas. rom. și C. Focșani, Bulet. S-a I, anul 1881, p. 238. Bulet. 1883, p. 795; Bulet. 1885, p. 36. *Dreptul* din 1886, No. 50. Cpr. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 182 și autoritățile citate acolo.—Sub codul Caragea însă, un simplu mandat legalisat de o autoritate administrativă sau polițienească era suficient. (Tribun. Rêmnic-Vâlcea, I. Călinescu făcênd funcțiune de prešed. *Curierul judiciar* din 1896, No. 18). **Gerantul de afaceri poate el constitui o ipotecă în numele stăpânului? Controversă.**
Curtea din Focșani și din București au decis că mandatarul creditorului ar putea fi investit numai de un mandat legalisat, autenticitatea nefiind cerută de cât din partea debitorului (*Dreptul* din 1883, No. 34 și din 1889, No. 49. Cpr. Duranton, XIX, 357 bis. Troplong, *Hypoth.*, II, 510), soluție care ne se pare inadmisibilă, pentru că ipoteca fiind un contract solemn, toate părțile contractante, atât debitorul cât și creditorul, trebue să consimtă în forma autentică. Cpr. Cas. fr. D. P., 90. 1. 105. D. P., 87. 1. 222. Baudry, III, 1320. Thiry, IV, 504. Laurent, XXX, 447, etc. Vedi și tr. nostru în limba franceză, p. 457, nota 1.—In cât privește celelalte casuri în care se cere o procură autentică, vedi acelaș tratat, p. 90, nota 1, p. 292, nota 1, p. 461, nota 1, etc. Sunt, ce e dreptul, autori care, cu toate că recunosc necesitatea unei procuri autentice pentru constituirea unei ipoteci convenționale, totuși admit constituirea ei din partea unui gerant de afaceri (P. Pont, *Privil. et Hypoth.*, 470 și 657. Cpr. Cas. fr., D. P., 76. 1. 97); însă aceasta constitue o contradicție flagrantă, după cum cu drept cuvênt observă Demolombe (XXXI, 224).

persoane, ratificarea primei vêndări sau primei ipoteci nu va vatama drepturile dobêndite direct de la proprietar de către al doile cumpărător sau creditor ipotecar.

Asigurarea de către gerant a unui imobil a stăpânului. Controversă.

De asemene, dacă gerantul a asigurat un imobil al stăpânului [1], şi dacă imobilul a perit înaintea ratificărei contractului de asigurare, ratificarea gestiunei făcută de proprietar în urma sinistrului, nu va produce efect retroactiv contra companiei de asigurare [2].

Deosebire între mandat şi gestiunea de afaceri.

Am vĕdut în explicaţiunele de mai sus, că multe din regulele de la mandat se aplică şi la gestiunea de afaceri. Intre contractul de mandat şi quasi-contractul de gestiune de afaceri există însă mai multe deosebiri, din care vom semnala numai cele mai de căpitenie.

1⁰ Mandatul este un contract, pe când gestiunea de afaceri este un quasi-contract;

2⁰ Mandatarul, care a făcut ceea ce era însărcinat a face, are drept la cheltuelele făcute de dênsul, chiar când ele n'ar fi adus nici un folos mandantelui (art. 1548), pe când gerantul de afaceri n'are drept de cât la cheltuelele utile pentru stăpân, adecă, la acele ce interesul stăpânului cerea să fie făcute (art. 991);

3⁰ Mandatarul nu este obligat a termina lucrul început la moartea mandantelui de cât dacă există pericol în întârdiere (art. 1539), pe când gerantul este obligat, cu toate că stăpânul ar fi murit înaintea sevêrşirei afacerei. să continue gestiunea până ce moştenitorul va lua direcţiunea ei (art. 988), şi aceasta chiar dacă n'ar fi pericol în întârdiere. Legea este mai severă în privinţa gerantului, pentru că el este acela care a luat iniţiativa

---

[1]) Asigurarea făcută de un gerant de afaceri în numele proprietarului este deci validă. Demolombe, XXXI, 227. Pĕucescu, II, 156. Vedi şi *suprà*, p. 313, nota 2. — Vedi însă Troplong (*Mandat*, 562, 620), după care asigurarea nu s'ar putea face de cât în baza unui mandat expres sau virtual, sau în baza unei ratificări, dacă n'a existat mandat.

[2]) Vedi în acest din urmă sens, T. Huc, VIII, 385. Demolombe, XXXI, 218 urm. Larombière, V, art. 1375, No. 13. Pĕucescu, II, 164 urm. Troplong, *Mandat*, 620. Cpr. Cas. fr., D. P., 76. 1. 97 şi nota lui E. Garsonnet, astăzi decan al facultăţei juridice din Paris.

gestiunei, pe când mandatarul n'a făcut de cât să asculte de rugămintea mandantelui.

4° De câte ori mai multe persoane au numit un mandatar pentru o afacere comună, fie care din ele respunde solidar de toate efectele mandatului (art. 1551). Această disposiţie, ca şi acea a art. 1003 fiind derogatorie la dreptul comun, nu se aplică la casul în care o gestiune ar fi fost intreprinsă pentru o afacere comună mai multor persoane. In asemene caz, fie-care stăpân va fi obligat către gerant numai pentru partea sa, după cum fie-care gerant va respunde numai de gestiunea sa. (Vedi *suprà*, p. 329).

5° Mandantele trebue să plătească mandatarului dobênda sumelor anticipate, socotită din diua plăţilor probate (art. 1550), pe când dobênda sumelor cheltuite de gerant nu se va datori de stăpân, cel puţin după părerea noastră, de cât din diua cererei în judecată, conform dreptului comun (art. 1088). Vedi *suprà*, p. 333 şi 340.

6° Dovada mandatului se face după dreptul comun (art. 1533)[1]), pe când gestiunea de afaceri se va putea proba prin marturi şi presumpţiuni, de câte ori reclamantul a fost în imposibilitate de a'şi procura o dovadă scrisă (art. 1198)[2]).

7° In genere, responsabilitatea gerantului este mai mare de cât acea a mandatarului, pentru că, de câte ori gerantul s'a amestecat în trebile altuia, fără nici o necesitate sau competinţă specială, el va respunde de ori ce greşală sau negligenţă ce ar fi comis un bun părinte de familie (art. 989, 1080, § 1)[3]), pe când mandatarul nesalariat respunde numai de *culpa levis in concreto* (art. 1540,

---

1) Vedi *suprà*, p. 319 *ad*, *notam*,

2) Laurent, XIX, 549 şi XX, 313. T. Huc, VIII, 377. Demolombe, XXX, 15, 152; XXXI, No. 57, p. 57; No. 159 şi 239. Larombière, V, art. 1348, No. 9. Duranton, XIII, 356. Massé-Vergé, IV, § 622, p. 7, nota 10, *in fine*. Troplong, *Mandat*, 147. Demante, V, 322 bis I. Péucescu, II, 121. Pand. fr., t. IV, *Gestion d'affaires*, 290 urm., 345. Cpr. Cas. fr. şi C. Bordeaux, D. P., 45. 1. 186 şi D. P., 54. 2. 113. D. P., 57. 5. 287, No. 19. Vedi şi *suprà*, p. 331, nota 4.

3) Vedi *suprà*, p. 328.—Dacă însă, fără intervenţia gerantului, afacerea s'ar fi putut compromite, el respunde numai de dol (art. 990). Vedi *suprà*, p. 327 urm.

§ 2), ear acel salariat, de *culpa levis in abstracto* (art. 1540, § 1) [1]). Asupra acestui punct nu există controversă.

8⁰ Gestiunea de afaceri este *prin esenţa sa* gratuită, după cum prevede anume art. 1394 din C. olandez, ceea ce însĕmnează că gerantul nu va avea nici într'un caz drept la un onorariu [2]), pe când mandatul este gratuit numai *prin natura sa* (art. 1534 C. C., 374 C. com.); de unde şi consecinţa că un advocat, un arhitect şi, în genere, toţi acei a căror profesiune consistă în a se însărcina cu afacerile altuia, nu vor lucra în mod gratuit de cât în caz de a se fi stipulat gratuitatea, ear în caz contrar, vor avea drept la un onorariu, carele, în lipsă de convenţie, se va hotărî de justiţie (art. 386 C. com.) [3]), soluţiune inaplicabilă la gestiunea de afaceri.

In afară de aceste deosebiri, gestiunea de afaceri face să se nască între gerant şi stăpânul afacerei, raporturi de natura acelora care există între mandatar şi mandante.

Despre acţiunea de in rem verso [4]).—Deosebire între această acţiune şi acţiunea negotiorum gestorum.

Dreptul roman. La Romani, acţiunea *de in rem verso* se dădea contra persoanelor care trăsese un folos personal din actele făcute de acei ce se aflau sub puterea lor. Astfel, de câte ori un sclav sau un fiu de familie trata cu o a treia persoană, fără voinţa stăpânului sau tatălui *(sine voluntate domini vel patris)*, şi contractul aducea un folos personal

---

[1]) Laurent, XVI, 224, 225 şi XXVII, 475. Veḑi şi *suprà*, p. 326, 327 urm.

[2]) Veḑi *suprà*, p. 335, text şi nota 1, unde se arată controversa.

[3]) Veḑi *suprà*, p. 158, nota 5, şi la autorităţile citate acolo, *adde*, Demolombe, XXXI, 174. Paul Pont, *Petits contrats*, VIII, 884. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 218. Pĕucescu, II, 135, etc. In puterea acestor principii, Curtea noastră supremă, curmând o chestiune foarte controvesată, şi anume acea de a se şti dacă peţitorii sau starostii *(proxeneta)* sunt in drept de a cere o resplată pentru ostenelele lor, a decis că, în lipsa unei anume stipulaţiuni de gratuitate, justiţia apreciează suma care le se cuvine. Veḑi considerentele acestei însĕmnate decisiuni reproduse *suprà*, p. 143, *ad notam*.

[4]) *Versio in rem* însĕmnează folosul adus lucrului, adecă patrimoniului; ear acţiunea *de in rem verso* este acea relativă la folosul adus lucrului sau patrimonului. Cpr. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 249, nota c.

stăpânului sau părintelui de familie, de atâte ori pretòrul, întemeinduse pe echitate, dădea celui de al treile o acțiune contra acestor din urmă, ca și cum s'ar fi contractat cu dênsul, *quasi cum ipsis potius contractum videatur* (L. 1, Pr., Dig, 15, 3), până la concurența folosului adus patrimoniului lor [1]), *quatenùs locupletiori facti sunt.*

Dreptul actual.

Acțiunea *de in rem verso* nu mai are acest înțèles în dreptul modern, căci nu mai e vorba astăzi de obligațiuni contractate de o persoană aflătoare sub puterea alteia, ci pur și simplu de micșorarea patrimoniului unuia în detrimentul altuia și de restituirea folosului realisat fără nici o causă legitimă [2]).

Legiuitorul actual nu vorbește nicăiri în termeni expreși de acțiunea *de in rem verso*, însă codul cuprinde mai multe aplicațiuni a principiului că nimene nu se poate înbogăți în detrimentul altuia [3]), ceea ce dovedește că acțiunea *de in rem verso* există și astăzi [4]).

Această acțiune, pe care unii pe nedrept o consideră ca o acțiune auxiliară a acțiunei *negotiorum gestorum* [5]), se întemeiează deci pe principiul de drept vecinic și nestrămutat că nimene nu poate să se înavuțească în detrimentul altuia [6]), și ca atare, ea trebue să se acorde de jus-

---

1) Cpr. Gaïus, IV, 73 și Instit. Justin. 4, 7, *Quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicetur*, § 4. Vedi și Dig., 15, 3, *De in rem verso.*

2) Este de observat că această acțiune nu isvorește din contract, quasi-contract, delict sau quasi-delict, ci din principiul de echitate că nimene nu se poate înavuți în detrimentul altuia. Cpr. Aubry et Rau, VI, § 578, p. 246. Vedi, în privința acțiunei *de in rem verso*, în dreptul actual, Laurent, XX, 333 urm. Demolombe, XXXI, 48, 49. Molitor, II, 777. Mourlon, II, 1668. Baudry, II, 1339 bis. Larombière, V, art. 1375, No. 14 urm. Fuzier-Herman, C. civ., art. 1375, No. 62 urm. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, VI, 29 urm. Pĕucescu, II, 138 urm. Cpr. Cas. fr., D. P., 92. 1. 596. Trib. Darmstadt și C. București, D. P., 97. 2. 332 și *Curierul judiciar* din 1897, No. 32.

3) Vedi, de ex: art. 484, 493, 494, 508, 509, 533, 766, 991, 993, § 2 (vedi *infrà*, p. 367), 997, 1098, 1164, 1377, 1522, 1598 C. C; art. 109 C. com., etc.

4) Vedi autorii citați, *suprà*, in nota 2.

5) Vedi Demolombe, XXXI, 49. Cpr. Laurent, XX, 337.

6) „*Jure naturæ æquum est neminem cum alterius detrimento et injuria fieri locupletiorem*". L. 206, Dig., 50. 17 și L. 14, Dig., 12, 6, *De condictione indebiti.*

tiţie de câte ori acela a cărui patrimoniu a fost micşorat nu are altă acţiune pentru a se despăgubi de la acela a cărui patrimoniu a fost înbogăţit: „Considerând, ḑice Curtea de casaţie din Francia, că acţiunea *de in rem verso* derivând din principiul de echitate care opreşte de a se înavuţi în detrimentul altuia, şi neftiind reglementată prin nici un text din legile noastre, exerciţiul ei nu este supus nici unei condiţiuni determinate; că este de ajuns, pentru ca ea să fie admisibilă, ca reclamantul să susţie şi să ofere de a stabili existenţa unui folos ce prin un sacrificiŭ sau un fapt personal al sĕu ar fi adus aceluia contra căruia reclamă..., etc." [1]).

Echitata firească, dreptul natural, eată deci baza acţiunei *de in rem verso* [2]).

Acţiunea *de in rem verso* fiind o acţiune în restituire, nu poate să aibă de obiect de cât paguba suferită. Pe de altă parte, ea nu se dă de cât în măsura înavuţirei aceluia în contra căruia ea se exercită, căci echitatea este satisfăcută îndată ce acest din urmă restitue suma cu care el s'a înavuţit, *quatenùs locupletior factus est*.

Pentru a se decide dacă cine-va s'a înavuţit sau nu pe nedrept, se va avea în vedere momentul în care acţiunea este introdusă; de unde resultă că dacă, în acest mo-

---

1) Veḑi D. P. 92. 1. 596 şi D. P., 97. 2. 332. Cpr. Baudry, II, 1339 bis. Aubry et Rau, VI, § 578, p. 246, 247. Pĕucescu, II, 144 urm., care combate foarte bine teoria lui Demolombe şi a lui Laurent.—Camera reclamaţiilor a Curţei de casaţie din Francia a pus în principiu că acţiunea *de in rem verso* nu poate fi admisă de câte ori nu există nici contract nici quasi-contract, nici macar un fapt de natură a produce între părţi o legătură oare-care de drept. D. P., 89. 1. 393.

Art. 9 şi 10 C. Calimach. 2) Art. 9 din codul Calimach (7 C. austriac) pune în principiu că, la caz de tăcere a legei, judecătorii pot să aplice un text la casurile neprevĕḑute când există analogie, pentru că este cu neputinţă ca legea să prevadă toate casurile, *quia non possunt omnes articuli singillatim aut legibus, aut senatusconsultis comprehendi* (L. 12, Dig., 1, 3, *De legibus*); şi apoi, prin art. 10 (7 *in fine*, C. austriac), se permite judecătorului de a recurge la dreptul natural: „De vor lipsi şi mijloacele aceste ce prin paragraful de sus s'au arătat, atunce se cercetează pricina cu cerşută scumpătate şi luare aminte întru toate împrejurările, şi *apoi se hotăreşte după principiile dreptului firesc*". Ei bine, acţiunea *de in rem verso* se întemeiază tocmai pe principiile dreptului firesc sau natural.

ment, înavuțirea care ar fi existat înainte, ar fi încetat de a mai avea ființă prin caz fortuit, acțiunea *de in rem verso* nu va fi primită.

Din acest punct de vedere, acțiunea *de in rem verso* se deosebește deci de acțiunea *negotiorum gestorum*, prin aceea că îndată ce gestiunea a fost *ab initio* utilă, gerantul are drept la toate cheltuelele făcute de dênsul, chiar dacă această utilitate ar fi dispărut în urmă (art. 991). Vedi *suprà*, p. 336, 337. **Deoseb. între acțiunea de in rem verso și acțiunea negotiorum gestorum.**

O altă deosebire care există între aceste douĕ acțiuni, este următoarea: Acțiunea *negotiorum gestorum* presupune o gestiune utilă încă de la început, pe când acțiunea *de in rem verso* poate să aibă loc independent de ori ce amestec în trebile altuia.

In fine, cheltuelele făcute de acela căruia aparține acțiunea *de in rem verso* nu produc nici o dată dobêndă de drept, pe când, în cât privește cheltuelele făcute de gerant, chestiunea este controversată, din causă că unii aplică și la gestiunea de afaceri disposiția excepțională a art. 1550 de la mandat[1]).

In cât privește casurile în care acțiunea *de in rem verso* există în materie de gestiune de afaceri, vedi *suprà*, p. 308, 309, 316, 317, 321, 323 urm., etc.

Dificultățile la care gestiunea de afaceri poate să deie loc în dreptul internațional.

Se poate întâmpla ca quasi-contractul de gestiune de afaceri să se fi format și să fie menit a'și produce efectele sale în altă țară de cât în acea la care aparțin părțile; și în asemene caz, naște întrebarea: care este legea după care se vor aprecia condițiile intrenseci de validitate și efectele acestui quasi-contract?

Intâi ș'întâi, în cât privește capacitatea gerantului, ea va fi cârmuită în principiu de legea sa personală, care va decide dacă el era capabil de a se obliga, dacă, fiind **Capacitatea gerantului. Statut personal.**

---

1) Vedi *suprà*, p. 333, 340 și 349. Cpr. asupra deosebirelor ce există între aceste douĕ acțiuni, Baudry, II, 1339 bis, *in fine*. Demolombe, XXXI, 48. Laurent, XX, 340. Mourlon, II, 1668. Aubry et Rau, VI, § 578, p. 247. Larombière, V, art. 1375, No. 15.

vorba de o femee măritată, ea avea sau nu nevoe de autorisarea barbatului, etc.

Este, în adevĕr, aproape generalmente admis, de şi chestiunea este controversată, şi de şi art. 2 din codul civil nu se ocupă de cât de Românii aflători în străinătate, că străinii ce se găsesc pe teritoriul nostru, sunt supuşi în cât priveşte capacitatea lor, legilor naţiunei lor respective, aceasta fiind o reciprocitate logică intemeiată pe dreptul internaţional: „Starea şi capacitatea unei persoane, ḑice o resoluţiune votată de institutul de drept internaţional la Oxford, în anul 1880, sunt cârmuite de legile la care ea aparţine prin naţionalitatea sa" [1]).

---

[1]) Veḑi Asser et Rivier, *op. cit.* mai la vale, p. 53, *ad notam*. Veḑi şi t. I a lucrărei noastre, partea I, p. 79, text şi nota 1, şi la autorităţile citate acolo, *adde*, A. G. Heffter (profesor la universitatea din Berlin), *Das europaeische Völkerrecht der Gegenwart*, § 38, p. 78 a traducerei I. Bergson. Mommsen, *Archiv für civilistische Praxis*, tom. 61, pag. 152 urm. Bar, *Rechts encyclopédie* (a lui Holtzendorff), p. 686 urm. Mancini, *Della nazionalità come fondamento del diritto delle genti* (1851). Esperson, *Il principio di nazionalità applicato alle relazioni civili internazionali* (Pavia, 1868). P. Fiore, *Diritto internazionale privato* şi *Delle aggregazioni legitime secondo il diritto internazionale. Esame critico del principio di nazionalità* (Turino, 1879). Asser et Rivier, *Schets van het internationaal Privatregt*, p. 45 urm. a traducerei G. E. Schina. Laurent, *Dr. international*, II, 45 urm. E. Acollas, *Manuel de Dr. civil*, III, p. 950. N. Basilesco, *Du conflit des lois en matière de successions* (thesă p. doctorat, Paris, 1884). Pand. fr., t. III, v° *Adoption*, 725 urm şi t. IV, v° *Gestion d'affaires*, 433 urm. Despagnet, *Pr. de droit international*, 298. Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. intern. privé*, v° *État et Capacité*, 12. Louis Durand, *Droit internat.* (Paris, 1884), p. 235 urm., § 119 urm. A. Weiss, *Tr. élém. de dr. internat. privé* (Paris, 1890), p. 273 urm. etc. etc. Acest din urmă autor arată foarte bine cele trei sisteme, care s'au propus în această privinţă, pe care le am aratat şi noi în t. 1, p. 78 urm.

Drept străin. Aceiaş controversă care s'a produs în Francia, există şi în alte ţări, de ex: în Rusia, în Olanda, în Austria, etc. Veḑi t. I a lucrărei noastre, p. 78, nota 1. Sunt însă legislaţiuni care curmă controversa în sensul personalităţei statutului. Veḑi de ex. art. 6 şi 8 C. italian (disp. preliminare). Art. 10 din legea federală de la 22 iunie 1881, asupra capacităţei civile, prevede de asemene că „capacitatea civilă a străinilor se determină de legea ţărei căreia ei aparţin. Cu toate aceste, străinul care ar avea capacitatea

Legile de statut personal urmăresc deci pe străin în România, cu restricţiunea însă ca ele să nu fie contrare legilor de ordine publică şi bunelor moravuri ale ţărei noastre [1]).

---

civilă după legea elveţiană, se obligă în mod valid prin angajamentele ce el ar contracta în Sviţera, chiar dacă n'ar avea această capacitate după legea ţărei sale". Art. 822 din codul obligaţiilor de la 14 iunie 1881 mai repetă incă o dată aceiaş dispoziţiune în privinţa capacităţei de a se obliga prin poliţă sau cambie *(Wechsel, cambiale)*, dispoziţie care există şi în § 84 al legei generale germane asupra cambiilor *(Allgemeine deutsche Wechsel-Ordnung)*,, etc. Veḑi şi textele din legea germană pentru aplicarea noului cod civil din 18 aug. 1896, citate *infrà*, în nota următoare. Pentru mai multe detalii, a se vedea lucrarea noastră, t. 1, *loco suprà cit.*

[1]) Cpr. Tribun. Covurlui, 1 mai 1897 (G. V. Buzdugan făcênd funcţiunea de preşed.). *Curierul judiciar* din 1897, No. 23. Cpr. Asser et Rivier, *op. cit.*, 25, p. 58 a trad. Schina şi art. 12 din codul italian (disp. prelim.). Veḑi autorităţile citate în t. I a lucrărei noastre, p. 79, nota 2 şi Laurent, *Dr. international*, II, 52 şi 185 urm.—Art. 21 din legea germană pentru introducerea noului cod civil, promulgată la 18 aug. 1896, prevede anume că o lege străină nu este aplicabilă în Germania întru cât aplicarea ei ar fi contrară bunelor moravuri sau scopului urmărit de o lege germană. „Nici într'un caz, ḑice resoluţia votată de institutul de drept internaţional din Oxford, în anul 1880, legile unui Stat nu vor putea dobêndi recunoaştere şi efecte pe teritoriul unui alt Stat, dacă sunt în opoziţie cu dreptul public sau cu ordinea publică". V. Asser et Rivier, *op. cit.*, p. 59, *ad notam*. Astfel, de şi codul austriac permite cercetarea paternităţei (art. 163), totuşi un austriac n'ar putea să dovedească paternitatea naturală în România, pentru că legiuitorul nostru, ca şi acel francez, opreşte cercetarea paternităţei din consideraţiuni de ordine publică (art. 307). C. din Bucureşti şi Cas. rom., afacere în care am luat noi înşine parte ca advocat, dimpreună cu alţi distinşi colegi ai baroului bucureştean, precum D.D. B. M. Missir, T. Maiorescu, Tache Giani, M. Korne, Protopopescu Pache, etc. Veḑi *Dreptul* din 1893, No. 11 şi din 1894, No. 4. *Idem. Curierul judiciar* din 1893, No. 40 şi din 1894, No. 2. Cpr. şi C. Paris. D. P., 67. 2. 41. Veḑi şi autorităţile citate în t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 314, nota 2.—*Contrà*. Laurent, *Dr. internat.*, V, 263.

Tot pentru aceleaşi motive, trebue să decidem că nu s'ar putea aduce la îndeplinire în ţara noastră o hotărîre

Curtea din Galaţi a mai admis încă o excepţie, punênd în principiu că, de şi legile relative la capacitate urmăresc pe străini ori unde s'ar afla, această regulă nu poate însă fi invocată de străini, de câte ori ei aflânduse în ţară străină, contractează cu un pământean, fără a'şi arata starea lor civilă, inducênd astfel în eroare asupra capacităţei lor pe ceealaltă parte contractantă, care fiind în ţara sa, nu este ţinută a cunoaşte de cât legile ţărei sale [1].

Părerea lui Merlin şi a lui Savigny [2], admisă altă dată în dreptul vechiŭ francez, admisă şi astăzi în unele legislaţiuni străine, de exemplu, în Anglia, în America de nord, în Germania [3], cel puţin până la aplicarea noului

---

străină care ar admite constrêngerea corporală contra debitorului (cpr. L. constr. corporale din 12 sept. 1864 neabrogată, însă căḑută în desuetudine) sau indisolubilitatea căsătoriei în privinţa unui român, ori care ar consacra poligamia, etc. Veḑi tr. nostru în limba franceză, p. 380.

Dreptul rusesc

Şi fiind că vorbim de poligamie, vom menciona că, în Rusia, un musulman ar putea să aibă mai multe femei legitime, cu toate că legea rusească nu admite poligamia. Veḑi I. S. Berdnikov, prof. la facultatea din Kazan, *Curs de drept bisericesc*, p. 186 a traducerei S. Bălănescu, episcopul Huşilor (Bucureşti, 1892).

1) C. Galaţi (30 mai 1897, El. G. Econom preşed.) *Curierul judiciar* din 27 iulie 1897, No. 27.

2) Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VIII, §§ 359, 362. Merlin, Rèpert. v° *Autoris. maritale*, § 100; v° *Effet rétroactif*, § 3, No. 2; v° *Majorité*, § 4, etc. Pe lângă aceşti autori se mai pot adaoga mulţi alţiĭ, care sunt de aceiaş, părere. Veḑi, de exemplu: Pothier, *Coutume d'Orléans*, ch. 1, art. 1, No. 13; Story, Warthon, Huber, Voët, Hertius, Boullenois, Lauterbach, Glück, etc., etc.

Codul german.

3) Comisiunea însărcinată cu elaborarea noului cod german, formulase în un apendice mai multe dispoziţiuni, asupra conflictului legilor, însă aceste dispoziţiuni, n'au fost incorporate proiectului. Cpr. A. Weiss, *op. cit.*, p. 309, nota 5 şi comunicaţia făcută de profesorul C. Bufnoir la societatea de legisl. comparată. V. Bulet. acestei societăţi, anul 1889, p. 148.—Art. 7 din legea de la 1896, prin care se introduce noul cod civil în toată Germania, prevede însă că capacitatea de a contracta a unei persoane se judecă după legile Statului la care aparţine acea persoană. *(Die Geschäftsfähigkeit einer Person wird nach den Gesetzen des Staates beurtheilt, dem die Person angehört)*; ear art. 14 din aceiaş lege prevede că relaţiile juridice personale ale soţilor germani între ei, se judecă după legea germană, chiar dacă

Cod civil, a cărui dată este fixată la 1 ianuar 1900, prin legea din 18 aug. 1896, în Austria [1]), etc., după care capacitatea şi starea civilă a persoanelor ar atârna de legea

soţiĭ îşi au domiciliul în străinătate. „*Die persönlichen Rechtsbetziehungen deutscher Ehegatten zu einander werden nach den deutschen Gesetzen beurtheilt, auch wenn die Ehegatten ihren Wohnsitz im Auslande haben*".

In fine, nu trebue să uităm art. 25 din aceiaş lege, care curmă într'un mod fericit controversa ce există în privinţa moştenirelor, declărând, fără a distinge între mobile şi imobile, că „succesiunea străinului domiciliat în momentul morţei sale, în Germania, se regulează după legile Statului căruia el aparţinea în acel moment". „*Ein Ausländer, der zu Zeit seines Todes seinen Wohnsitz im Inlande hatte, wird nach den Gesetzen des Staates beerbt, dem er zur Zeit seines Todes angehörte*". Acest text nu face, de altmintrelea, de cât să consacre doctrina admisă de art. 8 din codul italian (disp. preliminare) şi sprijinită de autori. Vedi, între alţiĭ, Mittermaier, *Deutches Recht*, § 32; Wächter, Schäffner, Helfeld, Glück, Puffendorf, Mühlenbruch, Göschen, etc.; şi pe lângă aceşti autori trebue să adăogăm Savigny (*op. cit.*, § 375 urm.), Arntz (I. 72), E. Dubois, Antoine, Louis Renault, A. Weiss, Laurent, Louis Durand, N. Basilesco, etc. Vedi t. I a lucrărei noastre, p. 67 urm. şi tratatul nostru în limba franceză, p. 213 urm. **Statutul moştenirelor.**

La noi, în lipsa unui atare text, şi faţă cu art. 2 din C. C., s'a decis cu drept cuvênt că moştenirea mobiliară a străinului se regulează după legile şi de către autorităţile sale respective, pe când acea imobiliară, se regulează după legile române, încât vor exista atâtea moşteniri câte teritoriĭ vor fi în care se găsesc imobile de ale defunctului, conform vechei regule: *Quot sunt bona diversis territoriis obnoxia, totidem patrimonia intelliguntur*. Cpr. C. Bucureşti, *Curierul judiciar* din 1893, No. 40 şi *Dreptul* din 1892, No. 76. **Dreptul nostru.**

Acest sistem nelogic este admis şi în Austria, prin art. 300 din codul civil, reprodus în art. 396 din codul Calimach, care consacră teoria statutelor cu vechia sa rigoare. Este însă de observat că acest cod nu împinge realismul statutului aşa de departe ca alte legislaţiuni (v. de ex. Codul Maximilian al Bavariei din 1756, § 17, partea 3, capit 2, care supune legei situaţiunei nu numai imobilele, dar şi mobilele defunctului), de oare ce, capacitatea de a moşteni se regulează, în Austria, după statutul personal acelui chiemat la moştenire. Acesta este un pas timid afară din tradiţie, dice Laurent (*Droit internat.*, II, 127). Cpr. t. I a lucrărei noastre, p. 68 şi tratatul nostru în limba franceză, p. 215. **Codul austriac.**

[1]) Cpr. art. 4 şi 34 din codul austriac. Aceste disposiţiĭ aplică austriacului pretutindene legea austriacă (art. 4), ear **Controversă în codul austriac.**

domiciliului lor, este părăsită şi nu mai poate fi admisă astăzi de cât în privinţa acelor persoane care nu au nici o naţionalitate şi sunt străine peste tot locul, după cum sunt, la noi, Ovreiĭ pământeni [1]), sau persoanele care ar avea două naţionalităţi de odată, ceea ce am vĕḑut că este cu putinţă [2]).

Oblig. proprietarului. Am vĕḑut că, după principiile dreptului internaţional, capacitatea gerantului este cârmuită de legea sa naţională. In cât priveşte pe proprietar sau stăpân, a cărui afaceri au fost bine administrate, el va fi în tot-deauna obligat către gerant, ori care ar fi naţionalitatea şi legea sa personală, pentru că altfel el s'ar înbogăţi în detrimentul acestui din urmă.

Efectele gestiunei de afaceri. In cât priveşte efectele gestiunei de afaceri în raporturile internaţionale, se vor aplica în genere regulele de la mandat.

---

străinului, legea domiciliului, sau acea a locului lui de naştere, dacă nu are domiciliu real (art. 34). Chestiunea ar părea deci să fie definitiv curmată prin textele de mai sus; ei bine, cu toate acestea, ea este controversată, căci, pe când Unger (*System des österreichischen allgemeinen Privatrechts*, I, p. 163 urm.) aplică aceste texte în mod riguros, ḑicênd că legiuitorul a stabilit o deosebire de principiĭ între situaţiunea străinului din Austria şi acea a Austriacului din străinătate; Zeiller (*Commentar über das allg. bürg. Gesetzbuch*, I, p. 45) Stubenrauch (*Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche*, ediţia Schuster, Schreiber und Kalus din 1897), Vesque von Püttlingen (*Handbuch des in Osterreich-Ungarn geltenden internazionalen Privatrechts*, p. 57), Winiwarter şi alţii, susţin că şi străinul trebue să fie cârmuit în Austria de legea sa naţională, ear nu de acea a domiciliului sĕu. Cpr. asupra acestei însĕmnate controverse din codul austriac, Asser et Rivier (trad. Schina), p. 57, nota 3. A. Weiss, *op. cit.*, p. 312, text şi notele 1, 2. Pand. fr., *Adoption*, 728.

[1]) Cpr. Pand. fr., *Adoption*, 729. Laurent, I, 87. C. Bruxelles, 29 dechembrie, 1877, *Journ. de dr. internat. privé*, anul 1881, p. 102, Veḑi şi t. I a lucrărei noastre, p. 77. „Când o persoană nu aparţine nici unui Stat, ḑice art. 29 din legea germană sus-citată, de la 18 aug. 1896, raporturile sale juridice se judecă după legile Statului căruia acea persoană a aparţinut în ultimul loc, şi dacă ea n'a aparţinut nici unui Stat, după legile ţărei in care ea îşi are sau a avut domiciliul ori reşedinţa". Tot în acest sens se exprimă şi resoluţia institutului de drept internaţional de la Oxford. Veḑi Asser et Rivier, *op. cit.*, p. 53, *ad notam*.

[2]) Veḑi t. I, partea I, a lucr. noastre, p. 77 şi p. 138, nota 2.

Dacă ambele părţi, adecă atât gerantul cât şi proprietarul, aparţin aceleiaş naţionalităţi, se va aplica, fără nici o dificultate, legea comună ambelor părţi, pe care ele sunt presupuse a o cunoaşte şi la care s'au referit cu bun samă [1]). Casul în care ambele părţi aparţin aceleiaş naţionalităţi.

Dacă părţile aparţin la două naţionalităţi deosebite, ne mai fiind nici o raţiune de a se aplica o lege cu preferinţă celeilalte, tot prin analogia regulelor de la mandat, se va aplica legea locului în care quasi-contractul s'a format, adecă unde afacerea a fost gerată [2]). Casul în care părţile aparţin la două naţionalităţi deosebite.

S'ar putea însă aplica, dacă aceasta a fost voinţa părţilor, legea locului unde quasi-contractul urmează a fi executat [3]).

In cât priveşte prescripţia obligaţiilor care se nasc din quasi-contractul de gestiune de afaceri, veḑi *suprà*, p. 323. Prescripţie.

Chestiunea competinţei tribunalelor române, în privinţa străinilor, în materie de quasi-contracte, singura care ne a mai remas de discutat, poate să deie loc la oare-care dificultăţi. Astfel, se poate cine-va întreba: 1⁰ dacă Românul, creditor a unui străin, în baza unui quasi-contract, poate sau nu să invoace contra acestui din urmă beneficiul Competinţa trib. române în materie de gestiune de afacere. Art. 13, 14 C. C.

---

1) Cpr. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 443. Despagnet, *op. cit*, p. 435. Laurent, *Dr. internat.*, VIII, 4 şi *Avant-projet de révision*, I, p. 110. A. Weiss, *op. cit.*, p. 646. „Quasi-contractele sunt cârmuite de legea personală a părţilor, dacă ele au aceiaş naţionalitate, şi de legea locului în care quasi-contractul s'a format, dacă ele aparţin la naţiuni deosebite", ḑice art. 17 din Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent. Cpr. art. 9, *in fine*, C. italian (disp. preliminare).

2) Veḑi Laurent, *Dr. internat.*, VIII, 4, p. 10 şi *Avant-projet de révision,* I, p. 111, No. 2, *in fine*, Pand. fr. *Gest. d'affaires*, 448. Despagnet, *op. cit.*, p., 435. A. Weiss, *op. cit*, p. 646. Cpr. T. Huc, VIII, 464.

Ce trebue să decidem în caz când o corabie ar fi fost salvată pe mare *(quasi-contrat de sauvetage)*? Suma cuvenită vasului care a venit în ajutor se va determina după legea locului *(lex loci)* unde faptul s'a produs, ori care ar fi naţionalitatea vaselor care s'ar găsi în contestaţiune, dacă faptul s'a produs in apele teritoriale a unui Stat oare-care. Dacă faptul s'a produs pe mare *(en pleine mer)*, se va aplica legea naţională a vasului *sauveteur*, fără a se ţine samă de naţionalitatea vasului salvat. T. Huc, VIII, 464. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VI, 1077 urm. Quasi-contract de salvare.

3) Cpr. Pand. fr., *v⁰ cit.*, 450. A. Weiss, *op.* şi *loco suprà cit.*

competinţei excepţionale stabilite de art. 13 din C. C., după care străinul, chiar când n'ar avea reşedinţa în România, poate fi tras în judecată înaintea tribunalelor române pentru îndeplinirea obligaţiilor *contractate* de dênsul în România, sau în ţară străină, cu un Român: şi 2⁰ dacă străinul. creditor a unui Român, în baza unui quasi-contract, poate să tragă pe acest din urmă în judecată înaintea tribunalelor române, conform art. 14 din acelaş cod.

Art. 13. C. C. Controversă. In cât priveşte prima ipoteză, adecă acea în care un Român ar fi creditorul unui străin, în baza unui quasi-contract, nu mai încape îndoeală, cu toată controversa ce s'a râdicat asupra acestui punct, că străinul va putea fi tras înaintea tribunalelor române, pentru că, de şi art. 13 vorbeşte de obligaţiuni care isvoresc din contracte, aceiaş regulă trebue să se aplice şi în casurile în care obligaţia străinului a luat naştere din un quasi-contract, delict sau quasi-delict, întru cât obligaţiile nu isvoresc numai din contracte, ci şi din quasi-contracte, delicte şi quasi-delicte, etc. [1]), şi întru-cât motivele care au făcut pe legiuitor să deroage în favoarea Românului la regula *actor sequitur forum rei* inscrisă în art. 58 Pr. civ., sunt aceleaşi şi în un caz şi în altul; adecă ca creanţa ce un Român ar avea în contra unui străin să nu devie ilusorie [2]), ceea ce s'ar fi întâmplat mai în tot-deauna dacă Românul ar fi trebuit să reclame pe străin, conform dreptului comun, la tribunalul domiciliului sêu din străinătate. Legea neputênd să prevadă toate casurile [3]) vorbeşte *de eo qaod plerumque fit*, adecă de contracte, pentru că ele sunt isvorul principal al obligaţiilor, dar nu înţêlege prin aceasta a exclude celelalte sorginte ale obligaţiunelor. „Consi-

---

[1]) Veḑi *suprà*, p. 7 şi 304. *„Obligationes enim ex contractu sunt, aut quasi ex contractu, aut ex maleficio, aut quasi ex maleficio“*. (Instit., III, 13, § 2). Veḑi şi Gaïus, Instit., III, § 88.

[2]) Este însă de observat că dispoziţia excepţională a art. 13 este criticată de autori. Veḑi Laurent, I, 436. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 175, *ab initio*. A. Weiss, *op. cit.*, p. 729 urm.

Art. 12 C. Calimach. [3]) „Codul de legi nu este cu putinţă, ḑice art. 12 din codul Calimach, să cuprindă toate pricinele, ci cuprinde numai pe acele ce mai adese-ori se întâmplă“. *„Neque leges, neque senatusconsulta ita scribi possunt, ut omnes casus, qui quandoque inciderint, comprehendantur: sed sufficit et ea, quæ plerumque accidunt, contineri“*. L. 10, Dig., 1, 3, *De legibus*, etc.

derând, ḑice cu drept cuvênt Curtea din Focşani, că, în cât priveşte argumentul că art. 13 din codul civil prevede numai obligaţiuni născute din un contract, ear nu şi obligaţiuni născute din un quasi-contract sau quasi-delict, acest argument este nefundat, pentru motivul că art. 13 nefăcênd o distincţiune restrictivă, ci enunţând într'un mod generic cuvintele „obligaţiuni contractate", nimic nu autorisă a se restrênge aplicaţiunea acestui articol numai la obligaţiunele născute din contract, de oare ce este recunoscut în principiu, că obligaţiunele se nasc şi din quasi-contracte, delicte şi quasi-delicte, şi pentru aceste nu se vede că legiuitorul să fi stabilit altfel ..." [1]).

In cât priveşte a doua ipoteză, adecă acea în care un străin ar fi creditorul unui Român, în baza unui quasi-contract, vom decide de asemene, prin o justă reciprocitate, că Românul fie de origină, fie inpământenit [2]), va pu- Art. 14 C. C. Controversă.

[1]) Veḑi *Dreptul* din 1881, No., 6. Cpr. Cas. fr. şi C. Caen. D. P., 72. 1. 293. D. P., 84. 2. 13. Mai veḑi incă D. P., 48 1, consid. de la p. 133. D. P., 66. 1. 21. D. P., 58. 2. 13. D. P., 64. 2. 102. Trib. Paris, 27 mai 1896. *Pand. Périod.*, 97. 5. 35. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 175, p. 726, nota 7. Répert. Dalloz, *Dr. civil*, 263. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 459. A. Weiss, *op. cit.*, p. 744 urm. Massé, *Dr. comm.*, I, 686. Gerbaut, *De la compét. des trib. fr. à l'égard des étrangers en matière civile et comm.*, Nancy, 1882, p. 240 urm. Fœlix-Demangeat, *Dr. internat.*, I, 175, p. 359. Louis Durand, *op. cit.*, p. 448 urm. Aubry et Rau, VIII, § 748 bis, p. 137, text şi nota 5. Demolombe, I, 250. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *v⁰ Compét. en mat. civile*, 86, p. 239. Bioche, *Dictionn. de procéd. civ.*, *v⁰ Etranger*, 31 urm. Marcadé, I, 139. Demante, I, 29 bis II. Valette sur Proudhon, *Tr. sur l'état des personnes*, I, p. 159, nota *a*. Merlin, *Répert.* t. VI, v⁰ *Etranger*, p. 322, § 4. Bonfils, *De la compét. des trib. fr. à l'égard des étrangers*, 71. Renault în Sirey, anul 1877, 1, 97. Veḑi şi t. I, partea 1, a lucrărei noastre, p. 177, text şi nota 1. — *Contrà.* C. Paris, 5 iunie 1829. Répert. Dalloz, *Dr. civ.*, 138, nota 1 (decisie casată p. vicii de formă). Veḑi în acest din urmă sens şi o consultaţie a lui Crémieux, Sirey, 43. 1. 15.

[2]) Străinul devenit român prin inpământenire ar fi justiciabil de tribunalele române, chiar pentru obligaţiuni anterioare inpământenirei sale, pentru că competinţa tribunalelor se regulează după posiţia actuală a pârîtului, ear nu după natura primitivă a creanţei. Cas. fr., D. P., 67. 1. 308. Demolombe, I, 253. Fœlix Demangeat, *op. cit.*, 129, p. 282. Aubry et Rau, VIII, § 748 bis, p. 143. Massé-Vergé, I, § 62,

tea fi tras înaintea tribunalelor române atât pentru obligaţiile *contractate* de dênsul către un străin, cât şi pentru acele care ar resulta din un quasi-contract, delict sau quasi-delict. Ar fi straniu, în adevĕr, ca străinul in a cărui afaceri s'a amestecat un Român fără ştirea lui, să fie lipsit de dreptul de a reclama pe gerantul român înaintea tribunalelor ţărei [1].

Despre plata nedatorită [2]—(Quasi-contract unilateral) [3].

Al doile quasi-contract de care se ocupă legiuitorul, este plata nedatorită.

Acela care, din eroare, plăteşte ceea ce nu datoreşte, are dreptul să ceară înapoi *(repetere)* ceea ce a plătit (art. 993, 1092, § 1), pentru că altfel primitorul plăţei *(accipiens)* s'ar înbogăţi în detrimentul aceluia care a făcut-o (*solvens* sau *dans)* [4]).

---

p. 84, nota 7, *in fine*. Vedi şi t. I a lucrărei noastre, p. 186, nota 2.—Şi vice-versa, străinul naturalisat Român va putea, ca şi Românul de origină, să chieme pe un străin înaintea tribunalelor române (art. 13 C. C.), chiar dacă reclamantul străin n'ar fi devenit Român de cât în urma obligaţiunei a cărei executare se urmăreşte. Fœlix—Demangeat, I, 176, p. 363. Zachariæ (ediţia Massé Vergé), I, p. 84. C. Paris. D. P., 64. 2. 102.—*Contrà*. Massé-Vergé, *loco cit.*, nota 7. Massé, *Dr. comm.*, I, 682 (ediţia a 2-a). Cpr. C. Paris. D. P., 48. 2. 49.

[1]) Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 460. A. Weiss, *op. cit.*, p. 745. Vincent et Pénaud, *op.* şi *v° cit.*, 204.—*Contrà*. Demante et Colmet de Santerre, I, 29 bis II, care aplică în specie regula comună: *Actor sequitur forum rei* (art. 58 Pr. civ.).

[2]) Vedi Dig., 12, 6, *De condictione indebiti*;—Cod., 4, 5, *eodem*;—L. 5, § 3, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*;—Instit., 3, 27, *De oblig. quasi ex contractu*, § 6 şi 7;—Art. 1887—1892 C. Calimach (1431 urm. C. austriac).

[3]) Gestiunea de afaceri este, din contra, un quasi-contract bilateral sau sinalagmatic, pentru că el dă naştere la obligaţiuni reciproce între gerant şi stăpân. Vedi *suprà*, p. 311, nota 2.

Repetiţia taxelor vamale.

[4]) Principiul că ceea ce a fost plătit fără a fi datorit, este supus repetiţiunei, se aplică şi la perceperea drepturilor vamale. Astfel, s'a decis că importatorul poate să ceară restituirea taxelor percepute după declaraţia sa, dacă există eroare din partea administraţiunei; adecă dacă s'a perceput mai mult de cât ar fi trebuit, sau dacă s'a perceput o taxă pentru un obiect, pe care tariful îl scuteşte de vamă.

Această acţiune se numea altă dată şi se numeşte şi astăzi *Condictio indebiti*, şi se întemeiează pe buna credinţă şi echitate (*ex æquo et bono)*, care nu permite de a se reţinea fără causă bunurile altuia [1]). Condictio indebiti.

Acel care a primit un lucru nedatorit, trebue deci să'l restitue aproape ca şi cum l'ar fi primit cu titlu de înprumut, *quasi ex mutui datione* [2]).

Condiţiunele cerute pentru ca Condictio indebiti să poată avea loc.

Art. 1092, § 1.—Ori-ce plată presupune o datorie: ceea ce s'a plătit fără să fie debit, este supus repetiţiunei. (Art. 993 C. C. Art. 1235 C. fr.).

Art. 992.—Cel ce, din eroare sau cu ştiinţă, primeşte ace-

Cas. belg. D. P., 83. 2. 149. Cpr. T. Huc, VIII, 393. Fuzier-Herman, art. 1377, No. 3. Vedi şi Cas. rom., 22 noembr. 1874. Bulet. S-a 1, anul 1874, p. 285.

Se poate de asemene cere înapoi supra-taxele percepute de o companie de drum de fer sau de Stat, dacă drumurile de fer se exploatează de el, în caz când asemene supra-taxe ar fi ilegale şi, în asemene caz, reclamaţia va putea fi justificată prin toate mijloacele permise de legea comercială. C. Bordeaux, D. P., 92. 2. 455. Vedi şi T. Huc, *loco cit.* Repetiţia taxelor plătite administr. căilor ferate.

In asemene caz, fiind însă vorba de o acţiune personală mobiliară, se înţelege că administraţia sau direcţia căilor ferate, nu poate fi chiemată în judecată de cât la sediul ei, în Bucureşti (art. 75 No. 2. Pr. civ. şi art. 17, L. p. exploat. căilor ferate din 1883). Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 45 şi *Curierul judiciar* din acelaş an, No. 23. Vedi şi tr. nostru în limba franceză, p. 325, nota 2, art. *Actions*. Domiciliul direcţiei generale a căilor ferate.

In caz de logodnă sau de promisiune de căsătorie, dacă căsătoria nu are loc, pentru un motiv sau pentru altul, fie care din viitorii soţi poate să ceară de la celalalt presenturile făcute cu ocasiunea logodnei, şi el nu se poate opune la această restituire, de vreme ce le deţine fără causă. Restituirea darurilor de nuntă.

Art. 1301 din noul cod german este formal în această privinţă, însă acest text adaogă, că de câte ori logodna s'a stricat prin moartea unuia din logodnici, se presupune, la caz de îndoeală, că restituirea nu trebue să aibă loc. „*Im Zweifel ist anzunehmen, das die Rückforderung ausgeschlossen sein soll, wenn das Verlöbniss durch den Tod eines der Verlobten aufgelöst wird*". Art. 1301 din C. german.

[1]) Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1883, p. 186.—„*Hæc condictio ex bono et æquo introducta, quod alterius apud alterum sine causa deprehenditur, revocare consuerit*". L. 66, Dig., 12, 6.

[2]) L. 5, § 3, Dig., 44, 7, *De oblig. et action.* şi Instit., 3, 27, § 6.

ea ce nu'i este debit, este obligat a'l restitui aceluia de la care 'l-a primit. (Art. 993 urm., 1092, § 1, 1588 C. C. Art. 1376 C. fr.).

Art. 993.—Acela care, din eroare, credênduse debitor, a plătit o datorie, are drept de repetițiune în contra creditorului.

Acest drept încetează când creditorul, *cu bună credință* [1]) a desființat titlul sèu de creanță: dar atunci, cel ce a plătit, are recurs in contra adevaratului debitor. (Art. 992, 994 urm., 1092, 1588, 1638 C. C. Art. 1377 C. fr.).

Două sunt condițiunele cerute pentru ca restituirea plăței nedatorite *(condictio indebiti)* să poată avea loc:

1⁰ Facerea unei plăți nedatorite;

2⁰ Plata să fi fost făcută din eroare [2]).

Prima condiție.—Plata trebue sa fie nedatorita.

Trei ipoteze se pot întâmpla:

Plata unei datorii care nu are ființă.

1⁰ S'a plătit o datorie care nu are ființă, *quod omnino non debetur* (L. 65, § 9, Dig., 12, 6), de exemplu: o datorie achitată, nulă (inexistentă), sau chiar numai anulabilă [3]), sau o datorie condiţională, înainte de îndeplinirea

---

Deosebire de redacție de la codul francez.

[1]) Aceste cuvinte lipsesc în textul corespundĕtor francez, şi sunt adaose de legiuitorul nostru, după observațiile lui Marcadé (V, art. 1377, p. 267, No. IV). Vedi *infrà*, p. 366, 368. Cpr. art. 1146 C. italian, care prevede de asemene că repetițiunea încetează de câte ori creditorul *de bună credință* s'a desfăcut de titlu şi de garanțiele relative la creanță: *„se il creditore in conseguenza del pagamento si è privato* **in buona fede** *del titolo e delle cautele relative al credito"*.

[2]) Cpr. Cas. rom. şi C. Bucureşti. *Dreptul* din 1889, No. 59 şi din 1890, No. 74. Bulet. Cas. S-a I, 1889, p. 618. *Dreptul* din 1882, No. 80 şi Bulet. Cas. S-a 1, 1882, p. 957.

Plata unei datorii stênsă prin prescripție sau prin efectul lucrului judecat.

[3]) Laurent, XX, 345, 346. T. Huc, VIII, 390. Cpr. Cas. fr., D. P., 86. 1. 433.—Ce trebue să decidem în caz când datoria ar fi fost stênsă prin prescripție sau prin efectul lucrului judecat? Există sau nu, în asemene caz, dreptul de repetiție? Chestiunea va fi discutată *infrà*, când ne vom ocupa despre obligațiile naturale (art. 1092, § 2). Art. 1088 din codul Calimach (1432 C. austriac) prevede că, în asemene caz, acțiunea în repețiune nu poate avea loc. Conform: art. 72, § 2, Cod. federal al obligațiilor (Elveția) şi art. 222, C. german din 1896. Cpr. de pe acum asupra acestei chestiuni controversate: Pothier, *Condictio indebiti*, V, No. 145. Laurent, XX, 349. Fuzier-Herman, III, art. 1376, No. 29. Larombière, V, art. 1376, No. 22. Troplong, *Prescription*, I, 33.—Tot acolo vom vede dacă existența u-

condiţiunei [1]) ; o datorie care are o causă ilicită [2]) sau o datorie a cărui instrument de probaţiune este învestit cu o iscălitură falşă [3]), etc. Acest caz este prevēḍut de art. 1092, § 1 : „Ori ce plată presupune o datorie ; ceea ce s'a plătit fără să fie datorit, este supus repetiţiunei".

Obligaţiunele alternative dau şi ele loc la acţiunea în repetiţiune. „Dacă cine-va dator fiind a da unul din două lucruri, numai după voinţa sa, au dat cu greşală amêndouă, ḍice art. 1891 din codul Calimach (1436 C. austriac), poate să ceară înapoi acel lucru ce va voi dintr'acele doue". Această soluţie este adevarată şi astăzi [4]). Oblig. alternative. Art. 1891 C. Calimach.

2º S'a plătit o datorie existentă, însă plata s'a făcut altuia de cât adevaratului creditor, *quod alii debetur, si alii solvatur* (L. 65, § 9, Dig., 12, 6); de ex : am plătit lui A ceea ce datoream lui B. Acest caz este prevēḍut de art. 992 : „Cel ce, din eroare sau cu ştiinţă, primeşte aceia ce nu-i este datorit, este obligat a'l restitui aceluia de la care l'a primit". Plata făcută altei persoane de cât creditorului.

3º S'a plătit o datorie existentă, însă plata s'a făcut din eroare de altul de cât de debitor, *si id quod alius debebat, alius, quasi ipse debeat, solvat* (L. 65, § 9, Dig., 12, 6) ; de ex : 'ţi am plătit din eroare ceea ce'ţi datorea un Plata făcută de altă persoană de cât debitorul.

---

nei obligaţiuni naturale înpedică sau nu acţiunea în repetiţiune de a avea loc. Cpr. T. Huc, VIII, 390.

[1]) *„Sub conditione debitum, per errorem solutum, pendente quidem conditione, repetitur ; conditione autem existente, repeti non potest"*. L. 16, Pr., Dig., 12, 6, *De condictione indebiti.*" Acel ce au plătit, ḍice art. 1889 din codul Calimach (1434 C. austriac), poate să ceară întoarcerea celor plătite, când datoria ori cu ce chip va fi încă nelămurită (adecă necertă), *sau când atârnă încă de îndeplinirea condiţiei adăogite.* Iar plata unei datorii limpezite şi fără condiţie, nu poate s'o ceară înapoi cu cuvênt că au plătit-o înaintea termenului". „Dacă o obligaţie cu termen s'a îndeplinit înainte de termen, repetiţia nu are loc, ḍice art. 813, § 2 din noul cod german". Soluţia codului Calimach, în privinţa obligaţiilor cu termen, este admisă şi astăzi, pentru că *cine are termen datoreşte* (art. 1023 C. C., 316 C. com.). Cpr. Thiry, III, 198. Laurent, XX, 347. T. Huc, VIII, 391, p. 520. E. Lehr, *Dr. germanique*, 238, p. 287. Veḍi şi *infrà*, explic. art. 1023.

[2]) Baudry, II, 1341. Cas. fr., D. P., 87. 1. 465.

[3]) Baudry, *loco cit.*, Cas. fr., D. P., 86. 1. 88.

[4]) Cpr. Laurent, XX, 347, *in fine*. Pĕucescu, II, 187. T. Huc, VIII, 391.

altul [1]). Acest ultim caz este prevĕḑut de art. 993, § 1: „A-cela care, din eroare, creḑênduse debitor, a plătit o datorie, are drept de repetiţiune în contra creditorului".

Art. 993, § 2. La această regulă se face însă excepţie prin § 2 al art. 993. In adevĕr, acest text prevede că „dreptul de repetiţiune încetează, când creditorul, *cu bună credinţă*, a desfiinţat titlul sĕu de creanţă, remânênd acelui ce a plătit recurs contra adevaratului debitor" [2]).

Eată ipoteza pe care o prevede textul: A îmi datorea o sumă de bani, care mi s'a plătit de B din eroare, creḑênd că el este debitor. Dacă, în urma acestei plăţi, am desfiinţat titlul creanţei, rupându'l de ex., sau ştergênd semnătura de pe el [3]), etc., pentru că nu mai am nevoe de el, de oare ce am fost desinteresat, nu mai sunt obligat a restitui ceea ce am primit, fiind că ne mai avênd nici un titlu, adevaratul debitor ar putea să'mi refuse de a plăti datoria, şi eu nu l'aş putea constrênge la plată ne mai avênd nici o dovadă contra lui. Paguba, în asemene caz,

---

Plată făcută de o a treia persoană cu bună ştiinţă în numele debitorului.

[1]) Plata făcută de o a treia persoană in numele debitorului şi cu bună ştiinţă că nu plăteşte o datorie a sa, ci a adevaratului debitor, nu dă loc la *condictio indebiti*, ci la o acţiune în despăgubire îndreptată contra debitorului liberat. Există deci în specie gestiune de afaceri, ear nu o plată nedatorită. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1887, No. 49. Cpr. Laurent, XX, 357, *in fine*.

[2]) Aceasta este singura excepţie pe care o prevede legiuitorul. Mai există însă şi un alt caz în care repetiţiunea nu va avea loc, şi anume acel în care creditorul, care a primit ceea ce i se datorea, ar fi stipulat că acel care a făcut plata, să nu poată exercita nici un soiŭ de repetiţiune, stipulaţiune care ar fi validă în basa libertăţei convenţiunelor (art. 969). Demolombe, XXXI, 331.

Oblig. constatată prin un act autentic.

[3]) Aceasta lasă a se presupune că este vorba, în specie, de o obligaţiune constatată prin un act sub-semnătură privată, căci actul autentic nu poate nici o dată fi distrus, pentru că se poate în tot-deauna scoate copie de pe originalul aflător în archiva tribunalului (art. 12 L. din 1 sept. 1886). Cpr. Pĕucescu, II, 225.

Menţiunea făcută în dosul titlului de primirea banilor nu împedică repetiţia.

Menţiunea făcută de creditor în dosul titlului despre primirea banilor neechivalând cu desfiinţarea lui, nu va împedeca, cel puţin în regulă generală, acţiunea în repetiţiune. Creditorul contra căruia s'ar exercita o asemene acţiune se va adresa la adevaratul debitor, carele nu se va putea opune la plată, îndată ce i se va dovedi că banii primiţi au fost restituiţi. Cpr. Pĕucescu, *loco suprà cit.*

nu mě va privi pe mine, ci pe solvent, el fiind în culpă că n'a deschis ochiĭ. De aceea, el nu are în contra mea acţiunea în repetiţiune, ci acţiunea *de in rem verso* [1]) în contra adevaratului debitor pentru care a plătit (art. 993, § 2). Acţiunea de in rem verso.

---

[1]) Laurent, XX, 364. T. Huc, VIII, 397. Giorgio Giorgi, V, 99. Demolombe, XXXI, 327. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 28—Veḑi însă Larombière (V, art. 1377, No. 11), după care recursul plătitorului ar fi o acţiune *negotiorum gestorum*. In acelaş sens, Gr. G. Pĕucescu, II, 230.

Ori-care ar fi caracterul acestui recurs, el poate adese-ori să remâe ineficace din causa insolvabilităţei debitorului liberat. De aceea, autoriĭ se intreabă dacă solventul sau plătitorul se poate sau nu folosi de garanţiele care asigurau creanţa stênsă prin plată? Plătitorul are el garanţiele care asigurau creanţa stênsă?

Este un caz în care afirmativa nu poate suferi îndoeală, şi anume, acel în care plata s'a făcut în condiţiunele subrogaţiunei legale (art. 1108). După art. 1108, subrogaţiunea se face de drept, *ipso jure*: Subrogaţie legală. Art. 1108.

1° In folosul aceluia care, fiind el însuş creditor, plăteşte altui creditor ce are preferinţă, adecă privilegiŭ sau ipotecă;

2° In folosul aceluia care, dobêndind un imobil ce era ipotecat, plăteşte preţul creditorilor ipotecari, în loc de a'l plăti vênḑĕtorului;

3° In folosul aceluia care, fiind obligat cu alţiĭ sau pentru alţiĭ la plata datoriei, de ex., în calitate de co-debitor sau de fidejusor, are interes a o plăti;

4° In fine, în folosul moştenitorului beneficiar, care, din averea sa personală, a plătit datoriele succesiunei.

In toate aceste casuri, acel care a plătit, fie chiar din eroare, fiind *ipso jure* subrogat creditorului care 'şi-a primit plata, se va folosi de toate asigurările accesoriĭ ce garantau creanţa plătită, pentru că art. 1108 nu distinge între casul în care plata s'ar fi făcut din eroare sau fără eroare. Art. 1108 cuprinḑênd o disposiţie generală, ca atare, se aplică şi la plăţile făcute din eroare. Demolombe, XXXI, 329. Larombière, V, art. 1377, No. 11. Pĕucescu, II, 232. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 28.—Veḑi însă Laurent, XX, 364.

Aceiaş soluţie este aplicabilă şi în caz de subrogaţiune convenţională (art. 1107). Astfel, dacă creḑêndu-me chiemat împreună cu alţiĭ la o moştenire, am desinteresat pe un creditor ipotecar, stipulând, conform art. 1107, că voi fi subrogat în drepturile sale, şi apoi, în urmă, se va descoperi un testament prin care întreaga moştenire este lasată unui legatar universal, voi avea contra acestui legatar acţiunea ipotecară ce aparţinea creditorului pe care l'am plătit. Cpr. Pĕucescu, II, 233. Subrogaţie convenţională. Art. 1107.

Existența bunei credințe. Deoseb. de redacție de la codul francez.

Remâne însă bine înțéles, și textul nostru de astă dată o spune anume, că creditorul care a primit plata nu se poate opune la restituire de cât *dacă a fost de bună credință*, adecă dacă a credut că acel care a plătit era adevaratul debitor, căci dacă el știea că plătitorul nu'i datorește nimic, nu mai exisă nici o rațiune de a se stabili o excepție în favoarea sa, și dreptul comun își va primi aplicație [1]).

Casurile în care art. 993, § 2 nu mai este aplicabil. Controversă.

Dar dacă, în loc de a desființa titlul obligațiunei, creditorul ar fi lasat să se îndeplinească prescripția, sau ar fi renunțat la siguranțele care garantau creanța sa, ori ar fi neglijat de a pastra acele siguranțe, nereînoind, bunăoară, inscripția sa ipotecară (art. 1786), dispoziția art. 993 § 2 n'ar mai fi aplicabilă, pentru că ea fiind excepțională, nu poate fi intinsă la alte casuri neprevědute de lege: *Exceptiones sunt strictissimæ interpretationis* [2]).

Casurile în care nu există subrogație legală. Controversă.

Mai mult încă, se susține că acel care a plătit din eroare are asigurările creanței plătite chiar când n'ar exista subrogațiune legală sau convențională. Demolombe, XXXI, 330. Larombière, V, art. 1377, N. 11. Mourlon, II, 1680. Chestiunea de astă dată este însă indoelnică, pentru că de câte ori s'a sevêrșit o plată pură și simplă, fără subrogațiune, obligațiunea s'a stêns cu toate asigurările care o garantau, și echitatea nu poate să meargă până a le reînvia, spre a le acorda aceluia care a făcut plata. Laurent, XX, 364. Pěucescu, II, 234. Comp. și Laurent, IX, 187.

[1]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 256. Marcadé, V, art. 1377, No. IV. Baudry, II, 1341. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 27. Thiry, III, 199. Pěucescu, II, 228. Demolombe, XXXI, 317. Larombière, V, art. 1377, No. 8. Demante, et Colmet de Santerre, V, 358 bis I. T. Huc, VIII, 396, și toți autorii.

[2]) Baudry, II, 1341, *in fine*. Laurent, XX, 363. T. Huc, VIII, 396. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 20 urm. Cas. fr. și C. Riom. D. P., 59. 1. 362. D. P., 56. 2. 136. Cpr. D. P., 48. 1. 214.—*Contrà*. Pothier, *Oblig.*, II, 256. Demolombe, XXXI, 321 urm. Duranton, XIII, 685. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 733, text și nota 21. Larombière, V, art. 1377, No. 10. Thiry, III, 199. Demante, V, 358 bis 1. Cpr. C. Caen, D. P., 92. 2. 177. Codul italian admite în termeni expreși acest din urmă sistem. Vedi art. 1146 din acest cod, citat textual *suprà*, p. 364, nota 1. Tot în acest sens, și în termeni mai formali încă, este redactat art. 1899 din codul spaniol de la 1889.

A doua condiție.—Plata trebue sa fi fost facuta din eroare în toate casurile. Controversa.

Pentru ca condicțiunea *indebiti* să poată avea loc, nu este de ajuns ca să se fi făcut o plată nedatorită, ci mai trebue încă ca plata să fi fost făcută *din eroare*, sau *cu greșală,* după cum se exprimă art. 1887 din codul Calimach (1431 C. austriac) [1]), și aceasta în toate ipotezele mai sus expuse, fără a se distinge casul inexistenței datoriei (art. 1092, § 1) de acela în care plata s'ar fi făcut altuia de cât adevaratului creditor (art. 992) și de casul în care plata s'ar fi făcut de altul de cât de adevaratul debitor (art. 993, § 1).

In adevĕr, dreptul roman nu făcea nici o deosebire între aceste casuri, și discursul tribunului *Tarrible* [2]) ne dovedește că legiuitorul s'a referit în totul la tradițiunea romană, după care, în toate casurile, condicțiunea *indebiti* nu era primită de cât dacă plata fusese făcută *din eroare*; de unde și consecința că acțiunea în repetițiune nu există pentru acel care a plătit un lucru nedatorit, știind că nu'l datorește: „Dacă cineva au dat un lucru ca o datorie, *ce știea că nu'i dator*, dice art. 1888 din codul Calimach (1432, *in fine* C. austriac), nu poate să ceară întoarcerea lui“ [3]). (Cpr. art. 814 C. german din 1896). **Tradiția veche.**

Această soluție este foarte juridică, pentru că condicțiunea *indebiti* fiind întemeiată pe echitate *(æquitatis ratione, ex æquo et bono)*, echitatea nu cere ca legea să vie în ajutorul aceluia care a plătit știind că nu este dator, fiind că el singur 'și a pricinuit cu voință dauna ce sufere, și cu drept cuvênt i se poate aplica adagiul: *volenti non fit injuria.* **Justificarea acestei soluțiuni.**

In adevĕr, din două lucruri unul: sau cineva a plătit o datorie inexistentă, știind că nu este dator, și atunci

[1]) Eroarea în care se găsește plătitorul trebue să fie causa determinantă a plăței. Cas. fr. D. P., 85. 1. 417.

[2]) Vedi Locré, VI, p. 285, 286.

[3]) „*Et quidem si quis indebitum* **ignorans** *solvit, per hanc actionem condicere potest.* **Sed si sciens se non debere solvit,** *cessat repetitio*“. (L. 1, § 1, Dig., 12, 6, *De condic. indebiti).* Vedi și L. 53, Dig. 50, 17, unde se dice: „*Cujus per errorem dati repetitio est, ejus consultò dati donatio est*“. Mai vedi încă L. 9, Cod., 4, 5, unde se dice: „*Indebitum solutum* **sciens,** *non recte repetit*“. **Dreptul roman.**

intenția sa a fost de a face o donațiune... *donasse videtur* (L. 53, Dig. 50, 17); sau plata a fost făcută pentru stêngerea unei obligațiuni existente de către o persoană care știea că nu datorește, și în asemene caz, este de presupus că acea persoană a voit să plătească în socoteala și pentru debitorul adevarat. Plata neființ deci în specie fără causă, acțiunea în repetițiune din partea acestui *solvens*, nu va putea să aibă loc [1]).

Eroare de fapt sau de drept.

Pentru ca condicțiunea *indebiti* să poată avea loc, se cere deci în tot-deauna o eroare din partea acelui care a făcut plata, fără a se distinge între eroarea scusabilă sau nescusabilă, între acea de fapt sau de drept [2]). Codul actual

---

[1]) Pothier, *Condictio indebiti*, V, 160. Baudry, II, 1342. T. Huc, VIII, 388. Vigié, II, 1691. Thiry, III, 198. Laurent, XX, 352. Arntz, III, 468. Larombière, V, art. 1376, No. 2 și 26. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 728, nota 3 și 4. Demolombe, XXXI, 276 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1377, 1 urm. Er. Lehr, *Dr. germanique*, 238. Giorgio Giorgi, V, 100. Cpr. Cas. fr. D. P., 85. 1. 417.—*Contrà*. Marcadé, V, art. 1377, No. 1. Demante et Colmet de Santerre, V, 174 bis XII și 357 bis III. Massé-Vergé, IV, § 623, p. 10, nota 4. Mourlon, *Revue pratique*, anul 1864, t. 18, p. 196, No. 4. Cpr. și Mourlon, II, 1674. După aceşti din urmă autori, eroarea solventului n'ar fi necesară pentru admiterea condicțiunei *indebiti* în ipotesele prevědute de art. 1092, § 1 și 992, ci numai în casul art. 993.

[2]) Baudry, II, 1342, *in fine*. Arntz, III, 468. Vigié, II, 1693. Acollas, II, 975. Laurent, XX, 354. Demolombe, XXXI, 280. Demante, V, 357 bis VII. Larombière, V, art. 1376, No. 32. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 729. Marcadé, V, art. 1376, No. 2. Solon, *Nullités des actes*, I, 205. Duranton, X, 128 și XIII, 682. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 5. Thiry, III, 198. Giorgio Giorgi, V, 101. Massé-Vergé, IV, § 623, p. 10, nota 6. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1875, p. 131. Cas. fr., D. P., 85. 1. 417. Vedi și *suprà*, p. 53.

Dreptul roman. Controversă.

La Romani, se controversa, din contra, chestiunea de a se ști dacă acel care făcuse o plată nedatorită din causa unei erori de drept *(error juris)* avea sau nu condicțiunea *indebiti*. Cpr. L. 9, § 5, Dig., 22, 6, *De juris et facti ignorantia* și L. 10, Cod., 1, 18, *eodem tit.* Vedi și *suprà*, p. 53, nota 2.

Dreptul străin și codul Calimach.

Mai este încă de observat că art. 1523 din codul Saxoniei și art. 1431 din codul austriac, prevěd anume atât eroarea de fapt cât și acea de drept *(Rechtsirrthum)*. Textul corespundětor din codul Calimach (1887) vorbește numai de *greșală*, însă acest cuvênt fiind general, se înțelege

nu distinge, în adevĕr, eroarea de fapt de acea de drept, de cât în casul art. 1206, § 2.

Codul francez mai distinge încă eroarea de fapt de acea de drept în materie de transacţiuni (art. 2052, § 2) [1], însă acest text a fost eliminat de legiuitorul nostru (art. 1711), din causă că el vorbeşte şi de lesiune, pe care legiuitorul român n'a admis-o, în privinţa majorilor, de cât în casul art. 694 [2]). Causa eliminărei § 2 din art. 2052 fr. nu se datoreşte deci eroarei de drept, despre care vorbeşte acest text, ci lesiunei, pe care legiuitorul n'a voit s'o admită cu nici un preţ. In loc de a se elimina din textul fr. ceea ce este relativ la lesiune, s'a eliminat articolul întreg. Dreptul francez. Deosebire de redacţie.

Conform principiului înscris în art. 1169, acel care exercită acţiunea în repetiţiune va trebui să dovedească existenţa tuturor condiţiunelor cerute de lege pentru ca acţiunea sa să fie primită în justiţie [3]). Art. 1169.

El va trebui deci să stabilească: 1° faptul plăţei; 2° că plata nu era datorită, adecă că nu exista nici o obligaţie civilă sau naturală, sau, dacă o asemene obligaţie avea fiinţă, că el nu era debitor, sau în fine, dacă el era debitor, că acel care a primit plata nu era adevaratul creditor; 3° că plata a fost făcută din eroare, fie de fapt, fie de drept [4]). Ce trebue să dovedească acei care exercită acţiunea în repetiţie.

Dovada acestor fapte nu se va putea face, în materie civilă [5]), de cât conform dreptului comun; ceea ce în- Proba se face după dreptul comun.

---

că cuprinde şi eroarea de drept.—Art. 468 din codul cant. Grisons (opera profesorului Planta) şi art. 1221 din codul cant. Zurich de la 1855 (opera savantului profesor Bluntschli) prevede, din contra, că eroarea de drept nu este o causă de repetiţiune de cât atunci când din împrejurări excepţionale reesă că ea era scusabilă *(probabilis error)*; când, de ex., ea este relativă la un principiu de drept controversat între jurisconsulţi şi când persoanele străine de ştiinţa dreptului ar putea fi scusate că n'au înţeles. Veḑi Bluntschli, *Privatrechtliches Gesetzbuch, mit Erläuterungen* (ediţia a 2-a, 1872) şi E. Lehr, *Dr. germanique*, 238.

[1]) Veḑi *suprà*, p. 54, *ad notam*.
[2]) Veḑi *suprà*, p. 91 urm, 95.
[3]) Cpr. art. 1900 din codul spaniol de la 1889.
[4]) Cpr. Cas. fr., 27 iulie 1894. *Pand. Périod.*, 95. 1. 333.
[5]) In materie comercială, dovada se va putea face prin ori ce mijloace (art. 46 urm. C. com.). T. Huc, VIII, 394, *in fine*. Cpr. C. Poitiers şi Bordeaux, D. P., 92. 2. 455. Codul comercial.

sĕmnează că proba testimonială şi presumpţiunele nu sunt admisibile de cât atunci când există un început de dovadă scrisă (art. 1197) [1]).

Dovedirea erorei.

Numai eroarea va putea fi dovedită prin ori ce mijloace de probaţiune, ea fiind un fapt despre care solventul n'a putut să'şi procure o dovadă scrisă [2]).

Presumpţiunea erorei. Controversă.

In ori ce caz, eroarea nu se presupune, pentru că nici un text nu admite asemene presumpţiune legală [3]).

Fiind însă că a doua dovadă are de obiect un fapt negativ (faptul că nu se datorea), şi a treia, un fapt intelectual (eroarea), judecătorii vor avea oare-care latitudine in apreciarea lor.

Casurile în care reclamantul este scutit de oare-care dovedi.

Astfel, dacă pârîtul începe prin a nega cu rea credinţă plata care se dovedeşte de reclamant, judecătorul va scuti pe acest din urmă de celelalte dovedi, condamnând pe pârît la restituire, afară de casul când acesta va dovedi că plata îi era datorită, căci ar fi absurd, după cum se exprimă o lege din Digeste, ca acel care a tăgăduit primirea unei sumi de bani şi a fost dovedit de minciunos, să poată sîli pe adversarul sĕu a dovedi că suma plătită nu era datorită [4]). Regula înscrisă în această lege, admisă formal prin art. 1223 din codul cant. Zurich şi prin art. 1900 din codul spaniol [5]), va fi deci observată şi

---

[1]) Baudry, II, 1343. Thiry, III, 198. Demolombe, XXX, 151, 158 şi XXXI, 283 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 16 urm. Laurent, XX, 366 urm. Vigié, II, 1693. Demante, V, 357 bis VIII. T. Huc, VIII, 394.

[2]) Vigié, *loco suprà cit.* T. Huc, VIII, 394.

Codul spaniol. Art. 1901.

[3]) Laurent, XX, 368. T. Huc, VIII, 394.—*Contrà.* Demolombe, XXXI, 286. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 730. Larombière, V, art. 1376, No. 30. In acest din urmă sens, art. 1901 din codul spaniol prevede că „plata se presupune a fi fost făcută din eroare, când se dă un lucru care n'a fost nici o dată datorit, sau care fusese plătit; acel de la care se cere restituirea poate însă să dovedească că remiterea i-a fost făcută cu titlu de liberalitate, sau cu altă causă justă“.

[4]) *„Per etenim absurdum est, eum qui ab initio negavit pecuniam suscepisse, postquam fuerit convictus eum accepisse, probationem non debiti ab adversario exigere“.* (L. 25, Pr., *in medio*, Dig., 22, 3, *De probationibus).*

Art. 1900 C. spaniol.

[5]) „Dovada plăţei incumbă acelui care pretinde că a făcut-o, dice art. 1900 din codul spaniol. El va trebui însă să mai dovedească eroarea sa, afară de casul când pârîtul va nega primirea plăţei. In asemene caz, dovada facerei plăţei des-

astăzi, cu toate că ea n'a fost reprodusă în legea actuală [1]).

Dacă există îndoeală, ea va fi interpretată în contra aceleia din părți, ori care ar fi, care, trebuind să aducă o probă, o aduce necomplectă sau neîndestulătoare. Acesta este ințělesul ce autorii dau unui fragment a lui Ulpian, în care se dice: „*In re obscura, melius est favere repetitioni, quam adventitio lucro*“. (L. 41, § 1, Dig., 50, 17,) [2]).

De câte ori aceste dovedi au fost făcute, de atâte ori repetițiunea va avea loc, fără a distinge dacă acel care a primit plata era de bună sau de rea credință, dacă el a primit-o din eroare sau cu știință, dice art. 992 [3]).

Restituția va avea loc, chiar dacă acel care a primit plata era de bună credință, pentru că buna sa credință nu'l autorisă a se înavuți în detrimentul altuia.

Buna sau reaua credință se iea în considerație numai când este vorba de a se hotărî câtimea restituțiunei, și obligația restituirei este mai mult sau mai puțin întinsă, după cum primitorul plăței *(accipiens)* era sau nu de bună credință (art. 994—996). Obligațiunea restituirei mai variază încă după natura obiectului plăței (art. 995). Casurile în care buna sau reaua credință se ieu în considerație.

Acțiunea pentru restituirea plăței nedatorite este o acțiune personală, care aparține acelui ce a făcut plata din eroare, fie că a plătit el însuș, fie că altul a plătit pentru dênsul, de ex., un mandatar legal sau convențional. Acțiunea în repetiție aparține aceluia care a făcut plata.

---

carcă pe reclamant de ori ce altă probă. Aceasta nu înpedecă însă pe pârît de a justifica că ceea ce se presupune a fi primit, îi era în realitate datorit“.

Tot cam in asemene termeni se exprimă și art. 1223 din codul cant. Zurich: „Dacă pârîtul tăgădueşte plata, dice acest text, și reclamantul o stabilește, acest din urmă este scutit de a dovedi eroarea sa, și pârîtul este condamnat la restituire, dacă el nu poate să stabilească că reclamantul era debitorul sěu, sau că plata a fost făcută cu știință, cu toate că nu exista o datorie exigibilă“. Art. 1223 C. cant. Zurich.

1) Arntz, III, 469. Mourlon, II, 1678. Laurent, XX, 369. Berriat St. Prix, II, 5459. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 731. Duranton, XII, 12 și XIII, 696. Larombière, V, art. 1376, No. 28. Pěucescu, II, 301. Fuzier-Herman, art. 1377, N. 19. T. Huc, VIII, 394. Demante, V, 357 bis VII. — Vedi însă Demolombe, XXXI, 289.

2) Cpr. Demolombe, XXXI, 290. Larombière, V, art. 1376, No. 31. Pěucescu, II, 302.

3) Cpr. Cas. rom., *Dreptul* din 1892, No. 70.

Art. 974. Ea poate însă fi exercitată de creditorii lui, în numele debitorului lor (art. 974). Vedi *suprà*, p. 202.

Prescr. acțiunei. Această acțiune se prescrie prin 30 de ani (art. 1890) [1].

Acțiunea în repetițiune se va întroduce contra acelui care a primit plata direct sau indirect, fie prin sine, fie prin mijlocul unui mandatar, sau în contra aceluia care s'a folosit de ea [2].

Dacă plata a fost făcută la mai multe persoane, fie care din primitorii ei va putea fi apucat în parte [3].

Capacitatea primitorului plăței. Pentru ca primitorul plăței să poată fi obligat la restituirea ei, se cere însă ca el să fi avut capacitatea de a o primi, căci altfel, el n'ar fi obligat la restituire de cât in limitele folosului ce a tras din plată (art. 1164), afară de casul în care el ar fi comis un delicit sau un quasi-delicit, în care caz, el va trebui să plătească toată paguba pricinuită prin fapta sa [4].

Efectele plăței nedatorite (între părți).—Obligațiunele primitorului plăței.

Art. 994.—Când cel ce a primit plata a fost de rea credință, este dator a restitui atât capitalul cât și interesele sau fructele din diua plăței. (Art. 483, 485 urm., 522 urm., 995 urm. C. C. Art. 139 Pr. civ. Art. 1378 C. fr.).

Art. 995.—Când lucrul plătit nedebit era un imobil sau un mobil corporal, cel care 'l a primit cu rea credință, este obligat a'l restitui în natură, dacă există, sau valoarea lucrului, dacă a perit sau s'a deteriorat, chiar prin casuri fortuite, *afară numai de ca proba că la aceste casuri ar fi fost expus lucrul fiind și în posesiunea proprietarului* [5].

Cel care a primit lucrul cu bună credință este obligat a 'l restitui, dacă există, dar este liberat prin perderea lui, și nu

---

1) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1887, p. 978. Vedi și Cas. fr. D. P., 63. 1. 195. Pencescu, II, 303. Fuzier-Herman, III, art. 1376, No. 71.

2) T. Huc, VIII, 395. Cas. fr. D. P., 81. 1. 456.

3) T. Huc, VIII, 395. C. Pau. D. P., 91. 2. 152.

4) T. Huc, *loco suprà cit.* Laurent, XX, 355. Demolombe, XXXI, 239. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 739, text și nota 8.

Deoseb. de redacție de la codul francez. 5) Cuvintele subliniate, care termină § 1 al art. 995, nu există în codul francez, și sunt adause de legiuitorul nostru, tot după Marcadé (V, art. 1378—1380, No. 1, p. 269). Soluția ar fi fost însă aceiaș, chiar dacă aceste cuvinte ar fi lipsit din text, în baza art. 1156, § 2. Vedi *infrà*, p. 379.

respunde de deteriorări [1]). (Art. 996 urm., 1156, 1898, 1899 C. C. Art. 1379 C. fr.).

Art. 996.—Când cel ce a primit lucrul cu rea credinţă. l'a înstrăinat, este dator a întoarce valoarea lucrului din ḑiua cererei în restituţiune [2]).

Când cel care l'a primit era de bună credinţă, nu este obligat a restitui de cât numai preţul cu care a vêndut lucrul. (Art. 485, 997, 1095, 1097, 1341, 1607, 1898, 1899 C. C. Art. 1380 C. fr.)

Pentru a ne da samă despre ceea ce cuprinde restituirea plăţei nedatorite, trebue să distingem dăcă primitorul plăţei a fost sau nu de bună credinţă.

Să presupunem că primitorul plăţei a fost de bună credinţă, adecă n'a putut din înprejurări să prepue greşala plătitorului, după cum se exprimă art. 1892 din codul Calimach (1437 C. austriac); în asemenea caz, el fiind considerat ca un posesor de bună credinţă (art. 485) tot ce se cere de la dênsul este ca să nu se înbogăţească în detrimentul solventului. Prin urmare, dacă el a primit o sumă de bani, el va restitui numai capitalul, fără dobêndă, pe care, de altmintrelea, el e presupus a o fi cheltuit. (Argument din art. 485 şi *a contrario* din art. 994) [3]). Casul în care primitorul plăţei a fost de bună credinţă. Ce trebue să se restitue în asemene caz.

N'ar trebui însă să credem, după cum pe nedrept susţin unii [4]), că primitorul plăţei de bună credinţă ar putea să reţină dobênḑile sau veniturile unei rente atunci, când plata nedatorită ar fi avut de obiect tocmai aceste dobênḑi sau venituri, pentru că, în casul de faţă, ele constituesc un capital, care trebue să fie restituit, fiind că el a fost plătit fără a fi datorit [5]).

---

[1]) Paragraful 2 din art. 995 nu există în codul fr. şi este adaos de legiuitorul nostru earăş după Marcadé *(loco cit.)*. Veḑi *infrà*, p. 376, text şi nota 5. Deoseb. de redacţie de la codul fr.

[2]) Paragraful 1 din art. 996 lipseşte în codul francez şi este adaos de legiuitorul nostru după observaţiile lui Marcadé, (V, p. 269, art. 1278—1280, No. 1). „Dacă primitorul plăţei a fost de rea credinţă în momentul deteriorărilor, perderei sau *instrăinărei* lucrului, ḑice acest autor, el va trebui, în caz de perdere *sau de înstrăinare*, să restitue *valoarea reală* a lucrului". Veḑi *infrà*, p. 379, text şi nota 2. Altă deoseb. de redacţie de la codul francez.

[3]) Thiry, III, 200. Mourlon, II, 1681. Baudry, III, 1344. T. Huc, VIII, 399.

[4]) Demolombe, IX, 624 şi XXXI, 341. Massé-Vergé, II, § 295, p. 105, nota 4, *in fine*. Pêncescu, II, 247.

[5]) Laurent, XX, 373. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 735, text şi nota 28. Thiry, III, 200. T. Huc, VIII, 399. Cas. fr. şi C. Gand. D. P., 59. 1. 362. *Pasicrisie belge*, 90. 2 102.

Restit. dividendelor fictive.

Tot pe baza acestor principii s'a decis că acționarii unei societăți trebue să restitue dividendele fictive ce ar fi primit, dacă se constată că societatea nu a realisat nici un beneficiu [1]). (Cpr. art. 117, § 2 C. com.).

Oblig. de a plăti dobânda. Art. 1088.

Primitorul de bună credință a unei sumi de bani va datori dobânda numai de la punerea în întârdiere, adecă din diua cererei în judecată, conform dreptului comun (art. 1088) [2]).

Primirea unui obiect determinat.

Dacă el a primit alt ceva de cât bani sau producte, adecă un imobil sau un mobil corporal determinat în individualitatea sa, el le va restitui în natură, adecă identic acelaş lucru [3]), păstrând fructele până la cererea in judecată (art. 485, 995).

Deteriorarea lucrului primit drept plată.

Dacă lucrul a perit sau s'a deteriorat [4]), fie prin caz fortuit, fie prin culpa primitorului plăței, el este liberat şi nu are nimic de restituit conform art. 995, § 2, care nu există în codul fr. şi care este adaos de legiuitorul nostru, după Marcadé [5]).

Legiuitorul nostru a curmat, în această privință, discuțiunea care există în Francia (vedi nota 5), admițênd

---

[1]) Cas. fr. D. P., 81. 1. 18. T. Huc, VIII, 399. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 63 urm. Cpr. Lyon-Caen et Renault. *Droit comm.*, II, 891 urm.

[2]) Cas. rom., Bulet. S-a 1, 1886, p. 91. *Dreptul* din 1892, No. 70 şi Bulet. S-a 1, 1892, p. 873. C. Caen şi Cas. fr., D. P., 92. 2. 177. D. P., 79. 1. 372. D. P., 92. 1. 565. C. Riom, *Pand. Period.*, 92. 2. 11. Demolombe, XXXI, 339. T. Huc, VIII, 399. Baudry, II, 1344. Laurent, XX, 372. Larombière, V, art. 1378, No. 10. Demante, V, 359 bis II. Fuzier-Herman, III, art. 1378, No. 3.

[3]) *„Quod indebitum per errorem solvitur, aut ipsum, aut tantundem repetitur"*. (L. 7, Dig., 12, 6, *De condictione indebiti*).

Ce se înțelege prin deteriorări.

[4]) Prin *deteriorări* sau *degradațiuni* (art. 767) se înțelege aici, ca şi în art. 767 şi 1018, § 3, stricăciunele sau perderele parțiale aduse lucrului *(periculum deteriorationis)*, prin opoziție la perirea sau distrugerea totală a lucrului *(periculum interitus)*. Vedi *suprà*, p. 187.

[5]) Marcadé, V, art. 1378—1380, No. 1, p. 269. Cu toate că această disposiție lipseşte în codul fr., majoritatea autorilor se pronunță în acelaş sens. Vedi Demolombe, XXXI, 366 urm. T. Huc, VIII, 400. Arntz, III, 470. Mourlon, II, 1683. Laurent, XX, 376. Demante, V, 360 bis II. Larombière, V, art. 1378, No. 3. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 736, text şi nota 30. Cpr. Pothier, *Condictio indebiti*, V, 170.—*Contrà*. Duranton, XIII, 693, nota 1.

soluţiunea cea mai juridică şi scutind pe primitorul plăţei de ori ce responsabilitate, pentru că el privind lucrul ca al sĕu, a putut să nu'l îngrijească, de ex., să nu'i facă reparaţiile trebuitoare, sau chiar să'l strice, fără a fi în culpă, soluţie care era admisă şi la Romani, unde o lege din Digeste prevede că acel care n'a îngrijit de un lucru pe care îl credea al sĕu, nu este supus la nici o responsabilitate [1]).

El va respunde însă de deteriorările aduse lucrului prin faptul sĕu, în urma cunoştinţei ce a avut de obligaţia de restituire, pentru că din acest moment, ori ce negligenţă din partea lui devine o culpă [2]).

Perderea lucrului prin caz fortuit.

Mai mult încă, el va trebui, în asemene ipoteză, să respundă şi de perderea provenită prin caz fortuit, afară numai de se va proba că la aceste casuri ar fi fost expus lucrul fiind chiar în posesiunea debitorului (art. 995, 1156, § 2), pentru că debitorul de rea credinţă este considerat ca un debitor pus în întârdiere, şi în urma punerei în întârdiere, el respunde atât de deteriorările aduse lucrului prin faptul lui, cât şi de perderea provenită prin caz fortuit (art. 1074, § 2, 1156, 1601). Această soluţie fiind admisă de lege în privinţa primitorului plăţei, care de la început încă, a fost de rea credinţă (art. 995, § 1), nimic nu ne autorisă a distinge între acest primitor şi acel care a devenit mai în urmă de rea credinţă.

Din momentul ce primitorul lucrului a aflat că el trebue să'l restitue *(mala fides superveniens)*, din acel moment el trebue considerat ca un debitor pus în întârdiere, şi prin urmare, tratat ca atare. Aceasta este rigoarea principiilor [3]).

Instrăinarea lucrului de către primitorul plăţei de bună credinţă.

Dacă primitorul lucrului de bună credinţă l'a înstrăinat cu titlu oneros, el va restitui numai preţul cu care a vêndut lucrul, chiar când acest preţ ar fi inferior valorei reale a lucrului, pentru că numai întru atâta el s'a

---

1) *„Qui quasi suam rem neglexit, nulli querellæ subjectus est“*. L. 31, § 3, Dig., 5, 3, *De hereditatis petitione*.

2) Pothier, *op. cit.*, V, 171. Arntz, III, 470. T. Huc, VIII, 400. Demolombe, XXXI, 372. Laurent, XX, 376. Mourlon, II, 1684.

3) Cpr. Marcadé, V, art. 1378—1380, No. 2, p. 270. Boissonade, II, 267, p. 271. Pĕucescu, II, 262.—*Contrà*. Demolombe, XXXI, 373. Vedi şi Mourlon, II, 1684.

inbogățit (art. 996, § 2) [1]. Dacă lucrul n'a fost vêndut, ci dăruit, dăruitorul nu datorește nimic, pentru că nu a tras nici un folos din el, afară de acțiunele ce el avea în contra donatarului, precum este acea in revocare pentru neîndeplinire de sarcini, pentru ingratitudine, etc. [2]).

Momentul când trebue să existe buna credință.

Buna credință trebue să existe nu numai în momentul primirei lucrului, dar și în momentul înstrăinărei, pentru că instrăinarea trebue să fie lipsită de fraudă... *sine fraude distrahere*, după expresia lui Ulpian (L. 26, § 12, Dig., 12, 6, *De condictione indebiti)* [3]).

Casurile în care primitorul plăței a fost de rea credință.

Să presupunem acum că primitorul plăței a fost de rea credință, adecă că el a știut sau din înprejurări a putut să prepue greșala plătitorului, după cum se exprimă art. 1892 din codul Calimach (1437 C. austriac). In asemene caz, el este considerat ca un stăpânitor de rea credință (art. 485), și ca atare, trebue să despăgubească pe plătitor de toate daunele ce i a causat plata, el fiind pus de drept în întârdiere prin reaua sa credință.

Astfel, dacă i s'a plătit o sumă de bani, el va restitui atât capitalul cât și dobênda din diua facerei plăței (art. 994) [4]), ear nu numai din diua cererei în judecată, ca în ipoteza când ar fi fost de bună credință. (Vedi p. 376).

---

[1]) Dacă prețul nu s'a plătit încă, el va restitui creanța ce are în contra cumpărătorului. Art. 1607 are o disposiție identică in privința depositului. Cpr. Larombière, V, art. 1380, No. 4 și art. 1149 C. italian, unde se dice că acel care a înstrăinat lucrul de bună credință trebue să restitue prețul sau acțiunea în contra cumpărătorului, *l'azione per conseguirlo.*

[2]) Arntz, III, 470. Pĕucescu, II, 266. T. Huc, VIII, 400. Demolombe, XXXI, 401. Larombière, V, art. 1380, No. 2. Demante, V, 361, bis II. Boissonade, II, 269, *in fine.*

[3]) Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 177. T. Huc, VIII, 400. Demolombe, XXXI, 402. Larombière, V, art. 1380, No. 3.

Art. 720 C. com.

[4]) Pe baza acestor principiĭ este aproape generalmente admis în Francia că creditorul condamnat a readuce la masă, în virtutea art. 720 urm. C. com., sumele ce el a primit de la falit, datorește dobêndă din diua plăței lovite de nulitate. Vedi în acest sens, D. P., 79. 2. 223. D. P., 82. 1. 29 și 198. D. P., 82. 2. 55. Alauzet, *Comment. du C. de commmerce*, VI, 2528. Ruben de Couder, *Dictionnaire de droit commercial*, v⁰ *Faillite*, 433 bis. Fuzier-Herman, III, art. 1378, No. 23.—*Contrà.* Demolombe, XXXI, 360 urm. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 364.

Plățile primite în virtutea unei convențiuni care violează o lege de ordine publică sunt asimilate plăților primite de rea credință [1]).

Când lucrul nedatorit și plătit a fost un imobil sau un mobil corporal (obiect cert și determinat *in individuo)*, primitorul plăței de rea credință va restitui lucrul în natură, dacă lucrul maĭ are încă ființă, sau valoarea lui, în caz când lucrul a perit sau s'a deteriorat. In asemene caz, primitorul plăței respunde nu numai de stricăciunele și perderile provenite din culpa lui, dar și de acele provenite prin caz fortuit, afară de casul când se va stabili că lucrul ar fi perit și în mâna proprietarului (art. 995 și 1156, § 2). **Casul în care plata consistă într'un obiect determinat mobil sau imobil.**

Dacă lucrul a fost înstrăinat, fie cu titlu oneros, fie cu titlu gratuit, cu rea credință, primitorul plăței de rea credință, osebit de daunele la care ar putea fi condamnat, va restitui valoarea lucrului din ḑiua cererei în restituțiune. (Art. 996, § 1, care lipsește în codul francez, și care a fost întrodus de legiuitorul nostru tot după Marcadé [2]). **Instrăinarea lucrului.**

Obligațiile plătitorului.

Art. 997.—Acela căruia se face restituirea, trebue să despăgubească pe posesorul chiar de rea credință de toate cheltuelele făcute pentru conservațiunea lucrului (cheltueli necesare) sau care au crescut prețul lui (cheltueli utile) [3]). (Art. 494, 766, 991, 994, 1377, 1569, 1574, 1730, § 4 C. C. Art. 1381 C. fr.).

---

[1]) Cpr. C. Orléans. D. P., 94. 2. 342. T. Huc, VIII, 399. Aubry et Rau, IV, § 442 bis, p. 744. Veḑi și Fuzier-Herman, art. 1378, No. 20.—Veḑi însă Demolombe, XXXI, 358 urm., 429.

[2]) Marcadé, V, art. 1378—1380, No. 1, p. 269. Veḑi și *suprà*, p. 375, nota 2. — Soluțiunea admisă în termeni expreși de legiuitorul nostru se admite și în Francia, prin argument *a contrario* din art. 1380 (art. nostru 996, § 2), care singur există în codul francez. Veḑi Baudry, II, 1344, p. 947.

[3]) Este de observat că textul corespunḑĕtor francez (1381) vorbind *de toate cheltuelele necesare și utile care au fost făcute pentru conservarea lucrului*, Marcadé (V art. 1381, No. 1) critică această formulă, ḑicênd că există un pleonasm între cuvintele *necesare* și acele *făcute pentru conservarea lucrului*, ear pe de altă parte, o contradicție între aceste cuvinte și adjectivul *utile*, și legiuitorul nostru ținênd samă de această critică întemeiată, se exprimă altfel, înțelegênd prin *cheltuelele făcute pentru conservarea lucrului* pe acele *necesare*, ear prin acele care au mărit valoarea lucrului, cheltuelele *utile*. **Deosebire de redacție de la codul francez.**

Art. 997. [1] Plătitorul *(solvens)* neputênd să se înbogăţească în detrimentul aceluia care a primit, fie chiar cu rea credinţă, un imobil sau un mobil determinat *in individuo*, art. 997 prevede că acela căruia se face restituirea (plătitorul) trebue să despăgubească pe primitorul plăţei *(accipiens)* chiar de rea credinţă de cheltuelele ce acesta a făcut pentru conservarea lucrului (cheltuelele necesare), şi de acele utile, adecă care, de şi nu au de scop conservarea lucrului, totuşi au înbunătăţit lucrul şi'i au mărit valoarea.

Cheltuelele necesare şi utile. Intre aceste cheltueli sau impense există însă următoarea deosebire: Posesorul, sau mai bine ḑis, primitorul plăţei, fie el de bună sau de rea credinţă, puţin importă, va avea drept la *toate* cheltuelele necesare, pe când, în privinţa cheltuelelor utile, el nu va avea drept la ele de cât numai întru atâta întru cât au mărit valoarea lucrului, până la concurenţa adaosului de valoare produsă printr'ênsele, după cum se exprimă art. 1377 C. C. (cpr. şi art. 494 *in fine*), pentru că numai întru atâta au fost folositoare [1]).

Art. 494 C. C. Dacă impensele sau cheltuelele consistă în construcţiuni, plantaţiuni sau alte inbunătăţiri de aceiaş natură, se va aplica art. 494 [2]).

Cheltuelele de agrement sau de plăcere. Cât pentru cheltuelele de agrement sau de simplă plăcere (art. 1346, *voluptuosæ* sau *voluptuariæ)*, ele nu vor fi restituite, însă primitorul plăţei va putea să le rădice de pe loc *(jus tollendi)*, dacă aceasta se poate face fără stricăciune, *si modo recipiant separationem* [3])... *sine læsione prioris status rei* (L. 5, *in fine*, Cod., 3, 32, *De rei vindicatione)* ; cu îndatorirea însă de a restabili locurile în starea de mai 'nainte (art. 539) [4]).

---

[1] Veḑi şi *suprà*, p. 337, nota 2. Art. 991 vorbeşte de asemene de cheltueli utile şi necesare. Mai veḑi încă art. 494, 539, 545 urm., 766, 771, 1345, 1346, 1377, etc. Veḑi şi *suprà*, p. 337, notă 3.

[1]) Veḑi *suprà*, p. 338. Cpr. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 1887, 1, 230. Arntz, III, 471. Marcadé, V, art 1381, No. 2, p. 273. Laurent, XX, 382. Demante, V, 362 bis. Thiry, III, 200. T. Huc, VIII, 401. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 737. Larombière, V, art. 1381, No. 5. Demolombe, XXXI, 381 urm. Mourlon, II, 1689. Fuzier-Herman, III, art. 1381, No. 2.— *Contrà*. Duranton, XIII, 695.

[2]) Arntz, III, 471. Berriat St. Prix, II, 5471. Pèucescu, II, 283.

[3]) L. 9, Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis*.

[4]) Marcadé, V, art. 1381, No. 2. Thiry, III, 200. Arntz, III,

Dacă însă cheltuelele de simplă plăcere sunt aşa de însĕmnate în cât au mărit valoarea venală *(promercalis)* a lucrului, atunci ele vor putea fi considerate de judecători ca utile, şi primitorul plăţei va avea drept la ele în această proporţiune [1]). Casul în care cheltuelele de simplă plăcere devin utile.

In nici un caz însă, primitorul plăţei nu va avea dreptul să reţină lucrul până la plata cheltuelelor sale, pentru că legiuitorul nu'i conferă această garanţie [2]). Dreptul de retenţie. Controversă.

Efectele plăţei nedatorite în privinţa terţiilor achisitori.

Dacă primitorul plăţei nedatorite a înstrăinat corpul cert şi determinat care făcea obiectul acestei plăţi, plătitorul poate el să'l revendice de la cei de al treile dobênditori ?

In dreptul roman, negativa nu suferea nici o discuţiune: 1º pentru că tradiţiunea făcută cu titlu de plată, *solutionis causa,* îi transfera proprietatea pe care şi el la rêndul seu o transferase celui de al treilea. Plătitorul ne mai fiind proprietar asupra lucrului plătit nu mai putea să'l revendice de la cei de al treile [3]); şi 2º pentru că condicţiunea *indebiti*, ca toate condicţiunele, era o acţiune personală în repararea unei daune injuste. Dreptul roman.

Ce trebue să decidem în dreptul actual? Chestiunea este controversată, însă cu toate aceste, trebue să decidem, contrar celor ce se petreceau în dreptul roman, şi contrar teoriei lui Pothier, care distingea între achisitorii cu titlu oneros şi acei cu titlu gratuit [4]), că, de câte ori este vorba de un imobil sau de un mobil corporal, insă achisitorul lui Dreptul actual. Controversă.

---

471. Mourlon, II, 1689. Baudry, II, 1345. Demolombe, XXXI, 388, 389. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 737. T. Huc, VIII, 401. Laurent, XX, 383. Veḑi şi *suprà*, p. 338 şi t. III a lucrărei noastre, p. 543.—Art. 74, § 2 al codului federal asupra oblig. din 1881 este formal în această privinţă.

1) Cpr. Larombière, V, art. 1381, No. 8. Demolombe, XXXI, 388. Pĕucescu, II, 286. Veḑi şi L. 10, Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis*, citată *suprà*, p. 338, text şi nota 5.

2) Veḑi *suprà*, p. 340 urm., unde se arată controversa ce există în privinţa dreptului de retenţie.

3) L. 36, Dig., 41, 1, *De adquirendo rerum dominio.*

4) Veḑi Pothier, *Tr. de l'action Condictio indebiti*, V, 178, 179. Acest sistem se vede admis în Italia, de Giorgio Giorgi. Veḑi *Teoria delle obbligazioni*, V, 126 urm.

este de rea credință, de atâte ori revendicarea va avea loc contra acestui terțiu, pentru că plata făcută în mânele primitorului ei fiind fără causă, n'a putut să 'i transmită proprietatea moblilului sau imobilului pe care el l'a primit și l'a transmis altuia.

In adevĕr, causa obligațiunei solventului, scopul principal ce el își propune este stêngerea obligațiunei sale. Or, datoria neexistând de cât în aparență, plata este nulă pentru lipsă de causă, și fiind nulă, nu poate să producă nici un efect (art. 966); prin urmare, ea n'a putut să transmită primitorului plăței proprietatea corpului cert ce i s'a dat; și primitorul plăței nedevenind proprietarul lucrului primit drept plată, n'a putut transmite terțiului o proprietate pe care n'o avea el însuș: *Nemo dat quod non habet.* Solventul a remas deci tot proprietarul lucrului plătit, și deci, el poate să'l revendice de la cei de al treile [1]). Această soluție nu este contrară art. 996, după care acel care a primit lucrul este dator să întoarcă sau lucrul sau prețul cu care l'a înstrăinat, pentru că acest text are de scop regularea raporturilor existente între plătitor și primitorul plăței, ear nu a acelor dintre plătitor și cei de al treile dobênditori. Condicția *indebiti* nu mai e astăzi o acțiune personală, ca la Romani, ci o adevarată revendicare [2]).

Art. 1909. Trebue însă să observăm că revendicarea nu va putea să aibă loc contra celor de al treile, care, *de bună credință*, ar fi dobêndit un mobil corporal, pentru că, în asemene caz, ei au devenit proprietarii acestui mobil prin

---

1) Imobilul va reintra liber de ori ce sarcine reale în mâna revendicantului, căci aceste sarcini vor cădea prin aplicațiunea maximei „*Resoluto jure dantis, solvitur jus accipientis*". Cpr. Larombière, V, art. 1380, No. 10.

2) Vedi în acest sens, Thiry, III, 201. T. Huc, VIII, 400. Baudry, II, 1344. Vigiè, II, 1696. Laurent, XX, 378, 379. Arntz, III, 472, 473. Demolombe, XXXI, 413 urm. Acollas, II, p. 976. Pêucescu, II, 267 urm. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, 2339 urm. Demante et Colmet de Santerre, V, 361 bis III și IV. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 738, text și nota 37. Mourlon, II, 1686. Marcadé, V, art. 1378 urm. No. 3, p. 270. Duranton, XIII, 683. Larombière, V, art. 1380, No. 7 urm. Chambon, *Du payement indû*, p. 244 urm. Massé-Vergé, IV, § 623, p. 11, nota 11. Art. 389 din proiectul Codului japonez este redactat în acest sens. — *Contrà.* Toullier D. VI, partea 1, 97 urm.

prescripţia instantanee (art. 1909) [1]), sau un imobil, dacă cel de al treile ar fi dobêndit proprietatea lui prin usucapiune fie de 10 sau 20 de ani (art. 1895 urm.), fie de 30 de ani (art. 1890) [2]).

Acel care a dat drept plată nedatorită un imobil, are deci două acţiuni, una în revendicare contra celui de al treile achisitor [3]), ear alta contra primitorului plăţei, pen-

---

1) Vedi *suprà*, p. 174, nota 1. Cpr. Demolombe, XXXI, 414. Larombière, V, art. 1380, No. 7, şi toţi autorii.

2) Cpr. Demolombe, XXXI, 420.—Plătitorul va putea însă, în asemenea caz, să exercite contra primitorului de bună credinţă a imobilului, care l'ar fi vêndut, acţiunea personală pentru restituirea preţului, căci art. 996, § 2 admite această soluţie în termeni generali, fără a distinge dacă revendicarea este sau nu cu putinţă contra terţiului achisitor. Demolombe, *loco suprà cit.*

Aceiaş soluţie ar fi admisibilă în casul când lucrul vêndut de către primitorul lui ar fi perit prin caz fortuit în mâna cumpărătorului *(apud emptorem)*. Perirea lui în mâna cumpărătorului n'ar scuti, în adevĕr, pe acel care l'ar fi primit pe nedrept de a restitui preţul plătitorului lui (art. 996, § 2). Demolombe, XXXI, 421.

3) Cel de al treile este supus revendicărei chiar dacă ar fi dobêndit imobilul prin mezat public, pentru că adjudicaţiunea nu transmite adjudicatarului de cât drepturile ce avea şi debitorul urmărit asupra lucrului vêndut (art. 565 Pr. civ.) conform regulei „*Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet*“ (L. 54, Dig., 50, 17), regulă, de altmintrelea, consacrată în termeni expreşi prin art. 580 şi 1521 din codul Calimach (442, 1138 C. austriac) şi prin art. 1770 din codul actual. Cpr. Larombière, V, art. 1380, No. 11. Este adevarat că art. 565 din Pr. civ., tradus după art. 717 din procedura franceză, care consacră acest principiu, este în contradicere flagrantă cu art. 506, § 3 din aceiaş procedură, luat după art. 525 din procedura genoveză de la 1819 (opera lui Bellot), după care afiptele şi publicaţiunele trebue să cuprindă somaţie către toţi acei care ar pretinde vre-un drept de proprietate, servitute, usufruct, ipotecă, etc, să se arăte la tribunal, înainte de adjudicare, spre a'şi formula pretenţiile lor, *sub pedeapsă de a nu le se mai ţinea în samă (sous peine de forclusion)*; însă acest text nu poate să abroage principiul luat din procedura franceză, după care adjudicatarul nu poate dobêndi de cât drepturile pe care le avea expropriatul, în specie primitorul plăţei, carele, după cum am vĕdut, nu era proprietar. Jurisprudenţa este unanimă în acest sens. Vedi Cas. rom., C. Bucureşti şi Iaşi. Bulet. S-a I, 1876, p. 102 şi *Dreptul* din

Revendicare exercitată contra adjudicatarului. Art. 565 şi 506 Pr. civ.

tru a'i cere valoarea lucrului (art. 996, § 1), sau prețul cu care el l'a vêndut (art. 996, § 2).

1876, No. 17. Bulet. 1878, p. 277 și 1879, p. 799. Bulet. 1884, p. 787. *Dreptul* din 1890, No. 23. *Dreptul* din 1887, No. 21 și din 1883, No. 62. Trib. Roman, *Dreptul* din 1896, No. 7. Vedi și tr. nostru în limba franceză, art. *Saisies*, p. 376.

Dreptul adjudicatarului de a repeta prețul depus de dênsul de la creditorii debitorului urmărit. Controversă.

Dar dacă adjudicatarul care, în asemene condițiuni, ar fi cumparat de la mezat imobilul plătit și nedatorit, poate fi atins prin acțiunea în revendicare a plătitorului acestui imobil, se admite, în genere, că și adjudicatarul are, la rêndul sěu, dreptul de repetițiune în contra creditorilor debitorului urmărit, care ar fi primit prețul varsat de dênsul: „Considerând, dice Curtea noastră supremă (23 fevr. 1883), că, după art. 993, acel care din eroare credêndu-se debitor, a plătit o datorie, are drept de repetițiune în contra creditorului; că această dispozițiune, care este o sancțiune a principiului că nimene nu se poate înbogăți în paguba altuia, își are aplicația și în casul când, în urma unei vêndări silite, adjudicatarul evins prin o acțiune în revendicare a imobilului adjudicat voește a repeta prețul adjudicațiunei în contra creditorilor debitorului urmărit, care au primit acel preț; căci adjudicatarul când depune prețul adjudicațiunei spre a se plăti creditorului urmăritului, se crede debitor al acestuia, și prin urmare, și al creditorilor sěi; că dacă, în urmă, adjudicatarul este evins, acea plată, care nu mai are causă pentru dênsul, este făcută din eroare; că creditorii nu pot pretinde că au primit ceea ce le se datorea, căci dacă o obligație, poate, după art. 1093, să fie achitată de o persoană chiar neinteresată, trebue însă ca achitarea să fie făcută nu din eroare, ci cu intenție de a achita pe debitor; ca un adjudicatar depune prețul spre achitarea urmăritului numai pentru că se crede debitor al acelui preț, astfel că, în caz de evicțiune, depunerea prețului din partea-'i, și prin urmare, achitarea creditorilor urmăritului, a fost făcută din eroare, ear nu cu intenție de a libera obligațiile debitorului urmărit, etc". Bulet. Cas. S-a I, 1883, p. 186, 187. Vedi în acelaș sens, C. Colmar și Lyon, Répert. Dalloz, *Vente*, 835. C. Riom. D. P. 56. 2. 136. Aubry et Rau, IV, § 355, p. 376. Troplong, *Vente*, I, 432, 498. Duvergier, *Vente*, 345, 346. Demolombe, XXXI, 305 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 38. Labbé, *Revue critique*, t. 19 (anul 1861), p. 202. Laurent, XXIV, 228. Colmet de Santerre, VII, 76 bis VIII. Pand. fr., *Adjudic. immobilière*, 1806, Larombière, V, art. 1377, No. 15. Massé-Vergé, IV, § 685, p. 294, nota 4. Marcadé, VI, art. 1626—1629, No. 3, p. 258 urm. Carré-Chauveau, *Lois de la Procéd. civ.*, V, partea 1, *Quest.* 2409, p. 992 (ediția din 1880). S'a decis însă, cu toate aceste, că creditorul care 'și a pri-

In caz de a revendica lucrul de la cei de al treile, el nu mai poate cere nimic de la primitorul plăţei. In caz de a fi dobêndit valoarea sau preţul lucrului de la primitorul plăţei, el nu mai poate cere nimic de la cei de al treile. Plătitorul are, în adevĕr, drept sau la lucru sau la valoarea lui, nici o dată însă la amêndouĕ de o dată. „*Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur*". (L. 57, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*).

Dacă plătitorul revendică lucrul de la cel de al treile, acesta poate să cheme în garanţie pe autorul sĕu, adecă pe primitorul plăţei, care 'i a vêndut lucrul (art. 1337 urm. C. C. şi 112 urm. Pr. civ.) şi să'l oblige a'i plăti o sumă de bani superioară chiar preţului vênḑărei. Nefiind însă drept ca primitorul plăţei de bună credinţă să sufere consecinţele erorei în care l'a indus plata făcută cu inprudenţă de reclamant, acest din urmă va putea şi el, la rêndul sĕu, să fie condamnat a restitui plătitorului ceea ce el este obligat să plătească peste preţ, cu titlu de daune, terţiului evins [1]).

Dificultăţile la care restituţia unei plăţi nedatorite poate da loc în dreptul internaţional.

Vorbind despre gestiunea de afaceri, cel mai obicinuit din quasi-contracte, am tratat chestiunele de drept internaţional cele mai de căpitenie care se pot ivi în practică, desvoltând această materie mai mult poate de cât ar fi trebuit. De aceea, nu avem nimic de adaos în privinţa quasi-contractului de al doile, despre care se ocupă legea, plata nedatorită şi dreptul de restituţie care resultă pentru acel ce a plătit fără a fi debitor.

mit creanţa sa, în urma vênḑărei silite a averei debitorului, a primit ceea ce i se cuvinea, *suum recepit* (L. 44, Dig., 12, 6; veḑi şi L. 129, Dig., 50, 17) şi nu mai poate fi obligat la repetiţiune. C. Focşani şi Bucureşti, *Dreptul* din 1884, No. 64. *Dreptul* din 1887, No. 21. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1884, p. 783. Tot în acest din urmă sens se pronunţă şi o parte din doctrină. Veḑi Duranton, XIII, 686 şi XVI, 266. Veḑi şi Laurent XX, 360. Cpr. LL. 1 şi 2. Cod., 8, 46, *Creditorem evictionem pignoris non debere*.

1) Cpr. Vigié, II, 1698. Duranton, XIII, 683, *in fine*. Mourlon, II, 1687, 1688. Marcadé, V, art. 1380, No. 3, *in fine*. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 738. Baudry, II, 1344, *in fine*.—*Contrà*. Larombière, V, art. 1380, No. 9.

Plata nedatorită fiind, în adevĕr, un quasi-contract. chiar atunci când acel care a primit-o ar fi fost de rea credinţă, se vor aplica prin analogie regulele mai sus expuse în materie de gestiune de afaceri [1]).

Despre oare care acţiuni care presintă analogie cu repetiţia plăţei nedatorite.

Afară de condicţia *indebiti*, despre care am vorbit până acum, mai sunt şi alte acţiuni în repetiţiune, a căror efect este acelaş, care însă pot fi exercitate independent de ori ce eroare din partea aceluia care a făcut plata [2]).

Aceste sunt:

Condic. sine causa.

1⁰ Acţiunea în repetiţiune a unei plăţi făcute fără causă *(condictio sine causa)* [3]);

Condic. ob injustam causam.

2⁰ Acţiunea în repetiţiune a lucrului de care o per-

---

1) Vedi *suprà*, p. 353 urm. Cpr. Laurent, *Droit international*, VIII, 5 şi *Avant-projet de révision du C. C.*, I, p. 111, No. 3.

2) Baudry, II, 1342 bis. Demolombe, XXXI, 232 urm., 423. Aubry et Rau, IV, § 442 bis, p. 739. Fuzier-Herman, III. art. 1377, No. 29 urm.

3) Vedi Dig., 12, 7, *De condictione sine causa*, şi Cod., 4, 9. *De condictione ex lege, et sine causa*, etc.—In puterea acestei condicţiuni, ori-cine s'a înbogăţit în detrimentul altuia. trebue să restitue ceea ce a primit, fie că, din capul locului, n'a avut nici un drept la lucrul primit, fie că, mai în urmă, causa legitimă de achisiţiune a dispărut: „Şi cele date ca o adevarată datorie se pot cere înapoi, dice art. 1890 din codul Calimach (1436 C. austriac), dacă au incetat legiuitul temeiŭ pentru care le oprise primitorul lor". Cpr. art. 1234 C. cant. Zurich; art. 821 C. german din 1896. Dacă restituirea nu se mai poate face în natură, ceea ce se va întâmpla de câte ori lucrul a fost consumat sau a perdut individualitatea sa primitivă, ea se va face în bani. Cpr. Er. Lehr, *Dr. germanique*, 243, p. 291. Tot în baza acestor principiĭ, comunele erau obligate să restitue reţinerile făcute funcţionarilor comunali, pentru că, în lipsa unei legi care să reguleze dreptul la pensie a acestor funcţionari, reţinerile ce se făceau erau lipsite de causă. Vedi *suprà*, p. 131, nota 1. Astăzi însă, asemene lacună nu mai există, fiind că legea pentru înfiinţarea caselor de pensiuni ale funcţionarilor judeţeni şi comunali s'a promulgat la 25 fevruar 1897. Vedi *Monitorul oficial* din 26 fevr. 1897, No. 262. Cpr. Cas. rom., 19 sept. 1897, *Curierul judiciar* din 1897, No. 36.

soană a fost pe nedrept despoeată *(condictio ob injustam causam)* [1]).

3⁰ Acţiunea în repetiţiune a lucrului dat pentru o causă care n'a avut loc, sau pentru un scop care nu s'a îndeplinit *(condictio ob rem dati*, sau *condictio causa data, causa non secuta)*, sau în fine, *condictio ob causam datorum* [2]); **Condic. causa data, causa non secuta.**

4⁰ Acţiunea prin care se cere restituirea lucrului furat *(condictio furtiva)* (cpr. art. 1909, § 2) [3]). **Condic. furtiva.**

---

[1]) Vedi Dig., 12, 5, *De condic. ob turpem vel injustam causam*, şi Cod., 4, 9, *De condictione ex lege et sine causa, vel injusta causa.*—Astfel, in baza condicţiei *ob injustam causam*, acel care ar fi plătit o clausă penală, ar putea s'o ceară înapoi, pentru că, în specie, creditorul a primit ceea ce legea îl oprea de a primi (L. din 20 fevr. 1879). Cpr. Er. Lehr, *op.* şi *loco cit.*, 242. Vedi şi *infrà*, la art. 1066 urm. explic. legei din 1879, unde această chestiune este pe larg discutată.

[2]) Vedi Dig., 12, 4, *De condictione causa data, causa non secuta* şi Cod., 4, 6, *De condictione ob causa datorum.* De exemplu, moştenitorul a plătit un legat subordonat unei condiţiuni care nu s'a îndeplinit; el va avea acţiunea în restituire. Alt exemplu: S'au făcut daruri în vederea unei căsătorii, care nu s'a sevêrşit, daruri pe care Romanii le numeau mai întăi *ante nuptias* şi mai tărdiu, *propter nuptias* (Instit. II, *De donationibus*, 7, § 3), ear codul Calimach, *contra-zestre* (art. 1669 urm.). Ei bine, în asemene caz, acţiunea in repetiţiune va avea loc.... *jure condictionis restituere debes* (L. 1, Cod., *tit. cit.*, 4, 6), pentru că scopul pe care părţile l'au avut în vedere nu s'a îndeplinit: „Când nu se va face nunta, darurile dinaintea nunţii se întorc înapoi", dice art. 6, partea IV, capit. 2 din codul Caragea. Cpr. art. 68 din codul Calimach şi § 5, capit 30 (logodnă şi cununie), din codul Andr. Donici. Vedi t. IV a lucrărei noastre, p. 745 şi *suprà*, p. 363, *ad notam.*

Tot în puterea acestui principiu, advocatul care a primit o sumă de bani cu titlu de onorariu, trebue s'o restitue, dacă din culpa lui el nu'şi a îndeplinit obligaţiile sale: „*Advocationis causa datam pecuniam, si per eos, qui acceperant quominus susceptam fidem impleant, stetisse probetur, restituendum esse convenit*". (L. 11, Cod., 4, 6, *De condictione ob causam datorum*).

Noul cod german admite în termeni expreşi această condicţie când, prin art. 815, dice: „Repetiţiunea unei prestaţiuni făcute în vederea unui resultat care nu s'a realisat, nu are loc, dacă de la inceput, acest resultat era imposibil, şi dacă autorul prestaţiunei o ştiea, sau dacă el, cu rea credinţă, a împedecat realisarea ei". **Cod. german din 1896.**

[3]) Vedi Dig., 13, 1, *De condictione furtiva* şi Cod., 4, 8, *eodem.*

Alte condițiuni din dreptul roman.

Nu vom vorbi despre celelalte condicțiuni care se găsesc în legile romane, și anume de condicția *ex lege* [1]), de condicția *ex certa re* sau *triticaria*, adecă de condicția care resulta din o stipulație avênd de obiect o cantitate de producte [2]), etc., ci vom trece de îndată la condicția *ob turpem causam*, despre care am mai vorbit în treacăt *suprà*, p. 151, urm., și despre care ne vom ocupa în deosebi, pentru că a dat lòc la dificultăți.

Condictio ob turpem causam [3]) (art. 966).

Condictia *ob turpem causam* este acțiunea prin care acel care a făcut o plată în virtutea unui contract ilicit, contrar legilor sau bunelor moravuri (art. 966), cere înapoi obiectul prestațiunei sale, fără a dovedi nici o eroare din partea'i. Obligațiunea întemeiată pe o causă ilicită, ca și acea fără causă, sau întemeiată pe o causă falșă, neproducênd nici un efect (art. 966), adecă fiind *inexistentă* [4]), se înțêlege că ceea ce s'a plătit în puterea unei asemene convențiuni poate în tot-deauna fi cerut înapoi, și acțiunea în repetițiune va putea fi exercitată chiar de acel care ar fi violat un principiu de ordine publică, care ar fi plătit de exemplu, cuiva o sumă de bani pentru a comite o crimă, sau ar fi dat mită unui judecător, etc.

Codul Calimach.

Este adevarat că, după codul Calimach, *condictio ob turpem causam* nu aparținea acelui care a făcut plata, de câte ori el era tot atât de culpabil ca și acel care a primit-o [5]), însă această soluție, admisă de unii autori și as-

---

1) „*Si obligatio lege nova introducta sit, nec cautum eadem lege, quo genere actionis experiamur, ex lege agendum est*". L. unică, Dig., 13, 2, *De condictione ex lege.* Vedi și Cod., 4, 9, *De condictione ex lege*, etc.

2) „*Qui certam pecuniam numeratam petit, illa actione utitur, si certum petetur. Qui autem alias res, per triticariam condictionem petet*". (L. 1, Pr., Dig., 13, 3, *De condictione triticaria).*

3) Vedi Dig., 12, 5, *De condic. ob turpem vel injustam causam*, și Cod., 4, 7, *De condictione ob turpem causam.*

4) Vedi asupra actelor inexistente, *suprà*, p. 21 urm.

5) „Nu poate cineva, dice art. 1562 din codul Calimach (1174 C. austriac), să ceară aceea ce au dat cu știrea sa altuia *spre sevêrșirea unui lucru preste putință, sau neertat; ear dacă pentru oprirea unei lucrări neertate va fi dat ceva aceluia*, carele au vrut să sevêrșască această lucrare, poate să'l ceară". Această soluție, după care acel ce ar fi făgăduit o

tăzi [1]), ne s'a părut inadmisibilă, pentru că regula romană „*Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*" nu'şi primeşte nici o aplicaţiune în dreptul modern [2]).

Sunt însă casuri în care chestiunea poate să presinte oare-care dificultăţi.

Eată, bună oară, o femee sedusă şi părăsită, care primeşte o sumă de bani de la seductorul sěu, cu condiţiune de a nu mai cere în justiţie despăgubirea la care ar fi putut să conchidă după dreptul comun (art. 998). Această femee n'ar putea fi constrânsă mai tărdiu să restitue ceea ce a primit în baza acestei convenţiuni, sub cuvênt că ar fi *turpis causa*, pentru că, pe de o parte, seductorul a plătit întru-câtva de bună voe o datorie naturală (art. 1092, § 2), ear pe de altă parte, faptul femeei de a renunţa la acţiunea ei, nu constitue o faptă imorală.

Primirea unei sumi de bani din partea unei femei seduse pentru a nu mai cere despăgubire de la seductorul ei.

Dacă presupunem însă, din contra, că o femee de moravuri uşoare, a smuls bani de la mai mulţi barbaţi, sub ameninţarea unor procese scandaloase, şi în vederea întreţinerei unui copil a cărui paternitate se atribue când unuia, când altuia, nu mai încape îndoeală că asemene manoperi vor putea fi reprimate şi că asemene femee va putea fi condamnată la restituirea banilor primiţi [3]).

Ce trebue să decidem în privinţa banilor ce un barbat ar fi primit pentru a păstra tăcerea relativ la complicele femeei sale adultere? Aceşti bani putea-vor ei să fie ceruţi înapoi pe cale de acţiune în repetiţiune? Nu se poate respunde astăzi *à priori*, ca la Romani, că purtarea unui asemene barbat ar fi imorală, pentru că, dacă, cu adevarat este imoral ca un barbat să primească bani spre a tolerà adulterul femeei sale (vedi *suprà*, p. 78, *ad notam*), nu mai puţin adevarat este că el poate să reguleze direct

Primirea unei sumi de bani de către barbat pentru a păstra tăcerea asupra complicelui femeei sale adultere. Controversă.

---

sumă de bani cuiva *pentru ca să nu comită o crimă* ar avea acţiunea în repetiţiune şi n'ar mai avea-o când ar fi făgăduit bani *pentru ca crima să se comită*, împrumutată de la codul austriac (art. 1174) şi de la dreptul roman (L. 5, Dig., 12, 7), este generalmente admisă în dreptul german. Vedi, pe lângă textul suscitat din codul austriac, art. 817 din noul cod german (reprodus *suprà*, p. 152, nota 2). Cpr. Er. Lehr, *Droit germanique*, p. 289.

[1]) Vedi autorii citaţi *suprà*, p. 152, nota 3.

[2]) Vedi autorii citaţi *suprà*, p. 153, nota 2, şi la autorii citaţi acolo, *adde* Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 52 urm.

[3]) Cpr. Er. Lehr, *Dr. germanique*, p. 289, No. 241.

posiţia sa faţă cu complicele femeei, şi să primească o satisfacţie, fie chiar o despăgubire bănească, în scopul de a nu se mai adresa la justiţie şi a nu mai agrava rĕul prin publicitate. Jurisprudenţa admiţênd că complicele unei femei adultere poate fi condamnat la daune către barbat în baza art. 998 [1]), este logic ca barbatul să poată primi de bună voe, ceea ce ar putea cere de la tribunale [2]).

CAPITOLUL V

Despre delicte şi quasi-delicte.

Definiţiunea delictului.

Delict civil. Prin delict civil se înţelege ori ce fapt voluntar *ilicit* [3]) şi daunator al omului, îndeplinit prin acţiune *(commissio)* sau omisiune *(omissio)*, cu intenţiunea de a păgubi pe altul. Un fapt licit nu poate, nici într'un caz, să deie loc la responsabilitatea prevĕdută de art. 998, culpa fiind, ca şi prejudiciul, unul din elementele esenţiale a responsabilităţei. (Trib. Lourdes, 5 fevr. 1897. *Pand. Périod.*, 97. 2. 263).

---

1) Cpr. Cas. fr. şi C. Aix. Répert. Dalloz, *Adultère*, 111, nota 2, şi 125, nota 1. Vedi şi D. P., 52. 2. 150. D. P., 66. 2. 136. D. P., 73. 1. 210. D. P., 74. 1. 345. Tot în acest sens este şi doctrina. Vedi Pand. fr., *Adultère*, 310 urm. Sourdat, *Tr. général de la Responsabilité*, I, 34 (ediţia a 2-a). Faustin Hélie, *Th. du code pénal* (ediţia a 5-a), IV, 1664. Demolombe, XXXI, 515. Fuzier-Herman, III, art. 1382, No. 561 bis. Jurisprudenţa engleză este în acelaş sens. Vedi decisiile citate de Faustin Hélie, *loco suprà cit.*—*Contrà.* Bedel, *Tr. de l'adultère*, 65, p. 106. Carnot, *C. pen.*, II, p. 182.

2) Cpr. art. 1232 Cod. Zurich şi Er. Lehr, *Dr. germ.*, *loco cit.*

3) „Acela care, cu intenţie sau prin negligenţă *(vorsätzlich oder fahrlässig)*, dice art. 823 din noul cod german, lezează *în mod ilegal* viaţa, trupul, libertatea, proprietatea sau ori ce alt drept a unei alte persoane, este ţinut a repara dauna pricinuită". Cpr. art. 1724, 1725, 1756 C. Calimach (1294. 1329 C. austriac). Legiuitoru nostru, care defineşte quasi-contractul „un fapt *licit* şi voluntar din care se naşte o obligaţiune", adăogând în art. 986 cuvêntul *licit*, care lipseşte în textul corespundĕtor francez, a uitat să adaoge în art. 998 cuvêntul *ilicit*, pe care cu drept cuvênt îl adaogă toţi autorii. Vedi *suprà*, p. 307, nota 6. Cpr. Marcadé, V. art. 1382, 1383, No. 2. Baudry, II, 1346. Thiry, III, 203. T. Huc, VIII, 404. Laurent, XX, 401. Larombière, V. art. 1382, 1383, No. 10. Berriat St. Prix, II, 5472. Boissonade, *op. cit.*, II, art. 390, No. 270. Vigié, II, 1700. Giorgio Giorgi, V, 138 urm. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 43. Arntz, III, 475.

In materie penală, prin delict se înţĕlege, *lato sensu*, ori ce infracţiune la legea penală, ear într'un sens mai restrêns, *stricto sensu*, infracţiunea la legea penală pedepsită cu o pedeapsă corecţională (art. 1 şi 8 C. pen.). Delict penal.

Ori ce delict civil nu este numai de cât un delict penal, pentru că ori ce faptă ilicită şi dăunătoare comisă cu intenţiune răutăcioasă nu este tot-deauna prevĕdută şi pedepsită de legea penală. De exemplu, ascunderea unor obiecte ale moştenirei (art. 703, 712 C. C.) constitue un delict civil, ear nu un delict penal. Tot astfel, actul fraudulos sau simulat constitue un delict civil, ear nu un delict penal [1]. Delictul civil poate să nu fie delict penal.

Şi *vice-versa*, un delict penal poate să nu constitueasCă un delict civil. Astfel, omorul fără voe este un delict penal (art. 248 C. pen.); el nu constitue însă un delict civil, pentru că acest din urmă presupune intenţiunea răutăcioasă, care, în specie, lipseşte. Omorul fără voe fiind însă un quasi-delict, ca atare, dă loc la o acţiune în despăgubire (art. 999) [2]. Delictul penal poate să nu fie un delict civil.

Bernard, II, 878, 879. Demolombe, XXXI, 454, 457, 464, 665. Pĕucescu, II, 329. Mourlon, II, 1691, şi toţi autorii. Art. 1725 din codul Calimach (1294 C. austriac) vorbeşte de asemene de o păgubire *nedreaptă* pricinuită dinadins (delict), sau fără voe (quasi-delict). Codul Caragea, partea V, *in fine*, pentru stricăciune (art. 1), prevede că „acela care *din ştiinţă* (delict), sau *cu neştiinţă ori cu greşală* (quasi-delict) va aduce stricăciune altuia, este dator a respunde stricăciunea".

1) Veḑi *suprà*, p. 221. De asemene, stelionatul, adecă faptul de a vinde sau de a ipoteca imobilul altuia (cpr. art. 2059 C. fr.) constitue un delict civil, ear nu un delict penal. Cpr. Trib. Râmnic-Sarat (C. D. Popescu preşed.). *Dreptul* din 1896, No. 56. Stelionat.

2) Acţiunea care resultă din delictul de rănire sau lovituri fără voe întemeiată pe art. 248, 249 C. pen. şi acţiunea în despăgubire întemeiată pe art. 998, 999 C. C. fiind deosebite, judecătorii fondului vor decide în mod suveran, după înprejurările causei, dacă inprudenţa autorului rănirelor constitue un delict în sensul penal sau o simplă greşală de natură a nu da loc de cât la o acţiune civilă în despăgubire. Cas. fr. D. P., 90. 1. 136. Lipsa de urmărire penală în contra autorului unui fapt considerat ca delict penal, nu poate fi propusă ca o fine de neprimire a cererei de reparaţiune civilă pentru daunele causate. Trib. Paris, 15 martie 1893. *Curierul judiciar* din 1893, No. 52.

Contravenţiĭ poliţieneşti. Art. 381 urm. C. pen.

De asemene, contravenţiile poliţieneşti sunt pedepsite de legea penală (art. 381 urm. C. pen.), de şi intenţiunea agentului lipseşte [1]), şi prin urmare, ele nu constituesc un delict civil. Contravenţiile poliţieneşti pot să nu constituească nici un quasi-delict, dacă ele nu aduc nici o daună nimăruĭ [2]).

Duel. Art. 258 urm. C. penal.

Unele fapte, şi cele mai multe, constituesc în acelaş timp un delict penal şi un delict civil. Astfel, duelul fiind pedepsit de legea română (art. 258—261 C. penal), ca şi de acea belgiană (art. 423 urm. C. pen. L. din 8 ianuar 1841) şi prusacă (art. 164 urm. C. pen. L. din 14 april 1851), pe lângă că este un delict în sensul penal, va da loc şi la o acţiune în despăgubire contra autorului omorului, în favoarea văduvei şi a copiilor aceluia care a fost omorît în duel, cu toate că acel omorît ar fi fost provocatorul duelului [3]).

Art. 192 L. vămilor din 1874.

[1]) Veḑi art. 192, *in fine*, din legea generală a vămilor de la 15 iunie 1874, care opreşte pe tribunale de a scuza pe contravenienţi pentru eroare sau lipsă de intenţiune frauduloasă. Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1893, No. 5.

Circumst. uşurătoare sunt inadmisibile în materie de contravenţiuni.

[2]) Baudry, II, 1346.—Intenţia agentului nefiind cerută în materie de contravenţiĭ poliţieneşti, se decide generalmente de jurisprudenţă că judecătoriĭ nu sunt liberi de a admite, în asemene materie, circumstanţe uşurătoare, prin aplicarea art. 60 C. penal. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1875, p. 313. Bulet. S-a II, 1877, p. 285. Bulet. 1879, p. 438. Bulet. 1883, p. 1143. Bulet. 1888, p. 641. Bulet. 1889, p. 635. *Dreptul* din 1889, No. 48. *Dreptul* din 1893, No. 26.

Dreptul francez.

In Francia, circumstanţele uşurătoare sunt, din contra, admisibile şi în materie de contravenţiĭ poliţieneşti (art. 483, § 2 C. pen. fr. adaos prin legea din 28 aprilie 1832). Veḑi Faustin-Hélie, *Théorie du C. pénal*, VI, 2733. Garraud, *op. cit.*, 244.

Delicte silvice.

In materie de delicte silvice, circumstanţele uşurătoare sunt însă admisibile şi la noi. Cas. rom. Bulet. S-a II-a, anul 1890, p. 841.

[3]) Cpr. Laurent, XX, 411. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 748, nota 1. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 370, 371. Pĕucescu, II, 377. Demolombe, XXXI, 512. Larombière, V. art. 1382, 1383, No. 31. Sourdat, *op. cit.*, I, 108 bis. Rauter, *Tr. théorique et pratique du droit criminel francais*, II, 444. Şi fiind că vorbim de duel, trebue să menţionăm în treacăt că marturiĭ care au luat parte la un duel, nu sunt pedepsiţi de legea penală, dacă ei au făcut tot ce le stătea prin putinţă pentru ca lupta să fie onorabilă şi leală. Cpr.

Definiţia quasi-delictului.

Quasi-delictul este un fapt *ilicit* şi daunator comis de o persoană prin greşala, imprudenţa sau negligenţa sa, însă fără intenţiunea răutăcioasă (art. 999) [1]. *„Injuriam hic damnum accipiemus culpa datum, etiam ab eo qui nocere noluit.“* (L. 5, § 1, *in fine*, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam)*.

Ceea ce deosebeşte deci delictul *(facta dolosa)* de quasi-delict *(facta culposa)* este intenţia răutăcioasă, care în quasi-delicte lipseşte [2]. Deoseb. între delict şi quasi-delict. Controversă.

Cas. rom. C. Iaşi şi Trib. Botoşani (I. Ciulei preşed.) *Dreptul* din 1894, No. 24. Veḑi tot acolo şi nota lui G. Negulescu.—Legea din 16 martie 1842, votată sub Mihai Sturza (v. *Manualul administrativ al Moldovei*, I, p. 53, No. 31) pedepsea, din contra, pe marturi şi pe toţi acei care înlesnise duelul. Conform: art. 432 C. penal belg.—*Contrà*. Art. 172 C. penal prusac, nereprodus în codul român. Veḑi tr. nostru în limba franceză, p. 171, nota 2.

[1]) Cpr. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1887, No. 67. *Dreptul* din 1890, No. 77.

[2]) Cpr. Pohier, *Oblig.*, II, 116. Demolombe, XXXI, 452. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 43. Acollas, II, p. 978. Thiry, III, 203. Baudry, II, 1346, 1347. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 3. Demante, V, 364 bis IV. Sourdat. *Tr. de la Responsabilité*, I, 415, 642. T. Huc, VIII, 402. Vigié, II, 1700, 1702. Laurent, XX, 384. Aubry et Rau, IV, § 444, *in fine*, p. 748, text şi nota 9. Massé-Vergé, IV, § 624, p. 14, nota 2. Marcadé, V, p. 274, No. 2. Mourlon, II, 1691. Berriat St. Prix, II, 5472, 5473. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 3. Veḑi şi Giorgio Giorgi, V, 139. Pacifici Mazzoni, *Istituzioni di diritto civile italiano*, IV, 78 urm.

Cu toate aceste, intr'o altă părere, iscodită de Zachariæ, admisă şi de alţi autori (v. Saleilles, *Essai d'une théorie générale de l'oblig. d'après le projet de C. C. allemand,* p. 337 urm. Pèucescu, II, 322 urm.), prin delicte se înţelege pagubele aduse de noi înşine (art. 998, 999), ear prin quasi-delicte, pagubele aduse de persoanele de care respundem sau de lucrurile ce sunt sub paza noastră (art. 1000—1002).

Precum vedem, dreptul modern se deosebeşte de acel roman, căci, prin *delict*, Romanii înţélegeau ori ce fapt prevěḑut de o lege expresă, ear prin *quasi-delict*, ori ce fapt ilicit neprevěḑut de lege şi reprimat numai prin intervenţia pretorului, făcênduse abstracţiune, în toate casurile, de presenţa sau de absenţa unei intenţiuni doloase. Cpr. Demolombe, XXXI, 452. T. Huc, VIII, 402. Ortolan, *Explic. hist. des Institutes,* III, 1781. P. Rambaud, *Explic. élément. du droit romain*, II, p. 393, 421.—Veḑi însă Accarias, *Pré-* Deosebire între dreptul actual şi dreptul roman.

Art. 1725 C. Calimach. „Nedreaptă pagubire, dice art. 1725 din codul Calimach (1294 C. austriac), se pricinueşte ori dinadins, sau fără voe; dinadins păgubire se întemeiază sau pe vicleşug, adecă, când paguba se pricinueşte cu ştiinţa şi vrerea cuiva, sau prin greşala cuiva, adecă, când se va pricinui din neştiinţă imputată, sau din lipsa cuviincioasei luări de samă, sau a sirguinţei". Codul Calimach, distinge deci, ca şi codul actual, delictul de quasi-delict, stabilind însă o deosebire intre aceste două fapte. In adevĕr, autorul delictului sau a unei negligenţi mari, *a unei vederate neîngrijiri*, plăteşte, nu numai paguba pricinuită, ci *deplină satisfacţie*, adecă atât *damnum emergens* cât şi *lucrum cessans*, pe când autorul quasi-delictului respunde numai de paguba pricinuită, adecă numai de *damnum emergens* [1]).

De şi această deosebire între delicte şi quasi-delicte a dispărut în legea actuală, totuşi nu mai puţin adevarat este că judecătorii fondului vor fi mai severi în apreciarea lor în caz de delict de cât în caz de quasi-delict [2]).

Responsabilitatea care resultă din delicte şi quasi-delicte.

Art. 998.—Ori ce faptă a omului, care cauzează altuia prejudiciu, obligă pe acela din a cărui greşală s'a ocasionat a'l repara. (Art. 37 38, 494, 767, 999, 1014, 1084, 1162, 1198, 1435, 1483, 1902 C. C. Art. 77, 305 urm., 424, 557 Pr. civ. Art. 506, 594 C. com. Art. 1, 593 urm., 595 Pr. pen. Art. 1382 C. fr.).

Art. 999.—Omul este responsabil nu numai de prejudiciul ce a causat prin fapta sa, dar şi de acela ce a causat prin negligenţa sau imprudenţa sa. (Art. 767, 998, 1000, 1483, 1902 C. C. Art. 248, 249, 385, 389, 393 C. pen. Art. 1383 C. fr.).

Art. 998 urm. se ocupă despre daunele causate prin delicte şi quasi-delicte *(damnum injuria datum, damnum injuriæ)*.

---

cis de droit romain, II, 665. Van Wetter, *Cours élément. de droit romain*, II, § 484 urm., § 495, etc.

Art. 1750 C. Calimach. 1) „Dacă paguba s'au pricinuit dinadins cu scop rĕu, sau prin vederată neîngrijire, dice art. 1750 din codul Calimach (1324 C. austriac), poate vatamatul să ceară deplină satisfacţie, ear dacă s'au pricinuit din alte încunjurări, are drit să ceară numai despăgubirea sa". Cpr. art. 1749 din acelaş cod (1323 C. austriac) şi art. 1085, 1086 din codul civil actual.

2) Cpr. Gr. G. Pĕucescu, II, 386.

La Romani, această materie făcea obiectul legei Aquilia [1]).

Despre elementele delictelor sau quasi-delictelor.

Pentru ca cineva să poată fi tras la respundere din causa unui delict sau quasi-delict, se cer următoarele condițiuni:

1⁰ Faptul trebue să constitue o culpă sau o greșală fie *in omittendo*, fie *in committendo*; 2⁰ Culpa trebue să fie causa prejudiciului a cărui reparare se cere; 3⁰ Culpa trebue să fi causat o daună materială sau morală; 4⁰ Faptul trebue să fie ilicit; 5⁰ și în fine, faptul trebue să poată fi imputat autorului sĕu.

De câte ori aceste condițiuni sunt întrunite, paguba trebue să fie reparată, chiar dacă nu se stabilește din partea autorului ei calcarea vre-unei obligațiuni legale, și dacă acel ce a suferit-o a stat în inacțiune, nefăcênd nimic spre a o înlătura [2]).

1⁰ *Necesitatea unei culpe.*

Prima condițiune cerută pentru ca să existe delict sau quasi-delict, și prin urmare, responsabilitate, este ca faptul comis sau omis să constitue o culpă sau greșală [3]).

---

[1]) Vedi Instit. IV, 3, *De legea Aquilia*;—Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*;— Cod., 3, 35, *De lege Aquilia*. Cpr. Codul Calimach, partea II, capit. 37, *Despre dritul despăgubirei și a satisfacției*, art. 1723 urm. (1293 urm C. austriac); Codul Caragea, partea V, *in fine*, *pentru stricăciune*, art. 1—7. Vedi și *infrà*, în t. VI, *Teoria culpelor*.

[2]) Cas. rom., 26 fevr. 1893. *Dreptul* din 1893, No. 22 și Bulet. Cas. S-a 1, anul 1893, p. 132.—Art. 839, § ultim din noul cod german, scutește din contra pe funcționarii publici de ori ce respundere, de câte ori, cu intențiune sau prin negligență, partea lezată a omis de a înlătura dauna pe o cale legală: „*Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn der Verletzte vorzätzlich oder fahrlässig unterlassen hat, den Schaden durch Gebrauch eines Rechtsmittels abzuwenden*". Cpr. art. 1506, 1507 din codul saxon de la 1865. Art. 839 Cod. german.

[3]) Judecătorii fondului trebue deci să constate existența culpei, dacă nu într'un mod expres, cel puțin in mod implicit. Este deci suficient ca existența culpei să resulte implicit din motivele decisiunei. Laurent, XX, 464. Sourdat, I, 650. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 446 urm. Cpr. Cas. fr. D. P., 56. 1. 56. D. P., 67. 1. 427. D. P., 90. 1. 471.

Asupra acestui punct nu mai încape nici o îndoială, şi cuvêntul *greşală* se găseşte chiar în art. 998. „Considerând, dice cu drept cuvênt Curtea din Bucureşti, că după art. 998 şi 999, pentru ca un fapt să întrunească elementele unui delict sau quasi-delict, trebue neaparat ca el să constitue o greşală din partea aceluia care l'a sevêrşit.“ [1]).

Gradul culpei în materie de delicte sau quasi-delicte. Controversă.

Unde însă chestiunea începe a fi controversată, este asupra punctului de a se şti dacă responsabilitatea care resultă din un delict sau un quasi-delict, este sau nu mai severă, în ceea ce priveşte gradul culpei, de cât responsabilitatea care resultă din un contract sau quasi-contract.

Doctrina este aproape unanimă pentru a decide că, contrar celor ce se întâmplă în materie de culpă contractuală, autorul unui delict sau unui quasi-delict respunde şi de culpa cea mai uşoară *(culpa levissima)* [2]). „*In lege Aquilia, et levissima culpa venit*“. (L. 44, Dig., 9, 2). Această soluţiune este însă inadmisibilă, pentru că, în drept, nu se cere nici odată o mai mare diligenţă de cât acea a unui bun părinte de familie sau a unui bun proprietar (*homo diligens et studiosus pater familias)* [3]).

---

[1]) *Dreptul* din 1881, No. 46. Cpr. o altă decisie a C. din Bucureşti şi o sentinţă a trib. Covurlui (C. Niculescu preşed.), *Dreptul* din 1890, No. 77 şi din 1889, No. 57. *Idem.* Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1878, p. 369. Bulet. S-a 1, 1888, p. 204. Bulet. 1889, p. 43. Bulet. 1890, p. 38. Vedi şi Cas. fr., D. P., 86. 1. 424. *Pand. Périod.*, 90. 1. 495. Mourlon, II, 1690. Baudry, II, 1349. Laurent, XX, 462 urm. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 3. Marcadé, V, art. 1382, 1383, No. 1, p. 275. Giorgio Giorgi, V, 149 urm. Demolombe, XXXI, 468. T. Huc, VIII, 404, şi toţi autorii.—Dacă există sau nu culpă şi prejudiciu, aceasta se apreciează în mod suveran de judecătorii fondului, după cum vom vedea mai la vale. Cpr. Cas. rom. şi Cas. fr. Bulet. S-a I, 1892, p. 116. Bulet. 1890, p. 38. *Pand. Périod.*, 90. 1. 495.

[2]) Baudry, II, 1349. T. Huc, VII, 95 şi VIII, 407, 415. Laurent, XX, 444, 462, 466, 507. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 464 şi 1647. Sourdat, I, 655. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 8. Demolombe, XXXI, 473. Pèucescu, II, 387. Arntz, III, 476. Giorgio Giorgi, V, 149. „Considerând, dice Curtea de Casaţie din Francia (21 ianuar 1890), că numai în materie de delicte sau quasi-delicte, *ori ce greşală* obligă pe autorul sĕu a repara dauna care provine din un fapt al sĕu...“ *Pand. Périod.*, 1890. 1. 351. D. P., 91. 1. 380.

[3]) Art. 1080 C. C. Cpr. L. 25, Pr., Dig., 22, 3, *De probationibus et præsumptionibus.* Vedi în t. VI, *Teoria culpelor.*

Diligența unui *diligentissimus paterfamilias* [1]), este, după cum foarte bine dice Dl. Al. Degre, mai presus de puterea mijlocie a oamenilor și cere o prea mare stăpânire de sine, o luare a minte apropiată de infalibilitate. Vătămarea care nu se poate evita cu diligența unui bun părinte de familie nu cade în domeniul culpei, ci în domeniul forței majore [2]).

Autorul unui delict sau unui quasi-delict nu va respunde deci de *culpa levissima*, care, după cum vom vedea mai la vale, când ne vom ocupa despre teoria culpelor, nu'și are ființă nici în dreptul roman [3]), nici în dreptul actual, ci numai de *culpa lata* și de *culpa levis* [4]).

Prin aplicațiunea acestui principiu, art. 506 din codul de comerț declară că capitanul sau patronul însărcinat cu comanda unui vas este respundetor pentru greșelele sale, *chiar ușoare*, pe care le comite în exercițiul funcțiunei sale [5]). Responsabilitatea capitanului sau patronului, în casurile prevedute în acest codice, nu încetează de cât probânduse obstacole provenite din caz fortuit sau forță majoră [6]). Art. 506 C. comercial.

---

1) Cpr. L. 18, Pr., Dig., 13, 6, *Commodati, vel contra;* L. 1, § 4, Dig., 44, 7, *De obligationibus et actionibus.*

2) Cpr. Alex. Degre (*Dreptul* din 1884, No. 41, p. 321), care citează în acest sens pe Wächter, *Pandekten*, I, § 87, nota 7.

3) Cpr. Hasse, *Die culpa des römischen Rechts*, ediția a II, publicată după moartea autorului, în 1838, la Bonn, de Bethmann-Hollweg. Van Wetter, *Dr. rom.*, I, § 88. Vedi și Troplong, *Mandat,* 390 urm.; *Vente*, I, 361. Vedi în t. VI a lucrărei noastre, *Teoria culpelor*.

4) In ori ce caz, culpa extra-contractuală sau aquiliană nu se presupune, ci trebue să fie probată de acel care o invoacă. Cpr. C. Bastia, D. P., 91. 2. 324. Cas. fr. D. P., 90. 1. 122. D. P., 70. 1. 361. Baudry, II, 1349. Alex. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 41, p. 322. Giorgio Giorgi, V, 157. Laurent, XX, 547, și toți autorii. Ori ce probă este admisibilă în această privință (art. 1198, § 1). Laurent, XX, 548. T. Huc, VIII, 424. Sourdat, I, 607. Cas. rom. S-a. I. *Dreptul* din 1881, No. 34. Vedi și *infrà*, rubrica: *Doredirea delictului sau quasi-delictului.* Judecătorii pot să deducă dovada delictului civil sau quasi-delictului din o procedură criminală la care acelaș fapt, considerat ca o infracțiune penală, a dat loc. Laurent, *loco cit.* Cpr. Cas. fr. D. P., 64. 1. 266.

5) Vedi asupra responsabilităței capitanului, Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 518.

6) O ceață sau negură excesivă se consideră ca un caz de forță majoră. Cas. fr. D. P., 91. 1. 466.

Culpa poate să consiste în sĕvêrşirea unui fapt positiv *(culpa in committendo aut in faciendo)* [1]), saŭ într'o simplă abstenţiune *(culpa in omittendo)* [2]). „Paguba se pricinueşte,

[1]) *„Qui facit quod facere non debet, non videtur facere id quod facere jussus est“*. (L. 121, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui).*

Exemple de culpe in omittendo.

[2]) Astfel, ferarul care adoarme lângă cuptorul sĕu cu focul aprins, *qui ad fornacem obdormivit, et negligenter custodiit*, este în culpă, dacă focul se comunică de la acest cuptor, pentru că el a omis de a'l stênge sau de a'l acoperi în aşa mod în cât să nu poată fi causa unui incendiu: *„cùm deberet vel ignem extinguere, vel ita munire, ne evagetur“* (L. 27, § 9, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam).* Cpr. Giorgio Giorgi, V, 151. Cas. fr. D. P., 79. 1. 125. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 33.

Art. 37 C. C.

Ori ce depositar al actelor stărei civile este respundĕtor civilmente pentru alteraţiunele sevêrşite în ele (art. 37 C. C.), asemenea alteraţiuni fiind presupuse a fi datorite lipsei sale de îngrijire *(culpa in vigilando).*

Art. 1624.

Ospĕtătorii şi hangiii respund de furtul sau stricăciunea lucrurilor călătorilor, pentru aceleaşi motive (art. 1624).

Legea poliţiei rurale, art. 84, 85, 86.

Locuitorii comunelor rurale, care nu vor sări să prindă pe făcătorii de rele sau să stêngă focul, sunt responsabili atât civilmente cât şi chiar penaliceşte (art. 84, 85 L. din 25 dech. 1868, asupra poliţiei rurale; cpr. şi ar. 389, § 11 C. pen.). După aceiaş lege (art. 86), cei ce se vor dovedi că au cunoscut pe dătătorii de foc, *şi nu'i vor arăta autorităţilor, nu se vor pedepsi ca complici ai acestora,* ci vor fi numai respundĕtori, se înţĕlege civilmente, de pagubă către cel ce a suferit-o. Cuvintele subliniate lipsesc din textul legei; însă ele trebuesc adaose, pentru că textul astfel cum este redactat nu are nici un sens. Vedi codicele de şedinţă a lui I. Ph. Gheţu, p. 1071, nota 1.

Responsab. medicilor.

Medicul care, după ce a căutat pe un bolnav, îl părăseşte, este în culpă şi poate fi tras la respundere civilă, *quia dereliquit curationem* (L. 8, Pr., Dig., *loco suprà cit.*). Cpr. Giorgio Giorgi, *op.* şi *loco cit.* Dacă medicul a administrat un medicament pe care nu trebuea să'l administreze, *si medicamento perperam usus fuerit* (L. 8, Pr., Dig., *eod. tit.*), cupla este *in faciendo.* Responsabilitatea civilă a medicilor va fi studiată mai pe larg mai la vale. Tot acolo vom examina şi responsabilitatea lor penală.

Responsab. stăpânului p. servitor.

Stăpânul care lasă pe servul sĕu să comită o crimă sau un delict, atunci când putea să'l impedice, este în culpă, şi prin urmare, civilmente responsabil; *quia prohibere potuit, et non fecit* (L. 44, Pr., şi 45, Pr., Dig., *loco cit.)* Cpr. Giorgio Giorgi, V. 151.

Resp. expeditorului.

Expeditorul care însărcinează pe cărăuş (în specie o com-

ḑice art. 1724 din codul Calimach (1294 C. austriac), sau când cineva va face o lucrare nedreaptă *(culpa in faciendo)*, sau când nu va îndeplini o lucrare legiuită *(culpa in omittendo)*" [1]).

Dauna causată prin un fapt negativ *(culpa in omittendo)* nu este însă supusă reparaţiunei de cât atunci când acela prin inacţiunea căruia ea a avut loc, era obligat în virtutea unei legi a veghea la conservarea dreptului altuia şi a apara bunurile acestuia de ori ce daună [2]).

Acel care causează o daună prin un fapt negativ, trebue să fie obligat la conservarea drepturilor altuia.

---

panie de drum de fer) cu transportarea unei marfe explosibile, este responsabil de accidentul întâmplat, dacă a omis de a'l informa despre natura expediţiunei şi dacă cărăuşul n'a comis nici o imprudenţă sau negligenţă. Cas. fr. D. P., 83. 1. 446. Cpr. şi D. P., 93. 1. 590. *Pand. Périod.*, 95. 1. 95. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 24 urm.

Responsab. administr. drumurilor de fer. Administraţia căilor ferate este în culpă şi poate fi trasă la respundere pentru vitele ce s'ar omori sau alte accidente ce s'ar întâmpla la intâlnirea drumurilor naţionale, judeţiane, vicinale sau comunale, din causa lipsei unei bariere care să oprească trecerea trăsurilor sau a pietonilor în momentul sosirei trenurilor. Art. 5 din legea de la 26 martie 1870 asupra poliţiei şi exploatărei căilor ferate în România prevede, în adevĕr, că concesionarii sunt datori a împrejmui ori ce drum de fer, în toată lungimea lui, pe ambele părţi; ear art. 6 din aceiaş lege prevede că, în toate punctele unde calea ferată va întâlni de nivel drumurile clasificate de naţionale, judeţiane, vicinale sau comunale, fie şoseluite sau nu, se vor înfiinţa bariere, care vor funcţiona după dispoziţiile ce se vor prescrie de Ministerul lucrărilor publice. Cpr. Laurent, XX, 390 şi C. din Gand, 26 ianuar 1860, decisie citată de acest autor. Cas. fr. D. P., 93. 1. 494. D. P., 92, 1. 427. D. P., 97. 2. 317 şi Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 43 urm. Veḑi asupra responsabilităţei companiilor de drum de fer, *infrà*, p. 410 urm. Mai veḑi încă şi alte aplicaţiuni a principiului responsabilităţei culpei *in omittendo* făcute de jurisprudenţă, în Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, *loco suprà cit.*

Refusul unui stăpân de a elibera un certificat servitorului sĕu. Refusul, motivat sau nu, a unui patron sau stăpân de a libera lucrătorului sau servitorului ce esă de la dênsul un certificat de bune purtări, nu poate însă da loc la daune, nici o lege neobligând pe stăpâni la liberarea unui atare certificat. (V. legea pentru servitori din 16 iunie 1892). Cpr. C. Chambéry, D. P., 79. 2. 207.

1) **Art. 116 C. Saxon.** Acel care jigneşte drepturile altuia, fie prin *acţiune*, fie prin *omisiune*, ḑice art. 116 din codul saxon, este obligat, la caz de culpă, să repare dauna pricinuită.

2) Cpr. art. 84, 85 L. poliţiei rurale din 1868, art. 37, 1624 C. C., etc. Veḑi *suprà* p. 398, nota 2.

Pentru ca cineva să fie responsabil, în baza unei culpe *in omittendo*, trebue deci să nu fi făcut ceea ce era obligat de a face. „*Qui non facit quod facere debet, videtur facere adversus ea, quia non facit*“. (L. 121, Dig., 50, 17). Omisiunea consistă deci, în asemene caz, în violarea legei [1].

Casurile în care faptul daunator nu dă loc la nici o respundere.

Faptul daunator nu dă loc la nici o responsabilitate de câte ori el constitue din partea autorului seu îndeplinirea unei obligaţiuni legale [2], sau de câte ori actul s'a sevêrşit din ordinul unei autorităţi superioare la care se datorea supunere în ordinea ierarchiei (cpr. art. 99 C. pen.) [3], dacă asemene ordin era formal şi dacă el se stabileşte de autorul prejudiciului [4]. „*Ejus verò nulla culpa*

---

[1]) Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1890, p. 1075. Arntz, III, 475. Baudry, II, 1348. Thiry, III, 204. Marcadé, V, art. 1382, 1383, No. 2 şi 3. T. Huc, VIII, 404. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 746 şi § 446, *ab initio*, p. 754. Demolombe, XXXI, 470, 479. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 6, 7. Laurent, XX, 388 urm. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 41, p. 323. Massé-Vergé, IV, § 625, p. 15, nota 1. Mourlon, II, 1690. Sourdat, *op. cit.*, I, 442. Fuzier-Herman, III art. 1382, 1383, No. 23 urm. Giorgio Giorgi, V, 151. Cas. Torino, 2 iulie 1883, decisie citată de acest din urmă autor.—Vedi însă Toullier (VI, partea II, 117), după care ori ce act de omisiune, şi chiar o simplă reticenţă ar da loc la o acţiune în daune, chiar când autorul omisiunei sau reticenţei nu ar avea nici o obligaţie legală.

[2]) Cpr. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 59 urm. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 746.—Astfel, acusatul achitat nu poate cere daune de la ministeriul public de cât în caz de acţiune recursorie civilă (art. 305 urm. Pr. civ.). Aubry et Rau, *loco suprà cit.*, nota 2.

[3]) Laurent, XX, 447, 448. T. Huc, VIII, 434. Pĕucescu, II, 450, 451. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 66 urm. Cpr. C. Dijon, D. P., 95. 2. 62.—O constrêngere morală care ar consista în amenintări indreptate contra persoanelor sau contra bunurilor (cpr. art. 956 C. C., 57 C. pen.), de şi nu face în tot-deauna să disparā libertatea agentului (*coactus voluit, sed voluit)*, totuşi va putea să'l pue la adăpost de respundere, pentru că omul care lucrează sub impulsiunea unei amenintări, nu este de cât un instrument în mânele acelui care'l împinge. Cpr. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 138. Faustin-Hélie, *Théorie du code pénal*, 373 urm. Ortolan, *Élém. de dr. pénal*, I, 357. Vedi asupra violenţei morale, *suprà*, p. 62.

[4]) Cas. fr. D. P., 76. 1. 178.—Pentru ca ordinul emanat de la autoritatea superioară să pue pe autorul prejudiciului

est, cui parere necesse sit". (L. 169, Pr., Dig., 50, 17). Se înţelege însă că acel care a dat ordinul va fi responsabil, dacă el avea dreptul de a porunci, *si modo jus imperandi habuit* (L. 37, Dig.,9, 2, *Ad legem Aquiliam)* (art. 99 C.pen.[1]).

Autorul unui delict sau quasi-delict n'ar putea însă să se sustragă de la respunderea personală ce'i incumbă, susţinênd că a lucrat în numele mandantelui sĕu, de la care ar fi primit asemene ordin [2]). **Autorul delictului nu poate invoca ordinul mandantelui sĕu.**

Se decide de asemene că acel care cauzează altuia o pagubă prin exerciţiul unui drept ce'i aparţine, nu este obligat a o repara, pentru că: „*Qui suo jure utitur neminem lædit*" [3]). „Acel ce întrebuinţează dritul sĕu în cuprinsul legiuitelor hotare, ḑice art. 1734 din codul Calimach (1305 C. austriac), nu este respunḑĕtor pentru paguba pricinuită altuia dintru aceasta" [4]). **Dauna cauzată prin exerciţiul unui drept.**

---

la adăpost de ori ce respundere, se cere însă ca acea autoritate să fi avut, după lege, competinţa de a da asemene ordin, *si modo jus imperandi habuit* (cpr. art. 99, § 2 C. pen. veḑi Faustin Hélie, *op. cit.*, I, 379; Fuzier-Herman, *loco cit.* No. 74), şi ca acest ordin să nu fi fost ilegal, căci nimene nu este obligat a se conforma unui ordin contrar legei. Cpr. Garraud, *Tr. théorique et pratique du dr. pénal fr.*, I, p. 413, nota 1. Faustin Hélie, *op. cit.*, I, 377 urm., pag. 570 urm. — Art. 47, § 2 din codul penal militar german consideră cu drept cuvênt pe subordonat ca complice, de câte ori el are cunoştinţă de caracterul delictuos al actului ordonat de superiorul sĕu. Ascultarea pasivă, care se practică mai cu samă în armată (cpr. Faustin Hélie, *op. cit.*, I, 378), nu se potriveşte, în adevĕr, cu natura omului, fiinţă esenţialmente liberă. Cpr. Garraud, *op.* şi *loco suprà cit.*

[1]) „*Is damnum dat, qui jubet dare*". L. 169, Pr., Dig., 50, 17. Veḑi şi L. 37, Dig., 9, 2, unde se ḑice: „*Liber homo, si jussu alterius, manu injuriam dedit, actio legis Aquiliæ cum eo est qui jussit, si modo jus imperandi habuit; quod si non habuit, cum eo agendum est qui fecit*".

[2]) Laurent, XX, 449. Pĕucescu, II, 449. T. Huc, VIII, 414, 434. Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 90. Cas. fr. D. P., 90. 1. 151. Sirey, 91. 1. 123.

[3]) Cpr. L. 55, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui.* Veḑi şi *suprà*, p. 37, 38 şi 60.

[4]) Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1894, No. 19. *Dreptul* din 1888, No. 25. Bulet. Cas., S-a I, anul 1888, p. 204. Bulet. S-a I, 1887, consid. de la p. 968, 969. Bulet. 1873, p. 259. C. din Bucureşti. *Dreptul* din 1881, No. 46 şi din 1890, No. 77. *Dreptul* din 1888, No. 72. Judec. ocol III şi Trib. Bucureşti, *Dreptul* din 1896, No. 37 şi 70. Veḑi Thiry, III, 204.

Nejîgnirea dreptului altuia.

Acest principiu nu este însă admis în mod absolut de toţi autorii, şi unii susţin, cu drept cuvênt, că principiul neresponsabilităţei aceluia ce 'şi exercită un drept al

---

Arntz, III, 475. Giorgio Giorgi, V, 164. Demolombe, XXXI. 666 urm. Baudry, II, 1349. Sourdat, I, 425 urm., 643. Laurent, XX, 408 urm. Pèncescu, II, 393. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 746. Demante, V, 364 bis II. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 10.

Astfel, dacă săpând o fântână adâncă pe proprietatea mea, am tăiat, fără nici o intenţie doloasă, *non animo vicini nocendi* (L. 1, § 12, Dig., 39, 3, *De aqua*, etc.), vinele de apă de care se folosesc vecinii mei, ori câtă daună le aş fi adus prin acest fapt, nu le datoresc nici o despăgubire, pentru că n'am făcut de cât să uzez cu bună credinţă de dreptul de proprietate (art. 480, 579). Baudry, II, 1349. Laurent, VI, 140 şi XX, 409. Demolombe, XXXI, 668. Pèncescu, II, 395. Sourdat, *op. cit.*, I, 425. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 21, p. 164.—Administraţiunea căilor ferate, care face un puţ absorbitor pentru strêngerea murdariemlor şi otrăveşte prin aceasta puţurile vecine, respunde, din contra, de daunele causate prin acest fapt, pentru că întrebuinţarea ce a făcut de proprietatea ei trece peste mêsura incomodităţei tolerabile. Vedi Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 21, p. 164, care citează în acest sens pe Ihering şi o sentinţă a tribun. din Francfort. Cpr. Pèncescu, II, 402 şi Cas. fr. D. P., 71. 1. 117.

Tot pentru aceleaşi motive, dacă, observând distanţele prescrise de lege, am rădicat pe proprietatea mea, de bună credinţă, o clădire care, prin înălţimea ei, inpedică vederea vecinilor şi depreciează valoarea imobilelor lor, nu le datoresc nici o despăgubire. Mourlon, II, 1690. Laurent, VI, 140. Pèncescu, II, 400. Baudry, II, 1249. Demolombe, XXXI, 668. D. P., 55. 1. 390. Vedi şi t. II, p. 438.

De asemenea, proprietarul care, folosindu-se de o clausă a contractului, expulsează pe arendaşul sau chiriaşul sêu pentru că acest din urmă nu'i a plătit arenda sau chiria, nu'i datoreşte nici o despăgubire, fiind că el exercită un drept pe care i'l dă legea (art. 1429, 1439 C. C). C. Bucureşti, *Dreptul* din 1888, No. 72.

S'a mai decis încă că comerciantul care pune la uşa sau fereastra magasiei sale un geam mare de lux, uzează de dreptul sêu, chiar dacă această magasie se găseşte într'o uliţa strêmtă şi frequentată, de unde resultă că, la caz de spargerea acestui geam, autorul accidentului trebue să fie condamnat la dauna întreagă causată prin acest fapt, ear nu numai la plata unui geam ordinar. Cpr. Trib. Nantes, Anvers, Fontainebleau, Avignon, etc. *Pand. Périod.*, 97. 2. 74.

sĕu, încetează de a mai avea ființă de câte ori, prin exercițiul acestui drept, se aduce o pagubă unui terțiu [1]).

„De obște întru atâta numai are loc neîngrădita întrebuințare a dreptului proprietăței lucrurilor, dice art. 478 din codul Calimach (364 C. austriac), în cât prin aceasta *nu se vatămă driturile unui al treile*, nici se calcă cele de către legi orênduite îngrădiri spre păzirea și sporirea binelui obștesc". Art. 478 C. Calimach.

Din împrejurarea că proprietarul trebue să întrebuințeze lucrul sĕu în așa mod în cât să nu jignească dreptul altuia, resultă că acel care face săpături pe fondul sĕu, trebue să iea toate precauțiunele cerute de natura locului pentru că pămêntul sau clădirele vecinilor sĕi să nu să răsipească prin escavațiunea practicată de dênsul, căci, Aplicațiunea principiului de mai sus.

D. P., 65. 3. 62. D. P., 68. 3. 74. Sirey, 77. 2. 24 și 89. 2, 143. T. Huc, VIII, 406, p. 539. Fuzier-Herman, art. 1382, 1383, No, 1110 urm. Ruben de Couder, *Dictionnaire de dr. commercial*, *Bris de glaces*, 1 urm.—*Contrà*. Trib. Amiens, 13 avril 1864; Trib. Saint-Brieuc, 5 martie 1883. Sirey, 83. 2. 143. Lalanne, *Moniteur des trib.*, 1861, p. 297.

Remâne însă bine înțěles că, pentru ca exercițiul unui drept să fie aparat de ori ce respundere, se cere ca acel care 'l exercită să fie de bună credință și să nu aleagă anume și cu rĕutate mijlocul care ar putea să aducă altuia o daună, pentru că răutatea este ca și o culpă și nu merită nici o indulgență. „*Malitiis hominum non est indulgendum*". (L. 38, Dig., 6, 1, *De rei vindicatione*). „Nu este permis de a exercita un drept, dice art. 226 din noul cod german, când acest exercițiu nu poate să aibă alt scop, de cât a aduce altuia o daună, *einem Anderen Schaden zuzufügen*". Cpr. Laurent, VI, 140 și XX, 410. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 11 urm. Toullier D. VI, partea 1, 119. Sourdat, I, 439. Pĕucescu, II, 395. C. Liège, 9 fevr. 1888. Sirey, 90. 4. 14.—*Contrà*. Demolombe, XII, 648, 649 și XXXI, 669.

Abusul ce cineva ar face de dreptul sĕu ar putea de asemene da loc la despăgubiri, dacă acest abus ar fi adus o daună cuiva. Larombière, *loco cit*. Giorgio Giorgi, V, 153. Cpr. L. 2, § 20, Dig., 47, 8, *Vi bonorum raptorum, et de turba*.

[1]) Cpr. C. din București. *Dreptul* din 1890, No. 77 și din 1895, No. 61. Tribun. Ialomița, *Dreptul* din 1885, No. 45. Tribun. Muscel, 30 april 1897. *Curierul judiciar* din 1897, No. 29, consid. de la p. 231. C. Liège, 9 fevr. 1888, Sirey, 90. 4. 14. Cpr. și Cas. rom., S-a I. Bulet. 1886, p. 922. Laurent, VI, 136 urm. și XX, 408 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 84 urm. Saleilles, *op. cit.*, 305. Pĕucescu, II, 397. Vedi și t. II a lucrărei noastre, p. 438.

în acest caz, el ar putea fi declarat responsabil de daune pentru usul prea absolut al dreptului sĕu de proprietate [1].

De asemenea, proprietarii locurilor inferioare fiind obligați să sufere servitutea scurgerei firești a apelor din locurile superioare, când mâna omului n'a contribuit la aceasta (art. 578, 615), proprietarul fondului inferior, de câte ori face pe proprietatea sa lucrări prin care oprește cursul natural al apelor de pe fondul superior, cauzează prin aceasta o pagubă proprietarului acestui fond, pagubă pe care el este dator a o repara în baza art. 998 C. C. [2].

Jurisprudența a făcut nenumarate aplicațiuni a principiului că exercițiul dreptului de proprietate nu poate să jignească dreptul altuia.

Daune aduse prin exploatarea unui stabiliment public. Astfel, de câte ori exploatarea unui bal public, a unui teatru sau a unui alt stabiliment autorisat în regulă, ar aduce o incomoditate vecinilor și ar face ca casele lor să nu poată, din această causă, fi locuite sau închirieate, proprietarii lor sunt în drept a cere o despăgubire de la exploatatorul acelui stabiliment, și acesta va putea fi condamnat la o sumă anuală care se va plăti cât timp stabilimentul va avea ființă și inconvenientele produse nu vor înceta [3].

---

[1]) Cpr. Pothier, IV, *Second appendice au Contrat de Société (Du voisinage)*, 235. Demolombe, XI, 59. Aubry et Rau, II, § 194, p. 194. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 85, 101. Cpr. C. Dijon. D. P., 77. 2. 37. Vedi și L. 24, § 12, *in fine*, Dig., 39, 2, *De damno infecto*, unde se dice: „*Si tamen tam alte fodiam in meo, ut paries tuus stare non possit, damni infecti stipulatio committetur*". Vedi *infrà*, p. 418 și art. 909 Cod. german.

[2]) Cpr. Trib. Muscel, 30 april 1897 (N. S. Sachelarie președ.), *Curierul judiciar* din 24 aug. 1897, No. 29.

Inchiderea sau supresiunea stabilimentului. Controversă.

[3]) Cpr. Cas. fr., Trib. și C. Rouen. D. P., 72. 1. 352. D. P., 66. 1. 35. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 87, 99.—Judecătorii n'ar putea însă, după unii, să ordoane închiderea sau supresiunea stabilimentului, pentru că este de principiu, în teză generală, că tribunalele n'au competința de a anula autorisarea emanată de la o autoritate administrativă. Se susține, în adevĕr, că, după principiul constituțional al separațiunei puterilor în Stat, puterea administrativă este și trebue, pentru a putea funcționa în mod regulat, să fie independentă de puterea judecătorească, ori de câte ori face acte date special in atribuțiunele ei. Cel puțin în acest sens se pronunță jurisprudența franceză. Vedi, pe lângă decisiile mai sus citate, D. P., 55. 2. 302. D. P., 61. 1. 334.—*Contrà*. Sourdat, II, 1482, care dice că principiul separațiunei puterilor nu este angajat în specie și că autorisarea admi-

Exploatarea unei case de toleranţă. Controversă.

Faptul de a stabili şi de a exploata o casă de toleranţă constitue prin el însuş o culpă şi atrage responsabilitatea autorului ei pentru daunele materiale sau morale causate prin această culpă proprietarilor vecini, chiar dacă asemene stabiliment a fost autorisat de autoritatea competentă [1]).

Stabilimente insalubre.

Ceea ce s'a ḑis în privinţa caselor de toleranţă este aplicabil şi stabilimentelor clasificate ca periculoase, insa-

---

nistrativă nu are alt caracter de cât acel a unei mĕsuri de poliţie acordate din punctul de vedere al ordinei şi al interesului public, sub reserva expresă sau tacită de a nu se jîgni drepturile celor de al treile. Conform acestei din urmă păreri, s'a decis şi la noi, că instanţele judecătoreşti sunt în drept a reforma încheierea autorităţei administrative (în specie a Ministeriului de interne), care ordonase pe nedrept închiderea unei farmacii, sub cuvênt că dirigentele ei era străin. Trib. Iaşi (D. Maxim preşed.) şi C. din Iaşi, în majoritate (I. Th. Burada prim-preşed). *Curierul judiciar* din 1895, No. 44 şi *Dreptul* din 1896, No. 17.

Dreptul străinilor de a dirija o farmacie.

Aceste decisiuni, remase în picioare prin respingerea recursului, judecă chestiunea foarte însĕmnată de a se şti dacă, înaintea legei din 22 iunie 1893, modificătoare legilor sanitare anterioare, străinii aveau sau nu dreptul de a dirija o farmacie în ţară, precum şi dacă această lege respectă drepturile anterior câştigate. Veḑi asupra acestei chestiuni, tratatul nostru în limba franceză, p. 35, nota 1. Dar dacă tribunalele ordinare nu pot, cel puţin după părerea generală, să ordoane închiderea unui stabiliment autorisat conform regulamentelor în vigoare, se decide însă că închiderea sau supresiunea stabilimentului poate fi ordonată de justiţie, de câte ori atare stabiliment funcţionează fără cuvenita autorisare. Sourdat, II, 1480. Répert. Dalloz, v° *Manufactures*, 192.

1) Cpr. D. P., 57. 2. 95. D. P., 60. 2. 4. D. P., 61. 1. 331, 334 şi 2. 128. D. P., 62. 2. 156. D. P., 67. 5. 375. D. P., 79. 2. 219. D. P., 83. 1. 291. D. P., 85. 1. 231. Aubry et Rau, II, § 194, p. 196. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 12. Sourdat, I, 441 ter şi II, 1471 urm., 1476. T. Huc, VIII, 434. Cormenin, *Dr. administratif*, I, p. 262. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 88 urm. şi 219 urm. — *Contrà*. Demolombe, XII, 654 bis. Veḑi şi *suprà*, p. 145, unde am vĕḑut că ori ce convenţie care ar avea de scop achisiţiunea, exploatarea sau cesiunea unei case de toleranţă, se consideră ca întemeiată pe o causă ilicită, şi ca atare, este inexistentă (art. 966, 968). Cpr. in acest din urmă sens, o decisie recentă a Curţei din Angers, din 29 martie 1897. *Curierul judiciar* din 24 aug. 1897, No. 29.

lubre sau incomode, şi proprietarii unor asemene stabilimente, chiar autorisate conform legei sau regulamentelor în vigoare [1]), pot fi condamnaţi la daune către vecini, de câte ori inconvenientele aduse vecinilor prin fum, miros, sgomot, etc., întrec mĕsura unei incomodităţi tolerabile [2]). (Cpr. art. 1908 C. spaniol şi art. 906 Cod. german).

Pentru ca proprietarul stabilimentului industrial să fie responsabil, se cere însă ca inconvenientul produs să fie de aşa natură în cât el să nu poată fi tolerat şi să întreacă, după cum se exprimă Curtea de casaţie din Fran-

[1]) Autorisarea unui stabiliment periculos sau incomod, acordată de autoritatea în drept nu opreşte, în adevĕr, pe vecini de a cere daune pentru prejudiciul adus prin exploatarea unui atare stabiliment. Cpr. Cas. fr. D. P., 45. 1. 428. D. P., 48. 1. 122. D. P. 66. 1. 35. D. P., 76. 1. 447. D. P., 78 1. 409. D. P., 85. 1. 71. T. Huc, VIII, 434. Fuzier-Herman, *loco, cit.*, No. 239 urm. Sourdat, II, 1471, 1475.

[2]) Cpr. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 103 urm., 239 urm. Laurent, VI, 146 urm. C. Bordeaux, Agen şi Cas. fr. D. P., 74. 5. 328, No. 1. D. P., 55. 2. 302. D. P., 65. 2. 144. D. P., 60. 2. 116. D. P., 73. 1. 353. Veḑi, şi *suprà*, p. 402, *ad notam*. Veḑi, in privinţa industrielor insalubre, regul. din 1875 publicat în *Monitorul oficial* din 1875, No. 156. Astfel, Curtea de casaţie din Francia a decis, cu drept cuvênt, că proprietarul unei fabrice de porcelane poate fi condamnat la daune către vecini pentru paguba causată prin fumul cărbunilor intrebuinţaţi în această fabrică. D. P., 76. 1. 447. Cpr. C. Paris şi Orléans. D. P., 93. 2. 431. D. P., 91. 2. 120.—Administraţia drumului de fer poate de asemene fi obligată a despăgubi pe proprietarii caselor vecine unei gări de daunele care le poate aduce fumul locomotivelor, dacă tribunalele, independent de ori ce culpă, constată că asemene incomoditate întrece mĕsura obligaţiilor ordinare ale vecinătăţei. Cas. fr. si Trib. imperiului german, 20 noembrie 1886. *Pand. Périod.*, 1888, 1, 346 şi 5, 20. Cpr. *Cons. d'Etat*, 6 mai 1887. *Pand. Périod.*, 87. 4. 24. Aceasta nu este de cât aplicaţiunea principiului mai sus expus, după care dreptul de proprietate, ori cât de absolut ar fi, nu poate să aducă vecinilor nici o daună care să intreacă simplele incomodităţi şi inconveniente ale vecinătăţei. Fie care poate, în adevĕr, să facă pe fondul sĕu ceea ce voeşte, sub condiţiunea insă ca nimic să nu treacă pe fondul altuia. *„In suo enim alii hactenus facere licet, quatenus nihil in alienum immitat; fumi autem, sicut aquæ, esse immissionem“.* (L. 8, § 5, Dig., 8, 5, *Si servitus vindicetur).* Veḑi *suprà*, p. 402 urm. şi T. II, p. 438. Mai veḑi încă L. 61, Dig. 50, 17, *De regulis juris*.

cia și Curtea din Agen, obligațiunele ordinare ale vecinătăței [1]); căci altfel exercitarea unei industrii ar fi cu neputință, de vreme ce ori ce industrie trebue să producă un inconvenient oare-care pentru vecini.

Ce trebue să decidem în privința faptului de a aduce o contestațiune inaintea tribunalelor? Faptul de a întroduce o acțiune în justiție sau de a se apara contra reclamațiunei întroduse de altul nu este, în regulă generală, de cât exercițiul unui drept legitim. Cu toate aceste, independent de cheltuelele de judecată pe care le sufere partea care a perdut procesul (art. 140 Pr. civ.), recursul la instanțele judecătorești poate să constitnească o culpă și să deie loc la daune, de câte ori exercițiul unei acțiuni constitue un act de rĕutate și de rea credință, sau cel puțin un act de o eroare grosieră, care echivalează cu dolul [2]). **Faptul de a aduce o contestație înaintea justiției. Controversă.**

[1]) Cas. fr. D. P., 48. 1. 122. Cpr. *Pand. Périod.*, 97. 1. 473. D. P., 55. 2. 302. Cpr. Trib. Galați (C. Nicolescu președinte). *Dreptul* din 1889. No. 57. Laurent, VI, 144, 145. Demolombe, XII, 658. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 118.

[2]) Cpr. Trib. Ilfov și Brăila. *Dreptul* din 1881, No. 33 și din 1882, No. 53. Jurisprudența franceză este constantă în această privință. Vedi D. P., 83. 1. 255. D. P., 86. 1. 207. D. P., 89. 1. 284. D. P., 90. 1. 37 și 465. D. P., 91. 1. 193, 355 și 475. *Pand. Périod.*, 91. 1. 241. *Pand. Périod.*, 1891. 1. 207. D. P. 92. 1. 272. D. P., 94. 2. 354. *Pand. Périod.*, 94. 1. 103. D. P. 95, 1. 255, 501 și 511. D. P., 96. 1. 241 și 2. 406. *Dreptul* din 1896, No. 28. Tot în acest sens este și doctrina. Vedi T. Huc, VIII, 411. Sourdat, I, 664 urm. Baudry, II, 1349. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 53. Boncenne et Bourbeau, *Théorie de la procédure*, II, p. 535. Vedi și autoritățile citate de Fuzier-Herman, *loco cit.*, 130 urm.—Intr'o altă părere se susține însă că o simplă neglijență sau imprudență din partea unui împricinat poate, în lipsa unui text care să deroage la art. 998, 999, să servească de bază la condamnare de despăgubiri bănești. Vedi în acest sens, Laurent, XX, 412, 413. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 121. Cpr. Cas. fr. D. P., 64. 1. 303.

Art. 370 din procedura civilă italiană dispunênd anume că partea care cade în pretențiile sale poate, pe lângă cheltuelele de judecată, să fie condamnată și la daune către adversarul sĕu, la caz de proces temerar, *trattandosi di lite temeraria*, s'a decis, în Italia, că o simplă imprudență nu ajunge pentru ca această disposiție să fi aplicabilă, ci trebue ca să existe o *culpa lata* din partea împricinatului. Nu se cere însă nici rea credință, nici dol. Cas. Torino, 9 sept. 1882. Sirey, 83. 4. 30. **Art. 370 Pr. civ. italiană.**

Apel, opoziție, recurs, etc.

Jurisprudența aplică aceiaș soluție atât în privința dreptului de a se apara contra acțiunei intentate de altul[1], cât și în privința dreptului de a usa de căile ordinare sau extraordinare spre a reforma o hotărîre [2].

Acțiune temerară.

In ori ce caz, o simplă acțiune sau un apel temerar din partea unui împricinat, nu poate să deie loc la daune interese, dacă judecătorii nu constată din partea lui rea credință, dol, sau o greșală gravă *(culpa lata)* [3].

Denunțare neadevarată și făcută cu ușurință.

O denunțare neadevarată și făcută cu ușurință poate supune și ea pe autorul ei la daune, dacă denunțarea se dovedește mai în urmă a fi fost calomnioasă [4] sau temerară. Astfel, Curtea din Focșani, cu drept cuvênt, a decis că faptul de a îndrepta, chiar fără rea credință, însă cu ușurință, o plângere la instanțele corecționale contra unei persoane, care în urmă este achitată, dar care din această

---

[1]) Faptul de a se apara în contra unei acțiuni intentate de altul nefiind însă, în principiu, de cât exercițiul unui drept, pârîtul care usează de acest drept legitim nu poate fi condamnat la daune către reclamant, la caz de perderea procesului, de cât dacă se constată o culpă din partea lui, adecă rea credință, dol sau o greșală grosieră, care echivalează cu dolul. Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.*, 87. 1. 267. D. P., 88. 5. 427, No. 18. D. P., 89. 1. 52 și 413. D. P., 90. 1. 184. D. P., 91. 1. 351 și 462. D. P., 92. 1. 276. Vedi și Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 175 urm.

[2]) Pentru ca apelantul sau recurentul să poată fi condamnat la daune, la caz de respingerea apelului sau recursului, judecătorii fondului trebue să constate o culpă sau rea credință din partea lui. Cpr. Cas. fr. D. P., 79. 1. 125. D. P., 88. 1. 348. D. P., 83. 5. 154, No. 1. D. P., 92. 1. 277. Vedi și Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1878, p. 369. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 173 urm.

[3]) Cas. fr., 1 dechembrie 1891. *Pand. Périod.*, 94. 1. 103. *Pand. Périod.*, 91. 1. 241. D. P. 91. 1. 475. Cpr. Trib. Putna. 13 sept. 1897 (Gr. Alexandrescu președ.), *Curierul judiciar* din 26 Octombrie 1897, No. 38.

Elementele calomniei.

[4]) Denunțarea, pentru a fi calomnioasă, trebue să fie făcută cu rea credință și faptele imputate să fie falșe (art. 298 C. pen.). C. din Iași, *Dreptul* din 1883, No. 24. Trib. Fălciu, *Dreptul* din 1892, No. 31. Aceste elemente trebue să fie constatate de judecătorii fondului. Cas. rom. *Dreptul* din 1887, No. 23.—Denunțarea fiind datoria ori cărui cetățean (art. 29 Pr. pen.), poate fi neîntemeiată, și cu toate aceste, să nu constituească o calomnie. Demolombe, XIII, 240. Vedi și tr. nostru în limba franceză, p. 173, nota 2.

causă a suferit arestul preventiv și pagube în afacerele sale, atrage condamnarea la despăgubiri [1]).

Plângerea făcută cu bună credință.

Victima unei crime sau unui delict, care însă, fără rea credință, imprudență sau ușurință, face o plângere în contra unui individ pe care, de bună credință, îl presupune autorul acelei crime sau delict, nu poate fi obligată a plăti daune către acest din urmă, din causa urmărirei penale la care el ar fi fost expus și care ar fi avut de resultat achitarea sa sau o ordonanță de neurmărire. Acest fapt neconstituind, în adevĕr, nici o culpă, art. 998, 999 nu sunt aplicabile în specie [2]).

Aducerea la îndeplinire a unei hotărîri executorie provisor.

Nu numai întroducerea unei acțiuni, a unui apel sau a unui recurs, etc., pot să deie loc la daune, dar încă și aducerea la îndeplinire a unei hotărîri, atunci când executarea constitue un abuz al dreptului.

Astfel, nu mai remâne, după noi, nici o îndoeală că partea care aduce la îndeplinire o hotărîre executorie provisor, va respunde de prejudiciul adus celeilalte părți prin o executare pripită, la caz de infirmarea hotărîrei primilor judecători [3]).

Urmărirea mobiliară sau imobiliară.

O urmărire mobiliară sau imobiliară constitue neapa-

[1]) C. Focșani. *Dreptul* din 1883, No. 41. Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1885, p. 107. *Dreptul* din 1896, No. 40. Vedi Laurent, XX, 400. Sourdat, I, 663. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 156.—In puterea acestui principiu, inscrierea în fals făcută cu ușurință contra unui act autentic ar putea supune pe autorul ei la despăgubiri pentru dauna morală adusă funcționarului care a instrumentat. Cpr. C. Bordeaux. D. P., 74. 5. 432, No. 26. Laurent, XX, 400. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 192.

[2]) Trib. Chambéry, *Dreptul* din 1884, No. 40.

[3]) Cpr. Cas. fr. D. P., 64. 1. 303. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 196 urm. Laurent, XX, 412.—Vedi însă Sourdat, I, 665.

Executarea unei decisiĭ definitive, care în urmă a fost casată.

Situațiunea este însă cu totul alta în privința executărei unei decisiĭ definitive care, în urmă, ar fi fost casată. Recursul în casație neîmpedicând, în regulă generală, executarea hotărîrelor pronunțate în ultim resort (art. 77 L. C. cas. din 1861), acel care a dobêndit o hotărîre în ultim resort este în drept a crede că a fost bine judecat, și prin urmare, poate să aducă hotărîrea la îndeplinire. In caz de casare, hotărîrea casată socotinduse ca cum n'ar fi avut ființă (art. 72 L. C. Cas.), el va restitui părței adverse suma primită pe baza hotărîrei casate. Cpr. Sourdat, I, 666.

rat exercițiul unui drept legitim, și cu toate aceste, poate da loc la daune în favoarea aceluia contra căruia se îndreptează, de câte ori ea fiind doloasă, vexatorie și exagerată, aduce o pagubă debitorului prin micșorarea creditului sĕu [1]).

Sechestru asigurător.

Aceiaș soluție este admisă în privința sechestrului asigurător [2]), poprirei [3]), etc.

Responsab. administr. drumurilor de fer.

Trecênd acum la o altă ordine de idei, trebue să decidem că administrațiunea drumurilor de fer este responsabilă de incendiul causat prin scânteile locomotivei, cu toate precauțiunele luate în această privință, mai cu samă când nici o negligență n'ar putea fi imputată proprietarului incendiat [4]).

---

[1]) Sourdat, I, 664. Laurent, XX, 414. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 203 urm. Cpr. D. P., 58. 1. 128. D. P., 68. 1. 275. D. P., 71. 2. 220. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1882, p. 1071. Prin aplicațiunea acestui principiu, creditorul urmăritor a fost declarat respundĕtor și condamnat la daunele suferite de debitor din causa urmărirei ce'i a făcut asupra unor lucruri aparate de lege, precum sunt instrumentele trebuitoare profesiunei sale. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1892, p. 192.

[2]) Cas. rom. Bulet. S-a I, 1882, p. 314. Bulet. 1888, p. 18.— Astfel, creditorul este pasibil de daune de câte ori i-se dovedește prin acte autentice că averea ce el urmărește nu este a debitorului sĕu, ci a unui de al treile și el totuși, continuă cu urmărirea. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1882, p. 1071. Creditorul nu va fi însă supus la daune de câte ori, de bună credință, putea să fie indus în eroare și să creadă că lucrurile sunt ale debitorului sĕu. Trib. Gorj. *Dreptul* din 1890, No. 34.

[3]) Cpr. D. P., 74. 1. 33. D. P., 76. 2. 94. D. P., 93. 1. 309. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 207 urm.

[4]) Cpr. C. Bordeaux și Cas. fr. D. P.,59. 2. 187. Pand. Chron., III, 2. 210. D. P., 66. 1. 439. Trib. Paris. Sirey, 60. 2. 41. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 222. Pand. fr., Répert. *Chemins de fer*, 3818 urm.

L din 26 martie 1870, art. 9 și 13.

Particularii fiind datori a respecta regulele de poliție ordonate cu ocasiunea construirei unui drum de fer, sunt opriți de a înființa acoperișuri de stuh, șindilă, pae sau fên, precum și de a face deposite de materii aprindĕtoare, la o distanță mai mică de 27 metri de la împrejmuirele liniei ferate. Această oprire nu se aplică însă la depositele de cereale făcute numai in timpul strêngerei recoltelor (art. 9. L. din 26 martie 1870 asupra poliției și exploatărei căilor ferate). Din cele mai sus expuse resultă că, la caz de incendiu produs prin scânteile unei locomotive, proprieta-

Administrația drumurilor de fer este de asemene responsabilă de accidentele întâmplate prin defectuositatea vagoanelor sale, cu toate că tipul acestor vagoane ar fi fost aprobat de autoritatea în drept [1]. Defectul vagoanelor.

Este, în adevĕr, generalmente admis că o companie sau administrația drumurilor de fer respunde, la caz de accidente, nu numai când s'a omis de a se observa prescripțiile regulamentelor administrative, dar și atunci când accidentul se datorește unei simple imprudențe sau unei lipse de precauțiune elementare [2].

Comunele sunt de asemene responsabile de degradațiunele aduse proprietăților vecine prin acumularea de necurățenii pe strade [3]. Resp. comunelor.

Antreprenorii de construcțiuni sunt responsabili atât civilmente cât și penalmente (art. 385, § 4 C. pen.) de accidentele întâmplate trecătorilor prin grămădirea de ma- Resp. antreprenorilor de construcțiuni.

---

rul incendiat nu este în drept a cere despăgubiri de la administrația căilor ferate pentru clădirele arse, dacă ele erau construite cu nesocotirea acestei disposițiuni. C. București. *Dreptul* din 1888, No. 72. Căile ferate respund însă de incendiul provenit din causa lor, care ar fi distrus construcțiuni aflate în ființă la epoca înființărei unei noi linii, chiar dacă ele se găseau la o distanță mai mică de 27 metri. Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 38. Cpr. Cas. fr. D. P., 66. 1. 439. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 363. Art. 13 din legea mencionată, de la 26 martie 1870, prevede, în adevĕr, că construcțiile ce se vor afla în momentul promulgărei acestei legi, sau la epoca înființărei unei noi linii ferate, vor putea fi menținute în starea în care se vor afla la acea epocă, cu observarea condițiilor ce se vor prescrie de Ministeriul lucrărilor publice. Cpr. art. 7 din L. fr. de la 15 iulie 1845, asupra poliției drumurilor de fer.

1) Cpr. C. Pau. D. P., 93. 2. 484. T. Huc, VIII, 434. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 223 urm.

2) Cpr. C. Grenoble, D. P., 81. 2. 107. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 226 urm.

3) Cpr. Cas. fr. D. P., 59. 1. 20. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 231 urm. Vedi și L. 2, § 10, Dig. 43, 8, *Ne quid in loco publico, etc.*, unde se dice că, de câte ori se permite de a se face ceva pe un loc public, lucrul trebue să se facă în așa mod ca să nu să dauneze pe nimene: *„Nam quotiensque aliquid in publico fieri permittitur, ita oportet permitti, ut sine injuria cujusquam fiat“*.

terialuri şi neiluminarea găurilor ce se vor fi sapat lângă străḑi sau pieţe publice [1]).

Aceiaş responsabilitate incumbă şi comunei când lucrarea e făcută de dênsa în regie [2]).

Persoanele autorisate a face construcţiuni asupra unui rîu sau fluviu, sunt responsabile de accidentele causate cu ocasia acestei lucrări, de câte ori n'au luat precauţiunele necesare pentru prevenirea lor [3]).

Resp. fotografilor.

Fotograful, care ar fi expus în public portretul unui artist sau a unei alte persoane, în contra ordinului şi consimţĕmêntului ei, poate fi condamnat la daune [4]).

Recomandaţiuni greşite.

O culpă care se poate ivi câte odată este acea care consistă în a recomenda altuia, prin informaţiuni greşite, fie un împiegat necredincios, fie un debitor insolvabil [5]).

Dacă acest fapt a fost sevêrşit anume, cu intenţiune de a păgubi pe altul, el constitue un delict (art. 998). şi un quasi-delcit, în casul când informatorul a fost numai negligent şi a dat informaţiunele sale cu uşurinţă [6]).

Şi într'un caz şi în altul, persoana care, prin informaţiunele sale greşite, a adus o pagubă altuia, este obligată a o repara, conform dreptului comun (art. 998, 999).

Greşala informatorului poate să consiste, în asemene caz, nu numai în o afirmaţiune, dar şi în o reticenţă [7]).

---

[1]) Cpr. Cas. fr. D. P., 64. 1. 102. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 233. Laurent, XX, 473.—Dacă însă accidentul se datoreşte imprudenţei victimei, antrepenorul nu poate fi obligat la nici o despăgubire. Cas fr. D. P., 93. 1. 349. Veḑi şi *infrà*, p. 421.

[2]) Cas. fr. D. P., 68. 1. 273. Laurent, XX, 440. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 849.

[3]) Fuzier-Herman, III, *loco. cit.*, 235, şi autorităţile citate acolo.

[4]) C. Paris. *Dreptul* din 1887, No. 62. *Pand. Périod.*, 87. 2. 357. Cpr. Trib. Paris. *Dreptul* din 1886, No. 1. Veḑi şi t. II a lucrărei noastre, p. 440, text şi nota 1. Portretul este, în adevĕr, in regulă generală, presupus proprietatea acelui ce el represintă. Veḑi *Pand. Périod.*, *loco cit.*, nota 3.

[5]) Cpr. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1889, No. 13. C. Paris. D. P., 90. 2. 263. D. P., 70. 2. 150. D. P., 60. 2. 18. Veḑi şi C. Rouen. D. P., 53. 2. 154. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 2166 urm. Laurent, XX, 478 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 121 urm. T. Huc, VIII, 409 urm.

[6]) Trib. com. Verviers, D. P., 93. 2. 99, nota *a*. Cpr. C. Montpellier. D. P. 94. 2. 451. Laurent, XX, 480. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 2172.

[7]) Cpr. C. Paris şi Bordeaux. D. P., 70. 2. 150. C. Liège. *Pasicrisie*, 81. 2. 127. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsab.*, 123.

Informaţiunele greşite nu dau însă loc la nici o responsabilitate, dacă ele au fost date de bună credinţă şi fără intenţiune răutăcioasă [1]. Informaţiuni greşite date de bună credinţă.

Faptul de a da informaţiuni greşite se apreciează cu o severitate mai mare de câte ori ele emană de la o agenţie care dă obicinuit informaţiuni în schimbul unei sume de bani ce i se plăteşte de acei ce le premesc, şi o atare agenţie nu poate fi scutită de respundere de cât atunci când se dovedeşte perfecta ei bună credinţă şi lipsa complectă de ori ce negligenţă [2].

Faptul că informaţiunele ar fi fost date în mod confidenţial, nu impedică acţiunea în responsabilitate [3]. Informaţii confidenţiale.

Acei care dau informaţiuni greşite asupra altuia sunt responsabili nu numai către persoanele care s'au bazat pe aceste informaţiuni spre a contracta cu cei de al treile, dar şi către aceia asupra cărora s'au dat informaţiuni greşite, cu rea credinţă şi intenţiune răutăcioasă, sau numai cu uşurinţă [4].

Faptul de a se publica numele unei persoane între debitorii rĕi de plată, între faliţi, între acei a cărora poliţe au fost protestate, etc., şi aceasta într'un buletin, într'o circulară care se distribue în public, sau într' un ḑiar, precum este, la noi, *Curierul judiciar*, care, într'un suplement, publică informaţiuni privitoare la interesele comercianţilor, constitue neaparat din partea autorului publicaţiunei, o culpă care atrage responsabilitatea şi condamnarea sa la daune, chiar dacă publicaţia n'a fost făcută cu rea credinţă, ci numai cu uşurinţă (art. 999) [5]. Publicarea numelui unei persone între faliţi, etc.

---

[1]) Cpr. C. Montpellier şi Paris. D. P., 90. 2. 263. C. Orléans. D. P., 93. 2. 558. T. Huc, VIII, 409 Laurent, XX, 480. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 2176.

[2]) Cpr. C. Paris. D. P. 93. 2. 97 urm. şi mai multe alte decisiĭ a căror text sunt reproduse în note. Veḑi şi decisiile citate în Répert. lui Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 127. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2180 urm.

[3]) Cpr. decisiile citate în nota precedentă şi T. Huc, VIII, 410. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsab.*, 131. F. Herman, *loco cit.*, No. 2183 urm. Veḑi şi C. Paris, D. P., 94. 2. 143. D. P., 93. 2. 97.

[4]) Cpr. C. Paris. D. P., 93. 2. 97 şi 411. D. P., 94. 2. 143. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 129 urm. F.-Herman, *loco cit.*, 2175 urm. Laurent, XX, 481. T. Huc, VIII, 410.

[5]) Cpr. Laurent, XX, 481. T. Huc, VIII, 410. Fuzier-Herman,

Persoana a cărui nume s'a publicat astfel ar putea să aibă drept la daune, chiar dacă informaţiile date par a fi exacte, pentru că nu este permis nimărui de a se a-

---

III, *loco cit.*, No. 2193 urm. Vedi Trib. şi C. de justiţie din Geneva. D. P., 93. 2. 102, nota *l.* Sirey, 87. 4. 14 şi Sirey, 92. 4. 12.

Delicte de presă.

Dacă faptul întruneşte elementele unui delict de presă, acţiunea privată nu va putea fi judecată de cât de juraţi. Art. 105 din Constituţie este, în adevĕr, formal în această privinţă: „Acţiunea pentru daune-interese, *resultând din fapte şi delicte de presă*, dice acest text, nu se poate intenta de cât înaintea aceleiaş jurisdicţiuni. *Numai comisiunea juraţilor va judeca şi pronunţa asupra daunelor interese şi asupra quantumului lor*". Chestiunea, în această privinţă, nu poate fi controversată, textul fiind formal.

Quasi-delicte comise prin presă. Controversă.

Se poate însă întâmpla ca faptul să nu întrunească elementele unui delict de presă, *ci a unui quasi-delict comis prin presă*. De exemplu, se anunţă într'un ziar că un comerciant a încetat plăţile sau că i s'a protestat o cambie, fără însă ca să existe rea credinţă, ci numai o eroare sau o informaţie greşită. Asemene fapt fiind de natură a produce o daună, cu toate că'i lipseşte reaua credinţă, chestiunea este de a se şti dacă partea lezată va fi nevoită a se adresa la juraţi, sau dacă ea va putea să reclame înaintea tribunalelor ordinare? Curtea noastră supremă a decis că, şi în asemene caz, comisiunea juraţilor este singură competentă de a se pronunţa asupra daunelor şi de a fixa quantumul lor: „Considerând, dice o decisie a Curţei de Casaţiune, dată în secţiuni-unite, din 20 noembrie 1889, că juriul este statornicit in materie de presă şi că dênsul este singur competinte a judeca şi a determina daunele-interese causate prin presă, fie că acele daune resultă dintr'un delict pedepsit de legea penală, *fie că ele resultă dintr'un fapt nepedepsit de codicele penal, dintr'un simplu quasi-delict*; că deplina această competinţă a juriului în privinţa tuturor acţiunelor civile ce tind la repararea prejudiciului causat prin presă, reesă nu numai din termenii întrebuinţaţi de legiuitorul constituant, prin cuvintele că juriul va judeca daunele-interese resultând din delicte şi fapte de presă, *căci prin fapte de presă legiuitorul n'a putut înțělege de cât quasi-delictele*, dar încă din chiar scopul urmărit de legiuitor, căci *intenţiunea lui rĕdită a fost ca, sub nici un cuvênt, tribunalele ordinare să nu fie competente a judeca în materie de presă, veri-care ar fi natura acţiunei intentate, voind prin aceasta legiuitorul a da o garanţie mai mare libertăţei presei*, etc." Bulet. Cas., Secţiuni-unite, anul 1889, p. 1006. Chestiunea de astă dată este însă îndoelnică, pentru că nu

mesteca în afacerele unui particular pentru a vinde celor de al treile resultatul spionajului seu[1]).

Caz fortuit sau forţă majoră.

Condamnarea la daune nefiind cu putinţă de cât la caz de a exista o culpă fie *in comittendo*, fie *in omittendo* din partea pârîtului, el se găseşte la adăpost de ori ce respundere, de câte ori se stabileşte că faptul daunator este resultatul unui caz fortuit, *damnum fatale* (L. 3, § 1, Dig., 4, 9), sau unei forţe majore (art. 1080, 1082, 1083, 1156, 1475 C. C., 425, 506 C. com., etc.)[2]).

Astfel, organisatorii unei curse nu sunt responsabili de urmările dărămărei tribunei hipodromului produsă prin năvălirea mulţimei în momentul unei vijălii extraordinare[3]).

Statul nu este responsabil de rănirea adusă unei per-

---

este vorba, în specie, de acţiunea civilă care ar resulta din un delict de presă, ci *din un delict sau quasi-delict curat civil, comis prin organul presei*. Juriul fiind o jurisdicţie esenţialmente penală, nu poate să aibă cădere de a judeca o afacere curat civilă ; sau atunci trebue să admitem că legiuitorul constituant a introdus, în asemene materie, juriul civil, ceea ce ne se pare inadmisibil. Cpr. Pèucescu, II, 497. Dar dacă chestiunea poate fi controversată de câte ori delictul sau quasi-delictul civil a fost comis prin organul presei, nu mai încape îndoială că tribunalele ordinare vor avea căderea de a se pronunţa asupra daunelor, de câte ori defaimarea n'a fost adusă prin presă, ci prin corespondenţă. Cpr. Curtea din Bucureşti, *Dreptul* din 1885, No. 66.

1) Cpr. T. Huc, VIII, 410 şi C. Geneva, decisie citată în nota precedentă, p. 414, *ab initio*.

2) Sourdat, I, 645 urm. Baudry, II, 1349. Laurent, XX, 450 urm. Demolombe, XXXI, 481 urm. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 754. T. Huc, VIII, 434. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 24. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 258 urm. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, V, 150.

In cât priveşte casurile fortuite şi forţa majoră, vedi *suprà*, p. 186, 329, 330 şi *infrà*, explic. art. 1082, 1083, 1156, 1435, 1447, 1448, 1565—1567, 1601, 1625, etc.

3) Baudry, II, 1349. Laurent, XX, 451. Sourdat, I, 645. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 262. Cpr. Cas. fr. D. P., 72. 1. 302. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 41, p. 322. Acest exemplu dovedeşte că autorul unui delict sau quasi-delict nu respunde de *culpa levissima*, culpă care, în specie, consistă în faptul de a nu fi construit tribuna în aşa mod în cât se poată resista celei mai mari aglomeraţiuni de lume. Vedi *suprà*, p. 397.

soane prin căderea unui stâlp telegrafic, dacă nici o culpă sau negligenţă nu este imputabilă administraţiunei [1]).

Proprietarul unei case nu este responsabil de rănirea adusă unei persoane prin căderea unei scânduri sau unei oale, luată de pe acoperemêntul acelei case şi inpinsă de vênt .... *si tegula ceciderit* [2]).

Art. 1625. Ospĕtătorii şi hangiii, care se consideră ca depositari a lucrurilor aduse în localul lor de călători (art. 1623), nu respund de furturile comise cu mâna înarmată, aceasta fiind un caz de forţă majoră [3]).

Administraţia poştelor. Administraţia poştelor nu datoreşte nici o despăgubire pentru obiectele sau scrisorile perdute prin un eveniment care nu putea să fie nici prevĕḑut, nici împedecat, precum ar fi o furtună, un naufragiŭ, furtul comis cu mâna înarmată, etc. Este adevarat că legea telegrafo-postală nu are nici o dispoziţie în această privinţă [4]), însă soluţiunea de faţă resultă din principiile generale, în materie de obligaţii, fiind vorba, în specie, de o responsabilitate convenţională (art. 1083 C. C., 425 C. com.) [5]).

---

[1]) Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 264. Cpr. D. P., 76. 3. 75.

[2]) Sourdat, I, 645. Cpr. L. 5, § 2, Dig., 9, 2.—Antreprenorul sau architectul însărcinat cu facerea unei clădiri sau a unei reparaţiuni este însă obligat a lua mĕsurile necesare pentru ca nici un trecător să nu fie rănit, căci, în caz contrar, el va fi responsabil (art. 999).

[3]) Art. 1625 C. C. Cpr. L. 3, § 1, *in fine*, Dig., 4, 9, *Nautæ, caupones*, etc. Veḑi în privinţa responsabilităţei ospĕtătorilor şi hangiilor, Sourdat, II, 930 urm.

[4]) Art. 3 din L. fr., de la 4 iunie 1859, scuteşte anume administraţia poştelor de responsabilitate în caz de forţă majoră. Art. 104 din legea telegrafo-poştală de la 19 iulie 1892 prevede insă, că în caz de rezboiŭ sau pericolele în genere, Statul poate suspenda ori ce respundere în privinţa serviciului, făcênd publicaţiuni prin *Monitorul oficial* şi afişând aceasta în fie care oficiu telegrafo-poştal.

[5]) Cpr. *Cons. d'Etat*, 10 martie 1876 şi Cas. fr. D. P., 76. 3. 75. D. P., 67. 1. p. 28. Laurent, XX, 453. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 265, 266. In cât priveşte celelalte casuri în care Statul este scutit de despăgubiri, veḑi art. 99 din L. telegrafo-poştală de la 19 iulie 1892. Este de observat, în această privinţă, că dreptul la despăgubiri pentru obiectele perdute se prescrie prin 6 luni de la data perderei lor. Reclamaţiunea trebue să fie adresată în acest termen la oficiul telegrafo-poştal.

Directorul unui teatru nu poate fi condamnat la daune pentru întreruperea representaţiilor unei piese, de câte ori se constată că asemene întrerupere se datoreşte unui caz de forţă majoră şi era imperios cerută de liniştea publică [1].

La caz de abordagiŭ, dacă lovirea vaselor a avut loc prin caz fortuit sau forţă majoră, fie care proprietar sufere paguba adusă vasului sĕu: *Res perit domino* (art. 659, § 1 şi 672 C. com.) [2]. **Abordagiŭ.**

Căpitanul nu este responsabil de incendiul vasului întâmplat *à bord* prin faptul unui marinar în stare de ebrietate, atunci când el (căpitanul) se afla *à terre* cu ocasiunea funcţiunei sale [3].

Pentru ca forţa majoră sau casul fortuit să scutească de ori ce respundere pe autorul faptului daunator, se cere însă ca evenimentele care constituesc casul fortuit sau forţa majoră să nu fi fost precedate de nici o culpă din partea lui, care să fi provocat asemene împrejurări [4], căci el va fi responsabil de câte ori culpa a precedat şi provocat casul fortuit... *si culpa casum præcessit.* **Casul fortuit trebue să nu fi fost provocat de autorul daunei.**

Astfel, prin aplicarea acestui principiu, comodatarul respunde de perderea lucrului împrumutat întâmplată chiar prin caz fortuit, dacă el s'a servit de lucru la o altă trebuinţă, ori pentru un timp mai îndelungat de cât se cuvinea (art. 1565) [5]. **Art. 1565.**

De asemenea, administraţia drumurilor de fer respunde de pagubele causate mărfurilor (avarii) [6] prin caz for- **Administr. drumurilor de fer.**

---

1) Cas. fr., 3 dech. 1890. *Pand. Périod.*, 1891. 1. 261.

2) Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VI, 1002.—Dacă lovirea s'a întâmplat din culpa unuia din vase, pagubele şi perderile sunt în sarcina vasului în culpă. Despăgubirele datorite persoanelor moarte sau rănite sunt privilegiate în caz de neajungere a sumei de împărţit (art. 673 C. com.).

3) Cpr. C. Rouen. D. P., 50. 5. 407. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 268.

4) Sourdat, I, 648. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 24. Demolombe, XXXI, 482, 483. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 754, nota 2. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 273. Cpr. L. 30, § 3, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*, unde se ḑice: „*Nam et qui occasionem præstat, damnum fecisse videtur*".

5) Cpr. L. 1, § 4, Dig., 44, 7, *De obligationibus et actionibus.* Veḑi şi art. 1566 C. C.

6) Art. 654 urm. din codul com. arată ce se înţelege prin avariĭ. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VI, 859 urm.

tuit, dacă aceste pagube au fost precedate sau urmate de o culpă fără de care paguba n'ar fi avut ființă [1]).

Astfel, administrația drumului de fer este responsabilă de accidentul întâmplat unui împiegat poștal prin deraliarea vagonului de poștă, atunci când se constată că deraliarea se datorește lipsei de priveghere a funcționarilor drumului de fer [2]).

Responsab. proprietarului inferior către acel superior.

Proprietarul inferior este responsabil către proprietarul superior de surparea pământului aparținênd acestui din urmă, datorită unui caz de forță majoră, precum ar fi o ploae torențială, dacă asemene surpare are de causă originară săpăturele efectuate cu imprudență de către proprietarul inferior pe fondul sêu [3]).

Acel care aprinde foc pe câmp într'un moment pe când vêntul era mare, respunde de comunicarea focului la recoltele sau casa vecinului, pentru că el este în culpă de a fi făcut foc în asemene moment ... *nam si die ventoso id fecit, culpa reus est* [4]).

Daune causate în timpul resboiului.

Faptele de resboiŭ nu dau loc, în regulă generală, la nici o despăgubire, în virtutea principiului că nimene nu este ținut să respundă de casurile de forță majoră. Astfel, în timp de resboiŭ sau resmeriță, faptele de resboiŭ, adecă acele mêsuri de aparare luate de autoritatea militară.

---

[1]) Cpr. Cas. fr. D. P., 84. 1. 454. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 273.—Administrația drumurilor de fer, care a liberat călătorilor bilete pentru o clasă oare care, nu poate invoca drept caz de forță majoră afluența călătorilor pe care, de altmintrelea, ea era datoare s'o prevadă. V. Fuzier-Herman *(loco cit.*, No. 275), care citează în acest sens o sentință a trib. comercial din Paris, cu data din 17 april 1895, publicată în Sirey, 1895, 2. 183.

[2]) Cpr. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 277 și Cas. fr. Sirey, 94. 1. 35.

[3]) Cpr. Cas. fr. D. P., 69. 1. 102. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 279. Vedi și *suprà*, p. 403, 404.

[4]) L. 30, § 3, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam.*—Responsabilitatea sa încetează însă dacă el a luat toate mêsurile pentru ca focul să nu se comunice, și dacă făcênd foc pe un timp liniștit, comunicarea lui la recoltele sau casa vecinului se datorește unei furtuni subite, la care nimene nu se putea aștepta, adecă unui caz fortuit și unui eveniment de forță majoră: „*At si omnia quæ oportuit observavit, vel subita vis venti longius ignem produxit, caret culpa*“. (L. 30, § 3, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam).* Cpr. Demolombe, XXXI, 483. Giorgio Giorgi, V, 150.

când ele se impun ca o necesitate a luptei contra inamicului sau contra resvrătiților, se consideră ca un caz de forță majoră, și în asemene caz, Statul nu datorește nici o despăgubire acelora care au suferit paguba.

Dar dacă faptele de resboiŭ propriu ḑise se consideră ca niște evenimente de forță majoră și nu dau loc la despăgubiri în folosul acelora care au fost victimele lor, mĕsurile ordonate de autoritatea militară ca mĕsuri de prevedere și de siguranță, luate înainte de începerea ostilităților, în prevederea unei viitoare lupte sau rebeliuni, neavênd nici o legătură directă cu acțiunea însuș, nu constituesc fapte de resboiŭ, și ca atare, urmările lor păgubitoare pentru particulari fac pe Stat responsabil. In puterea acestui principiu, nediscutabil și nediscutat, Tribunalul de Ilfov, Curtea din București și Curtea noastră supremă, cu drept cuvênt au decis că Statul este obligat să despăgubească pe propietarul unui stabiliment de bĕuturi spirituoase, ale cărui bĕuturi au fost varsate din ordinul puterei armate, ca o simplă mĕsură preventivă, în scop de a împedica isbucnirea unei revolte. „Considerând, ḑice Inalta Curte, că pagúbele causate particularilor în timp de resboiŭ sau de resmeriță sunt de două categorii distincte: unele care se găsesc cuprinse sub denumirea generică de fapte de resboiŭ, care sunt considerate ca niște evenimente de forță majoră și nu dau loc la despăgubiri în folosul acelora ce au fost victimele lor, ear altele când s'au produs în oare-care circumstanțe speciale și care dau drept la o indemnitate: că prin fapte de resboiŭ se consideră numai acele mĕsuri de aparare luate de autoritatea militară, când ele se impun ca o necesitate a luptei contra inamicului sau contra rĕsvrătiților; că, în atare caz, nici o respundere nu incumbă Statului, nici o despăgubire nu se datorește acelor care au suferit pagube, dacă, pe de o parte, lupta în contra dușmanului sau în contra rebelilor era începută când faptele păgubitoare erau sevêrșite și dacă, pe de altă parte, aceste fapte erau, din causa luptei, necesare și urgente: că, din contra, mĕsurile ordonate de autoritatea militară într'un mod preventiv, mĕsurile de prevedere și de siguranță, luate înainte de începerea ostilităților, care nu au nici legătură directă cu acțiunea însuș și care nu sunt luate de cât în prevederea unei viitoare lupte sau rebeliuni, nu

Mĕsurile de prevedere luate înaintea începerei ostilităților nu constituesc fapte de resboiŭ.

constituesc fapte de resboiŭ, şi consecinţele lor păgubitoare pentru particulari fac pe Stat respunḑĕtor; că de aici reesă că acelaş fapt poate fi considerat ca fapt de resboiŭ sau nu, după timp, după împrejurările în care s'a sevêrşit. Considerând că, în specie, tribunalul constată în fapt prin sentinţa sa, sentinţă ce a fost adoptată în totul prin decisiunea supusă recursului, că în comuna Jilava-Mierlari, nefiind nici o rĕscoală, mĕsurile luate de autoritatea militară, între care a fost şi vĕrsarea bĕuturilor lui Dobrescu, nu constituesc fapte de resboiŭ, ci o simplă mĕsură preventivă în scop de a împedeca isbucnirea unei revolte; că, aşa fiind, Statul, cu drept cuvênt, a fost declarat respunḑĕtor de pagubele pricinuite lui Dobrescu, şi deci, motivul invocat este neîntemeiat, etc ...“ [1]). Am transcris în întregimea lor aceste considerente, pentru că ele fac o bună şi sănătoasă aplicaţiune a principiilor de drept.

Pagube causate de o armată străină. Statul nefiind deci de cât în mod excepţional responsabil de daunele causate particularilor în timp de resboiŭ, se înţĕlege de la sine că el nu respunde, în principiu, de pagubele causate de o armată străină [2]).

Ocuparea unei ţări de o armată străină. Când o ţară este ocupată de o armată străină, comandanţiĭ aceştia exercitând autoritatea supremă, actele pe care ei le au ordonat, chear dacă ar fi fost sevêrşite

---

[1]) Veḑi *Dreptul* din 1881, No. 83; din 1892, No. 58 şi din 1894, No. 56. *Curierul judiciar* din 1894, No. 37 şi Bulet. Cas. S-a I, anul 1894, p. 698 urm. Laurent, XX, 456, 459 urm. Sourdat, II, 1305, 1331. Répert. Dalloz, *Supplément, Responsabilité*, 366 urm. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 283 urm. şi autorităţile citate de acest autor. Cpr. Vattel, *Droit des gens*, III, cartea III, cap. 15, § 232 şi Giorgio Giorgi, V, 376.

[2]) Cpr. Trib. Chartres, D. P., 73. 3. 31. Sourdat, I, 1331. Laurent, XX, 455. Ballot, *Des effets de la guerre sur le louage, la propriété*, etc., p. 49. Morin, *Les lois relatives à la guerre, selon le droit des gens moderne, le droit public et le droit criminel des pays civilisés*, II, p, 46 urm. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 308 urm. Vattel, *Droit des gens*, III. cartea III, capit. 15, § 232, p. 116.—Statul va putea însă să fie respunḑĕtor de daunele causate unui arendaş prin devastaţiunele aduse de o armată străină (în specie oştirea rusească) la proprietatea arendată lui, dacă prin o clausă a contractului, precum era în specie, Statul a luat asupra'şi asemene responsabilitate. Cas. rom. S-a I, 11 iunie 1879. Bulet. anul 1879, p. 480.

de autoritățile locale, nu atrag responsabilitatea Statului aflat sub ocupațiunea străină. Astfel, la 1854, Moldova fiind ocupată de oștirele rusești al cărora general dicta guvernului țărei, sechestrul ordonat de autoritatea rusească asupra averei unui cetățean (în specie prințul Gr. M. Sturza), de și a fost executat prin autoritățile române, nu atrage responsabilitatea Statului român, nici pentru faptul în sine, și nici pentru administrațiunea funcționarilor români care, în asemene împrejurări, nu mai representau Statul român. Tribunalul din Iași hotărîse contrariul [1], însă această sentință a fost cu drept cuvênt reformată de Curte [2]: și Curtea mai adaogă încă, că despăgubirele produse prin fapte de resboiŭ se regulează cu ocasiunea încheierei păcei sau prin anume legi, ele neputênd fi deduse pe cale de contestație înaintea instanțelor judecătorești.

Persoana de la care se cer daune poate să se sustragă de la ori ce responsabilitate, stabilind că paguba în virtutea căreia se reclamă, se datorește exclusiv faptului sau însuș greșelei victimei. Așa dar, victima unui accident datorit numai imprudenței sale, nu este în drept să ceară daune pentru prejudiciul suferit [3]. „*Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire* (L. 203, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*). Daune causate prin greșala victimei.

Persoana care a suferit o pagubă poate însă să aibă drept la daune, cu toate că ea ar fi fost culpabilă de im-

---

[1]) Trib. Iași, 9 novembrie 1883 (M. Suțu prim-președ.) *Dreptul* din 1884, No. 6.

[2]) C. din Iași, 4 dech. 1884, Al. Teodoreanu făcênd funcțiune de președ. *Dreptul* din 1885, No. 22. In acelaș sens, Cas. rom. S-a I, 6 mai 1886. *Dreptul* din 1886, No. 46 și Bulet. Cas. anul 1886, p. 387 (aceiaș afacere).

[3]) Cpr. Cas. fr. D. P., 93. 1. 349 și 2. 225. Laurent, XX, 485 urm. Demolombe, XXXI, 499 urm. T. Huc, VIII, 434. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 755. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 29. Vedi și Sourdat, I, 108, 461, 660 urm. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 318 urm. Vedi și Trib. Constanța (G. Zottu președ.), *Dreptul* din 1895, No. 77. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1876, consid. de la p. 155.—Prin aplicațiunea acestui principiu, art. 1731, *in fine*, din codul Calimach (1299 C. austriac) prevede că „dacă acela ce a încrezut cuiva facerea unui lucru, a cunoscut neiscusința lui, sau putea s'o afle prin obicinuita bagare de samă, sufere consecințele acestei pagube născută din greșala sa“.

prudenţă, dacă faptul daunator ar fi putut fi înlăturat de autorul lui. Astfel, faptul de a lasa un animal să vagabondeze pe liniele căei ferate, nu autorisă pe funcţionarii drumului de fer a dauna pe proprietarul acestui animal şi a nu înlătura faptul daunator, dacă aceasta este cu putinţă. Deci, administraţia drumurilor de fei, cu toată imprudenţa proprietarului animalului, va fi, în asemene caz, responsabilă, dacă animalul a fost calcat de tren din causa imprudenţei sau negligenţei funcţionarilor ei [1]).

Greşală comună.

Am presupus până acum că paguba pricinuită se datoreşte exclusiv numai faptului sau greşelei aceluia care a suferit-o. Se poate însă întâmpla ca atât autorul faptului cât şi victima lui să fie în culpă. Imprudenţa sau greşala părţei lezate nu autorisă, în asemene caz, pe judecători a pune repararea daunei numai în sarcina aceluia prin a cărui greşală faptul s'a întâmplat, nici a'l scuti cu desevêrşire de responsabilitate, ci numai a reduce suma daunelor la care el urmează a fi condamnat [2]).

Fie care parte fiind, în asemene caz, în culpă, trebue să sufere consecinţele culpei sale.

Art. 1304 C. austriac.

Art. 1304 din codul austriac este formal în această privinţă: „De câte ori, la caz de daună, partea lezată este în culpă, dice acest text, de atâte ori ea trebue să sufere dauna împreună şi în proporţie cu acel care a causat-o.

---

1) Cpr. Cas. fr. D. P., 92. 1. 427. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 367.

2) Cpr. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1895, No. 61. Cas. fr. C. Nancy şi Trib. Paris. D. P., 97. 1. 315. *Pand. Périod.*, 1896. 1. 485. D. P., 97. 2. 266. D. P., 95. 2. 280. D. P., 96. 2. 127. Mai vedi încă Cas. fr. şi C. Orléans. D. P., 80. 1. 15. D. P., 85. 1. 433. Pand. Chron., VI, 1. 300. D. P., 91. 2. 383. Sirey, 88. 2. 138. Baudry, II, 1349. T. Huc, VIII, 434. Demolombe, XXXI, 503 urm. Laurent, XX, 491 urm., 531. Sourdat, I, 108, 660. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 755. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 375 urm.

Seducţiune.

Vom vedea însă, că în materie de seducţiune, acţiunea în daune din partea femeei este inadmisibilă, de câte ori seducţiunea provine şi din culpa ei. Vedi *infrà*, p. 466, n. 2.

Concurenţă neleală.

De asemene, în materie de concurenţă neleală, daunele se compensează, când ambiĭ comercianţi s'au făcut culpabili de aceleaşi fapte necorecte. C. Riom. D. P., 53. 2. 137. Vedi şi *infrà*, p. 458, *ad notam.*

sau pe jumătate, când nu se poate stabili această proporție“ [1]).

Prin aplicarea acestor principii, în caz de lovire a două vase (abordagiŭ), dacă culpa se dovedește a fi comună, fie care vas sufere pagubele și perderile încercate, fără drept la vre-o despăgubire. Cu toate aceste, fie care vas este obligat în mod solidar la plata pagubelor și perderilor causate lucrurilor încarcate și a leziunelor causate persoanelor (art. 674 C. com.) [2]). Abordagiŭ datorit culpei ambelor vase. Art. 674 C. com.

O condamnare la daune neputênd să aibă loc de cât dacă există culpă din partea autorului daunei, trebue să decidem că acesta este la adăpost de ori ce respundere atât civilă cât și penală, de câte ori, în momentul causărei prejudiciului, el se găsea în stare de legitimă aparare (art. 58 C. pen.) [3]). „*Qui cùm aliter tueri se non possunt, damni culpam dederint, innoxii sunt*; **vim enim vi defendere omnes leges, omniaque jura permittunt**“ [4]). Legitimă aparare. Art. 58. C. pen.

---

1) „*Wenn bei einer Beschädigung zugleich ein Verschulden von Seite des Beschädigten eintritt; so trägt er mit dem Beschädiger den Schaden verhältnissmässig; und, wenn sich das Verhältniss nicht bestimmen lässt, zu gleichen Theilen*“. Această dispoziție n'a fost reprodusă în codul Calimach.

2) In codul francez, casul de abordagiŭ datorit culpei reciproce a căpitanilor ambelor vase nefiind prevědut de lege, se decide că fie care vas este responsabil, după principiile dreptului comun, în proporțiune cu gravitatea culpei ce i se impută. Cpr. Cas. fr. D. P., 94. 1. 513. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VI, 1011. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 392 urm. Deosebire de la codul francez.

3) Aubry et Rau, IV, § 444, p. 746. Mangin, *Tr. de l'action publique*, II, 433. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 414 urm. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 144. Faustin-Hélie, *Th. du C. pénal*, IV, 1478 urm. „Obligațiunea de a repara dauna causată de cineva încetează, când autorul ei se găsește în caz de legitimă aparare“, dice art. 56 din codul elvețian asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881). Actul comandat de o necesitate legitimă, dice art. 227 din noul cod german, nu este ilegal: „*Eine durch Nothwehr gebotene Handlung ist nicht widerrechtlich*“. Cpr. art. 31 C. Calimach (19 C. austriac). Vedi și Al. Degre, *Dreptul* din 1897, No. 68, p. 567.

4) L. 45, § 4, Dig., 9, 2. Vedi și L. 3, Dig., 1, 1, unde se dice: „*Nam jure hoc evenit, ut quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, jure fecisse existimetur*“. Tot în acest sens, L. 4, Pr., Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*, dice că dreptul natural ne permite de a ne apara contra celor care ne atacă: „*Nam adversus periculum naturalis ratio permittit se defen-*

Pe baza acestui principiu, s'a decis cu drept cuvênt că acusatul achitat pentru că a fost în stare de legitimă aparare, nu poate fi condamnat la daune către partea civilă sau representanţii sěi [1]).

---

dere". Toate legislaţiunele din lume au inscris in fruntea lor dreptul legitimei apărări, pentru că, după cum foarte bine ḑice Ciceron *(oratio pro Milone*, cap. 4), natura a depus în sufletul fie-căruia instinctul conservaţiunei sale : *Est hæc non scripta, sed nata lex.*

1) Cpr. C. Limoges. D. P., 85. 2. 21. Veḑi şi autorii citaţi p. 423, nota 3. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 416. — *Contrà.* C. cu juraţi din Aveyron, 13 nov. 1835, Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 104.

Casurile în care acusatul achitat poate fi condamnat de Curte la daune.

In afară de casul de legitimă aparare, acusatul achitat poate însă fi condamnat la despăgubiri către partea civilă, dacă, osebit de faptul înlăturat prin verdictul juraţilor, Curtea constată o culpă în sarcina lui (art. 381, 382, 389 Pr. pen.). Cpr. Cas. rom., S-a II. Bulet. anul 1891, p. 1290. Bulet. 1890, p. 938. Bulet. 1889, p. 119. Bulet. 1888, p. 43. Bulet. 1887, p. 945. Bulet. 1885, p. 343. Bulet. 1872, p. 219. Faustin-Hélie, *Tr. de l'instr. criminelle*, VIII, 3830 urm. In privinţa delictelor de presă, daunele se fixează prin verdictul comisiunei juraţilor (art. 105 Constit.). Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1890, p. 71, 75 şi 1208. *A fortiori*, deci, acusatul condamnat va putea, prin aceiaş hotărîre, să fie supus la daune către partea civilă (art. 382, 389 Pr. pen.). F. Hélie. *op. cit.*, VIII, 3829. — Curtea poate de asemene să condamne la daune pe partea civilă sau pe denunţători către acusatul achitat (art. 381, 382 Pr. pen.). Faustin-Hélie, *op. cit.*, VIII, 3825 urm. — Dacă acusatul n'a cerut daune la Curtea cu juraţi, aceste daune pot fi cerute mai în urmă înaintea judecătorilor civili, nefiind în specie lucru judecat. Cpr. Trib. Fălciu (Em. Cernătescu preşed.) *Dreptul* din 1892, No. 31.

Trib. corecţionale nu pot condamna la daune pe prevenitul achitat.

Tribunalele corecţionale n'au însă competinţa excepţională pe care o au Curţile cu juraţi de a condamna pe prevenit la daune către partea civilă de cât atunci când el este condamnat şi penaliceşte, acţiunea civilă fiind, în asemene caz, un accesoriu a acţiunei publice (art. 3, 8, 178. 179, 186 şi 191 Pr. pen.). De câte ori, din contra, prevenitul este achitat sau absolvit, tribunalele corecţionale nu au competinţa de a judeca cererea de reparaţiune a daunelor ce partea vatamată ar pretinde că i s'a causat prin acel fapt, competinţa acestor tribunale, pentru acţiunea privată fiind mărginită la casul când acea acţiune tinde la repararea daunelor resultând, nu din ori ce faptă a omului ce i s'ar putea imputa ca greşală sau dol, ci numai din fapte care sunt prevěḑute şi pedepsite de legea penală. Cu

Excepția de legitimă aparare este aplicabilă și complicelui de adulteriu surprins în flagrant delict de către barbatul femeei [1]).

Ea se întinde și la violențele comise pentru apararea altuia, *sibi vel suis* [2]).

2⁰ Culpa trebue să fie causa prejudiciului a cărui reparare se cere.

O greșală, ori cât de gravă ar fi, nu obligă pe autorul ei la reparațiune, de cât dacă ea este causa directă și imediată a prejudiciului a cărui reparare se cere (art.

---

alte cuvinte, la caz de achitarea sau absolvirea prevenitului, tribunalele corecționale pot condamna pe partea civilă la daune către acesta (art. 187, 207 Pr. pen. Faustin Hélie, *op. cit.*, VIII, 2721), fără a'l putea însă condamna pe dênsul către partea civilă, căci dacă legea ar fi voit să proroage competința instanțelor corecționale, acordândule dreptul de a statua și asupra cererilor de daune pretinse de partea vatamată, chiar când acele daune ar fi causate prin un fapt care n'ar fi imputabil inculpatului nici ca delict, nici ca contravențiune, s'ar fi exprimat în termeni expreși, după cum a făcut pentru Curțile cu jurați (art. 381, 389), prorogațiune care pentru curțile cu jurați se explică, de oare ce ele nu pot fi sezisate de o afacere de cât după o trimetere a camerei de punere sub acusare (art. 304 urm. Pr. pen.), și după ce această cameră a găsit că faptul întrunește elementele unei crime (art. 226 urm. Pr. pen.); pe când tribunalele corecționale putênd fi sezisate de a dreptul prin cererea părței vatamate (art. 178 Pr. pen.), ele s'ar fi pomenit chiemate a judeca reparațiuni pentru daune care n'ar avea nici macar o presumțiune că ar resulta din o infracțiune la legea penală. Vedi în acest sens, o decisie foarte strêns motivată a Curței noastre supreme, S-a II-a, din 19 dechembrie 1873. Bulet. Cas., S-a II, 1873, p. 307 urm. In acelaș sens, Faustin-Hélie, *op. cit.*, VIII, 2722.

1) Faustin-Hélie, *Th. du code pénal,* IV, 1490.

2) L. 1, § 4, Dig., 48, 8, *Ad legem Corneliam, De sicariis et veneficis.* Cpr. Faustin-Hélie, *op. cit.*, IV, 1491. Apararea necesară spre a respinge pentru sine *sau pentru altul* un atac present și nedrept, constitue o legitimă aparare, dice art. 227 din noul cod german: *„Nothwehr ist diejenige Vertheidigung, welche erforderlich ist, um einen gegenwärtigen rechtswidrigen Angriff von sich oder einem Anderen abzuwenden"*.

1086).[1]: „Considerând, dice Curtea din Bucureşti, că pentru a fi loc la o acţiune în despăgubire, nu este suficient ca cineva să fi suferit o daună, ci este indispensabil ca dauna suferită să fie consecinţa directă şi imediată a unui fapt imputabil autorului şi a unei greşeli, etc.“[2]).

Abordagiŭ. Astfel, decisia care impută unui vas responsabilitatea unui abordagiŭ din causa răpezeciunei cu care el mergea, trebue să constate că lovirea celuilalt vas se datoreşte acestei răpezeciuni excesive[3]).

Aprecierea judecătorilor fondului. Judecătorii fondului apreciază însă în mod suveran dacă dauna pricinuită provine sau nu direct din greşala aceluia contra căruia se reclamă[4]), după cum ei apreciază dacă faptul imputat constitue sau nu o greşală, o negligenţă sau o imprudenţă[5]).

Este de asemene suverană decisiunea prin care judecătorii fondului chiemaţi a statua asupra cererei de *exequatur* a unei hotărîri străine, declară că abordagiul întâmplat între două vase străine, în ape străine, este imputabil numai căpitanului unuia din aceste vase[6]).

---

[1]) Sourdat, I, 32, 42 urm., 105, 447, 449. T. Huc, VIII, 406, 435. Larombière, V, art. 1382, 1383, No, 26. Demolombe, XXXI, 673. Arntz, III, 475. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 417 urm. Cpr. Cas. fr. D. P., 76. 5. 388, No. 22 şi C. Bucureşti. *Dreptul* din 1890, No. 77. Veḑi şi Cas. rom. S-a II, Bulet. anul 1874, p. 4.

[2]) *Dreptul* din 1890, No. 77. Vom vedea, în adevĕr, de şi chestia este controversată, că art. 1086 este aplicapabil în specie. Veḑi *infrà*, rubrica : *Determinarea quantumului daunelor.*

[3]) Cas. fr. D. P., 88. 1. 391 şi decisiile citate acolo. Veḑi şi D. 91. 1. 465.—Abordagiul a două vase, navigând în sens contrar, este o chestiune de fapt lasată la suverana apreciare a instanţelor de fond. Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 74.

[4]) Cpr. Cas. fr. D. P., 80. 1. 282. D. P., 93. 1. 604. D. P., 94. 1. 192. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 429.

[5]) Veḑi Laurent, XX, 464. Sourdat, I, 464, 464 bis, 650. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 430 urm. Cpr. Cas. fr. D. P., 87. 5. 388, No. 20. *Pand. Périod.*, 90. 1. 495. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1892, p. 116. Bulet. 1890, p. 38. Veḑi şi *suprà*, p. 395, nota 3.

[6]) Cas. fr., 30 iulie 1889. *Pand. Périod.*, 1889. 1. 478. Sirey, 91. 1. 389.

Execut. hotarîrilor străine. In cât priveşte executarea hotarîrelor străine în ţara şi a hotarîrelor române in strainatate, veḑi tom. I a lucrărei noastre, partea 1, p. 192 urm., şi mai cu samă tratatul nostru în limba franceză, p. 378 urm.

Dar dacă judecătorii fondului apreciază în mod suveran împrejurările din care derivă responsabilitatea unui fapt daunator, Curtea de casaţie este în drept de a cerceta dacă faptele suveran constatate de judecătorii fondului presintă sau nu caracterele juridice a unei culpe [1]). Casurile în care intervine Curtea de casaţie.

Din toate cele expuse până aici resultă că o cerere în despăgubiri nu poate, în regulă generală, fi admisă de justiţie de cât atunci când o culpă este imputabilă autorului daunei. Sunt însă materii speciale în care această regulă sufere oare care excepţiuni. Despăgubiri datorite independent de ori ce culpă.

Astfel, legea minelor prevede că, independent de ori ce culpă, exploratorul [2]) unei mine respunde către proprietarul suprafeţei pentru stricăciunele şi ocupaţiunele de teren aduse prin lucrările de explorare. In caz de neînţelegere asupra acestei indemnităţi între explorator şi proprietarul suprafeţei, exploratorul recurge la Ministeriul Domeniilor, care, ascultând pe părţi, fixează provisor această indemnitate, după avisul administraţiunei minelor. Proprietarul nemulţămit are recurs la justiţie, însă fără ca efectul decisiunei ministeriale să poată fi suspendat până la hotărîrea justiţiei. Legea minelor din 21 april 1895. Art. 27.

După cererea proprietarului suprafeţei, administraţiunea minieră obligă pe explorator a depune o cauţiune suficientă pentru pagubele ce sar putea aduce proprietarului prin lucrările de explorare. (Art. 27 L. din 21 april 1895) [3]).

Exploratorul, dacă nu este şi proprietar a suprafeţei, trebue de asemene să plătească proprietarului o aren- Legea minelor. Art. 55.

---

1) Cpr. Cas. fr., D. P., 69. 1. 200. D. P., 75. 1. 145. D. P., 79. 1. 151. D. P., 82. 1. 293. D. P., 88. 1. 391. D. P., 92. 1. 157 şi 342. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 440 urm. Vedi şi nota 2 în *Pand. Périod.*, 87. 1. 230.

2) Explorator este acela care, prin săpături şi perforări, ar stabili materialmente existenţa şi posibilitatea de exploatare a unor substanţe minerale, în urma unui permis acordat pe baza legei (art. 20 L. minelor din 21 april 1895). Vedi această lege în *Monitorul oficial*, No. 16, din 21 apr. 1895.

3) Această cauţiune respunde nu numai de daunele causate prin lucrări greşite, care denotă o imperiţie culpabilă, dar şi de acele produse prin lucrările făcute după regulele unei bune exploataţiuni C. Bruxelles, 28 nov. 1891. Sirey, 93. 4. 5. Fuzier-Herman, III, *loco cit*, 481.

dă pentru parcelele ocupate, şi să'l despăgubească de toate daunele şi prejudiciile ce ar resulta din lucrările sale.

Concesionarul minei este responsabil, în timp de trei ani, de aceste daune, solidar cu exploatatorul pe care şi-l'a substituit. Indemnitatea se fixează şi de astă dată de administraţiunea minelor, după regulele dreptului comun, cu drept însă de recurs la justiţie, fără ca recursul să suspende efectul decisiunei administraţiunei miniere.

Pentru partea suprafeţei care se va deteriora prin săpături, deposite sau alte cause de natură a împiedica productivitatea ei şi în viitor, concesionarul minei va plăti proprietarului suprafeţei o despăgubire egală cu valoarea îndoită a pământului din proprietăţile vecine.

Pentru pământurile rurale, declarate inalienabile prin Constituţie (art. 132, modif. prin L. din 8 iunie 1884), despăgubirea suprafeţei ocupate va fi de trei ori arenda obicinuită în localitate [1]).

Concesionarul minei, în afară de arendă şi repararea daunelor, trebue încă să mai deie proprietarului suprafeţei o redevenţă anuală de patru la sută din venitul net, dacă proprietarul suprafeţei nu este copartaş al minei (art. 55 L. minelor din 21 april 1895).

In cât priveşte casurile care nu intră în previsiunele acestei legi, nu se vor putea acorda daune, conform dreptului comun, de cât dacă se va stabili o culpă din partea concesionarului minei [2]).

Aplicarea art. 494 C. C. la pământurile rurale.

1) Trib. de Ilfov a decis, cu drept cuvênt (5 sept. 1897, Em. Miclescu făcênd funcţiunea de preşed.) că, legea interpretativă din 1879 a legei rurale din 1864 nu a voit alt ceva decât să asigure menţinerea micei proprietăţi, pe care o consideră ca o necesitate, fără a schimba regulele codului civil privitoare pe acei ce construesc sau sădesc de bună credinţă pe pământul altuia. Astfel, conform art. 494 C. C. proprietarul unui pământ rural, nu poate pretinde de la evins, care a posedat de bună credinţă, ca să'şi rădice înbunătăţirele făcute pe acel pământ, ci are numai dreptul de alegere între facultatea de a plăti sau valoarea materialului şi a muncei, sau acea a creşterei valoarei fondului, după cum va crede mai avantajos. *Curierul judiciar* din 2 novembrie 1897, No. 39.

2) In cât priveşte despăgubirele datorite proprietarului suprafeţei, după legea fr. asupra minelor, din 21 april 1810, veḑi Sourdat, I, 441 bis. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 468 urm.

După cum, în unele casuri, dauna se datorește independent de ori ce culpă, tot astfel sunt casuri în care culpa, pentru a da loc la daune, trebue să fie însoțită de alte împrejurări. Casurile în care culpa trebue să fie însoțită de dol.

Astfel, judecătorii și membrii ministerului public (art. 304 Pr. pen.) [1]), nu pot, pentru daunele aduse în exercițiul funcțiunei lor, fi condamnați la despăgubiri civile de cât în casurile limitativ determinate de art. 305 și urm. Pr. civ., adecă când a existat din partea lor dol sau mituire (art. 305, § 1 Pr. civ., 960 C. C., 144 urm. C. pen.); când urmărirea este anume pronunțată de lege (art. 305, § 2, Pr. civ., art. 74, 114, 304, 393, 491 urm. Pr. pen.); când legea declară pe judecători responsabili sub pedeapsă Responsabilitatea judecătorilor. Art. 305 Pr. civ.

---

[1]) Membrii ministerului public nu pot deci fi urmăriți pentru daune de cât prin acțiunea recursorie civilă. Trib. Caen. D. P., 50. 3. 30. Massabiau, *Manuel du minist. public* (ediția a IV-a), II, 4093. Mangin et Sorel, *Tr. de l'action publique*, I, 118 urm. Garsonnet, *Pr. civ.*, I (ediția a IV-a), § 77, p. 301. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 519. Membrii minist. public.

Toți funcționarii ramurei decanicești pot fi urmăriți prin acțiunea recursorie civilă, chiar judecătorii sindici și judecătorii mahometani din Dobrogea (art. 40 L. din 30 mai 1886). In cât privește judecătorii musulmani din Algeria, vedi Garsonnet, *op cit.*, 69. — Jurații însă și judecătorii tribunalelor militare, nu sunt pasibili de această acțiune; acești judecători excepționali nu pot fi urmăriți de cât conform dreptului comun. Répert. Dalloz, v° *Prise à partie*, 42, 43. Judecătorii care pot fi urmăriți prin acțiunea recursorie civ.

Codul nostru, ca și acel francez, nu regulează de cât responsabilitatea judecătorilor (art. 305 Pr. civ.) și acea a ofițerilor stărei civile (art. 37, 38 C. C.). Codul german se ocupă însă de responsabilitatea tuturor funcționarilor în genere: „Funcționarul care, cu intențiune sau prin negligență *(vorsätzlich oder fahrlässig)* își calcă datoria profesională ce are față cu cei de al treile, dice art. 839 din acest cod, trebue să repare dauna causată. Dacă funcționarul este culpabil numai de negligență, el nu poate fi urmărit de cât atunci când partea lezată este în imposibilitate a dobêndi despăgubirea sa pe altă cale. Dacă, cu ocasiunea judecărei unui proces, un funcționar își calcă datoria sa profesională, el nu respunde de dauna pricinuită de cât atunci când faptul lui este pasibil de o pedeapsă publică, pe calea procedurei criminale. Această disposiție nu se aplică la refusul sau întârdierea ilegală de a'și îndeplini datoria. Obligațiunea de a repara paguba pricinuită nu are loc de câte ori, cu intențiune sau prin negligență, partea lezată a omis de a înlătura dauna pe o cale legală". Art. 839 din Cod. german.

de daune interese (art. 100 C. pen., 305, § 3 Pr. civ.), şi în fine, când există denegare de dreptate (art. 305, § 4, 306 Pr. civ., 3 C. C., 152 C. pen.)[1]).

O greşală comisă de un judecător, în exerciţiul funcţiunei sale, ori cât de gravă ar fi, nu'l poate deci supune la daune, dacă el nu s'a făcut culpabil de dol sau mituire (art. 305 urm. Pr. civ.)[2]). Art. 998, 999 nu sunt deci aplicabile magistraţilor, ei fiind supuşi unei responsabilităţi speciale mult mai uşoare de cât acea la care sunt supuşi particularii şi funcţionarii publici în genere.

Origina acţiunei recursorie civile. Acţiunea recursorie civilă, despre care se ocupă art. 305 şi urm. Pr. civ., îşi are origina sa în dreptul roman[3]). Ea îşi avea fiinţă şi în codul Calimach: „Inpotriva vicleşugului sau lenivirei judecătorilor, dice art. 1770 din acest cod (art. 1341 C. austriac), se porneşte jalobă la ocârmuire, care pentru aceasta va face căduta cercetare, şi va da cuviincioasa hotărîre“.

Acţiunea recursorie poate fi exercitată contra moştenitorilor judecătorului. Această acţiune poate fi exercitată astăzi contra moştenitorilor judecătorului culpabil de dol sau mituire, chiar dacă urmărirea nu fusese începută în timpul vieţei sale, pentru că este de principiu că numai acţiunea publică se stênge prin moartea culpabilului (art. 12 Pr. pen.)[4]).

---

1) Cpr. Demolombe, XXXI, 519 urm. Garsonnet, *Tr. de Pr. civ.*, I, § 57 urm. Laurent, XX, 444. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 16. Massabiau, *Manuel du minist. public*, II, 4094. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 505 urm. Cas. fr. D. P., 50. 1. 320. C Pau, 10 dech. 1891, Sirey, 93. 2. 35.

2) Cas. fr., C. Bordeaux şi Besançon. D. P., 58. 1. 279. D. P., 54. 5. 601. D. P., 60. 2. 69. Laurent, XX, 444. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 506 urm.

3) *„Judex, tunc litem suam facere intelligitur, cùm dolo malo in fraudem legis sententiam dixerit. Dolo malo autem videtur hoc facere, si evidens arguatur ejus vel gratia vel inimicitia, vel etiam sordes: ut veram œstimationem lites prœstare cogatur“*. L. 15, § 1, Dig., 5, 1, *De judiciis*, etc. Cpr. şi Instit., IV, *De oblig. quœ quasi ex delicto nascuntur*, 5, Pr.

4) Carré-Chauveau, *Lois de la procéd. civile et commerciale*, IV, *Quest.* 1803, p. 390. Répert. Dalloz, *Prise à partie*, 44. Sandulescu-Nanoveanu, *Pr. civ.*, p. 682. — Jurisconsultul Julian susţinea această părere şi în dreptul roman, însă ea era generalmente respinsă. *„Quœ sententia vera non est,* dice Ulpian, *et a multis notata est“*. L. 16, Dig., 5, 1, *De judiciis*, etc.

Grefierii nu sunt supuşi acţiunei recursorie, însă sunt responsabili către părţi după dreptul comun. Responsab. grefierilor.

Astfel, ei respund de nulitatea unei hotărîri care ar resulta din nesubsemnarea minutei acelei hotărîri de către unul din judecători, de câte ori lipsa acestei formalităţi s'ar datori negligenţei lor [1]).

Ei sunt de asemene responsabili de perderea actelor sau obiectelor de valoare încredinţate de către părţi [2]), afară de casul când s'ar dovedi că ei au dat acelor acte toată îngrijirea cuvenită şi perderea sau sustracţiunea lor s'ar datori stărei rele a încuetorelor sau a dulapurilor în care ele se pastrau, mai cu samă dacă grefierul atrăsese atenţiunea acelor în drept asupra acestor împrejurări, cerênd îndreptarea lucrurilor [3]).

Ei respund de neînregistrarea în termenul legal a unui apel, recurs, etc., făcut în termenul util (art. 198 Pr. pen., 75, 97 L. jud. de ocoale din 1 iunie 1896): de alteraţiunele sau falşificările făcute chiar de alţii în registrele stărei civile (art. 37 C. C.), a căror depositari sunt (art. 30 C. C.);

De omisiunea pe registrele lor a transcripţiunelor ac- Art. 1817, § 1. telor de mutaţiunea proprietăţei imobiliare şi a inscripţiunelor privilegiilor sau ipotecelor cerute de părţi şi ordonate de justiţie (art. 1817, § 1) [4]);

De lipsa de menţiune în certificatele ce ei sunt obli- Art. 1817, § 2.

---

1) Cpr. C. Nîmes, 21 ian. 1864, Sirey, 64. 2. 19. Veḑi Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1570 urm. Laurent, XX, 504. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Greffe*, 41 urm. şi *Responsab.*, 454. — Grefierul ar fi de asemene responsabil de necontrasemnarea actului la care el a luat parte, căci lipsa acestei formalităţi atrage nulitatea actului (art. 46 L. org. jud. din 1 sept. 1890 şi art. 91 L. p. jud. de pace din 1 iunie 1896). Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1875, p. 47 şi Bulet. 1877, p. 73. Pand. fr. Répert, t. XXI, v° *Cour d'assises*, 344 urm. Veḑi şi tratatul nostru în limba franceză, p. 258, nota 3.

2) C. Riom. D. P., 57. 2. 147. Laurent, XX, 504. Cpr. art. 21 Regul. gref. din 26 ianuar 1895.

3) C. Cayenne, D. P., 72. 2. 90. Cpr. C. Dijon. D. P. 66. 2. 39. Art. 203 C. pen.
In cât priveşte responsabilitatea penală a grefierilor, la caz de sustragere de acte publice din causa negligenţei şi lipsei lor de îngrijire, veḑi art. 203 din codul penal.

4) Prin punerea acestor atribuţiuni în sarcina grefelor tribunalelor, legiuitorul nostru a desfiinţat conservatorii de ipoteci care există în Francia şi în Belgia.

gaţi a elibera părţilor (art. 1816) a uneia sau mai multor inscripţiuni existente, afară de casul când eroarea ar proveni din arătări nesuficiente, care nu pot să le fie imputate (art. 1817, § 2);

Art. 1819. De refusul sau întârdierea ce ei ar pune în transcrierea actelor de transmisiune ale proprietăţei imobiliare, în inscripţiunea privilegiilor şi a ipotecelor, în eliberarea certificatelor şi în presentarea registrelor originale cerute de părţi (art. 1819), etc., etc.

Art. 1822. Este de observat că, de câte ori grefierii, pentru abaterile comise în exerciţiul funcţiunei lor, sunt pasibili în acelaş timp şi de amendă şi de daune, daunele se plătesc înaintea amendei (art. 1822, 1823), prin derogare la principiul care voeşte ca preţul bunurilor unui debitor să se împartă prin analogie între toţi creditorii sĕi, dacă nu există între ei cause legitime de preferinţă (art. 1719). Legiuitorul a voit să asigure pe particulari contra insolvabilităţei eventuale a grefierului, dându-le precădere înaintea Statului care, în specie, n'a suferit nici o pagubă. nici o micşorare a patrimoniului sĕu.

Art. 47 L. org. judecăt. Pentru a asigura şi mai mult, într'o limită oare care. pe părţi contra insolvabilităţei grefierilor, legea org. judecătoreşti îi obligă a depune o cauţiune de 6000 lei (art. 47 L. din 1 sept. 1890) [1].

Responsab. archivarilor. Archivarii sunt şi ei responsabili atât penaliceşte (art. 203 C. pen.) cât şi pe cale civilă, ca ori care depositar de acte publice, de toate dosarele şi actele ce le sunt încredinţate şi care compun archiva [2].

Of. stărei civile. Ofiţerii stărei civile respund de regulata ţinere a actelor stărei civile ce le sunt încredinţate (art. 37, 38 C. C.);

Responsab. portăreilor. Portăreii avênd şi ei, într'o limită oare care, interesul părţilor litigante pe mânele lor, respund către aceste de nulitatea unui act de procedură, chiar dacă această nulitate se datoreşte faptului aprodului sau agentului care'i a înlocuit (art. 77 Pr. civ.). Tribunalele apreciază, în a-

---

1) Vedi, în privinţa depunerei şi restituirei acestei garanţii, art 3 şi urm. din Regul. p. organ. şi serviciul interior al grefelor tribun., din 26 ianuar 1895, regulament la care am colaborat şi noi, în calitate de secretar general al Ministerului justiţiei.

2) Vedi art. 32 din Regul. grefelor de la 26 ianuar 1895.

semene casuri, gravitatea culpei, realitatea pagubei şi suma la care se rădică [1]).

In caz de sechestrarea sau urmărirea unei averi mişcătoare, faptul din partea portărelului de a nu sigila averea urmărită şi de a nu încredința unui custode, supune pe portărelul însărcinat cu asemene lucrare la daune în folosul creditorului urmăritor, dacă această avere s'a înstrăinat de debitor sau de altă persoană [2]).

S'a decis, de asemene, că portărelul este responsabil de moralitatea şi de solvabilitatea custodelui ales de dênsul [3]) ; însă într'un alt sistem mult mai juridic, se susține că portărelul n'are nici o respundere, de câte ori nu i se poate imputa nici o culpă în alegerea ce a făcut, adecă când el a ales o persoană solvabilă (art. 420 Pr. civ.) [4]). Responsab. portărelului p. custode.

Pentru a înlătura ori ce dificultate şi controversă în această privință, portăreii vor face foarte bine de a nu rêndui ca custode de cât persoanele recomendate de creditor (art. 420 Pr. civ.)

In ori ce caz, custodele, fie rênduit direct de portărel, fie recomendat de partea interesată, va fi respundĕtor de ori ce pagubă s'ar aduce creditorului, din causa negligenței sale, putênd, după împrejurări, să fie supus şi la pedeapsa prescrisă de lege pentru abus de încredere (art. 422 Pr. civ., 322 urm. C. pen.). Responsab. personală a custodelui. Art. 422 Pr. civ.

Autorii franceji se ocupă pe larg de responsabilitatea mijlocitorilor de schimb şi de mărfuri *(agents de change* [5]). Găsim însă de prisos de a ne ocupa despre o instituțiune care există numai pe hârtie. Mijlocitorii de schimb şi de mărfuri, înființați la noi prin L. din 4 iulie 1881 (art. Mijlocitorii de schimb. Art. 19 urm. L. din 4 iulie 1881.

---

[1]) Cpr. Cas. fr., 2 martie 1891. D. P., 92. 1. 31.

[2]) Trib. Suceava, 21 fevr. 1893, *Dreptul* din 1893, No. 38.

[3]) Cas. fr., 18 april 1827 şi C. Paris, 20 aug. 1825. Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 681.

[4]) Cas. fr., 25 ianuar 1836 şi C. Rouen, 5 dechembrie 1831. Répert. Dalloz, v° *cit.*, 680—2°. Sourdat, II, 900.

Vedi, în cât priveşte responsabilitatea portăreilor în Francia *(la responsabilité des huissiers)*, Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1578 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 659 urm. şi v° *Huissier*, 46 urm.

[5]) Vedi Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 1411 urm. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, IV, 945 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 664 urm.

19 urm.), n'au funcţionat încă până acum şi nu vor funcţiona probabil nici odată.

Resp. bancherilor, schimbătorilor, etc. Cât pentru schimbători, zarafi, bancheri, case sau institute de bancă, etc., care se îndeletnicesc cu comerţul titlurilor la purtător, ei sunt responsabili, în privinţa titlurilor perdute sau furate, de toate operaţiunele făcute prin intermediul lor, în urma publicaţiunei poprirei făcute de proprietarul acestor titluri prin *Monitorul oficial* [1].

Bancherii, mijlocitorii de schimb, casele sau institutele de bancă, etc., sunt obligaţi a înscrie în registrul lor: a) numĕrul tuturor titlurilor la purtător ce cumpără. vînd sau primesc ca amanet, şi în genere, toate titlurile asupra cărora fac vre-o operaţie oare-care: b) numele, locuinţa şi profesiunea persoanelor cu care au tratat; şi c data operaţiunei.

Contravenienţii sunt, pe de o parte, pasibili de o amendă de la 50 până la 300 lei, care se pronunţă de tribunal în primă şi ultimă instanţă, ear pe de alta, de daunele causate celor interesaţi. (Art. 19 L. din 21 ianuar 1883).

S'a decis însă, cu toate aceste, în Francia, că bancherul care n'ar fi verficat identitatea şi domiciliul vêndĕtorului unor titluri la purtător, nu este responsabil, la caz când s'ar descoperi mai în urmă că titlurile vêndute erau furate, dacă din împrejurările în care s'a petrecut vêndarea nu resultă nici o bănuială în această privinţă [2].

Art. 1483, 1902. C. C. Intreprindĕtorii de ori ce lucrări şi chiar de drumuri de fer [3]) şi architecţii [4]), sunt responsabili de lucrările exe-

---

[1]) Art. 22 din legea de la 21 ianuar 1883, pentru titlurile la purtător perdute, distruse, furate, etc. Această lege nu este de cât o imitaţiune a legei fr. din 15 iunie 1872, asupra titlurilor la purtător.

[2]) C. Douai, 25 dechem. 1875. D. P., 76. 2. 153. Cpr. Cas. fr., 5 ianuar 1872. şi C. din Rouen, 12 martie 1873. D. P. 72. 1. 161. D. P., 73. 2. 188. — Vedi însă C. Paris, 6 iunie 1864. D. P., 65. 2. 54. — Vedi, în cât priveşte responsabilitatea bancherilor în Francia, Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 1557 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsab.*, 672 urm.

[3]) Cpr. C. din Bucureşti. *Dreptul* din 1882, No. 15.—Vedi însă Cas. rom. Bulet. S-a I, 1881, consid. de la p. 110.

[4]) Architecţii sunt responsabili de viciile de construcţiune, chiar dacă materialul întrebuinţat a fost procurat de proprietar, pentru că ei nu aveau de cât să nu'l primească. dacă nu întrunea condiţiile cerute. Cpr. Cas. rom. S-a 1. Bulet. anul 1879, p. 904.

cutate, dacă aceste lucrări se dărâmă în totul sau în parte, sau amenință invederat dărâmarea din causa unui viciu de construcțiune sau unui viciu al pământului, care nu poate suferi o lucrare atât de grea. Această responsabilitate încetează după ḑece ani din ḑiua în care s'a terminat lucrarea (art. 1483, 1902) [1].

Responsabilitatea edictată de art. 998 şi 999 care incumbă funcționarilor şi particularilor, se aplică atât Statului cât şi administrațiunelor publice. Resp. Statului.

Responsabilitatea Statului poate să fie directă, adecă să resulte din faptele ordonate şi executate de Guvern (art. 998, 999), şi indirectă, când faptele delictuoase sunt imputabile unui funcționar al sĕu (art. 1000). [2]

Despre responsabilitatea Statului din causa greşelelor comise de agenții sĕi ne vom ocupa mai la vale. Veḑi *infrà*, explic. art. 1000.

De o cam dată nu ne ocupăm de cât de responsabilitatea directă a Statului, ca persoană morală şi ca Guvern sau putere executivă, căutând a stabili adevaratele principii care cârmuesc materia.

Şi mai întâi de toate, dacă privim Statul ca persoană morală, adecă ca o persoană de drept privat, capabilă de a avea proprietăți, drepturi şi îndatoriri, responsabilitatea sa față cu cei de al treile este în afară de ori ce îndoeală, de câte ori el jîgneşte drepturile altuia: „Considerând, ḑice Tribunalul civil din Espalion, că Statul, ca şi particularii, poate, după împrejurări, să fie declarat responsabil de dauna adusă altuia; că apreciarea responsabilității sale trebue să fie supusă autorității judecătoreşti când acțiunea se îndreptează contra lui, nu ca putere publică şi din causa serviciilor publice, ci ca persoană civilă, considerată ca proprietar şi ca parte contractantă, din causa raporturilor ce resultă între el şi particulari“ [3]. Resp. Statului ca persoană morală.

---

[1]) Veḑi asupra responsabilității architecților, Sourdat. I, 671 urm. Veḑi şi *infrà*, rubrica: *Prescrierea acțiunei în daune.*

[2]) Cpr. Sourdat, II, 1307. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Responsabilité*, 339.

[3]) Veḑi D. P., 84. 1. 301, primul considerent. Baudry, II, 1349. Veḑi şi *infrà*, rubrica: *Despre responsabilitatea Statului pentru greşelele funcționarilor, agenților sau prepuşilor sĕi.*

Resp. Statului ca putere executivă. Controversă.

In cât priveşte însă responsabilitatea Statului ca Guvern, ca putere publică şi executivă, se susţine că faptele sale, fie că ele se referă la dispoziţiuni legislative, fie la mĕsuri de guvern şi de administraţiune luate într'un interes general de ordine şi de siguranţă publică, nu dau nici o dată loc la o acţiune în responsabilitate în favoarea particularilor care s'ar pretinde lezaţi prin asemenea fapte[1].

Această părere este însă inadmisibilă, la noi, pentru că, în principiu, ori ce drept lezat trebue să deie loc la o despăgubire, afară de casul când partea lezată s'ar găsi în faţa unei puteri iresponsabile, şi Guvernul trebue să fie responsabil, pentru că nici o lege nu 'l autorisă a leza drepturile particularilor. Statul sau Guvernul fiind deci obligat a gera interesele sociale în aşa mod în cât să nu jignească drepturile altuia, va respunde de ori ce daună causată particularilor: „Considerând, ḑice cu drept cuvênt, Curtea noastră supremă, că Statul, ca putere executivă, este în principiu respunḑĕtor de pagubele pricinuite prin violarea dreptului altuia, atunci când înves-

---

[1]) Larombière, V. art. 1382, 1383, No. 10 şi art. 1384, No. 15. Sourdat, II, 1305. Cpr. Michoud, profesor la facultatea de drept din Grenoble, *De la Responsabilité de l'Etat à raison des fautes de ses agents* (Paris, 1895), No. 4, p. 7 urm. şi No. 36 urm., p. 61 urm Jurisprudenţa străină pare a fi în acest sens. Cpr. Cas. belg., 12 ianuar 1893, ultimul considerent. D. P., 94. 2. 272, colona 1. Trib. Tunis, D. P., 95. 2. 67. C. Palermo, 12 martie 1883. Sirey, 84, 4, 7 şi decisiile citate de Giorgio Giorgi, *La dottrina delle persone giuridiche* (Firenze, 1892), t. III, p. 129 urm., Trib federal elveţian, 25 martie 1882. Sirey, 83. 4. 8.—In unele cantoane ale Elveţiei însă, precum în cant. Uri, Statul are o respundere subsidiară şi limitată. „Membrii diverselor jurisdicţiuni, ḑice art. 17 din Constit. acestui canton (6 mai 1888), funcţionarii şi prepuşii Statului sunt, în genere, obligaţi a presta jurământ de a'şi îndeplini datoria cu credinţă şi de a observa Constituţia şi legile. Ei respund de gestiunea lor, la caz de infidelitate sau de negligenţă în îndeplinirea datoriei lor, *sub garanţia subsidiară a Statului, până la concurenţa sumei îndoite a garanţiei ce au depus*". Veḑi această Constit. în *Annuaire de législation etrangère,* anul 1888, p. 721 urm. In alte cantoane, precum la Zürich şi la Lucerna, responsabilitatea Statului nu este admisă de cât in casuri anume determinate, de ex., pentru arestare ilegală. Veḑi Michoud, *op. cit.*, p. 88, No. 51.

tit cu puterea suverană, comandă oare-care mĕsuri în numele ordinei sociale, a siguranței publice, sau a conservărei ori a prosperităței Statului, și această responsabilitate nu încetează de cât numai în caz de forță majoră...etc" [1]).

Art. 4 din legea responsabilităței ministeriale vine în favoarea acestei teorii. In adevĕr, acest text presupune responsabilitatea Statului ca Guvern, de vreme ce obligă pe miniștri a respunde Statului, după dreptul comun, daunele la care el ar fi fost expus către particulari prin faptul lor.

Județe, comune, etc. Aceleași principii sunt aplicabile județelor și comunelor. Ele trebue să repare deci dauna causată, chiar dacă ar fi lucrat ca putere publică [2]).

Comune. Comunele mai sunt încă responsabile de câte ori aduc particularilor o daună prin refusul sau negligența lor de a îndeplini obligațiunele ce le incumbă după lege [3]).

In cât privește responsabilitatea comunelor din causa greșelelor comise de agenții lor, vedi *infrà*, explic. art. 1000.

---

[1]) Cas. rom. S-a I, 27 iunie 1894. *Curierul judiciar* din 1894, No. 37 și *Dreptul* din 1894, No. 56. *Idem.* Tribun. Ilfov, în aceiaș afacere, 15 april 1892 (Oscar N. Nicolescu făcênd funcțiune de președinte). *Dreptul* din 1892, No. 58. Considerentele tribunalului sunt atât de puternice și așa de bine redactate, in cât ele au fost aproape literalmente reproduse în decisiunea Inaltei Curți. Vedi în acelaș sens, Laurent, XX, 418 urm., pe care, dealtmintrele, decisiunele de mai sus îl reproduc în totul. Vedi și *suprà*, p. 419 urm. Mai vedi încă în acelaș sens, Demolombe, XXXI, 637. Aubry et Rau, IV, § 447, p 759. Meucci, *Della responsabilità indiretta delle amministrazione pubbliche (Archivio giuridico*, t. 21, p. 341 urm.). Otto Gierke, *Die Genossenschaftstheorie und die deutsche Rechtsprechung*, p. 743 urm., p. 794, etc.

[2]) Laurent, XX, 439 urm —Astfel, comuna este respundĕtoare de daunele aduse proprietăților particulare prin înălțarea stradelor. Cas. rom. S-a I. Bulet. 1879, p. 101.—Vedi însă C. din București, Dreptul din 1888, No. 1. Cas. fr., 4 fevr. 1890. D. P., 90. 1. 392 și Sirey, 93. 1. 463. T. Huc, VIII, 421.

[3]) Laurent. XX, 442.—Astfel, faptul unei comuni de a opri fără nici un motiv pe un proprietar de a construi sau de a face reparațiunele necesare pe terenul sĕu, o supune la daune, dacă judecătorii fondului constată existența culpei și a prejudiciului. Cas. rom. S-a I. Bulet. 1890, p. 38. Aprecia-rea culpei și a quantumului daunelor intrând în atribuțiunea suverană a judecătorilor fondului, scapă de controlul Casației. Cas. rom., S-a 1. Bulet. 1890, p. 1424.

Responsab. Miniştrilor.

Venim, în fine, la responsabilitatea miniştrilor. Nu vorbim, bine înţeles, de responsabilitatea lor politică, care se traduce prin un vot de blam al parlamentului, nici de responsabilitatea lor penală, regulată prin art. 101 şi urm. din Constituţie şi prin legea asupra responsabilităţei ministeriale din 2 mai 1879, ci de responsabilitatea lor civilă către Stat sau către particulari pentru atingerea drepturilor acestora în administraţiunea lor.

Resp. Miniştrilor către Stat.

In cât priveşte responsabilitatea miniştrilor către Stat. legea asupra responsabilităţei ministeriale din 2 mai 1879 are o dispoziţiune care curmă discuţiunele ce s'au rădicat în această privinţă în Francia [1]). Art. 4 din sus-citata lege prevede, în adevĕr, că ministrul care, *cu rea credinţă*, va fi causat o daună Statului, sau îl va fi expus la daune către particulari, va fi respundĕtor civil către Stat, şi se va judeca conform dreptului comun, şi prin urmare, înaintea tribunalelor ordinare, autorisarea Corpurilor Legiuitoare fiind însă, în acest caz, neapărată.

Responsab. miniştrilor p. simplă negligenţă.

Se poate întâmpla ca dauna să nu fi fost adusă Statului cu rea credinţă, ci prin o simplă negligenţă, şi în asemene caz, se poate rădica chestiunea dacă Statul are o acţiune în contra ministrului negligent? Să nu sĕ dică că legiuitorul din 1879 vorbind numai de *rea credinţă*, ar fi înţĕles prin aceasta a nu admite responsabilitatea pentru simplă negligenţă (argument *à contrario sensu)* [2]), căci această lege, de şi nu vorbeşte de cât de casul cel mai

---

[1]) In cât priveşte dreptul francez, vedi Répert. Dalloz, *Supplém., Responsabilité*, 422 urm. După cât cunoaştem, legea noastră este aproape singura care regulează această materie într'un mod satisfăcĕtor, de şi incomplect. Mai pretutindene, în adevĕr, responsabilitatea civilă a ministrului nu are loc, după cum este, de ex., în Belgia (v° Thonissen, *La Constit. belge annotée*, 278), sau este legată de responsabilitatea penală. Astfel, pentru a nu cita, în acest din urmă sens, de cât un exemplu, art. 6 din legea austriacă de la 25 iulie 1867 prevede că ori ce ministru poate fi urmărit înaintea tribunalelor ordinare pentru repararea daunelor aduse Statului sau unui particular prin un act recunoscut ilegal de către tribunalul de Stat, sub condiţiune însă ca actul ilegal care a adus dauna să fi provocat punerea sub acusare a ministrului.

[2]) Vedi cele dise în privinţa acestui argument, *suprà*, p. 302, nota 1.

grav, adecă de delictele civile comise de un ministru în exercițiul funcțiunei sale, referindu-se la dreptul comun, se înțelege că art. 999 C. C. se va aplica în specie. Nu suntem, în adevĕr, în materie penală pentru ca argumentul prin analogie să fie respins, și ar fi straniu ca cel mai inalt funcționar al Statului să poată, prin o negligență culpabilă aduce acestuia o pagubă, fără a avea nici o respundere.

Ministrul va putea fi declarat responsabil cătră Stat nu numai pentru faptele sale personale, dar și pentru acele comise de subalternii sĕi cu consimțĕmêntul sau ordinul sĕu [1]. **Resp. minist. p. subalternii sĕi.**

In cât privește faptele daunatoare comise de un ministu în afară de funcțiunele sale oficiale, nu mai remâne nici o îndoială că ele vor da loc la responsabilitatea dreptului comun (art. 998, 999) [2]. **Fapte comise de ministru în afară de funcțiunea sa.**

Prin aplicațiunea acestui principiu incontestabil, art. 9 din legea responsabilităței ministeriale prevede că crimele și delictele comise de un ministru afară din exercițiul funcțiunelor sale, se judecă de instanțele ordinare.

Ministrul respunde el față de particulari de delictele și quasi-delictele comise în exercițiul și cu ocasiunea funcțiunei sale? Chestiunea de astă dată este mai delicată, și s'a dis că miniștrii trebue, în asemene casuri, să fie iresponsabili spre a fi feriți de reclamațiunele nedrepte și răutăcioase care ar pune o piedecă serioasă mersului afacerilor publice, din causa ambițiilor și intereselor meschine la care de multe ori membrii conștiincioși a unui Guvern sunt chiemați a se înpotrivi [3]. **Resp. Miniștrilor față de particulari.**

Art. 4 din legea responsabilităței ministeriale prevede acest caz indirect. In adevĕr, acest text conferind Statului o acțiune contra ministrului *pentru daunele aduse particularilor*, acei lezați în drepturile lor vor îndrepta acțiunea lor în contra Statului, pe care membrii Guvernului

---

[1]) Cpr. Thonissen, *op. cit.*, 279, p. 209, ediția a 3-a (1879).
[2]) Cpr. J. J. Thonissen, *op. cit*, 278, p. 207.
[3]) Cpr. Thonissen, *op. cit.*, 278, p. 208. — Veḑi însă Meitani, *Studiĭ asupra Constituțiunei Românilor*, art. 92, p. 92, 95, care acordă particularilor dreptul de a trage la respundere pe ministrul culpabil de rea credință sau simplă negligență.

îl obligă în baza art. 1000, remânênd Statului recurs în contra ministrului culpabil de rea credință sau de negligență, conform principiului înscris în art. 4 din legea responsabilităței ministeriale.

In cât privește delictele sau quasi-delictele comise de membrii Guvernului în afară de exercițiul funcțiunei lor. nu mai încape îndoială că ei vor putea fi trași la respundere de partea lezată, conform dreptului comun [1]).

Ocupândune până acum de responsabilitatea Statului. a comunelor, județelor și a diferiților funcționari publici. am vědut că art. 998, 999 cuprind un principiu general aplicabil tuturora [2]).

Neresponsabilitatea puterei legiuitoare.

Trebue însă să adaogăm, înainte de a trece la o altă ordine de idei, că numai puterea leginitoare și Regele sunt iresponsabili. Legea, în adevĕr, trebue să fie aplicată chiar atunci când ea ar leza drepturile individuale, și nu se poate pricepe o acțiune în daune în contra Statului din causa unei legi, ori cât de vătămătoare ar fi [3]).

---

1) Cpr. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 426.

2) „*Il n'existe*, dice Larombière (art. 1382, 1383, No. 15, *ab initio)*, *aucune condition*, *aucune position*, *aucune profession. aucun art*, *aucune fonction même*, *si élevée qu'elle soit*, *qui puisse s'attribuer l'irresponsabilité et revendiquer pour soi l'impunité. Tous ceux qui les occupent ou les exercent sont également responsables de leurs délits ou quasi-délits*, *et sont tenus indistinctement de réparer le dommage qu'ils ont causé par leur faute*". Cpr. Laurent, XX, 483 urm. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 756, nota 8. Giorgio Giorgi, V, 154. Bonasi, *Della responsabilità penale e civile dei Ministri e degli altri ufficiali pubblici*, cap. 1 și 2. Sourdat, I, 9, etc. Cpr. D. P., 62. 1. 419. D. P. 84. 2. 176. Vedi, în privința funcționarilor publici. art. 839 din noul cod german, citat *suprà*, p. 429, nota 1.

3) Cpr. Laurent, XX, 418, 444. Larombière, V, art. 1382. 1383, No. 10. F. Herman, No. 759 urm. Sourdat, II, 1305. Pĕucescu, II, 501. Michoud. *Responsabilité de l'Etat*, p. 63 urm. No. 38.—De câte ori legiuitorul lovește în drepturile câștigate este de datoria lui să acorde o despăgubire. Astfel s'a făcut la noi cu desrobirea țiganilor, cu rescumpărarea clăcei, etc. Vedi în privința rescumpărărei clăcei sau boierescului, legea pentru regularea proprietăței rurale din 15 aug. 1864 (art. 11); ear în cât privește desființarea robiei, vedi t. I a lucrărei noastre, partea I, p. 124 nota 1 și trat. nostru în limba franceză, p 77, nota 1, p. 484, nota 2.

Regele este de asemene iresponsabil atât penalicește cât și civilmente. Persoana Regelui este inviolabilă, dice art. 92 din Constituție. Regele nu poate deci nici odată fi urmărit înaintea tribunalelor, nici pentru delicte politice, nici pentru crime și delicte comune, nici pentru delicte civile, și persoana sa este mai presus de cât însuș legea. Mecanismul social al regimului constituțional cere imperios această excepțiune. In adevĕr, Guvernul ar fi deconsiderat, acțiunea sa ar fi pusă în suspensie, și însuș principiul pe care se intemeiază monarchia constituțională ar fi compromis, dacă capul Statului, care ocupă un rang atât de însĕmnat în organisațiunea puterelor publice, ar putea fi urmărit și condamnat pentru un fapt ori cât de grav. Maxima că *Regele nu poate să facă rĕu (the King can do no wrong)* este de esența ori cărui guvern constituțional bine organisat [1]), și iresponsabilitatea capului Statului este atât de necesară, încât însuși republicele sunt nevoite a admite acest principiu, cel puțin în o limită oare care. Astfel, de exemplu, în Francia, președintele republicei nu este responsabil de cât pentru crima de înaltă tradare [2]). Nerespons. Regelui. Art. 92 Constit.

„Majestatea regală, a dis Shakespeare, când cade, nu cade nici odată singură; ea atrage în prăpastie după dânsa tot ce stă în picioare. Regele e ca o roată gigantică, pusă în vêrful muntelui celui mai înalt; între vastele sale spițe sunt mii de lucruri mici, mii de anexe, și de dependențe debile, care toate se rostogolesc în fundul prăpăstiei, când roata cade de la înălțimea ei. Nici o dată Re-

---

[1]) Cpr. Thonissen, *op. cit.*, 263. Ortolan, *Eléments de droit pénal*, I, 502, p. 196. Benjamin Constant, *Principes de politique*, p. 24. Meitani, *op.* și *loco cit.* 17 urm. Vedi și t. I a lucrărei noastre, partea I, p. 83. Principiul iresponsabilităței capului Statului își avea ființă la noi atât sub Regulamentul Organic cât și sub Convenția din Paris. Cpr. Cas. rom., 11 aprilie 1864. Bulet. Cas. S-a reclamațiunelor, anul 1864, p. 203.

[2]) Eată, în adevĕr, cum se exprimă art. 6 din legea de la 25 fevr. 1875, asupra organisărei puterilor publice: „Miniștrii sunt solidar responsabili înaintea Camerelor de politica generală a Guvernului, și individual de actele lor personale. *Președintele Republicei nu este responsabil de cât în caz de înaltă tradare (dans le cas de haute trahison)*“.

gele n'a suspinat, fără ca din adêncul inimei poporului să nu fi eşit un gemĕt de durere [1]).

Responsab. medicilor. Chestiunea de a se şti dacă medicii, şi în genere, toţi acei care, sub un titlu oare care, practică arta de a tămădui, sunt sau nu responsabili de greşelele, negligenţa, nedestoinicia sau erorile ce ei pot să comită în exerciţiul profesiunei lor, este celebră şi a dat loc la dificultăţi.

Dreptul roman. Dreptul roman admitea responsabilitatea medicilor într'un mod general: „*Imperitia quoque culpœ annumeratur, veluti si medicus ideo servum tuum occiderit, quod eum male secuerit, aut perperam ei medicamentum dederit*" [2]).

Codul Calimach. Art. 1731. Art. 1731 din codul Calimach (1299 C. austriac), prevede de asemene că acel ce public se indeletniceşte în vre-o meserie, sau meşteşug, ori manufaptură . . . arată prin aceasta cum că el iea asupraş cuviincioasa silinţă şi cerşuta neobicinuită iscusinţă, fiind prin urmare respundĕtor pentru lipsa unei asemene silinţi şi iscusinţi.

Dreptul actual. Controversă. In dreptul actual, de şi chestiunea este controversată, se decide însă în genere că medicii pot fi chiemaţi la respundere pe cale civilă, de câte ori faptul imputat s'a întâmplat din causa unei negligenţe culpabile, a unei greşeli grave ce ei ar fi comis în tratamentul lor, greşală

---

[1]) . . . . . . „*The cease of majesty*
Dies not alone; but, like a gulf, doth draw
What's near it with it; it is a massy wheell,
Fix'd on the summit of the highest mount,
To whose huge spokes ten thoussand lesser things
Are mortis'd and adjoin'd; which when it falls,
Each small annexment, petty consequence,
Attends the boist'rous ruin. Never alone
Did the king sigh, but with a general groan".
Hamlet, act. III, scena III.

[2]) Instit., IV, 3, § 7, *De lege Aquilia*. Veḑi şi L. 8, Dig., 9, 2, *eod. tit.*, unde se ḑice: „*Idem juris est, si medicamentum perperam usus fuerit. Sed et qui bene secuerit, et dereliquit curationem, securus non erit, sed culpæ reus intelligitur*". Celsus ḑice de asemene că ignoranţa sau nedestoinicia (*imperitia*) se consideră ca o culpă. L. 9, § 5, Dig, 19, 2, *Locati conducti*. In fine, legea 6, § 7, Dig., 1, 18, *De officio præsidis*, prevede că greşelele comise de un medic din ignoranţă îi sunt imputabile. „*Quod per imperitiam commisit medicus, imputari ei debet*". Veḑi şi *suprà*, p. 398, nota 2.

care ar denota uitarea datoriei lor profesionale şi a regulelor celor mai elementare de bun simţ şi de prudenţă [1]).

In această materie, ca în toate chestiunele de fapt, tribunalele au o mare latitudine de apreciare. Limita acestei responsabilităţi neputênd fi stabilită *à priori* în mod general, judecătorii vor determina-o în fie care specie, după împrejurări, care variază în fie care causă. [2]).

Tribunalele vor examina deci dacă faptul imputat medicului constitue o culpă, o negligenţă sau o imprudenţă culpabilă, precum şi dacă el s'a departat de la regulele profesiunei sale, fără a intra însă în examinarea teorielor şi a metodelor medicale, căci chestiunele tecnice şi pur ştiinţifice nu sunt de competinţa lor. Astfel, ele nu s'ar putea

---

[1]) Cpr. C. Metz, Besançon, Nîmes, Liège, etc. D. P., 67. 2. 110 şi Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 122—3°. D. P., 84. 2 176 şi *Dreptul* din 1884, No. 25. D. P., 91. 2. 281. Trib. Gray. D. P., 74. 5. 436. Trib. Bourgoin. D. P., 96. 2. 406. Cpr. C. Alger. D. P., 95. 2. 69 (în această din urmă decisie este însă vorba de responsabilitatea penală a medicilor). Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 532 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 156.—Intr'o altă părere, se susţine însă că medicul respunde şi de greşelele sale uşoare. Sourdat, I, 677 bis. Laurent, XX, 516. T. Huc, VIII, 419. Cpr. Demolombe, XXXI, 542 urm. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 756.—In fine, într'o altă părere, se susţine că medicul nici într'un caz nu poate fi declarat responsabil. Dubrac, *Tr. de jurisprudence médicale et pharmacéutique*, 91. Guerrier et Rotureau, *Manuel pratique de jurisprudence médicale*, p. 109 urm. Curtea de casaţie din Francia respunde însă, cu drept cuvênt, că art. 998, 999 fiind generale, ori ce persoană. ori care ar fi situaţiunea sau profesiunea sa, este supusă responsabilităţei care resultă din culpa sau negligenţa sa, afară de excepţiunele anume statornicite de lege. D. P., 62. 1. 419. Tot cam în aceşti termeni se exprimă şi Curtea din Nîmes, 26 fevr. 1884: „Considerând, ḑice această decisie, că art. 998 şi 999 C. C. conţin o regulă generală, aplicabilă ori cărei persoane care a causat un prejudiciu altuia prin greşala sa, ori care ar fi situaţiunea şi profesiunea ei; că această regulă nu sufere alte excepţiuni de cât numai cele anume statornicite de lege; că, prin urmare, medicii nu se pot sustrage responsabilităţei prevěḑute de aceste texte, etc." *Dreptul* din 1884, No. 25 şi D. P., 84. 2. 176. Veḑi şi *suprà*, p. 440, nota 2.

[2]) Veḑi însěmnatul rechisitor al procurorului general Dupin în decisia pronunţată de Curtea de casaţie, la 18 iunie 1835. Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 129, p. 317, *ad notam*.

pronunţa asupra oportunităţei sau neoportunităţei unei operaţiuni, asupra metodei de întrebuinţat sau tratamentului de urmat, etc., mărginindu-se numai a cerceta şi a decide dacă se poate imputa omului de artă, imprudenţă, negligenţă, lipsă de îngrijire sau neiscusinţă manifestă, într'un cuvênt, o culpă care să atragă responsabilitatea sa [1].

Greşala făcută în diagnosticul unei boli sau refusul de a procede la o operaţie periculoasă, nu sunt fapte de natură a atrage responsabilitatea medicului [2].

Dacă medicul n'a intervenit în mod spontaneu, ci a fost chiemat la patul bolnavului, atunci responsabilitatea sa nu mai e cârmuită de art. 998, 999, ci de art. 1080, pentru că, în asemene caz, există o convenţie [3].

Art. 248, 249 C. pen. In câteva împrejurări grave, medicul poate fi condamnat şi penaliceşte, prin aplicarea art. 248, 249 C. pen.[4].

---

[1]) Cpr. Trib. Paris, 22 ianuar 1889 şi Cas. fr., 21 iulie 1862. D. P., 91. 2. 281. nota b şi D. P. 62. 1. 419. Vedi C. Liège. D. P. 91. 2. 281. Sourdat, I, 677. Laurent, XX, 546. Demolombe, XXXI, 545. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 15. Orfila, *Médecine légale*, II, p. 47. Briand et Chaudé, *Manuel complet de médecine légale*, p. 51. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 542.

[2]) Cpr. Trib. civ. din Havre, 5 dech. 1889 şi Trib. fed. sviţeran, 10 iunie 1892. D. P., 91. 2. 281, nota a şi Sirey, 92. 4. 38. Vedi şi C. din Nimes, 26 fevr. 1884, *Dreptul* din 1884, No. 25. — Astfel, veterinarul chiemat a examina un cal, nu este responsabil, dacă el s'a înşalat asupra diagnosticului boalei, dacă eroarea sa este scusabilă şi dacă el n'a fost de rea credinţă. Trib. Bourgoin. D. P. 96. 2. 406.

Dreptul străin. Cod. oblig. elveţian, art. 348.

[3]) T. Huc, VIII, 419. Cpr. şi Laurent, XX, 516.—In codul elveţian al obligaţiilor (L. din 14 iunie 1881), raporturile dintre bolnav şi medic se regulează după disposiţiile relative la contractul de locaţiune de opere. In adevĕr, art. 348 din acest cod prevede că regulele privitoare la locaţiune de servicii (art. 338 urm.), sunt aplicabile contractelor relative la lucrări care presupun cunoştinţi profesionale, talente artistice sau o cultură ştiinţifică (profesiuni liberale) şi care se execută cu condiţiunea de a se plăti un onorariu convenit în mod expres sau tacitamente. Medicul este deci prin contract obligat a da toate îngrijirele sale bolnavului, respundênd de culpa sa. Trib. federal, 10 iunie 1892. Sirey, 92. 4. 38. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 544 urm.

[4]) Cpr. Sourdat, I, 677 *ter*.—Imprudenţa sau negligenţa unui medic nu poate însă da loc la responsabilitatea penală pentru omor fără voe, de cât atunci când se constată că ea

Aceiaş responsabilitate incumbă farmaciştilor. Greşala farmaciştilor consistă, în cele mai multe cazuri, în a da din eroare o substanţă în locul alteia, de ex., o otravă în loc de un medicament [1]). Responsab. farmaciştilor.

Refusul unui medic de a veni la bolnavul care'l chiamă nu cade însă sub aplicaţiunea legei penale şi nu poate servi de bază nici unei acţiuni civile, deşi asemene refus constitue, cel puţin în lipsă de motive legitime şi de o imposibilitate absolută, o calcare a datoriei profesionale. Refusul medicului de a se transporta la patul bolnavului.

Medicul ar putea fi declarat responsabil cel mult când ar refusa de a se transporta la patul bolnavului, atunci când el promisese concursul seu [2]).

Moaşele fiind, după legea sanitară, chiemate numai a dirija facerile normale şi a sevêrşi unele manipulaţiuni Responsab. moaşelor.

---

a fost causa morţei bolnavului. Cpr. Trib. corecţ. din Puy. *Dreptul* din 1881, No. 25. Astfel, cloroformarea unui bolnav, fără ajutorul unui coleg sau a unei alte persoane, nu face pe medic responsabil de moartea bolnavului, dacă nu se constată cu siguranţă că moartea se datoreşte acestei cloroformări. Cpr. C. Alger. D. P., 95. 2. 69. Tot astfel, părăsirea bolnavului de către medic în urma unei operaţiuni, nu atrage respunderea sa penală, dacă nu se stabileşte că presenţa sa ar fi înlăturat moartea bolnavului. *Aceiaş decisie.* De asemene, faptul de a practica o operaţie în contra voinţei bolnavului sau acelora care exercită o autoritate asupra lui, poate să deie loc cel mult la o respundere civilă, ear nici într'un caz, la responsabilitatea penală prevĕḑută de art. 248 şi urm. din codul penal. C. Alger, *decisie citată.*

Este, în adevĕr, de principiu, de şi nici o lege positivă nu există în această privinţă, că, afară de casurile urgente, medicul nu poate practica o operaţie chirurgicală, fără consimţĕmêntul bolnavului, sau a persoanelor sub a căror autoritate el se găseşte. Dovada consimţĕmêntului bolnavului este în sarcina omului artei, conform principiului: *Reus in excipiendo fit actor.* Cpr. asupra tuturor acestor puncte, Trib. şi C. Liège. D. P., 91. 2. 281.

[1]) Veḑi Briand et Chaudé, *op. cit.*, p. 56 urm. Répert. Dalloz. *Supplém.*, v° *Crimes et délits contre les personnes*, 251. Demolombe, XXXI, 555. Cpr. Cas. fr. D. P., 60. 1. 420. Farmacistul respunde, în asemenea caz, şi de erorile comise de elevul sĕu. Cpr. C. Rennes. D. P., 72. 2. 38.

[2]) Veḑi Briand et Chaudé, *Médecine legale*, p. 14, şi decisiile citate de aceşti autori.

de mică chirurgie, după prescripția medicală [1]), sunt responsabile, de câte ori contravenind acestor disposițiuni. au practicat o operațiune sau au căutat o boală fără ajutorul medicului [2]).

Patroni în chirurgie, ofițeri de sănătate, etc.

La aceiaș responsabilitate sunt supuși patronii în chirurgie, sub-chirurgii, dentiștii, ofițerii de sănătate [3]), etc. care ar face o operație greșită, întrecênd astfel limitele competinței și atribuțiunele lor.

Responsab. experților.

Responsabilitatea care incumbă medicilor, incumbă și experților rênduiți de judecători, fie din oficiu, fie după cererea părților (art. 211 urm. Pr. civ.), ceea ce însemnează că ei nu respund de cât de *culpa lata* și de erorile

---

[1]) Vedi art. 75 din legea asupra serviciului sanitar de la 16 iunie 1874 și art. 110 din L. modificătoare, de la 22 iunie 1893. Cpr. art. 33 din legea fr. de la 19 vent., anul XI, care oprește pe moașe de a întrebuința la o facere forcepsul sau alte instrumente, fără ajutorul medicului.

[2]) Trib. și C. Gand, 1 fevr. 1882. Répert. Dalloz, *Supplém., Crimes et délits contre les personnes*, 249, nota 1. Briand et Chaudé, *op. cit.*, p. 55. Sourdat, I, 678. Demolombe, XXXI, 553.—Această responsabilitate încetează însă în caz de forță majoră, adecă când ori ce întârdiere ar fi pus viața mamei în pericol, din causa că copilul era mort și în stare de descompunere. Cpr. Cas. fr. D. P., 78. 1. 336. Această decisie vizează casul unui ofițer de sănătate, însă aceiaș soluție este aplicabilă, prin analogie, și moașelor. Vedi Briand et Chaudé, *op. cit.*, p. 41 și C. Rouen, 29 iunie 1843. Répert. Dalloz, v° *Médecine*, 30, nota 2.

[3]) Doctorii sau licențiații în medicină sunt acei care au făcut anume studii pentru a exercita medicina și a tămădui bolnavii, ear ofițerii de sănătate *(les officiers de santé)* sunt acei care exercită arta de a tămădui, fără a avea gradul de doctori sau licențiați. Este de observat că legile noastre sanitare, care s'au succedat și din care cea de pe urmă este acea din 22 iunie 1893, nu vorbesc *de ofițeri de sănătate*, ci numai de doctori sau licențiați în medicină, magistri sau patroni în chirurgie, sub-chirurgi și dentiști.

In regulamentul scoalei de medicină din București, aprobat prin decretul 1902, din 16 aug. 1858 (art. 1), se prevede însă că scopul scoalei naționale de medicină este de a forma *ofițeri de sănătate* pentru serviciul sanitar al armatei. Cuza-Vodă a înființat ofițeri sanitari în armată prin decretul din 21 aug. 1862. Mai multe disposițiuni din legile noastre vorbesc de asemene de *ofițeri de sanatate*. Vedi de ex., art. 810 C. C., 246 C. pen., etc. Cpr. t. IV a lucrărei noastre, p. 67, nota 3.

grosiere care echivalează cu dolul, ear nu de o simplă eroare de fapt sau de o inexactitate, mai cu samă dacă se constată că ei au fost de bună credinţă [1]).

Dacă expertul a fost numai negligent sau incapabil, părţile care l'au ales trebue se sufere consecinţele greşelei lor [2]).

Responsab. advocaţilor.

Sfaturile nefiind obligatorii pentru acei ce le primesc, advocatul nu respunde în genere de erorile ce el au putut să comită în consultaţiile date unui client, afară de casul, bine înţeles, când ar exista dol sau fraudă din partea sa [3]).

El nu respunde de asemene de perderea unui proces, dacă nu i se poate imputa nici o culpă, pentru că *lites habent sua sidera* [4]).

---

[1]) Cpr. Trib. din Havre şi C. Pau. D. P., 87. 3. 128 şi D. P., 64. 2. 63. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 455.—Vedi insă, Sourdat, I, 679 bis şi C. Montpellier, D. P., 91. 2. p. 50, 51.

[2]) *„Proindè, si mensor imperitè versatus est, sibi imputare debet, qui eum adhibuit“*. L. 1, § 1, Dig., 11, 6, *Si mensor falsum modum dixerit.*—Expertul nu respundea deci la Romani, ca şi astăzi, de cât de dolul sĕu sau de greşelele grave care echivalau cu dolul. *„Lata culpa planè dolo comparabitur“*. L. 1, § 1, Dig., *loco cit.* Vedi şi L. 1, § 5, Dig., 44, 7, *De obligationibus et actionibus*, unde se dice: *„Magnam tamen negligentiam placuit in doli crimine cadere“*. Vedi şi *suprà*, p. 328, text şi nota 1.

[3]) Cpr. Demolombe, XXXI, 556. Giorgio Giorgi, V, 155. Laurent, XX, 519. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 15. T. Huc, VIII, 419. Troplong, *Mandat*, 16. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1455. *„Si advocatus dederit malum consilium, non tenetur, nisi de dolo fecerit“*, dicea Bartole, asupra legei 10, § 7, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra.* Codul Calimach pare din contra, a face responsabil pe advocat şi de simplele sale greşeli, conform adagiului: *Imperitia culpæ adnumeratur.* (L. 132, Dig., 50, 17). In adevĕr, eată cum se exprimă art. 1732 din acest cod (1300 C. austriac): „Acel iscusit într'un meşteşug, remâne respundĕtor şi atunce, când luând mulţămită, va da cu vicleşug, *sau cu greşală*, o sfătuire păgubitoare lucrurilor cuvenite meşteşugului sau ştiinţei sale“.

[4]) Cpr. Giorgio Giorgi, V, 155.—Advocatul ar fi însă responsabil, dacă din ignoranţă sau din negligenţă, ar fi omis de a transcrie un act translativ de proprietate imobiliară, de a inscrie o ipotecă, de a nu se înfăţoşa la un termen, de a nu face oposiţie, apel, etc., atunci când pentru toate aceste casuri avea o procură în regulă. Cpr. Giorgio Giorgi, *loco cit.*

Advocatul neputênd şi netrebuind să deie concursul sěu de cât unei cause juste şi întemeiate [1]), ar putea să părăsească causa care i se păruse justă mai întâi şi care, după o matură reflexiune, i s'ar părea neîntemeiată, fără însă ca refusul sěu tardiv să aducă vre o daună clientului sěu, căci, în acest din urmă caz, el ar putea fi declarat responsabil [2]).

Advocatul ar putea de asemenea fi tras la respundere pentru rătăcirea actelor ce'i s'ar fi încredinţat [3]), sau pentru atingerea care s'ar aduce adversarului sau unei alte persoane, prin pledarea sa orală sau conclusiile sale scrise [4]).

---

[1]) „Considerând, ḑice Curtea de casaţie din Francia, în secţiuni-unite (6 iulie 1813), că legea, onoarea şi religiunea jurămêntului impun aceluia ce exercită nobila profesiune de advocat, datoria de a examina cu cerşută luare aminte causele ce'i sunt încredinţate, şi de a nu le supune tribunalelor de cât atunci când i se par juste şi întemeiate ...“ Decisie citată în nota următoare. Am transcris anume acest frumos considerent, care nu face de cât a reproduce L. 12. § 1, Cod., 3, 1, *De judiciis*, unde se ḑice că advocatul nu trebue să se însărcineze cu o causă rea şi pentru care nu este nici o speranţă de câştig, *quod improba sit, vel penitùs desperata*, pentru a arata cât de departe suntem, mai cu samă în ţara noastră, de idealul pe care 'şi 'l închipueşte cea mai înaltă instanţă judecătorească. Ce să mai vorbim de nobila şi frumoasa misiune a advocatului, atunci când s'a decis că, faţă cu legile noastre, un advocat poate fi şi comerciant de bĕuturi spirtuoase. (Cpr. Cas. rom. S-a 1, 14 mai 1897. *Dreptul* din 1897, No. 47 şi *Curierul judiciar* din 15 iunie 1897, No. 23). Numai de nu şi-ar bea marfa în loc de a o vinde!

[2]) Cpr. Demolombe, XXXI, 556. Cresson, *Usages et règles de la profession d'avocat*, II, p. 69. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1456. Giorgio Giorgi, V, 155 Mollot, *Règles de la profession d'avocat*, I, 94. Cas. fr. secţiuni unite, 6 iulie 1813. *Pand. Chron.* 1 (anii 1789—1819), 1, p. 140, consid. citate în nota precedentă. L. 12, § 1, Cod., 3, 1, *De judiciis*, pune îndatorire advocatului de a părăsi ori ce pricină care, după o matură reflexie, i s'ar părea nedreaptă: *„Sed si, certamine procedente, aliquid tale sibi cognitum fuerit, a causa recedant, ab hujusmodi communione sese penitùs separantes“*.

[3]) Demolombe, *loco cit.*, Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1458. Giorgio Giorgi, V, 155. C. Rennes, 1 martie 1836. Répert. Dalloz, v° *Avocat*, 336.

[4]) Demolombe, XXXI, 557. Larombière, V, *loco cit.*, No. 15. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 1460.

3⁰ *Necesitatea unei daune.*

Pentru ca să existe responsabilitate în sensul art. 998, 999 C. C., nu este de ajuns ca să existe o culpă, adecă violarea unei obligaţiuni preexistente [1]), ci mai trebue încă ca această culpă să fi adus altuia o daună, o pagubă, adecă să'i fi causat o perdere reală *(damnum emergens)*, sau să'l fi lipsit de un câştig *(lucrum cessans)* (art. 1084), puţin importă dacă dauna a fost adusă persoanei, onoarei sau proprietăţei cuiva [2]): „Paguba, ḑice art. 1723 din codul Calimach (1293 C. austriac), este toată vatamarea pricinuită la averea, la driturile sau la persoana cuiva". **Necesitatea unei daune.**

Fără daună sau pagubă, nu poate deci să existe acţiune în responsabilitate [3]).

Dauna causată prin greşala sau negligenţa cuiva [4]) tre- **Daună eventuală.**

---

[1]) Noţiunea culpei este în relaţie strânsă cu ideia de obligaţie, şi o persoană nu poate fi în culpă, dacă n'a violat o obligaţie pe care i-o impunea legea (culpă delictuală) sau convenţia părţilor (culpă contractuală). Cpr. M. Planiol, nota în D. P., 96. 2. 457, colona 1. Veḑi şi *suprà*, p. 400, text şi nota 1. Divisiunea culpei în *contractuală* şi *delictuală*, *extracontractuală* sau *aquiliană*, pe care o face o mare parte din doctrină (v. Saleilles, *op. cit.*, 330 urm. T. Huc, VIII, 424 urm. Laurent, XVI, 213, 230 şi XX, 463. Demolombe, XXXI, 472 urm., etc), nu este însă admisă de toţi autorii. Veḑi *infrà*, în t. VI, *Teoria culpelor*. Cpr. de pe acum asupra acestei chestiuni, nota sus-citată a lui Marcel Planiol, profesor la facultatea de drept din Paris. D. P. 96. 2. 457, nota 2.

[2]) Cpr. Cas. fr. D. P., 87. 1. 449. D. P., 94. 1. 192. *Pand. Périod.*, 94. 1. 519. Veḑi şi C. Iaşi. *Dreptul* din 1881, No. 49. Laurent, XX, 391 urm. şi 526. Arntz, III, 475. Demolombe, XXXI, 464, 671 urm. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 746 şi § 446, p. 754. T. Huc, VIII, 406. Sourdat, I, 31. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 550 urm.

[3]) Cpr. Cas. fr. D. P., 81. 1. 245. D. P., 85. 1. 363. T. Huc, VIII, 406.

[4]) Dauna poate fi causată prin o simplă reticenţă. Astfel, medicul care fiind chiemat a visita un copil, constată că acest copil este atins de un virus contagios, precum este, syfilisul, poate fi declarat responsabil către mancă (doică), dacă el n'a prevenit-o la timp şi dacă boala nu era comunicată încă în momentul constatărei. Cpr. C. Dijon. D. P., 69. 2. 195. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 564 urm. — Faptul părintelui de a da la mancă un copil bolnav în aceleaşi condiţiuni, constitue din partea lui o culpă şi 'l face respon- **Daună causată prin reticenţă.**

buind să fie actuală, certă şi apreciabilă în bani, nu se pot cere despăgubiri pentru o daună necertă, posibilă şi eventuală, adecă care poate să se întâmple numai în viitor. Legea obligă, în adevĕr, pe autorul faptului daunator a repara paguba ce a pricinuit actualmente, ear nu aceea ce s'ar pricinui în viitor [1]).

Daună indirectă.

Dauna poate fi nu numai directă, dar şi indirectă, adecă să lovească pe cineva *par contre-coup*, însă, în asemene caz, dauna indirectă va trebui să fie o urmare *imediată şi directă* a faptului daunator [2]).

Daună materială.

Dauna poate să fie materială, adecă să atingă persoana (de ex. loviturile), sau averea cuiva [3]).

Daună morală.

Ea poate să fie morală, adecă să atingă onoarea sau afecţiunele legitime a unui om [4]). „Dacă cineva a fost le-

---

sabil de daune către mancă, dacă ea dovedeşte că a devenit bolnavă prin alaptarea acelui copil. C. Paris, 27 novembrie 1896. *Pand. Périod.*, 1897. 2. 214. D. P., 97. 2. 365. Veḑi şi C. Paris, 17 ian. 1884. Sirey, 86. 2. 174 şi *Dreptul* din 1884, No. 19. Pentru aceleaşi motive, se va decide că manca care ar fi comunicat copilului o boală contagioasa prin alaptare, va putea fi declarată responsabilă către părinţiĭ copilului, dacă ea nu i-a prevenit despre boala de care era atinsă. — In cât priveşte responsabilitatea biroarilor de plasare *(bureaux de placements)* şi administraţiunei asistenţei publice, în asemenea împrejurări, veḑi Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2100 urm. C. Paris. D. P., 93. 2. 189.

1) Cpr. C. Pau şi Cas. fr. D. P., 93. 2. 165. Sirey, 93. 2. 133. D. P., 71. 1. 117. Veḑi şi Cas. rom., S-a II, *Dreptul* din 1874, No. 71 şi Bulet. Cas. S-a II, anul 1874, p. 4. Sourdat, I. 32, 45. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 37. Laurent, XX, 526. T. Huc, VIII, 406. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 551 urm.

2) C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1890, No. 77. Demolombe, XXXI, 673. Veḑi şi *suprà*, p. 425, 426, text şi nota 1.

Codul Calimach.

3) Art. 1758 din codul Calimach (1331 C. austriac) prevede că, dacă s'au păgubit cineva în averea sa din vicleşug (doli) sau din vederata neîngrijire a altuia, are drit să ceară despăgubirea sa, sau mai bine ḑis deplina satisfacţie, adecă daune, ceea ce cuprinde atât *lucrum cessans* cât şi *damnum emergens* (cpr. art. 1750 C. Calimach, 1324 C. austriac); ear dacă paguba s'au pricinuit dintr'o faptă oprită de codul penal, sau din zburdăciunea şi rĕutatea altuia, poate să ceară şi extraordinarul preţ al lucrului sĕu (*pretium affectionis*).

4) Cpr. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1890, No. 1, consid. de la p. 8, colona 2. „Considerând, ḑice tribunalul, că legiuitorul voind să apere toate drepturile şi bunurile unei persoane, a prevĕḑut în art. 998 şi 999, în termeni generali şi care

zat prin acte ilicite, dice art. 55 din codul federal al obligaţiilor (Elveţia), care aduc o gravă atingere situaţiunei persoanelor, judecătorul va putea să acorde o indemnitate echitabilă, *chiar dacă nu s'ar stabili existenţa unei daune materiale*" [1]).

Eată câteva exemple de daune morale, pe care le găsim în doctrină şi mai cu samă în jurisprudenţă. **Exemple de daune morale.**

Complicele femeei adultere poate fi condamnat la daune pentru prejudiciul moral adus barbatului prin faptul sĕu [2]).

nu fac nici o distincţiune, că ori ce daună trebue a fi reparată, prin urmare, atât cea materială *cât şi acea morală;* că, de şi de multe ori este aproape imposibil de a repara şi evalua în bani un prejudiciŭ moral, însă nu e mai puţin adevarat că ori ce condamnaţiune, fie chiar pecuniară, implică o reprobaţiune morală a faptului prejudiciabil; şi apoi, din faptul că nu se poate evalua în bani o pagubă morală, şi prin urmare, a se acorda o reparaţiune exactă, nu se poate deduce că nu se poate acorda nici una, ci din contra, judecătorii sunt suverani apreciatori, proporţionând-o cu gravitatea prejudiciului moral, etc." Cpr. Cas. Roma, 9 april 1883. *Il Foro italiano*, anul 1883, 1, p. 583. Cas. fr. *Pand. Périod.,* 1897. 1. 180. D. P., 96. 1. 366 şi 2. 459. D. P., 97. 2. 414. Cas. belg., 17 martie 1881. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité,* 521, No. 278, nota 3 şi Sirey, 94, 2. 61. Mai vedi încă şi alte decisiuni în D. P., 73, 2. 57. D. P., 72. 5. 386, No. 3. D. P., 94. 2. 47. Répert. Dalloz, *Supplém*, *Responsabilité*, p. 521, nota 2. Demolombe, XXXI, 672. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 748. T. Huc, VIII, 413. Laurent, XX, 393, 395 urm., 525. Sourdat, I, 33. Larombière, V. art. 1382, 1383, No. 36, 37. Rauter, *Dr. criminel,* I, 133. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité.* 278. Giorgio Giorgi, V, 161, şi decisiile citate de acest autor. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 557 urm.

Dacă s'au pricinuit cuiva adevarată păgubire din urmatele necinstiri, dice art. 1757 din codul Calimach (1330 C. austriac), are drit să ceară despăgubirea sa, adecă *damnum emergens*, sau deplina satisfacţie, adecă daune interese *(damnum emergens et lucrum cessans).* Vedi şi art. 1749 din acelaş cod (1323 C. austriac), unde se dice: „Despăgubirea chiar se numeşte întoarcerea numai a pricinuitei pagube, *damnum emergens* (în codul austriac *Schadloshaltung)*, ear când aceasta se întinde şi la vatamarea trupească şi la ştergerea pricinuitei necinstiri, se numeşte deplină satisfacţie, *damnum emergens et lucrum cessans* (în codul austriac, *volle Genugthuung).* **Codul Calimach.**

[1]) Cpr. art. 847 şi 1300 din noul cod german de la 1896.

[2]) Vedi autorităţile citate *suprà*, p. 390, text şi nota 1.

Delicte de presă.

Persoana atacată prin presă poate să ceară daune de la autorul articolului difamator sau de la girant, şi in lipsa acestora, de la editor (art. 24 Constit), pentru prejudiciul moral ce a suferit din această causă. Prin excepţie la dreptul comun, comisiunea juraţilor fixează însuş quantumul daunelor suferite (art. 105 Constit. [1]).

Daune causate prin o scrisoare injurioasă.

Persoana care primeşte o scrisoare injurioasă, fie chiar confidenţială, poate să ceară repararea daunei morale causate prin acest fapt [2]), de şi este generalmente admis [3]) că

Prescrierea delictelor de presă.

[1]) In materie de delicte de presă, prescripţia este de 4 luni (art. 594 Pr. pen. modificat prin legea de la 17 april 1875). Curtea din Paris a decis că, în materie de presă, excepţiunea care resultă din prescripţie este de ordine publică, fie vorba de prescrierea acţiunei publice, fie de acea a acţiunei civile. D. P., 92. 2. 199. Această soluţie este departe însă de a fi juridică, în ceea ce priveşte prescrierea acţiunei civile. Cpr. Cas. fr. D. P., 92. 1. 45. Vedi tratatul nostru în limba franceză, p. 265, text şi nota 4.

[2]) Cpr. C. Limoges, 12 fevr. 1894. D. P., 95. 2. 537 şi nota lui J. Valéry. Sirey, 95. 2. 17 şi nota lui Tissier. Cpr. C. de justiţie din Geneva, 19 mai 1894. Sirey, 95. 4. 16. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1622 urm. Hepp, *De la correspondance privée,* etc. 94. Hanssens, *Du secret des lettres*, p. 242. Aubry et Rau, VIII, § 760 ter, p 290.—Vedi însă C. Orléans şi Trib. Tulle, D. P., 97. 2. 210. *Pand. Périod.*, 94. 2. 209.

Scrisorile misive. Cui aparţine proprietatea lor.

[3]) Doctrina şi jurisprudenţa sunt astăzi, în adevĕr, unanime pentru a decide că destinatarul unei scrisori confidenţiale nu este stăpânul ei absolut, şi că el nu se poate servi de dânsa în contra voinţei aceluia care a scris-o. El nu este proprietarul scrisorei de cât sub condiţiunea de a respecta secretul ei, afară de casul când ea ar forma pentru dênsul un titlu de creanţă sau de liberaţiune (art. 46 C. com.), sau când ea ar conţinea în favoarea lui o mărturisire sau un mijloc de justificare, în care caz el poate s'o producă in justiţie. Cpr. C. Orléans, 29 iulie 1896. D. P., 97. 2. 209. *Pand. Périod.*, 95. 2. 134. Trib. Paris. *Dreptul* din 1888. No. 1. *Pand. Périod.*, 91. 2. 133. Aubry et Rau, *loco cit.* Larombière, IV, art. 1331, No. 14. G. Filiti, Discurs pronunţat cu ocasiunea deschiderei anului judecătoresc 1895—1896. *Curierul judiciar* din 1895, No. 31, p. 243 urm. Vedi şi Alex. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 70.—Din împrejurarea că scrisorile aparţin, într'o limită oare care, şi aceluia care le a scris, Curtea noastră supremă a tras conclusia că sustracţiunea lor făcută de acea persoană nu constitue delictul de furt prevĕdut de art. 306 şi urm. C. pen. „Considerând, dice Curtea, că dreptul unui destinatar asu-

conținutul unei scrisori confidențiale nu poate fi divulgat

---

pra unei scrisori ce'i a fost adresată nu iea naștere de cât prin faptul tradițiunei; că între autorul unei scrisori și destinatar se poate conveni că tradițiunea nu dă dreptul destinatarului de a face cu această scrisoare întrebuințarea ce ori ce proprietar este în drept a face cu lucrul sĕu, și că, dar, printr'ênsa nu s'a transmis acestuia un drept de proprietate asupra scrisorilor în chestiune;

„Considerând că o scrisoare confidențială fiind, în intențiunea și aceluia ce a scris-o și aceluia ce a primit-o, de a remâne conținutul ei un secret între dênșiĭ, urmează neaparat că sus-ḑisa condițiune trebue să fie privită ca virtual stipulată de cel ce a adresat scrisoarea, și de asemene că destinatarul ei n'a primit-o de cât sub angajamentul tacit din partea sa de a nu fi privit ca proprietar al acestei scrisori, ci *ca un simplu depositar* (?) al unui secret al scriitorului ei;

„Considerênd, pe lângă aceasta, că sus-ḑisul raport între autorul unei scrisori confidențiale și destinatarul ei, se impune printr'un sentiment de toți împărtășit, și care ne face să vedem un abus de încredere din partea destinatarului, care s'ar pretinde a face cu asemene scrisoare întrebuințarea ce un proprietar este în drept a face cu lucrul sĕu (Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 760 ter, p. 291, nota 7);

„Considerând că astfel fiind, când recurenta de astăzi a luat pe sub ascuns scrisorile ce dênsa adresase amantului ei, scrisori al căror caracter confidențial, de altmintrele, nu se poate contesta, n'a luat un lucru mobil asupra căruia acesta putea fi privit, în raport cu recurenta, ca proprietar al acelui lucru, și dar acest element al delictului de fapt lipsind, Curtea din București, prin o greșită interpretare a art. 306 și urm. din C. penal, a pronunțat o condamnare pentru un fapt neprevĕḑut de lege... etc." Bulet. Cas. S-a II, anul 1893, p. 488, 489.

Soluția dată de Curte poate, până la un punct oare care, să fie juridică; nu este însă exact de a se ḑice, așa precum Curtea se exprimă prin considerentele sale și precum se spune și intr'o decisie a Curței din Limoges, de la 17 iunie 1824 (v. Répert. Dalloz, *Lettre missive*, 28, nota 3), că destinatarul unei scrisori nu este de cât *depositarul ei*, pentru că nu poate să fie vorba de deposit, acolo unde nu există nici o obligație de restituire (art. 1591 C. C.). Destinatarul scrisorei devine proprietarul ei prin inmânarea ce i se face (art. 1909), însă dreptul sĕu de proprietate se găsește restrâns prin principiul inviolabilităței secretului scrisorilor. Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 760 ter, *ab initio*, p. 289. Al. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 70. Nu este deci exact de a se ḑice, așa precum ḑice colegul nostru, C. Di-

de acel care o primeşte, pentru că faptul de a adresa

sescu (*Cursul de drept public*, II, p. 471), că scrisoarea devine proprietatea destinatarului, îndată ce ea a fost pusă la poştă, căci ea nu devine proprietatea lui de cât prin tradiţia ei. (Cpr. art. 421 C. com.). Vedi Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 21 şi din 1895, No. 70, care citează în acest sens pe Kohler, profesor la Berlin, *Das recht an Briefen* (1893).

Dreptul celor de al 3-le de a se servi de scrisorile scrise de alţii.

Destinatarul unei scrisori confidenţiale neputênd să facă uz de dênsa de cât cu consimţĕmêntul expres sau tacit al scriitorului ei, resultă *a fortiori* că şi cei de al treile, care ar deţinea asemene scrisoare prin resultatul unei erori sau unei fraude, nu s'ar putea servi de dênsa în justiţie fără consimţĕmêntul expres sau tacit al destinatarului şi al autorului ei, căci altfel s'ar calca secretul scrisorilor, garantat atât prin codul penal (art. 156), cât şi prin Constituţie (art. 25). Cpr. şi art. 105 urm. din legea telegrafo-poştală de la 19 iulie 1892. Cas. fr. D. P., 76. 1. 183. *Pand. Périod.*, 1896. 1. 300. C. Douai. D. P., 96. 2. 521. Vedi şi Tib. Nîmes. *Pand. Périod.*, 90. 2. 225. Aubry et Rau, VIII, § 760 ter, p. 290. Cei de al treile n'ar putea invoca în justiţie scrisorile adresate altuia de cât dacă aceste scrisori ar fi fost scrise în interesul lor personal sau într'un interes comun cu acel al destinatarului. Larombière, IV, art. 1331, No. 14, *in fine*. Demolombe, XXIX, 664.

De asemenea, de câte ori o scrisoare a fost cerută de procuror sau de judecătorul de instrucţie, în interesul unor proceduri penale (cpr. art. 13. L. telegrafo-poştală din 19 iulie 1892), şi se găseşte la dosarul afacerei, de atâte ori cel de al treile interesat este în drept a se servi de ea nu numai în interesul apărărei sale, dar şi pentru a justifica o condamnare la daune contra autorului sau destinatarului ei, pentru că această scrisoare, prin alipirea ei la dosar, care este un act public, şi-a perdut caracterul sĕu confidenţial. Cas. fr., 19 iunie 1895. *Pand. Périod.*, 1896. 1. 300 urm.

Scrisoarea încetând de a mai fi confidenţială prin cetirea ei în o audienţă publică, cu consimţĕmêntul autorului şi destinatarului ei, cu drept cuvênt s'a decis că aceştia nu se mai pot opune la usul ce partea interesată ar voi să facă de ea în o altă fasă a procesului, de ex., la a doua instanţă, sau chiar în un alt proces. Cpr. Cas. fr. D. P., 90. 1. 12.

Producerea scrisorilor în justiţie în materie de divorţ. Controversă.

Chestiunea de a se şti dacă, în materie de despărţenie, soţul insultat prin nişte scrisori adresate unei a treia persoane poate sau nu să producă aceste scrisori în justiţie, atunci când el îşi întemeiază reclamaţiunea sa tocmai pe aceste insulte, a dat loc la discuţiuni atât în doctrină cât şi în jurisprudenţă. Laurent, care recunoaşte soţului insultat dreptul de a produce scrisorile adresate lui personal

altuia o scrisoare injurioasă este un fapt ilicit care'l su-

(III, 204), îi tăgădueşte dreptul de a se servi de scrisorile adresate unei a treia persoane, susţinênd că, prin producerea lor în justiţie, s'ar viola secretul ocrotit de Constituţie, soluţiune admisă, la 1875, şi de Curtea din Paris (Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Divorce*, p. 387, nota 1), ear acum de curênd, de Curtea din Douai, 23 ianuar 1896. *(Dreptul* din 1896, No. 71 şi D. P., 96. 2. 521). O altă jurisprudenţă face însă oare care distincţiuni. Astfel, sunt decisiuni care dau dreptul soţului reclamant să se servească în sprijinirea reclamaţiunei sale de scrisorile confidenţiale pe care le a dobêndit în posesiunea sa prin mijloace licite, tăgăduind însă acest drept de câte ori ele au ajuns în mânele sale prin manopere frauduloase (cpr. Cas. fr. şi C. Besançon, D. P., 88. 1. 477. D. P., 86. 1. 145. D. P., 63. 2. 63), sau prin resultatul unei erori (Cas. fr. D. P., 76. 1. 183). Vedi şi alte decisii citate în t. I, partea II, a lucrărei noastre, p. 142, nota 1. Cpr. Baudry, I, 674. Astfel, se decide că femeea s'ar putea servi de scrisorile confidenţiale adresate barbatului sĕu, sau scrise de el unei alte persoane, găsite nepecetluite în buzunarul unei haine a acestuia, într'un scrin, etc. Cpr. Cas. fr. şi C. Rouen. D. P., 90. 1. 12. D. P., 91. 1. 311 şi 2. 333. D. P. 80. 2. 190.—*Contrà.* Trib. Nîmes şi C. Paris. *Pand. Périod.*, 90. 2. 225. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Divorce,* 415, nota 1.—*A fortiori,* deci, femeea ar putea să producă în justiţie scrisorile primite de barbatul sĕu, pe care acesta le ar fi rupt şi lepadat. Trib. şi C. Paris. D. P., 97. 2. 420.

In privinţa telegramelor, se decide însă, cu drept cuvênt, că unul din soţi nu poate, în interesul sĕu privat, să ceară de la un birou telegrafic copie de pe o telegramă expeduită de celalalt. Cpr. C. Pau, D. P., 89. 2. 134. Acest drept nu aparţine de cât instanţelor judecătoreşti, judecătorilor de instrucţie şi procurorilor, în baza art. 13 din legea telegrafo-poştală de la 19 iulie 1892. Cpr. Thonissen, *Constit. belge annotée*, No. 138. Alex. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 74. **Telegrame.**

Noi însă nu ne am oprit la asemene distincţiuni, şi întru cât nici un text de lege nu opreşte producerea în justiţie a scrisorilor, ori cât de confidenţiale ar fi, am admis, dimpreună cu Demolombe (IV, 394), că ori ce scrisori, fie ele adresate soţului reclamant, fie unor alte persoane, pot fi produse în sprijinirea acţiunei de divorţ, ori care ar fi mijlocul prin care acele scrisori ar fi ajuns în posesiunea sa, dacă, bine înţéles, ele sunt sincere şi adevarate şi nu sunt închipuite de soţi spre a ocoli condiţiunele şi dificultăţile pe care le presintă divorţul prin consimţémênt mutual, ceea ce judecătorii vor aprecia în suveranitatea lor de judecători ai faptelor. Mai mult încă, la caz de a nu se putea înfăţoşa

pune la daune. Asupra acestui punct autorii sunt de acord şi o divirginţă oare care nu s'a ivit de cât în jurisprudenţă [1]).

Usurp. unui nume. Usurpatorul unui nume [2]) sau a unei firme comercia-

---

scrisorile în original, copiile scoase de părţi neavênd absolut nici o valoare (cpr. Trib. Anvers, D. P., 76. 2. 25), autorii scrisorilor vor putea fi citaţi ca marturi spre a spune conţinutul lor. Prin urmare, barbatul, pentru a ocroti moralitatea soţiei, demnitatea familiei, onoarea şi siguranţa sa proprie, ca cap al familiei, va putea să răpească prin putere şi chiar prin fraudă, epistolele scrise de soţia sa sau adresate ei de alte persoane, putênd produce aceste scrisori în instanţa de divorţ, fără a viola secretul scrisorilor. In acest sens, Curtea de casaţie din Francia ḑice foarte bine (9 iunie 1883), că proba delictului de adulter poate să resulte din scrisorile cumparate de barbat de la complicele soţiei sale şi produse de el în justiţie. Principiul inviolabilităţei secretului scrisorilor nu se opune ca judecătorul să le iea în consideraţie, mai ales în această materie specială, îndată ce mijloacele întrebuinţate de barbat pentru a'şi procura acele scrisori nu constituesc vre un delict, nici sunt oprite de lege. *Dreptul* din 1883, No. 52 şi D. P., 84. 1. 89. Cpr. şi Cas. fr., 15 iulie 1885. D. P., 86. 1. 145. C. Paris. D. P., 94. 2. 591. Veḑi şi alte decisii citate în t. I a lucrărei noastre, p. 142, nota 3. Tot în acest sens se pronunţă şi distinsul nostru amic, D. Gh. Filiti, procurorul general de la Inalta Curte de casaţie, în discursul sĕu mencionat de deschidere a anului judecătoresc 1895—96, care, şi de astă dată a binevoit a se referi la modesta noastră lucrare, primind în totul teoria ce am susţinut în această privinţă: „Posesiunea scrisorilor, ḑice între altele, savantul magistrat, fie provenită din întêmplare, fie prin mijloace puţin scrupuloase şi pe care buna cuviinţă le desaprobă, această posesiune remâne juridicamente legitimă, şi poate să serve ca probă înaintea justiţiei, afară numai dacă posesiunea unor asemene scrisori *nu şi are origina în vre un delict*". Veḑi *Curierul judiciar* din 1895, No. 31, p. 246 şi *Dreptul* din 1895, No. 54, p. 451. Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 74, p. 612, nota 1.

[1]) Veḑi autorităţile citate *suprà*, p. 452, nota 2.

Legea asupra numelui din 1895. [2]) Cpr. L. din 18 martie 1895, asupra numelui, care proclamă principiul că numele patronomic constitue o proprietate exclusivă, care nu poate fi atinsă de nimene. Veḑi în această privinţă, Pĕucescu, II, 406. Laurent, XX, 495. C. Paris. *Pand. Période.*, 94. 2. 290. Veḑi asupra acestei legi discursul pronunţat de procurorul general al Curţei de casaţie cu ocasia deschiderei anului judecătoresc 1897—98. *Dreptul* din 1897, No. 52.—Prin o stranie anomalie, Curtea din Bucureşti este singură competentă în toată ţara pentru a sta-

le[1]), poate fi condamnat la daune, pentru că prin violarea dreptului altuia, şi-a însuşit pe nedrept o proprietate străină.

Pseudonimul fiind şi el proprietatea exclusivă aceluia care l'a adoptat, usurparea lui poate da loc la daune [2]). Proprietatea pseudonimului.

Dreptul autorului asupra operei sale literare, artistice, etc., constituind o proprietate de care numai el şi moştenitorii sĕi pot să se bucure, cât timp opera sa n'a picat în domeniul public, se înţĕlege că usurparea operei altuia sau plagiatul poate da loc la o acţiune în despăgubire. Legea presei din 1 april 1862.

Plagiatul nu cade însă sub legea penală de cât atunci când constitue delictul de contra-facere (art. 339 urm. C. pen.), şi asemene delict există, de şi numele autorului reprodus ar fi fost citat, dacă este constant că opera originală a fost copiată chiar cu oare care schimbări [3]). Plagiat.

Imitaţia frauduloasă a unei mărci de fabrică constituind un delict civil, poate şi ea să deie loc la daune, întru cât prin mijlocul ei s'a făcut o concurenţă păgubitoare [4]) comer- Imitaţia frauduloasă a unei mărci de fabrică.

---

tua asupra contestaţiilor ce s'ar rădica cu ocasia schimbărei numelui unei persoane (art. 10 L. din 18 martie 1895).

[1]) Vedi L. din 18 martie 1884, asupra înscrierei firmelor.

[2]) Cpr. D. P., 59. 1. 248. D. P., 69. 2. 224 şi 3. 90. *Pand. Périod.*, 1897. 2. 160. Vedi t. II a lucr. noastre, p. 439, nota 3.

[3]) Cpr. Trib. Niort, 17 fevr. 1891 şi C. Paris, 1 martie 1890. *Pand. Périod.*, 91. 5. 236. Répert. Dalloz, *Propr. littéraire*, 332, n. 1. Pand. fr. Répert. *Propr. littér.*, 1114 urm. Muteau, *op. cit*, p. 554. Vedi asupra proprietăţei literare în timpurile moderne şi în antichitate, lucrarea foarte conştiincioasă a amicului nostru, C. Hamangiu (Bucureşti 1893).

[4]) Cpr. C. Galatz. *Dreptul* din 1891, No. 40. C. Riom. D. P., 53. 2. 137. Laurent, XX, 496. Pĕucescu, II, 408. Muteau, p. 555.

Concurenţa neleală sau ilicită, pe care câte-odată 'şi o fac unii comercianţi de mărfuri similare, constitue deci un delict, şi ca atare, dă loc la aplicaţiunea generală a principiului responsabilităţei civile (art. 998, 999). Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, 1. 177, p. 157. Muteau, *op, cit.*, p. 546. Cpr. C. Paris, 23 iunie 1896, *Pand. Périod.*, 1897. 2. 132. Concurenţă neleală.

Prin concurenţă neleală sau ilicită, se înţĕlege în comerţ ori ce act sevêrşit *cu rea credinţă*, în scopul de a stabili o confusiune între produsele mărfurilor a doi fabricanţi. Cpr. D. P., 93. 2. 418. D. P. 84. 2. 182. *Dreptul* din 1898, No. 6. Muteau, *De la Responsabilité civile*, p. 546. Elementul constitutiv a concurenţei neleale *este deci intenţia doloasă* menită a induce publicul în eroare asupra produselor unui fabricant sau mărfurilor unui comerciant. Cpr. C. mixtă din Alexandria. *Pand. Périod.*, 87. 5. 28. C. Paris, Riom şi Caen. *Pand Périod.*, 94. 2. 233. — Curtea din Orléans (D. P., 90. 2. 134) Ce se înţĕlege prin concurenţă neleală.

ciantului proprietar al ei şi dauna, în asemene caz, va fi mai mult materială de cât morală (art. 6 L. din 15 april 1879).

Alt exemplu de daună morală.

Eată încă un caz în care Curtea din Bucureşti a admis o acţiune în despăgubire pentru un prejudiciu moral. Mult regretatul nostru amic, Em. Protopopescu-Pake, restaurând biserica din Urlaţi, găsise cu cale de a'şi zugrăvi in acea biserică portretul lui şi acel al soţiei sale.

---

a decis că faptul unui comerciant de a atrage atenţiunea generală asupra mărfurilor sale prin publicaţiuni, anunciuri, afipte, etc., prin promisiuni şi afirmaţiuni mincinoase asupra calităţei, provenienţei sau eftinătăţei acelor mărfuri, cu scopul de a surprinde încrederea publicului şi de a departa muştereiĭ de la comercianţiĭ cinstiţi care au aceleaşi mărfuri, constitue o concurenţă neleală, şi ca atare, poate da loc la daune.—Veḑi însă T. Huc, VIII, 408.

Dar dacă concurenţa comercială permite unui fabricant sau comerciant de a lăuda eficacitatea produselor sau mărfurilor sale, nu-i este permis de a indica în public produsele unui fabricant sau mărfurile unui comerciant ca fiind inferioare proprielor sale produse sau mărfuri. Trib. Paris, *Dreptul* din 1895, No. 70. Pand. fr. Répert. v° *Concurr. déloyale,* 605 urm.

Concurenţă exercitată contra unei categoriĭ de fabricanţi sau comercianţi.

Concurenţa ilicită poate fi exercitată nu numai contra unui singur fabricant sau comerciant, în mod individual, dar contra unei categoriĭ întregi de fabricanţi sau comercianţi. Astfel ar fi, de ex., faptul unuia sau a mai multor droguişti de a vinde, în contra legei sanitare, medicamente în dauna farmaciştilor. Cpr. D. 92. 2. 582. T. Huc, VIII, 408. Sourdat, I, 48. Pëucescu, II, 450, 461.

Competinţa tribun. comerciale. Controversă.

Tribunalele comerciale se declară în genere, în Francia, competente de a judeca acţiunea în daune, atunci când faptele de concurenţă neleală s'au petrecut între comercianţĭ. V. Lyon-Caen et Renault, *loco cit.* C. Douai. D. P. 69. 2. 18.

Compensarea daunelor.

Dacă ambele părţi sunt în culpă, daunele pot fi compensate. Ast-fel, o acţiune în daune întrodusă în baza unei concurenţi neleale ce se pretindea a fi fost făcută de un comerciant celuilalt, s'a respins de Curtea din Riom, fiind că se constata în fapt că ambiĭ comercianţĭ îşi făcuse reciproc o concurenţă ilicită. D. P., 53. 2. 137. Veḑi şi *suprà*, p. 422, nota 2, *in fine.*—Se poate consulta asupra concurenţei neleale: Pand. fr. Répert., t. 20, v° *Concurrence déloyale*; Allart, *Traité théorique et pratique de la concurrence déloyale*; Mayer, *De la concurrence déloyale;* Pouillet, *Tr. des marques de fabrique, etc.*; Braun, *Nouveau traité des marques de fabrique*, etc; Barbier, *De la concurrence déloyale;* Darras, *Tr. théorique et pratique de la concurrence déloyale;* Bert, *Tr. théorique et pratique de la concurrence déloyale;* Raul Joubert, *De la concurrence déloyale;* Calmels, *Des noms et marques de fabrique, etc.*; Muteau, *op. cit.*, p. 545 urm., etc., etc.

Aceste portrete fiind însă desființate mai în urmă după porunca unui ctitor a aceleiași biserici, o acțiune în daune este întrodusă în contra acestui din urmă, și Curtea decide (26 fevr. 1885), că ctitorul unei biserici fiind, după datinele țărei în drept de a'și zugrăvi portretul sĕu în biserica la a cărei restaurare contribuise, faptul unui alt ctitor de a șterge și desființa portretul zugrăvit cu consimțĕmêntul cel puțin tacit al enoriașilor, atrage responsabilitatea de a restaura cu cheltueala sa portretul șters pe nedrept și de a repara dauna morală causată prin acest fapt[1]). Am citat anume acest exemplu, pentru că el dovedește că dauna adusă unei persoane poate fi nu numai materială, dar și morală, de și acest principiu s'a contestat pe nedrept de Curtea din Metz[2]).

Tribunalele țin socoteală de daunele morale mai cu samă în materie de promisiuni de căsătorie și de seducțiune.

Promisiuni de căsătorie. Stipularea unei clause penale. Nevaliditate.

Principiul libertăței consimțĕmêntului în materie de căsătorie se opune, în adevĕr, la stipularea unei clause penale și la alocarea unei indemnități pentru simplul fapt a inexecuțiunei făgăduinței de căsătorie[3]), *quia inhonestum visum est, vinculo pœnœ matrimonia obstringi, sive futura, sive jam contracta.* (L. 134, Pr., *in fine*, Dig., 45, 1, *De verborum obligationibus et actionibus.*)

Violarea unei promisiuni de căsătorie. Daune.

De și promisiunele de căsătorie sunt nule, după cum am vĕḑut *suprà*, p. 140, ca unele ce se întemeiază pe o causă ilicită și contrară ordinei publice, totuși este generalmente admis că violarea unei asemene promisiuni, fără nici o causă bine cuvêntată, poate da loc la despăgubiri,

---

1) Veḑi *Dreptul* din 1885, No. 44.

2) C. Metz, 17 fevr. 1819. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 778, nota 2.

3) Cpr. C. Dijon. D. P., 93. 2. 183. Pothier, VI, *Contrat de mariage*, 44. Demolombe, III, 31. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2124 urm. Laurent, II, 308. Larombière, III, art. 1227, No. 2. Duranton, II, 187; X, 319 urm.; XI, 329. Bédarride, *op. cit.*, III, 1353. Aubry et Rau, V, § 454, p. 33, nota 26. Glasson, *Du consentement des époux au mariage*, 97. Pand. fr., *Mariage*, I, 348 urm. și *Oblig.*, I, 50, 2380, 2381. Sourdat, I, 446 *bis*. Art. 1297, § 2 din noul cod german este formal în această privință. *„Das Versprechen einer Strafe für den Fall, das die Eingehung der Ehe unterbleibt, ist nichtig"*. Cpr. art. 1580 C. saxon, art. 53 C. italian, art. 45 C. austriac, etc.

de câte ori asemene faptă ar aduce celeilalte părţi o daună fie materială, fie morală [1]).

Daună materială şi morală.

Prejudiciul material va consista în cheltuelele făcute de viitorul soţ părăsit, cheltueli de drum, presenturi şi altele [2]); ear prejudiciul moral, în atingerea onoarei şi reputaţiunei sale, mai cu samă când neţinerea proiectului de căsătorie nu este faptul femeei, ci al barbatului [3]).

Determinarea quantumului daunelor.

Daunele atât materiale cât şi morale suferite de soţul părăsit din pur capriciu şi fără nici un motiv legitim, se vor fixa avênduse în vedere averea şi posiţiunea socială a părţilor, precum şi perderea suferită de reclamant, fără a se putea ţine în samă câştigul ce el ar fi fost împedicat de a realisa *(lucrum cessans)* [4]).

Casurile în care neţinerea promisiunei de căsătorie nu dă loc la daune.

Dar dacă neţinerea unei promisiuni de căsătorie poate în principiu să deie loc la despăgubire, de câte ori ea are loc din pur capriciu şi fără nici o causă bine-cuvêntată, acţiunea în daune nu mai este admisibilă de câte ori un motiv serios face pe unul din viitorii soţi sau pe părinţii lui să renunţe la căsătoria proiectată. Astfel ar fi, de exemplu, absenţa prea îndelungată a unuia din logodnici [5]), condamnarea lui la o pedeapsă infamantă, contractarea unei boli ruşinoase [6]), îngreunarea de către semânţă străină,

---

[1]) Veḑi *suprà*, p. 141, text şi nota 1, şi la autorităţile citate acolo, *adde*, Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 2129 urm, 2147.

[2]) Veḑĭ *suprà*, p. 141, şi la autorităţile citate acolo, *adde*, Aubry et Rau, V, § 454, p. 34, nota 26. Sourdat, I, 446 bis. Larombière, III, art. 1227, No. 3. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2150, 2152. C. Paris. D. P., 95. 2. 86 şi Sirey, 94. 2. 264. Cpr. art. 67 C. Calimach, 1298, 1301 C. german, etc.

[3]) Veḑi autorităţile citate în nota precedentă şi *suprà*, p. 141, nota 2.

[4]) Veḑi autorităţile citate *suprà*, p. 141, nota 3 şi Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2146. Larombière, III, art. 1227, No. 3. Laurent, II, 308. Demolombe, III, 30. Veḑi şi t. I, partea II a lucrărei noastre, p. 8.

Dreptul roman.

[5]) Legea romană autorisa pe unul din viitorii soţi a nu aştepta reintoarcerea celuilalt mai mult de trei ani, *post tres perigrenationis annos* (L. 2, Cod., 5, 17, *De repudiis*). Cpr. Andr. Donici, capit. 30, § 7, *in fine*. Codul Calimach permite de asemene desfacerea logodnei desêvêrşite pentru prelungirea cununiei peste patru ani (art. 120), ear codul Caragea peste *trei* ani (art. 3, partea III, capit. 15).

Cod. Andr. Donici.

[6]) „Se strică logodna, ḑice Andr. Donici (capit. 30, § 7), când amêndouĕ părţile se vor căi şi nu vor primi, sau când nu

după cum se exprimă art. 120 din codul Calimach şi pravila lui Matei Basarab (glava 178), perderea averei, etc. [1]).

va fi prin voinţa şi ştirea părinţilor şi a epitropilor, sau când s'a făcut logodnă pre ascuns, şi pre urmă o parte se va căi şi nu va priimi, sau când se va afla pricină la rudenie, pentru care opreşte pravila bisericească, care de se va întâmpla să fie logodnă sau nuntă nelegiuită, zestrea şi darurile cele dinaintea nunţei îndată se dau înapoi; sau când o parte se va afla că nu este de căsătorie avênd din fire greşală, sau când o parte se va afla că este rob sau roabă, sau când o parte se va înştiinţa pentru ceealaltă că este cu patimă din cele defăimate: precum desfrânarea şi beţia, sau pentru partea femeească că au curvit, sau a avut a păcătui cu cineva prin bună dovadă aceea socotită de fecioară, sau când o parte se va întâmpla să facă vre o vinovăţie din cele urâte şi de pedeapsă, sau când o parte va voi să se spăsească lăsând cele lumeşti, sau va lipsi trei ani neştiind unde se află, sau când o parte se va întâmpla să cadă în patimă şi boală de lepră, epilepsie, slăbănogire *sau altă boală urâtă*, sau să cadă în nebunie întru care să pătimească doi ani nevindecânduse". Vedi şi art. 120 C. Calimach, precum şi art. 3, partea III, cap. 15 C. Caragea.

Pravila lui Matei Basarab ne arată şi ea, în glava (capit.) 178, motivele pentru care se poate deslega o logodnă. Aceste sunt următoarele: „De va fi fost logodna care nu e pre tocmală, şi cum nu sau căzut, adecă să fi fost copiii mici; de se va afla (logodnica) îngrecată de barbat străin; de se va afla că este de altă credinţă, sau păgân sau eretic, ori barbatul, ori muerea. Mai marele locului, adecă Domnul, sau alt dregător de va sili pre părinţii barbatului sau al femeei şi îi va năcăjì, ear ei nu vor vrea şi vor face logodnă de silă; aceia când vor afla vremea să se deslege; de se va face călugăr unul dintr'amêndoi. Desleagă-se logodna şi când se va întâmpla neştine de se va birui de dracul, şi se va îndrăci barbatul sau muerea. Ci însă de se va tâmpla aceasta mai înainte de logodnă sau şi într'aceea di, să se desparţă, ear de se va face după aceea, atunci să aştepte barbatul ani trei, ear muerea pre barbat ani cinci; de aceea, dacă vor trece cinci ani ai barbatului, sau trei ai muerei, atunci se va însura carele va fi sănătos, sau barbatul, sau muerea„. Prav. lui M. Basarab, glava 178.

[1]) Cpr. Pothier, *Contrat de mariage,* VI, 59 urm. Larombière, III, art. 1227, No. 4. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2162. Laurent, II, 309. Aubry et Rau, V, § 454, p. 33, text şi nota 26. Demolombe, III, 29. Cpr. C. Paris. D. P., 76. 2. 236.

Prin aplicarea acestui principiu, art. 1298, *in fine*, din noul cod german, prevede că obligaţiunea de a repara dauna nu există de câte ori stricarea logodnei se datoreşte Art. 1298 C. german.

Consimţémêntul părţilor.

Promisiunea de căsătorie poate de asemenea fi desfiinţată prin consimţémêntul expres sau tacit a părţilor şi, în asemene caz, este evident că nici o despăgubire nu se datoreşte nici de o parte, nici de alta. „*Quæ consensu contrahuntur, contrario consensu dissolvuntur*" [1]).

Promisiunea de căsătorie ne aduce a vorbi despre seducţiune.

Seducţiune.

Seducţiunea nu este prevěḑută de legile noastre. Ea era însă anume prevěḑută de codul Calimach: „Dacă cineva amăgind partea femeească, ḑice art. 1754 din acest cod (1328 C. austriac), îĭ va face copil, dator este să'i plătească trebuincioasele cheltueli a lehusiei, şi se însărcinează şi cu îndatorire către copil, după legiuirele respective."

Dreptul german. Landrecht.

In Germania, de asemene, după *Landrecht*, seducţiunea unei femei nemăritate şi onorabile (*unbescholten*), care a avut de resultat îngreunarea ei, atrage pentru seducĕtor obligaţia alternativă de a se căsători cu dênsa, sau de a'i plăti daune-interese [2]).

---

unei cause grave, gravitatea apreciânduse, bine înţeles, de judecătoriĭ fondului. — In afară de aceste împrejurări, textul mencionat face responsabil pe logodnicul care s'a retras, de daunele aduse prin această retragere nemotivată, atât faţă cu viitorul soţ cât şi faţă cu părinţiĭ sau cu acei care înlocuesc pe părinţi. Daunele şi obligaţiunele contractate cu această ocasiune nu sunt supuse reparaţiunei de cât într'o mĕsură raţionabilă, ceea ce constitue earăşi o chestie de apreciare. Cpr. art. 46 C. austriac şi 54 C. italian. — Logodnicul care, prin o greşală gravă, a făcut pe celalalt viitor soţ să renunţe la căsătoria proiectată, trebue să'l despăgubească în mĕsura mai sus aratată (art. 1299 din acelaş cod). In ori ce caz, dreptul la despăgubire se prescrie prin doi ani de la stricarea logodnei (art. 1302 din acelaş cod). In codul italian (art. 54), neţinerea fără nici un cuvênt a unei promisiuni de căsătorie nu dă loc la daune de cât dacă promisiunea a fost făcută *prin act scris* (*se la promessa fu fatta per atto pubblico o per iscrittura privata*), şi acţiunea se prescrie prin un an din ḑiua în care promisiunea trebuea să'şi primească executare.

[1]) Cpr. Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 55. Larombière, III, art. 1227, No. 4. Veḑi Andr. Donici, capit. 30, § 7 şi Cod. Caragea, art. 3, lit. h, partea III, capit. 15, unde se ḑice că *se strică logodna când, fără pricină, logodniciĭ se vor căi.*

Codul Saxoniei şi alte legislaţiuni germane.

[2]) După codul Saxoniei (art. 1551), după legea din 29 mai 1876 (Altenburg), şi după legea din 28 iulie 1858 (Saxa-Coburg), simplul fapt al seducţiunei supune pe seducĕtor la

Această legislaţiune este însă abrogată prin noul cod german, promulgat la 1896, spre a fi aplicabil în toată Germania cu începere de la 1 ianuar 1900. Eată disposiţiunele noului cod : „Acel care, prin amăgire, ameninţări sau abusul unui raport de superioritate, determină pe o femee sau pe o fată la o relaţiune extra-conjugală, este obligat a repara dauna causată prin acest fapt“ (art. 825) [1]). De şi dauna suferită în asemene caz de femee, este pur morală, totuşi ea are dreptul la o despăgubire în bani ; art. 847 din acelaş cod o spune anume [2]). **Noul Cod german din 1896.**

In fine, art. 21 din legea de la 18 august 1896 pentru punerea în vigoare a noului cod *(Einführungsgesetz)* regulând o chestie de drept internaţional, prevede că obligaţia de întreţinere alimentară a tatălui cătră copilul natural, precum şi obligaţia sa de a plăti mamei cheltuelele gestaţiunei şi a facerei, pensia alimentară, etc., se judecă după legile Statului căruia aparţine mama în momentul naşterei copilului, fără ca judecătorii să poată acorda mai multe drepturi de cât acele prevĕdute de legile germane.

---

daune, chiar dacă femeea n'ar fi remas îngreunată. Art. 1551 din codul Saxoniei merită de a fi menţionat aici. Eată cum se exprimă acest text, care, cu drept cuvênt, n'a fost reprodus nici în o legislaţie modernă: „Ori-cine a avut relaţiuni cu o femee nemăritată este obligat, dacă nu voeşte sau nu poate s'o iee de soţie, să'i plătească daunele pe care judecătorul le apreciază după posiţia socială a femeei şi averea barbatului, *fără a se distinge dacă femeea a remas sau nu îngreunată*. Femeea nu poate însă cere nici o despăgubire când este necinstită prin profesiunea sa sau a avut relaţiuni cu alţi barbaţi, fie înainte, fie în urmă; când a cerut bani înainte de a se da barbatului; când s'a căsătorit cu un alt barbat înaintea refusului seducĕtorului de a o lua de soţie; când s'a dat unui barbat pe care îl ştiea căsătorit sau care era rudă cu dênsa în gradul oprit de lege, sau în fine, când refusă, fără nici o causă binecuvêntată, de a se căsători cu barbatul care a necinstit-o“. Asemene disposiţiune nu numai că nu ocroteşte onoarea femeei, dar încă poate da loc la procesele cele mai scandaloase. Cpr. Er. Lehr, *Droit germanique*, 249.

1) „*Wer eine Frauensperson durch Hinterlist, durch Drohung, oder unter Missbrauch eines Abhängigkeitsverhältnisses zur Gestattung der ausserechelichen Beiwohnung bestimmt, ist ihr zum Ersatze des daraus enstehenden Schadens verpflichtet*“.

2) Cpr. art. 1300 din acelaş cod şi art. 55 din codul elveţian asupra obligaţiilor (L. din 14 iunie 1881).

Dreptul englez.

Fiind că ne ocupăm de dreptul străin asupra materiei seducţiunei, nu trebue să uităm de a semnala legea engleză, care, în această privinţă ca şi în multe altele [1], lasă mult de dorit.

In Anglia, în adevĕr, seducţiunea unei femei nemări-

Posiţiunea copiilor naturali în dreptul englez. Comparaţie între această legislaţie defectuoasă şi codul Calimach.

[1]) Eată o altă anomalie a dreptului englez. In Anglia, cercetarea paternităţei este permisă, însă barbatul care se dovedeşte a fi tatăl unui copil natural *(putatire father)*, ori care ar fi posiţia sa socială, nu are altă obligaţie de cât acea de a fi condamnat de judecătorul de pace, după cererea mamei sau a parohiei care l'a adoptat, a plăti pentru hrana şi întreţinerea acestui copil *(maintenance)*, până la 13 sau 16 ani, cel mult, suma derisorie de cinci schilling pe septămână (325 lei pe an), adecă nici un leu pe ḑi; şi încă suma condamnaţiunei a fost rădicată la acest maximum de abia la 1872, căci prin actul parlamentului de la 1844, tatăl nu putea fi condamnat de cât la 2 schilling şi $^1/_2$ pe septămână, adecă 3 lei 15 bani. Veḑi t. I, partea II, a lucrărei noastre, p. 311, nota 1. S'a ḑis că Anglia este pământul clasic a tuturor libertăţilor, pe semne şi acelei de a muri de foame! Ce deosebire între această legislaţiune pretinsă liberală, şi codul Calimach. In adevĕr, vedem că, după acest codice, pe lângă dreptul la moştenire ce vechiul legiuitor a Moldovei conferă, într'o limită oare care, copiilor naturali simpli, adecă care nu sunt nici incestuoşi, nici adulterini (art. 944 urm.), atât în privinţa averei remase de la mamă, cât şi de la tată, aceşti copiĭ, de şi departaţi de la drepturile familiei şi a rudeniei, de numele familiei tatălui, de evgenia, de marca neamului, precum şi de alte privelegiĭ părinteşti (art. 220 C. Calimach, 165 C. austriac), totuşi aveau dreptul să ceară atât de la mamă *cât şi de la tată*, cheltuelele pentru hrana, creşterea şi căutarea boalelor, *potrivit cu starea părinţilor* (art. 221, 223—227 C. Calimach; 166—171 C. austriac), şi asemene îndatorire nu era personală tatălui şi mamei, ci, ca şi o altă îndatorire de o potrivă părintească, trecea la moştenitoriĭ părinţilor (art. 227 C. Calimach, 171 C. austriac). In fine, nu trebue să uităm art. 225 din acelaş cod (169 C. austriac), unde se ḑice că, dacă vieţuirea copilului nu va fi sigură la mama lui, care s'ar descoperi nevrednică ca să'l crească, ori neputincioasă, sau cu totul desfrânată, atuncea se îndatoreşte tatăl a'l departa de la ea, şi a'l creşte însuş el, sau a'l da la alt loc sigur şi cuviincios. Câtă îngrijire în această legislaţiune de la începutul secolului, opera unui fanariot, pentru copiiĭ naturali, pe care, cu multă durere, vedem că legiuitorul actual iĭ uita sau se face a'i uita cu desĕvêrşire!

tate nu dă loc la o acţiune în despăgubire, ori care ar fi manoperele întrebuinţate de seducĕtor. Pentru ca asemene acţiune să fie cu putinţă, femeea trebue să fie măritată sau în serviciul altuia. La caz de seducerea unei femei măritate, barbatul poate să pue pe seducĕtor în causă în acţiunea de divorţ şi să ceară daune de la dênsul. Ceea ce se resplăteşte deci, în specie, nu este onoarea femeei, ci paguba adusă barbatului!

De asemene, stăpânul poate să ceară daune pentru seducţiunea slugei sale, din causa pagubei ce a suferit prin părăsirea serviciului *(loss of service)*; sluga însă nu are acest drept.

Tot astfel, părinţiĭ a căror copilă a fost sedusă, nu pot să ceară daune de la seducĕtor de cât stabilind înaintea juraţilor că această copilă le aducea oare care servicii şi era considerată ca o slugă în casa părintească [1]).

Pentru legiuitorul englez, onoarea femeei şi a familiei nu plăteşte deci nici doi bani. Singurul interes vrednic de ocrotire este paguba materială pe care o sufere stăpânul prin faptul că, un timp oare care, a remas fără servitoare. Cât despre paguba morală adusă femeei sau părinţilor, care se vĕd loviţi în afecţiunele lor cele mai sacre, nici nu poate să fie vorbă. Trebue să mărturisim că Englejiĭ sunt oameni foarte practici. In locul unor asemene disposiţiuni, care desonorează o legislaţiune, preferim mutismul legiuitorului nostru şi acelui francez.

Dreptul nostru. La noi, în adevĕr, dacă simplul fapt de a fi întreţinut relaţiuni cu o femee sau cu o fată, nu constitue prin el însuş un quasi-delict de natură a da loc la o acţiune în daune, chiar dacă femeea ar fi remas îngreunată şi ar fi născut un copil [2]), totuşi acest fapt constitue o greşală gravă şi poate da loc la despăgubiri, de câte ori el este resultatul unor manopere frauduloase sau a abusului autorităţei şi influenţei ce barbatul exercita asupra femeei

[1]) Veḑi Er. Lehr, *Droit anglais*, 878 şi 906, precum şi legile citate de acest autor.

[2]) Cpr. C. Bourges şi Amiens. D. P., 82. 2. 117, 118. C. Dijon. D. P., 93. 2. 183. Veḑi şi D. P., 69. 2. 241. D. P., 84. 2. 136. D. P., 92. 2. 558. Trib. St. Gaudens, *Curierul judiciar* din 1894, No. 6. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 2202 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 202.

30

prin poziția sa socială, prin vrêsta sau averea sa, prin calitatea sa de rudă sau de stăpân, sau în fine, prin ori ce alte împrejurări [1]).

Natura gravităței manoperelor care constituesc pe seducĕtor în culpă este o chestiune de fapt lasată la apreciarea suverană a instanțelor de fond [2]).

Seducțiunea nu mai este însă astăzi o causă de anulare a căsătoriei [3]).

Promisiuni de căsătorie.

Manoperele dolosive vor consista cele mai de multe ori într'o promisiune de căsătorie care ar determina relațiunele intime și faptul îngreunărei femeeĭ [4]).

Critica unei decisiĭ a Curței din Craiova.

Curtea din Craiova a decis că cererea în daune nu este admisibilă în contra seducĕtorului, când femeea este majoră și capabilă, ear mijloacele întrebuințate consistă într'o simplă promisiune de căsătorie făcută înaintea ofi-

---

[1]) Cpr. D. P., 96. 2. 278. *Pand. Périod.*, 96. 2. 130. D. P., 92. 2. 558. D. P., 93. 2. 42. D. P. 91. 2. 309. D. P., 80. 2. 111. D. P., 76. 2. 85. D. P., 68. 2. 248. D. P., 64. 1. 347. *Dreptul* din 1891, No. 81 și din 1882, No. 11. Cas. rom. *Dreptul* din 1894, No. 16. Bulet. Cas. S-a I. 1891, p. 1092 și Bul. 1894, p. 19. *Dreptul* din 1891, No. 81. C. București, *Dreptul* din 1891, No. 57. Vedi decisiile citate *suprà*, p. 142. nota 1 și în t. IV a lucrărei noastre, p. 179, nota 1, și la decisiile citate acolo, *adde*, C. Rennes, 9 april 1894. *Curierul judiciar* din 1894, No. 35. Vedi și trat. nostru în limba fr. p. 494, nota 2. Cpr. Laurent, IV, 90. Demolombe, XXXI, 514. Sourdat, I, 662 *quinquies*. F. Herman, III, *loco cit.*, 2206 urm. Peucescu, II, 339. Pand. fr., *Mariage*, I, 412 urm.

[2]) Cas. rom. *Dreptul* din 1891, No. 81. Demolombe, XXXI, 514.

Greșala femeeĭ face acțiunea ei inadmisibilă.

Acțiunea în daune va fi însă inadmisibilă de câte ori judecătoriĭ vor constata o greșală comună, adecă că seducțiunea provine și din culpa femeei. Laurent, IV, 90. Sourdat, I, 662 *quinquies*. Demolombe, XXXI, 514. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2198 urm. Cpr. Trib. Brăila și C. Dijon, *Dreptul* din 1882, No. 11 și D. P., 93. 2. 183. Vedi *suprà*, p. 142. nota 1, *in fine* și p. 422, cele ce am dis în privința greșelei comune. Vedi și t. IV a lucrărei noastre, p. 179, nota 1.

[3]) Baudry, I, 502, *quater*. Laurent, II, 302. — *Contrà*. Marcadé (I, art. 180, No. 627 urm.), a cărui părere a remas isolată. Vedi și t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 48.

[4]) Cpr. Trib. Vendôme, Gand și Carcassonne. *Pand. Périod.*, 87. 2. 274. *Pand. Périod.*, 88. 5. 22 și 2. 195. Vedi C. Toulouse, 5 martie 1888 și Cas. fr., 25 fevr. 1890. *Pand. Périod.*, 88. 2. 182. *Pand. Périod.*, 90. 1. 507. Promisia de căsătorie trebue însă să fie anterioară seducțiunei și să fie stabilită de partea lezată. Vedi *infrà*, p. 468, text și nota 1.

ţerului stărei civile, asupra căreia seducĕtorul a putut să revină [1]); însă această decisiune a fost cu drept cuvênt casată, pentru că nu se cer, în specie, manopere frauduloase ca la escrocherie (art. 332 urm. C. pen.), fiind suficient ca promisiunea de căsătorie să fi fost causa determinantă a raporturilor intime care să fi avut pentru femee efecte păgubitoare prin perderea consideraţiunei sale în societate, ceea ce, în specie, Curtea de fond constată că a existat în fapt [2]).

In zadar se susţinea, în specie, că pentru a fi loc la acţiunea în daune, destinată să repare prejudiciul material sau moral causat prin seducţiune, promisiunea de căsătorie trebuea să fie doloasă sau minciunoasă *(fallacieuse)*, adecă să fi fost făcută cu intenţiunea de a nu fi ţinută. Promisiunea de căsătorie trebue să fie considerată ca doloasă şi minciunoasă de câte ori nu este ţinută, dacă nu s'a produs în intervalul de când a fost făcută, vre-un act care să poată justifica refusul executărei ei: şi aceasta din causa dificultăţilor în care s'ar găsi tribunalele de a aprecia în mod sigur gradul de sinceritate a seducĕtorului [3]).

Pentru ca promisiunea de căsătorie, dovedită chiar prin acte scrise [4]), să poată fi propusă ca o manoperă de Promis. de căsătorie trebue să fi precedat relaţiile ilicite.

---

[1]) C. Craiova, 20 sept. 1891. *Dreptul* din 1891, No. 75. In acelaş sens, Sourdat, I, 662 *quinquies*, p. 671 urm

[2]) Cas. rom. S-a I, 14 dechem. 1892. *Dreptul* din 1893, No. 5. Cpr. C. Toulouse, 30 iunie 1891 şi 28 nov. 1864. *Dreptul* din 1891, No. 58 şi şi Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, p. 505, nota 1. Mai vedi încă D. P., 45. 1. 177. D. P., 65. 2. 21. D. P., 77. 2. 96. D. P., 85. 5. 414. D. P., 90. 1. 412. D. P., 93. 2. 42. Trib. St. Gaudens, 14 dechem. 1893. *Curierul judiciar* din 1894, No. 6. Cpr. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsab.* 205 urm. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2223.

[3]) Aceste motive puternice sunt foarte bine aratate în sentinţa tribun. din St. Gaudens, citată în nota precedentă şi reprodusă în *Curierul judiciar* din anul 1894, No. 6 Cpr. Cas. fr., 25 fevr. 1890. D. P., 90. 1. 412 şi decisiile citate în nota precedentă.—*Contrà*. C. Craiova, decisie casată, citată *suprà*, în nota 1 şi Sourdat, I, 662 V, p. 671 urm.

[4]) După o jurisprudenţă, care tinde a deveni constantă, promisiunea de căsătorie ar urma să fie dovedită prin un act scris sau mărturisirea aceluia contra căruia ea se invoacă. Cpr. C. Gand. D. P., 84. 2. 136. C. Grenoble şi Rennes, D. P., 65. 2. 21. D. P., 66. 2. 184. C. Riom şi Toulouse. *Pand. Périod.*, 88. 2. 134 şi 182. Laurent, II, 310.—*Contrà*. Demolombe, III, 33. C. Riom, 22 fevr. 1886 (specia a II-a). Dovedirea promisiunelor de căsătorie. Controversă.

seducţiune şi să deie loc la daune în folosul femeei seduse, se cere neaparat ca ea să fi precedat relaţiile ilicite şi să fi fost mijlocul care le a determinat [1]).

Art. 807 C. C. Femeea părăsită n'ar putea însă să ceară daune şi alimente în numele copilului născut afară din căsătorie, pentru că cercetarea paternităţei este în principiu oprită (art. 307 C. C.) [2]).

4⁰ *Ilicitatea faptului.*

Pentru ca responsabilitatea prevĕḑută de art. 998, 999 să aibă fiinţă se cere, în al patrule loc, ca faptul comis să fie ilicit sau *nedrept*, după cum se exprimă art. 1724 şi 1725 din codul Calimach (1294 C. austriac), adecă oprit de lege [3]). Art. 998 cere, în adevĕr, o greşală sau o culpă, fie *in committendo*, fie *in omittendo*, şi ori ce greşală

Pand. Périod., 88. 2. 134. Trib. Carcassonne. *Pand. Périod.*, 88. 2. 195.—Cea mai bună dovadă va consista necontestat în scrisorile emanate de la seducĕtor. Trib. Vendôme, 7 mai 1887. *Pand. Périod.*, 87. 2. 274.

[1]) Cpr. Trib. regional Aix-la-Chapelle *(Aachen)*, C. Angers şi Douai. D. P., 93. 2. 42. D. P., 69. 2. 241. *Pand. Périod.*, 87. 2. 362 şi 91. 2. 231. D. P., 82. 2. 117 şi 244. Trib. Lyon, *Dreptul* din 1895, No. 26. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Responsabilité*, 207. Veḑi şi p. 466, nota 4.

[2]) C. Bucureşti. *Dreptul* din 1891, No. 57. Cpr. C. Rennes. D. P., 66. 2. 184.—Dar dacă paternitatea este mărturisită de barbat, sau dacă el a luat o obligaţie către mama copilului, atuncea aceasta din urmă are drept la daune în baza art. 998. Cpr. D. P., 82. 2. 244. D. P., 97. 2. 453. Veḑi şi *suprà*, p. 138, nota 2. Laurent, IV, 93 şi XVI, 154, 155. Veḑi şi t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 311, text şi nota 2.

[3]) C. Bucureşti. *Dreptul* din 1890, No. 77. C. Iaşi şi Cas. rom. *Dreptul* din 1881, No. 49. Bulet. Cas. 1887, consid. de la p. 968, 969. Cas. fr. *Pand. Périod.*, 91. 1. 446. Veḑi Demolombe, XXXI, 464, 665. Laurent, XX, 401 urm. Marcadé, V, p. 274, No. 2. Giorgio Giorgi, V, 163 urm. Arntz, III, 475. Thiry, III, 204. Vigié, II, 1700 şi autorii citaţi *suprà*, p. 390, nota 3. Faptul ilicit consistă în atingerea nedreaptă a dreptului altuia. „*Damnum injuria datum, quod non jure factum est, id est contra jus...*" L. 5, § I, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*.

Curtea din Iaşi a decis că faptul care 'şi-ar avea sorgintea în credinţele sau în luptele religioase dintre împricinaţi nu întrunesc elementele cerute de lege spre a da naştere unei acţiuni în daune. Eată considerentele temeinice pe care se intemeiază Curtea: „Considerând că din

lasă a se presupune că faptul comis era oprit de lege; de unde am tras conclusia firească că acel care cauzează altuia o pagubă prin exerčițiul unui drept ce'i apartine, nu este obligat a o repara (art. 1734 C. Calimach, 1305 C. austriac). Veḑi *suprà*, p. 401.

5⁰ *Imputabilitatea faptului autorului sĕu.*

In fine, ultima condițiune cerută pentru ca să existe delict sau quasi-delict, și prin urmare, responsabilitate,

---

desbateri resultă că apelantul citează în judecată pe intimați pentru a respunde de prejudiciul ce a suferit prin părăsirea exercitărei dreptului de antrepriză conferit de primăria orașului Botoșani pentru tăerea vitelor; că faptele ce impută intimaților și care l'a silit a părăsi antrepriza se resumă în acestea: că dênșii, profitând de credințele religioase ale multora din coreligionarii lor, prin cărți de excomunicație mijlocite de la rabini din țară și străinătate, au făcut ca aceștia să nu voească a accepta carnea tăeată de hahami aduși de el din străinătate, și astfel, încercând daune enorme, a fost silit a părăsi antreprisa ce i se concedase de Primărie. Avênd în vedere că, pentru a fi cineva obligat prin faptul sĕu, se cere: 1⁰ ca să fie un fapt ilicit, adecă ca partea căreia faptul se impută să nu fi avut dreptul de a'l face; 2⁰ ca faptul să fie imputabil autorului; și 3⁰ ca el să fie daunator.

„Avênd în vedere că, în specie, nu se poate susține cum că faptul direct al intimaților ar fi adus dauna de care se plânge apelantul, căci aceea ce a determinat pe coreligionarii sĕi din Botoșani să refuse carnea tăiată de către hahamii sĕi au fost credințele lor religioase, și excomunicațiunele pretinse mijlocite de către intimați n'au făcut de cât să contribue a excita luptele lor religioase între o parte din israeliți, care se asociase cu reformele ce voea a introduce apelantul, și cealaltă parte, care ținea mult la obiceiurile vechi, adecă a nu accepta carne de cât de la hahamii lor; că, fiind astfel, faptul daunator nu este o consecință a acțiunei intimaților, care au mijlocit cărțile de excomunicațiune, fiind liberi israeliții și în urma acestor cărți a accepta carnea tăeată adusă de către apelant, și dacă nu au acceptat-o, causa a fost credințele lor religioase; că nu s'ar putea apoi susține că faptul ar fi ilicit, de oare ce, fiind vorba de lupte religioase, era natural ca intimații, care aveau aceiaș credință ca mulți alții din coreligionarii lor, să recurgă la mijloacele prin care ar face să triumfe credința lor; că nefiind dar un fapt ilicit, nu poate să fie vorba de o acțiune în daune, etc.“ *Dreptul* din 1881, No. 49.

este ca faptul să fie imputabil autorului sĕu [1]), adecă să poată fi considerat ca resultatul unei voinţi libere, căci de câte ori nu există libertate, de atâte ori nu există nici responsabilitate.

Nerespons. smintitului, copilului, etc.

Astfel, smintitul [2]), copilul care nu are nici o pricepere (cpr. art. 62 C. pen.) [3]) sunt în imposibilitate de a

---

[1]) Cpr. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1884, No. 49 şi din 1890, No. 77. C. Iaşi. *Dreptul* din 1881, No. 49. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1887, consid. de la p. 969. Vedi Pothier, *Oblig.*, II, 118 urm. Vigié, II, 1700. Alex. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 21, p. 164. Thiry, III, 204. Arntz, III, 475. Acollas, II, p. 978. Laurent, XX, 445 urm. Demolombe, XXXI, 485 urm. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 747. Giorgio Giorgi, V, 145. T. Huc, VIII, 407. Demante, V, 364 bis III. Larombière, V, art. 1382 urm. No. 20, 21. Marcadé, V, art. 1382 urm., p. 275, No. 1. Sourdat, I, 16, 416, 644, 658. Favard de Langlade, Répert. v° *Délit*, No. 1. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 743 urm. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 112 urm. Cpr. D. P., 72. 2. 133. D. P., 67. 1. 296. D. P. 55. 2. 117.—*Contrà.* Merlin, Répert., v° *Démence*, § 2, No. 3 şi 4 şi v° *Blessé*, § 3, No. 4. Legraverend, *Instr. crimin.*, I, p. 462.

Casurile în care smintitul poate fi declarat responsabil.

[2]) Smintitul nu este deci, în genere, personal responsabil de delictele sau quasi-delictele sale. Cpr. Cas. fr., C. Caen şi Lyon. D. P., 67. 1. 296. D. P., 55. 2. 117. D. P. 72. 2. 133. *Idem.* Laurent, XX, 446 şi autorii citaţi în nota precedentă. „*Furiosi... nulla voluntas est*". L. 40, Dig., 50, 17. Vedi şi L. 5, § 2, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam.* — *Contrà.* C. Montpellier. D. P., 67. 2. 3. Smintitul ar respunde însă de actele sale, atunci când starea în care el se găseşte este resultatul desfrânărilor sale şi a beţiei, pentru că, în asemene caz, starea în care el se găseşte se datoreşte culpei sale. Cpr. C. Caen. D. P., 82. 2. 23. Demolombe, XXXI, 490. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 746.

Dreptul german.

[3]) După art. 828 din noul cod german, copilul care n'a împlinit încă vrêsta de 7 ani nu respunde de daunele causate altuia. Acel care a trecut vrêsta de 7 ani, dar care n'a împlinit încă vrêsta de 18 ani, este de asemenea iresponsabil, dacă nu are destulă pricepere pentru a avea conştiinţă de responsabilitatea sa. Aceiaş soluţie este admisă şi în privinţa surdo-muţilor. După *Landrecht* prusac (I, 6, §§ 41—43), aplicabil până la 1900, se poate, din contra, urmări dauna causată de un smintit sau de un copil în vrêstă cel puţin de 7 ani, şi aceasta asupra bunurilor sale personale, după ce se vor discuta mai întâi bunurile părinţilor şi ale epitropului sĕu, sub condiţiunea însă de a lasa atât smintiţilor cât şi copiilor, ceea ce

comite un delict sau quasi-delict, și nu pot fi trași la respundere pentru dauna adusă prin faptul lor, afară, bine înțeles, de responsabilitatea acelora sub a căror pază ei se găsesc (art. 1000)[1]. „Acel ce s'au păgubit de către acei lipsiți de minte, sau nebuni, sau de către prunci, ȡice art. 1737 din codul Calimach (1308, 1309 C. austriac), poate cere împlinirea pagubei sale de la acei ce erau datori să aibă purtare de grijă asupra acest feliŭ de persoană, ear dacă însuș a dat pricină la acest fel de persoană, nu are drit să ceară ceva".

Minorul ajuns la o vrêsta în care poate să'și deie samă de faptele sale (cpr. art. 63 C. pen.) și individul pus sub un consiliu judiciar pentru răsipire (art. 458 urm. C. C.), sunt însă responsabili de delictele și quasi-delictele comise de dênșii[2]). **Resp. minorului și a individului pus sub un consiliu judiciar.**

De asemene, smintitul este responsabil de faptul comis într'un interval lucid, *in suis induciis* (L. 9, Cod., 6, 22), sau *per perfectissima intervalla*, după cum se exprimă Justinian (L. 6, Cod., 5, 70), chiar dacă el ar fi fost mai în urmă interȡis, art. 448, § 2 nefiind aplicabil în specie[3]). **Intervale lucide.**

Aceiaș soluție este aplicabilă și individului care ar fi causat o daună altuia în stare de ebrietate, pentru că beția nu scutește de responsabilitate, de vreme ce este o culpă de a se înbăta întru atâta până a nu mai fi stăpân pe acțiunele sale[4]). „Dacă cineva cu vrerea sa, ȡice art. 1736 din codul Calimach (1307 C. austriac), 'și au pricinuit lui o trecĕtoare întunecare a minței, remâne respundĕtor pentru paguba ce a pricinuit altuia, aflânduse în a- **Beție.**

---

este necesar pentru întreținerea și educațiunea lor. Veȡi Alex. Braun, *Tr. pratique de droit civil allemand*, 1843, p. 291.

1) Veȡi autoritățile citate în notele precedente.

2) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 120. Larombière, *loco cit.*, No. 22, 23. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 747. Demolombe, XXXI, 497, 498. Sourdat, I, 16 și 417. F. Herman, *loco cit.*, No. 752.

3) Arntz, III, 475. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 747, nota 5, *in fine*.

4) Cpr. L. 11, § 2, Dig., 48, 19, *De pœnis*. Veȡi Pothier, *Oblig.*, II, 119. Thiry, III, 204. Marcadé, V, p. 274. Arntz, III, 475. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 23. Sourdat, I, 19 și 418. Demolombe, XXXI, 491. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 747. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 21, p. 164. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, V, 147. Massé-Vergé, IV, § 625, p. 16, nota 3.

cest fel de stare; asemene cade în respundere acela ce a dat prilej ca păgubitorul să vie într'o asemene stare“ [1].

Dreptul vechiŭ francez.

O ordonanță a lui Francisc I, din 31 august 1536, prevede că acel care va comite o crimă în stare de ebrietate, va fi pedepsit cu pedeapsa prevĕḑută pentru acea crimă, judecătoriĭ pedepsindu'l şi pentru faptul beţiei, cu *pedeapsa ce vor crede de cuviință* [2].

Dreptul străin.

[1]) „Acel care prin greşala sa a perdut pentru un moment conştiinţa actelor sale, ḑice art. 57 din codul sviţeran asupra obligaţiilor, este obligat a repara dauna causată în această stare“. Noul cod german de la 1896 are o disposiţie identică (art. 827). Acest text adaogă însă, în partea sa finală, că persoana care a causat o daună în stare de ebrietate nu este respunḑĕtoare atunci când starea de beţie nu se datoreşte greşelei sale, soluţiune care ar putea fi admisă şi la noi, cu toată lipsa unui asemene text. Cpr. Giorgio Giorgi, V, 147, *in fine*, Veḑi şi art. 1736 din codul Calimach mai sus citat.

Pedepsirea beţiei. Dreptul străin.

[2]) Este bine poate ca beţia să fie pedepsită, după cum este în mai multe State, precum în Belgia (L. din 16 aug. 1887), în Austria (L. din 19 iulie 1877), în Italia (L. din 1887), în Germania (L. din 15 mai 1871), în Olanda (L. din 1881), în Francia (L. din 23 ianuar 1873), in Anglia, etc., şi asemene lege s'a cerut şi la noi (veḑi I. T. Bastachi, *Despre alcoolism*, Discurs pronunţat înaintea Curţei din Galatz cu ocasiunea deschiderei anului judecătoresc 1894—1895, *Curierul judiciar* din 1894, No. 38; şi D. C. Popescu, *Dreptul* din 1889, No. 4. A. C. Cuza, *Ce e alcoolismul*, etc.); nici într'un caz însă pedeapsa nu poate fi lasată la arbitrarul judecătorilor, pentru că aceasta ar putea da loc la abusuri.— La noi, nu numai că nu s'a luat până acum nici o disposiţie în contra beţiei, dar încă s'a făcut tot ce se poate spre a se înlesni şi a se lăţi această plagă a societăţilor moderne. Astfel, legea asupra repausului domenical aplicabilă cu începere de la 1 april 1897, despre care am vorbit *suprà*, p. 149, nota 1, ordonând în timpul duminicelor şi serbătorilor încetarea ori cărei lucrări, ear cârciumele fiind deschise de la 12 oare în jos (art. 2), se înţelege ca locuitorul de la ţară, neavênd ce face, şi fiind chiar oprit de a lucra, va fi silit să mergă la cârciumă, şi a bea pe datorie, dacă nu are bani. In unele State s'au luat mĕsuri foarte aspre în contra beţiei, înfiinţânduse monopolul alcoolului. Astfel, în Rusia, de ex., această idee a fost pusa la încercare în anul 1895 în patru guberniĭ de o cam dată. Acest sistem dând resultate satisfăcĕtoare, a fost aplicat şi la alte guberniĭ în anul 1896. Rachiul se vinde în sticle pecetluite de către agenţiĭ guvernului, şi nu poate fi

Responsab. femeei măritate. In fine, femeea măritată este responsabilă de delictele și quasi-delictele sale, și n'ar putea, în asemene caz, să opue lipsa de autorisare, pentru că, după cum foarte bine observă Toullier (VI, partea I, 39, p. 32), dacă prin excepție, regula generală înscrisă în art. 998, 999 n'ar fi aplicabilă femeilor măritate, le s'ar conferi dreptul și privilegiul de a'și însuși averea altuia, și de a produce pagube fără nici o respundere. Ceea ce art. 1162 ḑice în privința minorilor, este deci aplicabil prin analogie și femeilor măritate [1]).

Resp. femeei în privința bunurilor dotale. Controversă. In privința acestor obligațiuni, femeea măritată sub regimul dotal este responsabilă chiar asupra bunurilor sale dotale. „Considerând ḑice, cu drept cuvênt, Curtea din Iași, că legiuitorul, restrêngênd posibilitatea alienărei fondului dotal la anume casuri, a voit să garanteze pe femee contra pericolului *angajamentelor contractuale*, putênd aceste contractări să vatăme viitorul ei și al familiei, n'a înțêles însă și nici a putut înțêlege să creeze femeei dotale o posițiune exorbitantă în societate, punênd-o mai presus chiar de cât minorii, pentru a o declara neresponsabilă civilmente, chiar când ar causa cuiva daune *din delict ori quasi-delict*; în așa caz, femeea dotală avênd la îndămână un privilegiu, de care nimene altul în societate nu se bucură, ar deveni un instrument de daune și vexațiune, și astfel ar constitui în mijlocul societăței un pericol permanent pentru însuș ordinea publică, neresponsabilitatea sa pecuniară fiind tot așa de revoltătoare din punctul de vedere al rațiunei, după cum ar fi injurioasă din punctul de vedere al moralei ; Considerând că dacă, în ipoteza an-

---

consumat în localul de debit. Veḑi A. C. Cuza, *op. cit.*, (broșură de 50 pagine, 1897, *Biblioteca ligei române în contra alcoolismului* Iași, tip. Națională).

1) Veḑi t. I, partea II a lucrărei noastre, p. 103. Cpr. Pothier, VII, *Puissance du mari,* 52. Duranton, II, 493. Mourlon, I, 790. Laurent, III, 100. Demolombe, IV, 178. Demante, I, 300 bis V. Aubry et Rau, V, § 472, p. 143. Baudry, I, 633. Thiry, I, 332. F. Herman, I, art. 216, No. 5 urm. și III, art. 1382, 1383, No. 750. Femeea nu poate însă, fără autorisarea barbatului, să fixeze prin o transacție suma ce urmează a plăti persoanei daunate prin delictele sau quasi-delictele sale. Aubry et Rau, *loco cit.*, nota 24. Larombière, IV, art, 1310, No. 8. Cas. fr. D. P., 70. 1. 158.

gajamentelor contractuale se poate reproşa celui ce contractează cu o femee măritată, că a trebuit să cerceteze şi să cunoască condiţiunea dotală a averei [1]), aşa că, în privirea unui asemene contract, să se poată invoca cu succes dispoziţiunele limitative ale art. 1250, 1253, 1254 şi 1265 C. C., nu e însă mai puţin adevarat că ar fi neechitabil şi nelogic a se invoca aceleaşi texte de lege şi atunci când e vorba de un delict comis de femee, în asemene casuri neputênduse reproşa nimic celor de al treile *prejudiciaţi fără de voinţa lor, prin fără de legea femeei măritate;* responsabilitatea femeei şi, prin urmare, dreptul celor de al treile, pentru a fi despăgubiţi, *se poate urmări chiar şi asupra imobilului dotal*, aceasta în temeiul art. 998, care conţine, în adevĕr, un principiu de ordine publică, combinat şi cu art. 1718 C. C." [2]).

Am transcris anume aceste considerente, pentru că ele fac, în termeni clari şi precişi, o adevarată aplicaţiune a principiilor de drept, principii de altmintrele admise altă dată atât în vechiul drept francez [3]), cât şi în dreptul roman, unde zestrea femeei con-

---

[1]) *„Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis ejus“*. (L. 19, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui).*

[2]) Vedi *Dreptul* din 1892, No. 62, considerente redactate de Dl. consilier G. Roiu. Cpr. in acelaş sens, Cas. fr. şi C. Amiens. *Pand. Périod.*, 93. 1. 527 şi anul 1895. 2. 145. Vedi şi Sirey, 88. 2. 134 şi 89. 1. 212. D. P., 90. 2. 72. D. P., 86. 1. 11 şi 440. D. P., 84. 2. 179. D. P., 83. 2. 142. D. P. 82. 1. 305. D. P. 81. 1. 296. D. P., 80. 1. 418. D. P., 79. 2. 49 şi 55. D. P., 78 1. 55. Tot in acelaş sens se pronunţă şi doctrina. Vedi Guillouard, *Contr. de mariage*, IV, 1937 şi 2096. T. Huc, VIII, 421. Baudry, III, 385. Rodière et Pont, *Contr. de mariage*, III, 1822 urm. Sourdat, I, 172 bis. Demante et Colmet de Santerre, VI, 226 bis VIII. Aubry et Rau, V, § 538, pagina 614. Jouitou, *Du régime dotal*, 149. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Contrat de mariage*, 1354. Troplong, *Contr. de mariage*, IV, 3327 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1554, No. 57. Pand. fr., *Mariage*, II, 9649 şi 11220 urm. Marcadé, VI, art. 1555, 1556, No. 2, p. 65. Vigié, III, 565. Laurent, XXI, 107. —*Contrà*. Tessier, *Tr. de la dot*, I, p. 454. Odier, *Contr. de mariage*, III, 1251. Cpr. C. Agen, 25 dechembrie 1833 şi C. Montpellier, 4 fevr. 1842 (decisie casată). D. P., 45. 1. 185.

[3]) Cpr. art. 544 *Cout. de Normandie*. Vedi şi autorităţile citate de Vigié, III, p. 315, nota 1. Troplong, *op. cit.*, IV, 3319.

damnată pentru o crimă de lèse-majestate, de violenţă publică, de părintucidere, de otrăvire şi de asasinat, era confiscată [1]). Morala publică se opune, în adevĕr, ca delictul femeei să remâe nepedepsit atât penaliceşte cât şi civilmente, şi nepedepsit ar remânea, dacă ea s'ar putea adăposti în dosul inalienabilităţei fondului dotal. O lege care ar nesocoti această noţiune elementară de dreptate şi de echitate, ar fi absurdă, şi nu se poate crede că legiuitorul ar fi sancţionat asemene absurditate. „*Nemo credendus est*, ḑice Grotius, *velle absurda*“ [2]).

Aceiaş soluţie este admisă, pentru aceleaşi motive, şi *a fortiori*, în privinţa delictelor penale şi crimelor comise de o femee măritată [3]). **Crime şi delicte penale.**

Remâne însă bine înţěles că, şi într'un caz şi în altul, în timpul căsătoriei, delictele şi quasi-delictele femeei nu vor putea fi urmărite de cât asupra nudei proprietăţi a fondului dotal, pentru că, în tot timpul căsătoriei, veniturile fiind ale barbatului (art. 1243), greşelele femeei nu pot cădea asupra lui, de oare ce nu i se poate imputa nici o culpă [4]). **Venitul fondului dotal fiind al barbatului este la adăpost de ori ce urmărire.**

In urma desfacerei căsătoriei însă [5]), sau a separaţiu-

---

1) „*Quinque legibus damnatæ mulieris* **dos** *publicatur: majestatis, vis publicæ, parricidii, veneficii, de sicariis*“. L. 3, Dig., 48, 20, *De bonis damnatorum.*

2) *De jure pacis et belli*, II, 16, 22. Cpr. Troplong, *Contr. de mariage*, IV, 3324.

3) Veḑi autorii citaţi în nota precedentă şi în Répert lui Dalloz, *Supplém.*, *Contrat de mariage*, 1353. Troplong, *Contr. de mariage*, IV, 3319 urm.

4) „*Cùm neque maritum pro uxoris obligatione conveniri posse constat, nisi ipse pro ea se obnoxium fecit. Certissimum enim est, ex alterius contractu neminem obligari*“. L. 3, *in fine*, Cod., 4, 12, *Ne uxor pro marito*, etc. Veḑi şi L. 36, Dig., 24, 3, *Soluto matrimonio*, unde se ḑice că barbatul nu poate suferi nici o daună din causa delictelor femeei, ...*ne in perniciem mariti mulier punita sit.*

5) Chestiunea de a se şti dacă imobilul dotal păstrează caracterul de inalienabilitate în tot timpul căsătoriei, chiar în urma separaţiunei de patrimonii, este foarte controversată în dreptul nostru; însă afirmativa, cu toate aceste, nu sufere, după noi, nici o îndoeală, pentru că separaţia de patrimonii nu este un nou regim matrimonial care se substitue regimului dotal, ci un corolar şi un suplement a acestui regim, fiind că regimul dotal adoptat de soţi îna- **Imobilul dotal este inalienabil şi în urma separaţiunei de patrimonii. Controversă.**

nei de patrimonii, urmărirea se poate exercita atât asupra fondului cât şi asupra venitului imobilului dotal [1]).

inte de celebrarea căsătoriei, nu poate, in timpul căsătoriei, să fie nici modificat, nici înlocuit prin altul (art. 1228, 1229, 1270, § ultim). Cât pentru art. 1265 (1449 C. fr.), pe care legiuitorul român, din nebagare de samă, l'a transportat de la titlul comunităţei legale la titlul regimului dotal, el nu are de scop desfiinţarea inalienabilităţei imobilului dotal, ci numai de a regula capacitatea personală a femeei separate de bunuri. Şi dovada cea mai bună că acesta este sensul ce trebue să dăm acestui text este că, el existând şi în codul francez, nimene, afară de Toullier (VII, partea II, 253), nu l'a invocat spre a susţinea că fondul dotal devine alienabil în urma separaţiunei de bunuri. Acest sistem, după care imobilulul dotal continuă a fi inalienabil şi in urma separaţiunei de patrimonii, este în perfectă armonie cu sistemul admis atât în dreptul roman (L. 29, Cod., 5, 12, *De jure dotium*), cât şi în dreptul nostru anterior (art. 1621 C. Calimach şi art. 37, cap. 16, partea III, C. Caragea), după care, la caz de scăpătăciune a barbatului, femeea avea facultatea de a opri, cu titlu de amanet, averea lui în loc de zestre, de daruri nunteşti şi de exopricale, fără a o putea înstrăina în timpul căsătoriei: „*ita tamen, ut eadem mulier nullam habeat licentiam eas res alienandi vivente marito, et matrimonio inter eos constituto*". (L. 29, Cod., *loco cit.*). Vedi în acest sens, C. Bucureşti, 26 sept. 1897. *Dreptul* din 1897. No. 67. Cas. rom., C. Focşani şi Bucureşti. Bulet. S-a I, anul 1884, p. 519. Bulet. anul 1885, p. 727. Bulet. anul 1891, p. 300. *Dreptul* din 1882, No. 74 şi din 1885, No. 74. *Dreptul* din 1884, No. 61. Trib. Putna. *Dreptul* din 1896, No. 11. *Idem.* D. Cuculi, *Dreptul* din 1872, No. 16. B. M. Missir, *Dreptul* din 1876, No. 9 şi 10. Dim. Tazlaoanu, *Dreptul* din 1896, No. 5, p. 38.—*Contrà.* Cas rom., C. Bucureşti, Trib. Brăila, etc. Bulet. Cas. S-a II, anul 1878, p. 7. *Dreptul* din 1876, No. 1 şi din 1884, No. 43, p, 340 şi 343. Trib. Ilfov, 28 fevr. 1897 (G. A. Mavrus făcênd funcţiunea de preşed., sentinţă infirmată de Curte). *Dreptul* din 30 octombrie 1897, No. 67. Vedi în acest din urmă sens, N. Stănescu, *Dreptul* din 1881, No. 16. Cpr. asupra acestei controverse, tratatul nostru în limba franceză, p. 101 urm.

Dreptul vechiu francez.

1) Aubry et Rau, V, § 538, p. 614. Troplong, *Contrat de mariage*, IV, 3297, 3326.—Principiile dreptului actual erau admise şi în vechiul drept francez, în provinciile de drept scris (Troplong, *op. cit*, 3321). Unele cutume, precum cut. de Normandie (art. 544) admiteau din contra ca creditorii femeei dotale să poată urmări delictele şi quasi-delictele sale asupra deplinei proprietăţi a bunurilor sale dotale, fără a respecta usufructul barbatului. Vedi Troplong, *op. cit.*, 3321.

Usufructul fondului dotal nu va putea fi urmărit în timpul căsătoriei, de cât atunci când barbatul ar fi fost complicele femeei, sau ar fi tras un folos oare-care din delictele sau quasi-delictele ei, sau în fine, s'ar fi obligat personal pentru dênsa, *nisi ipse pro ea se obnoxium fecit*. (L. 3, Cod., 4, 12, *Ne uxor pro marito*, etc. [1]). Casurile în care venitul fondului dotal poate fi urmărit în timpul căsătoriei.

Despre acţiunea în daune.

Persoanele care pot exercita această acţiune.

Acţiunea în daune aparţine ori cărei persoane care, fie în mod direct, fie în mod indirect, a suferit o pagubă din causa delictului sau quasi-delictului comis de pârît. (Cpr. art. 4, *in fine*, Pr. pen.) [2]).

Ea nu aparţine însă nici într'un caz ministerului public [3]).

Dauna sau paguba putênd fi adusă unei persoane atât în mod direct cât şi în mod indirect [4]), cu drept cuvênt s'a decis că compania de asigurare care a fost obligată să despăgubească pe proprietarul imobilului asigurat, din causa arderei acestui imobil, poate să exercite acţiunea în daune contra autorului sinistrului sau persoanelor chemate a respunde civilmente pentru dênsul în baza art. 1000 [5]).

De asemenea, societatea de asigurare care, în urma omorîrei persoanei asigurate, a fost pusă în posiţiune de a plăti moştenitorilor acestei persoane suma stipulată pentru caz de deces, poate cere daune de la asasin, din causa prejudiciului suferit prin această plată anticipată [6]).

Acţiunea în despăgubire a prejudiciului causat prin o crimă sau un delict (în specie un accident urmat de moar-

---

1) Cpr. Troplong, *op.* şi *loco cit.*, IV, 3298, 3326.

2) Demolombe, XXXI, 673 urm. Laurent, XX, 534. Pĕucescu, II, 454. Giorgio Giorgi, V, 188. T. Huc, VIII, 420. Larombière, V, art. 1382 urm, No. 36. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 748. F. Herman, *loco cit.*, 686 urm. Sourdat, I, 26.

3) Sourdat, I, 27. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 687.

4) Veḑi *suprà*, p. 450.

5) Demolombe, XXXI, 674. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 36. F. Herman, *loco cit.*, 686 *ter*. Cas. fr. D. P., 53. 1. 93 şi Sirey, 53. 1. 109.—Veḑi însă Pĕucescu, II, 456, 457.

6) Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 686 *bis*. C. cu juraţi din Jura, 28 iunie 1884. Sirey, 85. 2. 219.

te), nu aparţine deci numai moştenitorilor victimei, ci ori cărei alte persoane care, de şi nu e moştenitoare, totuşi se găseşte direct sau indirect lovită prin consecinţele accidentului [1]).

Astfel, acţiunea aparţine barbatului sau văduvei victimei, tatălui şi mamei unui copil legitim sau natural, fie el recunoscut sau nerecunoscut, fraţilor şi surorilor sale, etc.[2]).

Acţiunea aparţine chiar rudelor care n'ar fi avut dreptul de a cere alimente de la victima accidentului [3]), destul este ca ele să fi suferit o daună fie materială fie morală, şi ca această daună să fie certă şi actuală (vedi *suprà*, p. 425, 426, 449, 450), ceea ce se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului.

Dreptul barbatului de a cere daune pentru ofensa adusă femeei sale.

Prin aplicarea acestor principii, se decide cu drept cuvênt că barbatul poate să ceară daune pentru o ofensă adusă femeei sale [4]), fiind că, după cum se exprimă Justinian, suntem atinşi nu numai prin ofensa adusă direct nouă, dar şi prin acea adusă copiilor noştri sau soţiei noastre [5]).

Contrariul nu este însă adevarat.

Femeea n'ar putea însă să ceară daune pentru o ofensă adusă barbatului, dacă ea nu are un anume mandat in această privinţă, căci dacă barbatul este dator să apere pe soţia sa, aceiaş obligaţie nu incumbă femeei [6]). *„Contra autem, si viro injuria facta sit, uxor injuriarum*

---

[1]) Cpr. C. Alger. D. P., 94. 2. 47. C. Dijon, 12 mai 1897. D. P., 97. 2. 414. Vedi şi Cas. fr. D. P., 72. 5. 386, No. 1. C. Bourges. D. P., 73. 2. 197. T. Huc, VIII, 420. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 688.

[2]) Vedi T. Huc, VIII, 420 şi decisiile citate de acest autor. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 689 urm. Laurent, XX, 534.

[3]) Demolombe, XXXI, 675. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 36. F. Herman, III, *loco cit.*, 695. Cas. fr. D. P., 64. 1. 99.

[4]) Sourdat, I, 38. F. Herman, *loco cit.*, 708. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 749. F. Hélie, *Instr. crimin.*, I, 555. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 36. Mangin et Sorel, *Tr. de l'action publique.* I, 124. Rauter, *Tr. théor. et pratique du droit criminel*, I, 686.

[5]) *„Patitur autem quis injuriam non solum per semetipsum, sed etiam per liberos suos, quos in potestate habet; item per uxorem suam, id enim magis prævaluit"*. Instit. IV, 4, § 2, *De injuriis.*

[6]) Sourdat, I, 38. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 710. Legraverend, *Tr. de législation criminelle*, I, 17.

agere non potest: *defendi enim uxores a viris, non viros ab uxoribus, æquum est*". (Instit., IV, 4, § 2, *De injuriis*).

Stăpânul ar putea de asemenea să urmărească în numele sĕu personal repararea prejudiciului adus servitorilor sĕi, dacă dauna causată lor se resfrânge și asupra lui [1]. **Stăpânul poate urmări dauna adusă servitorului.**

Art. 974. In cât privește dreptul creditorilor de a exercita acțiunea în daune care ar resulta din un delict sau un quasi-delict îndreptat contra debitorului lor, am vĕḑut că ei nu pot exercita de cât acțiunea pentru daunele aduse bunurilor acestui debitor, nu însă și acea care ar naște din o crimă sau un delict îndreptat contra persoanei sale, pentru că tăcerea debitorului lasă a se presupune o renunțare din partea sa [2].

Casurile în care acțiunea trece sau nu trece la moștenitori. Acțiunea civilă care resultă din un delict sau quasi-delict îndreptat contra bunurilor defunctului trece la moștenitorii sĕi, pentru că această acțiune face parte din bunurile sale și nu este alipită de persoana defunctului. „*Aquiliæ actionem heres habet*" [3]. Asupra acestui punct nu există nici o îndoială [4].

Cât pentru delictele penale îndreptate contra persoanei defunctului, acțiunea civilă la care aceste delicte dau naștere nu va trece la moștenitorii sĕi, de cât dacă faptele penale i-au adus o daună materială [5].

Delicte îndreptate contra persoanei defunctului. In cât privește delictele îndreptate contra persoanei defunctului, care'i a adus numai o daună morală *(actio injuriarum)*, acțiunea civilă care resultă din asemene delicte nu trece la moștenitorii sĕi de cât dacă ea a fost întrodusă de defunct. Moștenitorii, cu alte cuvinte, vor putea să continue acțiunea întrodusă de autorul lor, fără ca ei s'o poată întroduce în numele lor.

---

1) Sourdat, I, 39. Carnot, *De l'instruction criminelle*, I, 37 (ediția a 2-a).

2) Veḑi *suprà*, p. 201, text și nota 4 și p. 209. Cpr. și Pĕucescu, II, 491.

3) L. 1, § 1, Dig., 47, 1, *De privatis delictis*. Veḑi și Instit., IV, 12, § 1, *De perpetuis et temporalibus actionibus*, etc.

4) Sourdat, I, 53. Laurent, XX, 535. T. Huc, VIII, 420. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750, 751.—Aceiaș soluție se aplică și la delictele de drept penal comise contra proprietăței defunctului. Aubry et Rau, *loco cit.* Cpr. C. Angers. D. P., 72. 5. 386, No. 3.

5) Aubry et Rau, IV, *loco suprà cit.*

Delicte sevêrşite contra unei persoane în urma morţei sale. Dreptul moştenitorilor.

Moştenitorii universali pot ei să exercite o acţiune în daune pentru un delict sevêrşit contra persoanei autorului lor în urma morţei sale, de ex., pentru o insultă sau ofensă adusă memoriei sale? Afirmativa este generalminte admisă, pentru că este greu de a refusa unui fiu consolaţiunea de a putea apara memoria părintelui sĕu ultragiat. „Este oare cu putinţă, ḑice un autor, ca legea să nu fi înţĕles a apara cu protecţiunea sa, ţărîna încă caldă a mormêntului? Numele ce lăsăm după noi, şi pe care il hărăzim copiilor noştri, rudelor noastre, prietenilor noştri pute-va el oare să fie târât în noroiu fără temerea vre unei respunderi? Nu există oare în casul de faţă interese de ocrotit, speranţe de aparat, o comunitate de amintiri, adevarată proprietate de familie, care trebue să fie aparată contra răutăţei“? [1]).

Injuriĭ aduse memoriei dăruitorului. Controversă.

Am vĕḑut însă, cu toată controversa ce există în această privinţă, că, după părerea generală, injuriile grave aduse de donatar memoriei dăruitorului sevêrşit din viaţă, nu dau drept moştenitorilor acestuia să ceară revocarea donaţiunei, art. 931 fiind aplicabil numai la legate, ear nu şi la donaţiuni [2]).

Cedarea acţiunei în daune. Controversă.

Acţiunea în daune care aparţine aceluia ce a fost lezat, fie în averea sa, fie în persoana sa fisică, poate fi cedată altuia, şi în asemene caz, cesionarul poate să se constitue parte civilă [3]).

---

[1]) Chassan, *Tr. des délits et contraventions de la parole, de l'écriture et de la presse.* Cpr. Sourdat, I, 62, din care am extras această citaţie. Pĕucescu, II, 462. Cas. fr. D. P., 67. 1. 129 şi D. P., 60. 1. 201 urm. (afacerea Dupanloup). A se vedea, în această afacere celebră, conclusiile însĕmnate ale proc. general Dupin, Dalloz, P., *loco cit.*, p. 211 urm. Veḑi şi Demolombe, XXXI, 682.—Legea romană impunea moştenitorilor ca o datorie resbunarea morţei defunctului: *„Omnes heredes, vel eos qui loco heredis sunt, officiosè agere circa defuncti vindictam convenit“*. (L. 21, Dig., 34, 9, *De his quæ ut indignis auferuntur).*

[2]) Veḑi t. IV a lucrărei noastre p. 258, text şi nota 5.

[3]) S'a ḑis că, la caz de cesiune, trib. nu vor putea acorda cesionarului, cu titlu de daune, o despăgubire superioară preţului cesiunei. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 46. Această părere este însă inadmisibilă o dată ce se admite validitatea cesiunei. Tot ce se poate ḑice numai, este că pârîtul ar putea să nu plătească decât preţul cesiunei, exercitând

Acțiunea care ar aparținea unei persoane pentru daunele morale suferite de la altul nu poate însă fi cesionată nimărui, pentru că reparațiunea onoarei nu face parte din patrimoniul persoanei ofensate, *non est in bonis* [1]). Imposibilitatea de a ceda acțiunea p. daune morale.

Persoanele contra cărora acțiunea în daune poate fi introdusă.

Acțiunea în daune se îndreptează contra aceluia care a pricinuit paguba [2]), sau contra moștenitorilor sěi universali, dacă autorul lor a murit înainte de introducerea acțiunei sau în cursul instanței [3]). „Indatorirea spre cererea pagubei și a deplinei satisfacție, ḑice art. 1766 din codul Calimach (1337 C. austriac), trece la moștenitorii vinovatului, ca una ce este lipită de averea lui". Este, în adevěr, de principiu că numai acțiunea publică se stênge prin moartea prevenitului. Cât pentru acțiunea civilă, ea poate fi exercitată atât în contra autorului daunei cât și a representanților sěi (art. 12 Pr. pen.).

---

retractul litigios, în baza art. 1402 C. C. Dacă el însă nu invoacă această dispozițiune, cesionarul va fi tratat ca însuș partea civilă. Cpr. Demolombe, XXXI, 677. Sourdat, I, 74. Pěucescu, II, 490. T. Huc, VIII, 420, *in fine*.

1) T. Huc, VIII, 420 și *Tr. de la cession*, I, 164 urm.

2) Dacă dauna a fost pricinuită de mai multe persoane, ea va putea fi întrodusă contra tuturora sau numai contra unora din ele (art. 1003), remănênd ca acestea să pue pe ceilalți în causă, sau să exercite recursul lor în contra celorlalți, după ce se va plăti pentru toți. Acțiunea însă n'ar putea fi respinsă pentru că nu s'au chemat în judecată pe toți autorii daunei. Curtea din Paris hotărîse contrariul, însă această decisie a fost cu drept cuvênt casată. Cas. fr., 23 aug. 1869. D. P., 69. 1. 464. Casul în care dauna a fost pricinuită de mai multe persoane.

Dacă dauna este causată de funcționarii Statului, județului sau comunei, ea se va introduce contra Statului, comunei sau județului respectiv. Veḑi *infrà*, explic. art. 1000.

Se poate întâmpla ca representanții unui Stat străin să comită în România greșeli prejudiciabile intereselor române, și cu toate aceste, Statul străin nu va putea fi tras la respundere, pentru că principiul de independență reciprocă a tuturor Statelor se opune la asemene acțiune. Cas. fr., 21 april 1886. D. P., 86. 1. 393. Sirey, 89. 1. 459. T. Huc, VIII, 422. Statele străine nu respund de greșelele comise de representanții lor în România.

3) Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750. Laurent, XX, 540. Demolombe, XXXI, 679. Sourdat, I, 76 urm. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 727. T. Huc, VIII, 421. Pěucescu, II, 464. Thiry, III, 204.

Ea poate de asemenea fi exercitată contra persoanelor civilmente responsabile pentru autorul daunei (art. 1000).

Nici într'un caz însă, ea nu poate fi exercitată contra representanților *(les ayant cause)* cu titlu particular ai autorului daunei, chiar dacă ei ar fi devenit proprietari ai bunului a cărui exploatare sau lipsă de întreținere a fost causa daunei [1].

Tribunalele competente de a judeca acțiunea în daune.

Acțiunea în daune fiind o acțiune personală mobiliară, se va adresa, conform dreptului comun, la judecătorul de ocol sau la tribunalul civil al domiciliului pârîtului [2], sau în lipsă de domicil cunoscut, la judecătorul sau tribunalul reședinței sale (art. 58 Pr. civ. și art. 77 L. asupra judecătorielor de pace din 1 iunie 1896).

Delict penal. Art. 8 Pr. pen.

Dacă faptul constitue un delict în sensul penal, acțiunea civilă va putea fi exercitată odată cu acea publică înaintea tribunalelor represive (art. 8 Pr. pen.).

Competința trib. comerciale.

Tribunalele comerciale sunt și ele competente de a judeca acțiunele în despăgubire isvorite din un delict sau quasi-delict de câte ori dauna produsă este urmarea unui

---

1) Laurent, XX, 540. Pĕucescu, II, 464. F. Herman, III, No. 728. Cas. fr. D. P., 71. 1. 234. In Laurent, această decisie este din eroare citată ca fiind publicată la p. 284 din D. P., și aceiaș greșală se vede reprodusă și de Pĕucescu, ceea ce dovedește că acest autor nu controlează citațiile pe care le face.

Prin aplicarea acestor principiĭ s'a decis că proprietarul care înalță un zid contra zidului unui vecin, fără a lua precauțiunele necesare, comite o greșală exclusiv personală și aduce o daună vecinului, care nu poate fi urmărită contra achisitorului posterior al imobilului, dacă acest achisitor n'a comis și el nici o culpă personală în această privință. Cpr. C. Besançon. D. P., 91. 2. 95. Veḑi asupra acestei chestiuni controversate, D. P., 89. 1. 321 urm. și nota lui Brésillion.

De asemene, concesionarul unei mine nu respunde de daunele causate suprafeței pămentului prin lucrări de exploatare anterioare concesiunei sale. Veḑi Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 730 urm.

2) Această soluție a fost admisă de Curtea de casație din Francia în materie de abordagiu. *Pand. Périod.*, 1893. 1. 239. Cpr. Pĕncescu, II, 492. Sourdat, I, 530 urm., 545.

fapt de comerţ, de ex. în materie de concurenţă neleală [1]).

Determinarea quantumului daunelor.

In materie de delicte şi de quasi-delicte, ca şi în materie de inexecutare de obligaţiuni, daunele-interese cuprind în genere atât perderea reală suferită de partea lezată *(lucrum cessans)*, cât şi beneficiul de care ea a fost lipsită *(damnum emergens)* (art. 1084) [2]). Judecătorii fondului a- Art. 1084 C. C.

---

[1]) Veḑi *suprà*, p. 458, *ad notam*. Cpr. Pĕucescu, II, 496. Sourdat, I, 580. Tribunalele civile avênd plenitudinea de juridicţiune, vor judeca acţiunele în despăgubire chiar când ele ar isvori din un fapt de comerţ, dacă părţile n'au declinat competinţa tribun. excepţional, sau dacă judecătorii constituiţi în comercial nu s'au desezisat, ei nefiind obligaţi, ci avênd numai facultatea de a'şi declina competinţa din oficiu, de şi incompetenţa în specie este *ratione materiæ* (art. 895 C. com.). Cpr. Pĕucescu, II, 493. Sourdat, I, 531. In urma legei org. judecătoreşti din 1 sept. 1890 (art. 21), distincţiunea unei cause în civilă sau comercială ne mai putênd da loc la o excepţiune de incompetinţă *ratione materiæ*, de aici resultă că, dacă o afacere comercială s'a judecat de o secţie civilă a unui tribunal care are o secţiune specială comercială, fără ca părţile să fi rădicat excepţiunea de incompetinţă, o asemene excepţie nu mai poate fi propusă pentru prima oară în casaţie. Cas. rom. S-a 1, 30 sept. 1897, *Dreptul* din 23 oct. 1897, No. 65. Plenitudinea de juridicţiune a trib. civile.

[2]) Sourdat, *op. cit.*, I, 104, 456, 619. Pĕucescu, II, 417.—Judecătorii nu vor socoti însă preţul de afecţiune ce lucrul sustras sau deteriorat prin delict sau quasi-delict avea pentru partea lezată. Sourdat, I, 619.—Veḑi însă art. 1758 C. Calimach, citat textual *suprà*, p. 450, nota 3.

La Romani, se făcea însă, în unele casuri, excepţiune la această regulă, căci de câte ori reclamantul nu putea să'şi iee lucrul sĕu înapoi din causa dolului adversarului, acesta era condamnat să plătească reclamantului suma pe care el o fixa prin jurĕmênt *(juramentum affectionis)* (L. 64, Dig., 5, 1, *De judiciis)*, chiar peste valoarea intrensecă a lucrului. LL. 1 şi 2, § 1, Dig., 12, 3, *De in litem jurando*. Cu toate acestea, chiar în asemene caz, judecătorul putea să fixeze limitele, *taxationem*, în care reclamantul era creḑut în baza jurĕmêntului sĕu: *„Jurare autem in infinitum licet. Sed an judex modum jurijurando statuere possit*, **ut intra certam quantitatem juretur, ne arrepta occasione, in immensum juretur,** *quæro? Et quidem in arbitrio esse judicis, deferre jusjurandum, necne constat. An igitur, qui possit jusju-* Dreptul roman.

preciază, după cum am vědut, în mod suveran dacă există sau nu culpă şi prejudiciu şi care este quantumul daunelor suferite, fără ca această apreciare de fapt să fie supusă controlului Curţei de casaţie [1]).

Inaplicarea art. 1081, 1085 şi 1088. Art. 1081, 1085 şi 1088, relative la evaluarea daunelor-interese în materie de culpă contractuală, nu sunt însă aplicabile în specie; de unde resultă următoarele consecinţi:

1⁰ In materie de delicte sau de quasi-delicte, daunele vor fi datorite independent de ori ce punere în întărdiere, pentru că, după cum foarte bine dice Curtea de casaţie din Francia, omul este în tot-deauna în întârdiere de a nu aduce altuia o pagubă [2]);

2⁰ Autorul unui delict sau quasi-delict, fie el chiar de bună credinţă, va plăti nu numai daunele prevědute sau care au putut fi prevědute, dar chiar şi acele neprevědute, pentru că art. 1085, care statorniceşte o regulă contrară în materie de culpă contractuală, presupune o convenţie tacită a părţilor, convenţiune care este cu neputinţă în materie de delicte sau de quasi-delicte [3]);

3⁰ Autorul unui delict sau quasi-delict poate fi condamnat la o sumă mai mare de cât dobênda legală a sumei datorite din causa delictului sau quasi-delictului, şi dobênda la această sumă va putea fi datorită de dênsul,

---

randum non deferre, idem possit et taxationem jurijurando adjicere, quæritur? Arbitrio tamen bonæ fidei judicis etiam hoc congruit". L. 4, § 2, Dig., 12, 3, *De in litem jurando*. Cpr. Sourdat, I, *loco cit.*

1) Vedi *suprà*, p. 396, nota 1 şi p. 426, text şi nota 5. Sourdat, I, 464, 464 *bis*. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750.

2) Cas. fr. D. P., 59. 1. 30. Cas. rom. S-a 1, Bulet. 1885, p. 424, ultimul considerent. Laurent, XX, 523. Demolombe, XXXI, 685. Sourdat, I, 109, 459 şi 460. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1067 urm. T. Huc, VII, 95, p. 144. Baudry, II, 869.

3) Thiry, III, 204. T. Huc, VII, 95. Laurent, XX, 523. Mourlon, II, 1698. Baudry, II, 869. Vigié, II, 1701. Demolombe, XXXI, 686. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1065 urm. Cpr. Trib. şi C. Nîmes. *Pand. Périod.*, 94. 2. 205.—Vedi însă T. Huc, VII, 151, care, contradicênduse cu cele spuse câteva pagine mai înainte (No. 95, p. 144) aplică art. 1085 urm. şi la culpa delictuală. Cpr. şi C. Paris. D. P., 97. 2. 250, 251, text şi nota 1.

cu titlu de daune, nu numai din ḍiua cererei în judecată, conform art. 1088, dar încă *ante moram*, din ḍiua sevêrşirei faptului daunator [1].

Aplicarea art. 1086 la delicte şi quasi-delicte. Controversă.

El nu va datori însă, după părerea noastră, de cât dauna care este o urmare directă, imediată şi necesară a delictului sau quasi-delictului de care el s'a făcut culpabil. Motivele care justifică restricţia admisă de art. 1086 în materie de contracte îşi au, în adevĕr, fiinţă şi în materie de culpă delictuală [2].

Repararea daunelor, fie materiale, fie morale, se traduce în genere prin o indemnitate bănească [3], pe care, după cum am vĕḍut, judecătorii fondului o apreciază în mod suveran. (Veḍi *suprà*, p. 484).

Cu toate acestea, există şi alte mijloace de reparare, pe care legea nu le interzice, şi care sunt de natură a aduce o satisfacţie părţei lezate.

Astfel, judecătorii pot să condamne pe partea responsabilă a restitui posesorului sau proprietarului spoliat lucrul care face obiectul delictului sau quasi-delictului; să ordone destrucţiunea sau desfiinţarea lucrărilor care au produs dauna vremelnică sau permanentă [4], şi câte o dată

---

1) Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1892, consid. de la p. 355. Bulet. S-a 1, 1876, p. 19. Bulet. 1877, p. 142. Cas. fr. D. P., 89. 1. 147. *Pand. Périod.*, 88. 1. 34. Veḍi T. Huc, VII, 95, p. 144. Baudry, II, 869. Laurent, XX, 523. Sourdat, I, 109, 459. Demolombe, XXXI, 685.

2) Veḍi *suprà*, p. 425, 426. Cpr. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1890, No. 77. Mourlon, II, 1147, 1698, *in fine*. Thiry, III, 204. Sourdat, I, 457. Demolombe, XXXI, 687. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 26 şi I, art. 1151, No. 4. T. Huc, VII, 151.—*Contrà*. Laurent, XX, 523. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750. C. Nîmes, D. P., 95. 2. 5.

3) Thiry, III, 204. Demolombe, XXXI, 690. Larombière, I, art. 1142, No. 3 şi V, art. 1382, 1383, No. 27. Sourdat, I, 134, 468. Laurent, XVI, 197. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 108 şi § 445, p. 749. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1070.

Daunele pot să consiste nu numai în plata unei sume fixe, care se plăteşte imediat, dar şi în plata periodică a unei sumi care se va plăti cât timp prejudiciul va subsista, de exemplu, în tot timpul cât o casă de toleranţă va continua a fi exploatată. Cpr. C. Aix, D. P., 67. 5. 375, No. 31. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1094.

4) Demolombe, XXXI, 690. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 1071 urm.

chiar să ordoane aducerea hotărîrei lor la cunoştinţă publică prin publicitate, de şi nici o lege nu există în această prvinţă.

Constrêngerea femeei măritate de a reintra în domiciliul conjugal. Controversă.

In cât priveşte mèsurile ce justiţia ordonă câte o dată pentru a constrênge pe femeea măritată a reintra în domiciliul barbatului, vedi t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 94 urm. şi Fuzier-Herman, I, art. 214, No. 14 urm. Pand. fr., *Mariage*, I, 1568 urm.—Intr'un sistem se susţine că femeea care ar fi părăsit domiciliul conjugal, fără nici o causă bine cuvêntată, ar putea fi condamnată la daune în folosul barbatului (Demolombe, IV, 106. Duranton, II, 439. C. Nîmes, specia a 2-a, Cas. fr. Trib. Gray şi C. Besançon. D. P., 63. 2. 194. D. P., 79. 1. 80. *Pand. Périod.*, 91. 2. 141), obligând-o, de ex., să plătească o sumă oare care de bani pentru fie care di de întârdiere (C. Bruxelles, 1 april 1824. Répert, Dalloz, *Mariage*, p. 380, No. 759, nota 2).—*Contrà.* T. Huc, II, 237, *in fine.* Aubry et Rau, V, § 471, p. 135, nota 5. Mourlon, I, 758. Laurent, II, 92. C. Pau. D. P., 63. 2. 193. —Intr'o altă părere, se susţine că femeea care refusă de a locui cu barbatul sèu, poate fi constrênsă la această obligaţie prin urmărirea de către barbat a tuturor bunurilor şi veniturilor sale personale (Demolombe, IV, 105. Aubry et Rau, *loco cit.*, text şi nota 6. Demante, I, 297 bis III. Marcadé, I, 726. Massé-Vergé, I, § 133, p. 229, nota 4. Trib. Lyon., D. P., 71. 5. 258, No. 2.—*Contrà.* Duranton, II, 439. Laurent, III, 91. Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 367. — In fine, ultimul mijloc de constrêngere care s'a propus este reintegrarea domiciliului conjugal prin forţa publică *(manu militari)*, mèsură pe care tribunalele ar putea s'o autorise, după împrejurări, de câte ori ele vor crede de cuviinţă (Demolombe, IV, 107. Marcadé, *loco cit.* Demante, I, 297 bis III. Mourlon, I, 758. Aubry et Rau, V, § 471, p. 135. Valette, *Cours de C. C.*, p. 326; *Explic. sommaire du livre 1-r du C. Napoléon*, 27. Valette sur Proudhon, I, p. 453, nota *a.* Troplong, *Contr. par corps*, 258. Pand. fr., *Mariage*, I, 1584. C. Bastia, D. P., 57. 2. 14. Trib. Die, 14 april 1890, *Gaz. Palais*, 90. 2. 358). Şi această părere este însă inadmisibilă, pentru că, pe lângă că asemene mèsură ar jigni libertatea individuală a femeei, apoi ea nu poate să conducă la nici un resultat practic, de oare ce nimic nu împedică pe femee de a părăsi din nou casa barbatului. Suntem deci siliţi a conchide că obligaţia impusă femeei de a locui împreună cu barbatul sèu prin art. 196 C. C. este şi remâne o obligaţie pur morală. Vedi în acest sens, Laurent, III, 89. Cpr. Trib. Olt, *Dreptul* din 1883, No. 31. Singura sancţiune juridică care poate să resulte din acest text este, pe de o parte, dreptul barbatului de a cere despărţenia, considerând părăsirea domiciliului conjugal ca o insultă gravă (v. Pand. fr., *Mariage*, I, 1569), ear pe de

Tribunalele civile n'ar putea însă nici într'un caz să ordoane confiscarea [1]), nici să condamne pe o parte la executarea unui act care nu este impus de lege sau de convenţia părţilor, şi pe care ea refusă de a'l îndeplini [2]). Confisarea.

Quantumul daunelor va varia după însemnătatea prejudiciului adus, şi judecătorii vor avea în vedere gravitatea culpei comisă de autorul delictului sau quasi-delictului [3]), fără a se ţinea însă samă de starea sa de scăpătăciune sau de bogăţie [4]).

In caz de daună materială, quantumul daunelor trebue în principiu să fie egal cu paguba suferită [5]), fără însă Daune materiale.

altă parte, refusul barbatului de a servi o pensie alimentară femeei cât timp ea s'ar opune, fără nici o causă binecuvêntată, a relua viaţa comună. Pand. fr., *Mariage, loco cit.*, Laurent, III, 90. Cpr. Trib. Angulême, 26 fevr. 1872 şi Trib. Lille, 10 nov. 1887, Pand. fr., *Aliments*, 26 urm. Veḑi şi Trib. civ. Lyon, 11 martie 1891. *Pand. Périod.*, 92. 2. 91.

Femeea va avea însă drept la alimente, de şi ea n'a cerut despărţenia, de câte ori se va dovedi în fapt că barbatul a gonit-o din domiciliul conjugal şi refusă de a'i procura mijloace de existenţă. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1893, No. 83. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1891, p. 1237. Bulet. S-a I, 1884, p. 704. C. Focşani, Bucureşti şi Cas. rom. *Dreptul* din 1881, No. 84. *Dreptul* din 1874, No. 25 şi 41. Laurent, III, 54, 56. Veḑi Pand. fr. t. VI, *Aliments*, 25 şi t. 1, partea II a lucrărei noastre, p. 83, text şi nota 2. Dreptul femeei la alimente în timpul căsătoriei.

[1]) Confiscarea este, în adevĕr, o pedeapsă care nu poate fi ordonată de cât de tribunalele represive, în casurile anume determinate de lege. (V. de exemplu, art. 386, 391, 394 C. pen.; art. 17 L. asupra poliţiei vênatului din 2 novembrie 1891; art. 167 urm. L. vamală din 15 iunie 1874; art. 75 urm. L. monop. tutunurilor din 28 fevr. 1888; art. 18. L. monopolului chibriturilor şi cărţilor de joc din 31 martie 1886, etc. Cpr. Sourdat, I, 468 *bis*. Casurile în care judecătorii pot admite confiscarea.

[2]) Cpr. Cas. fr. D. P., 89. 1. 156

[3]) Laurent, XX, 530, Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1107.

[4]) Fuzier-Herman, III, No. 1108.—*Contrà*, C. Nancy (D. P., 79. 2. 47), care declară aplicabil, in specie, prin anologie, art. 190 C. C. după care alimentele se dau în proporţiune cu trebuinţele aceluia ce le reclamă şi cu starea aceluia care e dator să le intimpine. Nu vedem însă nici o raţiune de a se aplica în specie acest text edictat pentru o materie cu totul specială.

[5]) Veḑi aplicaţiunea acestui principiu *suprà*, p. 402, 403, *ad notam*.

ca daunele să fie pentru acel care le dobêndeşte o sorginte de câştig. Asupra acestui punct toţi autorii sunt de acord [1].

Daune morale.

In caz de daună morală, judecătorii, într'o măsură prudentă şi moderată, vor aprecia care este dauna probabilă şi verisimilă ce a suferit partea lezată [2]).

Cu toate că judecătorii sunt, în privinţa aprecierei quantumului daunelor, suverani apreciatori, totuşi, prin excepţie, în unele casuri speciale, legiuitorul a fixàt el insuş dauna pe care tribunalele trebue s'o admită.

Art. 501 C. com.

Astfel, art. 501 din codul comercial, care declară pe proprietarul unui vas responsabil de faptele căpitanului şi a celorlalte persoane ale echipagiului, pentru tot ce priveşte vasul şi expediţiunea, îi permite de a se libera de respundere prin abandonul vasului sau a navlului *(du fret)* ce i se datoreşte sau este a i se datori, ceea ce va fi foarte avantajos de câte ori dauna causată de căpitan va fi mare, ear valoarea vasului sau navlului de mică insĕmnătate [3].

L. telegrafo-poştală din 1892.

Statul nu plăteşte, la caz de perderea sau stricăciunea obiectelor trimese prin poştă, de cât sumele anume prevĕdute de legea telegrafo-poştală (art. 97 L. din 19 iulie 1892), etc.

Constrêngerea corporală.

In Francia, înainte de legea de la 22 iulie 1867, care, după propunerea lui Rouher, a desfiinţat constrêngerea corporală în materie civilă şi comercială, această instituţiune de alte timpuri născută din robie, condamnarea pronunţată pentru daune resultând din delicte sau quasi-delicte era executorie prin constrêngerea corporală a acelui condamnat [4]). La noi, asemene anomalie n'a existat nici o

---

1) Cpr. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1110 urm.

2) Vedi Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1109. Cpr. Laurent, XX, 395, 525.

3) Vedi asupra acestei dispoziţiuni derogatorie de la dreptul comun, Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, V, 176 urm. şi *infrà*, explic. art. 1000.

Dreptul belgian.

4) Constrêngerea corporală poate şi astăzi fi pronunţată în Belgia, în materie civilă, pentru restituţiuni, daune-interese şi cheltueli resultând din acte ilicite sevêrşite cu rĕutate şi de rea credinţă, adecă pentru delicte, ear nu pentru quasi-delicte. L. din 27 iulie 1871. Legiuitorul belgian n'a avut curajul de a rupe de o dată cu trecutul; el s'a oprit în drum. Constrêngerea corporală trebue însă cu timpul să dispară din toate legislaţiunele moderne, pentru că, după cum

dată, pentru că, de şi legea asupra constrêngerei corporale n'a fost abrogată prin altă lege, totuşi ea s'a născut moartă şi n'a fost nici o dată aplicată. Acesta este unul din ra-rele casuri de desuetudine, căci, în regulă generală, o lege votată şi prmulgată nu poate fi abrogată de cât prin o altă disposiţie legislativă, şi deci, nu poate cădea prin neuz în desuetudine [1]). (Cpr. art. 5. C. italian, art. 9 C. austriac, etc.)

Casul când delictul sau quasi-delictul este imputabil mai multor persoane.—Solidaritate.

Art. 1003.—Când delictul sau quasi-delictul este imputabil mai multor persoane, aceste persoane sunt ţinute solidar pentru despăgubire. (Art. 918, 1039 urm., 1543, 1551 C. C. Art. 142 Pr. civ. Art. 393, § 2 C. com. Art. 196 L. vămilor din 15 iunie 1874. Art. 840, 1833 C. german din 1896. Art. 60 C. federal al oblig. din Elveţia. Art. 55 C. pen. fr. Art. 1733 C. Calimach, etc. **Art. 1156 C. italian**).

Art. 55 din codul penal francez prevedênd că toţi acei condamnaţi pentru aceiaş crimă sau pentru acelaş delict sunt ţinuţi solidar, adecă unul pentru altul, pentru totalitatea amendelor, restituţiunelor, daunelor şi cheltuelelor la care au fost condamnaţi [2]), jurisprudenţa şi o parte însemnată din doctrină aplică această disposiţiune şi în materie

---

foarte bine dice Titus-Livius (*Ist. rom.*, VIII, 28), datoriele obligă bunurile, ear nu persoana debitorului: *„Pecuniæ creditæ, bona debitoris, non corpus obnoxium esse"*.

[1]) Cpr. Trib. Ilfov (O. Niculescu preşed.) *Dreptul* din 1891, No. 5. Vedi şi Demolombe, I, 130. Aubry et Rau, I, § 29, p. 56, text şi nota 2. Vedi şi t. I, parte I, a lucrărei noastre, p. 11, *şi suprà*, p. 136, nota 5.—Sub legea veche, desuetudinea era, din contra, la noi, un mod de abrogare tacită a legilor. Cas. rom. Bulet. 1863, p. 405. Astfel, regula dreptului canonic care oprea pe doi fraţi de a lua în căsătorie două surori, picase în desuetudine. Cpr. C. Iaşi, *Dreptul* din 1879, No. 25.—Tot astfel, formalităţile prevědute de codul Ipsilant în privinţa foilor dotale, nu s'au aplicat nici o dată. Vedi Bărbătescu, *Cursul dreptului civil român* (1849, Bucureşti), p. 47.

[2]) Acest text n'a fost reprodus de legiuitorul nostru, însă art. 196 din legea vămilor de la 15 iunie 1874 prevede că condamnaţiunele civile contra mai multor persoane pentru unul şi acelaş fapt de fraudă, vor fi solidare, atât pentru restituţiunea mărfurilor confiscate, care vor fi fost restituite provisor în casurile prevědute de lege, cât şi pentru amendă şi cheltueli de judecată. Vedi *infrà*, p. 492. Art. 196 L. vămilor din 1874.

civilă, la delicte şi la quasi-delicte [1]). Legiuitorul nostru, din fericire, ne a scutit însă de această controversă, căci art. 1003 reproducênd art. 1156 din codul italian [2]), admite, în caz de delicte sau quasi-delicte, solidaritatea în termeni expreşi. Şi trebue să observăm că este vorba în specie de o adevarată solidaritale *legală*, căreia, prin urmare, vom

---

[1]) Vedi în acest sens, Demolombe, XXXI, 692, 693 şi XXVI, 279 urm. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 34, 35. Sourdat, I, 473 urm. 704. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 749, text şi nota 6. Demante, V, 135 bis III. Cpr. Cas. fr. D. P., 95. 1. 72. D. P., 94. 1. 439. D. P., 92. 1. 335 şi 348, etc.—*Contrà*. Baudry, II, 989 şi 1350. Marcadé, V, art. 1382, 1383, No. 4, p. 277 şi IV, p. 488, No. 604. Laurent, XVII, 318 urm. şi XX, 619. Vedi asupra acestei controverse, de care legiuitorul nostru ne a ferit prin art. 1003, Pand. fr., *Oblig.*, I, 306 urm.

[2]) Eată, în adevèr, cum se exprimă art. 1156 din codul italian, pe care legiuitorul nostru l'a tradus *ad litteram*: „*Se il delitto o quasi-delitto è imputabile a più persone, queste sono tenute in solido al risarcimento del danno cagionato*". Codul austriac are o dispoziţie aproape identică: „*Wenn der Schaden vorsätzlich zugefügt worden ist*, dice art. 1302 din acest cod, *oder, wenn die Antheile der Einzelnen an der Beschädigung sich nicht bestimmen lassen, so haften Alle für einen und Einer für Alle; doch bleibt demjenigen, welcher den Schaden ersetzt hat, der Rückersatz gegen die Uebrigen vorbehalten*". Eată cum codul Calimach traduce acest text, în § 1733: „Dacă mulţi tot odată au vătămat pe cineva, să osândesc a-i face despăgubire *(damnum emergens)* sau deplină satisfacţie *(damnum emergens et lucrum cessans)*, toţi dimpreună sau unul pentru toţi, căruia remâne drit să ceară pe urmă de la ceilalţi împreună vinovaţi analogisita lor sumă pentru pricinuita vatamare". Solidaritatea există deci, în privinţa delictelor şi quasi-delictelor, în vechea legislaţiune a Moldovei, şi legiuitorul actual a reprodus cu drept cuvênt vechia tradiţiune a ţărei, care, de altmintrele, era consacrată şi în dreptul roman prin texte positive. Vedi, de exemplu, L. 2, Pr., Dig., 9, 4, *De noxalibus actionibus*, unde se dice: „*Si servus sciente domino occidit, in solidum dominum obligat: ipse enim videtur dominus occidisse*". L. 1, § 4, Dig, 2, 10, *De eo per quem factum erit*, dice de asemene: „*Si plures dolo fecerint, omnes tenentur; sed si unus præstiterit pœnam, cæteri liberantur: cum nihil intersit*". Dispoziţiuni analoge există şi în alte legislaţiuni străine. Vedi, de exemplu, art. 60 din codul federal al obligaţiilor din Elveţia; art. 840, 1843 C. german din 1896, etc. Eată cum se exprimă art. 840 din acest din urmă cod: „*Sind für den aus einer unerlaubten Handlung entstehenden*

aplica toate efectele solidarităţei în genere (art. 1042—1046), ear nu de o pretinsă solidaritate imperfectă, aşa precum susţin unii în Francia (cpr. Colmet de Santerre, V, 135 bis II şi III); căci vom vedea că solidaritatea aşa ȡisă imperfectă, iscodită de unii autori, este necunoscută de legiuitor.

De câte ori deci dauna a fost causată de mai multe persoane, fie care din aceste persoane va putea fi urmărită pentru despăgubirea întreagă (art. 1042)[1], remănênd ca acel care a plătit pentru toţi să exercite recursul sĕu contra celorlalţi co-faptaşi prin acţiunea *negotiorum gestorum*, după cum prevede anume art. 1859 din codul cantonului Zurich. (Art. 1052, 1053 C. C.).

Pentru ca solidaritatea legală prevĕȡută de art. 1003 să poată avea loc, trebueşte neaparat ca paguba să resulte din unul şi acelaş fapt, sevêrşit de mai multe persoane, căci dacă ea ar resulta din mai multe fapte deosebite, fie care va respunde numai de fapta sa[2]).

Când un proprietar îşi închiriează imobilul sĕu spre a se ţine în el o casă de toleranţă (bordel) unui antreprenor care exercită acest comerţ necinstit, de şi tolerat de lege[3]), nu există două fapte deosebite, ci unul şi acelaş, *Inchirierea unui imobil spre a se ţinea în el o casă de toleranţă.*

Schaden Mehrere neben einander verantwortlich, so haften sie, als Gesammtschuldner". Textul nostru este, după cum am vĕȡut, reproducerea *ad litteram* a art. 1156 din codul italian. Veȡi asupra acestui text, Giorgio Giorgi, V, 193, 195, 255, 409.—Regretatul nostru amic, Gr. G. Pĕucescu, făgăduise în prefaţa vol. II de a arata tot ce legiuitorul nostru a împrumutat de la acel italian, şi cu toate aceste, la comentariul foarte succint a art. 1003 (II, 465), nu găsim nici o amintire despre codul italian. Am observat că, nu pentru prima oară, eruditul comentator al obligaţiilor nu s'a ţinut de cuvênt.

1) Cpr. Cas. rom., S-a, 15 nov. 1894. *Curierul judiciar* din 1895, No. 5 şi Bulet. Cas. anul 1894, p. 1056.

2) Laurent, XX, 541. Pĕucescu, II, 465. Cpr. C. Paris. D. P., 73. 5. 402, No. 5 şi C. Bucureşti, *Dreptul* din 1885, No. 33.

3) S'a ȡis, în adevĕr, că, prostituţia este un rĕu necesar. Eată cum se exprimă, în această privinţă, un autor englez, Lecky, în *European morals*: „La prostituée, type suprême du vice, est en même temps la gardienne la plus efficace de la vertu. Sans elle, la pureté inattaquée d'innombrables foyers domestiques serait souillée, et plus d'une qui, dans l'orgueil de sa chasteté préservée des tentations, ne pense à cette

care este causa unică a daunei pricinuite. De aceea, atât proprietarul cât şi antreprenorul casei de prostituţie pot, în specie, fi condamnaţi solidar la daune către proprietarii caselor vecine, din causa deprecierei aduse imobilelor lor prin acest fapt, şi aceasta chiar dacă imobilele în chestiune ar fi fost clădite sau dobêndite de proprietarii actuali în urma deschiderei casei de toleranţă [1]).

Admiterea solidarităţei pentru faptele penale. Solidaritatea legală prevêdută de art. 1003 se va aplica, în privinţa daunelor civile, şi la faptele ilicite care ar întruni elementele unei crime, unui delict, sau unei contravenţiuni [2]).

Legea vamală. Astfel, toţi co-autorii unei fraude vamale sunt respundêtori solidari către Stat de daunele causate prin acest fapt [3]).

Delicte silvice. De asemenea, despăgubirele civile resultând dintr'un delict silvic, trebuesc acordate în mod solidar, când delictul este comis de mai multe persoane [4]).

Tăinuire. Art. 53 C. pen. Tăinuirea constituind însă, în diferitele casuri specificate de art. 53 C. pen., un fapt independent, un delict

misérable femme que dans un dégoût mêlé d'indignation, aurait connu les tortures du remords et du désespoir. C'est sur cette créature dégradée et ignoble que s'assouvissent les passions qui eussent peut-être rempli le monde d'ignominie. Tandis que les croyances et les civilistions naissent, passent et disparaissent, elle demeure, prêtresse éternelle de l'humanité, flétrie pour les péchés du peuple". Vedi Yves Guyot, *La prostitution* (Paris, 1883), p. 3.

1) Vedi *suprà*, p. 405. Cpr. C. Aix. D. P., 79. 2. 219, 220 şi D. P., 62. 2. 156.—*Contrà*. C. din Besançon. D. P., 60. 2. 4.

2) Cas. rom. Bulet. S-a II-a, 1874, p. 69. Cpr. Bulet. 1873, S-a 2-a, consid. de la p. 142. Bulet. S-a II, 1881, p. 422.
Solidaritatea nu va avea însă loc, de şi mai mulţi inculpaţi ar fi fost urmăriţi la un loc şi condamnaţi prin una şi aceiaş hotărîre, dacă crimele sau delictele comise de dênşii ar fi deosebite. Cpr. Cas. fr. D. P., 46. 1. 80. Fuzier-Herman, III, art. 1202, No. 263.

3) Cas. rom. S-a I, Bulet. 1886, p. 695. Vedi art. 196 din legea vămilor citat *suprà*, p. 489, nota 2.

4) Cas. rom. S-a II, Bulet. 1889, p. 353.—Ca element constitutiv a obligaţiunei solidare pentru despăgubirele ce nasc din delicte sau quasi-delicte, se cere însă existenţa unei înţêlegeri comune între diferiţii delincuenţi. In lipsă de o asemene înţelegere, responsabilitatea se împarte, în delictul silvic de introducere de vite spre păşune în pădurele Statului, in raport cu numĕrul de vite ce fie care din ei a introdus şi păşunat. Cas. rom. S-a II. Bulet. 1890, p. 841.

sui-generis, pentru care legea penală prevede o anume pedeapsă, tăinuitorul nu se consideră ca cum ar fi cooperat la sevêrşirea faptului principal, nici ca complice. Prin urmare, el nu poate fi declarat respundĕtor solidar pentru întregul prejudiciu causat de autorii furtului; el respunde numai pentru prejudiciul causat prin propriul sĕu fapt de tăinuire, adecă numai pentru obiectele ascunse de dênsul, ear nu pentru toate obiectele furate [1]).

Aceste sunt adevaratele principiĭ. Curtea de Casaţie le tăgăduise prin o decisie anterioară [2]), însă n'a trecut mult şi ea s'a reîntors la adevaratele principiĭ, recunoscênd însuş eroarea în care căduse. Tăinuitoriĭ numai atunci ar putea fi declaraţi respundĕtori solidari de daunele civile dimpreună cu autorul principal, când s'ar dovedi că între acest autor şi între dênşiĭ a existat o legătură atât de intimă, în cât există o unitate de delict [3]); şi încă şi în asemene caz, s'ar putea susţine, nu fără succes poate, că tăinuirea constitue un fapt independent de furt.

Tot ce se poate dice este numai că responsabilitatea tăinuitorilor este solidară cu acea a autorilor principali, în privinţa cheltuelelor de judecată la care a fost expusă partea civilă prin urmărirea delictului [4]). (Cpr. art. 142 Pr. civ.).

Dovedirea delictului sau quasi-delictului.

Acel care cere daune din cauza unui delict sau quasi-delict trebue, ca ori ce reclamant, să 'şi dovedească pretenţiunele sale (art. 1169), adecă, pe de o parte, existenţa din partea pârîtului a unei culpe comise fie cu intenţiune, fie din negligenţă sau imprudenţă [5]), ear pe de altă parte, quantumul daunelor aduse prin faptul ilicit al adversarului.

---

[1]) Cas. rom. S-a II. Bulet. 1874, p. 69. Cpr. C. Paris, 18 fevr. 1837. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 793, nota 2.

[2]) Cas. rom. S-a II. Bulet. 1873, p. 141.

[3]) Cas. rom. S-a II. Bulet. 1892, p. 617. Cpr. şi Bult. Cas. S-a II, anul 1893, p. 662.

[4]) Cas. rom. S-a II. Bulet. anul 1881, p. 422.

[5]) Vedi T. Huc, VII, 95 şi VIII, 424. Arntz, III, 476. Baudry, II, 1349. Laurent, XX, 547. Alex. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 41, p. 322. Sourdat, I, 333, 605 urm. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 755. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 1166 urm. Cpr. Cas. fr. D. P., 70. 1. 361. D. P., 90. 1. 122. C. Bastia. D. P., 91. 2. 324. Cas. rom. S-a I. Bulet. Cas. anul 1888, p. 748. Bulet. Cas. anul 1883, p. 801.

Presumpţiunea culpei contractuale. Controversă.

Culpa delictuală nu se presupune, în adevĕr, nici o dată, ci numai acea contractuală (art. 1082, 1160)[1]. Fiind vorba, în specie, de fapte materiale pentr ucare acel care a suferit paguba a fost în imposibilitate de a'şi procura o dovadă scrisă, se înţĕlege că ori ce dovadă este admisibilă în această privinţă, precum, marturi, presumpţiuni, mărturisire, jurĕmênt, etc. [2]).

Aşa dar, culpa delictuală nu se presupune nici o dată [3]). Ea trebue să fie stabilită de acel care o invoacă.

Aceste principiĭ au dat însă loc la dificultăţi în privinţa transportului de persoane, din causa că textele care

---

Abordagiŭ.

Astfel, căpitanul unui vas n'ar putea fi declarat responsabil de lovirea unui alt vas (abordagiŭ), de şi pe un timp de ceaţă şi în contra regulamentelor internaţionale, ar fi dat o prea mare vitesă vasului, dacă nu se stabileşte în fapt că colusiunea se datoreşte unei culpe oare care. Cpr. Cas. fr. D. P., 88. 1. 391. Veḑi şi *suprà*, p. 426, text şi nota 3.

1) Veḑi *suprà* p. 397, nota 4 şi *infrà*, p. 504.—Cu toate acestea, sunt autori care susţin că, în materie de culpă contractuală, ca şi în materie de culpă extra-contractuală, nu există nici o presumpţiune de culpă, presumpţiunea legală fiind o *dispensă de dovadă*. Creditorul care cere executarea unei obligaţiuni din partea debitorului nefiind obligat a dovedi culpa acestui din urmă, va stabili numai că o prestaţiune îĭ era datorită în baza unui contract, şi atâta tot. Prin urmare, ḑic aceşti autori, de câte ori debitorul nu'şi îndeplineşte obligaţia sa, atunci când aceasta era cu putinţă, de atâte ori el este în culpă. Culpa, în acest sistem, nu este deci numai *presumată*, ci chiar *realisată*. Veḑi Saleilles, *op. cit.*, 333, p. 394 şi p. 390, nota 1. M. Planiol, nota în D. P., 96. 2. 459, colona 1. Veḑi şi T. Huc, VIII, 424, p. 562.

2) T. Huc, VIII, 424. Laurent, XX, 548. Sourdat, I, 607. Cas. fr., 15 nov. 1887. Sirey, 90. 1. 471. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1881, p. 12 şi *Dreptul* din 1881, No. 34. Veḑi şi *suprà*, p. 397, nota 4. Judecătoriĭ vor putea de asemene să defere jurĕmêntul supletor mai cu samă pentru a hotărî quantumul daunelor. Cpr. Sourdat, I, 618.

Art. 1435 C. C.

3) Astfel, proprietarul lezat prin un incendiu provenit de la un veciu, nu poate dobêndi daune de la acest vecin de cât dacă va stabili că focul a avut de causă greşala sau imprudenţa lui, art. 1435 care stabileşte o presumpţiune legală de culpă în favoarea proprietarului şi în contra chiriaşului fiind relativ numai la raporturile dintre chiriaş şi proprietar şi neputênd fi aplicat la alte casuri. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1886, No. 69. Cas. fr. şi C. Bastia. D. P., 90. 1. 122 şi D. P., 91. 2. 324.

stabilesc responsabilitatea cărăuşilor se ocupă numai de lucruri, şi chestiunea este de a se şti dacă aceleaşi dispoziţiuni sunt aplicabile şi la persoane.

Despre transportul de persoane.

Art. 1475 C. C.—Cărăuşii sunt respundětori de perderea şi stricăciunea lucrurilor încredinţate lor când ei nu probă că s'au perdut ori s'au stricat din causă de forţă majoră sau casuri fortuite. (Art. 1080, 1083, 1156 C. C. Art. 425, 506 C. com. Art. 1784 C. fr.).

Art. 425 C. Com.—Cărăuşul este respundětor de perderea sau stricăciunea lucrurilor ce'i au fost încredinţate spre transport, din momentul în care le primeşte până la acela al predărei lor destinatarului, afară dacă nu probează că perderea sau stricăciunea au provenit din caz fortuit sau din forţă majoră, din chiar viţiul propriu al lucrurilor sau din natura lor, din faptul expeditorului sau din acel al destinatarului. (Art. 1475 C. C. Art. 400 C. ital. Art. 103, 104 C. fr. Art. 4 L. belgiană din 25 aug. 1891, asupra contractului de transport, etc.).

Precum vedem, *în privința lucrurilor*, cărăuşii [1]) sunt responsabili de perderea şi stricăciunea lor, de câte ori nu probează casul fortuit sau forţa majoră, viciul propriu al lucrului, faptul expeditorului, etc. [2]).

Această disposiţie, aplicabilă fără îndoială şi la ba-

---

[1]) Prin cărăuş *(voiturier)*, se înţělege ori ce agent de transport (art. 413, § 2 C. com.), individ sau companie, ori care ar fi modul prin care transportul s'ar opera, pe apă, pe uscat, prin calea ferată (cpr. Cas. fr. D. P., 58. 1. 421), şi prin ori ce alte mijloace pe care le ar descoperi geniul omului. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 553. Cpr. Trib. Ilfov, 14 octombrie 1897. *Curierul judiciar* din 9 novembrie 1897, No. 40. Acei care au profesiunea de a strămuta mobilele persoanelor dintr'un loc în altul cu trăsurile lor *(les entrepreneurs de déménagements)* sunt adevaraţi cărăuşi. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1638.—*Contrà.* Trib. şi C. Paris. *Gaz. Palais*, 96. 1. 245 şi 780.—Cât pentru acei care strămută obicinuit mobilele persoanelor dintr'un oraş în altul prin intermediul căilor ferate, sau prin alte mijloace de transport, ei nu sunt cărăuşi, ci închirietori de servicii. Baudry et Wahl, *op.* şi *loco cit.* C. Lyon. D. P., 95. 2. 294. Ce se înţělege prin cărăuşi.

[2]) Şi la Romani, cărăuşul respundea de lucrurile încredinţate lui, afară de împrejurarea când perderea se datorea unui caz neprevědut, *nisi si quid damno fatali contingit.* (L. 3, § 1, *in fine*, Dig., 4, 9, *Nautæ, Caupones, Stabularii,* etc.).—Proprietarul vasului avea, în ori ce caz, dreptul să ceară preţul chiriei. L. 61, § 1, Dig., 19, 2, *Locati Conducti.* Dreptul roman.

gajele călătorilor [1]), care nu este de cât o consacrațiune a principiilor generale în materie de contracte (art. 1080, 1082, 1083, 1156), este ea aplicabilă la transportul de persoane, la caz de accident întâmplat unui călător, sau reclamantul trebue el să stabilească culpa cărăușului ?

Se susține că regulele responsabilităței civile, în materie de transport de persoane, sunt cârmuite numai de art. 998 urm. și că art. 1475 C. C. și 425 C. com. se aplică exclusiv la transportul lucrurilor sau mărfurilor. Pentru a se ajunge la acest resultat cu totul straniu, care pune mai presus conservarea obiectelor neînsuflețite de cât siguranța călătorilor, s'a dis că marfa sau bagajul încredințat cărăușului fiind un obiect cert și determinat, depositarul ei nu poate fi scutit de obligația de restituire de cât dovedind casul fortuit sau forța majoră (art. 1156), pe când călătorul nu este un corp cert, această calitate presupunênd neaparat un lucru neînsuflețit [2]).

Astfel, în această teorie, dacă m'am suit în tren spre a merge la București, înregistrând și un cufăr ca bagaj, la caz de un accident care ar aduce atât moartea mea cât și perderea cufărului, moștenitorii mei nu vor avea nici o probă de făcut, pentru a fi despăgubiți de perderea cufărului (art. 1475 C. C., 425 C. com.), pe când ei vor trebui să dovedească o culpă sau cel puțin o negligență din partea administrațiunei căilor ferate pentru a dobêndi daunele materiale și morale causate prin moartea mea. Or, tocmai aceasta ne se pare cu desevêrșire inadmisibil, si-

---

[1]) Cpr. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, III, 709. Baudry et Wahl, *Louge*, II, 1669.

[2]) Vedi in acest sens, C. Amiens, D. P., 82. 2. 163. Cas. fr. D. P., 85. 1. 433. Pand. Chron., V. (anii 1878—1886), 1, p. 299. C. Poitiers, *Pand. Périod.*, 88. 2. 45. Trib. și C. Paris. D. P., 94. 2. 214. D. P., 93. 2. 125. *Pand. Périod.*, 95. 2. 209 urm. și nota lui F. Chesney. *Pand. Périod.*, 1896. 2. 16 și 18. Trib. Annecy, 3 mai 1893 și Trib. Niort, 11 iulie 1893. *La Loi* din 30 oct. 1893 și *Gaz. Tribun.*, din 1 noembrie 1893. In acelaș sens, Guillouard, *Tr. du contrat de louage*, II, 765. Féraud-Giraud, *Code des transports*, III, No. 120. Guillemain, *Des transports successifs*, p. 123 urm. Jacqmin, *Exploitation des chemins de fer*, 159. Mesdach de ter Kiele, *Conclus.* sub *Cas. belg.* 5 oct. 1893. Sirey, 94. 4. 5. Curtea din Paris (16 dechem. 1873) a declarat pe o companie de drum de fer neresponsabilă de tentativa de asasinat comisă în drum de fer contra unui călător. D. P., 74. 2. 126.

guranţa călătorilor meritând dacă nu mai multă, cel puţin atâta îngrijire ca şi mărfurile încredinţate cărăuşului. Nu este exact de a se ḑice, aşa precum ḑice Curtea de casaţie din Francia, că responsabilitatea cărăuşului este cârmuită de art. 998 şi 999, căci, atât în privinţa transportului lucrurilor cât şi a persoanelor, responsabilitatea cărăuşului resultă din contract, ear nu din delict sau quasi-delict. El se obligă, în adevěr, a transporta atât marfa cât şi pe călător într'un termen hotărît la un loc anume destinat prin un contract (contractul de transport), şi de câte ori este vorba de o responsabilitate contractuală, casul fortuit este în sarcina debitorului care'l aleagă (art. 1156, 1169). Călătorul trebuind să ajungă teafăr la destinaţie, *sain et sauf*, de câte ori se întâmplă un accident, cărăuşul nu'şi-a îndeplinit obligaţia, şi ca atare, el poate fi tras la respundere, dacă nu stabileşte că întârḑierea sau accidentul se datoreşte unui fapt care nu'i poate fi imputat (art. 1082). Art. 1475 C. C. şi 425 C. com. nu fac de cât a aplica dreptul comun la transportul lucrurilor, şi soluţiunea ar fi aceiaş chiar dacă aceste texte n'ar avea fiinţă. Textele suscitate sunt deci afară din causă şi responsabilitatea cărăuşului, atât în privinţa transportului lucrurilor cât şi a persoanelor, resultă din principiile generale ale dreptului.

O decisie care, la caz de accident, nici n'ar pomeni de art. 1475 C. C. şi 425 C. com., ci ar face pe cărăuş responsabil numai pe baza principiilor generale ale dreptului, ḑicênd, de exemplu, că, din causa accidentului survenit, cărăuşul nu şi-a îndeplinit obligaţia sa, şi că, în baza art. 1082, el trebue să repare dauna adusă prin această inexecutare, dacă nu dovedeşte că accidentul se datoreşte unui caz fortuit, ar fi destul de motivată şi ar remânea în picioare. Aceasta dovedeşte până la evidenţă că responsabilitatea cărăuşului este contractuală, şi că art. 998, 999 n'au ce căuta în specie. Aceste sunt adevaratele principiĭ, şi ele au fost consacrate de curênd atât de tribunalul cât şi de curtea din Paris [1]).

---

[1]) Veḑi *Pand. Périod.*, 1892. 2. 129 şi nota lui M. Chauveau, profesor la facultatea din Rennes. D. P., 92. 2. 557. *Gaz. Palais*, 94. 1. 720. *Idem.* C. Aix. *Pand. Périod.*, 88. 2. 45. C. Paris, 27 nov. 1886 şi C. de justiţie din Luxemburg, 2 aug. 1877. D. P., 85. 1. 434, nota *a* şi *b*. Această din urmă decisie se mai găseşte încă publicată şi în *Pand. Chron.*, VI, I, p. 299, nota *a*.

Dreptul străin. Câteva legislaţiuni străine au admis în mod expres această soluţiune care, din toate punctele de vedere, se impune. „Cărăuşul, dice art. 4 din legea belgiană de la 25 august 1891, asupra contractului de transport, care abroagă şi înlocueşte în mod fericit art. 96—108 din codul comercial, respunde de stricăciunea sau perderea lucrurilor, *precum şi de accidentele întâmplate călătorilor*, dacă nu probează că stricăciunea, perderea sau accidentele provin din o causă străină care nu'i poate fi imputată". Legea germană din 7 iunie 1871 şi legea ungurească din 7 iulie 1874 conţin disposiţiuni redactate în acelaş sens [1].

Raporturile între patroni şi lucrători.

Chestiunea ce am discutat mai sus presintă o mare analogie cu altă chestiune nu mai puţin controversată, şi anume, cu acea de a se şti dacă lucrătorul care a fost victima unui accident industrial trebue, pentru a putea cere daune de la patronul sĕu, să dovedească o culpă din partea acestuia, sau dacă patronul trebue să dovedească casul fortuit.

Unii raţionând în acelaş mod, decid şi de astă dată că patronul nu respunde de drept de accidentele întâmplate lucrătorilor sĕi. El nefiind responsabil de cât conform art. 998, 999, nu datoreşte nimic de câte ori nu se dovedeşte că el este în culpă [2].

Tot acolo, nota *b*, se mai găseşte încă publicată în acelaş sens o decisie a C. din Bruxelles, cu data din 28 nov. 1881. Vedi în acelaş sens, nota lui Sarrut, în D. P., 85. 1. 433 urm. T. Huc, VIII, 425. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 709, 709 bis. Sainctelette, *De la responsabilité et de la garantie*, p. 87 urm. Sourdat, II, 1058. Baudry, II, 891, *in fine* şi III, 725. Emion, *Manuel pratique ou traité de l'exploitation des chemins de fer*, 150, p. 139 urm. Bédarride, *Transport par chemins de fer*, II, 439, 440. Palaa, *Dictionnaire législatif et réglementaire des chemins de fer*, etc., I, p. 32. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1687 urm. Verne de Bachelard, *Resp. des ch. de fer en mat. de transport*, p. 144 urm. Vedi în acelaş sens, nota lui Lyon-Caen în Sirey, 85. 1. 129 şi nota în *Pand. Chron.*, (anii 1878—1886), 1, p. 299 urm. Vedi asupra acestei controverse, Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 1281 urm. Pand. fr. Répert., t. 16, v° *Chemins de fer*, 5010 urm. Vedi şi F. Chesney, nota în *Pand. Périod.*, 97. 1. 516, colona 2.

1) Codul civil italian reproduce fără nici o schimbare, în art. 1631 C. C., art. 1784 din C. fr. reprodus şi de legiuitorul nostru. Acest text se vede reprodus de Laurent, fără nici un comentar, în Ante-proiectul de revisuire (art. 1848).

2) „Considerând, dice Curtea din Rennes, 20 martie 1893, ca

La aceasta se respunde însă cu drept cuvênt că contractul încheiat între lucrător şi patron obligă pe acest din urmă, nu numai a'i plăti salariul promis, dar încă a veghea la siguranţa vieţei lucrătorului şi a'l apara contra consecinţelor pericolelor inerente lucrărei sale [1]).

---

art. 1412 (1710 C. fr.), care cârmueşte materia locaţiunei de lucrări şi de industrie, nu impune patronului altă obligaţie de cât acea de a plăti lucrătorului preţul convenit". D. P., 93. 2. 526. O altă decisie a Curţei din Bordeaux, din 9 nov. 1892, ḑice că contractul de locaţiune de serviciĭ nu implică din partea patronului o obligaţie contractuală de a garanta siguranţa lucrătorului, şi că patronul nu este responsabil de cât în caz de a fi comis o culpă. S., 93. 2. 148. *Idem.* Cas fr., D. P., 94. 1. 479 şi *Pand. Périod.*, 95. 1. 90. D. P. 97. 1. 517. S., 97. 1. 17 şi 229. Cas. belg. S., 90. 4. 17. D. P., 86. 2. 153. C. Orléans şi Nancy. *Pand. Périod.*, 94. 2. 217. D. P., 97. 2. 110. Guillouard, *Louage*, II, 860.

Alte hotărîri lasă sarcina probei culpei patronului tot în sarcina lucrătorului, punênd însă în principiu că patronul este obligat să iee oare care mĕsuri de protecţiune în favoarea lucrătorilor sĕi, el fiind în culpă de câte ori nu le a luat; însă, şi în acest caz, după cum am spus, patronul nu poate fi obligat a plăti daune de cât în casul când se stabileşte o culpă din parta lui. Veḑi în acest sens, Cas. belg., 8 ian. 1886. D. P., 86. 2. 153. *Idem.* D. P., 84. 2. 89. D. P., 81. 2. 79.—In puterea acestor principiĭ, s'a decis că lipsa de soliditate a schelei pusă de patron la disposiţia lucrătorilor, constitue din partea acestuia o infracţiune la obligaţiunele sale şi o culpă care poate să'l facă responsabil, la caz de accidente. C. Douai, 27 mai 1895. D. P., 97. 2. 132.

[1]) Mai mult încă, patronul este obligat să apere pe lucrătorul sĕu în contra propriei sale inexperienţe şi imprudenţe (cpr. C. Caen şi Orléans. D. P., 81. 2. 79. D. P., 86. 2. 12); de unde resultă că el este în culpă de câte ori a neglijat de a lua, în interesul lucrătorilor sĕi, precauţiunele pe care le cerea atât inexperienţa profesională a acestora cât şi natura delicată a lucrului care le fusese impus în afară de atribuţiunele lor obicinuite. Astfel, o companie de drum de fer a fost cu drept cuvênt declarată responsabilă de accidentul prin care unul din lucrătoriĭ sĕi perduse un ochiŭ, din causă că acest lucrător fusese întrebuinţat la un serviciŭ neobicinuit, şi anume la sfarmarea unor petre resistente, fără ca compania să fi îngrijit a'i pune la disposiţie ochelari. Cas. fr. D. P., 93. 1. 208. Veḑi şi C. Dijon. D. P., 78. 1. 297. In acelaş sens, C. Bruxelles, 3 april 1896. *Revue du Travail, publiée par l'office du Travail de Belgique*, din mai 1897, No. 5, p. 449. Cpr. D. P., 94. 2. 304. D. P., 95. 2. 394. Veḑi şi Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1294, 1297.

In puterea principiilor înscrise în art. 1082, 1083, 1156 şi 1169 din C. C., patronul nu poate deci fi liberat de obligaţiunea sa de cât dovedind că accidentul s'a întâmplat din culpa lucrătorului sau din caz fortuit ori forţă majoră[1]).

Art. 998, 999 trebuesc deci scoase din desbateri în casul de faţă, ca şi în casul precedent, neputênd fi vorba de respunderea delictuală, ci de acea contractuală, de vreme ce între patron şi lucrător s'a încheiat un contract, prin care cel de al doile îşi închiriează serviciile sale celui dintâi. Patronul, prin natura însuş a contractului şi prin puterea lucrurilor, se obligă a garanta lucrătorilor şi muncitorilor sêi siguranţa vieţei lor şi a lua toate mêsurile neaparate pentru a preîntimpina ori ce pericol inerent lucrărei sau muncei lor, ear lucrătorul, la rêndul sêu, se obligă a nu face ilusorii precauţiunele sau mêsurile de ordine luate în acest scop de patron[2]).

Or, fiind vorba de obligaţii reciproce luate prin contract, se vor aplica principiile de la culpa contractuală,

---

Prin aplicarea acestor principiĭ, Curtea din Grenoble (6 fevr. 1894) a declarat responsabil pe un patron de accidentul întâmplat lucrătorului sêu, pentru că nu luase precauţiunele excepţionale pe care le cerea lucrarea la care acest lucrător fusese întrebuinţat. D. P., 94. 2. 304.

Patroniĭ sunt mai cu samă obligaţi a veghia la siguranţa lucrătorilor lor, când între dênşiĭ se găsesc copiĭ minori care nu au experienţa necesară. Cpr. C. Lyon, Aix, Paris, etc. D. P., 55. 5. 391, No. 23 şi 2. 86. D. P., 71. 2. 41. D. P., 76. 2. 96. D. P., 77. 2. 204. D. P., 79. 2. 47. Veḑi şi Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 1254 urm.

1) Veḑi în acest sens, nota lui Demangeat asupra închirierei de serviciĭ, presentată Academiei de ştiinţi morale şi politice. *Revue pratique de droit français,* t. 55, anul 1884, p. 556 urm. Labbé, nota sub Cas. belg. Sirey, 86. 4. 25. T. Huc, VIII, 427 urm. Sainctelette, *op cit.*, p. 140. Marc Sauzet, *Responsabilité des patrons*, etc. *Revue critique*, t. 12, anul 1883, No. 26 urm. M. Gérard şi M. Planiol, *Revue critique*, t. 17 (1888), p. 426 urm. şi 279 urm. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1330. In acet sens s'a pronunţat de mai mute ori trib. din Bruxelles (25 şi 28 april 1885) şi C. sup. de justiţie din Luxemburg, 27 nov. 1884. D. P., 86. 2. 153, nota *a*. Veḑi şi Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 1183 urm.

2) Aceştia sunt chiar termeniĭ unei hotărîri a trib. civil din Liège, din 31 dechembrie 1885, hotărîre citată de E. Delacroix în D. P., 1886, 2, 154, *ad notam*, colona 1.

ear nu de la acea delictuală; de unde resultă că, la caz de a se întâmpla un accident lucrătorului în timpul şi cu ocasiunea lucrului sĕu, acţiunea în despăgubire ce el are în contra patronului sĕu se va prescrie prin 30 de ani, conform art. 1890 C. C., aplicabil la contracte, şi aceasta chiar în casul în care culpa patronului ar întruni elementele unui delict prevĕḑut şi pedepsit de legea penală (omor fără voe întâmplat din nebagare de samă a patronului, din neîngrijirea sa sau din nepăzirea regulamentelor [1]).

Eminentul şi fostul nostru profesor de la Paris, Ernest Glasson, într'un memoriu presentat Academiei de ştiinţi morale şi politice, *Le Code civil et la question ouvrière*, se exprimă în termenii următori: „O doctrină nouă substitue noţiunei delictului civil acea a unei culpe contractuale, punênd dovada în sarcina patronului, prin faptul că'l obligă a stabili că el a făcut tot ce putea şi trebuea să facă pentru ca accidentul să fie înlăturat. Acest sistem nu este atât de folositor pe cât s'ar crede lucrătorului; căci, o dată admisă culpa contractuală, patronul nu va avea de cât să introducă în contractul de locaţiune o clausă de neresponsabilitate, care îl va sustrage astfel de mai înainte de la ori ce respundere“ [2]).

Dar oare adevarat să fie aceasta? Mai întâi, de câte ori va fi vorba de dol sau de o greşală gravă care este pusă pe aceiaş treaptă cu dolul, *dolo proxima* (L. 47, § 5, Dig., 30, *De legatis* I), asemene clausă nu va avea nici o valoare, pentru că toată lumea recunoaşte că nimene nu se poate scuti de respunderea care resultă din dolul sau reaua sa credinţă [3]): „*Illud non probabis*, **dolum non esse**

---

1) Labbé, nota în Sirey, 87. 1. 169. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1339.—*Contrà.* Cas. fr., decisie citată. Sirey, *loco cit.* şi D. P. 88. 1. 411. Soluţia admisă de Curtea de casaţie din Francia şi combătută cu drept cuvênt de regretatul nostru profesor, Labbé, nu este de cât consecinţa logică a culpei delictuale (art. 998, 999), pe care jurisprudenţa o impută, după cum am vĕḑut, pe nedrept patronului.

2) Veḑi şi R. Saleilles, nota în D. P., 97, 1, p. 439, colona 1.

3) „*Magna negligentia, culpa est; magna culpa, dolus est*“. (L. 226, Dig., 50, 16, *De verb. significatione).* Veḑi şi L. 1, § 5, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*, unde se ḑice: „*Magnam negligentiam placuit in doli crimine cadere*“. Veḑi *suprà*, p. 328, text şi nota 1, 447, n. 2 şi *infrà* (tom. VI), *Teoria culpelor*.

præstandum, *si convenerit; nam hæc conventio contra bonam fidem, contraque bonos mores est; et ideo nec sequenda est*" [1]).

In cât privește *culpa levis*, care singură a mai remas în discuție, căci, după cum am vědut *suprà*, p. 396 și după cum vom stabili mai tărdiu când ne vom ocupa despre teoria culpelor, *culpa levissima*, despre care vorbește un text din Digeste (L. 44, Dig., 9, 2), nici o dată n'a avut ființă nici în dreptul roman, nici în dreptul actual, se decide, în adevěr, că părțile s'ar putea desărcina de respundere prin o clausă expresă a contractului (arg. din art. 1600, § 4) [2]); însă această teorie nu este aplicabilă în specie, pentru că, de câte ori se va întâmpla un accident lucrătorului în timpul lucrului sěu, din causa negligenței sau imprudenței patronului, acest fapt va constitui neaparat un delict prevědut și pedepsit de legea penală, adecă un omor sau macar o rănire fără voe (art. 248, 249 C. pen.). Or, tocmai, chestiunea este de a se ști dacă, în asemene caz, patronul ar

---

1) L. 1, § 7, Dig., 16, 3, *Depositi, vel contra* și L. 23, *in medio*, Dig., 50, 17, *De regulis juris antiqui.* Vedi și legile citate *suprà*, p. 135, nota 3. Cpr. Pothier, V, *Mandat*, 50. Sourdat, I, 662, VI. Giorgio Giorgi, III, 376. Larombière, I, art. 1137, No. 13. Troplong, *Dépôt*, 65. Molitor, *Oblig. en droit romain*, 1, 191. Baudry, II, 895. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1734. Lyon-Caen, *Revue critique*, t. 12, anul 1883, p. 648. Laurent, XVI, 296. Demante, V, 66 bis I. Toullier D. III, partea II, 226. Alex. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 30, p. 234. Pand. fr., *Oblig.*, I, 1761, 2085.

2) Larombière, I, art. 1137, No. 12. P. Pont, *Petits contrats*, I, 996. Sourdat, I, 662 VI. Troplong, *Dépôt*, 65, 67. Saintelette, *op. cit.*, 5. F. Herman, *loco cit.*, 1383 urm. Gandouin, *Les accidents du travail*, p. 3. Thiry, II, 623, *in fine*. Pand. fr., *Oblig.*, I, 1761. Laurent, XXVII, 98. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 30, p. 234.—Principiul că culpa contractuala poate să fie mărită sau micșorată prin convenția părților era admis și la Romani... „*nisi si quid nomitatim convenit, vel plus vel minus in singulis contractibus: nam hoc servabitur quod initio convenit; legem enim contractus dedit*". (L. 23, Dig., 50, 17, *De regulis juris*). Astfel, mandatarul poate să convie că nu va respunde de greșelele comise în gestiunea mandatului sěu, după cum poate să iee asupraș toate riscurile. Aceiaș soluție este admisă și în privința depositarului (art. 1600, § 4). L. 39, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra*. Cpr. Pothier, V, *Mandat*, 50 și *Dépôt*, 25. *Idem. Ad Pandectas, tit. Mandati*, 36.

putea fi declarat neresponsabil în baza clausei din contract. Negativa ni se pare în afară de ori ce discuţiune, pentru că, în opinia contrară, contractul ar autorisa pe patron a comite un delict, adecă o infracţiune la legea penală, fără nici o respundere, şi nu se poate admite ca cineva să se poată de mai înainte descarca de responsabilitatea care ar naşte din un delict viitor. Art. 1707 din codul civil permite, în adevěr, de a se face o transacţiune asupra acţiunei civile care ar naşte din un delict, însă aceasta se referă la delictele sevêrşite, ear nu şi la acele viitoare [1]). Cu alte cuvinte, dacă mi s'a furat ceasornicul meu, pot să mě împac cu autorul furtului *în privinţa despăgubirelor civile*, fără a jigni întru nimic prin aceasta acţiunea publică; însă n'aş putea să convin de mai înainte cu dênsul că 'mi va plăti atâta, *dacă 'mi va fura ceasornicul.*

Dacă responsabilitatea patronului resultă din delict (art. 998, 999), ear nu din contract, aşa precum stărue a se pronunţa jurisprudenţa, cu toate că această teorie învechită nu are nici o bază juridică, patronul nu va putea nici odată să se descarce de respundere, pentru că, de şi, în această privinţă, chestia este controversată, totuşi vom vedea că, după majoritatea autorilor, nu se poate stipula imunitatea culpei delictuale sau quasi-delictuale. (Vedi *infrà*, p. 514).

Va să dică, şi într'un caz şi în altul, patronul remâne responsabil către lucrătorul care, fără a fi în culpă, şi-a găsit moartea sau care a fost rănit în atelierul sĕu, şi clausa prin care el ar fi stipulat neresponsabilitatea sa nu'i ar servi la nimic. Eată deci că aserţiunea D-lui Glasson nu este exactă, ear temerea sa că sistemul ce apărăm se întoarce în contra lucrătorului, este neîntemiată [2]).

Unii autori recunosc că patronul este, prin natura lucrurilor, obligat a garanta siguranţa vieţei lucrătorilor ce întrebuinţează, susţinênd însă că el 'şi-a îndeplinit obligaţia de câte ori a pus la disposiţia lucrătorului instrumente bune şi sănătoase, aşa în cât acestuia ar incumba, în ori

---

1) Vedi şi *infrà*, p. 514.
2) Cpr. Ch. Demangeat, *Le louage de services*, notă presentată Academiei de ştiinţi morale şi politice, *Revue pratique*, t. 55, anul 1884, p. 558.

ce caz, sarcina de a dovedi că patronul este în culpă, pentru că culpa delictuală sau aquiliană nu se presupune [1]).

Această doctrină este însă cu desevêrşire falşă, după cum foarte bine obiectează Labbé [2]), pentru că, dacă este de principiu că culpa delictuală sau aquiliană nu se presupune; din contra, de câte ori o obligaţie naşte din contract, precum este în specie, debitorul trebue să justifice liberaţiunea sa, ceea ce, la caz de neexecutarea obligaţiunei, lasă a se presupune o culpă, până la dovedirea casului fortuit, dovadă ce trebue să se facă de debitorul care se pretinde liberat (art. 1082, 1165, § 3 şi 1169) [3]).

Patronul va fi deci responsabil de câte ori el nu va stabili că accidentul care a adus moartea sau rănirea lucrătorului sĕu, se datoreşte greşelei sau imprudenţei acestuia, ori unui caz fortuit (art. 1082, 1156 § 3, 1169) [4]).

Prin aplicaţiunea acestor principii, Consiliul de Stat din Francia a decis (21 iunie 1895), că lucrătorul unui arsenal a Statului, care a fost victima unui accident în tim-

---

1) Glasson, *Le Code civil et la question ouvrière*, memoriu presentat Academiei de ştiinţi morale şi politice. Cotelle, *Patrons et ouvriers*, *Responsabilité dans les accidents du travail*, *Revue critique*, anul 1893, t. 22, p. 310 urm.

2) Labbé, nota în Sirey, 86, 4. 27.

3) „Acel ce pretinde că, fără vicleşugul şi lenivirea lui, s'au oprit la împlinirea datoriei sale dintr'un contract sau după legi, ḑice art. 1730 din codul Calimach (1298 C. austriac), dator este să dovedească ḑisa sa“.

Presumpţiunea culpei contractuale rȩsultă din art. 1082 şi 1169. Art. 1315, § 2 din codul fr. (art. nostru 1169), prevede anume că debitorul care se pretinde liberat trebue să stabilească liberaţiunea sa, adecă executarea obligaţiunei luate de dênsul, sau absenţa unei culpe în această executare. Acelaş principiu este admis şi la noi, de şi § 2 din art. 1315 C. fr. a fost eliminat de legiuitorul nostru. De câte ori creditorul a dovedit obligaţia debitorului, acestuia îĭ incumbă de a dovedi plata, dacă el pretinde că a făcut-o. *Reus in excipiendo fit actor*. (L. 1, Cod., 4, 19, *De probationibus)*. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1891, p. 1326. Veḑi *infrà*, explic. art. 1082 şi 1169, şi *suprà*, p. 397, nota 4, 494, text şi nota 1.

4) Patronul care va stabili că accidentul se datoreşte exclusiv unui caz fortuit, sau imprudenţei lucrătorului, va fi neaparat scutit de ori ce respundere. Cpr. C. Grenoble, Aix şi Nancy. D. P., 93. 2. 534. D. P., 92. 2. 299. D. P., 95. 2. 450. Veḑi şi Sourdat, II, 912. Baudry et Wahl, *op. cit.*, II, 1307.

pul lucrului şi care, în urma acestui accident ce nu se dovedeşte a fi imputabil negligenţei sau imprudenţei sale, se găseşte în imposibilitate de a'şi agonisi hrana de toate ḑilele, are drept la o despăgubire, şi Statul nu poate să susţie că nu are nici o respundere în această privinţă [1]).

Chestiunea de faţă, în momentele actuale, când industria a luat o desvoltare atât de însĕmnată şi în ţara noastră, este o chestie socială şi e de datoria legiuitorului cu o oară mai înainte, de a lua mĕsuri grabnice pentru a asigura soarta şi viaţa muncitorilor, care au şi ei dreptul la protecţiunea legei. Această materie ar trebui să fie reglementată prin o lege specială, aşa cum va fi de curênd în alte ţări [2]). De o cam dată însă, fiind că politica pe care o facem mici şi mari ne împedică de a ne ocupa de interesele vitale ale naţiunei, să se adaoge macar la art. 1471 C. C. următorul alineat: „Acel care întrebuinţează serviciile altuia, este obligat să'l garanteze contra accidentelor resultând din munca şi lucrul sĕu, afară de casul când se va dovedi că accidentul întâmplat se datoreşte culpei, negligenţei sau imprudenţei victimei". Asemene lege n'ar fi singura reformă ce dorim în această privinţă, dar totuşi ea ar constitui de o cam dată un progres asupra

---

1) Veḑi D. P., 96. 3. 65 şi *Pand. Périod.*, anul 1897, 4, p. 41, unde se găsesc şi conclusiile însĕmnate ale comisarului guvernului Romieu. Cpr. F. Herman, III, *loco cit.*, 1280.

2) Această chestiune este, în adevĕr, la ordinea ḑilei mai în toate ţările civilisate. Astfel, în momentul când scrim aceste rênduri, proiecte de lege menite a asigura pe muncitori contra accidentelor întâmplate în timpul lucrului se discută în parlamentul francez (Camera deputaţilor, şedinţa din 7 iulie 1897, depunerea raportului deput. Marnéjouls asupra proiectului de lege adoptat in această privinţă de Senat), în parlamentul englez (*Workmen's compensation for accidents, Bill* No. 213) şi în acel italian (proiect de lege asupra asigurărei obligatorie contra accidentelor întâmplate în timpul lucrului, presentat de guvern Senatului, la 13 april 1897). Veḑi acest proiect în *Revue du Travail, publiée par l'office du Travail de Belgique*, Bruxelles, anul II, No. 6, p. 533. Un proiect de asemene natură a fost presentat de guvern Camerelor, în Olanda, la 15 fevr. 1897. Veḑi o dare de samă a acestui proiect în aceiaş revistă, anul II, No. 5, p. 446 urm. Veḑi diversele proiecte care s'au succedat, în această privinţă, în Francia, în *Traité pratique des accidents* de J. Fournier (Paris, 1898), p. 173 urm. şi în Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1340, text şi nota 1. **Dreptul străin.**

stărei de lucruri actuale şi un pas înainte. Această lege o cerem în numele dreptăţei şi a umanităţei, nădăjduind că slabul nostru glas va ajunge la urechele cârmuitorilor şi nu va remânea *vox clamantis in deserto.*

Prescrierea acţiunei în daune.

Codul Calimach.

După codul Calimach, acţiunea în daune resultând din delicte sau quasi-delicte, se prescriea prin *trei* ani socotiţi din ḑiua de când paguba a fost cunoscută părţei [1]. „Toată jalba de despăgubire se stênge după trecerea de *trei* ani, socotindu-se din vremea de când paguba s'au făcut cunoscută păgubaşului, ḑice art. 1960 din codul Calimach (1489 C. austriac) [2]; ear dacă nu-i s'au făcut cunoscut, sau dacă paguba i s'au pricinuit dintr'o faptă criminalicească a altui cuiva, se stênge dreptul jalbei lui numai în 30 ani".

Dreptul actual.

Astăzi, în lipsa unui text special, acţiunea în daune se prescrie prin 30 de ani, conform dreptului comun (art. 1890 C. C.)[3].

[1] Cpr. C. Iaşi, 4 dechem. 1884, Al. Teodoreanu făcênd funcţiunea de preşed. *Dreptul* din 1885, No. 22.

Dreptul străin.

[2] „Cererea în despăgubire pentru dauna resultând din un fapt ilicit se prescrie prin *trei* ani, ḑice art. 852 din noul cod german, din momentul de când persoana lezată a dobêndit cunoştinţă de dauna şi de persoana ţinută a o repara, şi prin 30 de ani, dacă faptul ilicit n'a ajuns la cunoştinţa părţei lezate". Şi acest text mai adaogă încă: „Dacă prin actul ilicit, persoana îndatorită la despăgubire a dobêndit ceva în detrimentul părţeĭ lezate, ea este obligată la restituţie chiar în urma îndeplinireĭ prescripţiuneĭ, după dispoziţiile relative la înavuţire fără causă". *„Hat der Ersatzpflichtige durch die unerlaubte Handlung auf Kosten des Verletzten etwas erlangt, so ist er auch nach der Vollendung der Verjährung zur Herausgabe nach den Vorschriften über die Herausgabe einer ungerechtfertigten Bereicherung verpflichtet."*

Art. 69 Cod. federal oblig. (Sviţera).

După art. 69 din codul federal asupra obligaţiilor din Elveţia, acţiunea în daune se prescrie printr'*un an* din ḑiua de când partea lezată a avut cunoştinţă de daună şi de persoana care a causat-o, şi în orĭ ce caz, prin *dece* ani din ḑiua sevêrşirei faptului daunator. Dacă daunele derivă din un fapt penal care e supus unei prescripţiuni mai lungi, aceiaş prescripţie se aplică şi acţiunei civile.

[3] Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 48. T. Huc, VIII, 407. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 751. Laurent, XX, 544. Vigié, II, 1701. Pĕucescu, II 484. Demante et Colmet de

In ceea ce priveşte însă responsabilitatea architecţilor şi a întreprinḑĕtorilor de lucrări fie publice, fie particulare, *lex non distinguit* [1]), art. 1483 şi 1902 din codul civil Art. 1483, 1902.

Santerre, V, 364 bis V şi VI. Demolombe, XXXI, 697. Baudry, II, 1350. Sourdat, I, 636 urm. Garraud, *Tr. théorique et pratique de dr. pénal français*, IV, 416. F. Herman, *loco cit.*, 1298 urm. Cas. fr., 15 april 1889. D. P., 90. 1. 136.

[1]) Sourdat, I, 743. Pĕucescu, II, 487. — Aceste disposiţiuni fiind aplicabile la ori-care întreprinḑĕtori de construcţiuni, se aplică şi la întreprinḑĕtorii unor lucrări de drum de fer, de şi drumurile de fer nu existau încă la redacţiunea codului civil. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1881, No. 15. — Veḑi însă Cas. rom., S-a I, în aceiaş afacere, 23 fevr. 1881. Bulet. 1881, consid de la p. 110.—Prescripţia de 10 ani se aplică fără nici o îndoeală de câte ori edificiul sau lucrarea nu s'a dărâmat în acest interval. Ce trebue să decidem însă în casul când edificiul sau lucrarea dărămânduse în termen de 10 ani, persoana vatamată n'ar fi reclamat de cât în urma expirărei acestui termen? Acţiunea ei fi-va ea primită, sau fi-va ea respinsă ca prescrisă? Chestiunea este foarte controversată, şi mai multe sisteme sunt în presenţă: 1° In părerea admisă de majoritatea autorilor, acţiunea proprietarului se prescrie, în asemene caz, prin 30 de ani, conform dreptului comun, din ḑiua dărâmărei întâmplate în cursul celor 10 ani, pentru că intenţiunea legiuitorului n'a fost de a înfiinţa în favoarea architecţilor o prescripţie mai scurtă, ci numai de a hotărî termenul în lăuntrul căruia faptele care dau loc la responsabilitatea lor, trebue să se producă. Acţiunea care se deschide în favoarea proprietarului prin manifestarea daunei în lăuntrul termenului de 10 ani, nefiind mărginită prin nici o disposiţie particulară, trebue neaparat să fie regulată conform dreptului comun; alt-fel proprietarul ar fi în imposibilitate de a'şi exercita dreptul sĕu, dacă edificiul s'ar dărâma în ultima ḑi a celor ḑece ani. Veḑi în acest sens, Laurent, XXVI, 58 urm. Duranton, XVII, 255. Troplong, *Louage*, II, 1007 urm. Marcadé, VI, art. 1792, p. 543 urm., No. 1. Aubry et Rau, IV, § 374, p. 533. Demante, VII, 245 bis VIII şi IX. Cas. fr. D. P., 80. 1. 17 şi observaţiile avoc. general Desjardins.—2° Intr'o altă părere, se susţine că acţiunea în despăgubire se prescrie prin 10 ani din ḑiua dărâmărei edificiului. Duvergier, *Louage*, II, 360. In acelaş sens, C. Caen. D. P. 50. 2. 176.—3° In fine, în ultimul sistem, consacrat de Curtea din Paris şi de Casaţia fr. în secţiuni-unite, se susţine că architecţii şi antreprenorii de lucrări nu mai pot fi suparaţi după ḑece ani de la primirea lucrărilor, chiar când viciul de construcţiune s'ar fi manifestat înaintea expirărei acestui termen, dacă acţiu-

prevĕd că ei sunt desărcinaţi de respunderea la care sunt supuşi pentru stricăciunea în totul sau în parte a construcţiunei din causa unui viciu de construcţie sau de teren. (Vedi *suprà*, p. 434, 435). Scopul acestei dispoziţiuni, care regulează numai raporturile dintre proprietar şi architect sau antreprenor, ear nu raporturile dintre aceştia şi vecini [1]), nu este însă de a stabili o prescripţie scurtă în favoarea architecţilor, ci de a hotărî termenul în lăuntrul căruia faptele care dau loc la respunderea architectului sau antreprenorului, trebue să se manifeste [2]).

Prescrierea acţiunei în privinţa delictelor civile care sunt în acelaş timp şi delicte penale. Controversă.

Dar dacă acţiunea în daune care naşte din un delict pur civil se prescrie după dreptul comun, acţiunea care naşte din un delict civil care ar fi în acelaş timp şi penal, se prescrie prin timpul prin care se prescrie şi acţiunea publică, adecă prin 10 ani, 5 ani sau 1 an (art. 593—595 Pr. pen.), după cum este vorba de o crimă, de un delict sau de o contravenţie poliţienească, şi aceasta chiar atunci când acţiunea civilă, exercitată deosebit de acea publică, ar fi fost adusă înaintea judecătorilor civili (art. 8 Pr. pen.) sau înaintea tribunalelor militare [3]). Ar fi straniu, în adevĕr, ca un delict să fi putut motiva o acţiune în daune, atunci când, înaintea tribunalelor represive, acest delict n'ar mai fi putut să fie constatat, fiind că era prescris [4]).

---

nea n'a fost introdusă înlăuntrul lui. Cpr. C. Paris şi Bourges. D. P., 53. 2. 133. D. P., 58. 2. 88 şi 3. 46. D. P., 84. 2. 216. C. Amiens. D. P., 80. 2. 227. Cas. fr. secţiuni-unite. D. P., 83. 1. 5 şi conclusiile proc. general Barbier. Sourdat, I, 744. Pèucescu, II, 487. Vedi asupra acestei controverse, pe lângă autorii mai sus citaţi, Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Louage d'ouvrage et d'industrie*, 129 urm. Baudry et Tissier, *Prescription*, 706 urm. Din toate aceste sisteme, cel întâi ni se pare cel mai juridic.

1) Cpr. Guillouard, *Contrat de louage*, II, 874. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1916.

2) Chestiunea, în această privinţă, este însă controversată. Vedi *suprà*, p. 507, nota 1.

3) Cpr. C. Aix. D. P., 94. 1. 566.

4) Vedi în acest sens, Cas. rom. şi C. din Bucureşti. Bulet. Cas., S-a II, 1874, p. 151 şi 246. *Dreptul* din 1876, No. 14. *Dreptul* din 1895, No. 78. Cpr. Cas. fr. C. Poitiers şi Aix. D. P., 49. 1. 74. D. P., 66. 2. 152. D. P., 77. 1. 197. D. P., 88. 1. 411. D. P., 90. 1. 136. D. P., 91. 2. 167. D. P., 94. 2. 566. Doctrina este în acelaş sens. Vedi Aubry et Rau, IV, § 445, p. 751 şi § 447, p. 767. Vigié, II, 1700. Acollas, II, p. 977, 978. T. Huc, VIII, 407. Faustin-Hélie,

Acest sistem nu este însă la adăpost de critică, pentru că dă loc la următoarea anomalie: acel care, de exemplu, a pus foc cu intenţiune la bunul altuia, nu este supus acţiunei în despăgubire de cât timp de 10 ani (art. 357 urm. C. pen. şi 593 Pr. pen.), pe când dacă focul s'a pus din negligenţă sau imprudenţă, acţiunea durează 30 de ani (art. 1890 C. C.). Cu toate acestea, el este aproape generalmente admis atât în doctrină cât şi în jurisprudenţă, şi art. 1416, § 2 din codul civil neerlandez îl consacră în termeni expreşi [1]). Inconvenientele părerei generale.

Astfel, acţiunea civilă ce am în contra aceluia care, cu rea credinţă, ar fi distrus un lucru al meu mobil sau imobil, se va prescrie prin *cinci* ani, pentru că faptul distrugerei este la noi un delict penal (art. 352 C. penal, care reproduce art. 281 din codul penal prusac, L. din 14 april 1851) [2]). Distrugerea de lucruri mobile sau imobile. Art. 352 C. pen.

Instr. criminelle, II, 1113. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 417. Baudry et Tissier, *Prescription*, 630 urm. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 48. Laurent, XX, 544. Pĕucescu, II, 484. Sourdat, I, 373 urm. şi II, 1450. Demante, V, 364 bis VI. Baudry, II, 1350. Arntz, III, 479. Mourlon, II, 1700. Marcadé, V, art. 1385, No. 3. Demolombe, XXXI, 703. Duranton, XXI, 102. Ortolan, *Elém. de dr. pénal*, II, 1878. Haus, *Pr. généraux de dr. pénal belge*, II, 1337. F. Herman, *loco cit.*, 1300 urm., Vedi şi tratatul nostru in limba franceză, p. 250, nota 1.— Vedi însă Bertauld, *Cours de Code pénal*, p. 625 urm., după care acţiunea civilă nu s'ar prescrie conform legei penale de câte ori ea ar fi introdusă înaintea judecătorilor civili, independent de acţiunea publică. In acelaş sens Bourguignon, *Jurisprudence des codes criminels*, II, p. 539. Grellet-Dumazeau, *De la diffamation*, 298 urm.

[1]) Art. 1960 din codul Calimach (1489 C. austriac) voeşte din contra că, la caz de crimă, acţiunea să se prescrie prin 30 de ani. Vedi *suprà*, p. 506.

[2]) Elementele delictului de distrugere sunt următoarele: 1° distrugerea unui lucru mobil sau imobil; 2° lucrul să fie a altuia; 3° distrugerea să fi fost făcută fără drept şi cu rea voinţă, adecă cu intenţiunea de a vatama. Trib. Brăila, *Dreptul* din 1884, No. 22. Cpr. Berner, *Lehrbuch des Deutschen Strafrechtes*, § 153, p. 285, 286 (ed. din 1863). Acest delict se judecă astăzi în prima instanţă de judecătorul de ocol, după legea din 1 iunie 1896 (art. 71). Elementele delictului de distrugere. Art. 352 C. pen.

Dacă autorul distrugerei susţine că el este proprietarul imobilului distrus, şi dacă această alegaţiune este întemeiată pe acte de proprietate sau pe o posesiune constantă, existând în specie o chestie prejudicială, instanţele represive Chestiune prejudicială.

Art. 1863 urm., 1874 urm. C. C.

De câte ori acelaş fapt constitue în acelaş timp un delict sau quasi-delict civil şi un delict penal, solidaritatea între acţiunea publică şi acea privată produce oare care consecinţi relative la causele de suspensie sau de întrerupere ale acţiunei civile. Această din urmă acţiune nu admite, în adevĕr, de câte ori faptul este prevĕḑut şi pedepsit de legea penală, de cât causele de suspensie şi de

---

vor pune causa în suspensie până la judecarea proprietăţei imobiliare pe cale civilă, conform principiului: *Le civil tient le criminel en état* (argum. prin analogie din ar. 299, 300 C. C.).

Delicte silvice.

Aceiaş soluţie este admisibilă şi în privinţa delictelor silvice, de câte ori se va susţinea de autorul pretinsului delict, cu o probabilitate oare care, că pădurea din care s'au tăiat lemne este proprietatea sa, şi aceasta cu toate că art. 182 din codul forestier fr., care admite în termeni expreşi această soluţiune, n'a fost reprodus de legiuitorul nostru. Veḑi în acest sens, C. Iaşi şi Bucureşti. *Dreptul* din 1891, No. 14 şi din 1892, No. 64. Este adevarat că chestiunea presentânduse de curênd înaintea Curţei din Iaşi, S-a a II-a (31 octom. 1895), majoritatea acestei Curţi a consacrat soluţia contrară, refusând de a pune causa în suspensie, pe temeiul eliminărei din codul nostru a art. 182 C. forestier fr. şi a principiului că judecătorul acţiunei este şi judecătorul excepţiunei; însă această soluţie, nouă în jurisprudenţa noastră, ni se pare inadmisibilă pe temeiul motivelor şi argumentelor date de minoritatea acestei Curţi ,compusă din D-nii I. Vrănceanu şi D. Porfiriu. Eată cum se exprimă această minoritate care, după noi, face o adevarată aplicaţiune a principiilor de drept: „Considerând că inculpaţii, fără a tăgădui faptul tăerei arborilor, opun totuşi în apararea lor că pădurea în care s'a făcut tăerea este în posesiunea lor juridică de timp imemorial şi chiar au dreptul de proprietate asupra ei;

„Considerând că chestiunea de a se şti cui aparţine proprietatea imobilului în litigiu, fiind strêns legată cu însuş existenţa delictului imputat inculpaţilor, de oare ce de la resolvirea ei atârnă culpabilitatea sau neculpabilitatea lor, constitue o chestiune prejudicială acţiunei publice şi deci neaparat trebue a fi tranşată mai înainte de a se decide asupra acţiunei publice;

„Considerând că, de şi in regulă generală, judecătorul acţiunei este de asemene şi al excepţiunei, totuşi, în specie, fiind că, din însăş natura acţiunei intentate de agenţii Statului naşte chestiunea prejudicială bazată pe un drept real imobiliar, care era de competinţa tribunalului civil pentru a'l judeca, urmează că jurisdicţiunea represivă trebue să suspende acţiunea publică până la curmarea definitivă a contestaţiunei civile de către instanţele civile;

intrerupere care pot să aibă o înrîurire asupra acţiunei publice. Astfel, actele de urmărire îndreptate de ministerul public contra prevenitului sau acusatului, întrerup prescripţia acţiunei civile, ca şi acelei publice, aşa că dacă exerciţiul acestei din urmă acţiuni a dat loc la o condamnare, prescripţia acţiunei civile nu va reîncepe a curge de cât din momentul pronunţărei acestei hotărîri, termenul prescripţiei fiind tot acel al acţiunei publice, ear nu acel de 30 de ani, pentru casul când acţiunea civilă n'ar fi fost judecată odată cu acea publică [1].

„Considerând că de şi, în legislaţia română, nu există vre un text care să considere dreptul real de proprietate imobiliară ca o chestiune prejudicială, şi prin urmare, să autorize expres suspendarea acţiunei publice, precum s'a făcut în casurile relative la starea civilă (art. 299, 300 C. C.), totuşi, această soluţiune, consacrată de altmintrele prin o sumă de decisiuni, se impune de la sine pentru motivul că nu există nici un text care s'o prohibe, şi pentru raţiunea că dificultăţile ce se întâmplă în rezolvirea drepturilor reale imobiliare, pot necesita instrucţiuni laborioase şi indelungate, care găsesc o mai mare garanţie în procedura urmată înaintea jurisdicţiunei civile... etc.". *Dreptul* din 1896, No. 2.

Tribunalele corecţionale mai trebue încă să suspende causa şi să trimeată pe părţi înaintea judecătorilor civili în casurile in care o persoană, fiind prevenită de delictul de bigamie, propune ca mijloc de aparare nulitatea primei căsătorii, dacă, bine înţeles, instanţele civile au fost sezisate de această nulitate (art. 171 C. C.). Cpr. Cas. rom. S-a II. Bulet. 1890, p. 925 şi Pand. fr. Répert. *Bigamie*, 102 şi 110 urm.—Tribunalele represive vor fi însă competente de a judeca validitatea sau nulitatea căsătoriei de a doua, pentru că delictul consistă tocmai în sevêrşirea acestei căsătorii. Cpr. Faustin-Hélie, *Th. du C. pénal*, IV, 1678. Chestia este însă controversată. Vedi t. I, partea II a lucrărei noastre, p. 58, text şi nota 1. Vedi şi tr. nostru in limba franceză, p. 246, nota 2. Bigamie.

In ori ce caz, nici căsătoria dintăi, nici cea de a doua n'ar fi nulă numai pentru lipsa benedicţiunei religioase. V. decisiile citate în tr. nostru în limba franceză, p. 72, nota 1 şi în t. I, partea II (ed. rom.), p 2, şi la decisiile citate acolo, *adde* o sentinţă recentă a trib. Iaşi, S-a II (23 mai 1897, M. Vidraşcu prim. preşed.), *Dreptul* din 1897, No. 64. —*Contrà*. C. Disescu, *Drept constit.*, p. 439 urm. Casătorie. Benedicţia religioasă.

[1]) Aubry et Rau, IV, § 445, p. 752. Vazeille, *Prescription*, II, 595. C. Lyon. D. P., 52. 2. 34.—Pe baza acestor principii incontestabile, s'a decis că prescripţia acţiunei civile şi a-

Invocarea prescripţiei din oficiŭ.

In fine, trebue să observam că, după o doctrină şi jurisprudenţă constantă, prescripţia, în materie penală, putênd şi trebuind chiar să fie invocată de judecători din oficiu, şi chiar de Curtea de casaţie, pentru că ea se întemeiază pe interesul societăţei, ear nu pe acel al inculpatului sau a condamnatului [1]), de aici resultă că, de câte ori acţiunea civilă a fost adusă o dată cu acea publică înaintea instanţelor represive, prescrierea acţiunei publice invocată din oficiu sau de partea interesată, va aduce neaparat şi prescrierea acţiunei civile, această din urmă neputênd să subsiste singură înaintea instanţelor criminale [2]).

Casurile în care acţiunea este supusă prescripţiei ordinare de 30 de ani, de şi faptul care dă loc la acţiunea în daune e prevĕḍut şi pedepsit de legea penală.

Se poate însă întâmpla ca faptul care dă loc la acţiunea în daune să fie prevĕḍut şi pedepsit de legea penală ca crimă, delict sau contravenţiune, şi cu toate acestea, acţiunea care resultă din asemene fapt să nu fie supusă prescripţiunei acţiunei publice, ci prescripţiunei ordinare de 30 ani. Aceasta se va întâmpla de câte ori acţiunea civilă, întrodusă cu ocasiunea unui fapt prevĕḍut şi pedepsit de legea penală, nu-şi va avea causa exclusivă în infracţiunea penală, ci îşi va trage origina din un contract

---

celei publice nu se suspendă prin minoritatea sau interdicţia victimei delictului sau quasi-delictului (art. 1876 C. C.) (Sourdat, I, 403. C. Dijon. D. P., 66. 2. 152. C. Bourges. D. P., 88. 1. 411), nici prin demenţa sa (C. Bordeaux, 9 nov. 1892. Sirey, 93. 2. 148. Sourdat, I, 403 urm.). Cpr. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1343 urm.

[1]) Cpr. Cas. fr. C. Nancy, Amiens, etc. D. P., 83. 1. 42. D. P., 84. 2. 54. D. P., 85. 2. 103 şi 150. *Pand. Périod.*, 1893. 1. 30. F. Hélie, *Instr. criminelle*, II, 1051. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, No. 399. G. Filiti, discurs de deschidere pronunţat înaintea Inaltei Curţi de Cas. *Dreptul* din 1881, No. 60. Veḍi şi tr. nostru în limba franceză, p. 260, *an notam.*

[2]) Sourdat, I, 406. Cpr. Cas. fr. D. P., 77. 1. 45.—Dacă însă acţiunea civilă a fost întrodusă deosebit de acea publică, înaintea instanţelor civile, prescripţia nu va mai putea de astă dată fi opusă de judecători din oficiu, pentru că, de şi ea este cârmuită, în privinţa termenului, tot prin acelaş laps de timp ca şi acţiunea publică, totuşi, în casul de faţă, ea este independentă şi urmează a fi judecată după regulele dreptului civil (art. 1841 C. C. şi 1971 C. Calimach). Acţiunea civilă va subsista deci în casul de faţă, de şi ea ar fi fost stênsă, dacă ar fi fost introdusă o dată cu acea publică înaintea instanţelor represive. Cpr. Sourdat, I, 407, şi autorităţile citate de acest autor.

sau quasi-contract și va avea principiul în o dispoziție a codului civil. Ast-fel, acțiunea în restituire a unui obiect încredințat cuiva cu titlu de deposit va putea fi întrodusă timp de 30 de ani contra depositarului necredincios, care l'ar fi pus la o parte în mod fraudulos, pentru că asemene acțiune își are sorgintea sa în contractul de deposit, ear nu în delictul depositarului [1]).

De asemenea, de câte ori faptul delictuos era comis de un minor, și acest minor a fost achitat, pentru că a lucrat fără pricepere (art. 62 C. pen.), criminalitatea încetează și o dată cu dênsa și prescriptibilitatea admisă de art. 593 urm. Pr. pen. [2]).

Alte fine de neprimire care se pot opune acțiunei în daune.

Acțiunea în daune nu mai poate să aibă loc de câte ori partea lezată a renunțat la dênsa (art. 1707).

Renunțările fiind însă de drept strict, iertarea pură și simplă făcută de partea lezată ucigașului sêu, înainte de a muri, fără a determina efectele sale, nu cuprinde renunțarea la daunele datorite moștenirei din această causă [3]).

Amnistia, care șterge cu desevêrșire faptele incriminate, ca și cum ele nu ar fi avut ființă [4]), nu produce nici un efect în privința acțiunei în despăgubire care s'a născut **Amnistie.**

---

1) Baudry, II, 1350, *in fine*. T. Huc, VIII, 407. Demolombe, XXXI, 706 urm. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 752, 753. F. Herman, *loco cit.*, 1325 urm. Sourdat, I, 376. Demante, V, 364 bis VII. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 49. Cas. fr., 5 aug. 1895. D. P., 96. 1. 157. D. P., 94. 1. 89.—*Contrà.* Cas. belg. D. P., 95. 2. 306. Veḑi și Pĕucescu, II, 485.

2) Cpr. Cas. fr., 13 ianuar 1890. *Pand. Périod.*, 90. 1. 345.— Mai mult încă, de câte ori faptul ar întruni caracterele unei infracțiuni penale, însă a intervenit o hotărîre achitătoare remasă definitivă, fără ca o dată cu acțiunea publică să se fi urmărit și acea civilă, această din urmă acțiune se va prescrie, în asemene caz, prin 30 de ani, pentru că criminalitatea a încetat o dată cu achitarea prevenitului sau acusatului. Cpr. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 752.

3) Aubry et Rau, IV, § 445, *in fine*, pag. 754. Laurent, XX, 545. Sourdat, I, 370 și 625 urm. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 44. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1356 urm.

4) Cpr. Cas. fr., 2 ianuar 1896. D. P., 96. 1. 367 și *Pand. Périod.*, 1897. 1. 300.

din faptul amnistiat, ficţiunea clemenţei regale neproducêndu-şi efectele sale de cât în privinţa faptelor penale [1].

Stipularea unei clause de neresponsabilitate. Controversă.

Acţiunea în daune n'ar putea de asemenea fi respinsă prin opunerea unei clause de neresponsabilitate, stipulată în favoarea autorului delictului sau quasi-delictului: 1⁰ pentru că este greu dacă nu imposibil de a concepe asemene clausă între nişte persoane care nu sunt legate prin nici un raport juridic şi care poate nici nu se cunosc; şi 2⁰ pentru că asemene clausă, chiar dacă ar fi cu putinţă şi ar avea loc, ar fi nulă, cel puţin în cât priveşte greşălele grave, în baza art. 5 C. C. Art. 1707 care permite transacţiunea asupra acţiunei civile ce naşte din un delict (textul se exprimă inexact când dice din o infracţiune), se referă cu bună samă la un delict sevêrşit, ear nu la un delict viitor [2]. Vedi *suprà*, p. 503.

---

[1]) Cpr. Cas. fr., 24 mai 1895 şi C. cu juraţi din Haute Garonne, 25 martie 1895. *Pand. Périod.*, 96. 1. 149 şi 2. 132. Mai vedi încă Sirey, 95. 1. 377. D. P., 80. 1 285. D. P., 82. 1. 239. D. P., 83. 2. 189. Faustin-Hélie, *Instr. criminelle*, II, 109. Garraud, *op. cit.*, II, 84. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 1351. Pand. fr. Répert., t. VI, v⁰ *Amnistie*, 164 urm.

[2]) Sourdat, I, 662 VI. P. Pont, *Petits contrats*, II, 583. Troplong, *Transactions*, 60. Massé-Vergé, V, § 767, p. 87, nota 7. Pand. fr. Répert. t. VIII, *Armateur*, 161 urm. şi t. 14, v⁰ *Capit. de navire*, 1370. L. Sarrut, nota în D. P., 90, 1, p. 209 urm. Sainctelette, *op. cit.*, 2, 5. F. Herman, *loco cit.*, 1365 urm. Cpr. Cas. fr. D. P., 76. 1. 449 şi Sirey, 76. 1. 337.—*Contrà*. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 747. Labbé, nota sub Cas. fr., 15 martie 1876. Sirey, 76. 1. 337. „Trebue să respectăm, dice savantul profesor, în nota suscitată, libertatea convenţiunelor; ori ce clausă de neresponsabilitate ar fi, după noi, validă, afară de casul când asemene clausă ar fi relativă la dol“.—Vedi însă Demangeat, care, în nota *suprà* citată, presentată Academiei de ştiinţi morale şi politice (*Revue pratique*, tom. 55, anul 1884, p. 558), critică cu drept cuvênt părerea lui Labbé, nădăjduind că, după o mai matură chibzuinţă, savantul profesor se va ralia la părerea comună. *Revue pratique, loco cit.*, nota 2.

Culpă contractuală.

Intru cât priveşte clausele de neresponsabilitate în materie de culpă contractuală, ele sunt din contra permise, cu o restricţie numai în privinţa dolului şi a greşelelor grave. Vedi *suprà*, p. 501 urm. Clausele de neresponsabilitate fiind însă derogatorii la dreptul comun, trebue să fie strict aplicate după litera convenţiei şi restrênse la casurile anume pre-

Dar dacă nimene nu se poate în principiu descarca prin o clausă expresă, de responsabilitatea care ar resulta din greşălele sale grave şi din dolul sĕu, stăpânii şi comitenţii pot une-ori, de şi chestiunea este controversată, să se descarce de respunderea care apasă asupra lor pentru faptele comise de servitorii şi prepuşii lor [1]).

Despre responsabilitatea civilă care poate să incumbe unei persoane din causa faptului altuia, sau din causa lucrurilor care sunt sub paza sa (art. 1000—1002).

In principiu, omul nu respunde de cât de fapta sa [2]). „Pentru lucruri străine ce sunt în protiva legilor, la care nu s'au făcut cineva partaş, ḑice art. 1740 din codul Ca-

vĕḑute de ea. Cas. fr., 6 ian. 1892. D. P., 92. 1. 356. F. Herman, *loco cit.*, 1390 urm. —Ast-fel, s'a decis cu drept cuvênt că o companie de navigaţiune care încarcă pe un vas mărfuri inflamabile, în specie damigene *(des dammes-jeannes)* conţinênd alcool concentrat, fără a semnala căpitanului natura primejdioasă a acestor mărfuri, trebue să fie declarată rĕspunḑĕtoare cătra călători de accidentele pricinuite prin aprinderea acestor mărfuri, cu toate că biletele lor cuprindeau clausa, licită de altmintrele (Cpr. D. P., 84. 1. 121. D. P., 82. 2. 213. D. P., 78. 1. 349 şi 479), că ea nu respunde de perderea bagajelor pricinuită prin culpa căpitanului sau a oamenilor echipagiului. Cas. fr., D. P., 93. 1. 590. *Pand. Périod.*, 95. 1. 95. *Pand. Périod.*, 90. 1. 393. Veḑi şi *suprà*, pe 398, 399, *ad notam.*

1) Veḑi *infrà*, explic. art. 1000, p. 537, 538.

2) Astfel, minorul nu respunde de delictele sau quasi-delictele comise de epitropul sĕu cu ocasiunea administraţiunei tutelei, de cât dacă i-au folosit personal. Cpr. Cas. fr. D. P., 94. 1. 505. C. Bastia. D. P., 55. 2. 149. Aubry et Rau, I, § 115, p. 469. Demolombe, VIII, 127 şi XXIV, 187. Larombière, I, art. 1116, No. 10. Cpr. L. 3, Dig., 26, 9; L. 3, § 1, Dig., 14, 4; L. 198, Dig., 50, 17; L. 15, Pr. şi § 2, Dig., 4, 3, *De dolo malo.* Veḑi şi *suprà*, p. 76, nota 1. Pe baza acestor principii, Curtea din Galatz a decis că minorul respunde de dolul părintelui sĕu de câte ori el s'a folosit de dênsul. *Dreptul* din 1892, No. 45. Cpr. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1884, No. 38. **Minorul nu respunde de faptele ilicite ale epitropului.**

Tot în puterea acestor principii, se decide că barbatul nu respunde, în genere, de delictele sau quasi-delictele comise de femeea sa, afară de casul când ea ar fi fost prepusa lui (art. 1000.— Veḑi *infrà,* explic. acestui text). Cpr. Pothier, *Tr. de la puissance du mari*, VII, 52. Baudry, II, 1353. F. Hélie, *Théorie du C. pén.*, I, 392. Giorgio Giorgi, **Barbatul nu respunde de faptele ilicite ale femeei sale.**

limach (1313 C. austriac), după regulă nici se învinovăţeşte; ear la acele întâmplări unde legile hotăresc din improtivă, remâne lui drit de a cere de la vinovat întoarcerea pagubei".

Prin excepţie însă, art. 1000 declară că suntem responsabili nu numai de dauna causată prin faptul nostru, ci şi de acea causată prin faptul persoanelor pentru care suntem obligaţi a respunde [1]), sau de lucrurile ce sunt sub paza noastră [2]).

Art. 1000, § 1.—Suntem asemene responsabili de prejudiciul causat prin fapta persoanelor pentru care suntem obligaţi a respunde, sau de lucrurile ce sunt sub paza noastră. (Art. 1000, § 2 urm., 1001, 1002, 1434 C. C. Art. 1384, § 1 C. fr.)

Legea ne declară, în asemene casuri, responsabili, pentru că dauna adusă de persoanele de care suntem obligaţi a respunde (de ex. de copiii noştri minori şi servitorii noştri), sau de lucrurile ce sunt sub paza noastră (de ex. prin dărâmarea unui edificiu), este consecinţa unei greşeli cel puţin indirecte din partea noastră, *culpa in vigilando* sau *in eligendo*, pe care legea o presupune. Şi, în adevĕr, aceasta se întâmplă cele mai dese ori, căci cu o supraveghere mai de aproape, cu o alegere mai scrupuloasă, cu întrebuinţarea unor mĕsuri mai potrivite şi prudente, dauna

---

V, 268. Acollas, II, p. 980. Sourdat, II, 847 urm, 857. Marcadé, V, art. 1384, No. 2. Masé-Vergé, IV, § 628, p. 26, text şi nota 13. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 767. Laurent, XX, 607, 608. T. Huc, VIII, 445. Demolombe, XXXI, 597 urm. Demante, V, 365 bis V. Larombière, V, art. 1384, No. 7. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 10 urm. Ch. Muteau, *De la responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 185 urm. Cpr. Cas. fr. şi C. de just. civilă din Geneva. D. P., 73. 1. 33. D. P., 92. 1. 5. Sirey, 94. 4. 31.

Femeea nu respunde de faptele ilicite comise de barbatul sĕu.

Şi vice-versa, femeea nu respunde de dauna causată de către barbatul sĕu smintit, dacă nu i se poate imputa nici o culpă personală. Faptul de a nu fi provocat interdicţia lui nu constitue nici o culpă din partea ei. Larombière, *loco cit.* Demolombe, XXXI, 597, 602. Sourdat, II, 828, 867. Laurent, XX, 611. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 768, text şi nota 50. Fuzier-Herman, art. 1384, No. 22. Merlin, Répert., V° *Femme*, t. VI, p. 658, No. 11. Muteau, *op. cit.*, p. 186.

1) Art. 1434, § 2 cuprinde o aplicare a acestui principiu. Cpr. L. 5, § 3, Dig., 9, 3, *De his qui effuderint, vel dejicerint.*

2) Cpr. L. 1, § 4 şi 7; L. 5, Dig., 9, 1, *Si quadrupes,* etc.; LL. 6, 7, 8, 9, Dig., 39, 2, *De damno infecto*, etc.

ar fi putut să fie înlăturată [1]). „Considerând, dice cu drept cuvênt Curtea din Paris (24 iunie 1893), că art. 1384 (art. nostru 1000) dispune într'un mod general că omul este responsabil nu numai de prejudiciul ce a causat prin fapta sa, dar şi de acela ce a fost causat prin fapta persoanelor pentru care el este responsabil, şi în special, că comitenţii sunt responsabili de prejudiciul pricinuit de prepuşii lor în funcţiunele ce le sunt încredinţate; că, dacă căutăm motivul acestei responsabilităţi, găsim că ea este întemeiată pe o presumpţiune de greşală şi de negligenţă personală din partea comitenţilor în alegerea şi *supravegherea* [2]) persoanelor de care ei se servesc, etc..." [3]).

Există deci în specie o presumţiune de culpă, sau cel puţin, de negligenţă din partea noastră, şi prin urmare, un quasi-delict, în puterea căruia cu drept cuvênt suntem declaraţi responsabili [4]).

Vom vedea însă că, în unele casuri, această presumpţiune de culpă este mai severă de cât în altele, căci nu tot-deauna pârîtul are facultatea de a se scuti de respundere, dovedind că nu'i a fost cu putinţă să împedece faptul daunator (art. 1000, § ultim) [5]).

---

[1]) De aceea, art. 831 din codul german prevede că comitentul nu respunde de faptul prepusului sèu, de câte ori el a luat precauţiunele ce se iau în de obşte în viaţa ordinară, sau de câte ori dauna s'ar fi întâmplat cu toate precauţiunele luate. *„Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn der Geschäftsherr bei der Auswahl der bestellten Person und, sofern er Vorrichtungen oder Geräthschaften zu beschaffen oder die Ausführung der Verrichtung zu leiten hat, bei der Beschaffung oder der Leitung die im Verkehr erforderliche Sorgfalt beobachtet oder wenn der Schaden auch bei Anwendung dieser Sorgfalt entstanden sein würde"*. Art. 831 C. german.

[2]) Vedi în privinţa acestui de al doilea motiv, cele dise *infrà*, p. 529, nota 1.

[3]) *Curierul judiciar* din 1893, No, 63, p. 7 şi D. P., 96. 2. 342.

[4]) Cpr. Baudry, II, 1351. Thiry, III, 205. Vigié, II, 1703. Laurent, XX, 550. Arntz, III, 480. Giorgio Giorgi, V, 247 urm. Fuzier-Herman, art. 1384, No. 1 urm. Aubry et Rau, IV, § 446, *in fine*, p, 756. Larombière, V, art. 1384, No. 1. Marcadé, V, art. 1384, No 1, p. 279.

[5]) Art. 1903, § ultim din codul spaniol de la 1889 prevede, din contra, că *toate* persoanele mencionate de acest text înceteazǎ de a fi responsabile pentru faptul altuia, îndată Codul spaniol. Art. 1903.

I. Casurile în care o persoană respunde de faptul altuia.

Art. 1000, § 2, 3 și 4.—Tatăl și mama, după moartea barbatului, sunt responsabili de prejudiciul causat de copiii lor minori ce locuesc cu dênșiĭ. (Art. 93, 124, 326, 342, 1102, 1434 C. C. Art. 1384 C. fr.).

Stăpâniĭ și comitențiĭ, de prejudiciul causat de servitoriĭ și prepușiĭ lor în funcțiunele ce li s'au încredințat. (Art. 423, 501 C. com. Art. 1434, 1487, 1624 C. C. Art. 197 L. vămilor din 15 iunie 1874. Art. 1384, § 3 C. fr.).

Institutoriĭ și artisaniĭ, de prejudiciul causat de eleviĭ și uceniciĭ lor, în tot timpul cât se găsesc sub a lor privighere. (Art. 1384, § 4 C. fr.).

Tatăl și mama, institutoriĭ și artisaniĭ sunt aparați de responsabilitatea aratată mai sus, dacă probează că n'au putut împedeca faptul prejudiciabil (Art. 1000, § 2 și 4, 1202 C. C. Art. 1384, § 5 C. fr.).

1° Responsabilitatea tatalui și a mamei pentru faptele comise de copiii lor minori ce locuesc cu dênșii (art. 1000, § 2).

In timpul căsătoriei, tatăl exercitând singur puterea părintească asupra copiilor sĕi minori (art. 327), se înțĕlege că numai el respunde de prejudiciul causat prin fapta lor, pentru că responsabilitatea civilă nu este, în casul de față, de cât consecința autorităței părintești.

Mama nu devine deci responsabilă de delictele sau quasi-delictele copiilor sĕi de cât atuncĭ când paza lor ĭi este legalmente încredințată ei.

Casurile în care mama este responsabilă.

Legea vorbind de casul cel mai ordinar, *de eo quod plerumque fit*, o declară civilmente responsabilă numai în urma morțeĭ barbatului, însă se înțĕlege că aceiaș responsabilitate va exista pentru dênsa de câte ori, prin o împrejurare oare care, ea va fi învestită cu autoritatea părintească. Astfel ar fi, de exemplu, casurile în care barbatul ar fi smintit, declarat sau presumat absent [1]), interdis

---

ce ele vor dovedi că au avut, pentru a împedica dauna, îngrijirea unui bun părinte de familie.

Cod. Cant. Zurich. Art. 1872.

După alte legislațiuni, mai puțin riguroase de cât codul fr. și al nostru, persoanele declarate civilmente responsabile nu sunt nici odată presupuse în culpă, ci acel care cere daune trebue să dovedească că există o culpă din partea lor, *culpa in vigilando*. Ast-fel este, de exemplu, codul Cant. Zurich de la 1851, opera lui Bluntschli (art 1872).

Cui aparține calitatea de absent.

1) Calitatea de absent nu aparține în mod juridic de cât aceluia care, după îndeplinirea formalităților prescrise de

judecătoreşte sau legalmente (argument din art. 124 şi 132) [1]. Mama va respunde deci de delictele şi quasi-delictele copiilor séi, de câte ori tatăl va fi pus în imposibilitate de a exercita autoritatea părintească, după cum prevede anume art. 1153 din codul italian [2].

O absenţă momentană a tatălui, precum ar fi, de exemplu, o călătorie, nu l'ar descarca însă de respundere [3]. **Absenţa momentană a tatălui. Controversă.**

---

art. 101—105 C. C., a fost declarat ca atare prin o hotărîre definitivă. Trebue însă considerat ca presupus absent pe acela care, de fapt, a dispărut de la domiciliul sau reşedinţa sa de un timp destul de îndelungat pentru a se putea pune la îndoeală existenţa sa. In ori ce caz, art. 120 şi 121, relative la drepturile eventuale care s'ar cuveni unui absent, se aplică şi la casul de simplă presumpţiune de absenţă. C. Alger, 4 mai 96. D. P., 97. 2. 364. Cpr. Laurent, II, 253. T. Huc, I, p. 486. Aubry et Rau, I, § 158, p. 629, text şi nota 1. Vedi şi ediţia a 5-a din aceiaşi autori, I, § 158, p. 950.

1) Baudry, II, 1352. T. Huc, VIII, 440. Thiry, III, 206. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 756, nota 1. Sourdat. II, 830. Marcadé, V, art. 1384, No. 2. Larombière, V, art. 1384, No. 3. Berriat St. Prix, II, 5483. Demolombe, XXXI, 566, 567. Laurent, XX, 554. Mourlon, II, 1692. Demante, V, 365 bis III. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 31 urm.

2) Cpr. Giorgio Giorgi, V, 263.—Codul Caragea nu are nici o disposiţie în această privinţă. Art. 1737 din codul Calimach (1308, 1309 C. austriac) prevede însă că „acel ce s'au păgubit de către acei lipsiţi de minte, sau nebuni, *sau de către prunci*, poate cere împlinirea pagubei sale de la acei ce erau datori să aibă purtare de grijă asupra acest fel de persoane, ear dacă insuş au dat pricină la acest fel de persoană, nu are drit să ceară ceva". Şi art. 1738 din acelaş cod (1310 C. austriac), adaogă: „Dacă nu va fi cu putinţă după acest chip ca păgubaşului să se facă despăgubire, se cuvine judecătorului ca să cerceteze împrejurările, dacă adecă trebue să se imputeze păgubitorului, şi atunce când nu se află el în obicinuita înfrânare pentru pastrarea întregimei minţei sale; sau dacă păgubaşul din milostivire nu s'au aparat pe sineş; ori să iee aminte averele amêndurora, şi aşa să'i înbie spre învoeală, sau să hotărască pentru despăgubire după echitate, adecă plecându-se mai mult către iubirea de omenire". In art. corespundĕtor din codul austriac (1310, *in fine*), se dice anume că judecătorul va lua în consideraţie averea părţei lezate şi acea a autorului daunei. **Dreptul vechiŭ.**

3) T. Huc, VIII, 440. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 757, nota 1, *in fine*. F. Herman, *loco cit.*, 29. — *Contrà*, Marcadé, V,

Responsab. mamei naturale.

Mama naturală avênd puterea părintească asupra copiilor sĕi naturali legalmente recunoscuţi (art. 337), va respunde cu bună samă de delictele şi quasi-delictele lor [1]).

Desfacerea căsătoriei prin divorţ.

Dacă căsătoria nu s'a desfăcut prin moarte (singurul caz pe care îl prevede legea), ci prin despărţenie, responsabilitatea va privi pe soţul căruia copilul a fost încredinţat[2]).

Emanciparea expresă. Controversă.

Legea prevede că tatăl, şi în lipsa lui, mama respunde de delictele copiilor lor minori, fără a distinge dacă ei sunt emancipaţi sau nu; de unde resultă că ei vor respunde şi de delictele sau quasi-delictele copiilor lor emancipaţi, pentru că, de şi emanciparea face să înceteze puterea părintească, totuşi autoritatea morală a tatălui şi a mamei subsistă şi în urma ei, ear părintele a comis o culpă emancipând un copil care nu era vrednic de această binefacere [3]).

Emanciparea tacită

Cât pentru emanciparea tacită care resultă din căsătorie (art. 421), ea face să înceteze responsabilitatea părinţilor, pentru că, pe de o parte, prin căsătorie, copilul devine capul unei noi familii sau trece sub autoritatea maritală, ear pe de alta, copilul căsătorit nu se mai găseşte sub paza şi privigherea părinţilor sĕi [4]).

---

art. 1384, No. 2. Larombière, V, art. 1384, No. 3. Toullier D. VI, partea I, 278, 281.

1) Dacă copilul a fost recunoscut numai de tată, sau dacă copilul a dovedit paternitatea sa în casul excepţional prevĕḑut de art. 307, tatăl va putea fi declarat civilmente responsabil. Veḑi t. II a lucrărei noastre, p. 21. Chestiunea ar fi însă mai grea când copilul ar fi fost recunoscut atât de tată cât şi de mamă. Veḑi t. II, *loco cit.*, nota 2.

2) Laurent, XX, 554. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 758. Marcadé, *loco cit.*—In cât priveşte chestiunea de a se şti care din soţi exercită puterea părintească asupra copiilor la caz de divorţ, v. t. I, partea II p. 227, text şi nota 2, unde se arată controversa.

3) Baudry, II, 1352. Thiry, III, 206. Demolombe, XXXI, 578. Sourdat, II, 827. Demante, V, 365 bis. II. Muteau, p. 176. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 757, text şi nota 4, şi autorii citaţi în nota următoare.—*Contrà.* Laurent, XX, 558. Toullier D. VI, partea I, 277. T. Huc, VIII, 440, p. 584, 585.

4) Aubry et Rau, IV, § 447, p. 757, text şi nota 3. Laurent, XX, 558. Thiry, III, 206. Demante, V, 365 bis II. Larombière, V, art. 1384, No. 4 Marcadé, V, art. 1384, No. 2. T. Huc, VIII, 440. Demolombe, XXXI, 577. Sourdat, II, 827. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 46. Muteau, *op. cit.*, p. 176, 177. Baudry, *loco cit.*

Responsabilitatea civilă a tatălui şi a mamei prevĕdută de textul mai sus citat subsistă, după unii, chiar când copilul lor minor, ce locueşte cu dênşii, ar fi fost *pentru moment* încredinţat supravegherei unei alte persoane, remânêndu-le însă recurs în contra acestei persoane, dacă ea s'ar fi făcut culpabilă de o imprudenţă sau de o negligenţă oare care [1]).

Casul în care copilul minor este încredinţat supraveghe-rei unei alte persoane. Controversă.

Acest recurs, părinţii îl au şi în contra copilului, autor al daunei, de câte ori ei au plătit pentru dênsul şi el are o avere personală [2]).

Recursul părinţilor în contra copilului.

Părinţii nu mai sunt însă în genere responsabili de câte ori, în momentul comiterei delictului sau quasi-delictului, copilul lor minor a fost *într'un mod permanent* încredinţat unei persoane fie ca servitor [3]) spre a'l învaţa un meşteşug, sau a fost aşedat într'o casă de educaţiune, de ex., într'un pension, într'o scoală publică sau privată, etc., fie ca intern sau ca extern, trecênd astfel sub privigherea şi paza unei alte persoane (art. 1000, § 4) [4]), sau când el a intrat în armată, fie chiar ca angajat voluntar [5]).

Casurile în care părinţii nu mai respund de daunele causate de copiii lor minori.

---

[1]) Aubry et Rau, IV, § 447, p. 757. Massé-Vergé, IV, § 628, p. 23, n. 3.—*Contrà.* Larombière, V, art. 1384, No. 17. T. Huc, VIII, 441. Demol., XXXI, 582. Laurent, XX, 562, 567.

[2]) Cpr. Cas. fr. D. P., 87. 1. 31. *Pand. Périod*, 88. 1. 351. Muteau, *op. cit.*, p. 296 urm. Vedi şi *infrà*, p. 528, text şi nota 2. Cpr. art. 63 C. federal al oblig. din 1881 (Sviţera) şi art. 1904 C. spaniol, care sunt formali în această privinţă. Unele legislaţiuni străine permit judecătorilor de a pune o parte din daune în sarcina minorului sau a ori cărei alte persoane iresponsabile. Vedi de ex., art. 1310 C. austriac, corespundĕtor cu art. 1738 din codul Calimach (*suprà*, p. 519, nota 2, *in fine*), art. 1835 C. cant. Zurich, etc. Cpr. Sourdat, II, 771. Larombière, V, art. 1384, No. 45.

Dreptul străin.

[3]) Cpr. C. Paris, 17 ianuar 1895. *Pand. Périod.*, 95. 2. 352.

[4]) Laurent, XX, 560, 562. Larombière, V, art. 1384, No. 2 şi 17. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 758. Baudry, II, 1352. Thiry, III, 206. F. Herman, art. 1384, No. 50 urm. Demolombe, XXXI, 581. Sourdat, II, 817 urm. Cp. C. Agen şi Montpellier. D. P., 70. 2. 223. D. P., 88. 2. 19. Vedi şi D. P., 90. 1. 145.—Aceiaş soluţie este admisibilă de câte ori copilul este servitor la altul, şi ne mai stând la părinţii sĕi, scapă cu desevêrşire de controlul şi privigherea lor. C. Douai. D. P., 95. 2. 381. Demolombe, XXXI, 581. Sourdat, II, 820. Vedi şi nota precedentă.

[5]) Laurent, XX, 563. Aubry et Rau, *loco cit.* Sourdat, II,

Condiţiile cerute pentru ca responsabilitatea tatălui sau a mamei să aibă loc.

Pentru ca tatăl sau mama să fie civilmente responsabili de faptele comise de copiii lor, se cer două condiţiuni:

1⁰ Copiii trebue să fie minori [1];

2⁰ Ei trebue să locuească împreună cu dênşii, pentru că numai ast-fel li se poate imputa o lipsă de priveghere. Aceste cuvinte nu trebuesc însă luate *ad litteram*, căci tatăl, şi în lipsa lui, mama ar respunde de daunele causate de copiii lor, dacă i-ar lasa să ducă o viaţă destrabalată şi vagabondă, sau dacă trimiţêndu'i la studiu în alt oraş, i-ar lăsa de capul lor [2].

De câte ori aceste două condiţiuni sunt întrunite, responsabilitatea părinţilor se întinde la toate actele daunatoare comise de copiii lor, pe care o supraveghere mai de aproape ar fi putut să le împedice.

---

821. Demolombe, XXXI, 585. Larombière, V, art. 1384, No. 2. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 60. Cpr. C. Colmar. D. P., 63. 2. 81.

Părinţii nu respund de daunele comise de copiii lor majori.

1) Părinţii nu sunt deci, în principiu, responsabili de daunele comise de copiii lor majori, care ar fi smintiţi, chiar dacă aceştia ar sta cu dênşii la un loc şi părinţii n'ar fi cerut interdicţiunea sau internarea lor într'o casă de sănătate (L. din 15 decembre 1894). T. Huc, VIII, 440. F. Herman, *loco cit.*, No. 39 urm. Baudry, II, 1352. Demolombe, XXXI, 575. Laurent, XX, 559. Sourdat, II, 828. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 768.—Părinţii n'ar putea fi declaraţi responsabili, în asemenea caz, de cât dacă s'ar dovedi din partea lor existenţa unei culpe, căci ei nu sunt presupuşi în culpă de cât atunci când copiii sunt minori. Cpr. C. Chambéry, D. P., 90. 2. 302. Giorgio Giorgi, V, 260, şi autorii *suprà* citaţi.

2) F. Herman, art. 1384, No. 61 urm.—In puterea acestor principii, s'a decis cu drept cuvênt că părintele este responsabil de accidentul causat de copilul sĕu minor unui alt copil, cu ocasiunea unui joc periculos, de ex. prin aruncarea unei petre sau unui alt projectil. Cpr. C. Lyon şi Nîmes. D. P., 95. 2. 207. D. P. 55. 2. 1 şi 161.—Dacă copilul, autorul quasi-delictului se găsea într'o şcoală, el va putea fi declarat solidar responsabil pentru dauna causată prin imprudenţa sa dimpreună cu şeful acelei şcoli, culpabil de lipsă de priveghere (art. 1003). Părintele, în asemenea caz, n'are nici o respundere. Trib. şi C. Besançon, 30 iulie 1884. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 590, nota 2. Cpr. şi Cas. fr. D. P., 90. 1. 145.—S'a decis de asemenea că părintele care a permis fiului sĕu minor de a merge la vênat, respunde de accidentul ce acesta a pricinuit altuia prin imprudenţa sa. C. Caen şi Cas. fr. Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 580, notele 3 şi 4. Cpr. Larombière, V, art. 1384, No. 24. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 759. Laurent, XX, 557, 561. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 64. Sourdat, II, 833.

Tatăl şi mama pot să se descarce de responsabilitatea care apasă asupra lor, stabilind că, în momentul săvârşirei delictului sau quasi-delictului, copilul lor minor era încredințat supravegherei unei alte persoane, de ex., unui meşter (artisan), care era însărcinat a'l învăța un meşteşug, sau unui institutor (art. 1000, § 4). Casurile în care părinții pot fi descarcați de respundere.

Ei mai pot încă să se descarce de respundere, dovedind că au fost în imposibilitate de a împedeca faptul daunator [1]).

Aceiaş facultate o au atât artisanii cât şi institutorii cărora li s'a încredințat un copil pentru învățarea unui meşteşug sau educațiunea lui (art. 1000, § ultim). Presumpțiunea de culpă care apasă asupra lor nu este deci *juris et de jure* (art. 1202), ci *juris tantum*, de vreme ce ea admite proba contrară. Art. 1000, § ultim.

Trebue însă să observăm că imposibilitatea de a împedeca faptul daunator n'ar resulta în genere din simpla împrejurare că actul prejudiciabil a avut loc în afară de presența lor.

Astfel, s'a decis cu drept cuvânt că părintele poate fi declarat civilmente responsabil de faptele ilicite comise de copilul sĕu minor ce locueşte cu dânsul, cu toate că, în momentul comiterei faptului, copilul se găsea la o persoană străină, într'o altă comună, pentru a petrece câteva dile de vacanțe [2]).

Această soluție este juridică, pentru că părinții nu încetează de a fi responsabili de faptele copiilor lor minori prin simplul fapt că ei n'au putut să împedice faptul daunator. Ei sunt în culpă, şi prin urmare, responsabili de câte ori faptul copiilor se poate imputa unei lipse de disciplină domestică, sau rălelor exemple ce au primit de la părinții lor [3]).

[1]) Cpr. C. Douai. D. P. 94. 2. 159.—„*Nullum crimen patitur is, qui non prohibet, cum prohibere non potest*". L. 100, Dig., 50, 17, *De regulis juris antiqui*. Vedi şi L. 50, Dig. *eod tit.*, unde se dice: „*Culpa caret, qui scit sed prohibere non potest*".

[2]) Cpr. C. Dijon, Aix şi Limoges. D. P., 76. 2. 70. D. P., 94. 2. 159. *Pand Périod.*, 95. 2. 203. T. Huc, VIII, 443. Demolombe, XXXI, 586. Laurent, XX, 564. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 759. Massé-Vergé, IV, § 628, p. 23, nota 3. Muteau, *De la Responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 169. Larombière, V, art. 1384, No. 24. F. Herman, *loco cit.*, 65 urm.

[3]) Cpr. C. Limoges, 10 ianuar 1894. *Pand. Périod.*, 95. 2. 203.

In ori ce caz, tribunalele apreciază în mod suveran causele de scuze invocate de părinţi în apararea lor [1].

Dovada că părintele a fost în imposibilitate de a împedeca faptul copilului sĕu minor, va putea fi făcută prin marturi, presumpţiuni, etc. [2]). Tribunalele sunt însă în drept, ca în ori ce materie, a respinge probele invocate de părinţi, dacă faptele propuse de ei nu sunt pertinente sau concludente în causă [3]).

Responsabilitatea epitropului p. daunele comise de minorul aflat sub tutelă. Controversă.

De şi legea nu vorbeşte, în art. 1000 § 2, de cât de responsabilitatea tatălui şi a mamei, se decide însă în genere, că aceiaş responsabilitate apasă şi asupra epitropului, după cum prevede anume art. 1153 din codul italian [4]), pentru că el are asupra minorului aproape aceiaş

F. Herman, art. 1384, No. 67 urm. Sourdat, II, 833, 834. Demante, V, 365 bis VI. Mutean, *op cit.*, p. 169, 170. Marcadé, V. art 1834, No. 2. Larombière, Demolombe, Laurent, *loco cit.* Faustin-Hélie, *Théorie du C. pénal*, I, 389, *in fine*. Cpr. T. Huc, VIII, 442.

1) Cpr. Trib. Teleorman, *Dreptul* din 1890, No. 14.

2) Cpr. C. Douai. D. P., 94. 2. 159. T. Huc, VIII, 443.

3) Sourdat, II, 837. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 77. Cas. fr. Sirey, 43. 1. 330. Judecătorii fondului sunt, în adevĕr, suverani apreciatori a probelor ce se produc de părţi. Cas. rom., 16 sept. 1897. *Curierul judiciar* din 1897, No. 37. Vedi şi *Dreptul* din 7 dechembre 1897, No. 78.

Dreptul străin.

4) *„I tutori sono obbligati pei danni cagionati dai loro amministrati abitanti con essi“*.—Vedi şi art. 1903, § 3 C. spaniol din 1889.—Art. 832 din noul cod german prevede de asemenea că „acel care, în virtutea legei, este obligat a exercita o supraveghere asupra unei persoane, din causa minorităţei, sau stărei sale intelectuale ori trupeşti, este obligat a repara dauna ce această persoană a adus pe nedrept unui al treilea. Asemene obligaţiune nu are loc, dacă acel obligat 'şi a îndeplinit datoria sa de supraveghere, sau dacă dauna s'ar fi intâmplat cu toată supravegherea cerută. Aceiaş responsabilitate loveşte pe acela care s'a însărcinat prin contract a exercita supravegherea“. *„Wer kraft Gesetzes zur Führung der Aufsicht über eine Person verpflichtet ist, die wegen Minderjährigkeit oder wegen ihres geistigen oder körperlichen Zustandes der Beaufsichtigung bedarf, ist zum Ersatze des Schadens verpflichtet, den diese Person einen Dritten widerrechtlich zufügt. Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn er seiner Aufsichtspflicht genügt oder wen der Schaden auch bei gehöriger Aufsichtsführung entstanden sein würde. Die gleiche Verantwortlichkeit trifft denjenigen, welcher die Führung der Aufsicht durch Vertrag übernimmt“*. Cpr. art. 61 din codul federal al obligaţiilor (Sviţera).

autoritate ca şi părinţii (art. 390, 414)[1]. Această părere, de şi admisă de Pothier (*Oblig.*, II, 121), trebue să fie respinsă, pentru că disposiţia art. 1000 fiind întemeiată pe o presumpţiune de culpă, ca atare, este de strictă interpretare. Tutorul va putea fi declarat responsabil, de câte ori faptul minorului aflat sub administraţiunea sa va fi datorit culpei sale, adecă unei lipse de supraveghere. Culpa tutorului va trebui însă, în asemenea cas, să fie dovedită, ea nefiind nici într'un caz presupusă de lege, după cum este pentru tată şi mamă[2].

Responsab. tatălui sau mamei nu se întinde la alţi membri ai familiei.

Pentru aceleaşi motive, responsabilitatea excepţională prevĕḑută de art. 1000 nu se întinde la alţi membri ai familiei, precum ascendenţii, fraţii sau surorile, chiar dacă aceste rude ar fi de fapt capii şi administratorii casei[3].

Ea nu se întinde de asemene la curatorul minorului emancipat, la consiliul judiciar, etc.[4].

2° Responsabilitatea institutorilor şi artisanilor pentru prejudiciul causat de elevii şi ucenicii lor (art. 1000, § 4).

Institutorii, adecă persoanele însărcinate într'un mod permanent cu educaţiunea sau supravegherea tinerilor[5], ear nu acele însărcinate cu una sau mai multe lecţii, într'un timp anumit al ḑilei[6], precum şi artisanii, adecă acei care exercită o artă sau meşteşug[7]), sunt civil-

[1]) Pothier, *Oblig.*, II, 121. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 758, text şi nota 11. Thiry, III, 206. Sourdat, II, 843. Duranton, XIII, 719. Mourlon, II, 1693. Marcadé, V, art. 1384, No 2. Larombière, V, art. 1384, No. 6. Muteau, p. 177.

[2]) Baudry, II, 1353. Demante, V, 365 bis IV. Laurent, XX, 555. Acollas, II, p. 979, nota 1. Demolombe, XXXI, 588 urm. T. Huc, VIII, 440, p. 585.

[3]) Larombière, V, art. 1384, No. 5. Giorgio Giorgi, V, 268. Muteau, *op.* şi *loco cit.*

[4]) Giorgio Giorgi, V, *loco cit.* Larombière, *loco cit.*, No. 6.

[5]) Persoanele care primesc copii în gazdă spre a merge la şcoală, nu sunt asemănate institutorilor. Ele nu vor fi responsabile de cât dacă se va dovedi o culpă *in vigilando* din partea lor.—Veḑi însă Cas. fr., 22 iulie 1891. *Pand. Périod.*, 92. 1. 145.

[6]) Thiry, III, 206. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 762. Cpr. Larombière, V. art. 1384, No. 17.

[7]) T. Huc, VIII, 442.—Prin calfe sau ucenici se înţĕleg toţi acei care, sub direcţiunea unui patron sau meşter, învaţă o artă sau un meşteşug. T. Huc, *loco cit.* Raporturile care există între şeful unei usini şi tinerii sĕi lucrători nu pot în genere fi asimilate raporturilor dintre artisani şi uceni-

mente responsabili de prejudiciul causat de elevii şi ucenicii lor, fie ei majori sau minori, legea nu distinge [1]), în tot timpul cât se găsesc sub privigherea lor, legiuitorul presupunênd şi de astă dată că dauna causată de elevi, calfe sau ucenici, este resultatul unei lipse de supraveghere din partea institutorilor sau a artisanilŏr, care, dacă ar fi fost mai activi şi mai diligenţi, ar fi putut înlătura rĕul.

Această presumpţiune de culpă, ca şi acea pe care legea o admite în contra părinţilor (art. 1000, § 2), fiind *juris tantum,* poate fi combătută prin dovada contrară, şi atât institutorii cât şi artisanii sau patronii vor înceta de a fi responsabili când vor putea proba că, cu toate precauţiunele ce au luat, n'au putut împedeca faptul daunator, judecătorii apreciând, în această privinţă, împrejurările în mod suveran [2]).

3° Responsabilitatea stapânilor pentru prejudiciul causat de servitorii şi prepuşii lor în funcţiunile ce li s'au încredinţat (art. 1000, § 3).

Dreptul roman.

La Romani, stăpânii şi comitenţii erau responsabili de daunele causate de către servitorii şi prepuşii lor în funcţiunele ce li se încredinţase, dacă ei fusese negligenţi în alegerea servitorilor sau a prepuşilor... *si negligens in eligendis ministeriis fuit* [3]).

---

cii lor; cu toate acestea, patronul comite o culpă şi este supus responsabilităţei prevĕdute de art. 998, de câte ori el nu exercită, în stabilimentul sĕu, o supraveghere pe care n'o pot exercita părinţii, contra răutăţei şi atentatelor lucrătorilor sĕi. T. Huc, *loco cit.*

[1]) Baudry, II, 1352. Laurent, XX, 566. T. Huc, VIII, 441. Duranton, XIII, 721. Larombière, V, art. 1384, No. 16. Thiry, III, 206. Giorgio Giorgi, V, 272. Muteau, *op. cit.*, p. 231, 232.—*Contrà.* Demolombe, XXXI, 607. Sourdat, II, 877. Massé-Vergé, IV, § 628, p. 25, nota 9.

Nu este de asemene nevoe ca elevii să şadă la un loc cu institutorii, nici ucenicii cu patronii lor; ceea ce se cere este ca ei să se găsească sub supravegherea lor în momentul comiterei faptului. Demol. XXXI, 608. G. Giorgi, V, 270.

[2]) Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.*, 90. 1. 344. D. P., 90. 1. 145. Sirey, 91. 1. 49. D. P., 97. 1. 198. Mai multe propuneri pentru modificarea paragrafului relativ la institutori au fost depuse in parlamentul francez (28 mai 1896). Veđi Muteau, *op. cit.*, p. 236, 237.

[3]) L. 26, § 9, Dig. 9., 2, *Ad legem Aquiliam.* Veđi şi L. 14, Pr., Dig., 48, 3, *De custodia et exhibitione reorum*, unde se đice că nu trebue să se incredinţeze prisonierii cu uşurinţă unui re-

Codul Caragea necuprindênd nici o disposiţie în această privinţă, s'a decis că sub această legiuire, stăpânul nu era responsabil de dauna causată prin un fapt ilicit al servitorului sau însărcinatului sêu [1]). Codul Caragea.

Codul Calimach are însă, în această privinţă, două disposiţiuni, care sună în modul următor: „Dacă cineva va năimi o slugă ce n'are atestat de la cel de mai înainte al sêu stăpân, sau fără chizăşie, ḑice art. 1741 din acest cod (1314, 1315 C. austriac), şi apoi sluga aceea va pricinui altuia pagubă, *dator este să deie pe slugă în mâna păgubaşului* [2]), ori dacă se va dovedi că însuş au înlesnit fugirea, se osêndeşte spre plata pagubei. Asemene dacă va ţinea în slujba sa o persoană ce este primejdioasă din pricina stărei trupului, sau a minţei sale, sau dacă va găzdui pre vre-un cunoscut făcêtor de rêle, sau dacă ştiind au rênduit într'o slujbă o asemene persoană primejdioasă, ori nevrednică, sê învinovăţeşte a plăti paguba". Şi art. 1742 din acelaş cod (1316 C. austriac), adaogă: „Crâciumarii, capitanii de corăbii şi cărăuşii remân respunḑêtori pentru paguba pricinuită din vicleşugul sau lenivirea însuş a lor, *sau a slugelor lor*, ear nu din întâmplătoarele încunjurări" [3]). Codul Calimach.

In codul actual, stăpânii şi comitenţii, adecă acei care au însărcinat pe cineva de a face un lucru în socoteala lor, sunt civilmente responsabili de prejudiciul causat de servitorii [4]) şi prepuşii lor, adecă de acei însărcinaţi a face Codul actual.

---

crut, căci la caz de evadarea lor, culpa va fi imputată aceluia care 'şi a pus încrederea într'un asemenea soldat: „*Non est facile tironi custodia credenda; nam ea prodita, is culpæ reus est, qui eam ei commisit*".

1) Cas. rom. S-a I, decisia, No. 207 din 1873, nepublicată, citată de Christescu la art. 1000, No. 1.

2) Aceste cuvinte lipsesc în textul corespunḑêtor austriac (1314), şi sunt adause de legiuitorul Moldovei.

3) Cpr. art. 1624 C. C. actual. Veḑi *infrà*, p. 533.

4) *Servitor* se numeşte, ḑice art. 1 din legea asupra servitorilor, de la 16 iunie 1892, acela care, pentru o plata (simbrie), sau indemnisare oare-care, se îndatorează a pune serviciile sale personale la disposiţiunea unei case, unei familii, unei autorităţi, unui stabiliment de binefacere sau de utilitate publică, unei persoane, unui hotel, ori averei acestora, cu ḑina, cu septămâna cu luna, cu anul şi pe mai mult timp. Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 827. Larombière, V, art. 1384. No. Ce se înţelege prin servitori.

ceva în socoteala altuia [1]), în funcţiunele ce li s'au încredinţat, remânêndu-le, bine înţêles, recurs în contra acestor servitori şi prepuşi [2]); şi această responsabilitate există cu toate că servitorii sau prepuşii ar fi lucrat din propria lor iniţiativă, fără nici un ordin sau instrucţiune din partea stăpânului sau comitentului; destul este ca faptul daunator să fi fost comis cu ocasiunea exerciţiului serviciului sau funcţiunei lor [3]).

Legea nu distinge, de asemene, dacă servitorii sau prepuşii sunt majori sau minori, dacă locuesc împreună cu stăpânul sau comitentul lor, dacă sunt salariaţi sau nu, etc. [4]).

---

8. Demolombe, XXXI, 619. Giorgio Giorgi, V, 327. Muteau, *op. cit.*, p. 191, 192.—In art. 74 Pr. civ., prin servitor, se înţêlege ori ce persoană care se află în serviciul cuiva. Prin urmare, este valabilă citaţiunea lasată în primirea unui amploiat aflat în serviciul persoanei citate. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1887, No. 14.

Ce se înţêlege prin prepuşi.

1) *Prepuşi* sunt toţi acei care lucrează sub ordinele, ascultarea ori privigherea cuiva, fără a se distinge dacă lucrează cu ḑiua, cu bucata, ori cu ghiotura. Cas. rom. S-a I. Bulet. 1874, p. 322. Cpr. Cas. fr. D. P., 88. 1. 392. T. Huc. VIII, 444. Demolombe, XXXI, 619. Giorgio Giorgi, V, 327. Muteau, *op. cit.*, p. 191. Veḑi şi art. 392 din codul de comerţ (367 C. ital.), unde se ḑice că „prepus este acela care este însărcinat cu comerciul patronului sĕu, fie în localul unde acesta îl exercită, fie în alt loc". In acest sens, prepusul nu este de cât un mandatar general.

Art. 393 C. com.

„Patronul, ḑice art. 393 din acest cod, respunde de faptele prepusului, şi de obligaţiunele contractate de el în limitele însărcinărei ce 'i-a dat. Dacă sunt mai mulţi patroni, fie care din ei este solidar responsabil. Dacă patronul este o societate comercială, responsabilitatea societarilor se regulează după natura societăţei".

2) Cas. fr., 14 fevr. 1886. D. P., 87. 1. 31. *Pand. Périod.*, 88. 1. 351. Cpr. Baudry, II, 1352. Laurent, XX, 622. Sourdat, II, 769, 770. Larombière, V, art. 1384, No. 43 urm. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 379. T. Huc. VIII, 449. Veḑi *suprà*, p. 521, text şi nota 2.—Acest recurs nu mai este însă cu putinţă dacă stăpânul sau comitentul a participat la sevêrşirea faptului daunator. Cas. fr. *loco cit.*

3) Aubry et Rau, IV, § 447, p. 759. Thiry, III, 206. Laurent, XX, 572. Cas. rom. *Dreptul* din 1887, No. 66 şi Bulet. Cas. S-a 1, anul 1887, p. 549.

4) Demolombe, XXXI, 620.—Comitentul respunde faţă cu terţiile persoane de greşălele sevêrşite de prepus în executarea lucrărilor ce'i-au fost încredinţate, chiar când acele lucrări

Responsabilitatea de care vorbim atinge nu numai pe particulari, dar şi pe Stat, pe comună şi judeţ, şi în genere, pe ori-ce administraţie publică pentru dauna adusă altuia prin faptul agenţilor, prepuşilor sau funcţionarilor sĕi.

Presumpţie de culpă.

Această responsabilitate se întemeiează, ca şi acea despre care am vorbit mai sus, tot pe o presumpţiune legală de culpă, însă culpa de astă dată nu consistă în lipsa de privighere, ci în alegerea greşită din partea stăpânului sau comitentului *(culpa in eligendo)* [1]).

Astfel, dacă vezeteul meu, conducênd rĕu trăsura, a lovit sau calcat pe un trecĕtor, voi plăti dauna pricinuită prin acest fapt, fiind în culpă că am ales un servitor care nu avea calităţile necesare pentru a îndeplini asemene

---

i-au fost date prin licitaţiune publică, ţinerea unei licitaţiuni neschimbând întru nimic obligaţiunea care resultă din lege (art. 1000). Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1895, No. 5 şi Bulet. Cas. S-a 1, 1894, p. 1053.

1) Cpr. Trib. Brăila, Ilfov şi Paris. *Dreptul* din 1884, No. 49; din 1886, No. 10 şi din 1890, No. 1. *Dreptul* din 1893, No. 5. Cpr. şi C. Paris, *Curier. judiciar* (1893), No. 63, considerente citate *suprà*, p. 517. Vedi şi Cas. rom. S-a I, anul 1877, consid. de la p. 157, 158. Pothier, *Oblig.*, II, 121. Demolombe, XXXI, 610. Laurent, XX, 570 urm. Demante, V, 565 bis VII. Thiry, III, 206. T. Huc, VIII, 444. Baudry, II, 1352.—Mai mulţi autori întemeiează însă responsabilitatea stăpânului şi a comitentului nu numai pe alegerea făcută în persoana servitorului sau a prepusului, ci şi pe faptul direcţiunei şi lipsei de priveghere a acestora. Vedi Fuzier-Herman, III, art. 1384, 78 urm. Larombière, V, art. 1384, No. 8 şi 11. Sourdat, II, 885. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 761, 762. Rĕpert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 753 urm. Michoud, *Responsabilité de l'Etat*, p. 23, No. 16. Cpr. şi C. Aix. *Pand. Périod.*, 94. 2. 244. Cas. fr. D. P., 87. 1. 225.—Ori cum ar fi însă, Curtea noastră supremă este greşită când dice, prin una din decisiile sale (Bulet. S-a I, 1876, p. 20), că art. 1000 nu presupune o negligenţă în persoana stăpânilor sau comitenţilor, ci numai faptul material al prejudiciului. Credem de asemene că este greşită părerea acelora care atribue această responsabilitate lipsei de supraveghere din partea stăpânului sau comitentului, pentru că, de câte ori se va constata o asemene culpă din partea lor, ei vor fi responsabili în baza art. 998, 999, ear nu în baza art. 1000. Demolombe, *loco cit.*

funcţiune [1]). De asemenea, proprietarul unei cafenele a fost, cu drept cuvênt, declarat responsabil pentru faptul unui chelner care dispăruse cu un bilet de bancă primit de la un consumator pentru plata consumaţiunei sale. In specie, culpa *in eligendo* a patronului nu suferea nici o îndoeală, tribunalul constatând în fapt că patronul stabilimentului primise în serviciu pe acest servitor, fără a'i fi cercetat numele sêu, adresa sau locurile unde el servise mai înainte [2]).

Compania wagoanelor de dormit a fost de asemene declarată responsabilă de culpa împiegatului sêu care, din eroare, a dat bagajele ce'i fusese încredinţate, unei alte persoane de cât proprietarului lor [3]).

Tot astfel, stăpânul este responsabil de incendiul causat de servitorii sêi în timpul şi cu ocasiunea serviciului lor [4]).

In privinţa prepuşilor, jurisprudenţa a făcut nenumarate aplicaţiuni a responsabilităţei comitentului.

Art. 501 C. Com. Astfel, accidentul întâmplat pe un vas din causa ne-

---

1) Cpr. C. Aix, D. P., 71. 2. 45. Laurent, XX, 577. Sourdat, II, 918. Thiry, III, 206. Baudry, II, 1352.—Faptul unui vezeteu de a se sui într'o birjă goală ce se întoarce la deposit, spre a merge mai comod a casă, şi faptul conducătorului acestei birji de a lasa pe cineva să se sue din complesenţă în trăsură, şi fără nici o plată, nu modifică între nimic regulele responsabilităţei civile la care poate fi supus proprietarul birjei în caz de accident. Prin aceasta, vezeteul n'a încetat de a fi în exerciţiul funcţiunei sale, nici proprietarul de a'şi imputa că n'a ales un servitor mai vigilent, mai ascultător instrucţiunelor ce a putut să'i dea. C. Paris, 24 iunie 1893. D. P., 96. 2. 342. *Curierul judiciar* din 1893, No. 63.

Proprietarul unei trăsuri este de asemene responsabil de faptul vezeteului sêu, care'şi a insuşit un lucru uitat în trăsura ce era insărcinat a conduce. Faptul că păgubaşul a uitat obiectul în trăsură nu'i poate fi oposabil şi nici poate micşora responsabilitatea patronului, de oare ce acţiunea nu residă într'o culpă comună, ci într'un delict străin de acela care a fost jăfuit. Trib. Paris. *Dreptul* din 1882, No. 44.

2) Trib. Paris. *Dreptul* din 1886, No. 10, p. 79. Cpr. art. 1741 C. Calimach (1314 C. austriac). Vedi *suprà* p. 527.

3) Trib. Nice, 9 fevr. 1892. D. P., 93. 2. 179.

4) Merlin, Répert., t. VII, *Incendie*, No. 8, p. 787. Molitor, *Oblig.*, I, 9, p. 18. Muteau, p. 206, 207.—Aceiaş responsabilitate incumbă unui antreprenor de lucrări pentru incendiul causat de lucrătorii sêi (F. Herman, art. 1384, No. 173. C. Paris. D. P., 47. 4. 423), proprietarului sau arendaşului unei moşii pentru focul comunicat recoltelor vecinilor prin imprudenţa oamenilor întrebuinţaţi de dênsul (F. Herman, *loco cit.*, 174. Cas. fr. D. P., 57. 1. 75), etc.

gligenţei maşinistului sau a căpitanului, obligă pe proprietarul vasului [1]). Art. 501 din codul comercial, prin aplicaţiunea principiului inscris în art. 1000 C. C., declară în adevér, pe proprietarul vasului responsabil de faptele căpitanului şi ale celorlalte persoane ale echipagiului [2]).

Proprietarul unui imobil respunde de daunele aduse chiriaşilor şi chiar celor de al treile, a căror presenţă în casă se poate explica într'un mod legitim, prin delictele sau quasi-delictele portarului *(concierge)* comise în exerciţiul funcţiunei sale [3]). **Respund. proprietarului pentru portar.**

Gerantul unei societăţi poate fi considerat ca prepusul sĕu, şi ca atare, să oblige pe societate. S'a decis chiar că o societate respunde de faptele unuia din asociaţi care ar fi lucrat într'un interes social, dacă el a fost investit cu calitatea de prepus [4]). **Unul din asociaţi poate fi prepusul societăţei.**

Intreprindĕtorii de lucrări respund de lucrările persoanelor ce au intrebuinţat (art. 1487) [5]). **Intreprind. de lucrări.**

---

1) Cpr. Laurent, XX, 576. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 142 şi 254. Cas. fr. D. P., 54. 1. 235.

2) Cpr. C. Galatz, *Dreptul* din 1892, No. 63. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, V, 176 urm. Fuzier-Herman, art. 1384, No. 142 urm. Respunderea prevĕdută de lege nu va înceta de cât dovedinduse existenţa unei forţe majore, sau a unui caz fortuit *(damnum fatale)*. Cpr. C. Paris. D. P., 97. 2. 249. Vedi şi *suprà*, p. 397. In privinţa chestiunei de a se şti ce se înţelege prin caz fortuit sau forţă majoră, vedi *suprà*, p. 186, 329, 330 şi p. 415 urm.

3) F. Herman, *loco. cit.*, 244 urm. T. Huc, VIII, 445. Baudry, II, 1352. Agnel, *Code manuel des propriét. et des locataires* (ed. a 5-a), 932 urm. Muteau, *op. cit.*, p. 196, 204, 206. Cpr. Cas. fr. D. P., 92. 1. 335. C. Paris şi Lyon. D. P., 87. 2. 87. Sirey, 89. 3. 31.—Pe baza acestor principii, s'a decis că proprietarul respunde de greşala portarului care n'a prevenit pe chiriaşii casei de existenţa unei gaure şi care s'a mulţămit a o acoperi cu scânduri, fără a pune acolo un fanar sau alt semn. C. Paris, 8 fevr. 1896. D. P., 96. 2. 458 urm. — Responsabilitatea portarului, şi prin urmare, şi a proprietarului este insă micşorată prin culpa victimei accidentului care, fără nici o necesitate, a dat la o parte scândurile ce acopereau sus disa gaură. *Aceiaş decisie.* Vedi în cât priveşte impărţirea responsabilităţei la caz de culpă comună din partea autorului daunei şi a victimei accidentului, *suprà*, p. 422.

4) Cpr. Cas. fr. D. P., 89. 1. 469. *Pand. Périod.*, 89. 1. 265. T. Huc, VIII, 445. Laurent, XX, 575. Muteau, p. 215 urm.

5) Vedi asupra acestei responsabilitaţi, Pothier, *Louage*, IV, 425. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1907 urm.

Intreprind. construirei unei linii ferate. Astfel, un antreprenor de lucrări publice, precum este, de ex., acela care ar fi luat în întreprindere construirea unei linii ferate, este civilmente responsabil de toate daunele causate de lucrătorii sei, cu ocasiunea construirei acelei linii, pentru că aceştia nu sunt de cât prepuşii lui [1].

Resp. comercianţilor p. prepuşii lor. Comercianţii sunt responsabili de delictele sau quasi-delictele comise de prepuşii lor, de ex. de un *commis voyageur*, cu ocasiunea distribuirei obiectelor ce aceştia sunt însărcinaţi a vinde, fără a se putea apara de respundere, susţinênd că ei ar fi întrecut limitele mandatului lor [2].

Societate financiară. O societate financiară este responsabilă de dauna causată prin un falş comis de către un funcţionar al ei, de câte ori se constată că asemenea fapte se datoresc imprudenţei şi lipsei de privighere a susdisei societăţi [3].

Art. 1434, § 2. Locatarul respunde de stricăciunele şi perderele căşu-

---

[1]) Cas. rom. S-a I. Bulet. 1882, p. 45.—Proprietarul unei clădiri care a însărcinat pe un antreprenor de a'i face oare care reparaţiuni, nu respunde însă de daunele aduse celor de al treile, de ex. chiriaşilor, prin un incendiu causat din culpa lucrătorilor acestui antreprenor, nici de daunele ce unul din aceşti lucrători ar fi causat altui lucrător. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 768. Laurent, XX, 581. T. Huc, VIII, 445. Baudry, II, 1352, *in fine*. Sourdat, II, 890. Demolombe, XXXI, 622. Cpr. Cas. fr. C. Bourges şi Lyon. D. P., 65. 1. 373. D. P., 67. 2. 197. D. P., 68. 2. 109. Vedi şi Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1883, No. 83. — *Contrà*. Larombière, V, art. 1384, No. 10. — Pentru ca proprietarul să fie, în asemene caz, responsabil, el trebue să'şi fi reservat direcţiunea sau supravegherea lucrărilor, sau să fie culpabil de o greşală ori de violarea unui regulament. Cpr. Sirey, 84. 2. 161. D. P., 85. 2. 135. D. P., 97. 1. 612. Baudry, T. Huc, *loco cit.*

[2]) Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 175 şi autorităţile citate acolo.—Astfel, Curtea de casaţie din Francia, cu drept cuvênt, a decis (6 fevr. 1890) că şeful unei case de comerţ poate fi declarat civilmente responsabil de manoperele frauduloase ale representanţilor sei, atunci mai cu samă când el le a tolerat, încurajat şi ratificat. *Pand. Périod.*, 90. 1. 498.

[3]) Cas. fr. D. P., 87. 1. 37. F. Herman, *loco cit.*, 177. — In puterea acestor principii, s'a decis de tribunul Ilfov, că societatea Creditului funciar este obligată să despăgubească pe detentorul unui scris funciar eşit la sorţi, de valoarea acestui scris încredinţat casierului acelei societăţi spre achitare şi sustras de acest funcţionar. *Dreptul* din 1886, No. 72.—*Contrà*. C. Bucureşti şi Cas. rom. Bulet. 1890, S-a I, p. 1125 urm.

nate imobilului închiriat de persoanele *familiei sale* [1]), sau de sub-locatarul sêu (art. 1434, § 2) şi, în genere, de toţi acei pe care el i-a autorisat să intre în casa închirieată, *etiam eorum quos induxit* [2]).

Ospĕtătorii şi hangiii respund de furtul sau stricăciunea lucrurilor călătorului, în caz când furtul sau stricăciunea s'a comis de servitori sau de cei însărcinaţi cu direcţiunea ospĕtăriei, ori de străinii ce o frequentează (art. 1624) [3]). Adagiul din dreptul roman „*Caupo non præstat* Art. 1624.

---

1) Cpr. C. Paris. D. P., 81. 2. 7 urm.—Textul corespundĕtor francez (1735) face responsabil pe locatar de degrădările şi perderele căşunate de persoanele *casei sale* (*de sa maison*), expresiune care cuprinde femeea locatarului, copiii, slugile sale, şi chiar persoanele care lucrează la dênsul. Pothier, *Louage*, IV, 193. Guillouard, *Louage*, I, 427. Pand. fr., *Bail en général*, 1156. Baudry et Wahl, *Louage*, I, 717.

2) L. 11, Pr., Dig., 19, 2.—Cpr. Pothier, *Louage*, IV, 193.
Proprietarul nu respunde însă de daunele causate celor de al treile de către chiriaşul sêu, acest din urmă nefiind un prepus în sensul art. 1000 C. C. Cpr. Laurent, XX, 612. Demolombe, XXXI, 626. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 768. Fuzier-Herman, III, *loco cit.* No. 147. Sourdat, I, 895. Cas. fr. D. P., 55. 1. 422. Vedi şi D. P., 66. 2. 196.

3) Cpr. art. 1742 C. Calimach (1316 C. austriac), *suprà*, p. 527. Responsabilitatea hangiilor începe îndată ce lucrurile călătorului au fost aduse în otel, chiar fără ştirea lor şi încredinţate oamenilor lor. Sourdat, II, 941. Cpr. art. 701, § 2 C. german şi L. 1, § 8, Dig., 4, 9, *Nautæ, Caupones*, etc. Ei nu se pot apara de această responsabilitate de cât probând că furtul se datoreşte unei forţe majore, când, de exemplu, el s'a comis cu mâna înarmată (art. 1625) (cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1883, p 161), sau când el se datoreşte culpei ori negligenţei călătorului. Troplong, *Dépôt*, 238, 239. Giorgio Giorgi, V, 282. O simplă efracţiune nu este asimilată furtului cu mâna înarmată. Troplong, *op. cit.*, 235.—Responsabilitatea hangiilor mai încetează încă de câte ori ei au declarat că nu ieu asupra lor riscurile lucrurilor călătorului şi călătorul a primit asemene clausă de nerespundere. Această soluţie era admisă şi în dreptul roman: „*Item si prædixerit, ut unusquisque vectorum res suas servet, neque damnum se præstaturum, et consenserint vectores prædictioni, non convenitur*". L. 7, Pr., *in fine*, Dig , 4, 9, *Nautæ, Caupones*, etc. Cpr. Troplong, *op. cit.*, 240. Giorgio Giorgi, V, 284. Sourdat, II, 935. Pentru aceasta trebue să existe consimţĕmênt de o parte şi de alta. Un simplu avis alipit în camerele otelului, care indică mĕsurile de precauţiune ce urmează a lua călătorul şi condiţiile în care han-

factum viatoris" [1]), este deci respins în dreptul actual atât prin art. 1434, cât și prin art. 1624 [2]). „Din han sau din crâciumă, perind lucrul cuiva, se învinovățește hangiul și crâciumarul, dice Andr. Donici (§ 28, cap. 41 [3])."

Responsab. Direcției drumului de fer. Direcția generală a drumurilor de fer respunde de greșălele comise de un șef de gară, sau de un alt funcționar al drumului de fer, în exercițiul funcțiunei sale [4]).

Delicte silvice Proprietarii vitelor întroduse într'o pădure supusă re-

---

giul înțelege a fi responsabil, nu ar fi în genere suficient, după cum prevede anume art. 701, *in fine*, din noul cod german și art. 487 din codul federal al obligațiilor. Cpr. Laurent, XXVII, 145. Sourdat, II, 935. Eată textul german sus-citat: „*Ein Anschlag, durch den der Gastwirth die Haftung ablehnt, ist ohne Wirkung*". Sunt asimilați birtașilor și hangiilor, persoanele care țin restaurante, cafenele sau băi publice. Sourdat, II, 939. Troplong, *op. cit.*, 228, 229. Laurent, XXVII, 147. Trib. Rouen. D. P. 84. 3. 8. „*Semper quasi hoc legibus inesse credi oportet, ut ad eas quoque personas, et ad eas res pertinerent, quæ quandoque similes erunt*". (L. 27, Dig., 1, Giorgio Giorgi, V, 283. 3, *De legibus*).—*Contrà.* Aubry et Rau, IV, § 406, p. 628, text și nota 4. G. Giorgi, V, 283. P. Pont, *Petits contrats*, I, 528. Baudry, III, 873. Muteau, *De la Responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 226, 227. C. Caen. D. P., 76. 2. 190. Cpr. și Cas. fr. D. P., 75. 1. 219. — Aceiaș soluție este admisă în privința persoanelor *(stabularii)* care, pentru o plată oare care, primesc în grajdurile sau șurile lor cai sau alte animale: „*Et tamen custodiæ nomine ex locato tenentur*". L. 5, *in fine*, Dig., 4, 9, *Nautæ, Caupones*, etc. Sourdat, II, 940. Conform: art. 488 C. federal al obligațiilor. Sunt de asemene asimilați hangiilor, particularii care obicinuit închiriează apartamente mobilate *(des chambres garnies)* (Aubry et Rau, IV § 406, p. 628, text și nota 1. Muteau, p. 224. Arntz, IV, 1422), nu însă și acei care nu'și inchiriează apartamentele lor in mod obicinuit, ci numai câte o dată, la caz de earmaroace sau de o afluență extraordinară. Sourdat, II, 937. P. Pont, *op. cit.*, 529.—*Contrà.* Thiry, IV, 197. Laurent, XXVII, 149.—In ori ce caz, compania internațională a wagoanelor de dormit *(wagons-lits)* nu este asimilată unui hangiu, cu toate că călătorii pe care ea îi primește în wagoanele sale se găsesc, sub unele raporturi, ca într'un han. Trib. Nice și Paris. D. P., 93. 2. 179.

1) L. 1, § 6, Dig., 47, 5, *Furti adversus nautas.*

2) Troplong, *Louage*, I, 397. Sourdat. II, 942. Marcadé, VI, art. 1735, No. 1.—*Contrà.* Pothier, *Louage*, 194 și V, *Dépôt*, 79.

3) Art. 73 din C. pen. fr. mai prevede încă o respundere civilă a birtașilor și hangiilor, pe care însă codul nostru n'a admis-o.

4) Cpr. Cas. fr., 20 april 1896. *Pand. Périod.*, 97. 1. 304. Muteau, *op. cit.*, p. 210 urm. Vedi și p. 549, text și nota 6.

gimului silvic, sunt responsabili atât civilmente cât şi penaliceşte, cel puţin după ultima stare a jurisprudenţei, chiar dacă întroducerea vitelor în acea pădure s'a făcut de oamenii lor (art. 23 C. silvic; L. din 24 iunie 1881) [1]).

---

[1]) „Considerând, dice Curtea noastră supremă (16 ianuar 1896) că, din prescripţiile art. 23 C. silvic, reesă că legiuitorul pedepsind cu amendă pe ori-cine va întroduce vite într'o pădure supusă regimului silvic, înţělege a impune la pedeapsă pe proprietarii vitelor întroduse, independent dacă întroducerea s'a făcut de proprietarul acelor vite sau de oamenii sěi; că altfel, aplicarea dispoziţiunelor codului silvic, în această privinţă, ar fi ilusorie şi fără efect". *Dreptul* din 1896, No. 29 şi Bulet. Cas. 1896, p. 99. Cpr. Trib. Dolj. *Dreptul* din 1895, No. 59. Codul forestier francez (art. 199, 206) este formal în această privinţă. Cpr. Trib. şi C. Paris *Pand. Périod.*, 93. 2. 229. Sourdat, II, 782 bis, 921. F. Herman, *loco cit.*, 352 urm. Textul nostru (art. 23 din C. silvic) nefiind atât de formal, şi prevědênd numai că „*ori cine va întroduce vite* într'o pădure de etate mai mare de 10 ani, se va pedepsi, etc.", s'a decis de mai multe ori că delictul civil de introducere de vite în pădurile Statului, prevědut de art. 23 din codul silvic, nu poate fi imputat proprietarului lor, de cât dacă este constatat că dênsul este acela care le a introdus: „Considerând, dice Curtea noastră supremă că, în ceea ce priveşte găsirea carului intimaţilor în pădurea Statului, încarcat cu nuele şi condus de servitorii lor, delictul imputat delincuenţilor nefiind personal al lor, după cum constată în fapt tribunalul, şi întru cât nu există nici o derogaţiune la dreptul comun în această privinţă, stăpânii nu pot fi responsabili de faptul servitorilor lor, etc". Bulet. S-a II, 1892, p. 822. In acelaş sens, Cas. rom. S-a II. Bulet. 1893, p. 58 şi 274. Bulet. S-a II, 1886, p. 132. Cpr. şi C. Galatz (E. G. Econom preşed.) *Dreptul* din 1893, No. 56. Această din urmă părere ni se pare mai juridică, pentru că amenda fiind o pedeapsă, ştiut este că *pœnalia non sunt extendenda*.

In ce consistă comiterea delictului silvic.

Şi fiind că vorbim de delictele silvice, trebue să adăogăm că trebueşte considerat ca delict silvic, extragerea ori cărei substanţe din pădurile Statului, precum argil, nisipuri, lut, şi ori ce alte produse minerale (art. 24 C. silvic). Cas. rom, S-a II, *Dreptul* din 1891, No. 18.—S'a decis de asemene, cu drept cuvênt, că simpla introducere a vitelor în pădurile Statului, constitue un delict silvic, fără a fi trebuinţă de a se constata intenţiunea doloasă din partea delincuentului (art. 23 C. silvic). Cas. rom. şi Trib. Dolj. *Dreptul* din 1884, No. 62 şi din 1891, No. 5. Bulet. Cas. S-a II-a, 1890, p. 540 şi anul 1891, p. 999. *Dreptul* din 1891, No. 59.—Numai forţa majoră face ca delictul să fie inexis-

Farmaciști. Farmaciștiĭ respund de erorile comise de eleviĭ lor [1]).

Mijlocit. de schimb. Mijlocitoriĭ de schimb sau de mărfuri respund de faptele oamenilor ce'și au alipit în exercițiul funcțiunei lor (art. 25 L. asupra burselor, etc. din 4 iulie 1881).

Responsab. comitenților p. sub-prepuși. Comitențiĭ sunt responsabili nu numai de prepușiĭ și agențiĭ lor direcți, dar și de sub-prepușiĭ și sub-agențiĭ care au fost aleși de către agențiĭ principali, în virtutea delegațiunei generale a comitenților. (Cpr. art. 1542) [2]).

Art. 423 C. com. Prin aplicațiunea acestui principiu, art. 423 din codul de comerț (398 C. italian), prevede că cărăușul este respundĕtor de faptele sub-ordonaților sĕi, de ale tuturor cărăușilor succesivi și de ale ori cărei alte persoane căreia dênsul i-a încredințat facerea transportului. Acest principiu se aplică la drumuri de fer, corăbiĭ și la ori-ce mijloc de transport [3]).

Responsabilitatea care apasă asupra stăpânilor și a comitenților, în privința faptelor ilicite sevêrșite de servitoriĭ și prepușiĭ lor, în funcțiunele ce li s'a încredințat sau *cu ocasiunea exercițiului acestei funcțiuni* [4]), nu încetează în

---

tent. Cas. rom. și Trb. Dolj (sentințe mai sus citate). Bulet. Cas. S-a II, 1890, p. 372 și anul 1888, p. 262. Vedi asupra acestor chestiuni și tratatul nostru în limba franceză, p. 248, 249, nota 6.

[1]) Vedi *suprà*, p. 445, text și nota 1. Muteau, *De la Responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 229, 230, 606, 607.

Farmaciștiĭ fiind considerați de lege ca comercianți (cpr. Cas. rom. și C. București. *Dreptul* din 1879, No. 46 și din 1880, No. 4), sunt obligați a ține registrele prevĕdute de codul comercial, întru cât nici un text de lege nu'ĭ scutește de această obligațiune. In caz de neconformare, ei sunt pasibili de amenda prevĕdută de legea timbrului. Imprejurarea că art. 11 din Regul. pentru organisarea farmacielor prevede anume ce registre trebue să țină farmaciștiĭ, nu exclude obligațiunea impusă prin legea comercială comercianților, prin urmare și farmaciștilor, ci însemnează că, pe lângă registrele mencionate în art. 22 și 23 C. comercial, farmaciștiĭ trebue să mai țină și altele ce profesiunea lor le impune. Cas. rom., 3 iunie 1897. *Dreptul* din 1897, No. 56.

[2]) Laurent, XX, 574. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 141. Larombière, V, art. 1384, No. 8. Cas. fr. D, P., 56. 1. 353.

[3]) Cpr. A. Braun, *Droit civil allemand*, 1361.

[4]) Cpr. T. Huc, VIII, 449. Baudry, II. 1352. Laurent, XX, 583, 584. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 761. Sourdat, II, 884. C. Rouen. D. P., 94. 2. 28 și Sirey, 93. 2. 215.—Vedi

casul când stăpânii sau comitenţii ar dovedi că au fost în imposibilitate de a împedeca faptul daunator. Legea, în adevĕr, nu mai admite de astă dată dovada contrară, pe care o admite în privinţa tatălui şi a mamei, institutorilor şi artisanilor, pentru că aceştia nu sunt responsabili de cât de lipsă de privighere, pe când stăpânii şi comitenţii avênd dreptul de a alege pe servitorii şi prepuşii lor, sunt în culpă că'şi au pus încrederea în nişte oameni răutăcioşi, neghibaci sau imprudenţi [1]. „*Aliquatenùs culpæ reus est, quod opera malorum hominum uteretur*". (L. 5 § 6, *in fine,* Dig., 44, 7, *De obligationibus et actionibus).*

Această responsabilitate ar înceta însă de câte ori s'ar dovedi existenţa unui caz fortuit (art. 1625) sau unei culpe imputabile aceluia care a suferit prejudiciul [2].

Ea nu va avea de asemenea loc în privinţa persoanelor către care comitentul ar fi fost descarcat de respundere, prin o clausă expresă, de faptele comise de prepusul sĕu. Asemene clause se obicinuesc mai cu samă în materie de transport maritim. Proprietarul vasului stipulează, în adevĕr, adese-ori că nu respunde de faptele căpitanului şi ale celorlalte persoane ale echipagiului (art. 501 C. com.), şi asemene clausă de nerespundere nefiind contrară

Validitatea clausei de nerespundere.

însă Mourlon, II, 1694. Demolombe, XXXI, 615.—Astfel, stăpânul sau comitentul va fi scutit de ori ce respundere, de câte ori faptul daunator comis de servitorul sau prepusul sĕu a fost sevêrşit în afară de funcţiunea sa. Cpr. Cas. fr. D. P., 85. 1. 63. *Pand. Périod.*, 97. 1. 425. C. Douai. D. P., 95. 2. 381 şi Sirey, 94. 2. 161. Baudry, II, 1352. T. Huc, VIII, 449. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 761.—Curtea din Paris a decis (9 martie 1893), că servitorul este totdeauna presupus în exerciţiul funcţiunei sale cât timp el se găseşte în casa stăpânului sĕu şi chiar în odaea destinată locuinţei sale personale. D. P., 93. 2. 296. Muteau, p. 206.

[1]) Cpr. Baudry, II, 1352. Laurent, XX, 570. Demante, V, 365 bis VII. Sourdat, II, 903, 918. Demolombe, XXXI, 611. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 761. Larombière, V, art. 1384, No. 8. Faustin-Hélie, *Th. du C. pén.*, I, 390. Mourlon, II, 1695. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, V, 336.

[2]) Cpr. Trib. Brăila şi Ilfov. *Dreptul* din 1884, No. 49; din 1890, No. 1; din 1892, No. 78 şi din 1893, No. 5. Vedi şi Cas. rom, S-a I, Bulet. 1886, p. 27, ultimul considerent. Demolombe, XXXI, 611. Sourdat, II, 905. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, V, 336. Aubry et Rau, IV, § 406, p. 630.

nici legei, nici ordinei publice, se consideră în genere ca validă [1]). In cât priveşte transporturile pe calea ferată, vedi art. 441 din codul comercial.

Nimene nu se poate descarca de dolul sĕu sau de greşălele sale grave.

Dar dacă comitentul poate une ori, cel puţin într'o părere, să se descarce de respunderea civilă care apasă asupra lui din causa faptelor prepuşilor sĕi, se admite însă în genere că autorul unui delict sau quasi-delict n'ar putea, prin o clausă expresă, să fie declarat iresponsabil de greşălele sale personale cele grave *(culpa lata)* [2]).

Despre acţiunea de effusis et dejectis (Dig. Lib. 9, tit. 3).

Dreptul roman.

La Romani, de câte ori o persoană era lovită prin căderea unui obiect aruncat sau picat din o casă, acea persoană putea să ceară despăgubire de la toţi acei care locueau în acea casă, fie ca proprietari, fie ca chiriaşi, şi aceştia erau condamnaţi la despăgubire *in solidum* [3]), fără ca persoana lovită să aibă a dovedi că obiectul fusese aruncat de proprietar sau de cutare chiriaş, ori de unul din oamenii lor, fiind că era cu neputinţă de a se cunoaşte autorul acestui

---

1) Vedi *suprà*, p. 514, n. 2; 515. Cpr. T. Huc, VIII, 449. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 744. De Valroger, *Dr. maritime*, I, 246. Sourdat, II, 1017. Sainctelette, *De la responsabilité et de la garantie*, p. 54 urm. L. Sarrut, nota în D. P., 90, 1, p. 211 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Dr. maritime*, 314. Pand. fr. Répert. t. 14. V° *Capitaine de navire*, 1369. Tot în acest sens este şi jurisprudenţa franceză. Vedi D. P., 95. 1. 145. D. P., 94. 2. 135. D. P., 93. 1. 204. D. P., 92. 1. 94 şi 463. D. P., 90. 1. 197 şi 2. 276. D. P., 89. 1. 305, etc.—*Contrà*. Ar. Desjardins, *Tr. de dr. comm. maritime*, II, p. 276. Boistel, *Pr. de dr. comm.*, 1184. Curtea din Bordeaux s'a pronunţat mult timp în acest din urmă sens, însă, în timpurile din urmă, s'a raliat la opinia comună. Vedi Lyon-Caen et Renault, *op.* şi *loco cit.*, p. 505, nota 2 şi D. P., 94. 1. 562, nota lui Levillain, profesor la Bordeaux. Tot în acest sens este şi jurisprudenţa străină, afară de acea americană. Vedi numeroasele decisiĭ citate de L. Sarrut, în D. P. 90. 1. p. 216, *ad notam*.

2) Vedi *suprà*, p. 514, text şi nota 2.

3) *„Et quidem in solidum. Sed si cum uno fuerit actum, cæteri liberabuntur"*. L. 3, Dig., 9, 3, *De his qui effuderint, vel dejecerint.* Cpr. Instit., IV, 5, § 1, *De oblig. quæ quasi ex delicto nascuntur.*

fapt... *cum sanè impossibile est scire, quis dejecisset vel effudisset* (L. 2, Dig., 9, 3, *De his qui effuderint*, etc.) [1]).

Proiectul codului francez cuprindea o asemene dispoziţiune derogatorie la dreptul comun, prin care se statornicea o presumţiune de culpă în contra tuturor acelora ce locueau în casa din care venise projectilul, însă asemene disposiţiune fiind înlăturată, persoana lovită sau murdărită prin corpurile picate sau aruncate din o casă va avea astăzi acţiune numai în contra aceluia care se va dovedi că a aruncat lucrul, sau în contra acelora care, în baza art. 1000, sunt responsabili de faptele lui [2]). Dreptul actual.

Despre responsabilitatea persoanelor morale.

Responsabilitatea persoanelor morale a dat loc la dificultăţi din causa personalităţei culpei, care este baza ori cărei responsabilităţi. In adevĕr, cu toate că autorii culpei pot fi representanţii unei persoane juridice, s'ar putea ḑice

---

[1]) „Capul familiei, ḑice art. 1910 din codul spaniol de la 1889, care locueşte în o casă întreagă sau numai în o parte din ea, este responsabil de dauna adusă prin lucrurile asvêrlite sau căḑute din casa în care locueşte". Tot cam în asemene termeni se exprimă şi codul Calimach: „Dacă cineva, din picarea unui lucru spênzurat, ḑice art. 1743 din acest cod (1318 C. austriac), ori pus cu primejdie, sau prin varsarea ori aruncarea unui lucru din casă se va vatama ori se va păgubi, dator este să'l îndestuleze locuitorul casei, de unde au picat lucrul, ori s'au varsat ceva". Şi art. 1744 din acelaş cod (1319 C. austriac), adaugă: „Dacă un semn spre aratarea meşteşugului sau a meseriei (firmă) ori un vas sau alt lucru va spênzura într'un loc, pe subt care trec oamenii şi va fi de creḑut că poate să urmeze primejdie picând şi vătămând pre cineva, are drit ori şi cine să facă aratare pentru aceasta cătră poliţie, pentru siguranţa publică". Cpr. Instit., 4, 5, § 1, *in medio, De oblig., quæ quasi ex delicto nascuntur*. Veḑi şi art. 385, § 4 C. penal actual. Dreptul străin şi Codul Calimach.

[2]) Cpr. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 768, text şi nota 15. Larombière, V, art. 1384, No. 30. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 41, p. 328.—Pe lângă respunderea civilă, acei care, cu nesocotinţă, vor arunca asupra cuiva lucruri putuoase, sunt pasibili de amendă, acest fapt constituind o contravenţie poliţienească (art. 385, § 8 C. pen.). La aceiaş pedeapsă sunt supuşi acei ce vor arunca înaintea locuinţei lor lucruri de natură a vătăma sănătatea, prin căderea sau putoarea lor (art. 385, § 6 C. pen.).

şi s'a ḑis chiar că asemene representanţi a unei fiinţi abstracte şi fictive [1]), n'au avut mandat de a aduce celor de

---

Persoanele morale nu pot fi create de cât prin lege.

1) Prin persoană *morală*, *juridică* sau *civilă*, se înţelege, în adevĕr, o fiinţă abstractă, intelectuală, creată prin ficţiunea legei, într'un interes social şi într'un scop de utilitate publică, avênd un patrimoniu deosebit, capabilă de a avea drepturi şi datorii. Numai legiuitorul are dreptul de a crea asemene persoane, pentru că nici o ficţiune nu poate să existe fără lege; prin urmare, nu se violează nici legea, nici principiile de drept, când judecătorii fondului resping reclamaţiunea unei comunităţi, care n'a fost recunoscută persoană morală prin lege, de şi de fapt ea ar avea o atare existenţă; căci persoana morală nu poate dobêndi o fiinţă cu drepturi în societate, de cât numai prin voinţa puterei suverane, care singură prin legi, stabileşte instituţiuni şi prescrie regule pentru păzirea ordinei publice, apararea bunelor moravuri şi a intereselor generale ale societăţei. Cpr. Cas. rom. şi C. Craiova. *Dreptul* din 1881, No. 50. „Considerând, ḑice foarte bine, Curtea noastră supremă, în secţiuni-unite (9 nov. 1895), că persoanele fisice, existând independent de ori ce intervenţiune a legiuitorului, legea nu le dă existenţă, ea nu face de cât a le reglementa drepturile şi datoriele ce decurg pentru dênsele din acest fapt; că, din contra, persoanele morale, neavênd o realitate fisică, personalitatea lor nu este de cât o ficţiune, de unde urmează necesitatea unei intervenţiuni care să creeze acele fiinţe fictive.

„Considerând că individul nu poate crea ficţiuni; că un asemene drept nu'l poate avea de cât acela a cărui voinţă se poate opune tuturor, adecă Statul; că, afară de aceasta, creaţiunea unei asemene persoane neavênd drept raţiune de cât interesul general, urmează invederat că Statul, căruia'i este încredinţată apararea acestor interese, să aibă puterea, prin representanţii sĕi legali, a crea aceste persoane, etc." *Dreptul* din 1895, No. 78 şi Bulet. 1895, p. 1295. Cpr. C. Poitiers. *Pand. Périod.*, 95. 2. 84. Veḑi Laurent, I, 288 urm. şi *Dr. international*, IV, 84. Al. Degre, *Dreptul* din 1885, No. 83. Aubry et Rau, I, § 54, *ab initio*, şi toţi autorii.—

Persoanele morale în Dobrogea.

In Dobrogea însă, sub dominaţia otomană, comunităţile creştine puteau să se constitue şi să funcţioneze fără nici o intervenţie din partea puterei publice (*Haty Humayun* din 16 fevr. 1856). Aceste persoane au continuat a avea aceleaşi caractere şi după anexarea Dobrogei, întru cât au existat legalmente sub dominaţiunea otomană. C. Galatz. *Dreptul* din 1895, No. 42.

Recunoşterea persoanelor morale străine. Controversă.

Legiuitorul care înfiinţează o persoană juridică nu poate însă să'i deie o existenţă absolută şi universală, căci puterea sa expiră la limitele teritorului asupra căruia el îşi exercită imperiul sĕu; de unde resultă că o

al treile o daună ilicită şi că, prin urmare, consecinţele acestei daune trebue să'i privească personal pe dênşii, ear nu persoana juridică pe care ei o represintă.

---

comunitate străină nu poate avea existenţă şi exercita drepturi în România, dacă nu este recunoscută ca persoană morală de autoritatea competentă a Statului român: „Considerând, ḑice decisia sus-citată a Curţei noastre supreme, pronunţată în secţiuni unite, între Ministeriul de domenii şi Comunitatea elină din *Janina*, că dreptul unui Stat de a crea, în interesul sĕu general, o persoană fictivă nu'i poate da şi pe acela de a impune şi în alte State această a sa voinţă; că interesul general a unui Stat şi dar puterea sa suverană de a recunoaşte şi proclama acest interes, nu se poate întinde peste hotarele teritorului sĕu; că acest drept al fie-cărui Stat trebue să înceteze acolo unde începe a lua naştere dreptul altui Stat; că a se recunoaşte persoanei morale create de un Stat, existenţa sa şi în celelalte State, independent de ori ce intervenţiune a acestui Stat, este a recunoaşte fie-cărui Stat dreptul de a crea ficţiuni universale, ceea ce este inadmisibil". Cpr. în acelaş sens, o altă decisie a Curţei de casaţie din 1878. Bulet. S-a I, 1878, p. 331. *Idem*. Bulet. S-a I, 1880, p. 344. Trib. Ilfov şi Bacău; C. din Bucureşti, etc. *Dreptul* din 1886, No. 50. *Dreptul* din 1889, No. 28. *Dreptul* din 1892, No. 76. *Dreptul* din 1895, No. 43 şi 78. *Dreptul* din 1896, No. 22. Cpr. Cas. fr. şi C. Paris. D. P., 60. 1. 444. D. P., 63. 2. 84. Laurent, I, 306 şi XXX, 254. Laurent, *Dr. international*, IV, 119. C. Disescu, *Dreptul* din 1895, No. 82 şi 83. G. Petrescu, *Studiu asupra persoanelor civile, juridice sau morale* (1894), p. 66 urm.—*Contrà*. Al. Degre, *Dreptul* din 1894, No. 28 şi din 1896, No. 36.

Principiul de drept public, admis şi în dreptul roman (L. 1, Pr., Dig., 3, 4, *Quod cujuscumque universitatis*, etc.; L. 3 Pr. şi § 1, Dig., 47, 22, *De collegiis*. Cpr. Savigny, *System des heut. römischen Rechts*, II, § 89), că persoanele morale nu pot fi înfiinţate de cât prin o anume lege, era formal consacrat dincolo de Milcov prin art. 364, § 5 din Regul. Organic. „Considerând, ḑice decisia sus-citată a Curţei noastre supreme din 3 nov. 1895, că Regulamentul organic ocupânduse de aşeḑămintele pioase, după ce reglementează modul de administraţiune al averei lor, dispune în § 5 de sub art. 364: „nici un schit sau monăstire sau vre un alt chinovion nu se poate întocmi în Valachia, fără a se da de ştire mai întâi marelui logofăt al bisericelor, *ca printr'ênsul să ia voea şi slobozenia Domnului*"; că aceste aşeḑăminte fiind singurele care, la acea epocă, puteau avea un drept de proprietate sau de creanţă, urmează invederat că legea n'a voit a lasa în mâna particularilor şi fără nici

Codul Caragea.

Bazat pe aceste consideraţiuni şi pe altele de asemene natură, Merlin susţine că comunele, persoane morale prin excelenţă care, după Savigny, au o existenţă natu-

---

o interventiune a autorităţilor publice, crearea acestor persoane morale, şi dar este inexact a se pretinde că, sub imperiul acestei legiuiri, particularii puteau avea un asemenea drept, etc." Aşa dar, nu mai încape îndoială că, în legislaţia ţărei româneşti, persoana juridică nu putea fi creată de cât de puterea publică. Monăstirile şi bisericele nu puteau chiar fi zidite de cât cu voea arhiereului (Pravila lui Matei Basarab, glava 116). Este deci de mirat cum Curtea din Bucureşti şi chiar Curtea de Casaţie, S-a I, au putut să decidă că, în Muntenia, înainte de punerea în aplicare a codului actual, persoanele juridice îşi luau naştere din voinţa individuală, fără a fi consacrate prin o recunoaştere a puterei publice. Veḑi *Dreptul* din 1893, No. 79 şi *Dreptul* din 1895, No. 51. Se sperăm că, în urma decisiunei Inaltei Curţi, pronunţată în secţiuni unite, în afacerea comunităţei *Ianina*, ori ce controversă va înceta în această privinţă.

Codul Calimach. Controversă.

Venim în fine la codul Calimach, sub care chestiunea este earăş controversată, de şi textele respective par a fi destul de formale. In adevĕr, art. 15 din acest cod prevede, pe de o parte, că „aşeḑările ce se fac între bresle, sau *între alte obştimi*, spre a lor bună orênduealӑ şi folos, vor avea între ele putere legiuită, dacă cercânduse şi găsinduse cu cale, se vor întări de către Stăpânire", ear art. 43, şi mai formal, prevede că „în cât obştimele pentru însuşi ale lor drituri, se cuvine a fi subpt purtarea de grijă a Ocărmuirei, *se hotăreşte prin deosebite legi făcute pentru dênsele, adecă prin hrisoave*". Interpretând aceste texte şi altele din codul Calimach, Curtea supremă a decis că, sub acest cod, numai puterea publică avea cădere de a înfiinţa o persoană morală: „Considerând, ḑice această decisie, care, după noi, face o adevarată aplicaţiune a principiilor de drept, că, în principiu, persoanele morale deosebinduse prin natura lor de persoanele fisice, de oare ce persoanele morale sunt nişte ficţiuni, ele nu'şi dobêndesc personalitatea şi existenţa de cât numai prin o recunoaştere specială a Statului în care au se funcţioneze ; *că acest principiu a fost cunoscut şi de codul Calimach pin art.* 15, 43, etc. şi *de alte legiuiri, de oare ce ori ce instituţiune nu'şi putea lua naştere de cât prin un hrisov domnesc, prin care urma a i se recunoaşte personalitatea sa juridică ca persoană morală*". Bulet. S-a I, anul 1880, p. 243, 244. In acelaş sens, Trib. Covurlui, C. Galatz şi Iaşi (aceiaş afacere, în care am luat şi noi parte ca advocat ; M. Gr. Bonachi contra comunităţei eline din Galatz). *Dreptul* din 1894, No. 25. *Dreptul* din 1895, No. 6 şi din 1896,

rală şi chiar anterioară însuş Statului [1]), sunt incapabile de a comite o culpă [2]).

După această teorie, persoanele morale n'ar respunde de culpa extra-contractuală comisă de representanţiĭ lor, fiind supuse numai acţiunei *de in rem verso* şi datoare a restitui folosul personal pe care ele l'ar fi tras din culpa personală a acestor representanţi.

Teoria luĭ Savigny a fost însă combătută cu succes, în Germania, de mai mulţi autori moderni, şi între alţiĭ,

---

No. 4. In cât priveşte codul austriac, veḑi Schuster, *Theoretischpraktischer Kommentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie*, (Prag, 1818), I, asupra § 26, p. 341 urm. Stubenrauch, *Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche*, I, p. 75 urm. Zeiller, *Commentar über das allg. bürgerliche Gesetzbuch*, I, p. 130 urm., etc. *Unger*, *System des österreichischen allgemeinen Privatrechtes*, I, p. 339 urm.—*Contrà.* Cas. rom. S-a I, 15 martie 1895. *Dreptul* din 1895, No. 32 şi Bulet. 1895, p. 302 urm. *Idem.* Cas. rom., secţiuni unite, 20, 27 nov. şi 21 dechembrie 1897, *Curierul judiciar* din 1898, No. 1. *Dreptul* din 1898, No. 2. Al. Degre, *Dreptul* din 1896, No. 24. Veḑi, în privinţa persoanelor morale, t. I, partea II-a a lucrărei noastre, p. 126 urm. şi tratatul nostru în limba franceză, art. *Corporations*, p. 60 urm.

1) Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, II, § 86, *ab initio.* Veḑi şi t. I a lucrărei noastre, partea 1, p. 131.

2) Merlin, *Quest. de droit*, t. 7, *Responsabilité des communes*, § 3, p. 243 urm. In acelaş sens, Savigny, *op. cit.*, II, § 95, *ab initio.*—Acest din urmă autor admite însă că persoanele juridice sunt obligate prin dolul sau culpa comise într'un contract de representanţiĭ lor.—*Contrà.* Löning, *Die Haftung des Staats aus rechtswidrigen Handlungen seiner Beamten* (Francfort, 1879), p. 58 urm. „De câte ori representantul unei persoane morale, ḑice acest autor, a comis o culpă cu ocasiunea încheierei unui contract, de atâte ori el a întrecut limitele mandatului sěu (cpr. art. 1546, § 2 C. C.) şi, în asemene caz, persoana juridică fiind liberă de a respinge obligaţia care resultă din contract, această obligaţie nu poate să producă nici un efect în contra ei, terţiul care a fost victima culpei ne având de cât o acţiune personală în despăgubire contra autorului ei“. Curtea din Iaşi a decis, de asemene, la 1875, că persoanele juridice fiind asemănate cu minoriĭ nu pot fi declarate responsabile, pentru că nu se poate ḑice de ele că lucrează cu pricepere (?). *Dreptul* din 1875, No. 20. Această decisie face însă o greşită aplicaţie a principiilor de drept.

de Otto Gierke, profesor la Berlin. „Persoana morală nu este o ficțiune a legei, dice, între altele, acest autor, așa cum o concep romaniștii și majoritatea autorilor moderni, ci *o ființă colectivă reală*, *eine reale Gesammtperson*, capabilă, ca și persoana fisică, de voință și de acțiune. Legea n'o creează, ci se mărginește numai și numai a'i recunoaște existența, a'i legalisa așa dicênd actul de naștere". In această teorie, diametralmente opusă acelei a lui Savigny, capacitatea persoanei morale de a comite un delict, fie civil fie penal, și responsabilitatea care resultă din acest fapt, nu sufĕr nici o îndoeală. Persoana morală este deci direct responsabilă de actele representanților sĕi, nu pentru că aceștia ar fi prepușii ei, ci pentru că ei sunt organul prin care ea însăș voește și lucrează.

Fără a împărtăși în totul ideea că persoana morală este o ființă reală capabilă de voință și de acțiune, pentru că, în realitate, asemenea facultate nu aparține de cât omului, totuși vom recunoaște, dimpreună cu jurisprudența și cu majoritatea autorilor moderni, că persoana morală avênd o voință *legală*, fără de care personalitatea juridică nu se poate concepe, este direct responsabilă de actele representanților sĕi, care ar avea calitatea de a lucra în numele ei [1]), pentru că personalitatea acestor representanți dispare înaintea ființei abstracte, care singură devine proprietară, creditoare sau debitoare în raporturile cu cei de al treile. Actul sevêrșit de representantul legal a unei persoane juridice fiind actul ei propriu, nu poate să fie vorba, în specie, de responsabilitatea indirectă prevĕdută de art. 1000, ci de acea prevĕdută de art. 998, 999 [2]).

Persoana morală va putea însă să aibă unul sau mai mulți prepuși și, în asemenea caz, să fie declarată responsabilă în baza art. 1000, ca și persoanele fisice, din causa

---

[1]) Ast-fel, primarul sau consiliul comunal, care representă comuna, fie care în limitele competinței sale, obligă pe această din urmă. Vedi *infrà*, p. 556, text și nota 3. Administratorii unei societăți anonime, obligă societatea (art. 123 C. com.), etc. Cpr. Michoud, *op. cit.*, p. 21, No. 14.

[2]) Vedi Michoud, *De la responsabilité de l'État à raison des fautes des ses agents*, studiu extras din *Revue du Droit public et de la Science politique en France et à l'étranger*, anul 1895, No. 3 urm., p. 17 urm. Muteau, p. 262. Cpr. Cas. fr. D. P., 72. 1. 165. D. P., 77. 1. 66. D. P., 85. 1. 10. D. P., 92. 1. 449.

faptului prepuşilor sĕi. Această soluţie nu sufere nici o îndoeală îndată ce se recunoaşte persoanei juridice capacitatea de a comite o culpă. Culpa va putea fi presupusă, de câte ori condiţiile de fapt cerute de lege pentru existenţa acestei presumpţiuni vor fi compatibile cu natura persoanei morale, adecă de câte ori va fi vorba de raporturile care există între comitent şi prepus [1].

Responsabilitatea penală a persoanelor morale. Controversă.

Cele ḑise mai sus se referă, bine înţĕles, numai la responsabilitatea civilă, ear nici de cum la responsabilitatea penală, care remâne în sarcina autorului real al faptului, adecă a persoanei fisice. „Dreptul penal, ḑice Savigny [2], se referă la persoana fisică a omului, adecă la o fiinţă liberă, inteligentă şi simţitoare. Persoana juridică este lipsită de acest caracter, ea nefiind de cât o fiinţă abstractă, capabilă de a poseda, pe care dreptul penal nu poate însă nici o dată s'o atingă ..... Delictele care obicinuit se impută unei persoane juridice sunt în tot-deauna comise de membrii care o compun, adecă de nişte persoane fisice ... A pedepsi o persoană juridică ca culpabilă de un delict, ar însĕmna a calca în picioare marele principiu de drept penal care cere imperios identitatea deliquentului cu acea a condamnatului. In fine, persoana juridică nu poate să comită un delict, pentru că atunci ea n'ar mai lucra ca persoană juridică. Aceasta este adevarat nu pentru că asemene mod de activitate ar fi ilicit, *ci pentru că el este cu totul străin esenţei şi destinaţiunei speciale a persoanei morale*“.

Dreptul străin.

In cât priveşte responsabilitatea civilă a persoanelor morale, despre care ne am ocupat mai sus, mai multe legislaţiuni străine o prevĕd anume.

---

1) Michoud, *op. cit.*, p. 21, No. 14.—Acest autor observă (*loco cit.*, nota 2) că s'ar putea foarte bine întâmpla ca o persoană morală să îndeplinească rolul de institutor, şi ca atare, să aibă a respunde de daunele causate de către elevul sĕu. Ceea ce este însă afară de ori ce îndoială, e că o persoană morală n'ar putea nici odată fi declarată responsabilă în baza art. 1000, § 1, calitatea de părinte şi de fiu neputĕnd să aparţie de cât omului.

2) *Savigny, System des heutigen römischen Rechts*, II, § 94, care citează în acest sens pe Zachariæ, Haubold, Feuerbach (*Criminalrecht*, § 28, ed. a 12-a), etc. *Idem.* Michoud, *op. cit.*, p. 25 urm., No. 17, 18. — *Contrà.* O. Gierke, *op.* şi *loco suprà cit.* Stieber *apud* Haubold, Mühlenbruch şi alţi autori citaţi de Savigny, § 94, nota b.

Codul german.

Astfel, art. 31 din noul cod german (art. 46 al proiectului), prevede că „asociaţiunea (*der Verein*) este respundětoare de dauna pe care direcţiunea, un membru al ei sau un alt representant rênduit în virtutea statutelor, a adus unei a treia persoane prin un act ilicit sevêrşit în exerciţiul funcţiunei sale“ [1]); şi art. 89 din acelaş cod adaugă că această disposiţie se aplică prin analogie atât fiscului cât şi corporaţiunelor, precum şi fundaţiunelor sau instituţiunelor de drept public [2]).

Cod. federal a Elveţiei.

Art. 62 din codul federal al obligaţiilor, după ce prevede responsabilitatea stăpânului sau patronului pentru prejudiciul causat de lucrătorii sau împiegaţii seĭ, în funcţiunele ce li s'au încredinţat, afară de casul când ei ar justifica că au luat toate precauţiunele necesare pentru a împedeca dauna, adaugă de asemene în § 2, *că persoanele morale care exercită o industrie sunt supuse aceleiaş responsabilităţi* [3]).

Despre responsabilitatea Statului pentru greşălele funcţionarilor, agenţilor, sau prepuşilor sěi.

Statul, adecă colectivitatea tuturor locuitorilor care formează şi compun o naţiune, este necontestat o persoană morală, şi o persoană morală *necesară*, după expresia lui Savigny, de şi nici o lege n'o spune, la noi, în termeni expreşi, şi de şi art. 2 din codul italian, care clasifică persoanele juridice, uită a face menţiune despre el [4]).

---

1) *„Der Verein ist für den Schaden verantwortlich, den der Vorstand, ein Mitglied des Vorstandes oder ein anderer verfassungsmässig berufener Vertreter durch eine in Ausführung der ihm zustehenden Verrichtungen begangene, zum Schadensersatze verpflichtende Handlung einem Dritten zufügt“*.

2) *„Die Vorschrift des § 31 findet auf den Fiskus sowie auf die Körperschaften, Stiftungen und Anstalten des öffentlichen Rechtes entsprechende Anwendung“*.

3) Acelaş lucru se maĭ spune încă o dată în art. 115 din acelaş Cod: „Persoanele morale care exercită o industrie, dice acest text, respund de greşălele comise de către representanţiĭ, împiegaţiĭ şi lucrătoriĭ lor în exerciţiul funcţiunelor ce li s'au încredinţat“.

Personalitatea Statului. Dreptul străin.

4) Codul civil olandez recunoaşte, din contra, în termeni expreşi, personalitatea juridică a Statului când dice, în art. 1690 că, *„independent de societatea propriu disă*, legea atribue caracterul personalităţei unor aglomeraţiuni de indivizi, ins-

Statul este dator să întreţină serviciile publice pentru a garanta fie-căruia libertatea şi proprietatea sa. El trebue deci să aibă un patrimoniu deosebit, să poată contracta împrumuturi, etc.

Statul are însă astăzi o îndoită personalitate: Sub unele raporturi, el este o persoană morală de drept privat, având un patrimoniu deosebit, exercitând oare care industrii şi contractând cu particularii. Sub alte raporturi, el constitue o persoană juridică superioară, având drepturi de care nimine nu se poate atinge şi care îşi au sorgintea lor în suveranitatea naţiunei. Ca atare, el este în drept de a porunci particularilor şi de a face legi la care toţi datoresc supunere şi ascultare. **Indoita personalitate a Statului.**

Chestiunea de a se şti dacă Statul considerat ca Guvern, ca putere publică şi executivă, trebue sau nu să fie declarat responsabil, este viu desbătută atât în doctrină cât şi în jurisprudenţă, însă am vědut, cu toate acestea, că afirmativa a fost cu drept cuvênt admisă de instanţele noastre judecătoreşti, şi în sprijinirea acestui sistem, admis în mare parte în Germania, în Italia, etc., am tras argument din art. 4 a legei asupra responsabilităţei ministeriale de la 2 mai 1879 [1]. **Responsab. Statului ca Guvern, ca putere publică. Controversă.**

In cât priveşte însă responsabilitatea Statului, considerat ca persoană juridică de drept privat, în raporturile cu cei de al treile, ea este şi trebue să fie admisă conform dreptului comun, în lipsa unui text derogator de la **Statul considerat ca persoană de drept privat.**

---

tituite sau recunoscute ca atare de puterea publică sau tolerate ca licite, sau formate într'un scop determinat, care să nu fie însă contrar legilor sau bunelor moravuri". Art. 89 din codul german, citat *suprà*, p. 546, nota 2, menţionează de asemene *fiscul* între persoanele juridice de drept public. Legile romane admiteau de asemene personalitatea fiscului *(ærarium, fiscus)*. Cpr. Savigny, *op. cit.*, II, § 88, No. 4. In America, Statul nu este, din contra, o persoană morală, cel puţin în ceea ce priveşte capacitatea de a primi cu titlu gratuit. In Anglia, însuş capul Statului este considerat ca o persoană morală, în puterea vechiului regim, după care Regele era representantul Statului. *L'Etat, c'est moi* (Statul, sunt eu), dicea Ludovic al XIV-le. Cpr. Laurent, *Droit international*, IV, 73. Vedi şi t. 1, partea I a lucrărei noastre, p. 130, nota 2.

[1]) Vedi *suprà*, p. 436 urm. Cpr. Pĕucescu, II, 507. — *Contrà*. *Muteau, Du la responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 266, şi autorii citaţi *suprà*, p. 436, nota 1.

principiile generale, atât în materie de obligațiuni contractuale, cât și în materie de quasi-contracte, delicte și quasi-delicte. El nu va înceta de a fi responsabil confom dreptului comun, de cât în baza unei dispozițiuni exprese sau tacite a legiuitorului.

Statul nu poate fi responsabil pe cale penală. Vorbim, bine înțeles, de responsabilitatea civilă, căci de responsabilitate penală nici nu poate să fie vorba, de oare ce el avênd sarcina de a asigura ordinea publică, nu se poate concepe o condamnațiune penală pronunțată în contra însuș Statului. Chestia se discută, ce e dreptul, în privința celorlalte persoane morale (v. *suprà*, p. 545); în privința Statului, ea n'a suferit însă nici o dată vre-o îndoeală[1]).

Regulele dreptului comun fiind aplicabile Statului, el va putea fi declarat responsabil atât în baza art. 998, 999, cât și în baza art. 1000 și urm. (Vedi *suprà*, p. 435, 529).

Art. 1002. Astfel, Statul ar putea fi declarat responsabil de dauna causată prin ruina unui edificiu, care ar face parte din domeniul sĕu privat[2]), dacă ruina este o consecință a lipsei de întreținere sau a unui viciu de construcție (art. 1002)[3]).

Art. 1001. Statul a fost de asemene declarat responsabil, conform dreptului comun, de daunele aduse holdelor de animalele sĕlbatice a unei păduri domeniale (art. 1001)[4]).

---

1) Vedi Sourdat, II, 1300. Michoud, *op. cit.*, p. 60, No. 35. Muteau, p. 268. Cpr. Cas. fr. D. P., 48. 1. 186.

2) Curtea din Iași a decis cu drept cuvênt că chiliele monăstirelor fac parte din domeniul privat a Statului. *Dreptul* din 1898, No. 3.—In cât privește lucrurile care fac parte din domeniul public al Statului, vedi T. II, p. 416 urm. și *suprà*, p. 118.—Art. 1 din L. de la 26 martie 1870 prevede că drumurile de fer concedate sau construite de Stat fac și ele parte din domeniul sĕu public.

3) Cpr. *Trib. Conflits.* D. P., 85. 3. 110. Michoud, *op. cit.*, 28, p. 148. F. Herman, III, art. 1386, No. 12.—Prin aplicarea acestui principiu, Statul a fost declarat responsabil de nenorocirea întâmplată, acum câți-va ani, la opera comică din Paris. Statul era, în adevĕr, proprietarul teatrului și o mare parte din spectatorii care se găseau la representație în momentul când focul a isbucnit, a fost în imposibilitate de a eși din causa viciilor de construcție a acestui teatru. Trib. Paris, 21 ianuar 1889. *Gaz. Pal.*, 89. 1. 463.

4) Trib. Espalion (consid. citate p. 435). D. P., 84. 1. 301. Aceasta lasă însă a se presupune că Statul a lăsat animalele să se înmulțească și n'a luat nici o mĕsură pentru distrugerea lor, fiind că numai atunci proprietarul este responsabil de daunele causate prin animalele sălbatice. Vedi *infrà*, p. 561, nota 1.

Casurile însă în care Statul a fost mai dese-ori chemat la respundere înaintea instanțelor judecătorești, sunt acele în care el joacă rolul de comitent față cu funcționarii, agenții sau prepușii sĕi. Art. 1000.

Este, în adevĕr, generalmente admis, fără nici o contestație, de și Curtea din Iași a decis contrariul [1]), că Statul, representat prin diferitele Ministere și ramuri de administrațiune publică, este ca ori ce comitent, responsabil pe cale civilă de daunele aduse particularilor de către impiegații, agenții, funcționarii sau prepușii sĕi [2]), rĕmânĕndu-i, bine înțeles, recurs în contra lor. [3])

Astfel, ordinul dat de Ministrul din lăuntru unei Primării de a opri pe un antreprenor să percepă veniturile valabil cedate lui, care ordin s'a executat, cu toată opunerea autorității comunale, atrage respunderea Statului pentru pagubele aduse acelui antreprenor [4]).

Statul, în calitate de comitent, respunde de greșălele comise de societatea de construcțiuni sau de alt antreprenor în lucrările care'i au fost încredințate de către Ministeriul lucrărilor publice, fie în urma unei înțelegeri private, fie în urma unei licitațiuni publice, ținerea unei licitațiuni neschimbând întru nimic obligațiunele care decurg din lege [5]). Societatea de construcție.

Statul respunde de daunele causate celor de al treile prin agenții ce el întrebuințează în exploatarea căilor ferate [6]). Funcționarii dr. de fer.

---

1) Vedi *Dreptul* din 1875, No. 20 și *suprà*, p. 543, nota 2.

2) „Considerând, dice Curtea noastră supremă, 21 ianuar 1876 (Bulet. S-a I, 1876, p. 20) că, din combinațiunea art. 998—1002 resultă că Statul, ca ființă juridică, nu poate fi scutit de obligațiunea prevĕdută prin ele, spre a respunde ca ori-care individ, de prejudiciul causat altuia prin prepușii sĕi în funcțiunea ce li s'a încrediuțat". Vedi și Bulet. S-a I, 1877, p. 156 urm. Cpr. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 759. Demolombe, XXXI, 737. Laurent, XX, 590 urm. T. Huc, VIII, 447. Sourdat, II, 1302, 1303. Larombière, V, art. 1384, No. 13 urm. Giorgio Giorgi, V, 357 urm.

3) Cpr. Muteau, *op. cit.*, p. 311 urm.

4) Cas. rom. S-a I. *Dreptul* din 1885, No. 75 și Bulet. S-a I, anul 1885, p. 671.

5) Cas. rom. S-a I. *Curierul judiciar* din 1895, No. 5 și Bulet. S-a I, anul 1894, p. 1053 urm.

6) Thiry, III, 206. Laurent, XX, 597. — Astfel, Curtea din București, cu drept cuvênt, a decis de curênd (27 iunie 1897, Sc. Popescu făcênd funcțiunea de președ.), că delic-

Grefier. Statul (representat în specie prin Ministeriul de justiție) este respundĕtor de sustracțiunele comise de un grefier sau de alt funcționar al tribunalului, mai cu samă dacă baniĭ au fost depuşi la autoritatea competentă (casa de consemnație) sau în mânele persoanei în drept de a'i primi (în specie, preşedintele tribunalului)[1]), remânêndu'i bine înțeles, în asemene caz, recurs în contra autorului sustracțiunei.

Casieri generali. Statul este de asemenea respundĕtor de delapidările comise de administratoriĭ financiari (casieriĭ de județe), aceştia nefiind de cât nişte prepuşi a Ministeriului de finanțe, singurul care'i numeşte în funcție [2]).

Portărei. Statul este respundĕtor de sustracțiunele comise de către portărei în exercițiul funcțiunei lor [3]).

Judecăt. de instrucție. Judecătorul de instrucție a fost de asemene considerat ca prepus al Statului, în privința valorilor încredințate, din causa calităței lui, şi Statul a fost declarat responsabil de pagubele suferite de particulari pentru dispariția unui corp de delict [4]).

---

tele sau quasi-delictele comise, in exercițiul funcțiunei sale, de către directorul general al căilor ferate, care nu este de cât un agent al Minist. lucrărilor publice, obligă pe acest Minister, adecă pe Stat. *Dreptul* din 14 sept. 1897, No. 54. Vedi şi *suprà*, p. 534, text şi nota 4.

1) Cas. rom. Bulet. S-a I, 1877, p. 343 şi 1884, pag. 10 şi 243.—S'a decis că Statul este responsabil chiar dacă baniĭ s'au depus direct în mânele grefierului, pentru cuvêntul că acest funcționar, după legea org. judecătoreşti, poate fi depositar de valori (cpr. art. 448 şi 542 urm. Pr. civ., 45 L. org. jud.), in care scop el depune şi o garanție de 6000 lei (art. 47 L. org. jud. din 1890). Cas. rom. şi C. Bucureşti. Bulet. S-a I, anul 1885, p. 82 urm. *Dreptul* din 1884, No. 70.—*Contrà*. Cas. rom. S-a I. Bulet, anul 1882, consid. de la p. 1183.

2) Cas. rom. S-a I. Bulet, anul 1882, p. 31.

Responsab. casierilor şi controlorilor. Casieriĭ generali şi controloriĭ respund şi ei, la rêndul lor, de sustragerile şi delapidările comise de perceptori (art. 64 L. din 10 martie 1882 p. constat. şi perceperea contribuțiunelor şi art. 88 L. din 29 mai 1893). Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1890, p. 525. Bulet. 1888, p. 1081. *Dreptul* din 1888, No. 23, 24 şi 60. *Dreptul* din 1890, No. 11, etc.

3) Cpr. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1886, No. 49. V. însă G. Giorgi, V, 366. Vedi asupra responsabilităței portăreilor, *suprà*, p. 432 urm. şi C. Bucureşti, *Dreptul* din 1879, No. 35.

4) Cas. rom., S-a I. *Dreptul* din 1886, No. 59.—Magistrațiĭ şi profesoriĭ nu se consideră însă în genere ca prepuşi ai Sta-

Statul respunde, în virtutea dreptului comun, de sustracţiunea scrisorilor comisă de funcţionarii poştelor în exerciţiul funcţiunei lor [1]). Poştă şi telegraf.

El respunde de accidentele întâmplate unui trecător pe un pod, atunci când acest accident se datoreşte lipsei de privighere şi de precauţiune imputabilă agenţilor săi [2]).

Statul respunde de daunele aduse unui particular prin manevrele militare executate pe proprietatea sa [3]), pentru că, de şi militarii nu se consideră în genere ca prepuşii Statului [4]), totuşi dauna resultă în specie din ordinul dat de autoritatea militară care represintă direct pe Stat. Statul este deci responsabil, în specie, în baza art. 998, ear nu în baza art. 1000 [5]). Daune aduse de militari.

Pentru ca Statul să poată fi declarat responsabil în baza art. 1000, trebue ca militarul să fi fost însărcinat dė autoritatea superioară cu o gestiune particulară, de exemplu, cu paza unei magazii a Statului. Tot ca prepus a Statului va fi considerat şi militarul însărcinat cu conducerea unui cal sau unei trăsuri a Statului, dacă el era Casurile în care militarii se consideră ca prepuşi ai Statului.

tului, în sensul art. 1000 C. C., pentru că ei odată numiţi, îşi exercită o misiune specială independentă, ca organe a suveranităţei naţionale. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1880, p. 80.—Dreptul german actual proclamă, din contra, responsabilitatea Statului pentru faptele daunatoare comise de magistraţi în caz când ei ar putea fi declaraţi personal responsabili. Vedi Braun, *Dr. civil allemand*, No. 1367, care citează pe Zachariæ, Roth, Windscheid, Stobbe, Gerber, etc.

1) Cas. fr. D. P., 51. 1. 140. D. P., 49. 1. 39. Muteau, *op. cit.*, p. 272 urm. Vedi în privinţa administraţiunei poştelor, *suprà*, p. 416.—Cât pentru erorile care se pot strecura in expeduirea unei telegrame, ele nu supun în genere pe Stat la nici o respundere. Muteau, p. 273 urm. In asemene caz, se restitue numai taxa telegramei (art. 97 L. telegrafo-poştală din 19 iulie 1892).

2) *Cons. d'Etat.* D. P., 86. 3. 113.

3) *Cons. d'Etat.* D. P., 86. 3. 5.—Astfel, Consiliul de Stat din Francia a decis, cu drept cuvênt, că un proprietar este în drept să ceară despăgubiri de la Stat din causa tulburărilor aduse folosinţei şi exploatărei proprietăţei sale prin căderea unui projectil provenit de la un poligon de artilerie. D P., 97. 3. 72. D. P., 94. 3. 30. *Pand. Périod.*, 96. 4. 9. Cpr. Sourdat, II, 1331 *ter*.

4) Giorgio Giorgi, V, 374. Sourdat, II, 1331 *ter*.

5) Cpr. L. Michoud, *op. cit.*, p. 49, No. 28. Sourdat, II, 1331 *ter*.

însărcinat cu o misiune care denotă legătura dintre comitent şi prepus [1]).

Art. 998, 999. Statul, ca ori ce persoană morală în genere, poate deci fi declarat responsabil nu numai în baza art. 1000, dar şi în baza art. 998, 999. Aceste din urmă texte vor fi aplicabile de câte ori actul daunator nu va emana de la un prepus al sĕu, ci de la unele din organele sale, adecă de la funcţionarii investiţi cu dreptul de a lua o decisiune în numele sĕu, precum sunt miniştrii, prefecţii, sub-prefecţii, etc.

Art. 1000. In cât priveşte auxiliarii pe care Statul îi întrebuinţează în gestiunea serviciilor sale şi care sunt chemaţi a executa ordinele sale, precum sunt împiegaţii diferitelor biurouri, lucrătorii de manufacturi (tutun, pulbere, chibrituri, etc.), funcţionarii poştelor şi telegrafelor, etc., aceştia fiind prepuşii sĕi, obligă pe Stat în limitele şi termenii art. 1000.

Art. 1001, 1002. Am vĕdut, de asemenea, că Statul respunde, ca ori şi care persoană, în condiţiunele fixate de art. 1001, 1002 de daunele aduse prin animalele ce'i aparţin sau prin ruina edificiilor sale [2]).

In fine, de câte ori va fi vorba de culpa contractuală, Statul va fi responsabil după regulele particulare a fie cărui contract.

Fie care responsabilitate va fi cârmuită de regulele sale speciale. Astfel, de câte ori culpa va emana de la un organ direct a Statului, ea va atrage responsabilitatea lui civilă, când ea va constitui un act a funcţiunei sale, chiar dacă funcţionarul n'a remas credincios spiritului funcţiunei cu care era investit.

Dacă culpa este opera unui prepus a Statului, ea nu va atrage responsabilitatea acestuia din urmă de cât sub condiţiunea de a fi fost comisă în funcţiunea sau cu ocasiunea funcţiunei ce i s'a încredinţat. Cu alte cuvinte, responsabilitatea Statului este, în toate casurile, cârmuită de dreptul comun [3]).

---

[1]) Cpr. Michoud, *op. şi loco cit.*

[2]) Vedi *suprà*, p. 548, text şi n. 2, 3.

[3]) Cpr. Michoud, *op. cit.*, No. 28, p. 48 urm. Muteau, *De la Responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 258 urm.

Despre responsabilitatea comunelor şi judeţelor pentru greşălele funcţionarilor, agenţilor sau prepuşilor lor.

Comunele fiind persoane morale [1], trebue să fie supuse regulelor generale a responsabilităţei civile.

Jurisprudenţa admite această responsabilitate nu numai în privinţa actelor de gestiune care privesc interesul patrimoniului privat a comunei, dar şi în privinţa actelor sevêrşite în vederea serviciilor publice comunale, adecă în casurile în care comuna ar fi lucrat ca putere publică [2]. **Responsab. comunelor ca putere publică.**

Astfel, comuna oraşului Mâcon a fost declarată responsabilă de greşala comisă de primarul sĕu, care a lăsat pe un bancher să emită un împrumut în aşa condiţiuni în

[1]) Art. 1. L. comunală din 7 mai 1887 şi din 31 iulie 1894. Proiectul de lege asupra învăţĕmântului secundar şi superior (art. 55), pendent înaintea Camerelor, proclamă personalitatea juridică a ambelor Universităţi. De asemenea, art. 35 din L. de la 1 iunie 1893, asupra clerului mirean şi seminarelor, proclamă bisericele de mir persoane morale. Personalitatea juridică a acestor biserici era recunoscută de jurisprudenţă chiar înaintea acestei legi. Cpr. C. Galatz şi Cas. rom. *Dreptul* din 1894, No. 30 şi 67.—Mai mult încă, decisia secţiunei I a Curţei de Casaţie din 21 sept. 1894 mai sus citată pune în principiu că monăstirele închinate n'au încetat de a fi persoane juridice nici în urma legei secularisărei din 1863. In acelaş sens, Alex. Degre, *Dreptul* din 1874, No. 8. Asupra acestui punct nu ne putem însă uni cu soluţiunea dată de Inalta Curte, pentru că sunt motive de înaltă consideraţiune şi de ordine publică care au silit pe legiuitor, de şi cam târdiu, să nu mai îngăduească ca monăstirele şi schiturile să se mai bucure pe viitor de un patrimoniu atât de însĕmnat, căci un cler străin ţărei avênd o avuţie atât de însĕmnată, putea să devie un pericol pentr Statul român, făcênd un stat în stat şi întrebuinţând veniturile sale în contra însăş ţărei româneşti. Cpr. în acest din urmă sens, Cas rom S-a I şi secţiuni unite. Bulet. S-a I, anul 1878, p 356 şi Bulet 1873, p. 265. Vedĭ şi T. I, partea I a lucrărei noastre, p 133. **Universităţi, Biserici, Monăstiri.**

[2]) Vedi *suprà*, p. 437. Laurent, XX, 439 urm. Michoud, *De la responsabilité des communes, à raison des faits de leurs agents*; *Revue du Droit public et de la Science politique*, anul 1897, No. 1, p. 42 urm. Pĕucescu, II. 509. Chestiunea, în această din urmă privinţă, este controversată, ca şi în privinţa responsabilităţei Statului (vedi *suprà*, p. 436, 547 urm.), şi mai multe decisiuni proclamă neresponsabilitatea comunelor în privinţa actelor de autoritate publică. Vedi Michoud, *op. cit.*, p. 45, No. 3.

cât publicul să creadă că împrumutul era emis de comună [1]).

Responsab. comunei p. tragerea unui foc de artificiĭ. De asemenea, s'a decis că comuna este responsabilă, în limitele dreptului comun, de greşala comisă de persoana însărcinată cu tragerea unui foc de artificiĭ într'o serbare publică [2]).

Aceiaş responsabilitate incumbă comunei şi în casul când focul de artificiĭ ar fi fost organisat de un particular, dacă ea n'a luat mĕsurile de poliţie necesare *(culpa in omittendo)*. [3]).

Jurisprudenţa a mers şi mai departe, supunênd pe comună responsabilităţei dreptului comun, făcênd-o, de exemplu, responsabilă de rănirea causată de către un agent de poliţie care, în exerciţiul funcţiunei sale, trăsese mai multe focuri de revolver asupra cetăţenilor [4]).

Salubritatea publică. In fine, mai multe comune au fost declarate responsabile de accidentele ocasionate prin negligenţa agenţilor însărcinaţi cu salubritatea publică.

Astfel, o comună a fost declarată responsabită de faptul veterinarului, care a lăsat să se tae vite bolnave şi să se distribue carnea lor în public [5]) ; ear altă comună a fost declarată responsabilă de faptul inspectorului comestibilelor, care a lăsat să se vîndă ciuperci otrăvitoare [6]).

Pompieriĭ. Comuna poate de asemene fi declarată responsabilă de degrădările comise de pompieri cu ocasiunea stângerei unui foc. Mĕsurile luate de administraţiunea comunală pentru stângerea unui incendiu, în baza art. 5 din legea co-

---

1) C. Dijon şi Cas. fr. D. P., 93. 2. 196. D. P., 94. 1. 340. Michoud, *op. cit.*, p. 42.

2) Cpr. D. P., 97. 2. 246. D. P., 95. 2. 333. D. P., 93. 2. 414. *Pand. Périod.*, 87. 2. 189 şi 86. 2. 187 şi 388. Veḑi şi Répert. Dalloz, *Supplément*, *Responsab.*, 870.

3) Cpr. C. Lyon şi C. Paris. D. P., 95. 2. 333 şi *Dreptul* din 1889, No. 15. Michoud, *op. cit.*, p. 44, text şi nota 2.

4) C. Rouen, 16 ian. 1891. *Gaz. Pal.*, 91. 2. 644.

5) C. Aix şi Cas. fr. D. P., 80. 2. 243. D. P., 81. 1. 194.— Tot în puterea acestor principiĭ, comuna oraşului Marsilia a fost declarată responsabilă de dărâmarea unui amfiteatru *(arène)* destinat la curse de tauri, din causă că autoritatea comunală, care autorisase construirea unui asemene amfiteatru, nu controlase soliditatea lui. Cas. fr. D. P., 84. 1. 365. D. P., 86. 1, 397.

6) Trib. Carcassonne, 27 octom. 1890. *Gaz. Pal.*, 90. 2. 607, decisie citată de Michoud, *op. cit.*, p. 44, nota 3.

munală de la 31 iulie 1894, care obligă pe fie care comună urbană de a se îngriji şi de a procura mijloacele necesare pentru prevenirea sau înlăturarea flagelelor calamitoase, atrag în adevĕr, responsabilitatea comunei faţă cu particularii a căror proprietăţi, prin situaţiunea lor, erau la adăpost de ori ce primejdie, pentru daunele aduse acestor proprietăţi prin executarea unor asemene mĕsuri. Pentru ca acest principiu să fie aplicabil, se cere însă ca imobilul degradat să fi fost la adăpost de primejdia focului, căci nici o despăgubire nu s'ar datori pentru degradaţiunele comise de agenţii administraţiunei comunale (în specie, pompierii) unui imobil care ar fi fost incendiat sau care ar fi fost ameninţat în mod serios de a' fi prada flăcărilor. Comuna lucrând, în adevĕr, în privinţa acestui imobil, ca un *negotiorum gestor* a proprietarului, acest din urmă trebue să sufere consecinţele mĕsurilor luate în interesul sĕu, mĕsuri cărora el datoreşte salvarea proprietăţei sale.

Această distincţiune între casurile când degradaţiunele comise de pompieri, cu ocasiunea potolirei unui incendiu, s'au produs la un imobil incendiat sau în pericol de a fi incendiat, şi între acele când pagubele s'au adus unui imobil care, prin situaţiunea sa, nu era supus nici unui pericol, este foarte bine făcută de Curtea de Casaţie din Francia, prin o decisie din 1 iunie 1886. „Considerând, dice Curtea, că de şi în casul când autoritatea comunală prin mĕsurile ordonate de dênsa sau luate de agenţii sĕi în caz de incendiu, au causat vre o pagubă unor proprietăţi care nu puteau fi atinse de foc, comuna este responsabilă de pagubele suferite de un singur locuitor în interesul asociaţiunei comunale ; această responsabilitate nu poate însă avea loc când stricăciunele provenite din faptul agenţilor administraţiunei, de exemplu, a pompierilor, au fost causate la un imobil alipit de acela în care a isbucnit incendiul, care imobil era, din causa situaţiunei sale, atins de flăcări sau numai ameninţat de a arde; că, într'un asemene caz, mĕsurile executate avênd drept obiect preservarea clădirei alipite şi prin urmare, apararea ei de foc, precum şi a celor conţinute într'ênsa, în interesul proprietarului atins de foc sau numai ameninţat, ear nu a generalităţei locuitorilor, comuna nu poate fi declarată respundĕtoare de pagubele causate prin degrădările necesare

şi de care proprietarul ce le a suferit nu se poate plênge, pentru că el s'a folosit de ele, etc." [1]).

Comuna mai este încă responsabilă de câte ori actul de autoritate cuprinde violarea unui contract [2]).

In fine, comuna poate fi declarată responsabilă de daunele aduse prin un act de autoritate, de căte ori responsabilitatea ei este prevêdută de o lege specială.

Cele mai sus expuse sunt privitoare la responsabilitatea comunelor pentru actele de autoritate, adecă pentru acele acte în care representantul lor exercită puterea publică ce le aparţine.

Responsab. comunelor p. simple acte de gestiune.

Se poate însă întâmpla ca o comună să lezeze drepturile altuia prin simple acte de gestiune, adecă prin actele de administraţie ale patrimoniului privat comunal, sau prin acte care, de şi sevêrşite în vederea unui serviciu public, totuşi nu cuprind nici poruncă, nici proibiţiune, nici o autorisaţie de poliţie.

Ei bine, în asemene casuri, nu mai încape îndoeală că comuna va fi responsabilă în limitele dreptului comun.

Art. 998, 999.

Ea va fi responsabilă în baza art. 998, 999, de câte ori actul nedrept va emana de la organul sau representantul ei direct.

Art. 1000.

Dacă actul emană de la un prepus al ei, adecă de la un funcţionar numit de autoritatea comunală şi plătit de dênsa pentru a îndeplini oare-care funcţiuni, sub privigherea aceleiaş autorităţi, responsabilitatea ei va fi cârmuită de art. 1000, § 3 [3]).

---

[1]) Cas. fr., 1 iunie 1886. D. P., 87. 1. 166 şi *Dreptul* din 1886, No. 73, p. 586.

[2]) Cpr. Michoud, *op. cit.*, p. 64, No. 13.

[3]) Astfel, s'a decis că primarul sau ajutorul de primar fiind considerat ca un prepus al ei, actele arbitrare sevêrşite de aceşti prepuşi, în exerciţiul funcţiunei lor, supun la despăgubire pe comuna comitentă, fie că ei au lucrat cu sau fără autorisaţia consiliului comunal. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 760. Demolombe, XXXI. 637. Laurent, XX, 595. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1880, p, 282. C. Galatz. *Dreptul* din 1890, No. 45. Vedi şi *suprà*, p. 544, nota 1.—Vedi însă Michoud, *op. cit.*, p. 66, după care primarul n'ar fi numai de cât prepusul comunei. Această din urmă teorie este mai cu samă adevarată în privinţa primarilor din Dobrogea, care sunt numiţi de Ministerul din lăuntru, în privinţa comunelor urbane, şi de prefect, în privinţa comunelor rurale

Dacă actul daunator a fost pricinuit de un animal ce'i aparţinea, se vor aplica principiile înscrise în art. 1001. Art. 1001.

In fine, comuna va putea fi declarată responsabilă de prejudiciul causat prin ruina edificiilor sale, în termenii şi în limitele art. 1002 C. C. [1]) Art. 1002.

Cu alte cuvinte, comunele sunt, ca şi Statul, supuse responsabilităţei dreptului comun [2]).

Dreptul părţei lezate de a acţiona direct pe autorul faptului.

Responsabilitatea comunei nu face să înceteze responsabilitatea personală a agentului; de unde resultă că partea lezată ar putea să acţioneze direct pe agent, de câte ori ar fi pericol ca comuna să fie insolvabilă, ceea ce ar fi cu putinţă, pentru că comunele nu se bucură în genere de presumpţiunea de solvabilitate de care se bucură Statul [3]).

Responsab. judeţelor.

Judeţele fiind şi ele proclamate persoane juridice [4]), sunt, ca şi comunele, responsabile de greşălele comise de prepuşii lor, în exerciţiul funcţiunelor ce li s'au încredinţat [5]).

Caracterele acţiunei în responsabilitate care resultă din faptul altuia.

Persoana lezată prin un delict sau quasi-delict care obligă atât pe autorul său direct cât şi pe altul, de ex. pe tată, mamă, stăpân, comitent, etc., poate să cheme la respundere în deosebi atât pe autorul faptului daunator cât

---

(art. 47 L. p. org. Dobrogei din 9 martie 1880). Cpr. Merlin, *Quest. de droit*, *Responsab. des communes*, § 3, t. 7, p. 243 urm.

In ori ce caz, comuna nu poate fi declarată responsabilă de faptele vătămătoare comise de agenţiî care n'o represintă şi la care acte ea n'a luat parte nici direct nici indirect. C. Galatz. *Dreptul* din 1890, No. 45.

1) T. Huc, VIII, 455. Fuzier-Herman, III, art. 1386, No. 12.

2) Cpr. Michoud, *op. cit.*, p. 61, 62, No. 12.

3) Cpr. Michoud, *op. cit.*, p. 62, text şi nota 1.—Statul este, din contra, în tot-deauna considerat legalmente ca solvabil; de aceea, particularii care ar avea de luat bani de la dênsul nu pot aplica sechestre pe casele publice, pentru că, prin asemene mĕsuri extreme, s'ar paralisa mersul afacerelor publice.

4) Art. 1. L. din 2 april 1864, modif. prin L. din 31 mai 1894.

5) Demolombe, XXXI, 657. Giorgio Giorgi, V, 381. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 760. *Cons. d'Etat*. D. P., 63. 3. 61. Cas. Palermo, *Circolo giuridico*, anul 1879, 324.

şi pe persoana civilimente responsabilă [1]), şi chiar pe amêndoi de o dată [2]). Aceasta nu sufere nici o discuţie.

Dacă acel lezat se decide a chema în judecată numai pe partea civilmente responsabilă, acţiunea va trebui neaparat să fie întrodusă înaintea tribunalelor civile, această persoană neputênd fi acţionată înaintea tribunalelor represive de cât o dată cu autorul faptului daunator [3]).

Persoana civilmente responsabilă acţionată o dată cu autorul delictului sau quasi-delictului, înaintea tribunalelor represive, poate fi condamnată nu numai la despăgubiri, dar şi la cheltuelele la care a dat loc acţiunea publică, asemene cheltueli ne fiind considerate ca o pedeapsă [4]).

Ea nu poate însă, în genere, fi condamnată la amendă sau la altă pedeapsă [5]).

Art. 197 L. vamilor din 1874. Prin excepţie la acest principiu, art. 197 din legea vămilor de la 15 iunie 1874 prevede să proprietarii măr-

---

[1]) Cpr. Cas. fr. D. P., 82. 1. 191. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1886, p. 34. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 285. T. Huc, VIII, 441. Vedi şi *suprà*, p. 557.

[2]) Laurent, XX, 621. Demol., XXXI, 634. T. Huc, VIII, 441. Larombière, V, art. 1384, No. 31, 34. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 766, 767. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 282.—Nimene ne putênd fi condamnat fără a fi fost ascultat sau cel puţin chemat în regulă, se înţelege că părintele nu poate fi condamnat pentru delictul comis de copilul sĕu minor, dacă el n'a fost chemat în judecată conform regulelor de procedură. Cpr. Laurent, *loco cit.* Sourdat, II, 806.—In cât priveşte efectele lucrului judecat, vedi *infrà*, explic. art. 1201 şi Fuzier-Herman, III, art. 1351, No. 738 urm.

[3]) Sourdat, II, 800 urm. Demolombe, XXXI, 634. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 766, nota 43. Larombière, V, art. 1384, No. 33. Faust. Hélie, *Instruc. crimin.*, II, 612. Fuzier-Herman, art. 1384, No. 292 urm.—*Contrà.* Legraverend, *Législ. criminelle*, II, p. 272. Cas. fr. D. P., 48. 5. 324.

[4]) Sourdat, II, 792. Laurent, XX, 618. Larombière, V, art. 1384, No. 37. Demolombe, XXXI, 632. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 298 urm.

Delicte silvice. [5]) Sourdat, II, 777. Pand. fr. t. 6, v° *Amendes*, 338. Laurent, XX, 615. Demolombe, XXXI, 632. Larombière, V, art. 1384, No. 38. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 307 urm. 310 urm.—Curtea de Casaţie a decis însă de curênd, cu toată controversa ce există asupra acestui punct (v. *Dreptul* din 1896, No. 29), că proprietarii vitelor întroduse într'o pădure supusă regimului silvic respund penaliceşte de amenda la care au fost condamnaţi autorii delictului. Vedi *suprà*, p. 535, text şi nota 1.

furilor vor fi responsabili de faptele factorilor, agenților și servitorilor lor, în ce privește confiscațiunele, amendile și cheltuelele de judecată, chiar când condamnațiunele vor fi fost pronunțate contra dișilor factori, agenți sau servitori, fără ca proprietarii, de și cunoscuți, să fi fost puși în causă [1]).

Amendile pronunțate pentru contravențiuni la legea timbrului, ca și acele pronunțate pentru contravențiuni la legea vamală au caracterul unei reparațiuni civile [2]).

S'a dis de asemene că principiul general care voește ca stăpânul să nu fie responsabil de cât civilmente de faptele servitorului sĕu, sufere excepțiune în casul prevĕdut de art 389, § 2 C. pen. Prin aplicarea acestui principiu, s'a decis că represiunea contravențiunei care resultă din faptul abandonărei unei trăsuri cu cai pe calea publică, poate fi urmărită direct contra proprietarului acelei trăsuri, dacă conducĕtorul ei este necunoscut, remânênd însă acelui proprietar dreptul de a se sustrage de la pedeapsă prin aratarea conducĕtorului trăsurei [3]). Art. 389, § 2 C. penal.

Persoana acționată ca responsabilă civilmente pentru faptul comis de altul, poate să invoace excepțiunele care aparțin acestei din urmă, de ex., prescripția pe care ar putea s'o propue însuș autorul faptului daunator [4]).

---

[1]) O disposiție identică există în legislația franceză (art. 35 L. din 1 germinal anul 13, asupra contrib. indirecte și art. 20, tit. 13, L. din 6—22 aug. 1791). Vedi Fuzier-Herman, art. 1384, No. 360 urm. și autoritățile citate acolo. Pand. fr. Répert., t. 6, v° *Amendes*, 340 urm.

[2]) Pand fr. Répert., t. VI, *Amendes*, 346.—Astfel, tatăl respunde de netimbrarea unei chitanțe subscrise în numele sĕu de către fiul sĕu (Trib. Lyon. D. P., 75. 5. 444, No. 76); barbatul comerciant, de netimbrarea chitanței subscrise de femeea sa (Trib. Boulogne. D. P., 75. 5. 444); stăpânul sau comitentul de netimbrarea unei chitanțe subscrise de servitorii sĕi (Trib. Rouen. D. P., 77. 1. 441); mandantele respunde de contravențiunea comisă de mandatarul sĕu (Trib. Castres. D. P., 76. 5. 442), etc.

[3]) Cas. fr. D. P., 46. 4. 539, No. 43 și 44. Vedi Répert. Dalloz, *Contravention*, 305. F. Herman, *loco cit.*, No 372. Cpr. Pand. fr. Répert., t. 21, v° *Contravention*, No. 193 urm. Această derogare la dreptul comun nu se întemeiază însă nici pe un text de lege.

[4]) T. Huc, VIII, 449, *in fine*. Sourdat, II, 809. Demolombe, XXXI, 636. Laurent, XX, 624. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 767. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 373. C. Lyon. D. P., 88. 2. 53.

Această prescripţie este de 30 de ani, dacă faptul nu cade sub aplicaţiunea legei penale (art. 1890 C. C.) [1]).

Dacă faptul întruneşte însă elementele unei crime, unui delict sau unei contravenţiuni, el se va prescrie prin 10 ani, 5 ani sau un an (art. 593 urm. Pr. pen.), fie că acţiunea s'a îndreptat direct contra autorului delictului, fie în contra persoanei civilmente responsabile [2]).

Persoana declarată de lege civilmente responsabilă are în tot-deauna recurs în contra autorului daunei pentru care a plătit [3]).

II. Casurile în care o persoană respunde de lucrurile ce sunt sub paza sa.

Legiuitorul nu se mulţămeşte de a declara pe unele persoane responsabile de faptele altuia, ci aplică această responsabilitate la daunele causate prin animalele şi chiar prin lucrurile neînsufleţite care sunt sub paza noastră, disposiţiuni a căror origină se găseşte în vechiul drept germanic [4]).

1° Responsabilitatea civilă pentru dauna causată de animalele noastre sau de care ne servim.

Art. 1001.—Proprietarul unui animal, *sau* acela care se serveşte cu dênsul, în cursul serviciului, este responsabil de prejudiciul causat de animal, sau că animalul se află sub paza sa, sau că a scapat. (Art. 999 C. C. Art. 385, § 12; 389, § 3, 4, 8; 393, § 2 C. pen. Art. 14 urm., 17 urm. L. poliţiei rurale din 1868. Art. 1385 C. fr.).

Proprietarul, sau mai bine ḑis, detentorul unui animal fie sălbatic, fie domestic (Instit., 4, 9, § 1), fie îndu-

---

[1]) Laurent, XX, 624. Demolombe, XXXI, 636. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 767. F. Herman, III, *loco cit.*, No. 374.

[2]) Laurent, XX, 624. Demolombe, XXXI, 636. Haus, *Dr. pénal belge*, II, 1337. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 767. Toullier D. VI, partea I, 292. F. Herman, *loco cit.*, No. 375. Faust. Hélie, *Théorie du C. pénal*, I, 396. Sourdat, II, 809. Cas. fr. D.P., 94. 1. 486. D. P., 76. 1. 400. Veḑi şi *suprà*, p. 508 urm.

[3]) Cas. fr. D. P., 87. 1. 31. *Pand Périod.*, 88. 1. 351. Veḑi şi autorităţile citate *suprà*, p. 521, text şi nota 2, 528, text şi nota 2; 549, 550. Cpr. art. 1904 C. spaniol din 1889; art. 63 C. federal a obligaţiilor (Sviţera), etc.

[4]) L. salică, tit. 13; L. Burgunḑilor, tit. 4, capit. 2; L. Sax. tit. 13, etc. Cpr. Molitor, *Oblig. en dr. romain*, I, 9, p. 19.

mesticit [1]), respunde de dauna cusată de acest animal atât

[1]) Giorgio Giorgi, V, 394. Marcadé, V, art. 1385, No. 1. Massé-Vergé, IV, § 620, p. 26, nota 3. Astfel, nu mai încape îndoeală că proprietarul unei menagerii va fi responsabil de paguba adusă de animalele sale care, într'un moment dat, ar fi scapat din cuşca în care erau închise. Aubry et Rau, IV, 448, p. 769. Demolombe, XXXI, 642.—La Romani, animalele sălbatice scapate de sub paza stăpânului lor nu puteau fi causa unei acţiuni în responsabilitate exercitate contra acestui stăpân, pentru că el nu se mai socotea proprietarul lor îndată ce ele redobêndise libertatea: *„Denique, si ursus fugit a domino, et sic nocuit, non potest quondam dominus conveniri, quia desiit dominus esse, ubi fera evasit“*. Instit., 4, 9, Pr., *Si quadrupes*, etc. **Menagerie.**

Tot astfel, proprietarul unei porumbării (art. 468, 503), a unor stupi cu roi (art. 468), a unor iepuri de casă (art. 468), etc., vor respunde de pagubele aduse de porumbii, albinele sau iepurii lui. Cpr. art. 713 C. italian. Demolombe, XXXI, 643 urm. Aubry et Rau, IV, *loco cit.* Laurent, XX, 632 urm. Larombière, V, art. 1385, No. 12, *in fine*. Cas. fr. D. P., 90. 1. 432. **Porumbărie.**

Proprietarul unei păduri în care s'au pripăşit iepuri, vulpi, mistreţi, lupi, etc., n'ar fi însă responsabil de pagubele aduse de aceste animale vecinilor, dacă el n'a făcut nimic spre a le atrage şi a le menţine acolo, pentru că ele nu'i aparţin lui, ci sunt *res nullius*. (L. 1, § 1 şi L. 3, Dig., 41, 1, *De adequirendo rerum dominio*; Instit. Gaïus, II, § 66; Instit. Justin. II, 1, § 12, etc.). Demolombe, XXXI, 646. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 770. Baudry, II, 1355. T. Huc, VIII, 453. Laurent, XX, 635. Sourdat, II, 1425. **Animale sălbatice.**

Proprietarul n'ar fi responsabil de daunele causate de aceste animale de cât atunci când, pentru plăcerea de a vêna, sau din negligenţă, ar fi înlesnit pe moşia sa înmulţirea animalelor vătămătoare şi ar fi neglijat de a le distruge însuş, sau ar fi refusat altora permisia de a vêna pe proprietatea sa (art. 2, § 2 şi 14, 1° L. asupra poliţiei vênatului din 2 nov. 1891), pentru că, în asemene caz, există o culpă din partea lui (art. 998, 999). Codul spaniol este formal în această privinţă (art. 1906). Cpr. Demolombe, XXXI, 646. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 770. Larombière, V, art. 1385, No. 12. Laurent, XX, 636 urm. T. Huc, VIII, 453. Sourdat, II, 1425 urm. Baudry, II, 1355. F. Herman, art. 1385, No. 94 urm. Pand. fr. Répert. t. 16, *Chasse*, 2671 urm. Cpr. D. P., 78. 1. 319. D. P., 80. 1. 184. *Pand. Périod.*, 87. 2. 292. D. P., 90. 1. 432 şi 5. 429, No. 26. D. P., 91. 1. 452. *Pand. Périod.*, 91. 1. 188. D. P., 92. 1. 188. D. P., 93. 1. 416. *Pand. Périod.*, 97. 1. 80. V. şi *suprà*, p. 548, n. 4. **Casurile în care proprietarul unei păduri respunde de daunele causate de animalele sălbatice.**

celor de al treile [1]), cât şi oamenilor însărcinaţi cu paza sau conducerea lui, dacă nu se poate imputa acestor oameni nici o culpă [2]), fie că animalul era, în momentul pricinuirei pagubei, sub paza sa sau a oamenilor sĕi, fie că el era scapat, [3]), fie că el a causat paguba urmând instinctul sĕu *(secundum naturam sui generis)*, sau depărtânduse de la obiceiurile naturale ale speciei sale *(contra naturam sui generis)*. Legea, în adevĕr, nu distinge [4]). „Dacă un

---

Această soluţie se aplică nu numai la proprietarii de moşii, dar şi la locatarii sau cesionarii dreptului de a vêna. Cas. fr. D. P., 97. 1. 123. *Pand. Périod.*, 96. 1. 87. T. Huc, *loco cit.*, şi toţi autorii.

Casul când dauna produsă de animal se datoreşte culpei sau imprudenţei păzitorului.

1) Dacă daunele causate celor de al treile sunt resultatul unui viciu sau defect al animalului, fără ca nici o culpă sau imprudenţă să poată fi imputată persoanei însărcinate cu paza lui, stăpânul animalului este singur responsabil, fără nici un recurs în contra păzitorului lui. De câte ori însă dauna va fi resultatul culpei, negligenţei sau imprudenţei păzitorului animalului, acest păzitor va putea fi acţionat de stăpân, spre a plăti şi el, la rêndul sĕu, despăgubirea pe care stăpânul ar fi fost pus în posiţiune de a plăti celui de al treile. Larombière, V, art. 1385, No. 8.

2) Cpr. C. Douai şi Cas. fr. D. P., 95. 2. 48. D. P. 86. 1. 208. C. Riom şi Paris. *Pand. Périod.*, 87. 1. 176. *Dreptul* din 1884, No. 39. Larombière, V, art. 1385, No. 8. Giorgio Giorgi, V, 395. Muteau, *Responsabilité*, p. 244. Fuzier-Herman, art. 1385, No. 69 urm.—Astfel, Curtea din Paris cu drept cuvênt a decis (29 april 1897) că proprietarul unui grajdiŭ sau a unui deposit de trăsuri, unde domneşte o epidemie de răpciugă, este responsabil către prepusul sĕu, însărcinat cu îngrijirea cailor bolnavi, dacă acesta a contractat boala de care erau atinşi acei cai. D. P., 97. 2. 271.

Pentru ca această responsabilitate să existe, nu e nevoe ca să se dovedească existenţa vre-unei culpe din partea proprietarului, aşa precum pe nedrept hotărîse Curtea din Paris (veḑi D. P., 1897. 2. p. 272, nota *a*), căci proprietarul este presupus în culpă, cât timp el nu restoarnă această presumpţiune legală. Cpr. Laurent, XX, 625, 629. Sourdat, II, 1429 urm. Demante, V, 366 bis II. Baudry, II. 1355. Giorgio Giorgi, V, 387, 399. Larombière, V, art. 1385, No. 15. Muteau, *op. cit.*, p. 328 urm. Veḑi şi *infrà*, p. 570, 571.

3) Cpr. C. Orléans, *Pand. Périod.*, 97. 2. 348.

4) Laurent, XX, 628. Toullier D. VI, partea 1, 297. Demolombe, XXXI, 648. Sourdat, II, 1410. Pand. fr. Répert., t. 6, *Animaux*, 61, 62. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 26, nota 1. Giorgio Giorgi, V, 394. Larombière. V, art. 1385, No. 3 şi 13. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Acollas, II, p.

animal ucide pe un om, ḑice art. 833 din noul cod german de la 1896, iĭ aduce o vatamare trupului sau sănătăței sale, sau strică un lucru, detentorul lui este obligat a repara dauna pricinuită [1].

Legea poliției rurale din 25 decemb. 1868 face aplicațiunea acestui principiu în privința animalelor domestice, obligând la despăgubire pe proprietarul vitei care a făcut vre o stricăciune [2]. Legea poliției rurale.

981. — Romaniĭ nu acordau, din contra, victimei o acțiune în despăgubire *(actio de pauperie)* de cât atunci când animalul se depărtase de la obiceiurile sale naturale: „*Hæc autem actio in his, quæ contra naturam moventur, locum habet; ceterum, si genitalis sit feritas, cessat*". Instit., 4, 9, Pr., *Si quadrupes*, etc. Deosebire între dreptul roman și dreptul actual.

1) „*Wird durch ein Thier ein Mensch getödtet oder der Körper oder die Gesundheit eines Menschen verletzt oder eine Sache beschädigt, so ist derjenige, welcher das Thier hält, verpflichtet, dem Verletzten den daraus entstehenden Schaden zu ersetzen*".

2) Veḑi art. 14 urm. și 17 urm. din această lege. Cpr. Laurent, XX, 631.

După art. 1746 și 1747 din codul Calimach (1321, 1322 C. austriac), acel care suferise vre-o stricăciune de la animalul altuia nu avea dreptul de a'l ucide, ci putea să'l reție ca amanet timp de opt ḑile dacă, înaintea împlinirei acestui termen, proprietarul luĭ nu'l lua înapoi, plătind paguba pricinuită sau dând, până la regularea definitivă, cuvenita siguranță. Art. 1746, 1747 C. Calimach.

Art. 66 din codul federal al obligațiilor (Svițera) permite, din contra, posesorului și proprietarului unei moșiĭ de a reținea animalul străin care i-a adus o pagubă drept garanție pentru plata despăgubirei ce i se datorește, putênd chiar une-ori să'l și omoare, dacă nu se poate apara altfel. El este însă dator să înștiințeze fără întârḑiere despre aceasta pe proprietarul animalului, sau să iee mesurile necesare pentru a'l descoperi, dacă acest proprietar este necunoscut. Cpr. art. 713, § 2 C. italian. La noi, persoana daunată prin animalele altuia, nu poate nici să le reție, nici să le maltrateze (art. 385, § 12, 393, § 2 C. pen.). Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, V, 405. Art. 66 Cod. federal al obligațiilor.

Eată ce găsim, în această privință, în pravila lui Matei Basarab, glava (capit.) 301, *pentru paguba care fac dobitoacele, vina a patra*. Reproducem întregul pasaj din această legiuire, *à titre de curiosité*: „De va afla neștine un dobitoc în vie sau în țarina cu pâinea, sau într'alt loc, și va fi făcênd pagubă și nu va spune stăpânului al cui iaste boul de vreame ce are a'și cere paguba ce'i-au făcut atunci, Pravila lui M. Basarab, cap. 301.

Cererile pentru vătămare aduse de dobitoace ţarinelor, holdelor, fructelor şi recoltelor sunt de competinţa

---

şi de va ucide acea vită sau îĭ va frânge picioarele, sau o va orbi: atuncea să'i dea dobitoc pentru dobitoc.

„Când se va prileji vre un dobitoc sa'i fie a făta şi va paşte pre locul altuia, iară acela cu locul nu'i va îngădui, ci o va goni de grabă de o va osteni, sau de o va lovi cu ceva, şi dintr'acea osteneală sau lovitură se va prileji de va lepăda: atunci neîngăduitorul să plătească vita.

„Când va găsi neştine un dobitoc făcênd pagubă undeva la vre un loc, şi deacă'l va găsi nu'l va mărturisi domnusĕu, ci'i va tăia urechile sau coada, sau îl va orbi, atunci să nu'l mai ia stăpânu-sĕu, ci să-i dea alt bou sănătos.

„De va afla neştine rămătoriŭ sau dulău, sau şi alt dobitoc, stricând şi făcênd pagubă la locul lui, şi de odată va spune stăpânu-sĕu, şi'l va slobozi, iară el va face şi al doilea rând iarăş aşa şi de se va prileji şi până a treia oară să'i tot facă pagubă, şi de'i va tăea coada, sau de'l va şi ucide: atunci să nu aibă nici o nevoe.

„De va întra dobitocul în vie, sau în pomet şi va cădea în vre o groapă, sau se va înpăra în gard şi va muri, atunci să n'aibă nici o nevoe cela cu via sau cu pometul.

„Ori ce fel de dobitoc vrând să sară peste gard la vie sau la pomet, şi de se va inpăra: atunci să n'aibă nici o pagubă cela cu gardul.

„De va ucide cineva vre un dobitoc, căci i va fi făcut vre o pagubă odată sau şi de două ori, şi nu va fi spus stăpânu-sĕu, să plătească paguba: aceluia dăm învăţătură să plătească acel dobitoc cela ce l'au ucis.

„De se va prileji vre un viiariŭ să afle în viea lui vre un dobitoc făcênd pagubă, şi nu va merge să spue de grabă celuia cu boul, ci vrând să'l scoaţă 'l va ucide, de va muri, sau 'i va frânge vre un picior, sau 'l va repezi de se va înpăra în gard, atunci acela să plătească boul deplin". Acest capit. este extras, fără nici o schimbare, din pravila lui Vasile Lupu, unde se găseşte chiar la început. Se ştie, în adevĕr, că Vasile Lupu a legiferat în Moldova cu câţi-va ani înaintea lui Matei Basarab, căci, pe când pravila moldovenească e tipărită la Iaşi, în monăstirea *Treisvetitele* (Trei Ierarchi), în anul 1646 de la Hristos, Pravila cea mare sau Indreptarea legei a lui Matei Basarab, e tipărită la Têrgoviştea (vechia capitală a Munteniei) de abia la anul 1652. Ambele pravile sunt traduse din greceşte, însă pravila lui M. Basarab este mult mai complectă de cât acea a lui Vasile Lupu, ḑis şi Albanitul. Veḑi asupra acestor două pravile, care se complectează una prin alta, tratatul nostru în limba franceză, p. 468 urm.

Dreptul musulman. In dreptul musulman, proprietarul unui animal este responsabil de dauna adusă de acest animal ţarinelor sau hol-

judecătoriilor de ocoale, în cea din urmă instanţă, de la

delor, *în timpul nopţei*, chiar dacă valoarea daunei este superioară valorei animalului. In cât priveşte daunele causate in timpul ḑilei, proprietarul animalului nu are nici o respundere, dacă acest animal era trimes la păşune, fără păzitor, la o departare oare care de locul unde s'a produs dauna. Dacă, din contra, animalul era încredinţat unui păzitor, toată respunderea apasă asupra acestui păzitor. Veḑi Cod. musulman a lui Khalil *(Expunere concisă a Dreptului, după interpretarea Koranului, de către imanul Sidi Malek*, sevîrşit din viaţă la Medina, la 10 rabiah El-Uel, 179 al Egirei), traduc. Seignette (Paris, 1878). Veḑi şi Meysonasse, *Code civil musulman* (Paris, Ch. Marescq, 1898).

In acest Cod, găsim un capit. întreg relativ la quasi-delicte, din care unele disposiţiuni merită a fi citate. Astfel, medicul este băneşte responsabil de dauna adusă bolnavului prin ignoranţa sau prin nepăzirea regulelor artei sale. El este responsabil de câte ori a curarisit pe un bolnav fără autorisarea lui. Dacă este vorba de curarisirea unui rob aceiaş responsabilitate există, de câte ori el n'a avut autorisarea stăpânului sĕu, şi aceasta chiar dacă robul i-ar fi dat voe de a'i lua sânge, de ai pune sbănci sau de a practica circoncisiunea. Responsabilitatea medicilor este deci reglementată în dreptul musulman, pe când, în dreptul nostru, am vĕḑut că chestiunea este foarte controversată. Veḑi *suprà*, p. 443, nota 1. **Quasi-delictele în dreptul musulman.**

Acest Cod mai declară încă responsabil: 1° pe acela care ar fi căşunat o daună altuia prin aprinderea unui foc într'un moment pe când vêntul era mare, *die ventoso*, după cum se exprimă L. 30, § 3, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*, ceea ce era admis şi la Romani (veḑi *suprà*, p. 418); 2° pe acela care ar fi causat dauna prin căderea unui părete pe care el ar fi neglijat de a'l repara, cu toate că ar fi fost pus în intărḑiere; 3° pe acela care, prin retragerea prea subită a mânei sale, ar fi făcut să cadă dinţiĭ acelui ce'l muşca; 4° pe acela care ar fi aruncat o peatră în obrazul vecinului care ar fi comis indiscreţiunea de se uita pe o fereastră. Dacă însă vecinul a fost atins de peatră fără ca să fi fost ţintit, autorul acestui fapt nu are nici o respundere.— In fine, nu dau loc la nici o despăgubire, daunele aduse persoanelor sau lucrurilor într'un mod întâmplător, de ex., prin căderea unei scânduri sau unei oale, luată de pe acoperemêntul casei şi împinsă de vêut....... *si tegula ceciderit* (v. *suprà*, p. 416); prin focul care s'ar fi comunicat la lucrul altuia prin o furtună subită, *subita vi venti* (L. 30, § 3, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam)*, ceea ce era admis şi la Romani (veḑi *suprà*, p. 418, nota 4) sau, în fine, prin focul în care ar fi perit persoana care ar fi sărit să'l stingă. Veḑi Codul musulman a lui Kahlil, p. 631, 632.

valoarea de 50 până la 200 lei inclusiv, şi cu apel până la ori ce valoare (art. 58, L. din 1 iunie 1896).

Art. 1003. Dacă mai multe animale, aparţinênd la proprietari deosebiţi, au causat unei persoane o daună indivisibilă în elementele sale, stăpânul fie-căruia din ele este responsabil solidar pentru dauna întreagă, remănênd ca judecătorii să împartă între ei suma condamnaţiunei, după partea ce fie care animal a luat la perpetrarea faptului daunator [1]).

Responsab. usuarului, usufructuarului, chiriaşului, etc. Responsabilitatea despre care am vorbit nu apasă în principiu asupra proprietarului animalului, de câte ori acest animal se găseşte în mânele altuia, de ex., în mânele unui usufructuar, usuar, chiriaş, etc., animalul ne mai fiind, în asemene caz, sub paza proprietarului sĕu, ci sub paza acelui care are usul lui. De aceea, art. 1001 declară responsabil pe proprietarul animalului *sau* pe acel care se serveşte cu dênsul, ear nu pe amêndoi în acelaş timp [2]).

Casul în care dauna se datoreşte unui animal şi unei persoane.

1) Larombière, V, art. 1385, No. 10. Giorgio Giorgi, V, 391. Dacă dauna pricinuită se datoreşte în acelaş timp unui animal şi unei persoane, această persoană va fi responsabilă solidar dimpreună cu stăpânul sau detentorul animalului, dacă acesta nu dovedeşte că se găseşte în casurile în care este scutit de ori ce respundere. Larombière, *loco cit.*, No. 11.

2) Cpr. Demante, V, 366 bis I. Sourdat, II, 1409. Demolombe, XXXI, 639 *bis*. Baudry, II, 1355. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Laurent, XX, 627. Arntz, III, 483. Muteau, *Responsabilité*, p. 244. Vedi Cas. fr. şi C. Paris. D. P., 73. 1. 337. D. P., 92. 2. 141. D. P., 93. 1. 80. *Pand. Périod.*, 94. 1. 11.

Responsab. păzitorului animalului. Controversă.

Curtea din Paris a decis, cu toate acestea (10 martie 1892), că proprietarul unui animal nu încetează de a fi responsabil de câte ori el l'a încredinţat unui al treile, nu pentru a se servi de el, *ci numai pentru a'l păzi*. D. P., 94. 2. 115. *Pand. Périod.*, 94, 1, 11, nota *a*. In acelaş sens, Cas. fr. (4 ian. 1893. Sirey, 93. 1. 80) şi T. Huc, VIII, 450. —Soluţia contrară este însă mult mai juridică. Vedi Cas. fr. şi C. Paris. D. P., 73. 1. 337. D. P., 92. 2. 141. *Pand. Périod.*, 92. 2. 355.

Responsab. vênd̦ĕtorului unui animal.

Prin aplicaţiunea principiului că acel care are paza animalului are şi responsabilitatea lui, s'a decis că vênd̦ĕtorul unui animal respunde de dauna causată de acest animal în intervalul de timp strecurat între vênd̦area şi tradiţia lui reală. Trib. Nivelles, 7 aug. 1867, sentinţă citată de T. Huc, VIII, 450, p. 601.

Tot prin aplicaţiunea acestui principiu, s'a mai decis încă că dauna causată de un buhaiŭ al comunei trebue să fie

Usuarul, usufructuarul, chiriaşul, comodatarul unui animal, etc., respunde deci, în locul proprietarului, de prejudiciul adus de acest animal, în tot timpul în care se serveşte cu el, remănêndu'i însă recurs în contra proprietarului, dacă acest din urmă 'i-a ascuns viciile animalului [1]).

Acţiunea pentru repararea daunei causate de un animal nu aparţine numai stăpânului lucrului deteriorat sau distrus de animal, ci tuturor părţilor interesate: de ex. aceluia căruia lucrul a fost împrumutat sau încredinţat şi care trebue să'l restitue [2]). Cui aparţine acţiunea p. repararea daunei causate de animal.

Această acţiune trece în mod activ şi pasiv la moştenitorii părţilor [3]).

Ea se prescrie prin 30 de ani, conform dreptului comun (art. 1890), afară de casul în care faptul daunator ar fi calificat delict sau contravenţiune de codul penal sau de o lege specială, în care caz acţiunea se va prescrie prin timpul cerut pentru prescrierea acţiunei publice [4]). Prescrierea acţiunei.

Responsabilitatea pentru daunele causate de un animal fiind cârmuită de art. 1001, care face parte din capit. relativ la delicte sau quasi-dilicte, proprietarul animalului respunde de toată dauna causată, ear nu numai de daunele prevĕdute sau care au putut fi prevĕdute, art. 1085 de la contracte nefiind aplicabil în specie [5]). Inaplicarea art. 1085.

Această responsabilitate încetează:

1⁰ Când se va dovedi de proprietarul animalului că dauna s'a întâmplat din culpa aceluia care a suferit-o [6]). Incetarea responsabilităţei.

---

plătită de persoana insărcinată prin contract cu furnisarea şi întreţinerea lui, ear nu de comună, nici de păstorul comunal, căruia nu se poate imputa nici imprudenţă, nici lipsă de supraveghere. C. Colmar. Répert. Dalloz, *Responsab.*, 745, nota 1. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 26, nota 2.

1) Cpr. Thiry, III, 207. Demolombe, XXXI, 640. Larombière, V, art. 1385. No. 2. Giorgio Giorgi, V, 392.

2) Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 747.

3) *„Hanc actionem nemo dubitarerit heredi dari, cæterisque successoribus: item adversus heredes, cæterosque non jure successionis, sed eo jure quo domini sint, competit“*. L. 1, § 17, Dig., 9, 1, *Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur*. Cpr. Sourdat, II, 1449. Répert, Dalloz, *Responsabilité*, 748.

4) Vedi *suprà*, p. 506 urm. Cpr. Sourdat, I, 373 urm. şi II, 1450. Marcadé, V, art. 1385, 1386, No. 3.

5) Vedi *suprà*, p. 484, text şi nota 3.

6) Cpr. C. Orléans, *Pand. Périod.*, 97. 2. 348.

Casurile în care dauna se datorește faptului părței lezate.

Așa, de exemplu, nu'ți datoresc nici o despăgubire, de și ai fost mușcat de cânele meu, dacă d-ta singur l'ai zădărit [1]). *„Ei, qui irritatu suo feram bestiam, vel quamcumque aliam quadrupedem in se proritaverit, eaque damnum dederit, neque in ejus dominum, neque in custodem actio datur". (Pauli Senten.* I, tit. 17, § 3).

De asemenea, dacă ai fost mușcat sau lovit de calul meu, pe care l'ai bătut, n'ai nici o acțiune în contra mea, pentru că d-ta singur ești causa acestei întâmplări.

Dar dacă n'ai bătut calul, ci numai l'ai atins sau netezit, vei avea o acțiune pentru dauna suferită : *„At, si equum permulsisset quis, vel palpatus est, et calce eum percusserit, erit actioni locus"* [2]).

Dacă animalul care a causat dauna a fost spăriet sau provocat de cineva, acest din urmă va fi responsabil, ear nu proprietarul animalului, căruia nu i se poate imputa nici o culpă [3]).

Provoc. din partea unui animal.

Culpa poate să consisite în provocațiunea făcută de

---

1) Cpr. Thiry, III, 207. Arntz, III, 483. Toullier D., VI, partea 1, 316. Demolombe. XXXI, 651, 652. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Sourdat, II, 1430, 1442. Giorgio Giorgi, V, 400. T. Huc, VIII, 451. Fuzier-Herman, III, art. 1385, No. 3 și 14. Larombière, V, art. 1385, No 6. Marcadé, V, art. 1385, No. 1. Muteau, *Responsab.*, p. 239. Cpr. D. P. 95. 2. 48. D. P., 94. 1. 403. D. P., 93. 1. 489. D. P., 92. 1. 501. Mai vedi încă Cas. fr. și C. Paris. D. P., 86. 1. 207. *Dreptul* din 1886, No. 4 și din 1884, No. 39.—Art. 1905 din codul spaniol este formal în această privință.

Faptul de a sări înainte unui animal spre a împedica o nenorocire, nu se consideră ca o culpă.

Nu poate fi considerat ca o culpă și nici macar ca o negligență faptul, de altmintrele, laudabil a unei persoane de a fi sărit spre a opri un animal furios și a impedeca o nenorocire care era iminentă. De câte ori deci autorul unui asemene fapt a fost rănit sau ucis, proprietarul animalului nu se poate apara de respundere, dicênd că victima accidentului a fost în culpă, și prin urmare, va trebui să plătească dauna materială sau morală pricinuită prin acest accident. Cpr. C. Paris, Metz, Douai, etc. D. P., 94. 2. 115, text și notele *a—d.* D. P., 63. 2. 153. D. P., 68. 2. 71. T. Huc, VIII, 451. Demolombe, XXXI, 652. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771, nota 9. Pand. fr., Répert., t. 6, *Animaux*, 109. Sourdat, II, 1436. Fuzier-Herman, III, art. 1385, No. 23. Muteau, *De la Responsabilité civile*, p. 245, 246.

2) L. 1, § 7, Dig., 9, 1, *Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.*

3) L. 1, § 6, Dig., 9, 1, *Si quadrupes*, etc.; L. 11, § 5, Dig. 9, 2, *Ad legem Aquiliam.*

un animal altui animal [1]). De exemplu: doi berbeci (*arietes*) sau doi boi aparţinênd la proprietari deosebiţi, se bat până ce unul omoară pe altul. Paguba, în asemene caz, se va plăti de proprietarul animalului agresor. Dacă el este acel omorît, acţiunea în daune nu va avea loc [2]).

Dacă nu se poate şti cine a fost agresorul, perderea animalului omorît se consideră ca un caz fortuit care, ca atare, priveşte pe proprietarul sêu: *Res perit domino.*

Această decisiune nu este atât de glumeaţă pe cât i se pare lui Acollas (II, p. 981, nota 2), pentru că jurisconsulţiĭ romani nu fac în realitate de cât a aplica animalelor ceea ce este aplicabil şi omului. De aceea, soluţia pe care o dă Ulpian, după Quintus Mucius, este admisă şi de jurisconsulţiĭ moderni [3]).

Tot ast-fel voi avea o acţiune în despăgubire contra persoanei care, prin dolul sêu, m'ar fi făcut să mê apropiu de un animal nărăvit care într'un moment dat m'ar fi lovit [4]).

---

[1]) Simplul fapt a unui animal de a se apropia de altul, nu se consideră în genere ca o provocaţiune suficientă pentru a scuti de daune. Ast-fel, dacă conducênd harmasarul meu într'un grajdiŭ în care se găseşte o eapă, el s'a atins de dênsa şi, din această causă, eapa m'a lovit, producêndu'mi o daună, voi avea o acţiune în despăgubire contra proprietarului ei. L. 5, Dig., 9, 1, *Si quadrupes*, etc. Cpr. Toullier D., VI, partea I, 316, p. 260. Giorgio Giorgi, V, 402. Larombière, V, art. 1385, No. 6, p. 788. Faptul unui animal de a se apropia de altul nu se consideră ca o provocaţie.

[2]) *„Cùm arietes vel boves commisissent, et alter alterum occidit; Quintus Mucius distinxit, ut si quidem is perisset, qui adgressus erat, cessaret actio: si is qui non provocaverat, competeret actio“*. L. 1, § 11, Dig., 9, 1, *Si quadrupes*, etc.

[3]) Toullier D., VI, partea I, 316. Sourdat, II, 1448. Larombière, V, art. 1385, No. 6, p. 788. Giorgio Giorgi, V, 402.— Vedĭ însă Er. Lehr, *Dr. germanique*, 256.

[4]) Toullier D., *loco cit.*—Osebit de aceste casuri, mai sunt şi altele în care acţiunea pentru dauna causată de un animal poate fi îndreptată contra celor de al treile, ear nu contra proprietarului lui, pentru că ei singuri sunt în culpă. Astfel, ospĕtătoriĭ şi hangiiĭ, cu toate că nu au nici proprietatea, nici folosinţa animalelor care se găsesc în pastrarea lor, totuşi pot une-ori fi chemaţi la respundere pentru daunele aduse de aceste animale. Aşa, de exemplu, de câte ori calul unui călător este rănit în grajdiŭ de un alt animal cu care era împreună, hangiul poate fi declarat responsabil, de câte ori se constată că el n'a luat mêsurile necesare pentru a înlătura ori ce accident. Această res- Responsab. ospĕtătorilor şi hangiilor p. animalele ce le sunt încredinţate.

Casurile în care dauna se datoreşte unui caz fortuit.

2° Responsabilitatea pentru dauna pricinuită de un animal mai încetează încă de câte ori se va dovedi, de proprietarul sau detentorul animalului, că dauna este resultatul unei forţe majore sau a unui caz fortuit, pe care el n'a putut să'l împedice [1]).

In asemene casuri, neexistând, în adevěr, nici o culpă, este just ca proprietarul sau detentorul animalului să fie scutit de respundere.

Presumpţiune de culpă.

Din cele mai sus expuse uşor se poate înţelege că respunderea care apasă asupra detentorului unui animal pentru daunele pricinuite de acest animal se întemeiază, ca şi respunderea care resultă din art. 1000 pentru faptul altuia, tot pe o presumpţiune de culpă. Culpa, în asemene caz, consistă în a nu fi supraveghiat animalul spre

ponsabilitate îşi are însă mai mult sorgintea sa în obligaţiile ce hangiul contractează către călător, de cât în quasidelictul sěu. Cpr. Larombière, V, art. art. 1385, No. 7. Toullier D., *loco cit.* G. Giorgi, V, 393. Massé-Vergé, IV, p. 26, No. 2, *in medio.*—Hangiul va avea însă recurs contra proprietarului animalului, de câte ori el va dovedi că a luat toate precauţiunele necesare şi că accidentul se datoreşte numai naravului animalului care a causat paguba.

1) Sourdat, II, 1430. Demolombe, XXXI, 650. Larombière, V, art. 1385, No. 6. T. Huc, VIII, 451. Laurent, XX, 626. Demante, V, 366 bis II. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Baudry, II, 1335. Muteau, *op. cit.*, pag. 438. F. Herman, III, art. 1385, No. 2, 5, 34. Pand. fr., Répert. t. 6, *Animaux,* 104. G. Giorgi, V, 400. Cpr. Cas. fr. *Dreptul* din 1886, No. 4. D. P., 86. 1. 207. D. P., 90. 2. 291. D. P. 92. 1. 501. D. P., 94. 1. 403. Vedi şi Cas. Firenze, *Il Foro italiano*, 90. 1. 348. D. P., 95. 2. 48. *Pand. Périod.*, 97. 2. 348. C. Riom şi Trib. Du Mans, *Pand. Périod.*, 87. 2. 176. *Pand. Périod.*, 88. 2. 22. Cpr. şi C. Paris, *Dreptul* din 1884, No. 39.

Daune produse prin muşcătura unui câne turbat.

Turba de care este atins animalul, în specie un câne, nefiind însă un caz de forţă majoră. nu scuteşte pe stăpânul lui de respunderea edictată de lege; de unde resultă că proprietarul sau detentorul unui câne turbat este responsabil de prejudiciul causat prin muşcătura cânelui sěu, dacă nici o greşală sau imprudenţă nu poate fi imputată victimei acestui accident. Pand. fr. Répert. t. 6, *Animaux*, 105 *bis*. Cpr. Trib. Chambéry şi Du Mans, *Pand. Périod.*, 87. 2. 343. *Pand. Périod.*, 88. 2. 22. Trib. Burgoin, 29 mai 1896, sentinţă citată de Muteau, *Responsabilité*, p. 248.

Câni de vênat.

In cât priveşte daunele aduse prin cânii de vênat, vedi Muteau, *op. cit.*, p. 249 urm.

a'l împedeca de a aduce o pagubă, şi chiar în faptul de a avea un animal periculos [1]).

Resturnarea presumpţiunei de culpă din partea proprietarilor.

Persoana care a suferit o pagubă prin faptul animalului altuia, n'are deci nevoe să dovedească că detentorul animalului este în culpă, această culpă fiind presupusă [2]); ci proprietarul sau detentorul animalului va trebui, din contra, să restoarne presumpţiunea de culpă care apasă asupra lui.

Naşte însă întrebarea: cum se va putea resturna această presumpţiune legală? Toţi autorii sunt de acord, după cum am vĕdut, spre a decide că detentorul animalului se va putea sustrage de la ori ce respundere, stabilind că dauna s'a întâmplat din culpa aceluia care a suferit-o sau din un caz fortuit care, cu toată vigilenţa posibilă, n'a putut fi împedecat [3]).

Proprietarul animalului sau acel care're'l întrebuinţeaza poate fi scutit de respundere, stabilind lipsa ori cărei culpe. Controversă.

Proprietarul animalului sau acel care se serveşte cu dênsul este el însă admis a declina ori ce respundere, stabilind că nici o culpă nu'i este imputabilă şi că el a făcut tot ce 'i-a stat prin putinţă pentru a împedeca dauna?

Chestiunea este de astă dată controversată, însă afirmativa ni se pare afară de ori ce îndoeală, pentru următoarele motive: 1⁰ textul art. 1001 nu'i tăgădueşte acest drept;

---

1) Laurent, XX, 625. Demolombe, XXXI, 638. Vigié, II, 1705. F. Herman, art. 1385, No. 1. T. Huc, VIII, 450. Demante, V, 366 bis II. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Baudry, II, 1355. G. Giorgi, V, 387, 399, şi autorii citaţi *suprà*, p. 562, nota 2, *in fine*. Cpr. C. Orléans, *Pand. Périod.*, 97. 2. 348.

Deosebire între dreptul actual şi Codul Calimach.

2) Codul Calimach are un sistem cu totul altul. In adevĕr, acest Cod nu stabileşte nici o presumpţiune de culpă în contra detentorului animalului, ci declară responsabil numai pe acela căruia i se poate imputa o culpă: „Dacă cineva se va vatama de o vită, dice art. 1745 din acest cod (1320 C. austriac), trebue să i se facă îndestularea de către acela ce au zădărit, ori au silit vita spre aceasta, ori n'au ţinut-o în bună pază; *dacă nu se va dovedi nimine vinovat la aceasta, se socoteşte vatamarea ca din întâmplare* (caz fortuit)". Prin urmare, dacă nu se dovedeşte nici o culpă, nimene nu este responsabil. Sistemul codului actual este însă admis în majoritatea legislaţiunelor străine. Vedi, de ex., art. 1385 C. fr.; art. 1154 C. italian; art. 1404 C. olandez; art. 833 C. german, citat *suprà*, p. 563, t. şi nota 1; art. 1560, 1561 C. saxon; art. 1385 Land. bad., etc. — *Contrà*. Art. 1320 C. austriac.

3) Vedi *suprà*, p. 567, 568, text şi nota 1.

2° lipsa ori cărei culpe ne liberează de respundere atât în privinţa faptelor noastre, cât şi în regulă generală, în privinţa faptului altuia. Este adevarat că stăpânii şi comitenţii nu pot să scape de respundere, stabilind că ei n'au putut împedeca faptul daunator (art. 1000, § 3 şi § ultim), însă această regulă excepţională îşi are raţiunea de a fi în raporturile particulare care există între stăpân şi subordonaţii sĕi. Stăpânul şi comitentul, cu alte cuvinte, este representat de către servitorii şi prepuşii sĕi, şi actul daunator este presupus ca emanând de la dênsul; de aceea ei nu au facultatea pe care o au părinţii, institutorii şi artisanii (art. 1000, § ultim); 3° această părere este conformă nu numai principiilor de justiţie şi de echitate firească expres admise de lege, dar şi dreptului roman, unde proprietarul căruia nu se putea imputa nici o culpă, putea să abandoneze animalul care pricinuise paguba *(noxæ dare)* [1]),

---

Abandon noxal.

1) Animalul care se abandona drept despăgubire persoanei daunate, trebuea să fie viu: „*Noxæ autem dedere, est animal tradere vivum*". (L. 1, § 14, Dig., 9, 1, *Si quadrupes,* etc.) Abandonul noxal nu mai este cu putinţă astăzi. Merlin, Répert., *Quasi-délit*, § 10. Toullier D., VI, partea I, 298. Giorgio Giorgi, V, 404. Sourdat. II, 1408. Pand. fr., Répert., t. 6, *Animaux*, 60. Demolombe, XXXI, 655. Arntz, III, 483. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 27. Marcadé, V, art. 1385, No. 1.

Părăsirea vasului sau navlului. Art. 501 C. com.

Art. 501 din codul de comerţ permite însă, prin excepţie, proprietarului sau coproprietarului unui vas care nu s'a obligat personal, de a se descarca de respundere pentru faptul căpitanului şi a oamenilor echipagiului, prin părăsirea vasului sau a navlului *(du fret)* ce i se datoreşte sau este a i se datori, exceptânduse însă obligaţiunele relative la salariele şi emolumentele persoanelor echipagiului. Veḑi asupra acestei facultăţi pe care o are proprietarul sau coproprietarul unui vas, a cărei origină se găseşte în veacul de mijloc, Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 197 urm. şi *suprà*, p. 488.

Facultatea abandonului vasului sau navlului este ea aplicabilă proprietarilor unui vas străin? Controversă.

Chestiunea abandonului vasului sau navlului poate să deie loc la dificultăţi internaţionale, dacă presupunem că nu toate legislaţiunele admit această facultate pentru proprietarul vasului, cel puţin în aceleaşi condiţiuni. (Veḑi în privinţa legilor străine care admit, sau care nu admit facultatea abandonului, Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, V. 287). Curtea de casaţie din Francia a decis de curênd (D. P., 97. 1. 585), că proprietarul unui vas străin care ar fi acţionat înaintea tribunalelor franceze pentru o culpă a căpi-

fără a fi personal responsabil, şi unde această abandonare nu era obligatorie de cât atunci când animalul se departase de la obiceiurile sale naturale (Instit., 4, 9, Pr., *Si quadrupes*, etc., *suprà* p. 563, *ad notam*); 4⁰ în fine, această părere este formal admisă prin discursul tribunului Tarrible înaintea corpului legislativ [1]).

---

tanului, de ex., în materie de abordagiŭ, ar putea să uzeze de facultatea conferită prin art. 501 Cod. com., chiar dacă legea sa personală n'ar admite facultatea abandonului, destul este ca abordagiul să sĕ fi întâmplat în un port francez sau în apele teritoriale ale ţărei. In acelaş sens se pronunţă în mare parte şi jurisprudenţa străină. Vedi nota lui Levillain, profesor la facultatea din Bordeaux, în D. P., *loco cit.*, p. 587, colona 1.—*Contrà.* Asser et Rivier, *Elém. du dr. international privé*, No. 110, p. 214 a traducerei Schina. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, V, 268. Despagnet, *Pr. de dr. international privé*, 508. Levillain, nota în D. P., 97, *loco cit.* Em. Cohendy, profesor la Lyon, nota în D. P., 89. 2. p. 145. Cpr. şi C. Genua, *Revue internat. de droit maritime*, 1894—1895, p. 652. Aceşti autori aplică părăsirei vasului şi navlului legea pavilionului, adecă a ţărei căreia vasul aparţine, pentru că această lege este cunoscută proprietarului şi pentru că, în acest sistem, responsabilitatea sa nu va mai varia la infinit, după locul în care accidentul s'a produs.—In fine, într'o altă părere, se susţine că responsabilitatea proprietarului vasului din causa abordagiului imputabil căpitanului, derivând exclusiv din mandatul ce proprietarul a conferit căpitanului, întinderea responsabilităţei proprietarului, şi prin urmare, facultatea de a putea părăsi vasul sau navlul, este cârmuită de legea sub imperiul căreia acest mandat a fost conferit. Vedi în acest din urmă sens, Cas. fr. D. P., 92. 1. 401. Ar. Desjardins, *Tr. de droit comm. maritime*, II, 282 şi concl. sub Cas., fr., *loco cit.* Trib. Rouen, 6 iulie 1892. D. P., 97. 1. 586. Sentinţa tribunalului a fost insă infirmată de Curte (21 iunie 1893), ear decisia Curţei a fost şi ea, la rêndul ei, casată (D. P., 97. 1. 590), pentru că ea hotărîse că, în lipsa unei reciprocităţi constatate prin tratate internationale, facultatea de a abandona vasul sau navlul nu este aplicabilă proprietarilor străini, de şi recunoscuse în principiu că legea franceză era aplicabilă în specie, de oare ce abordagiul avusese loc în apele teritoriale ale Franciei.

1) Eată cum se exprimă acest legislator: „*Le dommage, pour qu'il soit sujet à réparation, doit être l'effet d'une faute ou d'une imprudence de la part de quelqu'un: s'il ne peut être attribué à cette cause, il n'est plus que l'ouvrage du sort, dont chacun doit supporter les chances; mais s'il y a eu faute ou*

Astfel, dacă avênd un cal de o natură blêndă şi inofensivă, acest cal fiind spăriet de altul, a lovit pe cineva şi'i a produs o daună, de şi am luat toate mĕsurile necesare pentru a'l stăpâni, nu voi avea nici o respundere, pentru că nu mi se poate imputa nici o culpă [1]. „La caz de vre-o daună causată de un animal, ḑice art. 65 din codul elveţian asupra obligaţiilor, detentorul lui este responsabil, *afară de casul când va justifica că l'a păzit şi supraregliat cu toată îngrijirea cuvenită*, remănêndu-i în ori ce caz, recurs dacă animalul a fost zădărit de o a treia persoană sau de un animal aparţinênd altuia".

Aceste sunt adevaratele principiĭ, şi acest cod recent, din 14 iunie 1881, le consacră în termeni expreşi.

2° Responsabilitatea civila pentru dauna care resulta din un lucru neînsufleţit, edificiu sau altul.

Art. 1002. — Proprietarul unui edificiu este responsabil de prejudiciul causat prin ruina edificiului, când ruina este urmarea lipsei de întreţinere sau a unui viciu de construcţiune. (Art. 1435, 1483, 1902 C. C. Art. 385, § 5, 393, § 4 C. pen. Art. 1386 C. fr.).

imprudence, quelque légère que soit leur influence sur le dommage commis, il en est dû réparation. **C'est à ce principe que se rattache la responsabilité du propriétaire relativement aux dommages causés par les animaux".** Veḑi Locré, XIII, p. 57, 58. Veḑi şi Répert. Dalloz, *Responsabilité* (t. 39), p. 296, 297, *ad notam*, No. 14.

1) Sourdat, II, 1431, 1432. Laurent, XX, 626. Arntz, III, 483. Baudry, II, 1355. T. Huc, VIII, 451. Acollas, II, p. 981. Demante, V, 366 bis II. Mourlon, II, 1697. A. Giboult, nota în D. P., 63. 1. p. 337 urm. F. Herman, III, art. 1385, No. 28 urm. Tribun. Moulins şi Chambéry. Sirey, 87. 2. 173. *Pand. Périod.*, 87. 2. 343. Cas. fr. şi C. Bourges. D. P., 80. 1. 134. D. P., 81. 2. 111.— *Contrà.* Demolombe, XXXI, 654. Marcadé, V, art. 1385, No. 1. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 27, nota 5. Larombière, V, art. 1385, No. 9. Giorgio Giorgi, V, 400. Pand. fr. Répert., t. 6, *Animaux*, 71 urm. Cas. fr. D. P., 86. 1. 206. *Pand. Périod.*, 86. 1. 10. *Pand. Périod.*, 87. 1. 82. D. P., 92. 1. 501. D. P., 94. 1. 403. Trib. Imper. german. Sirey, 87. 4. 18. C. Dijon. D. P., 95. 2. 48. Cpr. Trib. Bergerac şi Châlons-sur-Marne. D. P., 75. 2. 67. *Pand. Périod.*, 87. 2. 205. C. Orléans, *Pand. Périod.*, 97. 2. 348. Veḑi şi decisiile citate de Fuzier-Herman, III, art. 1385, No. 37 urm. şi C. Paris. *Dreptul* din 1884, No. 39.

Proprietarul unui edificiu, ori care ar fi natura lui, fie chiar a unui zid de peatră, de lemn, etc. [1]), și în genere, a ori cărui lucru neînsuflețit, de ex., a unei mașini cu vapor, dacă acest lucru este incorporat edificiului cu titlu de imobil prin destinație (art. 468) [2]), este responsabil de prejudiciul causat vecinilor, trecătorilor, lucrătorilor sau oamenilor sĕi [3]), și în genere, ori cărei persoane [4]),

[1]) Demolombe, XXXI, 662. Larombière, V, art. 1386, No. 5.

[2]) Cpr. C. Nancy și Cas. fr. D. P., 96. 2. 518. D. P., 88. 1. 27. *Pand. Périod.*, 87. 1. 158. D. P., 73. 1. 205. Muteau, *op. cit.*, p. 253.—Jurisprudența și unii autori mergĕnd și mai departe, aplică art. 1002 la ori ce lucru neînsuflețit, de exemplu, la daunele produse prin explosiunea mașinei unui vas destinat la tragerea altor vase *(remorqueur)* (cpr. Cas. fr. D. P., 97. 1. 433), prin căderea unui copac datorită vetustăței sau viciului sĕu, *vetustate, vel vitio arboris* (L. 29, § 9, Dig., 39, 2, *De damno infecto)* (cpr. Demolombe, XXXI, 664. T. Huc, VIII, 458. Sourdat, II, 1451, 1453 *ter*. Giorgio Giorgi, V, 413), etc. Adevĕrul este însă că daunele produse prin lucruri neînsuflețite altele de cât un edificiu, nu cad sub aplicațiunea art. 1002, ci sub acea a art. 1000, § 1, care prevede responsabilitatea pentru ori ce prejudiciu causat *de lucrurile ce sunt sub paza noastră.* Interesul de a distinge între aceste două texte este următorul: art. 1000 stabilește o presumpțiune de culpă (vedi *suprà*, p. 517), pe când în casul art. 1002, reclamantul trebue să dovedească că ruina edificiului este urmarea lipsei de întreținere sau a unui viciu de construcțiune, numai aceste împrejurări făcĕnd ca proprietarul să fie responsabil. Cpr. Laurent, XX, 639. Muteau, *op. cit.*, p. 162 urm. 252 urm. Vedi *infrà*, p. 578, t. și n. 4. După rigoarea principiilor, art. 1002 nu este deci aplicabil de cât daunelor produse prin ruina unui edificiu, sau a unui alt lucru incorporat acestui edificiu.

Nu se poate deci asimila casului prevĕdut de acest text acel al daunelor causate prin vecinatatea unor stabilimente insalubre, periculoase sau incomode, acest caz fiind prevĕdut de art. 998, 999. Muteau, p. 253, 254. Vedi asupra daunelor aduse prin astfel de stabilimente, *suprà*, p. 404—407. Cpr. Sourdat, II, 1470 urm. Giorgio Giorgi, V, 418—426. **Stabilimente insalubre, incomode, periculoase, etc.**

[3]) Cpr. Muteau, *De la Responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 254 și Trib. Paris, 3 iulie 1894, sentință citată de acest autor.

[4]) Proprietarul unui edificiu, sau unui alt lucru incorporat edificiului, este responsabil și față cu locatarii, usufructuarii, etc., acestui lucru, însă, în asemene caz, responsabilitatea sa nu se naște din quasi-delict, ci din contract. Cpr. Demolombe, XXXI, 659. Laurent, XX, 644. Larombière, V, art.

de ruina edificiului sau stricarea lucrului, fără ca să se dovedeasca vre o culpă personală în contra lui, *dacă dauna produsă este consecința unei lipse de întreținere sau a unui viciu de construcțiune* [1]).

Proprietarul lucrului care a produs dauna din causa unui viciu de construcțiune sau a unei lipse de întreținere n'ar putea deci să se descarce de respundere stabilind că dauna se datorește unui viciu ocult a lucrului sau culpei aceluia de la care el l'a dobêndit [2]), nici dovedind buna sa credință sau lipsa ori cărei greșeli din partea sa [3]). Responsabilitatea sa nu încetează de cât stabilinduse casul fortuit sau forța majoră [4]).

Proprietarul poate el să scăpe de respundere dovedind că nici o culpă nu'i poate fi imputată? Controversă.

Mai mult încă, după Curtea de Casație din Francia, proprietarul n'ar putea să scăpe de respunderea care apasă asupra lui oferind să dovedească că i-a fost cu neputință de a împedica ruina edificiului, și aceasta nu pentru că presumpțiunea de culpă care apasă asupra lui n'ar putea fi dărâmată prin dovada contrară, ci pentru că este vorba, în specie, de o respundere *inerentă însuș proprietăței sale* [5]).

1386, No. 3. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 772. Vedi și Trib. Paris. *Pand. Périod.*, 90. 2. 177.

[1]) C. Toulouse și Douai. D. P. 93. 2. 14 și D. P. 97. 2. 349. Astfel, proprietarul unui edificiu nu poate fi responsabil de ruina produsă prin un cutremur, prin bombardare, în caz de resboiŭ, sau prin alt caz fortuit, mai cu samă dacă imobilul a fost clădit după toate regulele artei și a fost bine întreținut. C. Toulouse, 25 mai 1892. D. P., 93. 2. 14. Sirey, 92. 2. 221. Sourdat, II, 1468. Demolombe, XXXI, 664. Fuzier-Herman, III, art. 1386, No. 2.

[2]) Cas. fr., 16 iunie 1896. D. P., 97. 1. 433.

[3]) C. Toulouse. D. P., 93. 2. 14. Sirey. 92. 2. 221.

[4]) Dovada casului fortuit se consideră însă ca făcută de câte ori nu se poate stabili nici un viciu de construcțiune, nici vre o lipsă de întreținere și este cu neputință de a se determina causa accidentului. Cas. fr. D. P., 97. 1. 433.

[5]) Cas. fr. D. P., 88. 1. 27. Cpr. T. Huc, VIII, 454. Demolombe, XXXI, 657. Vedi și R. Saleilles, nota în D. P., 97. 1. 437, colona 2.—*Contră.* Sourdat, II, 1453 *ter.*—Art. 836 din noul cod german, prevede, din contra, că obligația de a repara dauna nu are loc de câte ori posesorul (adecă acel care posedă cu titlu de proprietate, *der Eigenbesitzer)* a luat mesurile pe care le iea cineva in viața ordinară: *„Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn der Besitzer zum Zwecke der Abwendung der Gefahr die im Verkehr erforderliche Sorgfalt beobachtet hat“*.

De aceea, legiuitorul declară responsabil *numai pe proprietar* faţă cu cei de al treile, şi aceasta, bine înţăles, chiar în casul când edificiul ruinat ar fi fost supus unui drept de usufruct, remânênd însă, în asemene caz, proprietarului recurs contra usufructuarului, dacă ruina s'a întâmplat din lipsa de reparaţiuni usufructuare (art. 545 urm.), sau dacă usufructuarul cunoscênd primejdia, n'a înştiinţat pe proprietar (analogie din art. 554) [1]). **Recursul proprietarului contra usufructuarului.**

La caz de ruina edificiului, proprietarul acţionat de partea lezată, va avea de asemene recurs în contra vêndĕtorului acestui imobil care i-ar fi ascuns viciul de construcţiune [2]), sau în contra architectului ori antreprenorului (art. 1483), dacă această acţiune nu este prescrisă art. 1902) [3]). **Recursul proprietarului contra vêndĕtorului, architectului, etc.**

Respunderea sa către cei de al treile va remânea însă întreagă, pentru că el a trebuit sa cunoască viciile clădirei sale şi este în culpă dacă n'a făcut reparaţiile necesare sau n'a luat mĕsuri pentru dărâmarea imobilului. Dăcă el n'a avut cunoştinţă despre viciile de construcţie, care cad în sarcina architectului sau antreprenorului, pentru că n'ar fi fost aparente, culpa lui consistă în a fi ales un architect sau un antreprenor incapabil. In ori ce caz, el este în culpă, şi legea îl consideră ca atare, de câte ori se dovedeşte lipsa de întreţinere sau viciul de construcţie a edificiului.

---

1) T. Huc, *loco cit.* Demolombe, XXXI, 658. Larombière, V, art. 1386, No. 2. Proudhon, *Usufruit*, IV, 1724. Laurent, XX, 640. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 772. Toullier D. VI, partea II, 317. Fuzier-Herman, III, art. 1386, No. 15.
Dacă dauna ar fi fost resultatul culpei personale a usufructuarului, partea lezată va avea o acţiune directă contra lui, nu însă în baza art. 1002, ci în baza art. 998, 999, conform dreptului comun. Laurent, *loco cit.*

2) Cpr. C. Rouen. D. P., 73. 5. 403, No. 11.

3) Thiry, III, 207. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 772. Toullier D. VI, partea II, 317, p. 263, nota a. Demolombe, XXXI, 657. T. Huc, VIII, 454. Larombière, V, art. 1386, No. 2. F. Herman, III, art. 1386, No. 25 urm. Marcadé, V, art. 1385, 1386, No. 2. Laurent, XX, 622, 641, 642. Sourdat, I, 671 urm şi II, 1453. Cas. fr. *Pand. Périod.* 88. 1. 351. D. P., 87. 1. 31. Cpr. C. Toulouse şi Rouen. D. P., 93. 2. 14. D. P., 73. 5. 403, No. 11. Veḑi şi *suprà*, p. 521 şi 528, text şi nota 2.

Art. 1003. Dacă edificiul care a causat paguba prin ruina lui aparținea la mai mulți coproprietari ... *si plurium sint ædes quæ damnose imminent* (L. 40, § 3, Dig., 39, 2, *De damno infecto)*, sau dacă este vorba de un zid comun, fie care din coproprietari va putea fi urmărit *in solidum* pentru întreaga despăgubire datorită, în baza art. 1003, acel care a plătit pentru toți avênd recurs contra celorlalți pentru partea lor contributivă [1]).

Dreptul roman și dreptul francez. La Romani, din contra, fie care proprietar nu plătea despăgubirea de cât în proporțiunea părței sale de proprietate ... *pro dominicis partibus* (Dig., *loco cit.)*, soluțiune pe care unii o admit și in Francia [2]), de și acolo, în lipsa art. 1003, chestiunea este controversată.

Dacă însă mai multe persoane au suferit dauna din causa ruinei, fie care din ele nu va avea acțiune de cât pentru partea sa [3]).

Art. 1002 nu se aplică la edificiile a căror clădire nu este terminată. Controversă. Disposiția art. 1002 nu se aplică de cât la edificiile a căror construcție este terminată, nu însă la ipoteza în care ruina unui edificiu s'ar fi întâmplat în cursul clădirei sau reconstruirei sale, pentru că, în asemene caz, proprietarul nu are imobilul în paza și disposiția sa [4]), afară de casul în care el ar fi luat însuș direcțiunea lucrărilor sau ar fi

---

[1]) Această soluție este admisă și în codul italian, din causa art. 1156 C. C., pe care legiuitorul nostru l'a reprodus în art. 1003. Vedi *suprà*, p. 490, nota 2. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, V, 409.—Solidaritatea este adimisă de unii și în codul fr., cu toate că art. 1003 nu există în acest cod. Vedi în acest din urmă sens, Demolombe, XXXI, 661. Larombière, V, art. 1386, No. 7. C. Toulouse. D. P. 93. 2. 14. Vedi și *suprà*, p. 490, nota 1.

[2]) Arntz, III, 484. Sourdat, II, 1461.

[3]) *„Quotiens ex damni infecti plures agunt, quia in eadem re damnum passi sunt, id est in ædibus: non debet unusquisque eorum in solidum agere, sed in partem experiri: neque enim damnum quod pluribus datum est, unicuique in solidum datum est, sed in partem datum esse videtur. Et ideò unicuique in partem competere actionem Iulianus scripsit“*. L. 40, § 2, Dig., 39, 2, *De damno infecto.*

[4]) Laurent, XX, 643. Muteau, *op. cit.,* p. 256. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 772. Demolombe, XXXI, 660. Sourdat, II. 1453 bis. T. Huc, VIII, 457. C. Lyon. D. P., 63. 2. 199. Sirey, 64. 2. 1. In asemene caz, respunderea este deci a architectului sau a antreprenorului. — *Contrà.* Larombière, V, art. 1386, No. 5.

in culpă, în care caz el ar putea fi declarat responsabil în baza art. 998, 999 sau în baza art. 1000 [1]).

De asemene, când prin facerea unor conducte de apă la o proprietate de către un al treile, fără știrea proprietarului, se aduce o pagubă proprietății vecine, responsabilitatea cade în sarcina aceluia care a făcut conductele, ear nu în acea a proprietarului [2]). Prin urmare, în asemene caz, vecinul prejudiciat are drept să se despăgubească de la constructorul acelor conducte, ear nu de la proprietarul imobilului [3]).

Ce trebue să dovedească acel care cere daune provenite din ruina unui edificiu?

Acel care cere despăgubiri pentru daunele causate prin dărâmarea unui edificiu, trebue să dovedească că ruina edificiului este urmarea lipsei de întreținere sau a unui viciu de construcțiune, pentru că numai aceste împrejurări fac pe proprietar să fie responsabil și pentru că ori ce reclamant trebue să'și dovedească alegațiunea sa (art. 1169 [4]). Reclamantului nu incumbă însă sarcina de a dovedi că viciul de construcțiune provine din culpa proprietarului [5]).

Caz fortuit sau forță majoră.

Dacă proprietarul va stabili însă că ruina a fost pricinuită prin un caz fortuit, de ex. un cutremur, o inundație, etc., sau prin faptul unui de al treile rěu voitor, el nu va mai fi responsabil, pentru că acolo unde nu există culpă nu poate să existe nici respundere [6]). „*Quæ sine culpa accidunt, a nullo præstantur*“ [7]).

---

[1]) Aubry et Rau, *loco cit.* Sourdat, II, 1453 *bis.* Vedi și *suprà*, p. 532, nota 1. Cpr. Cas. fr. D. P., 97. 1. 612.

[2]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1891, p. 44. Bulet. anul 1884, p. 978.

[3]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1886, p. 34.

[4]) Aceste împrejurări care constituesc culpa proprietarului sunt deci în sarcina părței lezate care reclamă daune din causa ruinei edificiului sau stricărei lucrului. Cpr. Trib. Moulins, 8 ianuar 1887. Sirey, 87. 2. 173. Laurent, XX, 639. Baudry, II, 1356. Fuzier-Herman, III, art. 1386, No. 3. Giorgio Giorgi, V, 410. Larombière, V, art. 1386, No. 4. T. Huc, VIII, 454. Vedi și *suprà*, p. 575, nota 2.—Vedi însă Sourdat, II, 1453 *ter.*

[5]) Cas. fr. D. P., 88. 1. 27. *Pand. Périod.*, 87. 1. 158.

[6]) Thiry, III, 207. Berriat St. Prix, II, 5498. Demolombe, XXXI, 664. Mourlon, II, 1697. Sourdat, II, 1468 și toți autorii. Cpr. Cas. fr. și C. Toulouse. D. P., 97. 1. 433. D. P., 93. 2. 14. Vedi și *suprà*, p. 576, text și nota 1.

[7]) *Ex lege* 23, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui.*

Cauţiunea damni infecti. Inadmisibilitatea ei în dreptul actual.

Dar dacă proprietarul este responsabil de prejudiciul causat prin ruina edificiului sĕu, atunci când se dovedeşte că această ruină este urmarea lipsei de întreţinere sau unui viciu de construcţiune, adecă a unei culpe a sale, vecinii nu mai pot cere astăzi nici într'un caz cauţiunea *damni infecti*, pentru a fi garantaţi de o daună eventuală (*damnum infectum, non factum*) [1]) ce le ar putea pricinui ruina imobilului, cauţiune care era admisă altă dată atât în dreptul roman [2]) cât şi în dreptul nostru anterior [3]).

Asupra acestuĭ punct toţi autoriĭ sunt de acord [4]).

Acţiunea damni infecti. Controversă.

Unde însă chestiunea este controversată este asupra punctului de a se şti dacă vecinul unui proprietar, a cărui imobil ameninţă ruină, are sau nu o acţiune contra acestui proprietar pentru a'l obliga la reparaţiunea sau distrugerea imobilului deteriorat.

De câte ori imobilul în stare de ruină se află pe calea publică, constituind astfel o primejdie pentru siguranţa trecătorilor, este necontestat că agenţiĭ poliţieneşti sau administrativi au dreptul de a face ca asemene pericol să dispară şi ca imobilul să se repare sau să se dărâme cât mai curênd. Asupra acestui punct earăş nu există nici o discuţiune.

Art. 385, § 3; 393, § 4 C. pen.

Veciniĭ se pot de asemene adresa la autoritatea poliţienească competentă, spre a cere repararea sau dărâmarea imobilului, şi proprietarul care ar calca ordinele date în această privinţă s'ar face pasibil de o penalitate, asemene fapte constituind o contravenţie poliţienească de competinţa, în primul resort, a judecătorului de ocol (art. 385, § 3, 393, § 4 C. pen.).

---

1) „*Damnum infectum est damnum nondum factum, quod futurum veremur*". L. 2. Dig., 39, 2, *De damno infecto.* Cpr. Gaius, Instit., IV, 31.

2) L. 4, § 1 şi L. 6, Dig., 39, 2, *De damno infecto.*

3) Art. 445, 446 C. Calimach, corespundĕtori cu art. 341, 342 din codul austriac. Cauţiunea *damni infecti* este admisă şi astăzi prin art. 699. din codul italian. Vedi Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, V, 416.

4) Baudry, II, 1356. Arntz, III, 484. Laurent, XX, 645, 646. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 773, text şi nota 18. Demante et Colmet de Santerre, V, 367 bis I. Acollas, II, p. 981. Vigié, II, 1705, *in fine.* T. Huc, VIII, 456. Sourdat, II, 1454. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 27, nota 8. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 30.

Dar dacă imobilul deteriorat nu este situat pe calea publică, sau dacă autoritățile vestite la timp n'au luat nici o mêsură de siguranță, vecinul poate el prin o acțiune directă și personală *(actio damni infecti)*, să silească pe proprietar la repararea, reconstruirea sau dărâmarea imobilului, dobêndind chiar, la nevoe, de la justiție autorisarea de a procede el însuș, cu cheltueala sa, la repararea sau dărâmarea imobilului care ar amenința ruină? Am susținut altă dată afirmativa [1]), de și părerea contrară este generalmente admisă [2]).

Eată motivele pe care ne întemeiam atunci și care ni se par adevarate și astăzi, după o matură reflexiune. Evident este că, fața cu art. 1002, acțiunea *damni infecti* nu mai există astăzi în sensul dreptului roman. Ințêlegem dar că vecinul să nu mai poată cere astăzi de la justiție trimeterea în posesiune a imobilului deteriorat, și să nu mai poată cere cauțiunea *damni infecti* pentru repararea daunelor eventuale [3]). Dar, cu toate acestea, nu vedem pentru ce vecinul amenințat și tulburat în posesiunea sa, nu ar avea dreptul de a soma pe proprietarul negligent să repare sau să dărâme imobilul și, la caz de nesupunere din partea'i, să facă reparațiunele necesare pe contul și socoteala proprietarului, sau să'l dărâme însuș. O asemene acțiune să fie ea oare în contra spiritului legiuitorului modern? Nu este probabil, căci, de și textul legei nu o prevede anume, totuși ea resultă din principiile generale care cârmuesc materia acțiunelor. Cu adevarat, un interes pur eventual nu ar putea da loc la nici o acțiune [4]). Așa de exemplu, n'aș putea să fac un proces unei persoane care de o cam dată n'ar pretinde nici un drept, pentru a face

---

[1]) Vedi *Dreptul* din 1882, No. 55. Vedi în acelaș sens. Demolombe, XII, 662. Larombière, V, art. 1386, No. 8. Sourdat, II, 1454 urm. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 27, nota 8. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 967. C. Rennes. Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 768, nota 1. Muteau, *De la Responsabilité civile*, p. 115 urm. și 257.

[2]) Vedi autorii citați *suprà*, p. 580, nota 4.

[3]) Vedi *suprà* p. 580, text și nota 4.

[4]) Vedi *suprà*, p. 449, 450, unde am vêdut că, în regulă generală, nu se pot cere despăgubiri pentru o daună necertă, posibilă și eventuală, adecă care poate să se întâmple numai în viitor. Cpr. Muteau, *op. cit.*, p. 113 urm.

ca nici pe viitor acea persoană să nu mai poată reclama. Acţiunea mea ar fi, în asemene caz, fără interes actual [1]). Dar, în ipoteza noastră, lucrurile se petrec cu totul altfel. Vecinul ameninţat de ruina unui imobil străin are un interes *născut şi actual*, căci în fie care moment pericolul este iminent, şi acest pericol constitue o tulburare *actuală* în posesiunea sa, tulburare care el este în drept de a o face să înceteze [2]).

Cum, în adevěr, am putea admite că, pe fie care moment al ḑilei, vecinul să vadă că pericolul devine mai iminent, şi cu toate acestea, să nu poată face nimic spre a'l împedica, pentru a'şi conserva proprietatea sa! Vecinul să sufere, cu braţele încrucişate, o tulburare atât de injustă şi daunatoare, să aştepte ca dauna să fie efectivă pentru a putea reclama, adecă ca ruina imobilului să aducă poate insolvabilitatea proprietarului! Dacă soluţia dreptului roman era puţin echitabilă, apoi, aceasta e şi mai puţin, pe când soluţiunea ce propuneam este în interesul tuturora, a Statului şi a particularilor, a vecinilor şi a însuş proprietarilor. De aceea, Curtea din Bordeaux a decis că vecinul are acţiune pentru a cere dărâmarea unui zid separativ de lemn care presintă un pericol iminent de foc, înainte chiar de a se aprinde şi de a causa ori ce pagubă [3]). „Persoana ameninţată prin ruina unui edificiu sau unei alte lucrări, ḑice art. 68 din codul federal asupra obligaţiilor (L. din 14 iunie 1881), este în drept a cere ca proprietarul să iee mĕsurile necesare pentru a înlătura pericolul, fără prejudiciul regulamentelor de poliţie privitoare la protecţiunea persoanelor şi a proprietăţilor“ [4]).

---

1) C. Liège, Rèpert. Dalloz, v° *Action*, 217, nota 2.

2) Nu este deci vorba în specie de un interes viitor, ci de interesul actual de a înlătura un prejudiciu viitor sau mai bine ḑis eventual, căci ruina fiind iminentă, poate să se întâmple, după cum poate să nu se întâmple. Cpr. Muteau, *op. cit.*, p. 115. Eată deci un caz în care prejudiciul eventual poate servi de bază unei acţiuni în daune.

3) C. Bordeaux. D. P., 50. 2. 86. Această decisie este aprobată de Muteau, *op. cit.*, p. 115 urm. Veḑi într'un caz analog, decisia camerei reclamaţiunelor a Curţei de Casaţie din Francia. D. P., 61. 1. 329.

4) Ar. 699 din codul civil italian şi art. 908 din noul cod german sunt redactate în acelaş sens. Eată cum se exprimă

Aceste sunt, după noi, adevaratele principiĭ şi mai multe legiuiri străine le consacră în termeni expreşi [1]).

acest din urmă text: „*Droht einem Grundstücke die Gefahr, dass es durch den Einsturz eines Gebändes oder eines anderen Werkes, das mit einem Nachbargrundstücke verbunden ist, oder durch die Ablösung von Theilen des Gebändes oder des Werkes beschädigt wird, so kann der Eingenthümer von demjenigen für den eintretenden Schaden verantwortlich sein würde, verlangen, dass er die zur Abwendung der Gefahr erforderliche Vorkehrung trifft*".

[1]) V. textele citate în nota precedentă.

Finele Volumului V.

Addenda et Corrigenda

(VOLUMUL V).

La p. 17, finele notei, după cuvintele: Veḑi *suprà* explic. art. 970, a se adăuga: p. 160.

La aceiaş pag., la finele notei 2, a se adăuga: p. 126 şi 167.

La p. 19, finele notei 1, a se adăuga: p. 150.

La p. 20, rêndul 4, după cuvintele *„pentru căutarea sănătăței“*, a se adăuga: (cpr. art. 348 Cod. federal al obligaţiilor).

La p. 23, rêndul 18, a se citi: (art. 1167 şi 1190), în loc de: art. 1162 şi 1190.

La p. 38, la finele rêndului 4 din text, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 401 şi 469.

La p. 39, n. 2, rêndul 10, a se ceti: *Istituzioni*, în loc de *Instituzioni*.

La p. 52, rêndul 12, după cuvintele: *„cu care s'a făcut contractul“*, a se adăuga: (cpr. Trib. Bacău. *Curier. judiciar* din 1897, No. 44).

La p. 82, nota 3, după cuvintele: „*Dreptul* din 1893, No. 62“, a se adăuga: Trib. Ilfov. *Curier. judiciar* din 1897, No. 45.

La p. 95, n. 1, rêndul 3, a se ceti: Bogisic, în loc de Bogisié.

La p. 99, la finele notei 1, a se adăuga: T. Huc, VII, 180. Veḑi şi *infrà*, p. 194, n. 2.

La p. 104, la finele rêndului 21, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 194.

La aceiaş pag. (104), rêndul 27, după cuvintele: „faţă cu locator“, a se adăuga: (veḑi *infrà*, p. 195).

La p. 108, finele notei 1, a se adăuga: Cpr. *infrà*, p. 283, n. 3.

La p. 118, la finele ultimului rênd din text, a se adăuga: drumurile de fer (art. 1 L. din 26 martie 1870 asupra poliţiei şi exploatărei căilor ferate din România). Veḑi t. II, p. 419.

La p. 122, nota 2, rêndul 23, după cuvintele: „*Cur. judiciar* din 1897, No. 19“, a se adăuga: *Idem*. Cas. rom. secţiuni-unite. *Dreptul* din 1897, No. 42 şi *Cur. judiciar* din 1897, No. 21. *Cur. judiciar* din 1898, No. 5. Veḑi şi *infrà*, p. 277, *ad notam*.

La p. 124, la notă, rêndul 18, după cuvintele: „*Dreptul* din 1897, No. 37, etc.“, a se adăuga: Trib. Bacău, *Cur. judiciar* din 1897, No. 44.

La p. 125, la finele rêndului 25, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 167.

La aceiaş pag. (125), la finele notei 1, a se adăuga: Cpr. Cas. rom., *Curierul judiciar* din 1897, No. 28 şi 42. *Dreptul* din 1897, No. 48.

La p. 130, la finele rêndului 19, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 274, nota 1.

La p. 131, ultimul rênd din text, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 269.

La aceiaş pagină (131), nota 1, rêndul 9, după, cuvintele: „la art. 966, No. 9 urm.", a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 386, n. 3.

La p. 133, la finele notei care continuă de la pag. precedentă, a se adăuga: Cpr. C. Alger. D. P., 97. 2. 453.

La p. 134, la finele notei 1, a se adăuga: Cpr. Demolombe, XXX, 148 şi D. P., 80. 2. 91.

La p. 135, la finele rêndului 8 din text, a se ceti: *cause* în loc de *clause*.

La p. 135, nota 1, după cuvintele „nepublicată încă", a se adăuga: *Cur. judiciar* din 1897, No. 22 şi *Dreptul* din acelaş an, No. 45; ear la finele notei a se adăuga: Cpr. C. G. Disescu. *Dreptul* din 1897, No. 44.

La p. 135, nota 2, după cuvintele: „Giorgio Giorgi, III, 376", a se adăuga: Sourdat, I, 662 VI. Larombière, I. art. 1137, No. 13. Veḑi şi *infrà*, p. 501.

La p. 136, finele notei 5, a se adăuga: Veḑi şi *infrà*, p. 488, 489.

La p. 138, nota 2, începutul rêndului 4, după "237", a se adăuga: C. Alger. D. P., 97. 2. 453.

La aceiaş notă, finele rêndului 7, după cuvintele „Laurent", a se adăuga: IV, 93..

La aceiaş notă, finele rêndului 9, după „No. 11", a se adăuga: C. Alger. D. P., 97. 2. 453. Veḑi şi *infrà*, p. 468, n. 2.

La p. 141, rêndul 1, a se ceti: neţinerea unei asemene promisiuni, în loc de *ruperea* unei asemene promisiuni.

La aceiaş pag., rêndul 7, să se facă aceiaş îndreptare, cetinduse neţinerea, în loc de *ruperea* unei promisiuni de căsătorie.

La aceiaş pag. (141), nota 2, rêndul 10, după „1894, etc.", a-se adăuga: Aubry et Rau, V, p. 34, nota 26. Sourdat, I, 446 *bis*. Veḑi şi *infrà*, p. 460.

La aceiaş pag. (141), nota 3, rêndul 5, după „Marcadé, I, 562, 563", a se adăuga: Larombière, III, art. 1227, No. 3. Veḑi şi *infrà*, p. 460.

La p. 142, nota 1, rêndul 10, după cuvintele: „No. 11" a se adăuga: Trib. St. Gaudens, *Curierul judiciar* din 1894, No. 6, p. 47. Veḑi *infrà*, p. 466, nota 1 şi tr. nostru în limba franceză, p. 494, n. 2.

La aceiaş pag. şi notă, la finele notei, a se adăuga: Veḑi şi *infrà*, p. 466, n. 2.

La p. 143, *ad notam*, rêndul 30, după „No. 12", a se adăoga: Veḑi şi *infrà*, p. 350, n. 3.

La p. 144, nota 1, rêndul 5, după cuvintele: „p. 1073," a se adăuga: Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1893, No. 84.

La p. 145, la finele notei 2, a se adăuga: C. Angers, 29 martie 1897. *Cur. judiciar* din 1897, No. 29

La aceiaş pag. (145), n. 4, după: „D. P., 91. 1. 484," a se adăuga: Sirey, 91. 1. 319 şi Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1241.

La p. 148, nota 4, finele rêndului 2, după: „No. 22," a se adăuga: *Dreptul* din 1897, No. 45.

La p. 151, n. 1, rêndul 5, după cuvintele: „Veḑi şi *suprà*, p. 130," a se adăuga: Trib. Ilfov, 28 mai 1897. *Curierul judiciar* din 1897, No. 45, p. 355.

La p. 152, finele notei 2, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 389 *ad notam*.

La p. 153, la finele rêndului 3 din text, a se adăuga: (art. 1562 C. Calimach, 1174 C. austriac). Veḑi şi *infrà*, p. 388, nota 5.

La aceiaş pag. (153), finele notei 2, a se adăuga: p. 389.

La p. 155, începutul rêndului 16, după cuvitele „de făcut", a se adăuga: (Trib. Ilfov. *Cur. judiciar* din 1897, No. 45, p. 357).

La p. 157, finele rêndului 10 din text, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 289.

La aceiaş pag. (157), finele n. 3, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 288.

La p. 158, n. 5, rêndul 3, după cuvintele „pentru ostenelele sale", a se adăuga: (cpr. art. 386 C. com.).

La p. 159, *ad notam*, rêndul 2, după cuvintele „*Mandat*, 163", a se adăuga: Pĕucescu, II, 135. P. Pont, VIII, 884. Demolombe, XXXI, 174. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 218. Veḑi şi *infrà*, p. 350, t. şi nota 3.

La p. 160, finele ultimului rênd din text, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 293.

La p. 166, la finele rêndului 4 din text, a se adăuga: (*Dreptul* din 1883, No. 40 şi 41; din 1885, No. 5. *Dreptul* din 1894, No. 33 şi din 1895, No. 5. Veḑi şi *tr. fr.*, p. 407, t. şi n. 1. Şi căsătoria putea altă dată, după principiile codului Calimach, să fie dovedită cu marturi. Trib. Suceava. *Curier. judiciar* din 1896, No. 45.

La p. 170, n. 3, rêndul 2, după cuvintele „No. 65", a se adăuga: Trib. Vêlcea. *Curier. judiciar* din 1897, No. 45.

La p. 171, n. 1, rêndul 6, după cuvintele „*Pand. Périod.* 1894, 1. 249", a se adăuga: Trib. Vêlcea, 4 noembrie 1897. *Cur. judiciar* din 1897, No. 45, p. 358.

La p. 183, la finele rêndului 20, a se ceti: anterioritatea *notificărei*, în loc de: anterioritatea *cesiunei*.

La p. 184, nota 6, după cuvintele „D. P., 74. 2. 140", a se adăuga: Baudry et Wahl, *Louage*, I, 822. Laurent, XXV, 205. — *Contrà*. Aubry et Rau, IV, § 359, p. 425.

La aceiaş pag. (184), nota 7, la finele rêndului 7, a se adăuga: Cas. belgiană, 8 fevr. 1894. *Pasicrisie*, 94. 1. 110. C. Lyon. D. P., 82. 2. 231.

La aceiaş pag. şi notă, la finele rêndului 9, a se adăuga: Baudry et Wahl, *Louage*, I, 20 şi 527 urm. Guillouard, *Louage*, I, 28 şi 299. Garsonnet, *Pr. civ.*, IV, § 642, p. 28, No. 20. Demolombe, IX, 492, 493. Demante, VII, 198, 198 bis 13. Aubry et Rau, IV, § 365, p. 471, t. şi n. 7.

La p. 193, la începutul rêndului 8, după cuvintele „culpei lui", a se adăuga: (cpr. art. 1601 C. C.).

La p. 195, rêndul 11, după cuvintele „faţă cu locatarul", a se adăuga: (veḑi *suprà*, p. 104).

La p. 201, nota 4, rêndul 7, după cuvintele „T. Huc, VII, 202", a se adăuga: şi VIII, 420.

La aceiaş pag. şi notă, rêndul 10, după cuvintele „Duranton, X, 558", a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 209 şi 479.

La aceiaş pag. şi notă, rêndul 16, după cuvintele „T. Huc, VII, 201", a se adăuga: şi VIII, 420.

La p. 202, la finele rêndului 21, a se adăuga: Veḑi şi *infrà*, p. 374.

La p. 204, finele rêndului 4, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 247.

La p. 207, la finele rêndul 11 din text, a se ceti: „în locul *debitorului*", în loc de: în locul *creditorului*.

La aceiaş pag. (207), nota 4, a se adăuga la finele notei: Giorgio Giorgi, II, 219.

La p. 208, nota 2, începutul rêndului 2, după „Baudry, II, 515", a se adăuga: şi 923.

La rêndul următor din aceiaş notă, aceiaş pag. (208), după cuvintele „Baudry et Barde, I, 613", a se adăuga şi 697.

La finele aceleiaş note, de la aceiaş pag. a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 248, 249.

La p. 211, nota 1, n. din margine, a se ceti: Desinteresarea debitorului, in loc de: *achitarea* debitorului.

La p. 214, la finele rêndului 18, a se ceti: art. 1488, in loc de: art 1448. Aceiaş rectificare urmează a se face şi la nota din margine.

La p. 215, rêndul 14, după cuvintele „Guillouard, *Louage*, I, 339", a se adăuga: Demolombe, XXV, 148. Marcadé. VI, art. 1717, No. 1. Massé-Vergé, IV, § 702, p. 374, nota 20.

La aceiaş pag. şi notă, rêndul următor (15), după cuvintele „D. P., 83. 1. 305", a se adăuga: D. P., 92. 1. 509.

La aceiaş pag. şi notă, rêndul 33, după cuvintele „Baudry, III, 694", a se adăuga: Baudry et Wahl, *Louage*, I, 857, 858.

La aceiaş pag. şi notă, rêndul următor, 34, a se ceti: Cpr. C. Toulouse, în loc de: C. Lyon.

La p. 216, nota, la finele rêndului 23, a se adăuga: Cpr. Baudry et Wahl, *Louage* I, 859. Veḑi şi Dupuis, nota *in fine*, in D. P., 90. 2. p. 98.

La p. 220, la finele rêndului 18, a se ceti: *oborîrea* in loc de *oborîrîrea*.

La p. 222, rêndul 5 din text, a se ceti: art. 562 şi 699, în loc de: 522 şi 699.

La p. 223, n. 3, rêndul 10, a se ceti: 9 fevr. 1883, în loc de: 9 fevr. 1873.

La p. 230, nota 2, rêndul 10, după cuvintele „D. P., 96. 1. 519“, a se adăuga: şi *Pand. Périod.*, 97. 2. 312.

La p. 234, nota 1, la începutul rêndului 19, după cuvintele „nota 2“, a se adăuga: şi p. 246.

La p 237, la finele notei 1, a se adăuga: Veḑi şi p. 218.

La aceiaş pag. (237), nota 2 din margine, a se ceti: art. 580 din codul Calimach, în loc de: art. 508.

La pag. 239, la finele notei 1, a se adăuga: p. 260, 262.

La p. 240, nota 1, finele rêndului 1, după cuvintele „*Pand. Périod.*, 96. 1. 22“, a se adăuga: *Dreptul* din 1896, No. 22, p. 203.

La p. 243, finele notei 4 de la p. precedentă, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 271, 272.

L. p. 265, n. 2, la finele rêndului 8, a se ceti: din partea-i, în loc de din *artea-i.*

La pag. 269, la finele rêndului 3 din text, a se adăuga: Veḑi *suprà*, p. 131.

La p. 270, nota 2, rêndul 10, după cuvintele „*Pand. Périod.*, 97. 1. 197“, a se adăuga: D. P., 97. 1. 584 şi Trib. Brăila, *Dreptul* din 1897, No. 53. Trib. Prahova, *Dreptul* din 1898, No. 10.

La pag. 275, n. 2, a se adăuga: Cas. fr. *Pand. Périod.* 97. 1.499.

La p. 276, nota 1, la începutul rêndului 12, după cuvintele „Marcadé, V, art. 1348, No. IV“, a se adăuga:—*Contrà.* C. din Bucureşti, 15 sept. 1897. *Dreptul* din 1897, No. 74.

La p. 278, nota, începutul rêndului 16, după cuvintele „No. 21“, a se adăuga: Veḑi şi Cas. rom. S. unite, 15 ianuar 1898. *Cur. judiciar* din 1898, No. 5.

La p. 280, nota 1, rêndul 8, după cuvintele „D. P., 93. 2. 291“, a se adăuga: D. P., 96. 1. 198 şi 201. D. P., 96. 2. 246.

La aceiaş notă, acelaş loc, după cuvintele „D. P., 97. 1. 126“, a se adăuga: şi 582.

La p. 289, finele notei 1, a se adăuga: Veḑi *suprà*, p. 157.

La p. 291, n. 3, rêndul 3, a se ceti: *appareat*, în loc de *appa reat.*

La p. 293, nota, rêndul 7, după cuvintele „din contra“, a se adăuga: în art. 13.

La p. 307, la finele notei 1, a se adăuga: p. 226, n. 1.

La p. 311, la finele notei 2, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 323.

La p. 328, la finele notei 1, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 447, n. 2 şi 501, n. 3. Veḑi şi t. VI, *Teoria culpelor.*

La p. 333, la finele notei 3, a se adăuga: Cas. fr. D. P., 97. I. 613.

La p. 337, la finele n. 2, a se adăuga: p. 379, n. 3.

La p. 337, la finele notei 3, a se adăuga: Veḑi *infrà,* p. 379, n. 3, *in fine.*

La p. 338, rêndul 14 din text, a se citi: art. 433 şi 1638 C. Calimach, în loc de: 453.

La aceiaş pag. (338), la începutul rêndului 28, după cuvin-

tele „ce au adus proprietarului“, a se adăuga: (veḑi *infrà*, p. 380).

La p. 345, n. 2, după cuvintele: „II, 160, *in fine*“ a se adăuga: Cas. fr. D. P., 97. 1. 613.

La p. 345, nota 4, *in fine*, rêndul 6, după cuvintele „D. P., 73. 1. 413“, a se adăuga: Cpr. *Pand. Périod.*, 97. 1. 415.

La p. 349, la finele rêndului 17 din text, a se adăuga: Veḑi şi *infrà*, p. 353.

La p. 363, *ad notam*, la finele rêndului 21, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 387, n. 2.

La p. 390, nota 1, rêndul 9, după cuvintele „*loco suprà cit.*“, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 451.

La p. 392, nota 3, la inceputul rêndului 6, a se adăuga: Pand. fr., *Duel*, 97 urm. Cas. fr. Pand. Chron. t. II (anii 1830—la 1844), 1, p. 166.

La p. 393, *ad notam*, la începutul rêndului 3, a se adăuga: Cpr. Cas. fr. Secţiuni-unite, Pand. Chron., t. III, 1, 139.

La p. 395, nota 1, rêndul 1, a se ceti: *de lege Aquilia*, în loc de: *de legea Aquilia.*

La p. 396, la ultimul rênd din text, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 502.

La p. 397, la finele rêndului 7 din text, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 415, n. 3.

La aceiaş pag. (397), la finele ultimului rênd din text, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 531, n. 2.

La p. 397, nota 4, rêndul 6, după cuvintele „şi toţi autorii“, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 494 t. şi n. 1 şi 505, n 3.

La p. 399, *ad notam*, la finele rêndului 6, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 515, *ad notam*.

La p. 400, nota 1, la finele rêndului 10, a se adăuga: Veḑi *infrà* p. 449, n. 1.

La aceiaş pag. (400), nota 3, rêndul 11, după cuvintele „*Th. du code pénal*“, a se adăuga: I.

La p. 401, la ultimul rênd din text, a se adăuga: Veḑi *suprà*, p. 38 şi *infrà*, p. 469.

La p. 406, nota 2, rêndul 2, după cuvintele „146 urm“, a se adăuga: Giorgio Giorgi, V, 422.

La p. 408, finele notei 1, a se adăuga: Cas. fr. D. P. 98. 1. 22.

La p. 412, nota 4, rêndul 4, după cuvintele „p. 440, t. şi n. 1“, a se adăuga: Muteau, p. 614 [1]).

La p. 426, la finele notei 2, a se adăuga: p. 485.

La p. 425, n. 2, rêndul 6, a se ceti: *welche*, în loc de *velche*.

La aceiaş pag. (426), nota 3, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 494, nota.

---

[1]) Tratatul lui Muteau asupra Responsabilităţei civile (*De la Responsabilité civile*, Paris, Ch. Marescq, 1898), eşind de abea la finele lunei dechembrie 1897, nu l'am putut cita de cât in coalele din urmă. Tot astfel s'a intâmplat şi cu excelentul tratat asupra *Contractului de locaţiune* de Baudry et Wahl (2. vol. Paris, 1098).

La p. 429, nota 1, la finele rêndului 9, a se ceti: L. din 30 *martie* 1886, în loc de: L. din 30 *mai.*

La p. 434, la finele rêndului 2 din text, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 536.

La p. 435, la finele rêndului 13, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 529 şi 548.

La aceiaş pag. (435), la finele notei 1, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 507.

La aceiaş pag. (435), la finele notei 3, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 548.

La p. 436, nota 1, rêndul 5, după cuvintele „p. 61 urm." a se adăuga: Muteau, p. 266.

La p. 437, n. 1, rêndul 11, după cuvintele „§ 447 p. 759", a se adăuga: Pĕucescu, II, 507.

La aceiaş pag. (437), la începutul notei 2, a se adăuga: Pĕucescu, II, 509.

La pag. 443, nota 1, la începutul rêndului 12, a se adăuga: Muteau, p. 597 urm. şi Trib. Rouen, 30 iunie 1896. In cât priveşte responsabilitatea medicilor în dreptul musulman, veḑi *infrà*, p. 565, *ad notam.*

La aceiaş pag. (443), la finele notei 1, a se adăuga: Cpr. Trib. Rouen, 30 iunie 1896, sentinţă a cărei considerente se vĕd reproduse în Muteau, p. 597.

La p. 445, nota 1, rêndul 4, după cuvintele „în asemene caz", a se adăuga: ca comitent.

La finele aceleiaş note (p. 445), a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 536. Cpr. şi Muteau, *op. cit.*, p. 606, 607, 229 şi 230.

La p. 446, nota 2, la începutul rêndului 4, după cuvintele „533", a se adăuga: Muteau, *op. cit.*, p. 608.

La p. 447, la finele notei 2, a se adăuga. Veḑi *infrà*, p. 501, n. 3.

La p. 448, nota 2, după cuvintele „Giorgio Giorgi, V, 155", a se adăuga: Pĕucescu, II, 541.

La p. 455, *ad notam*, la finele rêndului 15, a se adăuga: Cas. fr. *Pand. Périod.*, 97. 1. 527.

La p. 472, n. din margine la nota 2, a se ceti: Pedepsirea beţiei, în loc de *eţiei.*

La pag. 476, *ad notam*, la finele rêndului 25, a se adăuga: *Curierul judiciar* din 1897, No. 44.

La p. 487, rêndul 3 a notei 1, după cuvintele „art." a se adăuga: 341.

La p. 488, n. 3, rêndul 2, a se ceti: *Droit comm.*, V, 197 urm., în loc de 176 urm.

La aceiaş notă de la aceiaş pag., la fine, a se citi: Veḑi *infrà*, explic. art. 1001, p. 572 n. 1; 573 nota.

La p. 494, la finele rêndului 2 din text, a se ceti: art. 1169, în loc de: art. 1160.

La p. 496, nota 2, rêndul 10, după cuvintele „No. 120", a se adăuga: Muteau, *op. cit.*, p. 621 urm.

La pag. 508, rêndul 1, după cuvintele „sunt desărcinați“ a se adăuga: după 10 ani de la terminarea lucrărei.

La pag. 534, *ad notam*, la începutul rêndului 12, a se suprima cuvintele: „Giorgio Giorgi, V, 283“, care din eroare s'au intercalat acolo.

La p. 579, n. 2, rêndul 23, a se ceti: *suprà*, p. 579, în loc de: 578.

La p. 575, nota 2, rêndul 24, a se ceti: Vedi *infrà*, p. 579 t. și n. 4, în loc de: p. 578.



TABLA MATERIILOR

cuprinse în volumul al V-le

Cartea III

TITLUL III.

CAPITOLUL III

SECŢIUNEA I

SECŢIUNEA II

SECȚIUNEA III

CAPITOLUL IV

CAPITOLUL V

Pagina



TABLA NUMERICĂ A ARTICOLELOR

explicate în

VOLUMUL AL V-le. [1])

Codul Civil.

[1]) Această tablă este lucrată cu multă îngrijire p. a înlesni cercetările pe articole. Litera *t.* însemnează *text* ear n, nota. Astfel, 520 t. și n. 1 însemnează: p. 520, text și nota 1. De câte ori lit. t. este urmată de o cifră romană, ea nu mai însemnează text, ci tom. Astfel, t. IV, 150, n. 1, însămnează: t. IV, p. 150, nota 1. Unele materiĭ fiind studiate maĭ pe larg în tratatul nostru în limba franceză *(Droit ancien et moderne de la Roumanie)*, am trimes une-ori și la acest volum. Astfel *tr. fr.*, 152, n. 1 însemnează: tratatul nostru în limba franceză, p. 152, n. 1.

Procedură civilă.

Procedură penală.

Codul penal.

Codul de comerţ (1887).

Constituţie.

Legi speciale.

Legiuiri vechi.

Codul Calimach.

Legi străine.

Codul austriac (art. modificate sau nereproduse în codul Calimach).

Legea austr. din 16 martie 1884 asupra anulărei actelor frauduloase privitoare la bunurile unui debitor insolvabil. . . 220, n. 1

Codul Saxoniei (1863).

Codul Maximilian al Bavariei (1756).

Codul suedez ...(1734).

Codul francez (articole modificate sau nereproduse de legiuitorul nostru).

Codul olandez.

Codul italian.

Codul de comerţ italian.

Proced. civilă italiană.

Codul civil Republicei Argentine (1871).

Codul civil mexican (1871).

Codul Republicei Chili. (1855)

Codul portughez (1867).

Codul spaniol (1889).

Codul civil al principatului Muntenegro (1888).

Vedi asupra acestui cod din 1888, opera lui Bogizic, profesor la Odessa, *tr.*, *fr.* p. 95, n. 1

Codul Cant. Zurich (1855) [1].

Cant. Uri (Constit. din 1888).

Codul federal al obligaţiilor (1881).

[1]) **Acest Cod este abrogat şi înlocuit prin altul, din 1887.**

Codul german (1896).

Legea germană p. aplicarea codului civil din 18 august 1896 (Einführungsgesetz).

Legea germană asupra cambiilor.

TABLA ALFABETICA ŞI ANALITICA

A MATERIILOR CUPRINSE ÎN VOLUMUL DE FAŢĂ [1]).

A

---

[1]) In cât priveşte semnele scurtărilor, vedi *suprà*, p. 599, nota 1.

torului daunei, 482. — *Tribunalele competente.* — Tribunalul competent este acel al domiciliului sau reşedinţei pârîtului, 482.—Dacă faptul constitue un delict penal, acţiunea civilă va putea fi exercitată o dată cu acea publică, înaintea trib. represive, 482. — Trib. comerciale sunt şi ele competente, dacă dauna este urmarea unui fapt de comerţ, 458, nota; 482, 483, t. şi n. 1.—*Determinarea quantumului daunelor.* — Daunele vor cuprinde atât perderea reală suferită de partea lezată *(lucrum cessans)*, cât şi beneficiul de care ea a fost lipsită *(damnum emergens)*, 483, t. şi n. 2.—Apreciarea judecătorilor de fond scapă, în această privinţă, de controlul Casaţiei, 484.—Art. 1081, 1085 şi 1088 nu sunt aplicabile în specie, 484, 567.—Art. 1086 este însă aplicabil şi la daunele isvorite din delicte sau quasi-delicte, 485.—Repararea daunelor sau despăgubirei se traduce în genere prin o despăgubire bănească, pe care judecătorii o apreciază în mod suveran, 485. — Cu toate acestea, mai sunt şi alte mijloace de reparare, 485, 486. — Trib. nu pot însă să ordoane confiscarea de cât în casurile anume determinate de lege, 487, t. şi n. 1. V. *Confiscare.* — In caz de daune materiale, quantumul lor trebue, în principiu, să fie egal cu paguba suferită, fără ca daunele să fie pentru acel ce le dobândeşte o sorginte de câştig, 487, 488.— In caz de daune morale, judecătorii, într'o măsură prudentă şi moderată, vor aprecia care este dauna probabilă şi veresimilă ce a suferit partea lezată, 488.—Prin excepţie la dreptul comun, Statul, la caz de perderea sau stricăciunea obiectelor trimese prin poştă, nu plăteşte de cât sumele anume prevědute de legea telegrafo-poştală, 488.—*Prescrierea acţiunei în daune.* — Acţiunea în daune se prescrie prin 30 de ani, după dreptul comun, 506.—Resolvirea acestei chestiuni în dreptul străin şi în codul Calimach, 506, t. şi n. 2. — Architecţii şi întreprinděторii de lucrări, fie publice, fie private, sunt descarcaţi de respundere p. lucrările efectuate, după 10 ani din ḑiua în care lucrările s'au terminat, 434, 435, 507, 508. — Dacă delictul civil este în acelaş timp şi un delict penal, el se prescrie prin timpul prin care se prescrie şi acţiunea publică, 508, 509, 560, 567 şi *tr. fr.*, p. 250, n. 1. V. *Prescripţie.* —Casurile în care prescripţia este tot acea a dreptului comun, de şi faptul care dă loc la acţiunea în daune e prevěḑut şi pedepsit de legea penală, 512 şi *tr. fr.*, 250, n. 1, *in fine.*—In materie penală, prescripţia trebuind să fie invocată de judecători din oficiu, de câte ori acţiunea civilă a fost adusă o dată cu acea publică înaintea instanţelor represive, prescrierea acţiunei publice va aduce neaparat şi pe acea a acţ. civile, această din urmă neputênd să subsiste singură înaintea instanţelor represive, 512. V. *Prescripţie.*

ACŢIUNEA DAMNI INFECTI.—Existenţa ei în dreptul actual, 580 urm. V. *Edificiu.*

conform dreptului comun, 429, n. 1; — Acţ. recursorie civilă nu se aplică de asemene grefierilor, 431.— Această acţiune poate fi exercitată astăḑi contra moştenitorilor judecătorului culpabil, chiar dacă urmărirea nu fusese începută în timpul vieţei sale, 430. — In dreptul roman, chestiunea era controversată, 430, n. 4.—Judecătorii nu se consideră în genere ca prepuşi ai Statului, 550 n. 4.

ACŢIUNEA REVOCATORIE.—V. *Acţ. pauliană.*

ACŢIUNEA ÎN RESPONSABILITATE (care resultă din faptul altuia).—Caracterele acestei acţiuni, 557 urm.—Partea lezată poate chema la respundere atât pe autorul faptului cât şi pe persoana civilmente responsabilă, 557, 558.—Dacă partea lezată chiamă în judecată numai pe persoana civilmente responsabilă, acţiunea va fi introdusă înaintea tribun. civile, această persoană neputênd fi acţionată înaintea trib. represive de cât odată cu autorul faptului daunator, 558.—Persoana civilmente responsabilă acţionată odată cu autorul faptului, poate fi condamnată nu numai la despăgubiri, dar şi la cheltuelele la care a dat loc acţiunea publică, 558.—Ea nu poate însă în genere fi condamnată la amendă sau la altă pedeapsă *(pœnalia non sunt extendenda)*, 558.—Excepţie la acest principiu în materie vamală şi în privinţa contravenţiilor comise la legea timbrului, 558, 559.—*Quid* în casul prevëḑut de art. 389, § 2 C. pen.? 559, t. şi n. 3.—Persoana acţionată ca civilmente responsabilă p. faptul comis de altul poate să opue toate excepţiile care aparţin acestui din urmă, de ex. prescripţia, 559. — Persoana declarată civilmente responsabilă are în tot-deauna recurs contra autorului daunei p. care ea a plătit, 521, 528 t. şi n. 2; 560. V. *Artisani*, *Comună*, *Institutori*, *Tată*, *Mamă*, *Stat*, etc.

ACŢIUNEA IN SIMULAŢIE, 265 urm.—Definiţie, 268. — Acţ. în simulaţie e cârmuită de art. 966, p. că actul simulat fiind inexistent, este lipsit de efecte juridice, 131, 269.—Simulaţia nu poate să existe de cât cu concursul tuturor părţilor contractante, 269.—Casuri de simulaţie licită (donaţiuni deghisate), 270.—Simulaţia ilicită, 271.—Simulaţia poate să aibă de efect fraudarea legei, 271.—In asemene caz, părţile pot administra proba testimonială şi presumpţiunele, 133, 276 t. şi n. 1 şi t. IV, p. 170 t. şi n. 2 şi *tr. fr.*, p. 448, 449.—In celelalte casuri, părţile nu pot administra proba testimonială şi presumpţiunele de cât dacă au un început de dovadă scrisă, pentru că ele au avut posibilitatea de a'şi procura un contra-inscris constatând actul simulat, 275 t. şi n. 2; t. IV, p. 170 şi *tr. fr.*, p. 447. Cpr. în acest sens, Cas. fr., 5 iulie 97. *Pand. Périod.* 97. 1. 499.—Toţi creditorii, chiar şi acei *posteriori* actului, pot să'l atace în simulaţie, pe când numai creditorii *anteriori* actului fraudulos pot să'l revoace prin acţ. pauliană, 271, 272. V. *Acţ. pauliană.*— In această acţiune, creditorii fiind terţii persoane, au fost

n. 1.—Creditorii pot să eie mĕsuri conservatorii în numele debitorului lor, 199, 200.—Creditorii nu pot însă să se amestece în administrația bunurilor debitorului lor, 200, 207, t. și n. 1.—Dreptul creditorilor de a cere împărțeala în numele debitorului lor, 200 t. și n. 3.—Drepturile și acțiunele pe care creditorii le pot exercita în numele debitorului lor, 200 urm.—Exemple de drepturi și acțiuni ce creditorii pot exercita în numele debitorului; acț. p. împărțeala unei moșteniri; acț. în petiție de ereditate; acț. în raport, în reducție, în anularea unei donațiuni, unui testament sau unui contract; acț. în resoluțiune a unei vêndări pentru neplata prețului; acț. în repetiție p. plata unui lucru ce nu era datorit; acț. în anulare p. eroare, dol sau violență, etc. 201—203.—Creditorii mai pot încă să opue prescripția câștigată de debitorul lor, atunci când acesta ar neglija de a o opune însuș; să ceară socoteli de la epitrop în numele debitorului lor minor; să atace o donațiune, un testament sau ori ce contract p. vicii de formă, lipsă de obiect sau causă, să exercite în numele vêndĕtorului facultatea de rescumparare; să facă oposiție, apel, recurs, etc., în numele debitorului și să uzeze de toate căile ordinare și extraordinare pe care legea le conferă p. a ataca o hotărîre, etc. 202, 203, 247, n. 4. Vedi *Apel*, *Oposiție*, *Recurs*, etc.—Drepturile și acțiunele pe care creditorii nu le pot exercita în numele debitorului lor. (Drepturi exclusiv personale, 200, 207 urm. — Exemple de drepturi care nu pot fi exercitate de creditori: Dreptul debitorului de a'și administra patrimoniul sĕu. — Dreptul de a îndeplini un mandat legal sau convențional; —Dreptul de a primi un deposit în locul debitorului;—Dreptul de a cere punerea în posesiune a bunurilor unui absent;—Dreptul de a cere separarea de bunuri; de a cere revocarea unei donațiuni p. ingratitudine;—Dreptul de a da publicităței o operă literară sau artistică;—Dreptul de a cere despărțenia și de a exercita toate acțiunele care respiră o resbunare *(vindictam spirantes)*;—Dreptul de a tăgădui paternitatea;—Dreptul de a cere anularea unei căsătorii p. o nulitate relativă;—Dreptul de a exercita retractul litigios, etc., etc., 207—209.—Creditorii nu pot cere înstrăinarea imobilului dotal spre a procura alimente familiei, asemenea drept conferit prin art. 1253, § 2 fiind exclusivamente personal femeei. Cas. fr. *Dreptul* din 1898, No. 7. V. *Alimente.* — Pentru ca dreptul care nu este exclusiv personal debitorului, să poată fi exercitat de creditor, trebue să fie bănesc și susceptibil de a fi cedat altuia, 204.—Dreptul de uz și de abitațiune nu poate deci fi exercitat, de creditori în numele debitorului, 204.—Aceiaș soluție este admisibilă în privința creanței ce femeea ar avea asupra succesiunei barbatului sĕu p. hainele de doliu, 204.—Creanțe care, după lege, nu pot fi nici cedate nici urmărite, 205.—Dreptul poate să fie bănesc și cu toate a-

cestea să nu poată fi exercitat de creditori, 205. — Astfel, creditorii n'ar putea să accepte o donaţiune sau propunerea unei vênḑări, unui schimb sau unui alt contract făcută debitorului, de oare-ce cât timp contractul nu este format, nu exsită un drept propriu ḑis, pe care creditorul să'l poată exercita în numele debitorului, 205.—Primirea unei moşteniri în locul debitorului, 206.—Primirea unui legat, 206. — Condiţiile cerute p. exerciţiul acţiunei subrogatorie, 209 urm.— Toţi creditorii, chiar şi acei ipotecari, pot să exercite drepturile debitorilor lor, fără să aibă nevoe de a fi subrogaţi de justiţie, nici de a avea un titlu executor, destul este ca creanţa lor să fie exigibilă, 209, 210, 211.—Creditorii sunt, în adevĕr, subrogaţi *ipso jure* în drepturile şi acţiunele debitorului lor, 210, 211, 217 n. 1.—Ei sunt pasibili de toate excepţiile de care este pasibil insuş debitorul, 212, 218.— Debitorul trebue el să fie pus in causă? 211. — Cel de al treile chemat poate el să oprească acţiunea creditorilor plătindu-le ceea ce li se datoreşte? 211, n. 1.—*Quid* în privinţa acţ. pauliane? 359.—Creditorii a căror termen n'a ajuns incă la scadenţă, sau a căror condiţie nu s'a îndeplinit încă, nu pot exercita drepturile debitorului lor, 212.—*Quid* în privinţa acţ. pauliane? 241, 242.—*A fortiori* deci, acest drept nu aparţine creditorilor care n'ar avea o creanţă actuală, ci numai o speranţă, o eventualitate de creanţă, 213.—Creditorii pot exercita drepturile debitorului lor, chiar dacă creanţa lor ar fi posterioară actului, 212.—Şi aceasta chiar dacă creanţa lor n'ar avea dată certă, 213.—Aceiaş soluţie este admisă şi in privinţa acţiunei în simulaţie, 271, 272.—Numai p. exerciţiul acţ. pauliane se cere, în principiu, ca creanţa lor să fie posterioară actului ce ei voesc a ataca şi ca creanţa lor să aibă dată certă, 213, n. 2; 214, 215, 242. V. *Acţ. pauliană.*—Debitorul a cărui drepturi se exercită n'are nevoe de a fi pus in intărḑiere ca să'şi exercite dreptul sĕu, 213, t. şi n. 4.—Acţiunea creditorului va fi însă respinsă de câte ori debitorul îşi va exercita însuş dreptul, 213.—Acţiunea creditorilor va fi de asemene respinsă, de câte ori ea va fi prematură, frustratorie şi inutilă p. conservarea drepturilor lor, 214, t. şi n. 1.—Efectele exerciţiului acţiunei subrogatorie, 214—217.—Folosul care resultă din acţiunea subrogatorie în care creditorul a isbutit, nu aparţine numai creditorilor care au exercitat-o, ci se imparte prin analogie între toţi creditorii sĕi, 214, 215, 216.—Excepţiune la acest principiu în privinţa zidarilor, lemnarilor şi a tuturor lucrătorilor întrebuinţaţi la clădirea unui edificiu (art. 1488), 214.—Proprietarul nu are în codul nostru o acţiune directă şi personală contra sub-arendaşului sau sub-chiriaşului, ci numai acţiunea oblică pe care el o poate exercita în numele arendaşului sau chiriaşului principal cu care el are raport juridic, 214, n. 3; 215 nota. Cpr. Trib. Iaşi. *Dreptul* din 1898,

567.—Aceiaş respundere apasă asupra persoanei însărcinate numai cu paza animalului, 566 n. 2.— Responsab. vêndĕtorului unui animal p. dauna causată de acest animal în intervalul de timp strecurat între vêndare şi tradiţia lui reală, 566, n. 2.—Acţiunea p. repararea daunei causate de un animal aparţine tuturor părţilor interesate, de ex. aceluia căruia lucrul distrus de animal a fost împrumutat sau încredinţat şi care trebue să'l restitue, 567.—Prescrierea acţ. în responsabilitate după dreptul comun, 567.—In casul când faptul daunator ar fi calificat delict sau contravenţiune, acţ. se va prescrie prin timpul cerut p. prescrierea acţiunei publice, 508, 509, 560, 567.—V. *Acţiune civilă*, *Prescripţie*, etc.— Responsabilitatea p. dauna causată de un animal încetează de câte ori dauna se datoreşte culpei aceluia care a suferit-o, 567, 568.—Faptul de a sări spre a opri un animal furios nu se consideră ca o culpă, 568, n. 1.—Nici faptul de a netezi un animal, 568. — Culpa poate să consiste în provocaţiunea făcută de un animal altui animal, 568, 569.— Faptul unui animal de a se apropia de altul nu se consisideră, în genere, ca o provocaţiune suficientă, 569, n. 1.— Casul în care douĕ animale s'au bătut până întru atâta în cât unul a omorît pe celalalt. Responsabilitatea proprietarului animalului agresor, 568.—Dacă nu se poate şti cine a fost agresorul, perderea animalui omorît se consideră ca un caz fortuit care, ca atare, priveşte pe proprietarul sĕu, 569.— Această soluţie era admisă şi în dreptul roman, de Ulpian, după Quintus Mucius, 569.—Dacă animalul care a causat dauna a fost spăriat sau provocat de o persoană străină, această persoană va fi responsabilă, ear nu proprietarul, nici păzitorul animalului cărora nu li se poate imputa nici o culpă, 568.— Este de asemenea responsabilă persoana care, prin dolul sĕu, ar fi făcut pe cine-va să se apropie de un animal nărăvit, şi din această causă, ar fi suferit o daună, 569.—Responsabilitatea hangiilor p. daunele produse de animalele încredinţate lor, 569, n. 4.—Recursul hangiului contra proprietarului animalului nărăvit, 570 nota.—Responsabilitatea proprietarului sau detentorului animalului mai încetează încă de câte ori dauna produsă este resultatul unui caz fortuit sau unei forţe majore, 570.— Turba de care ar fi fost atins un câne nu se consideră ca un caz fortuit, 570, n. 1. — Proprietarul sau detentorul animalului este presupus în culpă până la dovada contrară, 562 n. 2; 570, 571.— Teoria Codului Calimach în această privinţă, 571, n. 2.—Această presumţiune legală poate fi resturnată în mai multe moduri: dovedindu-se casul fortuit sau forţa majoră în contra acelui care a suferit dauna, sau în fine, stabilindu-se de către proprietarul ori detentorul animalului că el a făcut tot ce'i stătea prin putinţă p. a împedica dauna, 571—574.—Ast-fel, dacă avênd un cal

C.

D.

esc în acelaş timp şi un delict penal şi un delict civil (de ex. duelul), 392. V. *Duel.* — Definiţia quasi-delictului (fapt *ilicil* comis *fără intenţie* răutăcioasă), 393.—Sistemul contrar în această privinţă a lui Zachariæ, admis şi de alţi autori, 393 n. 2.—Delictele şi quasi-delictele în dreptul roman, 393 n. 2. — Responsabilitatea care resultă din delicte şi quasi-delicte, 394 urm.—Elementele delictelor sau quasi-delictelor, 395 urm.— Necesitatea unei culpe, 395, 396. — Dacă există sau nu culpă, aceasta este o chestie de fapt, 396 n. 1; 433.— Autorul unui delict sau quasi-delict nu' respunde de cât de *culpa lata* şi *levis*, 396, 397; 415 n. 3.—Culpa *levissima* nu'şi are, în adevĕr, fiinţă nici în dreptul roman, nici în dreptul actual, 396, 397, 502 şi t. VI, *Teoria culpelor.* V. şi *Culpă.*— In ori ce caz, culpa extra-contractuală sau aquiliană nu se presupune (397 n. 4; 494 t. şi n. 1; 504 t. şi n. 3), ci numai acea contractuală, 504 t. şi n. 3. — Această teorie nu este însă admisă de toţi autorii, 494 n. 1. V. *Culpă.*—Culpa poate să consiste în sevêrşirea unui fapt positiv *(culpa in committendo)* sau într'o abstenţiune *(culpa in omittendo)*, 398.— Exemple de culpe *in omittendo*, 398 n. 2; 554. — Culpa causată prin simplă reticenţă, 400 n. 1; 412, 449 n. 4. V. *Culpă*, *Delicte*, etc.—Pentru ca dauna causată prin un fapt negativ să deie loc la despăgubiri, se cere ca acela prin inacţiunea căruia ea a avut loc să fi fost obligat în virtutea unei legi la conservarea dreptului altuia, 399, 400 t. şi n. 1; 449 n. 1.—Faptul daunator nu dă loc la nici o respundere de câte ori el constitue din partea autorului sĕu îndeplinirea unei oblig. legale (400 t. şi n. 2), sau de câte ori actul s'a sevêrşit din ordinul legal a unei autorităţi superioare şi competente, la care se datorea supunere în ordinea ierarchică, în care caz, acel care a dat ordinul va remânea singur responsabil, 400 t. şi n. 4; 401. V. *Daune interese*, *Ordin ilegal*, etc.—Autorul unui delict sau quasi-delict n'ar putea însă să se sustragă de la respundere, susţinênd că a lucrat în numele mandantelui sĕu, de la care ar fi primit asemene ordin, 401. V. *Mandat.*— Acel ce causează altuia o daună prin exerciţiul de bună credinţă a unui drept ce'i aparţine, nu este obligat a o repara *(Qui suo jure utitur, neminem lædit)*, 37, 38, 401, 469. V. *Daune.*— Acest principiu sufere însă excepţie de câte ori, prin exerciţiul unui drept, se trece peste mĕsura unei incomodităţi tolerabile, 402 t. şi n. 2, 403 t. şi n. 1. V. *Distanţe legale*, *Direcţia drumului de fer*, *Fântână*, *Ferestre*, etc.—Proprietarul trebue deci să întrebuinţeze dreptul sĕu în aşa mod în cât să nu jignească pe altul, 402, 403, 404.—Aplicarea acestui principiu făcută de jurisprudenţă, 404 urm. — Dauna adusă vecinilor prin exploatarea unui stabiliment public (bal, teatru, etc.), 404. V. *Bal public, Daune, Stabiliment public*, etc. — Faptul de a stabili şi de a exploata o casă de toleranţă, consti-

tue prin el însuş o culpă şi atrage respunderea antreprenorului pentru daunele materiale sau morale causate prin asemene fapt proprietarilor vecini, chiar dacă asemene stabiliment a fost autorisat de autoritatea competentă, 405 t. şi n. 1. V. *Case de toleranţă.*—Aceiaş soluţie este aplicabilă stabilimentelor clasificate ca periculoase, insalubre sau incomode, chiar autorisate conform legilor sau regulamentelor în vigoare, 405, 406 t. şi n. 1; 575 n. 2. — Pentru ca proprietarul stabilimentului să poată fi responsabil, inconvenientele produse trebue să fie de aşa natură în cât să nu poată fi tolerate şi să întreacă oblig. ordinare ale vecinătăţei, p. că altfel exercitarea ori cărei industriĭ ar fi cu neputinţă, 406, 407. V. *Stabilimente insalubre.* — Faptul de a întroduce o acţiune în justiţie sau de a se apara contra reclamaţiunei întroduse de altul, cu toate că nu este de cât exerciţiul unui drept legitim, poate să constitueascâ o culpă şi să deie loc la daune, de câte ori exerciţiul acţiunei constitue un act de rĕutate şi de rea credinţă, sau cel puţin un act de o eroare grosieră care echivalează cu dolul, 407 t. şi n. 2; 408. V. *Acţ. în justiţie*, *Apel*, *Oposiţie*, *Recurs.*—Aceiaş soluţie se aplică şi în privinţa dreptului de a usa de căile ordinare sau extraordinare (apel, oposiţie, recurs, etc), spre a reforma o hotărîre, 408 t. şi n. 2. — In ori ce caz, o acţiune sau un apel temerar nu poate da loc la daune, dacă judecătoriĭ nu constată din partea reclamantului rea credinţă, dol sau o greşală grosieră, 408. *Contrà.* Art. 751, § 5 Pr. genev.—Aceleaşi principiĭ se aplică unei denunţări neadevarate făcută cu rea credinţă sau cu uşurinţă, 408, 409. —O plângere făcută cu bună credinţă nu supune însă pe autorul ei la daune, 409.—Aducerea la îndeplinire a unei hotărîri executorie provisor poate să supue pe acel care a executat-o la daune, la caz de infirmarea ei de instanţa superioară, 409.—Executarea unei decisiuni definitive nu supune însă la daune, chiar dacă în urmă, această decisiune a fost casată, remânĕnd însă să se restitue ceea ce s'ar fi plătit în baza unei asemene hotărîri, 409 n. 3.—O urmărire mobiliară sau imobiliară, de şi constitue exerciţiul unui drept legitim, totuşi poate da loc la daune în favoarea aceluia contra căruia ea s'a îndreptat, de câte ori asemene urmărire este doloasă, vexatorie şi exagerată, 410 t. şi n. 1. V. *Urmărire.*— Aceiaş soluţie este admisă în privinţa poprirei, sechestrului asigurător, etc. 410.—Faptul de a recomenda altuia cu rea credinţă sau cel puţin cu uşurinţă pe un împiegat necredincios sau pe un debitor insolvabil poate de asemene da loc la daune, 412.—Greşala informatorului poate să consiste nu numai într'o afirmaţiune, dar şi în o reticenţă, 412. V. *Daune*, *Reticenţă.*—Informaţiile greşite nu dau loc la nici o despăgubire, dacă ele au fost date de bună credinţă şi fără intenţiune doloasă, 413.—Responsabilitatea agenţiilor care obicinuit procură infor-

mațiuni în schimbul unei plăți, se apreciază cu o severitate mai mare, 413.—Faptul că informațiile au fost date în mod confidențial nu împedică acțiunea în daune, 413.—Faptul de a publica numele unei persoane între debitorii rĕi de plată, între faliți, între acei care au polițe protestate, atrage responsabilitatea autorului acestui fapt, chiar dacă informațiunele publicate ar fi exacte, 413 urm. 415. V. *Cambiĭ*, *Falit*, etc.— Responsabilitatea autorului delictului sau quasi-delictului încetează când faptul daunator este resultatul unui caz fortuit sau unei forțe majore, 186, 329, 415.—Aplicarea acestui principiu făcută de lege și de jurisprudență. V. *Caz fortuit*, *suprà*, p. 639. — Pentru ca casul fortuit să scutească de respundere se cere însă ca el să nu fi fost provocat de autorul faptului, 330, 417.—Aplicarea acestui principiu la comodat, 417. V. *Comodat*, *Caz fortuit*, etc.—La direcția drumului de fer, 417, 418.—La proprietarii inferiori p. daunele aduse celor superiori, 418.— La acei care ar aprinde un foc pe câmp într'un moment de furtună, 418. V. *Incendiu.*—Faptele de resboiŭ nu dau loc în principiu la nici o responsabilitate, resboiul fiind un caz de forță majoră, 418, 419. V. *Caz fortuit*, *Resboiu*, *Stat*, etc.—Mĕsurile de prevedere luate înaintea începerei ostilităților nu constituesc fapte de resboiŭ, 419, 420. — Pagube causate de o armata străină, 420 t. și n. 2. — Ocuparea unei țări de o armată străină, 420, 421. — Persoana de la care se cer daune poate să se sustragă de la respundere, stabilind că faptul se datorește exclusiv greșălei victimei, 421.—Dacă există însă culpă comună, atât din partea autorului faptului cât și din partea victimei, responsabilitatea se imparte între amêndoi și judecătorii pot reduce suma daunelor la care autorul faptului urmează a fi condamnat, 422.— Aplicarea acestui principiu la caz de abordagiu datorit căpitanilor ambelor vase, 423.—La caz de seducțiune, femeea nu are drept la daune de câte ori seducțiunea provine și din culpa eĭ, 422 n. 2; 466 n. 2.—Casurile în care daunele pot fi compensate la caz de culpă comună (concurență neleală), 422 nota 2; 458 nota.—Acel care a comis o faptă ilicită nu datorește nici o despăgubire dacă se găsea în stare de legitimă aparare, 423.—Prin aplicarea acestui principiu, acusatul achitat nu poate fi condamnat la daune către partea civilă sau representanții sĕi, 424.—Casurile în care acusatul achitat poate fi condamnat la daune de Curtea cu jurați, 424 n. 1.— Tribun. corecționale nu pot condamna pe prevenit la daune de câte ori el este achitat, putênd însă condamna la daune pe partea civilă către prevenitul achitat, 424 n. 1; 425 nota. V. și critica ce am făcut unei hotărîri contrare a C. din Craiova. *Dreptul* din 1898, No. 24. V. *Parte civilă*, *Trib. corecționale*, etc. — Al doile element neaparat p. existența dilictului sau quasi-delictului este ca culpa să fie causa prejudiciului a cărui reparare se cere, ceea ce se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului, 425, 426. — Curtea de casație nu cerce-

tează de cât dacă faptele presintă sau nu caracterele juridice a unei culpe, 427.—De şi, în regulă generală, cererea în despăgubire nu poate fi admisă de cât atunci când există culpă, totuşi această regulă sufere o excepţie în privinţa minelor, 427, 428.—Al treile element p. existenţa delictului sau quasi-delictului, este existenţa unei daune, 449 urm. V. *Acţ. civilă*, *Daune*, etc.—Al patrulea element neaparat p. ca să existe delict sau quasi-delict, este ca faptul să fie ilicit sau nedrept, 468, 469. V. *Acţ. civilă*, *Daune-interese*, etc.—In fine, ultima condiţie pentru ca să existe delict sau quasi-delict este ca faptul să fie imputabil autorului sěu, 469 urm. —Smintitul este în principiu iresponsabil, 470, 471.—Casurile în care smintitul poate fi declarat responsabil, 470 n. 2.—Intervale lucide, 471.— Iresponsabilitatea copilului care nu are nici o pricepere, 470.— Casurile în care copilul minor devine responsabil, 471.—Responsab. individului pus sub un consiliu judiciar, 471.—Responsabilitatea individului care ar comite un delict sau quasi-delict în stare de ebrietate, 471, 472. V. *Beţie*.—Responsabilitatea femeei măritate în privinţa delictelor sau quasi-delictelor sale asupra bunurilor sale dotale, 473—475.—Barbatul nu respunde asupra venitului fondului dotal p. delictele sau quasi-delictele femeei de cât când a fost complicele ei sau a tras foloase personale din faptul ilicit al femeei, 475—477.—Solidaritate în materie de delicte sau quasi-delicte, 489 urm., 491.— Admiterea acestei solidarităţi în dreptul străin şi în codul Calimach, 490 n. 2. — Aplicarea acestui principiu la închirierea unui imobil spre a se ţinea în el o casă de toleranţă, 491, 492. V. *Case de toleranţă*.—Aplicarea principiului solidarităţei la faptele ilicite care ar întruni elementele unei crime, unui delict penal sau unei contravenţiuni, 492. — Tăinuitorii nu sunt însă responsabili cu autorii principali, 492, 493.—Acel care cere daune din causa unui delict sau quasi-delict trebue să'şi dovedească reclamaţia sa şi quantumul daunelor suferite, 493.—Culpa delictuală nu se presupune, în adevěr, nici o dată, ci numai acea contractuală, 397 n. 4; 494 t. şi n. 1; 504. V. *Daune*, *Culpă*, etc.—Astfel, proprietarul lezat prin un incendiu provenit de la un vecin, nu poate dobândi daune de la acest vecin de cât dovedind că focul a provenit din culpa sau imprudenţa lui, art. 1435 care stabileşte o presumpţie legală de culpă în favoarea proprietarului şi în contra chiriaşului ne fiind aplicabil în specie, 494, n. 3.—Acţiunea în despăgubire a unei daune causate bunurilor debitorului prin un delict sau quasi-delict, poate fi exercitată de creditori, în numele debitorului lor, 201 t. şi n. 4; 479. V. *Acţ. subrogatorie*.

DELICTE DE PRESĂ.—Ele pot da loc la daune morale, 452.—Prin excepţie la dreptul comun, juraţii fixează ei înşuşi quantumul daunelor suferite de partea lezată, 414 nota; 452. V.

E.

F.

etc., şi asemene acte vor folosi acestui din urmă, dacă el le a ratificat în lăuntrul termenului util, 314, 315 nota. Cpr. şi C. Craiova. *Dreptul* din 1898, No. 12. V. *Apel*, *Oposiţie*, *Ratificare*, *Recurs*, etc. — Gerantul poate el să constitue o ipotecă în numele stăpânului? 347 n. 2. — Condiţiunile cerute p. ca să existe gestiune de afaceri, 313 urm. — Afacerile gerate trebue să fie ale altuia, 313 urm.—Nu există deci gestiune de afaceri când cineva 'şi a gerat afacerile sale proprii, credênd că gerează afacerile altuia, 316. — Casul când s'a gerat afacerele altuia, credênd că se gerează pe ale sale proprii, sau când credênd că se gerează afacerile lui A s'au gerat pe ale lui B, 316, 317, 324. — Casul în care cineva face trebile sale gerând şi afacerile altuia, 317. — O altă condiţie cerută p. ca să existe gestiune de afaceri, este intenţiunea şi lipsa de mandat expres sau tacit, 318. — Dacă proprietarul a cunoscut gestiunea, nu mai există gestiune de afaceri, ci mandat tacit, 318 t. şi n. 5. V. *Femee măritată*, *Mandat*, etc. — Casul când proprietarul cunoscênd gestiunea se opune şi, cu toate aceste, gerantul lucrează înainte, 319, 320, 321.— Nu există gestiune de afaceri de câte ori gerantul a lucrat cu intenţiune de a face o liberalitate, *animo donandi*, această intenţiune nepresupunênduse nici o dată, 322, 323.—Pentru ca să existe gestiune de afaceri se mai cere încă ca interesele proprietarului să fie bine administrate, 323.— Momentul care trebueşte avut în vedere p. a se aprecia utilitatea gestiunei, 336.—Acţiunele la care dă loc gestiunea de afaceri, 323.—Prescrierea acţ. *negotiorum gestorum*, 323.—Dreptul internaţional în privinţa prescripţii, 323.—Casul în care gestiunea n'a fost utilă proprietarului, 323.—Casurile în care gestiunea de afaceri dă loc la acţiunea *de in rem verso*, 308, 309, 316, 321, 323, 324. V. *Acţ. de in rem verso.* — Oblig. care resultă din gestiunea de afaceri, 324 urm. — Oblig. gerantului către proprietar: 1° Continuarea şi sevêrşirea gestiunii începute chiar în urma morţii stăpânului, 325. —Casul în care gerantul a încetat din viaţă (caz neprevêdut de lege), 326 n. 1. — 2° Gerantul este obligat a da gestiunii sale îngrijirea unui bun proprietar, 326, 327. — Responsabilitatea gerantului, 327 urm.—Casul în care gerantul respunde numai de dol şi, prin urmare, şi de *culpa lata*, 327, 328.—Casurile în care el poate să aibă o respundere mai mare *(culpa levis)*, 328.—Respunderea gerantului p. greşelele şi negligenţa substituitului sêu, 328, 329.—Casul în care mai multe persoane au gerat afacerile aceluiaş proprietar, 329. — Gerantul nu respunde de casul fortuit de cât atunci când acest caz a fost consecinţa greşelei sale, 329, 330. V. *Caz fortuit.*— Art. 1566 nu este aplicabil gerantului de afaceri, 330, 331.—Ca ori ce cârmuitor a unei averi străine, gerantul trebue să deie socoteli de gestiunea sa, 331.— Socotelele trebue să fie întovărăşite de acte justificative, 331. — Art. 1544 partea 1 de la man-

J.

K.

L.

M.

N.

O.

Q.

S.

T.

U.

V.

W.

Z.

COMENTARIILE DREPTULUI CIVIL ROMÂN

vor cuprinde 12 volume.

Volumul I	cuprinde	Comentariile	art. 1 — 324	(epuisat)
Volumul II	„	„	art. 325 — 575	
Volumul III	„	„	art. 576 — 799	(epuisat)
Volumul IV	„	„	art. 800 — 941	
Volumul V	„	„	art. 942 — 1003	
Volumul VI	„	„	art. 1004—1157	

Acest volum (VI) va apare în cursul lunei ianuar 1899.

Restul volumelor VII—XII vor cuprinde Comentariile art. 1157 până la fine.

Câteva exemplare complecte se mai găsesc numai la autor, în Iaşi.

DE ACELAŞ AUTOR:

Dreptul vechiŭ şi nou al României

Cuprindênd comentariĭ asupra cod. civil, cod. comercial, cod. penal, procedurei civile, proced. penale şi legilor speciale. (In această carte, se insistă mai cu samă asupra controverselor propriĭ legislaţiunei noastre).— Volumul 12 lei.— Mai sunt încă în comerţ vre-o 200 de exemplare, la autor, în Iaşi, la Leon Alcalay, în Bucureşti şi la E. Duchemin, Paris, 18, rue Soufflot.
